

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

GAZİANTEP DÜĞÜNLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül YILDIZ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

GAZİANTEP
HAZİRAN 2023

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge ve değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Ayşegül YILDIZ

Öğrenci Numarası: 180000020014

Tezin Savunma Tarihi: 2.06.2023

ÖZET

GAZİANTEP DÜĞÜNLERİ

YILDIZ, Ayşegül

Yüksek Lisans Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Türk Halk Bilimi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

Haziran, 2023, 660 sayfa

Türk kültürünün geçiş dönemlerinden (doğum-evlenme-ölüm) birisi olarak görülen evlenme törenleri; birbirlerini tam anlamıyla tanımayan insanları gelenek ve görenekler çerçevesinde bir araya getiren, bu kişiler arasındaki sosyal bağları güçlendirerek pekiştiren, sahip oldukları Türk kültür mirasının tam anlamıyla farkına vardırarak, bunları gelenek, görenek, evlenme tören ve ritüelleri ile genç kuşaklara aktarılmasını sağlayan temel unsurlardan biridir. Düğün törenleri insanları birleştirme fonksiyonundan başka; hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, toplum kurallarına destek vererek bunları gelecek kuşaklara aktarma, kişisel ve toplumsal baskılardan kurtulma fonksiyonlarını da üstlenmektedir. Bu fonksiyonları belirlemek ve düğün törenlerinin hangi aşamalardan geçtiğini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan çalışmada, Anadolu ve Rumeli coğrafyasından ve Türk topluluklarının yaşadıkları başka bölgelerden alınan örnekler ile ortak bir düğün modeli oluşturulabileceği düşüncesi ile araştırma yürütülmüştür. Gaziantep düğünlerinin incelendiği bu çalışma giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Halk biliminin çalışma alanları içerisine giren evlenme olgusunun önemi ve bazı genel kavramların açıklanması ve değerlendirilmesi birinci bölümde verilmiştir. Düğün yapısının ve fonsiyonlarının yapılan gözlem ve derlemelere göre tasnif edilerek incelenmesi ikinci bölümde yer almaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise Gaziantep düğün törenlerinin geleneksel ve günümüz bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Konuyla ilgili yazılı, sözlü ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Düğün, Gaziantep, halk kültürü, evlenme, halk edebiyatı

ABSTRACT**GAZİANTEP WEDDING**

YILDIZ, Ayşegül

Master Thesis

The Turkish Language and Literature Department

Turkish Folklore Program

Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa GÜLTEKİN

June 2023, 660 pages

Marriage ceremonies, which are seen as one of the transition periods of Turkish culture (birth - marriage - death); It is one of the basic elements that brings together people who do not know each other fully within the framework of traditions and customs, strengthens and reinforces the social ties between these people, fully recognizes the Turkish cultural heritage they have, and ensures that they are transferred to the young generations through traditions, customs, marriage ceremonies and rituals. Marriage ceremonies apart from the function of uniting people; It also undertakes the functions of having a good time, having fun and entertaining, supporting the rules of society and transferring them to future generations, and getting rid of personal and social pressures. In this study, which was prepared to determine these functions and to reveal the stages of marriage ceremonies, research was carried out with the idea that a common wedding model could be created with the samples taken from Anatolia and Rumeli geography and other regions where Turkish communities lived. This study, which examines Gaziantep marriage ceremonies, consists of an introduction and three parts. The importance of the phenomenon of marriage, which is included in the study areas of folklore and the explanation and evaluation of some general concepts are given the first part. The classification of the wedding structure and functions according to the compilations and observations is included in the second part. In the last part of the study, Gaziantep marriage ceremonies were evaluated in traditional and contemporary context. Written, oral and electronic resources related to the subject were used.

Keywords: Wedding, Gaziantep, folk culture, marriage, folk literature

ÖN SÖZ

Soyunu devam ettirme esasına dayanan Türk aile yapısı, dinî, millî, sosyal gelenek ve göreneklerimizin de etkisi ile bir biçim kazanarak aile kurumunun sağlanması ve bunun da evlilik kurumu ile sağlamlaştırmasına dayanmaktadır. Kadın ve erkeğin yaratılışından kaynaklı birtakım fizyolojik ve psikolojik dürtüler ile evlenme ve çocuk sahibi olma isteği evlilik kurumunun doğmasına ve toplum tarafından kabul edilmesine sebep olmuştur. Evlenme olgusu, kız ve erkeğin evlenme isteğini birtakım sözel ve sözel olmayan yollar ile belli etmesinden başlayıp düğün sonrasına kadar devam eden birtakım tören ve ritüellerin birleşmesinden oluşmaktadır. Bu tören ve ritüeller, toplum içerisinde ana yapı olarak aynı safhalarda gerçekleşse de bölgelerimizin kültürel özelliklerine ve farklı gelenek ve göreneklerimize göre şekillenmektedir. Her ne kadar içerik bağlamında çeşitlilikler olsa da evlilik kurumu gelenek ve göreneklerimizin genç kuşaklara aktarılması bağlamında bir kurallar bütünüdür.

Elektronik kültür ortamının şekillendirmiş olduğu popüler kültürün etkisi ile Türk düğün yapılarında birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Gelenegin en önemli özelliklerinden biri olan süreklilik ve kuşaktan kuşağa aktarılırken o zamana uygun olarak kendini yenileme süreçleri, modernleşme, kentleşme olguları ile birtakım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Geleneksel olan bilgi, mekâna, zamana ve şartlara ayak uydurarak yeniden düzenlenmektedir. Düğün törenleri de bu değişim ve gelişimden nasibini alarak 21. yüzyılda varlığını devam ettirmektedir. Bu çalışmada Gaziantep düğün geleneği ve bu bağlamda yaratılan sözlü halk edebiyatı ürünlerinin bu değişim ve dönüşüm karşısında yok olmaya başlayan unsurlarını kayıt altına almak, tasnif etmek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu tez çalışmasında saha çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen Ömer Faruk DURMAZ'a, tezimi yazarken maddî ve manevî olarak destek veren tüm aile bireylerime, benimle iki yıl boyunca bıkmadan usanmadan düğün törenlerine gelip yanımda olan değerli eşim Ziya YILDIZ'a, tezim ile ilgili gerekli okuma ve yönlendirmeleri yapan Prof. Dr. Mehmet EROL ve Doç. Dr. Ali DOĞANER'e, yüksek lisans öğrenimine başladığım günden itibaren alan ile ilgili gerekli okumaları yapmamı sağlayan ve önerileriyle daima beni yönlendiren kıymetli hocam Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN'e teşekkür ederim.

Ayşegül YILDIZ

Haziran / 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
EKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C. Araştırmanın Yöntemi.....	2
D. Sınırlılıklar	8
E. Konu İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar	10
E.1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Geleneği Konusuna Yer Veren Tezler.....	10
E.1. 1. Gaziantep’teki Evlenme ve Düğün Geleneği Konusuna Yer Veren Tezler	25
E.2. Kitaplar ve Kitap Bölümleri	29
E.2.1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Kitaplar ve Kitap Bölümleri	29
E.2.1. Gaziantep’teki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Kitaplar ve Kitap Bölümleri	45
E.3 Makaleler ve Bildiriler.....	48
E.3.1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Makale ve Bildiriler	48
E.3. 2. Gaziantep’teki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Makaleler ve Bildiriler	65

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler	72
1.2. Sosyal Normlar	74
1.2.1. Töre	74
1.2.2. Örf	75
1.2.3. Âdet	76
1.2.4. Gelenek	76
1.2.5. Görenek	77
1.2.6. Moda	78

II. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. Evlenme	79
2.2. Düğün Öncesi.....	80
2.2.1. Evlenme Biçimleri	80
2.2.1.1 Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlenme Biçimleri	90
2.2.2. Evlilik Çağı ve Yaşı	100
2.2.2.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlilik Çağı ve Yaşı	103
2.2.3. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi.....	105
2.2.3.1.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlenme İsteğinin Belirtilmesi.....	107
2.2.4. Eş Seçimi.....	111
2.2.4.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Eş Seçimi.....	118
2.2.5. Kısmet Açma.....	122
2.2.5.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kısmet Açma.....	124
2.2.6. Düğün Gezme\ Kız Bakma	130
2.2.6.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Gezme\Kız Bakma	132
2.2.7. Kız İsteme	140
2.2.7.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kız İsteme	142
2.2.8. Söz Kesme\ Tatlı Yeme ve Başlık	146
2.2.8.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Söz Kesme/ Tatlı Yeme ve Başlık	148
2.2.9. Nişan/Nişanlılık	155
2.2.9.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan\Nişanlılık.....	157
2.2.10. Nişan Ardı/Karaltı.....	167
2.2.10.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan Ardı/Karaltı.....	168
2.2.11. Nişanlı Sahresi	171
2.2.11.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişanlı Sahresi	172
2.2.12. Nişan ile Düğün Arası Gelenekler	177

2.2.12.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan ile Düğün Arası Gelenekler	178
2.2.13. Çeyiz Hazırlığı	184
2.2.13.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Çeyiz Hazırlığı	186
2.2.14. Çeyiz Gösterme/Yatak Üstü.....	192
2.2.14.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Yatak Üstü.....	193
2.2.15. Çeyiz Alma ve Çeyiz Düzme	194
2.2.15.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Çeyiz Alma ve Çeyiz Düzme.....	196
2.2.16. Gelin ve Güvey Hamamı.....	203
2.2.16.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin ve Güvey Hamamı.....	205
2.2.17. Düğün Pazarlığı ve Kuyumcular	210
2.2.17.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Pazarlığı ve Kuyumcular.....	211
2.2.18. Kınaya ve Düğüne Davet/ Okuntu	214
2.2.18.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kınaya ve Düğüne Davet \Okuntu	215
2.2.19. Kına Gecesi	219
2.2.19.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Gecesi	222
2.2.20. Kına Müzikleri	239
2.2.20.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Müzikleri	242
2.2.21. Kına Kıyafetleri.....	256
2.2.21.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Kıyafetleri.....	257
2.2.22. Kınada İcra Edilen Oyunlar	262
2.2.22.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kınada İcra Edilen Oyunlar	263
2.2.23. Erkek ve Kız Tarafının Düğün Hazırlıkları	270
2.2.23.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Erkek ve Kız Tarafının Düğün Hazırlıkları	271
2.3. Düğün Sırası.....	275
2.3.1. Gelin Alma/Gelin İndirme	275
2.3.1.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Alma/Gelin İndirme	278
2.3.2. Gelinçi/ Düğün	288
2.3.2.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinçi/ Düğün	289
2.3.3. Düğünlerde Yardımlaşma ve Misafir Ağırılama.....	303
2.3.3.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Yardımlaşma ve Misafir Ağırılama.....	305
2.3.4. Düğün Yemeği ve Yemek Şirketleri	309
2.3.4.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Yemeği ve Yemek Şirketleri	311
2.3.5. Gelin ve Damadın Hazırlanması ve Kuaförler.....	318
2.3.5.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinin Hazırlanması ve Kuaförler.....	321

2.3.6. Düğün Mekânı ve Düğün Zamanı.....	326
2.3.6.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Mekânı ve Düğün Zamanı.	328
2.3.7. Düğün Fotoğrafçılığı ve Fotoğrafçılar	338
2.3.7.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Fotoğrafçılığı ve Fotoğrafçılar	340
2.3.8. Düğün Müzikleri ve Müzisyenleri	342
2.3.8.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Müzikleri ve Müzisyenleri .	345
2.3.9. Düğün Kıyafetleri ve Kıyafetçiler.....	353
2.3.9.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Kıyafetleri ve Kıyafetçiler.	355
2.3.10. Düğün Organizasyon Şirketleri.....	360
2.3.10.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Organizasyon Şirketleri....	361
2.3.11. Gelin Arabası Süsleme ve Çiçekçiler.....	364
2.3.11.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Arabası Süsleme ve Çiçekçiler	366
2.3.12. Düğünlerde İcra Edilen Oyunlar	369
2.3.12.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğünlerde İcra Edilen Oyunlar ..	371
2.4. Düğün Sonrası.....	382
2.4.1. Dinî Nikâh.....	382
2.4.1.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Dinî Nikâh.....	383
2.4.2. Gerdek Gecesi ve Yengelik.....	386
2.4.2.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gerdek Gecesi ve Yengelik.....	389
2.4.3. Damadın ve Gelinin Bağlanması	401
2.4.3.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Damadın ve Gelinin Bağlanması ...	403
2.4.4. Gerdek Sonrası Damat Hamamı.....	404
2.4.4.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gerdek Sonrası Damat Hamamı.....	405
2.4.5. Gelinlik Yapma	406
2.4.5.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinlik Yapma	407
2.4.6. Kız Evine Katmer Gönderilmesi.....	408
2.4.6.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kız Evine Katmer Gönderilmesi....	409
2.4.7. Geline Bakma / Süpha Töreni	411
2.4.7.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Geline Bakma / Süpha Töreni	412
2.4.8. El Öpmeye Gitme.....	416
2.4.8.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe El Öpmeye Gitme.....	417
2.4.9. Gelin Kaynana İlişkileri	419
2.4.9.2. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Kaynana İlişkileri	421
2.5. Düğün Gelenekleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	423
2.5.1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Gelenekleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	425

2.6. Gaziantep’te Düğün İle İlgili Sözlü Kültür Ürünleri	437
2.6.1. Atasözleri ve Deyimler	437
2.6.2. Dualar ve Beddualar.....	452
2.6.3. Maniler	461
2.6.4. Masallar.....	490
2.6.5. Halk Hikâyeleri	523
2.6.6. Efsane ve Memorat	530

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR	548
İNTERNET KAYNAKLARI	567
KAYNAK KİŞİLER	568
GÖZLEM LİSTESİ	571
EK 1. SÖZLÜK	575
EK 2. DERLEME SORULARI	576
EK 3. FOTOĞRAFLAR	583
EK 4. ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

EKLER LİSTE

EK 1. SÖZLÜK	575
EK 2. DERLEME SORULARI	576
EK 3. FOTOĞRAFLAR.....	583
EK 4. ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Ana Bilim dalı
age	: Adı geçen eser
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
HAGEM	: Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayını, Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKTEZ	: Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu çalışmanın konusu, tarihî ve kültürel açıdan zengin bir şehir olan Gaziantep ilinin düğün gelenekleridir. Düğün gelenekleri içerisinde bulunan düğün ile ilgili inanışlar, düğünde çalınan müzikler ve oynanan oyunlar, düğün ile ilgili olan anonim halk edebiyatı ürünleri ve daha fazlası Gaziantep'in kültürel değerlerini gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Bu konu hakkında Türkdoğan şöyle demiştir:

Toplumlar kültür ve geleneklerini, inanç sistemlerini bir miras olarak geçmiş değerlerinden, tarihi oluşumlarından devralır. Her gelenek, bu nedenle toplumların ortak yaşantısı ve kolektif davranışlarının bir ürünüdür. Türkler, zengin tarihi ve geçmişiyle, maddi-manevi kültür değerleriyle insanlık tarihinin en eski, yeryüzünün en ender topluluklarından biridir (Türkdoğan, 1996, s.23).

Bir toplumun maddî-manevî değerlerinin bütününe “kültür” denir. Halkın kültürünün içerisinde ise o topluluğa ait içinde âdet ve inanmaları barındıran “davranış kalıpları” vardır. Bu davranış kalıpları da kişinin toplum içindeki yerini düzenleyen “kod” sistemine sahiptir. Çalışma konumuzun özünü oluşturan evlilik meselesi de içerisinde yüzlerce gelenek kodunu bulundurmaktadır.

Bu çalışmada, araştırma sahamız olan Gaziantep düğün geleneklerinin geçmişten günümüze nasıl yaşandığı, Anadolu’da ve Türk dünyasındaki benzerliklerinin ve farklılıklarının ne olduğu, ayrıca bu düğün geleneklerinin yaşayan ve değişen yanlarının ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gaziantep düğünleri zengin bir anonim halk edebiyatı ve halk kültürüne sahiptir. Bu çalışmanın amacı Gaziantep düğünleri ile beraber yaşatılan anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerini araştırma sahasından derleyerek tasnif yaptıktan sonra incelemek ve değerlendirmektir. Evlilik kurumu çerçevesinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerin derlenmesi, tahlil edilmesi ve bir senteze varmaya çalışılması araştırmamızın asıl amacıdır. Halk bilimi ürünlerinin anlama ve yorumlanma meselesinin önemi üzerine de Türdoğan şunları belirtmektedir:

Töreler, gelenekler ve benzeri kültürel ritüeller sadece ve sadece folklorik malzemeler tarzında kategorileştirildikleri takdirde bir anlam taşımazlar. Önemli olan onları yorumlamak ve anlamlandırmaktır. Bu pratiklerin, binlerce yıl sürekliliklerini korumaları, toplumsal rollerinden kaynaklanmaktadır. Pratiklerin, kült ve inanç normlarının sürekliliği her şeyden önce toplumla özdeşleşmelerine dayanır. Eğer bir nesne yüzyıllarca varlığını toplum katlarında sürdürüyorsa, aynı zamanda insanlar arası ilişkileri düzenleyen dinamik bir rol de oynuyor demektir (Türkdoğan, 1996, s.26).

Kültürlere millilik özelliğini kazandıran ana unsur “Halk Bilimi”dir. Yaptığımız alan çalışmalarıyla da bir nebze olsa millî kültürümüze katkı sağlama düşüncesi ilk hedefimizdir. Geleneksel halk hayatının başarılı bir birleşimine varabilmek için geçiş dönemlerinin en temel meselesi olan evlilik konusunun üzerinde çalışılması gerektiği düşünüldü. Böylece, Gaziantep merkez ve ilçelerinin evlilik geleneklerine ait maddî-manevî bütün kültürel ürünlerini konu edinmek, bunları kendine özgü yöntemlerle derlemek, sınıflandırmak, çözümlemek, yorumlamak ve bir senteze varmak çalışmamızın asıl amacını oluşturdu. Sahada derlenen malzeme ile Anadolu ve Türk Cumhuriyetlerinin düğün geleneklerini karşılaştırmaya çalışıldı. Böylece yerlilikten milliliğe geçerek ortak kültürümüze biz de bir katkıda bulunmak istedik.

C. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın konusu “Gaziantep Düğünü”dür. Çalışma için Gaziantep ili ve ilçeleri örneklem olarak seçilmiştir. Model çalışması yapılan bu araştırmada, Türk düğünü gibi son derece önemli ve geniş coğrafyayı ilgilendiren bir konu, Gaziantep iline ait düğün gelenekleriyle sınırlandırılmıştır. Ancak diğer bölgelerden ve Türk Cumhuriyetlerinden verilen örneklerle karşılaştırma yapılarak benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Türkiye Türk düğününün hangi safhalarda gerçekleştiğini belirleyebilmek ve bu safhaları, tarihî kaynaklardan gelen bilgiler ile doğru anlamlandırabilmek için Gaziantep düğün yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yapılan tez, alan araştırmasına dayandığı için alan araştırması ve onun önemli bir parçası olan kaynak kişiler hakkında bilgi vermek istiyorum. Çobanoğlu'na göre alan araştırması, “Tespit edilen araştırma konusuyla ilgili halk kültürü unsurları hakkında bilgi almak için söz konusu unsurların yaşadığı topluluğa gidilerek çalışmalarda bulunulmasına “alan araştırması” denir” (Çobanoğlu, 2016, s.73). Alan araştırması planlama, derleme ve değerlendirme olmak üzere üç temel bölümden oluşmaktadır. Derleme terimi ile ilgili Metin Ekici'nin görüşü şöyledir:

Halk bilimciler tarafından çok sık olarak kullanılan derleme terimi; halk bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halk bilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce, halk bilgisi ürünlerini yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden, aktaran ve icrâ eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işidir (Ekici, 2013, s.25-26).

Derleme yapılırken ilk olarak konuyla ilgili belirlenmiş olan halk bilgisi ürünlerinin yaşatıldığı yer konusu önem taşımaktadır. Bu yerler, halk bilgisi ürünlerinin toplanarak kaydedilme sahaları olduğundan seçilen yerlerin nitelikleri konuya uygun olmalıdır. Derleme yöntemi “Gözlem yoluyla derleme yöntemi” ve “Görüşme yoluyla derleme yöntemi” olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

Derleme metotları konusunda bir öncü olan Kenneth S. Goldstein (1997), yöntemin başarılı derleme yapmanın şartlarından yalnız birinin olduğunu ifade etmektedir. Yöntemden önemli olanın ise derleyici olduğunu söylemiştir. Derleyicinin bu konuya merakı, isteği yoksa yöntem ve teknik bilgiyle başarılı derleme yapamayacağından bahsetmiştir.

Metin Ekici (2015, s.27-29) iyi bir derlemecenin sahip olması gereken özellikleri altı başlıkta sıralamıştır. Bunlar:

1. Derlenecek malzemenin özelliklerini iyi tanıyan bir kişi olmalı.
2. Derlemede kullanılacak kayıt araçlarının kullanım bilgisine sahip olmalı.
3. Derleme sonrasında kullanılan sınıflandırma ve inceleme bilgisine sahip olmalı.
4. Derlemede kullanılacak kayıt araçlarının kullanım bilgisine sahip olmalı.
5. Derleme yapılacak ortamlarda çalışabilecek fiziksel ve psikolojik özelliklere sahip olmalıdır.
6. Derlemeci iyi bir iletişim ve ikna becerisine sahip olmalıdır.

Metin Ekici'nin dediklerinden de hareketle alan araştırması yapacak kişinin belirli özellikleri kendisinde bulundurması ve hem konuya hem de alan bilgisine sahip olması gerekmektedir.

Halk bilgisi derleme çalışmaları halk bilgisi ürünlerini salt kaydederek derleme yapmak değildir. Önemli olan belirli bir plan ve bilgi doğrultusunda istenilen bilgiye ulaşmaktır. Tez çalışmasında, ilk olarak Gaziantep düğünleri hakkında ön bir araştırma yaparak benden önce yapılan çalışmalar tarandı ve okunuldu. Bu kaynaklar ile ilgili detaylı bir çalışma bibliyografyası oluşturuldu. Gaziantep merkez ve ilçelerinin sosyal, ekonomik, tarihî ve coğrafi özellikleri de araştırmanın içerisine dâhil edildi. Daha sonra bu konuda yazılmış bilgilerin eksik yönleri belirlenmeye çalışıldı ve bunlar ve not edildi. Gaziantep düğünleri konusunu daha iyi ve daha güvenilir şekilde işleyebilmek için hem gözlem hem de görüşme yöntemi ile çalışacağımın kararı verildi. Çobanoğluna göre “Gözlem yöntemi” şöyle açıklanmaktadır:

Gözlem yöntemi, alan araştırıcısının dıştan içeriye bakmak ve durumu olduğu gibi tarif etmek suretiyle doğrudan doğruya gözlem yoluyla malzeme elde etmekte kullanılan metottur. Malzemesini yaşayan halk kültürü folklor unsurlarını doğrudan doğruya gözleyerek elde etmek zorunda olan alan araştırıcısı soruna iki temel gözlem tekniğinden biriyle yaklaşabilir. Bunlardan birincisi alan araştırıcısının gözlem icra edilecek folklor olayına “aktif” olarak katılmasıdır. Buna “katılımlı gözlem” adı verilir. Diğer ise alan araştırıcısının gözlemi yapılacak folklor olayının icrasında sadece bir seyirci veya pasif olarak bulunduğu “katılımsız gözlem”dir (Çobanoğlu, 2016, s.86-87).

Tez çalışması hazırlanırken Gaziantep düğünlerinin icraları sırasında bulunduğum zaman “katılımlı gözlem yöntemi” ve “katılımsız gözlem yöntemi” bir arada kullanıldı. Gözlem yöntemini kullanmamda ki asıl temel sebep, halk bilgisi yaratmalarının bizzat ortamı içerisinde yer alarak bunları kaydetmektedir. Doğal ortamda gözleme yönteminin yararları hakkında Ekici şunları belirtmektedir:

Bir halk bilgisi ürününün doğal bir ortamda gerçekleştirilen icrası, bu ürünün nasıl oluşturulduğu, ürün özelliklerinin anlatıcı veya icracı tarafından nasıl sergilendiği veya anlatıldığı, ürünü tamamlayan diğer unsurların bu ortamda neye yaradığı, dinleyici veya seyircinin tepkisinin ne olduğu, ürünün zengin, dolgun veya daha iyi olmasını sağlayan unsurların neler olduğu derlemeci tarafından kaydedilecek, karşılıklı görüşme yönteminde gösterilmeyen veya anlatılamayan pek çok özellik derlemeci tarafından görülebilecektir (Ekici, 2015, s.69).

Metin Ekici'nin ifadelerinden de hareketle tez çalışmasında katılımlı gözlem yöntemini kullanarak birçok avantaja sahip oldum. Derleme maksadımın oradaki kişiler tarafından bilinmiyor olması düğün törenini en doğal haliyle incelememe yardım etti. Kişilerin beni çok fazla tanımıyor olması ayrıca onların hareketlerini kısıtlamadı ve her şey akışında gerçekleşti. Katılımlı gözlem yönteminin bir eksiği

ise düğün törenlerinin icrası sırasında gözlem amacıyla not alamamak olmuştur. Bu nedenle düğün töreni sonrası aklımda kaldığı kadarıyla bilgiler not edildi. Katılımsız gözlem yöntemi kullanıldığı zamanlarda not alma ve düğün törenini detaylı inceleme zamanı buldum. Olayların dışında kalarak düğün töreninde yaşananlar not alındı ve ses kayıt cihazı, kamera gibi elektronik cihazlar ile olaylar arşivlendi.

Özkul Çobanoğlu'nun da dediği gibi en iyi gözlem metodu saha araştırmacısına “bulunduğu belirli ortamlarda olan her şeyi görmek ve yaşamak” imkânını veren metottur (Çobanoğlu, 2016, s.88). Bu yüzden ortamın gereği neyi gerektiriyorsa derlemede o metodu kullanarak en iyi sonuca ulaşmaya çalışıldı. Gaziantep düğünleri ile ilgili bilgiler almak için Gaziantep'in merkezi, köyleri ve ilçelerini de ziyaret ederek buralarda gerçekleştirilen olayların benzer ve farklı yönlerine anlamaya çalıştım. Ayrıca gözlem yapacağım düğün törenlerini de seçerken kimisinin mekânının düğün salonu, kimisinin mekânının kapı önü veya mahalle arası, kimisininkinin ise köy düğünü olmasına dikkat edildi. Düğün törenlerinin farklılıklarını araştırmak için ise çalgılı düğünlere gittiğim gibi mevlütlü düğünlere de gitmeyi ihmal etmedim.

Tezimde yararlandığım bir diğer derleme metotlarından birisi de “görüşme yoluyla derleme metodu” dur. Çobanoğluna göre, “Görüşme yöntemleri alan araştırmacı tarafından konu ve olaylarla ilgili olarak bilgi sahibi oldukları bilinen ve inanılan kimselere sorular sormak suretiyle malzeme elde etmek için kullanılan metotlardır” (Çobanoğlu, 2016, s.94). Tezimde görüşme yöntemini kullanmamda ki asıl amaç kaynak kişilerin hayat tecrübelerinden yararlanmak, bunların sebeplerini öğrenmektir. Kişinin iç dünyasını, kültürünü ve konum ile ilgili olarak Gaziantep düğün geleneklerini kaynak kişiler yardımıyla öğrenildi. Gözlem yönteminde eksik kalan bölümleri ve kaynak kişilerin repertuarlarında var olan bilgileri görüşme yöntemi kullanarak tamamlanmaya çalışıldı.

Görüşme (mülakat) yöntemi iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi, yönlendirilmemiş görüşme yöntemi, diğeri ise yönlendirilmiş görüşme yöntemidir. Çobanoğlu bu görüşme yöntemleri hakkında aşağıda bulunan bilgileri vermiştir:

Yönlendirilmemiş görüşme: Derleyici tarafından ortaya atılan bir konu üzerinde kaynak kişinin neredeyse tamamen serbest bir şekilde genel mahiyette konuşmasıdır. Yönlendirilmiş görüşme ise derleyici kaynak kişiyle bir dereceye kadar münasebet

kurar kurmaz bu metoda başvurur. Bir seri soru ile belirli konular, fikirler veya malzemeler hakkında çok özel bilgiler edilebilir (Çobanoğlu, 2016, s.94-95).

Tez hazırlanırken görüşme yöntemini kullanırken ağırlıklı olarak yönlendirilmiş görüşme metodu kullanıldı. Bunu kullanma sebebim ise hem konuya hazırlıklı olmak hem de kaynak kişiden almam gereken cevapları önceden hazırladığım sorular eşliğinde eksiksiz almaya çalışmaktır. Genellikle alan çalışması esnasında konuya direk başlangıç yapmak istemediğim için yönlendirilmemiş görüşme yöntemini kullanıp kaynak kişiyi normal hayattan konularla derlemeye hazırladım. Daha sonrasında ise önceden hazırlanmış olan soruları belirli bir düzen ile karşı tarafa sohbet tarzında yönelterek derleme yapıldı. Görüşme yöntemi uygulandıktan sonra ise kaynak kişilerden edinilen bilgileri yazılı ortama aktararak muhafazası sağlandı. Görüşme ve gözlem yöntemi uygulanırken ses kayıt cihazı, kamera, fotoğraf makinesi gibi elektronik cihazlardan yardım alındı ve bunlar arşivlendi.

Bu tez hazırlanırken sadece gözlem ve görüşme yöntemini değil anket yöntemine de yer yer başvuruldu. Anket yöntemini, alan araştırması sırasında ve sonrasında eksik bırakılmış veya öğrenmeyi arzuladığım şeyleri öğrenme maksadıyla kullandım. Halk bilgisi ürünlerinin şekil, yapı, işlev vb. özelliklerine değinerek bunların nasıl işlenmesi gerektiği hakkında Metin Ekici şunları söylemiştir:

Bir halk bilgisi ürünü esas itibarıyla; “yaratım, icra ve aktarım”, “şekil ve yapı”, “içerik ve işlev” özelliklerine sahiptir. Bu özelliklerden biri veya birkaçının önemli kabul edilmesine bağlı olarak kuramlar ortaya atılmıştır. Bu kuram ve yöntemler “Metin Merkezli” ve “Bağlam Merkezli” olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Bağlam merkezli kuramların, metin merkezli kuramlardan farklı, metin merkezli kuramlar her sorunu sadece metnin şekil, yapı ve içerik özellikleri çerçevesinde çözmeye çalışırken, bağlam merkezli kuramlar hem metnin şekil, yapı ve içerik özelliklerini hem de yaratım, icra ve işlev özelliklerini bir arada değerlendirerek halk bilgisi ürünleri ve bunların sosyal bilimlerin çeşitli alanlarındaki kullanım sorunlarını tartışmaya girişmeleridir (Ekici, 2015, s. 100-101).

Ekici’nin de belirtmiş olduğu üzere halk bilgisi yaratmalarında icranın etkisi sınırlı olarak tartışılmıştır. Düğün konusu, içerisinde hem sözel hem de görsel ürünleri barındırmasından dolayı bu konuyu “performans teori yöntemi” ile incelemenin daha doğru olacağı kararı verilmiştir. Çobanoğluna göre “performans” şöyle açıklanmıştır:

Bu kuramsal yapının temel kavramı olan “performans” ikili bir anlama sahiptir veya bir başka ifadeyle iki temel unsuru içermektedir. Bunlardan birincisi “folklorun gerçekleştirilişi veya icrası” anlamıyla artistik veya sanatsal bir eylemdir. İkincisi ise performansın icracısı, sanatın formu, dinleyici veya izleyiciyle birlikte icranın gerçekleştiği çevre bütünü olarak artistik veya sanatsal olaydır. Bu yeni anlayışa göre

folklor, anlatan ve dinleyen arasında geleneksel bir anlatı yoluyla kurulan iletişim biçimi olarak ele alınmakta ve sosyal bir olay olarak folklorun canlı icraları incelenmektedir. Bir başka ifadeyle, Performans Teori'nin ortaya çıkışına kadar halkbiliminin kuram ve araştırma yöntemlerinin folklor olaylarına yaklaşımı onların gözlem veya görüşme yoluyla metinlerinin yazıya geçirilmesi ve incelemenin de yazıya geçirilmiş metinler üzerinde yapılmasıdır. Doğal olarak “metin merkezli kuramlar” olarak adlandırılan bu araştırma yöntem ve kuramları, doğası gereği yaşayan canlı ve sosyal bir olay olan folkloru, cansız kadavraları veya yazıya geçirilmiş anlatı metinleri üzerinde incelemekle onun anatomisine dair veya iç ve dış özelliklerine ait pek çok özelliği ortaya koymakla beraber, belki de folklorun en önemli özelliği olan son derece canlı ve dinamik yapısını yahut yaşantısını ele almamaktaydılar (Çobanoğlu, 2016, s.326-327).

Performans teori yöntemine farklı bir bakış açısı katan Alan Dundes 1964 yılında yayınladığı “Sözel Doku, Metin ve Bağlam” isimli makalesinden de hareketle bir folklor ürünün bağlamının son derece önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. “Dan- Ben Amos bir halk bilgisi yaratması incelenirken şu üç unsurun birlikte incelenmesini teklif eder. Bunlar: Kişisel boyut (anlatıcı/oyuncu), Sosyal boyut (dinleyici/izleyici). Söz boyutu (anlatılan yer)’dur” (Ekici, 2013, 130). Önemli olan ise doku-metin-bağlam arasındaki bağlantıyı göz önünde bulundurarak incelemektir.

Derleme çalışmaları yukarıda adı geçen yöntemlerle ve kayıt cihazları ile düğün törenlerinin yapıldığı ve aynı zamanda da kaynak kişilerin uygun olduğu bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Derleme çalışması sırasında evlenme konusunu çalışırken kişiler ile birebir görüşme yöntemi daha çok tercih edilmiştir. Toplu olarak bir adet yapmış olduğum görüşmede birtakım olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Birbirlerinin sözünü kesme, söylenilen şeyin yanlış olduğunu ifade etme vb. durumlar ile karşılaştığım için bir daha tercih edilmemiştir. Görüşme yöntemini kullanırken ses kayıt cihazı ile konuşmaları kaydetmeye özen göstersemde dört adet kaynak kişide bu yöntemi kullanamadım. Kaynak kişilerin bazı olumsuz yaklaşımlarından ötürü bu kişiler ile yazılı olarak görüşme sağlandı. Halk edebiyatı ürünlerini derlerken bağlamdan kaynaklı olarak birtakım zorluklar yaşandı. Örneğin, çeyiz çıkarken söylenen manileri derlemeye çalışırken kaynak kişilerin üç-dört örnekten sonra durduğunu ve akıllarına şuan gelmediğini söylemeleri üzerine çok zorlamadan akıllarına geldikleri zamanlarda telefonuma ses kaydı atabileceklerini söyledim. Böylelikle kaynak kişileri belirli bir zamanın içerisine sıkıştırmayıp akıllarına her geldiğinde whatsapp uygulaması üzerinden ses kayıt attıklarına şahit oldum.

Tezimi “Performans Teori” yöntemi ile incelemeyi tercih ettim. Bu yöntem ile incelemememin amacı düğün törenlerinin belirli bir bağlamda ve bağlama uygun

olarak gerçekleştiriliyor olmasıdır. Düğünde yer alan kişiler, müzikler, oyunlar, kıyafetler ve hatta bazı gelenekler bile bağlama göre şekillenmektedir. Bunun bilincinde olarak anlatıcı, dinleyici ve icra ortamının, işlevlerinin bir bütün olarak incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu amaçla da sosyal bir ortamda gerçekleşen düğün törenini ele alan tezimi öncelikle bağlam merkezli bir bakış açısıyla incelemeye ve performans (icra) kuram ve yöntemiyle uygulamaya çalıştım.

Küresel bir salgın olan Covid19 hastalığı döneminde ülkemizde sokağa çıkma yasakları, düğün yasakları vb. uygulamalar yaşanmıştır. Bu döneme denk gelen çalışmamız sürecinde derleme yapmak için sahaya çıkamadığımız zamanlar olmuştur. Hastalık sürecinde, salgının yayılmaması ve hastalığın kendilerine bulaşmamasını isteyen kişiler bizimle görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Covid19 önlemleri kapsamında düğünler ilk etapta yasaklanmış sonra ise çalgısız ve eğlencesiz bir şekilde sadece iki saat olacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu sebepten ötürü gözlem yapma ve görüşme yapma gibi alan çalışmalarımız ciddi anlamda sekteye uğramıştır.

D. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın araştırma alanı Gaziantep merkez ve köyleri, Nizip ilçe merkezi ve köyleri, Oğuzeli ilçe merkezi ve köyleri, Karkamış ilçe merkezi ve köyleri, İslâhiye ilçe merkezi ve köyleri, Nurdağı ilçe merkezi ve köyleri, Araban ilçe merkezi ve köyleri, Yavuzeli ilçe merkezi ve köylerinden oluşmaktadır.

Gaziantep düğünleri ile ilgili saha çalışması yapılırken kaynak kişilerin farklı ilçe/köylerden olmasına dikkat ettim. Bunun sebebi ise Gaziantep merkezli bir çalışmada daha farklı ve zengin bir alan araştırması yapmak idi. Gaziantep saha çalışmalarında merkez ve ilçeler arasında birtakım problemler ile karşılaşıldı. Bunlardan ilki köylerde yapılacak olan düğünlere yabancı kişilerin çağrılmak istenmemesi idi. İlçe ve köylerde yaptığım alan araştırmasında bana klavuzluk eden muhtarların ve ihtiyar heyetlerinin yardımları da bir nebze bazı sorunların aşılmasına yardımcı olmuştur. Fakat kendi muhiti içerisinde olmayan, düğünü video ile kaydetmek isteyen bir yabancı varlığı ev sahiplerini rahatsız etmiştir. Bundan dolayı gidilmek istenen pek çok yere gidilememiştir. Merkezde ise aynı güne denk gelen bazı düğünlerin gidilmesinde sıkıntı yaşanmıştır. Böyle durumlarda daha rahat

çekim yapılabilecek olan düğünü tercih edip diğer düğünün video kaydını alarak bu sorun çözülmeye çalışılmıştır.

Gaziantep düğünleri ile ilgili alan araştırmasında toplam 103 adet törene gidilmiştir. Bunlar:

Söz: 5 adet

Nişan: 10 adet

Çeyiz: 10 adet

Gelin Hamamı: 2 adet

Kına: 41 adet

Bekârlığa Veda: 1 adet

Düğün: 34 adet

Gaziantep düğünlerinde görüşme yapmak için gidilen yerlerin sınıflandırılması şöyledir:

Merkez:20

Nizip:5

Oğuzeli:12

Karkamış:5

Yavuzeli:3

Araban:2

İslâhiye:3

Nurdağı:1

Gidilen düğün törenlerinde ses kaydı veya video kayıt alınırken bazı sorunlar yaşanmıştır. Her ne kadar düğüne gidilmeden önce ev sahibi ile konuşulsa da tam anlamıyla tanışmaktan kaynaklı olacak insanlar yer yer müdahalede bulunmuşlardır. Töreni zor duruma sokmamak adına bu tarz durumlarda ses kayıt veya video almayı bırakıp gözlem yapmakla yetindim.

E. Konu İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar

E. 1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Geleneği Konusuna Yer Veren Tezler

Çalışmamızın bu kısmında Türkiye’de evlilik üzerine yapılan doktora ve yüksek lisans çalışmalarının bazılarına yer verilmiştir. Verilen tezler tarih sırasına göre sıralanmıştır.

İstanbul Üniversitesinde Durali Yılmaz’ın danışmanlığında Memduh Yağmur tarafından hazırlanan “Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeseli” adlı tez çalışması bulunmaktadır (Yağmur, 1993). Bu tez çalışmasının birinci bölümünde Avşar Türklerinin tarihi ve kültürü hakkında bilgi verilmektedir. Avşarların bir Oğuz boyu olduğu bilgisi verildikten sonra Oğuzlardan ve Oğuz Kağan Destan’ından da bilgiler bulunmaktadır. Tezin ikinci bölümünde Avşarlarda doğum âdetleri, evlenme âdetleri, bayramlar ve bayramlaşma, yaylaya çıkma ve ölüm âdetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ise Avşar düğün belgeseli hakkında bilgiler verilmiştir. Belgesel filmin ne olduğu, amacı, türleri ve Türkiye’de yapılan belgesel film çalışmalarına da yer verilmiştir.

Harran Üniversitesinde Muammer Gürbüz’ün danışmanlığında Tuğba Aksoy Dikilitaş tarafından hazırlanan “Şanlıurfa’da Evlenme Gelenek ve Törenleri” adlı tez çalışması bulunmaktadır (Dikilitaş, 1997). Tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde folklor ve inceleme alanlarına, düğün merasimlerinin tarihi gelişimlerine ve Şanlıurfa’nın tarihi ve kültürel yapısına değinilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise Şanlıurfa evlenme gelenekleri ve törenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Evlenme, düğün öncesi hazırlıklar ve düğün sonrası olarak ele alınmıştır. Bu çalışma yapılırken şehir merkezi esas alınarak yapılmıştır.

Hacettepe Üniversitesinde Dursun Yıldırım’ın danışmanlığında Gülin Eker Öğüt tarafından hazırlanan “Karakeçili Türk Düğünü” adlı tez çalışması da bulunmaktadır (Öğüt, 1998). Bu tez Türkiye’de “Düğün” konusunda yapılmış olan ilk doktora tezi olma özelliğini taşımaktadır. Tez “Giriş” bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümde Türk kültüründe düğün kavramı, tarihi süreçte düğün, Türk kültüründe aile ve evlenme, araştırmanın konusu, kapsamı, yöntemi ve çalışma alanı ve düğün ile ilgili yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Karakeçili Aşiretinde Düğün Töreni” başlığını taşımaktadır. Bu

kısım, düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası olarak incelenmiştir. Tezin ikinci bölümü, “Göstergebilim Açısından Düğün Töreninin Değerlendirilmesi ve Ritüeller” başlığını taşımaktadır. Burada düğün törenleri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölüm ise, “Düğün ile İlgili İnanç ve Uygulamalar” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde de düğün ile ilgili inançlar ve uygulamalar hakkında bilgi verilip mukayese edilmiştir.

Mustafa Kemal Üniversitesinde Hüseyin Türk’ün danışmanlığında Emire Pınar Tatar tarafından hazırlanan “Antakya ve Çevresindeki Düğünlerin Sosyo/Kültürel Değişim ve Etkileşimleri” adlı tez çalışması vardır (Tatar, 2006). Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan girişte evlilik kavramı, tarihçesi, evlilik türleri ve evlilik ile ilgili yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Tezin ikinci bölümünde, çalışmanın amacı, önemi kapsamı, veri toplama teknikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Üçüncü bölüm, araştırma alanının tarihsel, coğrafik ve etnik yapısının anlatıldığı bölümle başlamıştır. Anadolu’da evlilik türleri açıklanmış ve düğün motifleri verilmiştir. Tezin son bölümü olan dördüncü bölümde, araştırma sonucu ve elde edilen verilerin yorumlanmasıyla bitmiştir.

Gazi Üniversitesinde M. Öcal Oğuz’un danışmanlığında Figen Karaboğa tarafından hazırlanan “Evlenme Geleneğinin Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme: Sanal Ortam ve Evlenme” adında tez çalışması vardır (Karaboğa, 2008). Geleneksel evlenme modellerinden internet ortamındaki sanal sohbetle evlilik modeline geçiş sürecine yanıt aramak amacıyla yapılan bir tez çalışmasıdır. Bu tezde evlenme geleneği modellerinin kent, teknoloji ve küreselleşme karşısındaki yeni görünümü tespit edilmiştir. Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde birincil sözlü kültür çağındaki Türkiye’de geleneksel evlenme kodları hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısım 2007 yılında yüz sekiz kişiyle yapılan anket çalışmasıyla desteklenmiştir. Tezin ikinci bölümünde çöpçatan siteleri, seküler evlilik siteleri ve İslami evlilik siteleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise sanal ortamın geleneksel evlenme model ve aşamaları üzerine etkisi incelenmiştir.

Kocaeli Üniversitesinde Işıl Altun danışmanlığında Özgür Uçum tarafından hazırlanan “Kocaeli Çingenerinde Evlenme Geleneği” adlı tez çalışması bulunmaktadır (Uçum, 2008) Bu çalışma Kocaeli’de; Tavşantepe, Serdar, 28 Haziran Mahallesi ve Kandıra İlçesine Bağlı Akçakayran ve Cezaevi Mahallerinde yaşayan Çingernelere ait evlenme geleneklerini ele almıştır. Eser iki bölümden

oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde çalışma alanı ile ilgili bilgiler, araştırma alanının tanıtılması, çalışma yapılan sahadaki Çingenelerin nüfus bilgileri gibi bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde dünyadaki ve Türkiye’deki Çingene adlarından, Çingenelerin tarihinden, Kocaeli’nde bulunan Çingeneler hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde ise Kocaeli Çingenelerinde görülen evlenme geleneklerinden bahsedilmiştir. Bunlar haricinde tezde Çingene sözcüğünün geçtiği atasözleri ve deyimlere de ayrı bir başlıkta yer verilmiştir.

Balıkesir Üniversitesinde Ali Duymaz Danışmanlığında Yasemin Tokmak tarafından hazırlanan “Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler” adlı tez çalışması mevcuttur (Tokmak, 2009). Tez: Giriş ve Sonuç bölümleri hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırma konusunun ve alanın tespitinden, araştırma alanı hakkındaki bazı bilgilerden, Balıkesir ve çevresinde kına folkloru üzerinde yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. İlk bölümde Türk kültüründe kına ve kına ile ilgili inanışlardan bahsedilmiştir. İkinci bölüm “Halkbilimi ve Kına” başlığını taşımaktadır. Burada doğumda, asker uğurlamada, evlenmede, bayramlarda, halk hekimliğinde vb. yerlerde kınanın önemi ve kına ile ilgili inanışlardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde türkülere, manilere ve ağıtlara yer verilmiştir.

Gazi Üniversitesinde hazırlanan bir diğer çalışma Mustafa Sever danışmanlığında Melek Varvar tarafından hazırlanan “Çankırı’da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği” adını taşımaktadır (Varvar, 2010). Bu tezin amacı geçiş dönemleri çerçevesinde düğün geleneğini incelemek ve bu geleneğin değişen ve yaşayan özelliklerini belirtmektir. Kaynak kişi ve eserlerden hareketle günümüzde yapılan düğünler mukayese edilmiştir. Bu çalışma, Çankırı ili merkezi ve ilçeleri sınırlandırılarak yapılmıştır. Çalışma, “Önsöz”, “Giriş” ve “Sonuç” bölümlerinin dışında üç bölümde incelenmiştir. Çalışmanın “Giriş” bölümünde konuyla ilgili kısaca bilgi verilip Çankırı’nın tarihi ve coğrafi özellikleri üzerinde durulmuştur. Birinci Bölüm “Çankırı Düğünleri” adını taşımaktadır. Bu bölüm ise kendi arasında “Düğün Öncesi”, “Düğün Programı” ve “Düğün Sonrası” olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. İkinci bölüm “Yâran Düğünleri” adını taşımaktadır. Burada Ahi Evran geleneğinin bir devamı olan Yâran kültürü tanıtılmıştır. “Düğünlerde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı Özellikleri” adı verilen üçüncü bölümde düğünlerde söylenen maniler, atasözleri, deyimler, türküler, anlatılan hikâye ve efsaneler yer verilmiştir.

Ankara Üniversitesinde Musa Çadırcı danışmanlığında Tülay Ercoşkun tarafından hazırlanan “Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyıl’da Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler” adlı tez çalışması bulunmaktadır (Ercoşkun, 2010). Tez, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Tanzimat öncesinde nişan ve nikâh hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, Tanzimat’tan sonra nikâh ve evlenmeye dair düzenlemeler hakkında geniş bilgiler sunulmuştur. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise meşrutiyet dönemine ait nikâh ve evlenmeye dair düzenlemeler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu tezin diğerlerinden farklı evlenme konusunda farklı bir bakış açısıyla bakıp, değerlendirme yapıyor olmasıdır.

Gaziantep Üniversitesinde Behiye Köksel ve Mehmet Erol danışmanlığında 2013 yılında Ayşe Eda Sabuncuoğlu tarafından yazılan “Kilis İlinde Geçiş Ritleri Bağlamında Evlenme” (Sabuncuoğlu, 2013) adında yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Kilis ilinde bu konu üzerine müstakil bir çalışma yapılmamasından dolayı yazar bu konuyu seçmeyi uygun görmüştür. Tez, beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, çalışmanın amacı, tanımı hakkında bilgi verilip çalışma alanı tanıtılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, konuyla ilgili ulaşılabilen kaynaklar tanıtılmaya çalışılmıştır. Kaynaklar, kitaplar, bildiri ve makale özetleri, ilmi incelemeler ve tezler olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, kullanılan materyal ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Tezin dördüncü bölümünde evlenme geleneği, düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası olarak üç kısımda tasnif edilerek incelenmiştir. Beşinci bölüm ise “Sonuç” kısmıdır. Burada tez hakkında genel bir değerlendirme bulunmaktadır.

Selçuk Üniversitesinde Gülüzar Çelebik danışmanlığında Eda Altun tarafından hazırlanan “Şanlıurfa İli Akçakale İlçesi Düğün Âdetleri ve Çeyiz Çevresinde Gelişen El Sanatı Ürünleri” adlı tez çalışması vardır (Altun, 2013). Bu tezin amacı Akçakale ilçesinde görülen düğün âdetleri ve çeyiz kültürünü ortaya çıkarmaktır. Çeyizlerde bulunan el sanatlarının tespiti, bu ürünlerin bilimsel bir yöntemle kaydedilmesi ve bu fotoğrafların görsel yolla belgelendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma, gözleme dayalı tarama metodu ve anket yönteminin uygulanması ile yapılmıştır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. İçerisinde Akçakale düğün âdetlerine ve el sanatlarına ait bilgiler ve fotoğraflar bulunmaktadır.

Gaziantep Üniversitesinde Behiye Köksel danışmanlığında Güler Ankişhan tarafından hazırlanan “Bingöl Geleneksel Kültüründe Evlenme” adlı tez çalışması

bulunmaktadır (Ankışhan, 2013). Bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın tanımı ve çalışılan alan hakkında coğrafi, tarihî ve kültürel yönleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Türkiye’de evlenme ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde tezde kullanılan materyal ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde “Eski Türk Kültüründe Evlenme” adını taşıyan bölümde Dede Korkut, Oğuz ve Manas destanlarında evlenme konuları işlenmiştir. “Kültler” başlığında ise su, demir, ağaç, fetişizm gibi kültlere değinilmiştir. Bunlar haricinde dördüncü bölümde sosyal normlar hakkında tanımlar yapılmıştır. Beşinci bölümde Bingöl geleneksel kültüründe evlenme hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bingöl geleneksel kültüründe evlenme biçimleri, Bingöl’de evlenme ile ilgili inanış ve uygulamalar ve Bingöl’de evlenme ile ilgili sözlü kültür ürünlerine yer verilmiştir. Evlilik konusu ise evlenme öncesi, düğün ve evlenme sonrası olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesinde Serpil Murtezaoğlu’nun danışmanlığında Mustafa Egemen Köseoğlu tarafından hazırlanan “Çamlıhemşin Yöresinde Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Yayla Göçü, Yayla Şenlikleri, Düğün ve Horon” adlı tez çalışması bulunmaktadır (Köseoğlu, 2014). Tez yedi bölümden oluşmaktadır. Düğün konusuna müzik perspektifinden bakan bu tez çalışması diğer tez çalışmasından konu ve bakış açısı itibarıyla farklıdır. Birinci bölümde genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Çamlıhemşin yöresinin tarihi, coğrafi ve demografik yapısı hakkında bilgi bulunmaktadır. Üçüncü bölümde kültürün işlevlerinden, kültürün öğelerinden, kültürün çeşitlerinden, kültürel süreçlerden, görenek ve geleneklerden, örf ve âdetlerden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde değişim konusu üzerinde durulmaktadır. Toplumsal değişime etki eden faktörler sıralanıp açıklanmıştır. Beşinci bölümde Çamlıhemşin’de görülen sosyo-kültürel değişimden bahsedilmiştir. Altıncı bölümde yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve horon konularına değinilmiştir. Evlenme ile ilgili bilgiler burada yer almaktadır. “Düğün Geleneği”, “Nişan”, “Baklava Gecesi”, “Koç Akşamı” ve “Kına Gecesi”, “Düğün” ve “Horon” başlıklarıyla konu ele alınmıştır. Yedinci bölüm ise “Sonuç” bölümüdür. Burada konu hakkında bir değerlendirilmeye varılmıştır.

Fatih Üniversitesinde Fikret Değerli ve Bülent Kurtişoğlu danışmanlığında Seren Dalay tarafından hazırlanan “İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi Celaliye Mahallesinde Yaşayan Patriyotların 1960’lardan Günümüze Düğün Gelenekleri” adlı

tez çalışması bulunmaktadır (Dalay, 2015). Lozan Mübaledesi sonucunda Celaliye Mahallesi'ne göç etmiş ve 1923 yılından beri yaşamakta olan Patriyot'lar gerek oyun gerek müzik gelenekleri ile kültüre yön veren bir topluluktur. Bu tezde Patriyotlara ait hem düğün gelenekleri hem de düğünler esnasında sergilenen oyun ve müzikler hakkında bilgi verilmektedir. Tez, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm de tezin amacı ve içeriğinden bahsetmektedir. İkinci bölümde Celaliye Mahallesi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Patriyotlar hakkında genel bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde Celali Mahallesi'nde yaşayan Patriyotların düğün eğlence ve gelenekleri hakkında bilgi verilmiştir. Evlilik geleneği hakkında verilen bilgi "Evlilik Düğünü" adıyla isimlendirilmiştir. Dördüncü bölümde ayrıca asker eğlenceleri ve sünnet eğlencelerine de yer verilmiştir. Beşinci bölümde Celali Mahallesi'nde yaşayan Patriyotların düğün eğlence ve geleneklerinde 1960'lardan günümüze kadar yaşanan değişimler anlatılmıştır.

Abant İzzet Baysal Üniversitesinde Yahya Mustafa Keskin ve Bozkurt Koç danışmanlığında Hülya Kahramanca tarafından hazırlanan "Sakarya'da yaşayan Gürcülerde Evlenme Geleneği" adlı tez çalışması bulunmaktadır (Kahramanca, 2015). Bu çalışmanın amacı Sakarya'da yaşayan Gürcülerin evlenme âdetleri, uygulamaları ve inanışlarını inceleyerek onların kültürel ve sosyal hayatlarının bir bölümünün aydınlatılması hedeflenmiştir. Tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın temel kavramları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Üçüncü bölüm araştırma yapılan alan hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölüm Sakarya'da yaşayan Gürcülerin tarihsel gelişimleri, kökenleri, sosyo-kültürel hayatları, göçleri hakkında bilgiler verilmiştir. Beşinci bölümde Sakarya'da yaşayan Gürcülerin evlenme gelenekleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bölüm, "Düğün Öncesi Âdetleri", "Düğün Esnası Âdetleri" ve "Düğün Sonrası Âdetleri" olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Altıncı bölümde değerlendirme ve sonuç bulunmaktadır.

Ege Üniversitesinde Mehmet Temizkan danışmanlığında Mahmoud Mohamad Khalil tarafından hazırlanan "Halep ve Çevresi Türkmen Düğünleri Üzerine Bir İnceleme" adlı tez çalışması vardır (Khalil, 2015). Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin giriş bölümünde, araştırma alanı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın tanımı, amacı, yöntemi, Halep Türkmenlerinin durumu hakkında bilgiler "Giriş" bölümünde bulunmaktadır. Birinci bölümde Halep Türkmenlerinde evlenme

çeşitleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde, “Evlilik Sırası Uygulamalar” başlığında Halep Türkmenlerinin evlilik gelenekleri olan çeyiz, davet, bayrak, kına yakma vb. gelenekler hakkında bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümde, “Düğün Günü ve Sonrası Uygulamaları” başlığında gelin alma, gelin bindirme, düğün yemeği, gerdek gibi konulara değinilmiştir.

Sakarya Üniversitesinde yapılan bir diğer çalışma ise Sertan Demir danışmanlığında Neşe Özcan tarafından hazırlanan “Midyat’ta Evlenme Geleneği”dir (Özcan, 2016). Tez dört bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde; evlilik kavramı, evliliğin amacı ve fonksiyonu, evliliğin dinî ve hukukî boyutu, sosyolojik açıdan ülkemizdeki evlilik çeşitleri vb. konulara değinilmiştir. İkinci bölümde araştırma alanı hakkında tarihî, coğrafi, ekonomik, nüfus, tarım ve hayvancılık gibi bilgiler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde araştırmada kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde “Midyat” ilçesinde evlenme gelenekleri yer almaktadır. Bu kısım, “Düğün Öncesi”, “Düğün Süreci” ve “Düğün Sonrası” olmak üzere üç kısımda incelenmiştir.

Haliç Üniversitesinde Kamile Perçin Akgül danışmanlığında Gökçehan Irmak Engin Tarafından hazırlanan “Kültürel Performans Bağlamında Edirne Roman Düğünlerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması vardır (Engin, 2016). Düğün konusunda farklı bir bakış açısıyla yaklaşıyor olmasından dolayı diğer düğün/evlenme ile ilgili olan tezlerden farklıdır. Tez, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Kültürel Performans” başlığında performans kuramından, performansın işlevsel olarak öneminden ve kültürel performans kavramlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Edirne Roman düğünlerinden, Romanlara ait müzik ve mahalle kültüründen, düğün gecesinin başlaması ve düğün akışından bilgiler bulunmaktadır. Düğün konusunu gelenek bağlamında değil de düğünde sergilenen oyunların performansları bakımından incelemesi onu diğer tezlerden ayırmaktadır.

Ege Üniversitesinde Mehmet Temizkan danışmanlığında Omıd Haghıghat Dehsorkhı tarafından hazırlanan “İsfahan Çevresinde Yaşayan Kaşkay Türklerinin Düğün Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme” adlı tezi bulunmaktadır (Dehsorkhı, 2016). Tez dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde, Kaşkay Türkleri hakkında bilgiler verilmektedir. Kaşkay Türklerinin sosyal durumu, ekonomik durumu, dil, edebiyat, din ve inanç sistemleri hakkında bilgiler bu kısımda verilmiştir. Birinci bölümde evlilik çeşitleri anlatılmaktadır. İkinci bölümde düğün

geleneklerinden bahsedilmiştir. Baht açmak, kismet açma, başlık, mehir, çeyiz, urba düzme, düğüne çağrı vb. konular burada işlenmektedir. Üçüncü bölüm “Düğün Sırası Gelenekleri” adını taşımaktadır. Burada resmi nikâh, gelin alma, düğün yemeği, bayrak asma, kına gecesi, misafir karşılama, gerdek odası vb. gelenekler anlatılmıştır. Dördüncü bölüm “Düğün Sonrası Gelenekleri” adını taşımaktadır. Burada gelin ve damadın kız evine gitmesi, gelin görmeye gelmek, gelin ve damadı davet etme, söylenmezlik âdeti, vb. konular ele alınmıştır.

Ege Üniversitesinde hazırlanan bir diğer çalışma da İlhan Ersoy danışmanlığında Şeniz Çiçekçioğlu tarafından hazırlanmış olan “Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevlerinde (Nusayri) Düğün (Ferah) Müzik Kültürü” adlı çalışmadır (Çiçekçioğlu, 2017). Tez düğün konusunu müzik ve dans bağlamında ele almıştır. Tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma alanı olan Hatay ili Defne ilçesi hakkında bilgiler verilmiştir. Coğrafi konumu, tarihçesi ve demografik yapısı hakkında bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde Arap Aleviliği (Nusayrilik) hakkında bilgiler bulunmaktadır. Burada Nusayrilik kelimesinin kökenine, Nusayrilik tarihine, Nusayrilerin kültürel kimliklerine, Arap Alevilerin dil yapısına ve evlenme süreçlerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde Nusayri düğün müzik kültürüne değinilmiştir. Bu düğünlerde icra edilen danslara ve müzik türlerine yer verilmiştir.

İstanbul Üniversitesinde Abdulkadir Emeksiz danışmanlığında Bulut Üstündağ tarafından hazırlanan “Türkiye ve Fas Düğünlerinin Halkbilimi Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmalı Sosyolojik İncelemesi” adlı tezi vardır (Üstündağ, 2018). Çalışmada, iki ülkenin düğünler bağlamında ki ortaklıkları İslam dini ekseninde ele alınmıştır. Tez, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tez hazırlama esnasında görülen problemlere değinilmiştir. Ardından tezin amacı, yöntemi, kapsamı, çalışmanın temel kavramları hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde İslamiyet öncesi Fas ve Türk medeniyetlerinden bahsedilmiştir. Her ikisinin de sosyal ve kültürel yaşamı hakkında bilgiler içermektedir. Üçüncü bölüm evlilik ve aile kurumunun bilgisini ele almıştır. Burada evlenme biçimlerine, aile kurumunun sınıflandırılmasına, Türk ve Fas medeniyetlerinde görülen evliliklere değinilmiştir. Dördüncü bölüm Türk ve Fas medeniyetlerinin evlenme ritüellerinin karşılaştırılmasını içermiştir. Beşinci bölüm “Değerlendirme” başlığını içermektedir. Hem genel hem de sosyolojik değerlendirilmeye bu bölümde yer verilmiştir.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinde Levent Kayapınar danışmanlığında Kübra Karakoç tarafından hazırlanan “Osmanlı – Bizans Kroniklerinde Düğün ve Ölüm” adlı tez hazırlanmıştır (Karakoç, 2018). Bu tez çalışması 14. ve 15. Yüzyıl Osmanlı ve Bizans kaynakları kullanılarak Bizans ve Osmanlı hanedanı mensupları arasında düğün ve ölüm konuları işlenmiştir. Tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Osmanlı devletinde düğün konusu işlenmiştir. Hem düğünlere yer verilmiş hem de sünnet törenlerinden gerçekleştirilen uygulamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde Osmanlı devletinde ölüm konusu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Bizans İmparatorluğunda düğün konusu ele alınmıştır. Burada Bizans’a ait tarih ve evlilik konularına değinilmiştir. Dördüncü bölümde Bizans İmparatorluğu’nda ölüm konusu işlenmiştir. Hristiyanlık’ta ve Bizans kaynaklarında bulunan ölüm ve ölü gömme âdetlerine değinilmiştir.

Çanakkale Üniversitesinde Kemal Yüce danışmanlığında Aktan Müge Ercan tarafından 2002 yılında hazırlanmış olan “Gelibolu Yarımadası’nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum - Düğün - Ölüm)” (Ercan, 2002) doktora tezi bulunmaktadır. Tez; giriş, üç bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında bölgenin tarihî, coğrafi, ekonomik durumu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi de “Giriş” kısmında bulunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde doğum, ikinci bölümünde düğün ve üçüncü bölümünde ölüm konusu ele alınmıştır. Evlenme konusu, “Düğün Öncesi”, “Düğün Sırası” ve “Düğün Sonrası” olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

Niğde Üniversitesinde Faruk Çolak danışmanlığında Davut Bülbül tarafından hazırlanan “Düziçi’nde Geçiş Dönemleri (Doğum – Evlenme – Ölüm)” (Bülbül, 2006) yüksek lisans çalışması bulunmaktadır. Tezin birinci bölümünde araştırma alanı tanıtılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümü “Düziçi’nde Geçiş Dönemleri” başlığını taşımaktadır. Geçiş dönemleri sırasıyla işlenmiştir. Evlenme kısmı “Evlilik Aşamaları”, “Düğün”, “Düğün Sonrası” olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

Hacettepe Üniversitesinde Gülay Mirzaoğlu Sıvacı danışmanlığında Ali Doğaner’in 2006 yılında hazırlamış olduğu “Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri” isimli yüksek lisans tezi vardır (Doğaner, 2006). Bu tez çalışması, Osmaniye Merkez ilçesi ve Ulaşlı Türkmenlerinin yaşadığı sekiz köyde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yazılı kaynakların yanında sözlü kaynaklara

da başvurulmuştur. Tez, iki bölümden oluşmaktadır. Tezin “Giriş” kısmında araştırma alanı, amacı ve araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölüm olan “Ulaşlı Türkmenleri” kısmında Ulaş kavramına, Ulaşlı Türkmenlerinin fizikî, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına, Ulaşlı derneğinin faaliyetlerine yer verilmiştir. İkinci bölüm “Ulaşlı Türkmenlerinde Geçiş Törenleri” adını taşımaktadır. Bu bölümde, doğum, sünnet, askere gönderme ve asker karşılama, evlenme, hacca gitme, ölü gömme ve yas törenleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Dokuz Eylül Üniversitesinde Ali İhsan Yitik danışmanlığında Mensur Nuredini tarafından yapılan “Makedonya’daki Müslümanlarda Doğum, Evlenme ve Ölüm İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar” adlı doktora çalışması vardır (Nuredini, 2007). Tez giriş ile başladıktan sonra üç bölüme ayrılmıştır. Tezin “Giriş” kısmında Makedonya hakkında genel bilgiler verilip çalışma yöntemi, kaynakların değerlendirilmesi gibi konulara değinilmiştir. Birinci bölüm de “Doğum” konusu ele alınmıştır. İkinci bölümde evlilik konusu ele alınıp beş bölümde incelenmiştir. Bunlar: “Düğün Öncesi Âdetler”, “Düğün Esnası Âdetler”, “Düğün Sonrası Âdetler”, “Düğün Âdetlerini Anlatan Kaynak Kişiler”, “Düğün Âdetleriyle İlgili Resimler”dir. Üçüncü bölüm “Ölüm” konusunu ele almıştır.

Sakarya Üniversitesinde Türker Eroğlu danışmanlığında Yavuz Köktan tarafından 2008 yılında hazırlanmış olan “Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum – Evlenme – Ölüm)” adlı doktora tezi vardır (Köktan, 2008). Bu tez, Kosova’nın Gilan kentinde yaşayan Türklerin geçiş dönemlerini ele almaktadır. Araştırmacının “Giriş” bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı ve metodu hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde araştırma alanı olan Kosova ve Gilan hakkında bilgiler bulunmaktadır. Burada yaşayan Türkler hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise geçiş dönemlerine değinilmiştir. Doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Sonuç bölümünde tez ile ilgili genel değerlendirme bulunmaktadır.

Niğde Üniversitesinde Hatice İçel danışmanlığında Gökçen Peker tarafından 2008 yılında yazılan “Misis’te Geçiş Dönemi Âdetleri” adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır (Peker, 2008). Adana’ya bağlı olan Misis yöresinin geçiş dönemleri ele alınmıştır. Birinci bölümde hamilelik, doğum öncesi, doğum anı ve doğum

sonrasını kapsayan geleneklere yer verilmiştir. İkinci bölümde, evlilik konusu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise ölüm konusuna yer verilmiştir. Tez yazılırken yazılı kaynaklardan yararlanıldığı gibi sözlü kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Sakarya Üniversitesinde Türker Eroğlu danışmanlığında Erol Eroğlu tarafından hazırlanan “Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum – Evlenme – Ölüm)” adlı doktora tezi bulunmaktadır (Eroğlu, 2008). Bu çalışma Kosova’nın Prizren kentinde yaşayan Türklerin geçiş dönemlerini ele almaktadır. Prizren Türkleri hakkında geniş çaplı bir bilimsel araştırma yapılmamıştır. Bu tez, Prizren Türklerinin kültürel yapısına değinen bilimsel bir araştırma özelliğini taşımaktadır. Birinci bölümde araştırma alanı tarihî, coğrafi, etnik yapı ve ekonomik durum bağlamında ele alınmıştır. Kosova bölgesi ve Prizren şehri tanıtılmıştır. İkinci bölümde, geçiş dönemlerine değinilmiştir. Doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri sırasıyla anlatılmıştır. Evlenme bölümü ise, evlenme, düğün ve düğün sonrası olmak üzere üç bölümde incelenmiştir.

Gazi Üniversitesinde 2009 yılında Şuayip Karakaş danışmanlığında Saida Burhanidinova tarafından hazırlanmış olan “Fergana Türklerinin Doğum, Sunnet, Düğün ve Ölüm Merasimleri” yüksek lisans tezi vardır (Burhanidinova, 2009). Kırgızistan’ın Fergana bölgesinde varlığını sürdüren Türk-Ata Türklerinin geçiş dönemleri ele alınmaktadır. Türk- Ata diye adlandırılan Türklerin hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu tezin amacı da Türk- Ata Türkleri hakkında bilgi verip onların geçiş dönemlerinden bahsetmektir. Çalışmanın giriş kısmında bölge Türklerinin tarihi bilgilerine yer verilmiştir. Birinci bölümde doğum, ikinci bölümde düğün ve üçüncü bölümde ölüm merasimleri incelenmiştir.

Mersin Üniversitesinde Nilgün Çıblak Coşkun danışmanlığında 2010 yılında Nejla Kayalı tarafından yazılan “Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri” adlı yüksek lisans tezi vardır (Kayalı, 2010). Çalışmanın inceleme alanı olarak Mersin merkez ve Mersin Merkeze bağlı olan Anamur, Aydıncık, Bozyazı, Çamlıyayla, Erdemli, Gülnar, Mut, Silifke ve Tarsus ilçeleri ele alınmıştır. Tez, altı bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde, araştırma alanıyla ilgili genel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde doğum, üçüncü bölümünde askerlik, dördüncü bölümünde evlenme, beşinci bölümde hac, son bölüm olan altıncı bölümde ise ölüm geleneklerine yer verilmiştir.

Yüzüncü Yıl Üniversitesinde Özkul Çobanoğlu danışmanlığında 2010

yılında Mehmet Karaaslan tarafından yazılan “Kaşkay Türklerinde Geçiş Dönemleri Doğum – Evlenme – Ölüm” doktora tezi bulunmaktadır (Karaaslan, 2010). Kaşkay Türkleri İran’ın güneyinde yaklaşık beş yüz yıldır kapalı bir toplum olarak hayatlarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Tez dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma alanı hakkında bilgi verilmiştir. Kaşkay Türklerinin genel tarihi, yaşadıkları coğrafya, nüfusları, ekonomik ve sosyal yapıları ele alınmıştır. Ayrıca araştırma konusu, yöntemi ve tekniklerine de yer verilmiştir. İkinci bölümde doğum, üçüncü bölümde evlenme, dördüncü bölümde ise ölüm gelenekleri ele alınmıştır.

Ege Üniversitesinde Kemal Yüce danışmanlığında 2011 yılında Valentina Perçemli tarafından hazırlanan “Gagauz Türklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri” isimli doktora tezi vardır (Perçemli, 2011). Ortodoks Hristiyan bir Türk topluluğu olan Gagauzlar, Moldova başta olmak üzere Ukrayna, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Özbekistan, Kazakistan ve Türkiye’de yaşamaktadırlar. Tez üç bölümden meydana gelmiştir. “Giriş” kısmında Gagauzlar hakkında bilgilere ve Gagauzlar hakkında yapılan halkbilimi çalışmalarına yer verilmiştir. Ayrıca konu, amaç ve metot da burada açıklanmıştır. Tezin birinci bölümünde Gagauz Türklerinde görülen doğum âdetleri, tezin ikinci bölümünde Gagauz Türklerinde evlenme âdetleri, tezin üçüncü bölümünde ise Gagauz Türklerinde ölüm âdetleri ele alınmıştır.

Anadolu Üniversitesinde Özkul Çobanoğlu danışmanlığında 2011 yılında Özlem Türbedar tarafından hazırlanan “Düzce Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)” adlı yüksek lisans tez çalışması vardır (Türbedar, 2011). Tez, “Giriş” ve iki bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” bölümünde araştırmanın konusu, amacı, kapsamı ve metodu hakkında bilgiler bulunmaktadır. Tezin birinci bölümünde, araştırma alanı tanıtılmıştır. Ayrıca insan hayatını düzenleyen sosyal normlar hakkında da bilgiler verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise hayatın geçiş dönemi dediğimiz doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri sırasıyla verilmiştir. Tezin sonuç bölümünde, çalışmanın değerlendirilmesi yapılmıştır.

Gazi Üniversitesinde İbrahim Dilek danışmanlığında Yılmaz Yeşil tarafından 2012 yılında yapılan “Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler” doktora tezi vardır (Yeşil, 2012). Araştırma da Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde geçiş ritüelleri ile ilgili yapılmış çalışmalar ile Türk boyları arasında yapılan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda

bulunan geçiş dönemi ritüelleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yazar, Türk dünyasının tamamını ilgilendiren bilimsel bir çalışmanın yapılmadığını tespit etmiştir. Yazarın bu tezi yazmada ki amacı ise, Türk dünyasının genelini yansıtan bir çalışma yapmaktır. Çalışma “Giriş” ve dört bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” bölümünde tezin kavramsal erevesi üzerinde durulmuştur. Tezin birinci bölümünde, doğum geleneği ve ritüelleri, ikinci bölümde evlenme geleneği ve ritüelleri, nc bölümde ölüm geleneği ve ritüelleri, dördüncü bölümde ise hayatın diğer alanlarıyla ilgili geçiş dönemi ritüelleri (hac, askerlik) konularına yer verilmiştir.

Cumhuriyet niversitesinde şeref Boyraz danışmanlığında Meryem Karaağaç tarafından 2013 yılında hazırlanan “Malatya’da Geçiş Dönemleri” adlı yüksek lisans tezi vardır (Karaağaç, 2013). Tez “Giriş” ve altı bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde araştırma alanı ve Malatya’da geçiş dönemi ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin birinci bölümünde doğum, ikinci bölümünde sünnet düğünü, nc bölümünde askere gitme, dördüncü bölümünde evlenme, beşinci bölüm hac, altıncı bölümde ise ölüm gelenekleri anlatılmaktadır. Tezin “Sonuç” kısmında ise tezin bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Gazi niversitesinde İbrahim Dilek danışmanlığında Onur Alp Kayabaşı tarafından 2013 yılında yazılan “Taşeli Yöresi Geçiş Dönemleri” başlıklı doktora tezi bulunmaktadır (Kayabaşı, 2013). Çalışma “Giriş” ve üç bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” bölümünde araştırma konusu, alanı ve tezin kavramsal erevesi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde doğum geleneği ve inanışları, ikinci bölümde evlenme geleneği ve inanışları, nc bölümde ise ölüm geleneği ve inanışları hakkında bilgiler verilmiştir. Tez oluşturulurken hem yazılı hem sözlü kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca ulaşılan sonuçlar diğer Türk boyları ile karşılaştırılmaya çalışılmıştır. “Sonuç”, kısmında ise derlenen ürünlerin bir dökümü yapılmakla beraber tez için bir sonuca varılmıştır.

Hacettepe niversitesinde R. Bahar Akarpınar danışmanlığında 2014 yılında Zainab Ayad Saeed tarafından yazılan “Kerkük Türkmenlerinin Geçiş Törenleri” adında yüksek lisans tezi bulunmaktadır (Saeed, 2014). Eser “Giriş” ve dört bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” kısmında Türkmenler hakkında genel bilgiler mevcuttur. Birinci bölümde doğum gelenekleri ele alınmıştır. İkinci

bölüm “Çocukluk” adını taşımaktadır. İçerisinde çocuğun adının konulması, sünnet edilmesi, çocuk oyunları vb. konulara değinilmiştir. Üçüncü bölümde “Evlilik” konusu, dördüncü bölümde ise “Ölüm” konusu işlenmiştir. Gelenekler işlenirken belirli bir tasnife göre değil de işlem sırasına göre ele alınmıştır.

Kocaeli Üniversitesinde Işıl Altun danışmanlığında 2015 yılında Eylem Ataman Polat tarafından hazırlanan “Kocaeli Romanlarında (Akçakayran, Kozluk, Serdar, Tavşantepe) Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)” isiminde yüksek lisans tezi bulunmaktadır (Polat, 2015). Eser, “Giriş” ve iki bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” kısmında konu, amaç, yöntem, kapsam, metot ve sosyal normlar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölüm “Kocaeli ve Kocaeli Romanları” adını taşımaktadır. Burada Kocaeli ili tanıtılmış ve Romanlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde geçiş dönemleri ele alınmıştır. Doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri sırasıyla ele alınmıştır. Çalışma, 2013 Ağustos ve 2015 Haziran ayları arasında yapılan alan çalışmasından oluşmuştur. Saha çalışması sırasında 60 kayıtlı kaynak kişi ve 32 kayıtsız kaynak kişi ile görüşüldüğü belirtilmiştir.

Niğde Üniversitesinde Faruk Çolak danışmanlığında 2015 yılında Yasemin Saygılı tarafından yazılan “Kırşehir İli Abdallarında Geçiş Ritüelleri” adında yüksek lisans tezi vardır (Saygılı, 2015). Tez, “Giriş” ve üç bölümden meydana gelmiştir. Tezin “Giriş” bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve metodu ile ilgili bilgi verilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde araştırma alanının tarihî, coğrafi ve idarî özellikleri hakkında bilgiler vardır. Tezin ikinci bölümünde Abdallar hakkında genel bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Abdal ve Kırşehir Abdalları kavramları hakkında bilgi verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ise geçiş dönemleri sırayla doğum, evlenme ve ölüm olarak incelenmiştir. Burada görülen gelenekler Türk Dünyası ve Anadolu’daki benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırılmıştır.

Ardahan Üniversitesinde Erdoğan Altınkaynak danışmanlığında 2016 yılında Elvan Saltaş tarafından hazırlanan “Ardahan’ın Merkez Köylerinde Geçiş Dönemleri” adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır (Saltaş, 2016). Tez, “Giriş” ve dört bölümden oluşmaktadır. Tezin “Giriş” bölümünde Ardahan’ın tarihî, coğrafi özellikleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde doğum geleneği, ikinci bölümde sünnet geleneği, üçüncü bölümde düğün geleneği ve dördüncü bölümde ölüm geleneği hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmanın sonucunda yazar, Ardahan Merkez köylerindeki geçiş dönemlerine ait inanış ve pratiklerde hem Orta Asya’nın

hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğunu tespit etmiştir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesinde Cafer Özdemir danışmanlığında 2017 yılında Şeyma Kabataş Çetin tarafından hazırlanan “Antalya ve Samsun’da Yaşayan Yörüklerin Geçiş Dönemleri Âdet ve Uygulamaları” adlı yüksek lisans tezi vardır (Özdemir, 2017). Kurtuluş Savaşı sonrasında Yörüklerin bir kısmının Samsun’a gelip Ondokuz Mayıs ilçesi Yörükler Mahallesi’ne ve bir kısmının da Antalya ili Kaş ilçesi Gömbe kasabasına yerleştiği bilgisi tez içerisinde verilmektedir. Tezde bu iki yer ile ilgili gelenekler ve uygulamalar tespit edilip karşılaştırılmıştır. Tez, “Giriş” ve üç bölümden meydana gelmektedir. Tezin “Giriş” kısmında Kaş ilçesi, Ondokuz Mayıs ilçesi ve Yörük kavramı hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde doğum geleneği, ikinci bölümde evlenme geleneği, üçüncü bölümde ise ölüm gelenekleri anlatılmıştır. “Sonuç” kısmında ise tezin değerlendirilmesi ve ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Selçuk Üniversitesinde Sinan Gönen danışmanlığında 2017 yılında Berna Kolot tarafından yapılmış “Geçiş Dönemi Âdetlerinde Mitolojik Unsurlar: Demirci (Akçaabat/Trabzon) Köyü Örneği” yüksek lisans tezi vardır (Kolot, 2017). Tez “Giriş” ve dört bölümden meydana gelmiştir. “Giriş” kısmında araştırma alanı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca Trabzon ve Demirci köyü ile ilgili genel bilgiler farklı başlıklarda ele alınmıştır. Birinci bölümde doğum gelenekleri, ikinci bölümde evlenme gelenekleri, üçüncü bölümde ise ölüm gelenekleri anlatılmıştır. Çalışma alan araştırmasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde Yavuz Köktan danışmanlığında 2018 yılında Sevim Çiftci başı tarafından hazırlanan “Nevşehir İli Derinkuyu İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri” adında yüksek lisans tezi vardır (Çiftci başı, 2018). Saha çalışması yeri olan Derinkuyu; Derinkuyu ilçe merkezi, Yazıhüyük kasabası, Çakıllı, Doğala, Güneyce, Kuyulutatlar, Suvermez, Til, Özlüce köyleri ile dokuz yerleşim yerinden oluşmuştur. Çalışma “Giriş” ve üç bölümden meydana gelmiştir. Çalışmanın “Giriş” kısmında tez hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır. Birinci bölümde araştırma alanı olan Nevşehir ili ve Derinkuyu ilçesi tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise Derinkuyu’da geçiş dönemleri olan doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri sırasıyla anlatılmıştır. Evlenme geleneği, “Düğün Öncesi”, “Düğün” ve “Düğün Sonrası” olmak üzere üç bölümde incelenmiştir.

Ege Üniversitesinde Rabia Uçkun danışmanlığında 2018 yılında Kübra

Morkoç tarafından hazırlanan “İzmir’de yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarının (Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Yunanistan) Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme” adında yüksek lisans tezi yapılmıştır (Morkoç, 2018). Tez “Giriş” ve üç bölümden oluşmaktadır. Tezin “Giriş” bölümünde Balkanlar, Balkan Türkleri ve Müslümanları hakkında genel bilgi verdikten sonra Balkan Türklerinin geçiş dönemlerine üzerine yapılan bilimsel çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci Bölüm “İzmir’de Yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarında Doğum ve Sünnet” başlığıyla ele alınmıştır. İlk önce doğum daha sonra sünnet geleneğine yer verilmiştir. İkinci bölüm “İzmir’de Yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarında Evlilik” başlığıyla ele alınarak burada evlenme gelenekleri, evlilik öncesi, düğün ve evlilik sonrası olmak üzere üç kısımda incelenmiştir. Üçüncü bölüm ise “İzmir’de yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarında Ölüm”dür. Burada ölüm gelenekleri ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. “Sonuç” kısmında da genel bir değerlendirme bulunmaktadır.

E. 1. 1. Gaziantep’teki Evlenme ve Düğün Geleneği Konusuna Yer Veren Tezler

Tezin bu bölümünde Gaziantep’te evlilik konusuna yer veren tezlerin bilgisini vermek amaçlanmıştır.

Erciyes Üniversitesinde Harun Güngör’ün danışmanlığında Özlem Andaç Şahin tarafından hazırlanan “Gaziantep’te Yaşayan Barak Türkmenlerinin İnanç, Âdet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” adında tez çalışması bulunmaktadır (Şahin, 2007). Tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hayatın çeşitli safhaları ve halk inanışları üzerinde durulmuştur. Bunlar doğum, evlilik ve ölümdür. İkinci bölümde, tabiat ile ilgili halk inanışları üzerinde durulmuştur. Bunların içerisinde yağmur yağdırmak, ay tutulması, bereket vb. inanışlar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak hastalık tedavilerine yönelik halk inanışlarından olan muskacılık, nazar değmesi, kurşun yaptırmak vb. konular üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde kutsallık kazanan ziyaret yerleri tanıtılmıştır. Örf ve âdetler incelenirken karşılaştırmalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu tez hazırlanırken saha çalışması yapılmıştır. Kaynak kişilerle röportaj ve anketler yapılmıştır.

Dumlupınar Üniversitesinde Ali Torun danışmanlığında Yunus Karabacak tarafından hazırlanmış olan “Nizip – Söğütlü Köyü Folkloru” isimli yüksek lisans çalışması tezimize kaynaklık etmiştir (Karabacak 2011). Saha çalışmasına dayalı olarak hazırlanan eserin ikinci bölümünde yer alan “Evlenme Gelenekleri” başlıklı bölümden tezimde yararlandım. Tezin içerisinde yer alan düğün ile ilgili mani, türkü, alkış gibi halk edebiyatı ürünleri de tezime kaynaklık etmiştir.

Gaziantep Üniversitesinde Behiye Köksel danışmanlığında Sabiha Seval Kutlu tarafından hazırlanan “Gaziantep Geleneksel Kültüründe Evlenme” adında tez çalışması bulunmaktadır (Kutlu, 2011). Gaziantep’te düğün/evlenme konularında yapılacak olan çalışmalara belirli konularda yardımcı olabilecek bir tezdır. Eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Gaziantep hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Türkiye’de bu konu hakkında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölüm tezde kullanılan materyal ve yöntem hakkında bilgi vermektedir. Dördüncü bölümde, eski Türklerde evlenme ve düğün konularına yer vermiştir. Buna ek olarak Türk destanlarında evlenme konusu hakkında da bilgi bulunmaktadır. Beşinci bölümde Gaziantep yöresinde evlenme ile ilgili sözlü kültür ürünleri olan deyimler, atasözleri, dualar, beddualar, manilere, türküler ve ilahilere yer verilmiştir. Altıncı bölümde Gaziantep geleneksel kültüründe evlenme biçimlerine yer verilmiştir. Yedinci bölümde ise Gaziantep düğünleri, düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası olarak alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

Ege Üniversitesinde Gürbüz Aktaş danışmanlığında Neslihan Ertural tarafından hazırlanmış olan “Gaziantep Seyirlik Oyunları Üzerine Bir İnceleme” isimli doktora tezi bulunmaktadır (Ertural, 2012). Tezin içerisinde yer alan “Bahdeniz Bacı Oyunu”, “Deli Kıza Düğür Gelmiş Oyunu”, “Deve Oyunu”, “Don Oyunu”, “Evlenme Oyunu”, “Gari Gıza Tepsi Geldi Oyunu”, “Gelin Kaynana Oyunu”, “Halbur Oyunu”, “Kız Oyunu”, “Kız Kaçırma Oyunu”, “Kız Sana Düğür Geldiler Oyunu”, “Komşunun Oğlu Oyunu”, “Pancaro Oyunu”, “Uzun Ahmet Oyunu”, “Pekmez Oyunu”, “Serçe Oyunu”, “Sinsin Oyunu” gibi oyunların birçoğu hem düğün, kına gibi yerlerde icra edilmesiyle hem de içerisinde evlenme geleneklerini barındırması sebebiyle tezime kaynaklık etmiştir.

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde Mehmet Ali Kirman danışmanlığında Cuma Konut tarafından hazırlanan “Din ve Sekülerlik Bağlamında Eğlence Kültürü: Gaziantep Düğünleri Örneği” adlı tez çalışması bulunmaktadır

(Konut, 2012). Bu tez, din ve sekülerlik ilişkisini ortaya koymak amacıyla eğlence kültürünü, özelde dinin referans alındığı düğün eğlencelerini incelemek dinin fonksiyonlarında genişleme ya da daralma olup olmadığını görmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu çalışmanın birinci bölümünde eğlence ve din ilişkisine, düğün eğlencelerinde dinin belirleyici rolüne değinilmiştir. Problem, amaç ve önem, kapsam, yöntem gibi kısımlara birinci bölüm olan giriş kısmında değinilmiştir. İkinci bölümde önceden yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde din ve eğlence, evlilik, Türk modernleşmesi ve düğün âdetleri, kentleşme, sekülerleşme ve yeni dindarlık formları gibi konulara yer verilmiştir. Dördüncü bölüm olan “Bulgu ve Yorumlar” kısmında Gaziantep yöresi düğün gelenekleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Trakya Üniversitesinde Atilla Sağlam danışmanlığında Zübeyde Hartavioğlu tarafından hazırlanmış olan “Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti” adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır (Hartavioğlu, 2013). Bu tezin “Düğün ve Şenliklerde Musiki ve Halk Oyunları” ve “Düğün ve Halay Geleneklerine Yönelik Bulguların Sonuçları” isimli kısımları tezime yardımcı olmuştur.

Behiye Köksel danışmanlığında yapılan bir yüksek lisans tezi de Mehmet Sercan Seçinti’ye aittir. “Gaziantep İslâhiye İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)” adını taşıyan bu tez 2014 yılında yapılmıştır. Tez üç bölümden oluşmaktadır (Seçinti, 2014). “Giriş” adını taşıyan birinci bölümde konunun amacı, yöntemi, kapsamı ve araştırma alanı hakkında genel bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölüm de geçiş dönemleri ele alınmıştır. Sırasıyla “Doğum”, “Evlenme” ve “Ölüm” gelenekleri anlatılmıştır. Doğum gelenekleri, “Doğum Öncesi”, “Doğum Sırası” ve “Doğum Sonrası” olarak incelenmiştir. “Evlenme” başlığını taşıyan kısım “Evlilik Öncesi”, “Düğün” ve “Düğün Sonrası” olarak sınıflandırılmıştır. Ölüm konusu da aynı şekilde “Ölüm Öncesi”, “Ölüm Sırası”, “Ölüm Sonrası” diye ayrı ayrı ele alınmıştır. Tezin son bölümü olan üçüncü bölümü “Geçiş Dönemi Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri” adını taşımaktadır. Burada ninni, mani, türkü, ağıt örneklerine yer verilmiştir. Tezimizde İslâhiye iline ait düğün geleneklerine de yer vereceğimiz bu tez bizim için çok önemlidir.

Gaziantep Üniversitesinde Mustafa Gültekin danışmanlığında Fatma Kılınç tarafından 2014 yılında hazırlanan “Gaziantep Yöresi Kadın Oyunlarının İncelenmesi” adında yüksek lisans tezi vardır (Kılınç, 2014). Bu tezde yer alan

“Gaziantep Merkezde Yer Alan Düğünler” ve “Kırsaldan Gaziantep Merkeze Yerleşen Aileler Arasında ve Çevre Köylerde Yapılan Düğünler” başlıklı kısımda düğün geleneğine ait bilgileri vermesi bakımından önemlidir. Ayrıca düğünlerde icra edilen oyunlar hakkında tezime yardımcı olmuştur.

Çukurova Üniversitesinde Erman Artun danışmanlığında Cevdet Avcı tarafından 2015 yılında hazırlanan “Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırmaları” isimli doktora tezi bizim tezimiz için çok değerli bir başvuru kitabıdır (Avcı, 2015). 19. Yüzyılda yerleşik hayata geçen Baraklar geleneklerine bağlı kalarak halk edebiyatı ürünlerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Tez, dört bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölüm olan “Giriş” kısmında tezin konusu, amacı, yöntemi hakkında bilgi verilip ardından da araştırma alanı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Gaziantep Baraklarına ait olan anonim halk edebiyatı ürünlerine değinilmiştir. “Mani”, “Türkü”, “Ağıt”, “Ninni”, “Halk Hikâyesi”, “Bilmece”, “Atasözü”, “Deyim”, “Dua – Beddua”, “Tekerleme”, “Efsane”, “Masal”, “Fıkra”, “Lakap” türlerine ait örneklerle yer verilip bunlar hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde köy seyirlik oyunlarına da yer verilmiştir. Üçüncü bölüm “Gaziantep Barakları Halk Kültürü” adını taşımaktadır. Burada Baraklarda görülen geçiş dönemlerine yer verilmiştir. “Doğum”, “Evlenme”, “Ölüm” gelenekleri anlatılmıştır. Bu kısım fazlaca detaylı olup “Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar”, “Günlük Hayatla İlgili Gelenekler”, “Halk İnanışları”, “Halk Mutfağı”, “Halk Bilgisi” ve “Oyun ve Eğlence” gibi konularda ele alınmıştır. Bu bölüm pek çok alt başlıkta incelenmiştir. Dördüncü bölüm olan “Sonuç” bölümünde ise çalışma hakkında genel bir değerlendirme mevcuttur.

Niğde Üniversitesinde 2016 yılında Bayram Polat danışmanlığında Ökkeş Çetin tarafından hazırlanan “Gaziantep İli Oğuzeli İlçesi Halk İnançları” isimli yüksek lisans tezinin “Oğuzeli’nde Geçiş Dönemleri” başlığında yer alan evlenme geleneklerindeki bilgiler tezime kaynaklık etmiştir (Çetin, 2016).

Abdulkadir Emeksiz danışmanlığında İstanbul Arel Üniversitesinde Aynur Çelik Peker tarafından hazırlanan “Gaziantep Manilerinin Halkbilimi Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi vardır (Peker, 2018). Tezin üçüncü bölümünde yer alan “Evlenme” konusu Gaziantep yöresine ait gelenekleri içermektedir. Hem sözlü hem yazılı kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Evlenme geleneğiyle

ilgili sınırlı sayıda mani örnekleri de tezde yer almaktadır.

E. 2. Kitaplar ve Kitap Bölümleri

E. 2. 1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Ahmet Baha Gökoğlu tarafından 1932 yılında hazırlanan “Safranbolu’da Yürük Düğünleri” isimli eser bulunmaktadır (Gökoğlu, 1932). Herhangi bir ilmi metot veya yaklaşım kullanılmaksızın hazırlanan bu kitap Safranbolu Yörükleri arasında derlenen düğün âdetlerini anlatmaktadır. Eser bölüm adı verilmeden salt malzeme olarak verilmiştir. Kitabın başlangıç kısımlarında Safranbolu’nun coğrafi durumundan bahsedilerek bölge halkının yaşantısından kesitler aktarılmıştır. Ayrıca bölgeden derlenen düğün âdetlerine ek olarak halk edebiyatı ürünlerine de yer verilmiştir. Eserin başlıklara ayrılarak anlatılmaması büyük bir eksiklik olsa da oldukça ayrıntılı olarak derlenen malzeme 1932’li yılların hayat şartlarını göstermesi bakımından çok değerlidir.

Yusuf Ziya Demirci tarafından 1938 yılında yazılan “Anadolu’da Eski Düğün ve Evlenme Âdetleri” adlı eser vardır (Demirci, 1938). Bu eserde yazar, memleketteki folklor maddelerine ait eserlerinin her tarafta yankı uyandırdığını ve bu durumun da kendisini çok teşvik etmiş olduğunu söylemektedir. İlim âlemine yardımcı olması için köylüler ve göçebeler arasında duyduklarını, gördüklerini ve topladıklarını folklor ilminin istediği usul ve metotlara göre yer, isim, adres, göstermek suretiyle neşrettiğini belirtmiştir.

Bu eserde verilmiş olan bilgiler Muğla şehrine yakın olan Ula’dan alınmıştır. Yazar, kitabına yazdığı bilgilerin kimlerden alındığı bilgisini “Başlangıç” (ss. 3-4) kısmında belirtmiştir. Her ne kadar kitabın ismi “Anadolu’da Eski Düğün ve Evlenme Âdetleri” olsa bile kitabında yer alan bilgiler Muğla şehriyle sınırlı kalmıştır. Kitapta birkaç şehrin adı geçip özellik belirtse de bu genel anlamda Anadolu düğününü kapsamamaktadır.

Eser, “Başlangıç” kısmı ile başlayıp “Evlenmede Aranacak Vasıflar”,

“Alınacak Kızda Aranılan Vasıflar”, “Evlenecek Erkeklerle Lazım Vasıflar”, “Nişan”, “Nikâh”, “Düğün Okuntusu”, “Düğün”, “Alay Oyunu ve Alay Havaları (1)”, “Düğün Elbiseleri”, “Düğünde Son Gice ve Çeyiz Hazırlıkları”, “Gerdek”, “Duvak”, “Evlilik Hayatı”, “Erkek Düğünü”, “Aile Teşkilatı” şeklinde başlıklar halinde sıralanmıştır. Kitabın içerisindeki bölümlerde halk edebiyatı ürünlerine yer vermesi çok dikkate değerdir. Yazar, konunun karışmasını önlemek için fazla başlığa yer vermiştir fakat kitabın tek eksik yanı bazı başlıkların kronolojik sırayla verilmemiş olmasıdır.

1944 yılında Hamit Zübeyr Koşay tarafından yazılan “Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme” isimli eseri düğün çalışmalarında başucu olarak kullanılan bir kitaptır (Koşay, 1944). Yazar “Önsöz” (ss. 9-20) kısmında Türk düğünleri üzerine ilmî bir eserin nasıl olması gerektiği hakkında bilgiler vermektedir. Yazar bu konuda, küçük muhitlerin düğün âdetlerinin monografi halinde tespit edilip kütüphaneye toplanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Ayrıca bu tespitlerin uzmanlar tarafından incelenerek düğün tiplerinin ortaya konması konusunda bilgiler vermiştir. Eserin “Önsöz” kısmında ayrıca bu kitabı yazmasına kaynaklık eden eserlerden künye olarak bahsetmiştir.

Eser, “Önsöz” hariç 18 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla: “Evlenme Çağı ve Evlenme Arzusunu Belirtme”, “Dünür, Söz Kesme, Nişan”, “Düğün Okuntusu”, “Düğünün Muhtelif Günlere Bölünüşü”, “Nikâh ve Düğün”, “Çeyiz, Çeyiz Gitme ve Çeyiz Asma”, “Gelin ve Güvey Hamamı”, “Kına”, “Gelin Göçürme”, “Düğün Eğlenceleri”, “Gerdek”, “Düğün Eğlenceleri”, “Paça Günü”, “Yeni Gelinle Tefeül ve Teşeüm”, “Gelinlik Etme”, “Gelin ve Güveği Kıyafeti”, “Kız Kaçırma”, “Evlenme ve Düğüne Ait Ata Sözleri ve Deyimler”, “Düğünde Kına ve Gelin Havaları” dır. Bu bölümlerde Türkiye’nin çeşitli bölgeleriyle ilgili uygulanan âdet ve pratikler belirtilmiştir. Bunlar belirtilirken sık sık yararlanılan kaynaklarda zikredilmiştir. İçerisinde halk edebiyatı ürünlerine ve resimlerine yer vermesiyle de çok önemli bir kaynaktır.

H. Kadri Ertem tarafından 1948 yılında basılmış olan “Kütahya Düğünleri” adlı eser bulunmaktadır (Ertem, 1948). H. Kadri Ertem “Halk Gelenekleri ve Aydın” (ss. 2-4) başlıklı kısımda gerçek Cumhuriyet aydınının halkla iç içe olmasının gerekliliğini, halkın gelenek ve göreneklerine yabancı kalmayıp folklorunu inceleyerek daha verimli bir insan olunabileceğini vurgulamıştır. Yazar ayrıca

Kütahya'nın halk bilgisi bakımından henüz bakir olduğunu ve araştırılıp öğrenilecek çok şeyin var olduğunu söylemektedir.

Yazar “Kütahya Düğünleri” (ss. 4-5) başlığında Türk toplumları arasında yapılan düğün törenlerinin ana çizgileri ve dış görünümünün bir birine benzemesiyle beraber yer yer farklı özelliklerinin olduğunu söylemiştir. Ayrıca yazar, “Türkçemizin lehçe ayrılıkları nasıl dilimizin zenginliğini teşkil ediyorsa gene bu tür kaynaklardan gelen töre ve geleneklerimizin çeşitliliği de bu alandaki zenginliğimizi meydana getirir” fikrini savunmuştur.

Yazar, düğünleri 3 bölümde incelemiştir.

I- Düğün Öncesi:

- a- Görücülük
- b- Dünürlük
- c- Yavuklama

II- Düğün:

- a- Nikâh
- b- Kız evinde
- c- Oğlan evine
- d- Düğün kıyafetleri

III- Düğün Ertesi:

- a- Büyük kız ardı sıra
- b- Küçük kız ardı sıra

Bunu loğusa ve beşik âdetleri takip eder.

Bu çalışmada yalnızca şehir muhitine ait düğün âdetlerinden bazılarını gördüklerine bazılarını dinlediklerine göre aksettirdiğini söylemiştir. Bilgiler son derece sade, günlük konuşma diliyle tahkiyeli olarak anlatılmıştır. Herhangi bir araştırma metoduna dayanmadan malzeme toplanması yapılmıştır. Malzemeler yer yer diyaloglar kullanılarak ve bazen de yazarın kendi yorumlarıyla aktarılmıştır.

Yazar, o dönemin maddi imkânsızlıklarından dolayı herhangi bir fotoğraf veya çizimle bu eseri zenginleştiremediğini söylemiştir. Bu kitabı yazmasının amacı olarak ise yazar, “Unutulmaya mahkûm olan düğün âdetlerimizi günün birinde inceleyecekler faydalı olur düşüncesiyle yazdım.” demektedir. Ayrıca 1930’lu yılların hayat tarzını, gelenek ve göreneklerini gözler önüne sermesi bakımından çok

kıymetli bir eserdir.

1962 yılında yayınlanan bir diğer kitap ise H. Uğuroğlu Barlas tarafından yazılmış olan “Maraş Düğün Âdetleri” isimli eserdir (Barlas, 1962). Bu kitap İstanbul Üniversitesi Sosyoloji kürsüsünden Profesör Nurettin Şazi Kösemihal ile Profesör Dr. Cahit Tanyol yönetiminde hazırlanmış ve seminer konusu olarak işlenmiştir. Kitap, yazarın mezuniyet tezi için topladığı malzemeleri daha sonra daha sistematik biçimde geliştirerek hazırladığı monografik bir çalışmadır. Eserin “Giriş” (ss. 7-14) kısmında yazar Maraş düğünleri üzerine yapılmış ilk araştırma özelliğini taşıdığı yazmıştır. Eser, “Giriş” ile başladıktan sonra “Görücü”, “Şerbet”, “Ağırlık ve Ağırlık Yollama”, “Nişan”, “Çehiz”, “Gelin Hamamı”, “Kına”, “Gelinçi”, “Düğün”, “Nikâh”, “Gerdek”, “Gerdek Ertesi” ve “El Öpme” olarak sırayla ele alınmıştır.

Yazarın “Giriş” kısmında belirttiği gibi bu çalışma bir saha çalışmasıdır. Araştırma metodunun bir denemesi olarak ele alınmış olan kitap yalnızca Maraş şehrinin yerli orta tabakasının evlenme âdetleri üzerine yapılmıştır. İsmi “Maraş Düğün Âdetleri” olan bu kitap bütün Maraş halkını ele almamıştır. İlçeler, bucaklar, köyler bir yana bırakılmıştır. Böyle bir eleme yapmanın haricinde yüksek tabaka ve alt tabakaya ait olan insanlarla da görüşme yapılmamıştır. Bölge halkından derlenen malzemelerden oluşan bu eser içerisinde sözlü halk edebiyatı ürünlerine yer vermesiyle de önemlidir.

H. Uğuroğlu Barlas’a ait bir başka eserde 1963 yılında yayınlanmış olan “Kayseri Dügünleri” dir (Barlas, 1963). Bu kitap H. Uğuroğlu Barlas’ın Anadolu düğün âdetleri üzerine yaptığı araştırma denemesinin ikincisidir. Bu dizinin birinci kitabı “Maraş Dügün Âdetleri Üzerine Bir Araştırma Denemesi” adını taşımaktadır. Eserin “Giriş” (ss. 9-12) kısmında yazar, Maraş’ın ilk araştırma alanı olmadığını, ilk araştırma alanının Gaziantep olduğunu söylemiştir. Gaziantep ile ilgili bilgilerin çeşitli gazetelerde yayınlandığını ve bu konularda daha fazla tecrübe kazandıktan sonra Gaziantep hakkında da detaylı bir düğün araştırması yapacağını belirtmiştir.

Bu araştırma yapılırken araştırma alanı olarak orta tabaka esas alınmıştır. Ayrıca ilçeler, köyler ve bucaklar araştırma alanının dışarısında tutulmuştur. Sadece şehirde belirli bir kesim ele alınarak bu derleme yapılmıştır. Yazar, şehirleri seçerken ilk olarak üç duruma dikkat etmiştir. Bunlar:

1. Sosyolojik orta tabakanın hâkim durumda olması.
2. Orta tabakayı meydana getirenlerin esnaf olmaları, geçimlerini ticaret ve işlerinin gelirleri ile temin etmeleri.

3. Bu sınıfın Türkçeden başka bir etnik grubun dilini konuşmamaları ve bilmemeleridir (Barlas, 1963, s.10-11).

Yazar, bu şartlar yerine getirildikten sonra araştırma yapmaya başlamıştır. Kaynak kişiler ile görüşme yöntemi kullanılmıştır. Kaynak kişiler ile görüşüldükten sonra bu kişileri tekrar başkalarıyla oturtup eksik kalan yanlarının olup olmadığını anlamak için tekrar bir görüşme sağlanmıştır.

Kitap araştırma metodunun anlatıldığı “Giriş” ile başladıktan sonra “Görücü”, “Söz Kesme”, “Şerbet”, “Dünürlük Çağırma”, “Gelin Hamamı”, “Damat Derintisi”, “Çehiz”, “Kına”, “Düğün”, “Nikâh”, “Gerdek”, “Güveği Başı”, “Kız Arkası” olmak üzere sırayla anlatılmaktadır. Her bölümde o safhayla ilgili olan uygulamalar halk edebiyatı ürünleriyle anlatılmıştır. Düğün malzemesi, dikkatli bir araştırmacı gözüyle derlenmiştir. Fakat pratiklerin fonksiyonlarının verilmemiş olması gibi nedenlerden dolayı ancak derleme malzemelerinin toplandığı bir kitap niteliğindedir.

H. Uğuroğlu Barlas ve Süheylâ Efe tarafından 1964 yılında hazırlanan “Kütahya Düğün Âdetleri” isimli eser bulunmaktadır (Barlas, Efe, 1964). Yazar, “Giriş” (ss. 7-8) kısmında Türkiye’de düğün konusundaki çalışmaların bir eli geçmeyecek sayıda olduklarını ve bunların bazılarının da verdiği bilgilerin yanlış ve hatalı olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu yanlış ve hatalı yayınlarının sebebini bilgilerin toplanışında metotsuz ve hatalı hareket edilmesine bağlamaktadır. Çalışma, yazarın daha önceki derlemelerinde de belirttiği gibi “folklorik orta tabaka” üzerine oluşturulmuştur. Yazar her ne kadar yapılan çalışmaların metotlarını eleştirmiş olsa da kendisi kullandığı metot hakkında detaylı bir bilgi vermeden yalnızca derlediği malzemeleri nakletmekle yetinmiştir.

Eser, “Giriş” ile başladıktan sonra sırayla “Görücü”, “Şerbet – Nişan”, “Görümlük ve Mübareki”, “Çehiz”, “Gelin Hamamı – Dönme Hamamı”, “Çehiz Altı”, “Kına”, “Nikâh – Bağlanma”, “Gelinci- Düğün”, “Gerdek – Gerdek Ertesi”, “Kız Arsırı – Kız Ardisıra” gibi gelenekler hakkında bilgi vermiştir. Çalışma, yazarın daha önceki derlemelerinde de belirttiği gibi “folklorik orta tabaka” üzerine oluşturulmuştur. Bölümlerde halk edebiyatı ürünlerine de az da olsa yer verilmiştir. Ayrıca yanlış bir sınıflama ile kadın ve erkek kıyafetleri bölümü çeyiz kısmında verilmiştir.

Etnoloji alanında çok sayıda çalışma yapmış olan Sedat Veyis Örnek’in

1966 yılında yazmış olduğu “Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki” isimli eseri bulunmaktadır (Örnek, 1966). İnsana doğumundan ölümüne dek eşlik eden âdet ve inanmalar özellikle hayatın belli dönemlerinde yoğunluk kazanmaktadır. Bunların en önemlileri ise doğum, ölüm ve evlenme dediğimiz geçiş dönemleridir. Bu araştırmada doğum, evlenme ve ölüm konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili inanmalara ve büyüsel işlemlere de değinilmiştir.

Araştırma alanı olarak Sivas seçilmiştir. Bu kitap saha çalışması sonucunda ortaya konulmuştur. Yazarın “Önsöz” (s. 7) bölümünde dediği gibi Türkiye’de etnolojik bir çalışma yapılacaksa bu ancak saha çalışmasıyla ele alınmalıdır. Toplanan malzeme ilk planda düşüncenin duygunun ve davranışın batıl inançlar ve büyüsel işlemler üzerindeki psikolojik etkenlerini göz önünde bulundurarak psiko-mental açıdan yorumlanmaya çalışılmıştır.

Eser, “Önsöz”, “Birinci Bölüm”, “İkinci Bölüm”, “Son Söz”, “Bibliyografya”, “İndeks” başlıklarından oluşmaktadır. Birinci bölüm daha teorik olup bazı terimlerin üzerinde konunun anlaşılması için durulmuştur. Bunun sebebini ise yazar şöyle açıklamaktadır: “İkinci bölümde bulunan malzemenin değerlendirilmesi için birinci bölümdeki teorik kısmın genel çizgileriyle ele alınması çok gereklidir” (Örnek, 1966, s.6) demiştir. Birinci bölüm (s. 1- 54) sırasıyla “Giriş”, “İlkel Düşünce ve İlkel Zihniyet”, “Batıl İnanma”, “Büyü” başlıklarından oluşmaktadır. İkinci bölüm (s. 55-128) ise sırasıyla “Doğum”, “Çocuk”, “Evlenme”, “Ölüm”, “Göksel Olaylarla İlgili İnanmalar”, “Halk Hekimliği”, “Ev İle İlgili İnanmalar”, “Vücudun Uzuvarıyla İlgili İnanmalar”, “Bedensel Özelliklerle İlgili İnanmalar”, “Hayvanlarla İlgili İnanmalar” başlıklarından oluşur. Saha çalışmasından elde ettiği bilgilerle konu zenginleştirilmiştir.

1972 yılında Zeki Başar tarafından yazılan “Erzurum’da Tıbbî ve Mistik Folklor” isimli eser tıp ve folklor ilişkisini bir arada ele almasından dolayı çok önemlidir (Başar, 1972). Zeki Başar, aslında bir tıp doktoru olmasına karşın daha 1972’lerde tıp ilmi ile folklorun ilgisini erkenden bahsedenlerden biridir. “Önsöz” kısmında belirttiği üzere tıp ilmi ile tıp ilminin bir kolu olarak gördüğü tıbbî ve mistik folklor bu ilme hem farklı bir bakış açısı katıyor hem de bu ilmin değerini arttırıyordu. Zeki Başar, belirli anket dosyalarını yurdun dört bir yanında bulunan Erzurumlu doktor, mühendis, avukat, hemşire vb. meslek ve memuriyet sahiplerine

ve bizzat iş yapacak olan insanlara sunarak derlemeler yapmıştır. 1966 yılında yaptığı gezilere ilaveten 1967 yılında da 55 gün gezerek derlemeler yapmıştır. Derleme alanı sadece şehir merkezi olmayıp ilçe ve köylere de uğramaya çalışmıştır. Yaptığı derlemeler sonucunda edindiği bilgiler ve kaynaklarda bulunan bilgiler ile “Erzurum’da Tıbbî ve Mistik Folklor” adlı çalışmasını Türk halkına kazandırmıştır.

Konumuzla ilgili olmasından dolayı evlenme kısmında belirttiği bilgiler o dönemin hayat şartlarını yansıtmaları bakımından çok önemlidir. “Bütün Safhaları İle Halk Düğünü” başlığını taşıyan evlenme bölümünde herhangi bir tasnif bulunmadan olaylar yer yer yanlış sıra ile anlatılmıştır. Başlıklar sırasıyla şunlardır: “Kız Beğenme”, “Söz Açma – Kesip Atma – Ağız Tatlılığı”, “Tad Bakma- Şerbet İçme”, “Gelin Görmesi”, “Yüz Görümü”, “Bayramlık”, “Düğün Sözü”, “Örtü Yüzü Töreni”, “Düğün Çayı ve Atlılar”, “Dünürücü Yoklaması”, “Kız Evi Yemeği ve Çeyiz Yazımı”, “Kına Gecesi”, “Gelin Giydirme”, “Kapı Tutma”, “Gelinin Evden ve Köyden Çıkarılması”, “Gelin Sağdıç Evinde”, “Gelin Kaynata Evinde”, “Perçem Töreni”, “Çeyiz Dağıtımı”, “Yoklama ve Göz Aydını”, “Kısır Gecesi” dir.

Eser içerisinde mani, türkü gibi halk edebiyatı ürünlerini de içermesi bakımından çok önemlidir. Eserin tek eksik yanı ise işlemlerin belirli bir sırayla verilmemiş olmasıdır. İlk başta verilmesi gerekenler ortalarda verilip okurken karışıklığa sebep olmaktadır.

Düğünler konusunda birçok çalışma yapmış olan H. Uğuroğlu Barlas’ın 1974 yılında yazmış olduğu “Anadolu Düğünlerinde Büyüsel İnanmalar” isminde de bir kitabı vardır (Barlas, 1974). Karabük Halk Eğitimi Derneği sürekli yayınlarının ikincisi olan bu kitap Anadolu düğünlerinde büyüsel inanmalar, batıl inanışlardan biri olan düğünsel “bağ” büyüleri konusunda yazılmış ilk araştırma kitabıdır. Bu araştırma, Anadolu halkının etnik yapısı ve yaşayışı, gelenek ve görenekleri konusunda köklü ve önemli bilgilere açıklık getirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yazar “Araştırma Alanı” (s. 12-13) başlıklı bölümde öğrenciliği sırasında Sakarya ve Gaziantep illerinin 300’ü aşkın köyünde gerekse daha sonraları gidip birer ikişer ay kalınan Kütahya, Sivas, Maraş, Hatay, Kayseri, Hakkâri illeri ve Safranbolu ilçelerinde sosyolojik derlemeler yaparak bağlanma konusunu araştırdığını belirtmiştir.

Yazarın “Uygulanan Yöntem” (s. 13-20) başlığında belirttiğine göre yazarın

eserini yazdığı tarihe kadar bağlamalar konusunda başlı başına bir araştırma yayınlanmamıştır. Bu konu düğün âdetlerini inceleyen yazı ve kitaplarda serpiştirilmiş olarak vardır. Yazar, bu eseri hazırlarken saha çalışmalarından, derlemelerden ve kitap, dergi koleksiyonlarından yararlandığını ayrıca belirtmiştir (Barlas, 1974, s.14). Yazar, yapılan çalışmalarda anket uygulamasının yapıp bağlanmış kişiler ile görüşüldüğünü belirtmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, “Giriş” ve “Büyü ve Düğünsel Büyüler” başlıkları yer almaktadır. İkinci bölümde, “Bağlamalar”, “Bağ Önlemeler”, “Bağ Çözmeler” olarak üç grupta incelenmiştir. Her grup içindeki kesimleri de “Uygulamalı Pratikler”, “Uygulamasız Pratikler”, “Tılsımlı Pratikler”, “Dualı Pratikler” olmak üzere dört grupta incelemiştir. Üçüncü Bölüm “Büyüsel Pratiklerin İncelenmesi” başlığından oluşmaktadır. Burada büyüler hakkında değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu büyüleri inceleme yöntemi olarak ise Psiko-Sosyal Entoloji yöntemi kullanılmıştır. Dördüncü bölüm ise “Sonuç”, “Sözlük”, “Kaynakça”, “Alfabetik Dizin” olmak üzere dört alt başlıkta ele alınmıştır.

Düğün konusunda çok fazla makale yazarak bu konuya katkıda bulunan araştırmacılardan birisi de Nermin Erdentuğ’dur. Erdentuğ, 1977 yılında “Sosyal Âdet ve Gelenekler” isimli eseri yazmıştır (Erdentuğ, 1974). Bu çalışma yazarın “Önsöz” (s. 9-10) kısmında belirttiği üzere modernleşmiş şehir ve kasabalarda yaşamış olan ve aile, akraba ve topluma ilişkin geleneğe dayalı kültür karakterlerimizi yani görenek ve geleneklerimizi ana hatlarıyla vermek için hazırlanmıştır.

Eser, “Önsöz”, “Türkiye ve Türk Toplumlarında Sosyal Görenek ve Gelenekler ve Millî Değerler”, “Bazı Devrek Köy Toplumlarında Kadının Mevkii”, “Türkiye Gelenek Yapılı Toplumlarında Başlık”, “Türkiye Gelenek Yapılı Toplumlarında Kültür Değişimleri”, “Atatürk’te Kültür Dinamizmi Görüşü”, “Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Bütünlüğü”, “Türkiye, Pakistan ve İran Köy Kır Toplumlarının Karşılaştırmalı Etnolojik İncelenmesi”, “Türk ve Japon Kültürleri Arasında Bazı Benzerlik” olmak üzere 9 kısımdan oluşmaktadır. Bu eser, Atatürk’ün Türkiye Türk toplumunu batılılaştırma hareketlerinin eylemlerinin “Kültürel Antropoloji” açısından analizini yaparak bu açıdan bir ilk ilmî eser özelliğini göstermektedir.

Gaziantep kültürü tanıtımı açısından çok önemli bir yere sahip olan Ali Rıza

Yalgın 1977 yılında “Cenup’ta Türkmen Oymakları 1 ve 2 isimli eseri yazmıştır (Yalgın, 1977). Ali Rıza Yalgın 1940 yılına kadar Torosları karış karış, oba oba dolaşmış; Yörüklerin yaşayış, âdet, gelenek ve göreneklerini büyük bir azimle inceleyerek buraya ait etnografyayı şekil ve fotoğraflarla tespit etmiş ve bunları “Cenupta Türkmen Oymakları” adlı eserde toplamıştır.

Eserin birinci cildi, “Anadolu Tetkikleri”, “Bulgar Dağında ve Yürükler Arasında” başlıklı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, güney illerimizdeki oymakların, bölük ve obalarının teşkilatını, ikinci kısım ise mevcut Türkmenlerin içinde gelenek ve âdetlerini şimdiye kadar saklayabilen Elbeylilerin özelliklerini ele almıştır. Eserin ikinci cildi ise “Aladağ”, “Kozandağı”, “Binboğa ve Nurhak Dağlarında Yürükler Arasında” başlıklı üç kısımda işlenmiştir. Üçüncü kısım ile başlayan ikinci ciltte, Elbeylilerde dâhil olmak üzere bütün Türkmenlerin âdet, gelenek, hikâye ve türkülerinden parçalara yer verilmiştir. Aladağ, Kozan, Binboğa ve Nurhak Dağları hakkında da bilgiler vardır.

Muallim Hasan Bahri tarafından 1979 yılında yazılan “Anadolu Köy Düğünleri” (Bahri, 1979) adlı eserin birinci baskısı 1916 yılında eski harflerle, ikinci baskısı ise Güner Sernikli tarafından hazırlanmış olan bu çalışma bu alanda çıkan ilk eser olma özelliğini taşımaktadır. “Sunuş” (s. 3-4) bölümünde verilen bilgilere göre Muallim Hasan Bahri İstanbul’da görevli olan bir kişidir. Kendisi derlediği bu bilgileri Anadolu’ya geçici görevle gittiği sıralarda toplamıştır.

Amacının bilimsel bir eser ortaya koymak olmadığı belirtilmiştir. Yaşadığı dönemin tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşullarını Türkçülük ve Halkçılık akımlarının etkisiyle Anadolu halkının içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermek açısından yazılmış bir eser olduğu kitabın “Sunuş” bölümünde değerlendirilmiştir. Halkbilimi konusunda herhangi bir eğitime sahip olmayan yazarın amacı Anadolu halkını bilgilendirerek daha sağlıklı ve medenî bir ortamda yaşamalarını sağlamaktır.

Kitap, on kısa bölümden oluşmaktadır. Bunlar: “Sunuş”, “Giriş”, “Kırşehir Sancağı ve Çevresi”, “Konya ve Afyon Çevresindeki Yörüklerin Düğünü”, “Geyve İlçesinin Altı Saat Yukarısında Bulunan Taraklı’nın Düğünleri”, “Kayseri Düğünleri”, “Lazlarda Nişanlanma ve Düğün”, “Kürt Düğünü”, “Çerkez Düğünleri”, “Anadolu Düğünlerinde Dikkat Çekici Genel Durumlar”dır. Onuncu bölüme kadar (s. 1-21) kız istemeden gerdek sonrasına kadar konular genel hatlarıyla ele alınmıştır.

Son bölüm olan onuncu bölümde ise yalnızca kız kaçırma, güreş ve paça günü kavramlarından bahsetmiştir.

Sadi Yaver Ataman tarafından 1992 yazılan “Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit’leri” (Ataman, 1992) adlı eser düğün konusunda önemli bir kaynaktır. Evlenme ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Fakat düğünlerin yapılmasını etkileyen ve çok eski geleneklere dayanan ritüel hareketler ile ilgili çok az araştırma yapıldığı söylene de bunlar dağınık haldedir. Yazar, bu kitapta Türk toplum hayatında önemli yeri olan düğünlerin 50-60 yıl öncesine ait, yaşanan çağ içerisinde görülen ve daha önce yaşayanlardan öğrendiklerini anlatmaya çalışmıştır.

Eser, “Önsöz”, “Eski Türk Düğünleri”, “Metinde Geçen Türklerin ve Oyun Havalarının Notaları”, “Düğün İle İlgili Görüntüler (Fotoğraflar)” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Eserin hem geniş bir bilgi külliyatına sahip olması hem de bunların resimlerle de desteklenmesi bu eseri farklı kılmaktadır. İçerisinde halk edebiyatı ürünlerine de yer vermesi ayrıca önemlidir.

Mahmut Tezcan tarafından 1998 yılında yazılan “Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği (Kültürel Antropolojik Yaklaşım)” (Tezcan, 1998) isimli eser bulunmaktadır. Bu kitabın ilk baskısı 1981 yılında yapılmıştır. Başlık, eski Türk geleneklerinin ve İslam törelerinin tarihsel süreç içinde getirdiği bir gelenektir. Günümüz Türkiye’inde bu konu toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Asıl sorun ise ülkemizin belirli kesimlerinde bu geleneğin yoğun bir şekilde yaşanıp mutsuzluklara, acı olaylara yol açmasıdır.

Bu kitapta başlık konusu kültürel antropoloji açısından ele alınmıştır. Araştırma, ülkemizin çeşitli yörelerinde yapılan alan araştırmalarına dayanmaktadır. Derlemelerin yanında yazılı kaynaklardanda yararlanılarak araştırma genişletilmiştir. Konu önce ilkel toplumlarda daha sonra ise ülkemizdeki başlık parasının durumunu incelenerek ele alınmıştır.

Eser, “İlkel Toparlumlarda Başlık Parası” ve “Ülkemizde Başlık Parası” olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Bu ilk başlık çok fazla alt başlığa ayrılmıştır. Başlığın işlevsel yönlerine de değiniyor olması kitabı diğer kitaplardan ayırmaktadır. Yazar, bu konunun başka araştırmacılar tarafından da çalışıldığını fakat bu konunun sadece olumlu veya olumsuz yanlarının ele alınmasının eksik olduğunu ve kendi çalışmasının ise başlığın içinde yer aldığı kültürdeki anlamı ve yerine getirdiği

işlevleri açısından ele alınması yönüyle farklı olduğunu savunmaktadır.

Mehmet Naci Önal tarafından yazılan “Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri” isimli eser ilk olarak doktora tezi olarak yayınlanmıştır (Önal, 1998). Okutmanlık yaptığı yıllarda derleme faaliyetine girişerek bu kitabı hazırlamıştır. Dobruca Türklerinin doğum, evlenme ve ölüm âdetleri üzerine, bir kitabın hacmi dâhilinde ilk kez bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu eserin orijinalliği ilk önce Romanya’nın Dobruca bölgesinin her köşesinden 250’den fazla sözlü kaynakla aracısız olarak doğrudan derlemelerde bulunmasıdır. Yazar bu bilgileri toplayabilmek için Dobruca’yı baştan sona gezerek çok sayıda düğün ve cenaze törenlerine katılmıştır. Sözlü kaynaklardan alınan bilgiler ses kayıt cihazıyla kaydetmiş ve her şeyi bilimsel metotlara göre yapmıştır. Bu eserde çok önemli bir nokta da kullanılan mukayeseli tarih usulü yöntemidir. Dobruca Türklerinin şimdiki âdetleri ile onların eski âdetleri arasında; bu âdetler ile eski Türk âdetleri arasında; bu âdetler ile Dünya Türklerinin âdetleri arasında mukayeseler yaparak konular ele alınmıştır. Ayrıca aynı bölgede bulunan Kırım ve Nogay Türklerinin âdetleri arasında da mukayeseler yapılarak bilgiler verilmiştir.

Eser, “Giriş” (s. 1-32) bölümüyle başlamaktadır. Bu bölüm kendi içerisinde iki grupta incelenmiştir. İlki “Romanya/Dobruca Türklerinin Durumu”, ikincisi ise “Değerlendirmeler” bölümüdür. “Giriş” bölümünde buranın coğrafyası, nüfusu, doğum, evlenme ve ölüm hakkında daha önceden yapılan çalışmalar, kullanılan metot hakkında bilgi verilmiştir. Eserin birinci bölümünde “Dobruca Türklerinin Doğum Âdetleri” (s. 33-70 hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kısım, “Doğum Öncesi”, “Doğum Esnası” ve “Doğum Sonrası” olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Eserin ikinci bölümünde “Dobruca Türklerinin Evlenme Âdetlerine” (s.71-242) yer vermiştir. Bu bölümde, “Düğün Öncesi”, “Düğün Esnası” ve “Düğün Sonrası Âdetleri” olarak üç grupta incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise “Dobruca Türklerinin Ölüm Âdetleri” (s. 243-289) konusuna yer verilmiştir. Bu bölümde Romenlerle ve Çingenelerle yaptığı mukayeseler ve bölümün sonunda bulunan fotoğraflar çok ilginçtir.

İşıl Altun tarafından 2004 yılında yazılmış olan “Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm” isimli eser bir doktora tez çalışmasının ürünüdür (Altun, 2004). Yazar, bu çalışmayı Kocaeli ilinin Antaplı, Bağıranlı ve Safalı köylerinden

derlemiştir. Eser başlı başına bir düğün/evlenme ile ilgili kitap olmasa dahi evlenme kısmının anlatıldığı ikinci bölüm içerik yönünden çok kapsamlıdır. Eser, folklorun zengin malzemesini oluşturan geçiş dönemlerinin çevresindeki âdet, inanç ve törelerin ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Ayrıca bu araştırma Anadolu ve Türk Cumhuriyetleriyle karşılaştırılmıştır.

Çalışma, alan araştırmasına (derlemeye) dayalıdır. Ayrıca alan araştırmasında törenleri, ritleri, pratikleri ve inanmaları sistemli bir biçimde saptamak ve bunlara ilişkin veriler derlemek için gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır.

Eser; “Giriş”, “Kocaeli Kandıra Türkmenlerinde Geçiş Dönemleri”, “Sonuç” başlıklarından meydana gelmiştir. Kocaeli - Kandıra Türkmenlerinde geçiş dönemleri olarak adlandırılan ikinci bölüm de kendi içerisinde “Doğum”, “Evlenme” ve “Ölüm” olarak ayrılmıştır. Konumuzla ilgisi olmasından dolayı evlenme kısmında belirttiği bilgiler hem Kandıra Türkmenlerinin örf ve âdetlerini hem de bunların Anadolu ve Türk Cumhuriyetleriyle benzer ve farklı yönlerinin öğrenilmesini sağlaması amacıyla çok önemlidir.

Ayşe Başçetinçelik tarafından 2009 yılında yazılan “Adana Halk Kültüründe Doğum – Evlenme – Ölüm” isimli çalışma yazarın yüksek lisans tezinin bir ürünüdür (Başçetinçelik, 2009). Adana halk kültürüyle ilgili yapılmış bu çalışmada ülkemizde daha önce yapılmış olan geçiş dönemleriyle ilgili çalışmalar karşılaştırılmalı olarak verilmiştir. Doğum, evlenme ve ölüm başlıklarından oluşan geçiş dönemleri ile ilgili ülkemizde pek çok çalışma yapılmıştır. Bu kitapta ayrıca Adana halk kültüründeki geçiş dönemlerinde görülen âdet ve inanmalarda, İslamiyet öncesi inanç sistemlerinin, İslamiyet’in, Anadolu’da daha önce yaşamış ulusların kültürlerinin ve Batı kültürünün etkilerini görmek mümkündür.

Eser, “Giriş” kısmı ile başlamaktadır. Bu kısımda araştırma alanı ve halk kültüründe yaptırımlar ve davranış türleri hakkında bilgiler verilmektedir. Birinci bölüm olan “Adana Halk Kültüründe Doğum” başlığı üç âdet alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar, “Doğum Öncesi”, “Doğum Sırası” ve “Doğum Sonrası”dır. İkinci bölüm olan “Adana Halk Kültüründe Evlenme” başlığı beş alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar, “Evlenme Biçimleri”, “Evlilik Çağı – Evlilik Yaşı / Evlenme İsteğini Belli Etme”, “Evlilik Öncesi”, “Düğün”, “Düğün Sonrası”dır. Üçüncü bölüm olan “Adana Halk Kültüründe Ölüm” başlığı ise üç alt başlıktan oluşmaktadır.

Bunlar, “Ölüm Öncesi”, “Ölüm Sırası”, “Ölüm Sonrası”dır. Kitapta üç ana bölümden sonra “Sonsöz”, “Sözlü Bilgi Kaynakları”, “Adana Fen Lisesi Arşiv Bilgi Kaynakları”, “Kaynakça”, “Kişi Adları Dizini”, “Yer Adları Dizini”, “Fotoğraf Dizini” yer almaktadır.

Mehmet Ali Yolcu tarafından yazılan “Türk Kültüründe Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar” isimli eser 2014 yılında yayınlanmıştır (Yolcu, 2014). İnsanlığın karanlık tarihinde ortaya çıktığı varsayılan ve ilk yazısız yasa olarak kabul gören tabu, birçok davranış kalıbını, din ve hukuk gibi kurumları biçimlendirmiştir.

Bu çalışma, tabu tartışmalarından yaklaşık yüzyıl sonra, iddialı olmadan evlilik gelenekleri bağlamında tabuyu yeniden gündeme getirmeyi hedeflemiştir. Yazarın “Önsöz” de belirttiğine göre bu konu Türkiye’de yeteri kadar işlenmemiş sadece İslam öncesi Türk kültürü içinde değerlendirilmiş ve tabunun işlevsel mekanizmasını anlamaya yönelik alan çalışmaları ile yaşayan gruplarla ilişkilendirilmemiştir. Çalışma, tabunun ve ona bağlı kaçınmaların kökenini sorgulamakla birlikte yapısal ve işlevsel niteliklerinin çözülmesine de odaklanmıştır.

Çalışma, “Giriş” ile başlamış ve “Kuramsal Çerçeve”, “Aile ve Evlilik”, “Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar” olmak üzere 3 ana bölümde incelenmiştir. Üçüncü bölümden sonra “Son Söz”, “Kaynakça”, “Ekler”, “Dizin” başlıklarına da yer verilmiştir. İlk bölümde, tabu ile ilgili ilişkili olan kavramlar açıklanmış ve tabunun kökenleri ve işlevleri konusunda kuramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Türklerde tabuların çeşitliliği üzerinden bir sınıflandırma yapılmıştır. İkinci bölümde, ailenin oluşumu ve gelişimi ve Türk ailesi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, Nevşehir yöresinden hareketle evlilik aşamaları ve bunlara bağlı olan tabu ve kaçınmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2014 yılında yapılan bir diğer çalışma da Yılmaz Yeşil tarafından yapılan “Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum – Evlenme – Ölüm Gelenekleri)” (Yeşil, 2014) isimli eserdir. Bu çalışmada Türk Dünyası’nda geçiş dönemi ritüelleri ve bu ritüellerde icra edilen türler üzerinde durulmuştur. Araştırmada öncelikle Türk Dünyası, geçiş dönemi, ritüel ve tür tanımlarını yaparak araştırmanın zemini oluşturulmak istenilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde geçiş ritüelleri ile ilgili yapılmış çalışmalar ile Türk boyları arasında yapılan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmalardaki geçiş dönemleri

mukayeseli olarak incelenmiştir. Geçiş dönemleri üzerinde genişçe bir tarama yapıldıktan sonra bu tür çalışmaların münferit bölge ve boyların üzerine yapıldığı fark edilmiştir. Türk Dünyası'nın tamamıyla ilgili bir çalışma yapılmadığı yazar tarafından tespit edilmiştir.

Çalışma, “Sunuş”, “Giriş”, “Türk Dünyasında Doğum Ritüelleri”, “Türk Dünyasında Evlenme Ritüelleri”, “Türk Dünyasında Ölüm İle İlgili Ritüeller”, “Hayatın Diğer Alanlarıyla İlgili Geçiş Dönemi Ritüelleri”, “Sonuç”, “Kaynakça”, “Dizin” başlıklarından oluşmuştur. “Giriş” (s. 15-64) bölümünde araştırmanın kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Birinci bölüm “Türk Dünyasında Doğum Ritüelleri” (s. 67-149) başlığı altında “Doğum Öncesi Ritüeller”, “Doğum Sırası”, “Doğum Sonrası Ritüeller” olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. İkinci bölüm “Türk Dünyasında Evlenme Ritüelleri” (s. 153- 234) başlığı altında “Evlenme Öncesi Ritüeller”, “Evlenme Sırasında Ritüeller”, “Evlenme Sonrası Ritüeller” olarak üç bölümde incelenmiştir. Üçüncü bölüm ise “Türk Dünyasında Ölüm İle İlgili Ritüeller” (s. 238-321) başlığı altında “Ölüm Öncesi”, “Ölüm Sırası” ve “Ölüm Sonrası” olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Eserin dördüncü bölümü “Hayatın Diğer Alanlarıyla İlgili Geçiş Dönemi Ritüelleri” (s. 323-330) başlığını taşımaktadır. Burada askerlik ritüelleri ve hacca gitme ritüellerine de yer verilmiştir.

Eser, Türkiye’de yapılmakta olan eserler ile Türk dünyasında yapılmakta olan eserlerin karşılaştırılarak incelenmesine fayda sağlaması açısından çok önemlidir. İçerisinde bulunan halk edebiyatı ürünleri, fotoğraflar ile de çok zengin folklor malzemelerine sahiptir.

Halkbilimi alanında birçok eser vermiş olan Sedat Veyis Örnek 2014 yılında “Türk Halkbilimi” (Örnek, 2014) isminde bir eser vermiştir. “Türk Halkbilimi” adını taşıyan bu kitabın 1. Baskısı 2014 yılında, 2. baskısı ise 2016 yılında yapılmıştır. Müstakil olarak bir düğün/evlenme ile ilgili kitap olmasa da Türk halk bilimine geniş perspektiften bakmaya yarayacak olan çok önemli bir kitaptır.

Eser, “Önsöz”, “Kısaltmalar”, “Türk Halk Bilimine İlişkin Genel Bilgiler”, “Geçiş Dönemleri”, “Sonsöz”, “Kaynakça”, “Siyah – Beyaz Fotoğraf ve Kesik Dizini”, “Renkli Fotoğraf Dizini”, “Kişi Adları Dizini” başlıklarından oluşmuştur. Birinci bölümde, halkbiliminin alanı, amacı ve konuları; Türk halkbiliminin geçmişi, bugünü, kaynakları; araştırma teknikleri, seminer, kongre ve toplantıları gibi konuları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde yaptırım, norm, örf, âdet, teamül, anane,

gelenek, görenek, töre ve moda gibi kavramların tanımları, özellikleri ve işlevleri belirtilmektedir. Üçüncü bölümde ise halk biliminin araştırma alanına giren konulardan seçilen doğum-çocuk, evlenme ve ölüm konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

Konumuzla ilgili olan kısım üçüncü bölümde bulunmaktadır. “Evlenme” (s. 255-283) başlığını taşıyan kısım kendi içerisinde altı bölümde incelenmiştir. Bunlar: “Evlenme Biçimleri”, “Evlilik Çağı-Yaşı”, “Evlenme Aşamaları”, “Düğün”, “Hediye, Bağış ve Ödemeye İlgili Âdetler” ve “Evlenmeye İlgili Ritüel ve Büyüsel İçerikli İşlemler”dir.

Bilgesu Yayınları tarafından yayınlanan bir diğer eser de Pertev Naili Boratav’ın “100 Soruda Türk Folkloru” (Boratav, 2016) dur. Eserin 1. Baskısı 2013 yılında, 2. Baskısı 2015 yılında, 3. Baskısı ise 2016 yılında yapılmıştır. Bu eser Türk halk bilimini bütün yönleriyle ele alan ilk deneme niteliğindedir. Türk halk biliminin kapsadığı olgu ve olayların ne bütün çeşitlenmelerinin tasviri, ne de her olgunun bütün Türkiye ölçüsünde karşılaştırmalı incelenmesi tasarlanmıştır.

Eser, “Giriş”, “İnanç ve Töre Kuralları”, “Tabiat Bilgisi – Tabiat Yasalarını Etkileme”, “Beşikten Mezara: Geçiş Töreleri”, “Bayramlar”, “Oyunlar”, “Sonuçlar – Sonsöz” başlıklarından oluşmaktadır. Eserin birinci ve ikinci bölümünde inanç ve töre kuralları, evrenin oluşumu, çeşitli tabiat öğeleri ve olayları ile olağanüstü varlıklar, bu öğeleri, olayları ve olguları etkileme çabaları ve yöntemleri incelenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümler bireylik ve topluluk çeşitli törenleri konusunu içerisine almıştır. Bunlar geçiş dönemi dediğimiz doğum, sünnet, okula başlama, düğün, ölüm vb. konulardır. Beşinci bölümde oyun ve oyuncaklar ile halk sporları incelenmiştir.

Konumuzla ilgisinden dolayı üçüncü bölüm olan “Beşikten Mezara: Geçiş Töreleri” (s. 167-230) kısmından bahsetmek istiyorum. Evlenme ile ilgili olan kısım “Ergenlik-Delikanlılık Çağından Evlilik Çağına Geçiş Nasıl Olur?”(s. 188) kısmıyla başlamaktadır. Ardından görücülük, kız isteme, söz kesme, nişan, gelin alma, düğün, duvak günü ile ilgili bilgiler verilmiştir.

2017 yılında Bekir Şişman tarafından yazılan “Türk Kültüründe Evlilik (Geleneğin Son Yüzyılı- Samsun Örneği)” (Şişman, 2017) isimli eser kaynak özetleri kısmında vereceğim en son eserdir. Yazar, Türk kültür tarihinde evlilik âdetlerinin

tarihsel açıdan incelenmesini ele almıştır. Ayrıca tarihî-edebî metinleri de temel almakta ve evlilikle ilgili temel kavramlara ayrıntılı olarak yer vermektedir. Bu âdetlerin geçmişteki ve bugünkü durumunu Samsun ili örneği üzerinden açıklamaktadır. Ayrıca günümüz evlilik uygulamalarını da bu sayede değerlendirmektedir.

Yazar “Önsöz” kısmında, evlilik kurumunun ve düğün âdetlerinin akademik anlamda incelenmesinin Türk kültür tarihi açısından büyük önem arz ettiğini söylemektedir. Bu düşünce ile kaleme alınan çalışmada asıl amacın Cumhuriyet döneminde ki kültür değişimini Türk evlenme âdetleri örneğinde tespit ve tetkik edebilmek olduğunu belirtmiştir. Geleneklerin Türk kültür evreninde ki karşılığını yazılı kaynaklardan yararlanmak suretiyle ortaya çıkarmıştır. Çalışmada özellikle Oğuz Türklerinin göç coğrafyası izlenmiştir. Cumhuriyet dönemi için ise Samsun ili örneklem olarak alınmıştır.

Evlilikle ilgili âdet, gelenek ve göreneklerin Samsun yöresindeki yarım yüzyıllık geçmişinin tespiti için yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklardan yararlanılmış, alan araştırmasını gözlem ve görüşme tekniklerini kullanarak merkez konumundaki üç ilçe (Atakum, Canik, İlkadım) ve bu ilçelere bağlı köylerde ve mahallelerde (Kesilli, Gölalan, Meyvalı, Sarışık, Köseli, Başkonak, Demirci, Ataköy, Ambarpınar, Hacınaipili, Düzören, Sarayköy, Düzardıç, Alanlı, İmamlar) gerçekleştirmiştir.

Eser, “Giriş” ile başlamakta ve devamında “Türk Kültür Evreni Bağlamında Evlenme Âdetleri; Kavramlar, Gelenekler ve Törenler”, “Türklerde Evlilik “Âdetlerinin Tarihsel Arka Planı”, “Tarihî-Edebî Metinlerde Evlilik Âdetleri”, “Samsun’da Evlilik Âdetlerinin Yüzyıl Öncesi”, “Samsun’da Evlilik ve Düğün Âdetlerinin Son Yarım Yüzyılı”, “Evlilik Âdetlerinde Görülen Değişim”, “Sonuç”, “Belgeler”, “Kaynak Kişiler”, “Kaynaklar”, “Fotoğraflar” bölümleri gelmektedir.

“Türk Kültüründe Evlilik” konusunu, kapsamlı literatür taraması ile geçmişten günümüze evlilik ile ilgili âdetleri, gelenek ve görenekleri bir araya getirmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yönleriyle eser evlilik konusunda bir başucu kitabı olmalıdır.

E. 2. 1. Gaziantep'teki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Ömer Asım Aksoy tarafından yazılmış olan “Gaziantep Ağzı- Deyimler, Meşhur Sözler, Atasözleri, Dualar, Beddualar” (Asım, 1945) kitabı tezimde yer alan halk edebiyatı ürünlerine kaynaklık etmiştir.

Gaziantep Kültür Derneği tarafından 1959 yılında basılan “Gaziantep Halk Bilgisi Derlemeleri Cilt:1” (Gaziantep Kültür Derneği, 1959) isimli eser 1959 yılına kadar gazete, dergi ve kitaplarda yayınlanmış Gaziantep halk bilgilerini bir kitapta toplamıştır. Eserin içerisinde yer alan “Antebin Şehir Kıyafetleri”, “Gaziantep'te Evlenme”, “Gaziantep'te Nişan Âdetleri”, “Ağabeyimi Nasıl Evlendirdik” başlıklı yazılardan tezimde yararlandım.

Ferruh Arsunar'ın 1962 yılında yazmış olduğu “Gaziantep Folkloru” (Arsunar, 1962) isimli eser tezimiz açısından çok önemlidir. Ferruh Arsunar Müzik tahsilini bitirmiş sonradan folklor faaliyetine katılmış bir araştırmacıdır. 1926 yılında başlayan konservatuarın folklor faaliyetine katılarak 1929 yılına kadar Anadolu'da seyahatlere katılmıştır.

Yazar, “Gaziantep Folkloru” (ss. 1-7) başlığında Gaziantep hakkında genel bilgi vermeye çalışmıştır. Burada iskân bölgeleri hakkında verdiği bilgiler çok önemlidir. Eser genel anlamda türkülerin toplanması ve nota değerlerinin verilmesiyle ilgilidir. Toplanan türkülerin konusu çok çeşitlidir. Türküler haricinde türkölü hikâyelere, Gaziantep atasözleri, manileri ve bilmececelerine de yer vermiştir. Gaziantep folkloru çalışanlarına türköl, mani, bilmece, ağıt, ilahi, hikâyeye gibi konularda metin bağlamında yardımcı olacak bir kitaptır.

Ali Şahin'in 1962 yılında yazmış olduğu “Güney Anadoluda Beydili Türkmenleri ve Baraklar” (Şahin, 1962) isimli kitap tam anlamıyla evlilik konusunu ele alan bir kitap olmasa da Gaziantep'te yaşayan Barakların evlenme geleneklerine kısaca yer vermiştir.

Bu kitap hazırlanırken Oğuzeli-İnkılâp köyünden Bican Polat'ın derlediği bilgilerden yararlanılmıştır. Ayrıca elde bulunan mevcut bilgiler, zamanında yaşlı Türkmen bilginleri tarafından not ettirilmiştir. Kitap üç bölümden ibarettir. Birinci bölümde (ss. 5-21) Anadolu Türkmen beyliklerinden ve bazı Türkmen boylarından bahsedilmiştir. İkinci bölüm (ss.22-71) kitabın asıl konusunu oluşturan Beydili

Türkmen ve Baraklarının haklarından bilgileri içeren bölümdür. İkinci bölümde Barakların yaptığı savaşlar ve onların haklarında söyledikleri türküler hakkında da bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm (ss.72-82) Beydili Türkmen ve Barakların örf ve âdetlerini içermektedir. Tezimizi asıl ilgilendiren kısım burasıdır. Bu bölümde Türkmen ve Barak halkının gelenekleri, örf ve âdetleri, evlenme ile ilgili düşünceleri, ölüm ile ilgili düşüncelerine örnekleriyle yer verilmiştir.

Tezimin “Türkiye’de Düğün İle İlgili Yapılmış Çalışmalar: Kitaplar” kısmında bilgi verdiğim bir diğer eser de Ali Rıza Yalgın’a aittir. 1977 yılında yazmış olduğu “Cenupta Türkmen Oymakları” (Yalgın, 1977) adlı eserin içinde bulunan evlenme âdetleri bilgileri ve bazı halk edebiyatı ürünleri tezimde kaynak olarak kullanılmıştır.

Gaziantep Valiliği tarafından hazırlanmış olan “Orta Asya’dan Anadolu’ya Bir Göçün Türküsü Barak Türkmenleri” (Gaziantep Valiliği, 2002) isimli kitap tezimize Barakların evlilik gelenekleri konusunda yardımcı olmuştur.

Eser birçok kişinin bir araya gelip belirli katkılar sağlamasıyla oluşturulmuştur. Eserin oluşmasında Barak Türkmenlerinin önde gelen isimlerinin, Gaziantep valiliğinde görevli olan kişilerin ve bilgili kaynak kişilerin payı çok büyüktür. Bu eserde Barak Türkmenlerinin Anadolu’ya göç edilişi, yaptıkları savaşlar, karşılaştığı zorluklar hakkında bilgiler içermektedir. İçerisinde doğrudan evlenme ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. İçerisinde bulunan bazı türkülerin tezimle alakası olmasından kaynaklı tezimde yararlandığım kitaplar arasında bulunmaktadır.

Gonca Tokuz tarafından 2004 yılında yazılan “20. Yüzyıl Gaziantep’te Eğlence Hayatı” (Tokuz, 2004) isimli eser tezim için çok önemli bir kaynaktır. Bu eser yazılırken konunun karmaşıklığı, kapsamlı olması ve zenginliği sebebiyle sadece il merkezi esas alınmış, çocuk eğlence ve oyunları kapsam dışı tutulmuştur. Eserde yöre ağzının korunmasına özen gösterilmiş, bilgiler bulunabilen fotoğraf ve seçilen türküler notalarıyla beraber verilmeye çalışılmıştır.

Eser dokuz bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla: “Giriş” “Toplantı ve Eğlenceler”, “Sahreler”, “Hamam Eğlenceleri”, “Düğün Toplantı, Tören ve Eğlenceleri”, “Geleneksel Sporlar”, “Geleneksel Sözlü Anlatımlar”, “Tiyatro – Müzik – Sinema – Radyo – Televizyon”, “Sonuç” bölümleridir. “Sonuç”

bölümünden sonra “Kaynakça”, “Dizin”, “Sözlük” bölümleri gelmektedir.

“Toplantı ve Eğlenceler” (s.15-122) kısmında verilen kadınlar arasında oynanan seyirlik oyunları kısmı tezimiz için çok değerlidir. “Deli Kıza Düğün Gelmiş”, “Kız Sana Düğün Gelmişler” gibi oyunlar kadınlar arasında düğün vb. toplantılarda da oynanır. Bu bölümde yer alan “Alemler” başlıklı kısımda yer alan “Kalbur” oyunu da benim derlemelerim arasında da yer almıştır.

“Sahreler” (s. 125-155) başlıklı bölümünde de Gaziantep’te halen yaşamaya devam eden gelenekten bahsedilmiştir. Eski sahra yerleri belirtilmiştir. Ayrıca “Nişanlı Sahresi” ve “Güveyi Sahresi” gelenekleri, sözlü halk edebiyatı ürünleriyle beraber anlatılmıştır.

4. bölüm olan “Hamam Eğlenceleri” başlıklı kısımda konumuzla çok yakından ilgisi olan “Nişanlı Hamamı”, “Gelin Hamamı”, “Güveyi Hamamı” geleneklerine yer verilmiştir.

Gaziantep Düğünleri adlı konumuza en fazla kaynaklık edecek bölüm ise 5. bölüm olan “Düğün Toplantı ve Eğlenceleri” (s.171-219) bölümüdür. Burada geleneksel kültürde olan evlenme ritüeli sırasıyla ele alınmıştır. Sözlü halk edebiyatı ürünlerine yer vermekle kalmayıp bazılarının notaları da kitapta verilmiştir.

Kitabın 6. bölümü olan “Geleneksel Sporlar” başlıklı kısımda yer alan “Aba Güreşi”, “Cirit” gibi sporların düğünlerde yapıldığı bilgisi bulunmaktadır. Kendi derlemelerim arasında da köyde “Aba Güreşi” yapıldığına rastladığım için bu kısım tezime kaynaklık etmiştir.

Kitabın içerisinde yer alan sözlü halk edebiyatı ürünlerinin bazılarının nota değerlerinin verilmesi ve içerisinde çok zengin bir fotoğraf albümü barındırması sebebiyle çok önemli bir eserdir.

Adil Dâi tarafından 2007 yılında yazılan “Gaziantep Evlenme Âdetleri” (Dai, 2007) isimli eser çalışmamızda başucu kitabı olarak kullanılmıştır. Bu kitap, C. Cahit Güzelbey ve Uğur Barlas’ın tespitleri ve kaynak kişilerin de yardımıyla oluşmuştur. Eserde kaynak kişilerden alınan maniler, övmeler, taşlamaları aynen alıp bunları sohbet havası ve ifadesiyle anlatmaya çalışmışlardır. “Önsöz” (s. 5-7) kısmında Dr. Asım Güzelbey’in belirttiği gibi bu kitap Gaziantep’in yazılı olmayan tarihî, âdetleri, gelenekleri ve göreneklerinin kitaplaştırılması için başlatılan “Sözlü Tarih” çalışmalarının da başlangıcı olmuştur.

Kitapta içindekiler kısmı bulunmamaktadır. Gaziantep evlenme âdetlerinin belirli aşamaları sırasıyla anlatılmıştır. Kitabın ilk kısmında evlilik kurumu hakkında bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Yazar eserini, “Önsöz”, “Görücü Usulü”, “Düğün Gezme”, “Söz Kesme”, “Nişan”, “Başlık (Kalın)”, “Nişan - Yüzük Takma”, “Yatak Biçme”, “Çeyiz (Cehiz)”, “Kına”, “Kız Kınası”, “Nikâh”, “Gelinçi”, “Gelin Alma”, “El Öpme”, “Geline Bakma” ve “Gelinlik Devresi” şeklinde başlıklar halinde incelemiştir.

Bu başlıklar halinde bulunan kitapta hem gözlemlerin yer aldığı hem de kaynak kişilerin bizzat konuşmalarının verildiği görülmüştür. Kaynak kişilerin bilgilerinin tam anlamıyla verilmiyor olması bu kitabın eksik bir yanıdır.

Mehmet Demir Atmalı ve İbrahim Uçar tarafından 2010 yılında yazılmış olan “Tarih Kültür ve Folkloru ile Atmalı Aşireti” isimli eser tezime kaynaklık etmiştir. Bu tezin bir bölümü İbrahim Uçar adı ile ve Prof. Mustafa Öztürk’ün denetiminde olmak üzere Fırat Üniversitesinde mezuniyet tezi olarak yayınlanmıştır.

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Badıllı aşireti hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Atmalı aşiretinin menşei ile ilgili efsanelere, atmalı aşiretinin Anadolu’ya göçüne, Atmalı kronolojisi ve coğrafyasına ve daha birçok bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Atmalı aşiretine bağlı oymaklar ele alınmıştır. Bu oymaklar tek tek açıklanıp haklarında genel bilgi verilmiştir. Dördüncü bölüm tezim için önemli bir bölümdür. Bu bölümde Atmalı aşiretinin kültürüne ve folkloruna yer verilmiştir. Çocukluk çağından başlayan bu bölüm içerisinde evlenme âdetlerinin de anlatılmasıyla tezim için önemli bir kaynak haline gelmiştir.

E. 3 Makaleler ve Bildiriler

E. 3. 1. Türkiye’deki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Makale ve Bildiriler

Türkiye’de düğün/evlenme konusu ile ilgili pek çok makale yazıldığı görülmüştür. Gerek dergilerde gerek gazetelerde pek çok makale bulunmaktadır. Bunlardan bazılarına burada yer vermeye çalışacağız.

Ahmet Turan tarafından yazılan “Törellerimizde <Kalın> (Başlık) Âdeti” (Turan, 1991) adlı makalede başlık kelimesinin ne olduğuna, kökenine ve nerelerde istendiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Başlık kelimesinin Türk topluluklarında kullanılış biçimi için örnekler verilmiştir.

Millî Folklor dergisinde Ali Yakıcı tarafından yayınlanan “Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair” (Yakıcı, 1992) makalesinde düğünler hakkında genel bir değerlendirme yaptıktan sonra Hamit Zübeyr ve Sedat Veyis Örnek’in tasnifinden hareketle kendisi de bir tasnif yapmıştır. Yapılan bu tasnife göre düğün ile ilgili bilgiler kısa bir şekilde verilmiştir.

Millî Folklor dergisinde yayınlanan bir diğer makale de Aynur Karataş tarafından hazırlanan “Kazak Türklerinin Düğün Türküsü Betaşar” (Karataş, 1994) adlı makaledir. Çakav Davrenbekov adlı araştırmacı Kazak düğünlerinin sözlü geleneklerini “Betaşar” adlı kitapta toplamıştır. Kitabın önsözünde bu sözlü geleneklerden kısaca bahsedilmektedir. Bu yazının amacı da betaşar kavramını açıklamak ve örnek vermektir.

Çiğdem Ülker tarafından 1995 yılında yayınlanan “Üsküp’te Düğün Âdetleri” (Ülker, 1995) adlı makalede Avrupa’nın doğu sınırı dediğimiz bölgede yaşayan Sırp’ların düğün âdetlerinden kısaca bahsetmiştir. Çeyiz sergilenmesi, hoca nikâhı, çeyizin alınması, koçalkı ve düğün, akşamlik, dernek, ilk cuma gibi geleneklere değinilmiştir.

Millî Folklor dergisinde Doğan Kaya tarafından yazılan “Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri” (Kaya, 1996) adlı makalede düğünün öneminden bahsettikten sonra düğün ile ilgili bir sınıflandırma vermiştir. Bu sınıflandırmaya göre düğün geleneği içerisinde kullanılan sözlerin nitelikleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Erman Artun tarafından yazılan “Köy Seyirlik Oyunlarındaki Düğünlerde Gelin Güvey Motifinde Eski Kültür İzleri” (Artun, 1996) makalesi 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirisi’dir. Ritüel kökenli seyirlik oyunlarının vazgeçilmez motiflerinden olan gelin–güvey motifi eski Türk kültürünün izlerini taşımaktadır. Kaynak kişilerden alınan bilgilerden hareketle makalenin içerisine oyunların adı ve kısaca nasıl oynandığı hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Belkıs Kümbetoğlu tarafından 1997 yılında yayınlanan “Aile, Evlilik,

Nikâh: Farklılaşan Kavramlar” (Kümbetoğlu, 1997) adlı makalesi bulunmaktadır. Bu makalede evlilik, evlilik ve nikâh gibi kavramlara değindikten sonra evliliğin aile içindeki öneminden bahsetmiştir.

Millî Folklor dergisinde Aysu Aksu tarafından hazırlanan “Diyarbakır Düğünleri” (Aksu, 1997) adlı makalede Diyarbakır yöresinde uygulanan evlenme geleneklerine yer verilmiştir. Makale hem kaynak taramasıyla hem de kaynak kişilerden alınan bilgiler ile yazılmıştır. İçerisinde gelin ağılatma ve eğlendirme türkülerine de yer vermiştir.

Düğün konusunda hem doktora tezi hem de birçok makale yazan Gülin Öğüt Eker Millî Folklor dergisinde “Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri” (Eker, 1998) adlı makaleyi yazmıştır. Bu makalede Türk kültüründe var olan evlenme gelenekleri ile Bolu evlenme gelenekleri yer yer karşılaştırılarak verilmiştir.

Türk Dünyası İncelemeleri dergisinde Erman Artun tarafından yayınlanmış olan “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri” (Artun, 1998) adlı makale üç bölümde ele alınmıştır. “Giriş” bölümünde Tekirdağ ve geçiş dönemleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Makale ilk olarak Tekirdağ doğum âdetleri, inanmaları ve büyüsel pratiklerini ele almaktadır. İkinci olarak evlenme konusuna yer vermiştir. Evlilik gelenekleri, evlilik öncesi, evlenme aşamaları, düğün, düğün sonrası olmak üzere dört bölümde ele alınmıştır. Evlenme ile ilgili ritüel ve büyüsel işlemler ile ilgili bilgileri de başka bir başlıkta açıklamıştır. Makalenin son bölümünde ise “Ölüm” konusu işlenmiştir.

Gülin Öğüt Eker tarafından 1999 yılında yazılan “Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi” (Öğüt, 1999) makalesiyle evlilik konusuna değinmekle beraber özelde Kıbrıs düğün geleneğini değerlendirmiştir. Kıbrıs düğün geleneğini değerlendirirken de yer yer Türk kültürü ile de karşılaştırıldığı görülmektedir.

Millî Folklor dergisinde Gülin Öğüt Eker tarafından yazılan “Küççe Düğünü’nün Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” (Eker, 1999) adlı makalede I. Dünya Savaşı’na kadar ülkemizin pek çok köy, kasaba ve şehirlerinde oynanan kız çocuklarının gelinlik çağına yaklaştıklarını hatırlatan bir oyun olan “Küççe Düğünü”nden bahsedilmektedir. Düğün olayının çeyiz, hediye

getirme, eğlenme, yeme içme, mani, türkü söyleme vb. pek çok sosyal aktivitesini barındırır. Bu oyunun başroldeki şahsı 8-14 yaşları arasındaki bir genç kız ve onun bebeğidir. İçerisinde atışma örneklerine de yer veren bu makale bu oyunun eğitim açısından değerlendirmesi bakımından çok önemlidir.

Y. Cemalettin Çupuroğlu'nun 2000 yılında yayımlanmış olduğu "Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi" (Çupuroğlu, 2000) adlı makalede Fırat havzasında yer alan Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden seçilen bazı köylerdeki evlenme ve düğün öncesi gelenekleri incelenip Anadolu'nun diğer illeriyle ve diğer Türk topluluklarıyla karşılaştırılması yapılmıştır.

Müge İplikçi ve Ümran Kartal tarafından Varlık dergisinde yayınlanan "Evlilik Kaidesinin Eskimeyen Zemini" (İplikçi, Kartal, 2000) adlı makalesinde evlilik hakkında genel bilgiler verildikten sonra evliliğin geçmişten günümüze kadar değişmeyen kurallarından bahsetmiştir.

Serpil Altuntek tarafından hazırlanan "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirilmesi" (Altuntek, 2001) adlı makalede içevlilik ve dışevlilik kavramları açıklanarak Türkiye'deki evlilik konusu bu kavramlar çerçevesinde incelenmiştir. Makalenin "Tarihçe" kısmı başlığında Türkiye'deki evlilik ve akrabalık kurumlarını betimleyen ilk araştırmalarının köy monografileri olduğunu söylemektedir. Bu makale, evlilik konusuna farklı bir açıdan bakmasıyla önemlidir.

Durmuş Tatlıhoğlu tarafından yazılan "Din Sosyolojisi Açısından Türkmen Ailesi ve Kuruluşu Düğün Nikâh ve Boşanma" (Tatlıhoğlu, 2001) isimli makalede Türkmenlerde görülen evlenme gelenekleri kronolojik bir sıra ile verilmektedir. Ailenin tanımı, Türkmen toplumlarında kadın ve erkeğin bulunduğu konum, sosyo kültürel çevre gibi konulara başta değinildikten sonra Türkmenlerde evlilik konusuna geçilmiştir.

Doğan Kaya tarafından "Gagauzlar Türklerinde Düğünle İlgili Terimler" (Kaya, 2001) adıyla yayımlanmış olan bu makale "V. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu"nda sunulmuştur. Yazar, makalede düğünün aşamaları ile ilgili bir tasnif yapmıştır. Bunlar sırasıyla: "Kız isteme", "Baalantı / Söz Kesimi", "Goda / Nişan", "Nişanlılık Dönemi", "Düğün", "Düğün Sonrası"dır. Bu tasnif hakkında bilgi verildikten sonra Gagauzlar Türklerinde bulunan düğün ile ilgili terimler

açıklanmıştır.

Nerin Köse tarafından Millî Folklor dergisinde yayınlanan “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği” (Köse, 2003) adlı makalede günümüzde Anadolu Türklerinde yaşayan ve gerdeğin ertesi günü düzenlenen “Duvak Geleneği” hakkında bilgi verilmiştir. Çeşitli yörelerde farklı adlarla anılan “duvak” töreni İslamiyet ile birlikte değer yargılarımızdaki değişimin de izlerini taşıması bakımından son derece önemlidir. Makalenin içerisinde farklı illerde uygulanan duvak töreni de ayrıca anlatılmaktadır. Bu duvak töreni geleneklerinin benzer ve farklı yönleri ele alınmıştır.

Millî Folklor dergisinde Mehmet Güçlü tarafından 2004 yılında kaleme alınan “Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon” (Güçlü, 2004) başlıklı makalede Trabzon bölgesinde kendine has oyun tarzı ile oynanan horon hakkında bilgiler vermektedir. Horon, yayla yollarında, derneklerde, şenliklerde ve özellikle düğün geleneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Makalede horonun çeşitleri ve şekli, horon oyununda giyilen kıyafetler ve Trabzon düğün gelenekleri hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Millî Folklor dergisinde Mehmet Akpınar tarafından yazılan “Kızılcahamam Yöresi Düğün Gelenekleri ve Kına Türküleri” (Akpınar, 2005) başlıklı makalede Kızılcahamam yöresi folkloru evlenme bağlamında ele alınmıştır. Bugün pek çoğu kaybolmaya yüz tutmuş olan eski düğün ve kına gecelerinin, bu gecede oynanan oyunların ve söylenen türkülerin örnekleri makalede yer almaktadır.

Okibat Osmanova tarafından yazılan ve Yulduz Musahanov tarafından aktarılan “Özbek Düğünlerindeki Örf – Âdetler” (Osmanova, 2005) adlı makale ağırlıklı olarak Fergana vadisinde yaşayan Özbeklerin örf ve âdetlerinden söz etmektedir. Makalede Özbeklerin kendine has gelenekleri olmasına rağmen Anadolu gelenekleriyle benzer yönlerinin de olduğu görülmektedir. Makalede olan gelenekler kısa bir şekilde hikâye edilerek anlatılmıştır. Düğün âdetleri ve ziyafetlerinin Özbek düğünlerinde çok önemli bir yere sahip olduğu bu makaleden anlaşılmaktadır.

Sibel Turhan Tuna tarafından 2006 yılında yazılmış olan “Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği” (Tuna, 2006) adlı makalede koltuklama ve kırmızı kuşak bağlama geleneği hakkında bilgiler verilmiştir. Bu iki gelenek Türk boyları arasında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Konuyla ilişkili kavramlar açıklanıp örnekler verilmiştir.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisinde 2006 yılında yazılmış olan “Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman (Ludogoriye) Bölgesi Etnik Türklerinde Geleneksel Düğün Uygulamaları” (Paşaoğlu, 2006) adlı makale bulunmaktadır. Yazarın dediğine göre bu araştırma, Temmuz – Ağustos 2004 tarihlerinde Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman (Ludogoriye) bölgesinde yer alan Tırgovishte, Razgrad, Ruse ve Shumen illerine bağlı bulunan Golyamo Sokolovo, Kamburovo, Kroyaç, Lovets, Trapishte ve Trıbaç köylerinde gerçekleştirilen bir alan araştırması sonucunda oluşmuştur. Burada yaşayan Türklerin evlenme geleneklerine makalede yer verilmiştir.

Gülnisa Aynakulova tarafından yazılan “Kırgızlarda Evlilik ve Evlenme Törenleri” (Aynakulova, 2006) adlı makale vardır. Bu makale de Kırgız Türklerinin evlilik gelenekleri, evlenme törenleri, eski evlenme türlerinin kalıntıları, evlilik geleneğinin çeşitleri ve özellikleri, diğer Türk boylarının evlilik ve aile gelenekleriyle ortaklık ve benzerlikleri ele alınmıştır.

Millî Folklor dergisinde yayınlanan bir diğer makale de Sinan Gönen tarafından yazılan “Dede Korkut Hikâyeleri’nden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri” (Gönen, 2006) adlı makaledir. Dede Korkut Hikâyeleri eski dönemlere ışık tutması ve Türk milletinin gelenek ve göreneklerini de içinde barındırması bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Bu makalede Dede Korkut Hikâyeleri’nde görülen evlenme geleneklerine yer verilmiştir. Makalede söz kesme, nişan, evlilik çeşitleri, düğün gibi konulara yer vermiştir.

Kazak Türkleri üzerine yazılan bir diğer makalede Güldağ Çetindağ tarafından yazılmıştır. “Kazak Türklerinde Evlenme Geleneğine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Hediye Alışverişi Üzerine Bir İnceleme” (Çetindağ, 2007) başlığını taşıyan makalede Kazak Türklerinde görülen hediyeleşme geleneğine ve bu geleneklerin Türkiye’deki hediye uygulamalarıyla benzer ve farklı yönlerine değinilmiştir. Kız isteme ve kalın/kalım, söz kesme/nişan, çeyiz, düğün öncesi, düğün, düğün sonrası gibi başlıklarla hediyeleşme konusuna detaylı yer vermeye çalışmıştır.

Makale yazan araştırmacılardan bir diğeri de Cengiz Çetin’dir. Cengiz Çetin tarafından 2008 yılında yazılan “Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli”

(Çetin, 2008) adlı makalede Anadolu ve Orta Doğu tarım topluluklarında karşılaşılan kutsal evlilik ritüeli üzerinde durmaktadır. Bu makalenin amacı Türk halkının düğün gelenek ve göreneklerinin incelenip kutsal evlilik ritüeli ile olan benzerliklerine dikkat çekmektir. Böylelikle halkın hala yaşatmakta olduğu kimi geleneklerin kökenine ışık tutulacaktır.

Süleyman Demirel Üniversitesinde Oktay Berber tarafından 2009 yılında yazılan “Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler” (Berber, 2009) adlı bir makale bulunmaktadır. Makalede “Giriş” kısmında düğünlerden bahsederken Orhun Kitabeleri’nden, Timur Devleti’nde görülen sünnet düğünlerinden ve surnamelerde görülen düğünlerden bahsedilmektedir. Makalenin içerisinde ayrıca düğünlerde söylenen şarkılar üzerinde de durulmuştur.

A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergisinde Ali Berat Alptekin tarafından yayınlanan “Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine” (Alptekin, 2009) adlı makalesi bulunmaktadır. Bu makalede evlilik ile ilgili beş kavram (kalın, saç, okuntu, aşerme ve toy) üzerinde durulmuştur. Bu kavramlar Türkiye ve Türk dünyası arasında karşılıklı mukayese edilmiştir. Bu kavramları ilk yazılı metnimiz olan Orhun Kitabeleri’nden günümüze kadar devam ettiğini makalede görebilmekteyiz.

Kerime Üstünova tarafından 2011 yılında yazılan “Erzurum Düğünlerinde ‘Elma Atma’ Geleneği” (Üstünova,2011) adlı makalede Erzurum düğünlerinin ayrılmaz bir parçası olan elma atma töreninden bahsedilmiştir. Türk kültüründe gelin almanın önemli bir yeri vardır. Erzurum da yaşayan bu geleneğin uzantısı Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanmıştır. Orta Asya’da kadının erkeğe elma sunuşu, Erzurum’da erkeğin kadına elma sunuşuna dönmüştür. Bu makaledeki amaç Şamanizm, Budizm ve Manihaizm’den izler taşıyan meyve saçma geleneğinin Anadolu sahasında Erzurum’da nasıl şekil değiştirilerek kullanıldığını göstermektir.

Meryem Bulut tarafından yazılan bir diğer makale “Mardin’de Evlilikler” dir. (Bulut, 2011) 2011 yılında yazılmış olan bu makalede “Giriş” kısmında Mardin hakkında bilgiler bulunmaktadır. Kadınların evlenme yaşları, kadınların evlenme şekilleri, evlenmeye karar veren aile yakınları, evliliklerde berdel durumu ve daha birçok konuya değinerek bu konular hakkında analiz yapıp değerlendirmeleri tablolar ile desteklemiştir.

Şevket Öznur tarafından 2012 yılında yazılan “Geleneksel Türk ve Rum Düğünlerinden Bazı Kesitler” (Öznur, 2012) adlı makale Turkish Studies’te yayınlanmıştır. Bu makale, iki bölgesi ve iki devletli Kıbrıs Adası’nın esas halklarını oluşturan Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların kültür değerlerini araştırmaktır. Makale oluşturulurken Rum Türklerinin kültürlerinin çoğunun Türk kültürüne ait olduğu ve geleneklerinin benzerliğinin farkına varılması çok önemli bir tespittir. Makale de bu benzerlikler açıkça görülmektedir.

Bilgehan A. Gökdağ tarafından 2012 yılında yazılmış olan “Bir Yemin Olarak Evlilik Törenleri ve Evlenmeyle İlgili Pratikleri İfade Ederken Kullanılan Kelimelere Dair: Beşik Kertmek, Söz Kesmek, Nikâh Kıymak” (Gökdağ, 2012) adlı makale vardır. Bu makalede beşik kertmek, söz kesmek ve nikâh kıymak gibi söz gruplarına göz atıldığında kesmek fiili etrafında bir anlatımın olduğu gözlemlenmiştir. Kanla yapılan sözleşmeler hakkında bilgi veren makalede Anadolu ve Türk Dünyası’ndan örnekler de bulunmaktadır.

2012 yılında Halil İbrahim Şahin tarafından yazılan “Türk Destanlarındaki Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme” (Şahin, 2012) makale de destanlarda bulunan aile algısı, baba, oğul, anne ve aile kavramları genel hatlarıyla işlenmiştir. “Ailenin Kuruluş Aşamaları” başlıklı kısmında ise evlenme geleneği hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Farklı destanlardan örneklerle gelenekler açıklanmaya çalışılmıştır.

Filiz Nurhan Ölmez ve Sultan Sökmen tarafından 2012 yılında yazılan “Isparta-Gönende Geçmişten Günümüze Evlenme Âdetleri” (Sönmez, Sökmen, 2012) adlı makalede Isparta ilinin Gönen ilçesinde geçmişten günümüze uygulamaya devam eden evlenme âdetlerine yer verilmiştir. “Düğün Öncesi Âdetler”, “Düğün Âdetleri” ve “Düğün Sonrası Âdetler” olmak üzere üç bölümde evlenme gelenekleri incelenmiştir. Makalenin içinde sırasıyla; kız beğenme, kız isteme, düğün dileme, askıya gitme, nişan, urba (esbap) görme, dürü biçme, oku dağıtma, imeci, kına geceleri, seyir çıkma, kına yakma, kına hamamı, gelin hamamı, benek basma, samah, seyir çıkarma, deve oyunu, gelin çıkarma, gelin ertesi, gelinin kırklanması gibi geleneklere yer vermiştir. Bazı gelenekleri bakımından Anadolu da bulunan diğer illerden ayrılmaktadır.

M. Öcal Oğuz tarafından 2012 yılında kaleme alınan “Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri” (Oğuz, 2012) adlı

makale Türk milletinin kanayan yarasına yer vermesiyle çok önemlidir. Makalede yazılı hukuk ve sözlü hukukun ne olduğu konusunda bilgiler mevcuttur. Yasa, gelenek, töre gibi kavramların üzerinde durarak töre cinayetleri üzerinde durulmuştur. Konusu gereği üzerinde durulması gereken çok önemli bir makaledir.

U. Ü Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler dergisinde Mehmet Ali Yolcu tarafından yayınlanmış olan “Kadın İracılar Bağlamında Balıkesir Düğün Törenlerinde Mani İcrası” (Yolcu, 2012) adlı makale özelde Balıkesir’de günümüzde canlılığını koruyan mani icrası ve mani geleneğinden bahsetmekle beraber genel de düğün geleneklerinden de bahsetmektedir. Ayrıca makalenin içerisinde mani örneklerine de yer verilmiştir.

Yılmaz Irmak ve Ertuğrul Taş tarafından yazılan “Tersine Dönen Bir Evlilik Modeli Olarak Sakarya’da Damat Alma Geleneği ve Psikolojik Etkileri” (Irmak, Taş, 2012) adlı makale bulunmaktadır. Yazarın söylediği üzere bu makale, Sakarya yöresinde tespit edilen evlilik geleneğinin ters işlediği, özellikle “Manav” olarak adlandırılan toplumlarda devam eden “Damat alma geleneği” halk bilimi ve psikoloji bilim dalları açısından incelemek amacıyla yazılmıştır. Bir nevi “içgüvey” evlilik olarak görülebilecek bu geleneğin birkaç farklı yönleri vardır. Manav olarak adlandırılan gelenekte bu evlilik törenle yapılır, tüm faaliyetler kız evinde işlenir ve düğün masrafları kız evi tarafından karşılanmaktadır. Normalde gelinin üzerine yüklenen bazı fonksiyonların bu gelenekte damat üzerine doğru geçiş yaşadığını bu makalede görmek mümkündür.

Turkish Studies’te Adem Aydemir tarafından 2013 yılında yazılan “Türk Dünyasında Bazı Düğün Terimleri ve ‘Al Duvak’ Geleneği Üzerine” (Aydemir, 2013) isimli makalede düğün terimleri ve akrabalık terimleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Düğün, gelin, duvak, dünür, küdegü / damat, enişte, yenge, saç, sağdıç, kalın, çeyiz vb. kelimelerin etimolojik kökeni hakkında bilgiler bulunmaktadır. Al duvak geleneği ve menşei hakkında da ayrıca bilgi verilmiştir.

Parvana Bayram tarafından 2013 yılında yazılan “Nevşehir’in Avanos İlçesi, Uçhisar ve Göreme Beldelerinde Evlilik Merasimleri” (Bayram, 2013) adlı makale Nevşehir Üniversitesi 2010/24 numaralı ve “Nevşehir’in Avanos, Uçhisar, Göreme Yöresindeki Evlilikle İlgili Gelenek ve Göreneklerle Azerbaycan’ın Aksu, Şamahı, İsmayılı Bölgelerindeki Evlilikle İlgili Gelenek ve Görenekler Arasındaki Benzer ve Farklı Yönler” başlıklı Bilimsel Araştırma projesi verilerinden hareketle

yazılmıştır. Makalede önce Nevşehir merkezdeki düğün gelenekleri taranmış sonra Avanos ve Avanos'a bağlı bazı köylerdeki, Uçhisar ve Göreme'deki düğünler araştırılmış. Bu beldelelerdeki evlilikle ilgili gelenekler hakkında kronolojik bilgi verilmiştir.

Rezan Karakaş tarafından yazılan “Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Düğün Geleneği Olarak “Ağaç Süsleme” (Karakaş, 2013) adlı makale düğün konusuna farklı bir yorum katmıştır. Makalede ağaç süsleme geleneğinin Siirt'in Kurtalan, Baykan, Şirvan ve Eruh, Batman'ın Kozluk ve Gercüş ile Mardin'in Dargeçit ilçelerinde yaşatıldığı söylenilmiştir. Düğün törenlerinde “saçı” amacıyla yapılan bu gelenek folklor açısından çok önemlidir. Kaynak kişilerden alınan bilgilerle ağaç süsleme geleneğine hem bilgilerle hem de fotoğraflarla yer verilmiştir.

2014 yılında Sefer Solmaz tarafından yazılan “Başhüyük Karaçay – Malkar Türklerinde Evlilik ve Düğün Gelenekleri” (Solmaz, 2014) adlı makale Selçuk Üniversitesi Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu'nda sunulmuştur. 1877-1878 Osmanlı – Rus savaşından sonra Kafkasya'dan Anadolu'ya göç eden halklardan birisi de Karaçay-Malkar Türkleridir. 1907 yılında Konya iline yerleşmiş bulunan Karaçay- Malkar Türklerinin gelenek ve görenekleri oldukça farklı ve kendilerine özgüdür. Bu makalede, Karaçay Malkar Türklerine ait kız isteme, kaçırma, nikâh, düğün, düğün eğlenceleri ve ritüelleri gibi birçok konuya değinilmiştir.

Erol Eroğlu ve Zehra Özkanat tarafından hazırlanan “Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek “Duvak Töreni” (Eroğlu, Özkanat, 2014) adlı makale 11-13 Aralık 2009 tarihlerinde Kocaeli Üniversitesinde düzenlenen “Uluslararası Halk Kültüründe Eğlence Sempozyumu”nda sunulan “Türk Halk Kültüründe Duvak Töreni” adlı bildirinin güncellenmiş ve geliştirilmiş şeklidir. Düğünün en son safhası olan “duvak” töreni gelinin bekâretini, çiftin karıkoca olmasını ifade eden bir törendir. Anadolu, Orta Asya ve Balkanlarda yaşayan Türklerin gelenek, görenek ve inanışlarında canlılığını muhafaza eden duvak töreni hakkında bu makalede bilgi verilmektedir

Zeynel Turan tarafından 2014 yılında yazılmış olan “Geçmişten Günümüze Makedonya Türklerinin Evlenme Düğün Gelenekleri” (Turan, 2014) adlı eserde Makedonya'da yaşayan ve 1950'li yıllarda başlayan büyük göçün ardından Türkiye'ye yerleşmiş Türklerin, geçmişten günümüze kadar yaşattıkları ve

yaşatmaya çalıştıkları evlenme gelenekleri anlatılmıştır. Makalede evlenme gelenekleri “Düğün Öncesi Gelenekler”, “Düğün” ve “Düğün Sonrası Gelenekler” olmak üzere üç bölümde incelemiştir. Makale hazırlanırken belgesel kaynak derlemesi ve yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Metin Ergun tarafından 2014 yılında yayınlanan “Düğün Kavgalarının Mitolojik Kökenleri” (Ergun, 2014) adlı makalede mitolojik kökene bağlanan düğün kavgalarını ele almaktadır. Düğünlerde yaşanan kavgaların kültür kodları ile ilgili olduğu ve bunların sebebinin mitolojik şuuraltında aranması gerektiği anlatılmaktadır. Makalenin içerisinde ayrıca düğün gelenekleri ile ilgili inanışlara da yer verilmiştir. Düğün konusuna farklı bir perspektiften bakması yönüyle çok önemli bir makaledir.

Millî Folklor dergisinde Tattigül Kartaeva tarafından yayınlanan “Sır Bölgesi Kazaklarının Evlilik Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme (19.yy.-20.yy. Başları)” (Kartaeva, 2014) adlı makalesi bulunmaktadır. Makalede 19. yy. – 20. yy. başlarında Sırderya nehrinin aşağı bölgelerinde yaşayan Kazakların kız isteme ve nikâh meseleleri ele alınmıştır. Sırderya bölgesinde yaşayan Kazaklar ile diğer bölgelerde yaşayan Kazakların evlenme geleneklerinin farklı olduğu makalede belirtilmiştir. Bu gelenekler benzer ve farklı yönleriyle anlatılmıştır.

2015 yılında Gökçen Kapusuzoğlu tarafından yazılan “Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Gelenekleri” (Kapusuzoğlu, 2015) başlıklı makale bulunmaktadır. Üçüncü yüzyıldan altıncı yüzyıla kadar olan Çin kaynakları temel alınarak hazırlanan bu çalışmada Orta Asya Türk kültür çevresinde yaşayan çeşitli kavimlerin evlenme ve cenaze geleneklerinin benzer ve farklı yönleri ele alınarak incelenmiştir. Makale “Giriş” bölümünden sonra hemen “Cenaze Gelenekleri” ile devam etmiştir. İkinci başlıkta ise evlenme geleneklerine yer verilmiştir.

2015 yılında Salahaddin Bekki tarafından yazılmış olan “Koroğlu Keleşlerinden Köse Kenan’ın Evlenme Yolculuğu” (Bekki, 2015) adlı makale 4. Uluslararası Bolu Halk Kültürü ve Koroğlu Sempozyumu’nda aynı başlıkla sunulmuş olan bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş şeklidir. Alplara mahsus evlilik konusu Köse Kenan örneğiyle ele alınarak incelenmiştir. Makalede ayrıca Dede Korkut Kitabı’nda bulunan Kan Turalı’nın evlenme maceralarına da göndermeler yapılmıştır.

Abdullah Mohammadi tarafından yazılan “Hazara Türklerinin Halk İnançlarında Doğum, Evlenme ve Ölüm” (Mohammadi, 2015) adlı makalede bugün Afganistan’da yaşayan Hazaralar hakkında geçiş dönemleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Hazaralarda bulunan halk inançlarından makalede bahsedilmektedir. İlk olarak doğum ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Doğum ile ilgili kısımda doğum ve ad koymadan bahsedilmiştir. İkinci kısımda evlenme ile ilgili inançlardan bahsedilmektedir. Nişan ve düğün kavramlarına ayrıca yer vermiştir. En son olarak ise ölüm ile ilgili inançlardan bahsedilmektedir.

Gönül Erdem Nas tarafından 2015 yılında yayımlanan “Yörük Kültüründe Düğün-Ölüm Âdetleri ve Adlandırmaları (Anamur Örneği)” (Nas, 2015) adlı makalede günümüzde tamamı yerleşik hayata geçmiş bulunan Yörükler yaşadıkları yörelerde geçmişten taşıdıkları kültürel değerlerin izlerini hala sürdürmektedir. Çalışmanın örnekleme olarak verilen Anamur bölgesi tamamen Yörük diyarıdır. Burada Sarıkeçili, Tekeli ve Bahşiş Yörükleri yaşamlarını sürdürmektedir. Yörükler hem kültürel değerlerini, yaşantılarını hem de ağız özelliklerini korumuşlardır. Makalede Anamur bölgesinde yaşayan Yörüklere ait ölüm ve düğün geleneklerine ait adlandırmalar yer almaktadır.

2015 yılında Fatma Yıldırım tarafından yazılan “Düğün Sonrası Gelenekler Bağlamında Ondokuzmayıs/Samsun Yörükleri” (Yıldırım, 2015) adlı makalede Kurtuluş Savaşı sonrası Samsun iline gelip bir köy kurarak yaşamını devam ettiren Yörüklerin düğün sonrası geleneklerine yer verilmiştir. Yörüklerde duvak, bohça hazırlayıp dağıtma ve yedilik olmak üzere üç gelenekten bahsedilmiştir. Ayrıca Yörük kavramı, Yörük kültürünün genel özellikleri, Ondokuzmayıs/Samsun Yörükleri hakkında da genel bilgiler bulunmaktadır. Çalışmada farklı bazı yerleşim yerleri üzerinde de durarak Samsun Yörükleri bu sayede karşılaştırılma imkânı bulmuştur.

Avrasya Uluslararası Araştırmalar dergisinde Filiz Güven tarafından yayınlanan “Kars Kültüründe Kız Kaçırma/ Kaçışma Geleneğinin Sosyo Kültürel Arka Planı” (Güven, 2016) adlı makale 2016 yılında yayınlanmıştır. Bu makalede, hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evlilik hakkında bilgi verilmiştir. Evlilik türlerinden biri olan kız kaçırma her ne kadar uygun görülme de günümüzde halen uygulanmaktadır. Bu makale Kars ilini örnek olay olarak ele alarak kız kaçırma olgusunu halkbilimsel açıdan incelemektedir. Makalenin içerisinde kız kaçırma

türleri, kız kaçırmanın sosyo-kültürel nedenleri ve bu konuya örnek olacak olaylar hakkında bilgiler yer almaktadır.

Nuran Malta- Muhaxheri ve Esin Verdi tarafından 2016 yılında yayınlanan “Kosova – Mamuşa Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum- Evlenme- Ölüm” (Malta, Muhaxheri, Verdi, 2016) adlı makale bulunmaktadır. Bu makale, Kosova’nın çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu tek köy olan Mamuşa köyüne ait verilerin, alan araştırmalarının ve yazılı kaynaklarının ürünü sonucu oluşmuştur. Mamuşa köyünde yaşayan Türklerin binlerce yıl öncesine dayanan Türk kültürüyle benzer ve farklı yönlerinin belirtilmesi de amaçlanmıştır. Geçiş dönemlerinden sırayla doğum, evlenme ve ölüm hakkında bilgiler bulunmaktadır. Evlenme âdetlerinde ikinci başlık olarak sünnet düğünlerine de yer verilmiştir.

Ferah Türker ve Vildan Koçoğlu Gündoğdu tarafından 2016 yılında yazılan “Tıva Türklerinde Geçiş Dönemi Ritüelleri: Doğum, Düğün, Ölüm” (Türker, Gündoğdu, 2016) adlı bu makale Motif Vakfı tarafından düzenlenen “Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu’nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir. Rusya Federasyonu içerisinde Tıva Cumhuriyeti’nde yaşamakta olan Tıva Türkleri kimliklerini Sibiry’a yaşayan diğer Türk boylarından daha fazla muhafaza etmişlerdir. Makale içerisinde geçiş dönemleri hakkında sırasıyla bilgi verilmiştir. Makalenin amacı Tıva Türklerinin geçiş dönemlerini belirtmek ve değişime uğrayan veya uğramayan gelenekleri aktarmaktır.

Davut Bülbül tarafından 2016 yılında yazılan “Osmaniye’nin Düziçi İlçesinde Evlenmeye Bağlı İnanç ve Ritüeller” (Bülbül, 2016) adlı makalede Düziçi ilçesinde bulunan örf ve âdetlerin değişimi ve gelişimi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Evlilik ile ilgili saç geleneği, toy geleneği, ocak kavramı, gelinçi gitme, gelin indirme, kapı eşiğinde yapılan uygulamalar, gelinlik etme vb. geleneklere ait uygulama ve pratikler yer almaktadır.

Bahar Demir ve Keziban Topbaşoğlu tarafından yazılan “Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün” (Demir, Topbaşoğlu, 2016) adlı makalesinde Türk ve Rus halklarının geçmişten günümüze kadar gelen düğün geleneklerinin detaylı olarak incelenmesi, karşılaştırılması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Görücü gitme, kız isteme, söz kesme, nişan/şerbet, kına gecesi/bekârlığa veda, nikâh, gelin alma, düğün, ilk gece, gerdek ertesi/duvak gibi düğün geleneklerine yer vermiş ve bunları resimlerle desteklemiştir.

Erol Sakallı ve Derya Özcan tarafından Millî Folklor dergisinde yayınlanan “Amerika’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Evlenme Âdetleri Üzerine” (Sakallı, Özcan, 2016) adlı makale bulunmaktadır. Bu makalede Mesket ya da Misker Türkleri olarak adlandırılan Ahıska Türklerinin evlenme âdetlerinden bahsedilmektedir. Çalışmanın amacı Amerika Birleşik Devletleri Ohio eyaleti, Dayton şehrinde yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmeler ve gözlemlenen bir düğün törenine dayandırılarak Ahıska Türklerinin Amerika Birleşik Devletleri’nde sürdürmeye çalıştıkları evlenme âdetleri hakkında bir değerlendirme yapmaktır. Dünür gitme, söz-nişan, kına gecesi ve düğün, düğün sonrası evlenme geleneklerine yer verilmiştir.

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları dergisinde 2017 yılında Feyzan Göher Vural ve Timur Vural tarafından yazılmış olan “Niğde Düğünlerinde Seğmen Alayı ve Bu Alaya Eşlik Eden Çalgılar” (Vural, 2017) adlı makale bulunmaktadır. Seğmen alayları milli felaket günlerinde ülkeyi savunma amaçlı kurulmuştur. Fakat sonra Niğde’nin vazgeçilmez unsurlarından olan düğünlerde seğmen alaylarına rastlanılmıştır. Genellikle at üzerinde ve silahlı kişilerden oluşan seğmen alayları bir seğmen başı önderliğinde kurulmuştur. Seğmen alaylarının vazgeçilmez unsuru olan müzik ve çalgı konularına makalede ayrıca değinilmiştir.

Turgay Kabak tarafından 2017 yılında yazılmış olan “Trabzon-Arsin İlçesi Düğün Âdetleri” (Kabak, 2017) adlı makale bulunmaktadır. Bu makalede Trabzon ili Arsin ilçesinde yapılan düğün törenleri işlev, içerik ve tarihsel boyut açısından ele alınmıştır. Evlenme çağı ile başlayıp düğün sonrasına kadar olan gelenekler kaynak kişilerinde verdiği bilgiler ile makalede sırasıyla verilmiştir.

2017 yılında Çukurova Araştırmaları dergisinde Ömer Faruk Kırmıt tarafından yazılan “Kutadgu Bilig’e Göre Evlenilecek Kadında Olması Gereken Özellikler: Osmaniye–Düziçi İlçesi Örneği” (Kırmıt, 2017) adlı makale bulunmaktadır. Osmaniye ili Düziçi ilçesi gelenekselliği ve modernleşmeyi bir arada yürüten ve halk kültürünü ve özünü koruyabilen bir yapıya sahiptir. Yusuf Has Hacıp’in bin yıl önce verdiği öğütlerin büyük bir kısmının ilçede halen uygulandığı görülmüştür. Ayrıca bu makale yazılırken Osmaniye ili Düziçi ilçesi merkez olmak üzere, Kurtlar, Gökçayır, Akdere Farsağı, Karacaoğlan, Pir Sultanlı adlı yerlerde saha çalışması yapılarak bu bilgilere ulaşılmıştır.

Aybuke Ceyhun Sezgin ve Merve Onur'un 2017 yılında beraber yazmış olduğu "Kültür Mirası Düğün Yemekleri'nin Gastronomi Turizmi Açısından İncelenmesi: Erzincan İli Örneği" (Sezgin, Onur, 2017) adlı makale düğün konusu gastronomi bağlamında ele almaktadır. Makalede Türk mutfağı ve Türk toplumunda düğün gibi konulara yer verilmiştir. Anadolu'da yapılan düğün yemekleri anlatıldıktan sonra makalede Erzincan iline ait mutfak alışkanlıkları ele alınarak resimlerle desteklenmiştir.

Atilla Kartal tarafından yazılan "Türk Kültürü İçinde Bozkır (Konya) Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi"(Kartal, 2017) adlı makalede Konya ve köyleri ele alınarak incelenmiştir. 2015-2016 yılında yapılan saha çalışması neticesinde ortaya çıkan bir makaledir. Makalede ilk olarak evlenme kavramına değinmekle başlamıştır. Ardından evlenme arzusunu belirtme, kız isteme, söz kesme, nişan, düğün, düğün zamanı gibi gelenekleri anlatarak devam etmiştir. Konya düğün geleneklerinin incelendiği önemli bir makaledir.

Sibel Arık ve Sema Yalçın tarafından yazılan "Bereket Kavramının Trakya Bölgesi Düğün Törenleri Geleneği İle İlişkilendirilmesi" (Arık, Yalın, 2017) makalede ilk olarak bereket kavramına değinilmiş ve kökeni hakkında bilgi verilmiştir. Makale, Trakya Bölgesi Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illerinde "Bereket" kavramının sürdürülebilirliği açısından evlilik düğünleri geleneği ile nasıl ilişkilendirildiğini ele almak için yazılmıştır. Makalenin içerisinde Anadolu'da bulunan bereket kavramı ile ilgili inançlara, düğün geleneklerinde var olan "Bereket" kavramına yer vererek bunları fotoğraflarla desteklemiştir.

Arzu Çiftçioğlu Çubuk tarafından hazırlanan "Türk Kültüründe Gelin Süsleme ve Süsleme Ustaları" (Çubuk, 2017) adlı makalesinde gelin süsleme işini yapanlara verilen isimlerden ve bunların önemlerinden bahsedilmiştir. Gelinin süslenme işlemi her bölgede farklı olsada düğün için vazgeçilmez bir unsurdur. Gelini süslemek kadar gelini süsleyeninde belirli özelliklere sahip olması gereklidir. Bu makalede evlenme ve aile kavramları üzerinde durulmuş ve geline atfedilen önemden bahsedilmiştir. Gelinle ilgili tören âdetleri ve uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesi'nde gelini süsleyen meslek erbaplarının kimler olduğu hakkında bilgiler verilmiştir.

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisinde Aziz Başdin tarafından yayınlanan "İçtimai Gelenekler Açısından Selçuklularda Toy,

Düğün Törenleri ve Gelenekleri (Sultan Alp Arslan Dönemi)” (Başdin, 2017) adlı makale Türk geleneklerini Sultan Alp Arslan dönemi ile sınırlandırarak anlatmıştır. Makalenin “Giriş” kısmında Türk gelenek ve görenekleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. “Toy Töreni” başlığında toyun ne anlama geldiği ve ne zamanlar yapıldığı hakkında bilgiler verilmektedir. “Düğün Töreni” başlığında bu törenin amacına ve önemine değinilmiştir. “Düğün ve Evlenme Gelenekleri” başlığında ise çeyiz, saç, kalın ve süt hakkı bağlamında mehir geleneğine yer verilmiştir.

Kamil Kaya ve Fatma Orhan tarafından hazırlanan “Nogay Türklerinde Düğün Âdetleri (Konya Örneği)” (Kaya, Orhan, 2018) adlı makalede Nogay Türklerinin kim olduğu, bunların evlenme âdetlerinin neler olduğu hakkında bilgiler verilmiştir. Adını Cengiz Han’ın torunu olan Nogay Han’dan alan Nogay Türkleri Rusya’nın baskısıyla Osmanlı Devleti’ne göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu makalede Konya’nın Kulu ve Ilgın bölgesinde yaşayan Nogay Türklerinin düğün âdetlerini tespit edilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar kendi kültürlerinden uzak kalmış olsalarda makaleden anlaşıldığı üzere Konya ilinde yaşayan Nogay Türkleri kendi evlenme geleneklerini eski geleneklerine uygun bir şekilde çoğunlukla muhafaza etmektedirler.

Meryem Bulut tarafından yazılan “Dönüşen Düğüne Tanıklık Etmek” (Bulut, 2018) adlı makale 2018 yılında yazılmıştır. Makalenin amacı dünden bugüne farklılaşan düğünleri değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda da katılımlı gözlem ve sözlü tarih yöntemi kullanılarak elde edilen kayıtlar deşifre edilerek yorumlanmıştır. Makalede kendini Yörük ve Balkan Göçmenleri olarak tanımlayan köylerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Değişimin izleri olarak ise gelinin baba evinden taşınmasında atın yerini arabanın, yer sofrasının yerini masaların, kına gecelerinde kullanılan çıraların yerini mumların alınması örnek olarak verilmektedir.

H. Nurgül Begiç ve Ceren Öz tarafından 2018 yılında yazılan “Çankırı’da Yapılan Kız Kınası ve Şenlik Ritüellerinde Giyilen Gelin Giysileri” (Begiç, Öz, 2018) bir makale bulunmaktadır. Her kültürde kendine has özelliği olan düğün giysileri ve âdetleri yaşanan toplumun özelliklerini yansıtmaktadır. Bu makalede Çankırı ilinin merkezinde geçmişte kız kınası ve şenliklerinde gelin kızın giydiği giysiler ve aksesuarların kendine has özelliklerini gösterdiğini ve bunların neler olduğunu anlatmaktadır. Bu makale taşınabilen bir kültür ürünü olarak ifade edilebilen kıyafetleri ve aksesuarları ele alan bir çalışma olması ve bu konunun ilk

defa incelenmesi açısından çok önemlidir.

Mehmet Özmenli tarafından 2018 yılında yayınlanan “Ortaçağ’da Türklerde Kadın ve Aile” (Özmenli, 2018) makale “Ortaçağ’da Kadın ve Türklerde Tek Eşlilik” adı ile 24-25-26 Mart 2016 tarihlerinde Edirne Üniversitesi ve Motif Vakfı’nın ortaklaşa düzenlediği “Halk Kültüründe Aile” isimli Uluslararası Sempozyumda sunulan bildirinin farklı isim ve genişletilmiş halidir. Bu makalede hem destanlarda hem de tarihi kaynaklarda kadın ve aile hakkında anlatılan hikâyeler incelenmiştir. Makalenin içerisinde Ortaçağ’da kadın, aile ve Türklerde çok eşlilik, Ortaçağ’da Türklerde boşanma vb. konularda bilgiler bulunmaktadır.

Nedim Bakırcı tarafından 2018 yılında yayınlanan “Dede Korkut Kitabı’nda ve Halk Hikâyelerinde Evlilik” (Bakırcı, 2018) adlı makalede Dede Korkut Kitabı’nda ve halk hikâyelerinde yer alan evlenme biçimleri, kız arama, kız isteme, kalın, nişan, nikâh, düğün gibi aşamalarda yer alan uygulamalar ve pratikler hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca Dede Korkut Kitabı’nda ve halk hikâyelerinde tespit edilen görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kurtme yoluyla evlenme, çok eşli evlilik, kayın biraderle evlilik, ilk görüşte âşık olma yoluyla evlilik gibi evlenme çeşitlerine de yer verilip haklarında örnekler bulunmaktadır.

Birol Azar ve Venara Anarbekova tarafından “Gelenekten Gelenlerle Palu Düğün Âdetleri” (Azar, Anarbekova, 2018) adlı makale Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı’nda yer almaktadır. Çalışmanın tamamı Elazığ’ın Palu ilçesinde yapılan derlemelerden yola çıkarak hazırlanmıştır. Ayrıca bu geleneklerin değişen ve değişmeyen yönleri sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Makalenin içerisinde, evlilik çağı, evlenme isteğini belli etme, kız bakma, nişan, kına, düğün vb. konularda kaynak kişilerden alınan bilgiler bulunmaktadır.

Rabia Gökçen Kayabaşı tarafından 2018 yılında yazılmış “Bahşiş Yörüklerinde Evlilik İle İlgili Âdet ve İnanmalar” (Kayabaşı, 2018) isimli makale bulunmaktadır. Bu makale Anamur ve çevresinde yaşayan Bahşiş Yörüklerini ele almaktadır. Makalede evlenme gelenekleri: Evlenme öncesi, evlenme sırası ve evlenme sonrası ritüeller olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Makalenin içerisinde evlenme biçimleri, evlenme çağı, kısmetin açılması için yapılan uygulamalar, kız isteme, nişan töreni, evlenme sırası ritüeller, esvap kesimi, çeyiz düzme, bayrak dikim, kına gecesi, gelin alma, gelin indirme, ilk gece, duvak günü

vb. gelenekler hakkında bilgiler verilmiştir.

Prof. Fatma Koç ve Leyla Kaya Durmaz'ın beraber hazırlamış olduğu “Evlenme ve Çeyiz Geleneklerinde Giyim Eşyaları” (Koç, Durmaz, 2018) adlı makalenin bir bölümü 10-13 Ekim 2018 tarihinde Giresun Üniversitesinde düzenlenen 3. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Giresun ili Şebinkarahisar ilçesinde araştırmacılar tarafından yapılan çalışma sonucunda düğün âdetleri sürecinde giyim eşyalarına yönelik uygulamaların neler olduğu, ne şekilde temin edildiği ve kimler tarafından kullanıldığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Giyilen giysilerin isimleri tablolar ile gösterilerek analiz yapılmaya çalışılmıştır.

E. 3. 2. Gaziantep'teki Evlenme ve Düğün Konusuna Yer Veren Makaleler ve Bildiriler

Nedime Alp tarafından yazılan “Nişanlıya Kaymak Göndermek” (Alp, 1942) isimli makalede Gaziantep'te eskiden âdet olan bir gelenekten bahsedilmektedir. Gönderilen kaymağın özelliği ve nasıl yapıldığı hakkında genel bilgi verildikten sonra nişanlı evine haber verilip erkek tarafından gönderildiğini söylemiştir. Gönderilen kaymaklar sadece aile içinde değil, konu komşuya, en yakın akraba ve dostlara da dağıtılıp öyle yendiği bilgisi makalede bulunmaktadır.

Nedime Alp tarafından yazılan bir diğer makale “Kurban Bayramında Nişanlıya Kurban Göndermek” (Alp, 1942) isimli makaledir. Bu makalede bayramda gönderilecek olan koyunun büyük kuyruklu ve boynuzlusunun seçildiği yazılmıştır. Kız evine gönderilecek koyun süslenir. Eğer bilezik ve elbiselik gönderilecekse bu bileziklerin koyunun boynuna takıldığı, elbiseliğin ise koyunun sırtına atılan sırmalı bohçanın üstüne konulduğu anlatılmıştır. Ertesi gün kız ve oğlan evinin beraber ziyafet çektikten sonra geleneğe göre kız tarafından da erkek tarafına bayram bohçası hazırlandığı belirtilmiştir.

1942 yılında Nedime Alp tarafından yazılan bir başka makale “Nişanlı Sahresi, Yemekli Kır Gezintisi Yani Piknik” dir (Alp, 1942). Bu makalede Gaziantep âdetlerinden olan nişanlı sahresinin nasıl yapıldığı, kimlerin katıldığı gibi konular ele alınmıştır. Sadece kadınların katıldığı bir eğlence olan bu pikniğin olmazsa olmazı, çiğ köfte yoğurmak, davete katılanların hepsinin oynaması ve erkek tarafının

durumunun müsait olmasına göre “Kör Mahmut” ve saz takımının bu eğlenceye çağırılmasıdır.

1943 yılında Nedime Alp tarafından yazılan “Gaziantep’te Nişan Âdetleri” (Alp, 1943) isimli makale o dönemin geleneklerini gözler önüne sermesi bakımından çok değerlidir. Genel hatlarıyla nişan merasimi sırasıyla makalede anlatılmıştır. İçerisinde ayrıca hocalar tarafından söylenen gelin öğme manilerinde yer verilmiştir.

1945 yılında Leman Ural tarafından yazılan “Düğün” (Ural, 1945) isimli yazı İslâhiye’de bir düğünü konu almıştır. Yazar gördüğü bir düğünü olduğu gibi anlatmaya çalışmıştır. Düğüne okuntu ile insanların davet edilmesi, gelinin atla getirilmesi, belirli kişilere bahşiş verilmesi, gelinin kaynananın elini öptükten sonra kıza hediye bağışlaması, damadın evin damına çıkarak sahanın içinde bulunan eşyaları gelinin başına serpmesi ve baş bağlama töreni gibi konular makalede yer almıştır.

Gaziantep Kültür dergisinde yayımlanmış olan “Gaziantep Kına Gecesi (Koro)” (Tekin, 1959) isimli yazının içerisinde yer alan türkülerden yararlanılmıştır. Ayrıca içerisinde bahsedilen kına âdeti de kınanın 1959 yılında nasıl yapıldığı hakkında bize bilgi vermektedir.

Uğur Apaydın tarafından yazılan “Gaziantep’te Cehiz (Cihaz) Töreni” (Apaydın, 1960) isimli yazı Gaziantep Kültür Derneği’nin 1959 yılında açtığı (Gaziantep’in en beğendiğiniz özelliği nedir?) konulu yarışmasında dokuzuncu gelmiştir. Çeyizin kız evi tarafından hazırlanıp oğlan evine taşınmasının törenle olduğu ve bu törenin de genellikle pazar gününe denk geldiği makalede belirtilmiştir. Antep düğünlerini andıran çeyiz töreninde çalgıcıların çok önemli bir rolü olduğu yazıda anlatılmaktadır.

Teoman Targan tarafından yazılmış olan “Gerdeğe Girme Manileri” (Targan, 1960) isimli yazı Gaziantep Kültür Derneğinin 1959 yılında tertip ettiği (Gaziantep’in en beğendiğiniz özelliği nedir?) konulu yarışmasında on ikinci gelmiştir. Yazı sadece mani örneklerinden oluşmaktadır.

Gaziantep Lisesi öğrencilerinden Mustafa Mutlu tarafından yazılan “Gaziantep’te El Öpme” (Mutlu, 1960) isimli yazı Gaziantep Kültür Derneğinin 1959 yılında tertip ettiği (Gaziantep’in en beğendiğiniz özelliği nedir?) konulu

yarışmasında on üçüncü gelmiştir. Gaziantep’te el öpme âdetinin, gelin gittikten on veya on beş gün sonra damat tarafının kız evine gelmesi şeklinde olduğu söylenmiştir. Damat tarafı yemeğe gelmeden önce bir sepet hazırlar ve bu sepete “Güveyi Çerezi” denir. Bu el öpme merasiminde yemekler yendikten sonra kızın babası ve annesinin damada birer hediye verme âdetinin olduğu görülür.

Düğün konusunda pek çok araştırma yapmış olan H. Uğuroğlu Barlas Gaziantep düğünleri üzerinde de çalışmıştır. 1961 yılında “Kına” (Barlas, 1961) ismiyle yayımladığı yazıda Gaziantep kına âdetlerinin ne şekilde yapıldığı hakkında bilgi vermiştir. Makaleye göre Gaziantep’te kız kınası ve oğlan kınası ayrı yerlerde yakılmaktadır. Akşam yatsı namazından sonra oğlanın arkadaşları kız evinden kına almaya gelir ve burada çeşitli maniler söylenir. Kına tepsisi oğlan evine yaklaşınca damat saklanır. Arkadaşları tarafından bulunan damadın elleri bağlı bir şekilde misafirlerin huzuruna getirilir. Damada bekâr bir arkadaşı kına yaktıktan sonra genel anlamda erkek kınası bitmiş olur. Kız kınası ise belirli maniler eşliğinde geleneğe uygun bir şekilde yakılır. Kına yakma merasimi bittikten sonra misafirler evlerine dağılır.

H.Uğuroğlu Barlas tarafından yazılan bir diğer yazı da “Beklik Takma – Nişan” dır (Barlas, 1961). Bu yazıda nişanın nerede yapıldığı, kimlerin katıldığı gibi hususlarda bilgiler verilmektedir. Kız evinde yapılan nişana sadece kadınlar katılır. Nişan yüzüğü, kaynana tarafından geline takılır. Kız övme işlemi bittikten sonra gençler oynar. Yemek faslından sonra da oğlan evinin getirdiği eşyalar bir ipe serilerek gösterilir. Kıza nişan takıldıktan bir gün sonra okuyucu tarafından erkek evine oğlanın yüzüğü gönderilir. Oğlanın yüzüğünü törensiz bir şekilde evin en yaşlısı takar. Bu gelenekler anlatıldıktan sonra yazıda nişanlı sahresi, nişanlıya kaymak gönderme, nişanlıya gönderilen bayram hediyeleri gibi bilgiler de bulunmaktadır.

1961 yılında H. Uğuroğlu Barlas tarafından derlenen bir diğer yazı da “Geline Bakmak ve El Öpmek” (Barlas, 1961) dir. Geline bakmaya gitmek konusu yazının giriş kısmında anlatıldıktan sonra el öpme geleneğine yer verilmiştir. El öpmek için oğlan evi, kız evine düğünden 8-10 gün sonra gider. Bu gitme esnasında gelinin babası damada hediye verir. Okuyucu hakkında da bilgiler bu yazıda bulunmaktadır. Okuyucu tabir edilen kişi evlenmenin bütün safhalarında bulunan haber götürüp getiren kişidir. Okuyucular eskiden para karşılığında çalışmıyorken zamanla bu işten

para almaya başlamışlardır. Gelinlik etme meselesi de detaylı bir şekilde bu makalede anlatılmıştır. Yazının içerisinde ayrıca bir âdet maniye de yer verilmiştir.

1961 yılında yazılan bir diğer yazıda H. Uğuroğlu Barlas'a aittir. "Gaziantep'te Nikâh" (Barlas, 1961) adını taşıyan yazı da resmi nikâh ve dinî nikâh hakkında bilgiler bulunmaktadır. Resmi nikâh kısmında, Gaziantep'te resmi nikâhın Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi yapıldığını, tek farkın Gaziantep'te misafirlerin haremlik-selamlık şeklinde oturduklarını belirtmiştir. Nikâhtan sonra şeker, dondurma gibi yiyecek bir şey dağıtma âdeti olduğu ve bunların öncelikle erkeklere, daha sonra çocuklara en son ise kadınlara dağıtıldığı söylenmiştir. Dinî nikâh ise, kızdan vekâlet alınarak iki şahit huzurunda yapılan bir işlemdir. Nikâhın kıyıldığı haberini her iki tarafa çocuklar iletilir. Bu haberi getiren ilk çocuğa ise hediye verilir.

H. Uğuroğlu Barlas tarafından 1961 yılında derlenen "Kız İsteme ve Görücü" (Barlas, 1961) isimli yazı 1961 yılı ve daha öncesine ait gelenekleri göstermesi bakımından önemlidir. Kız beğenme işi; evin anne, nine, hala, teyze gibi yakınlarına aittir. Gaziantep'te kız genellikle görücü ile bulunur. Oğlanın evleneceği kızı kendi bulması pek hoş karşılanmaz. Genellikle görücü usulü evliliklerin nasıl yapıldığını anlatan yazı başlık parasının konuşması ile sona erer.

H. Uğuroğlu Barlas tarafından Gaziantep Kültür dergisinde yazılmış son yazıda "Gelinçi-Düyün" (Barlas, 1962) adını taşımaktadır. Yazının belirli kısmı beşinci cildin kırk dokuzuncu sayısında bulunurken devamı ise beşinci cildin ellinci sayısında bulunmaktadır. Gaziantep geleneklerinin vazgeçilmezlerinden olan gelin hamamının anlatımıyla başlayan yazı sırasıyla "Güvey Hamamı", "Gelinçi", "Düğün", "İp Çekmek", "Maşta", "Şaba" gibi konuları ele almıştır. Gaziantep düğün gelenekleri ile ilgili detaylı bilgi verdikten sonra mani örneklerine de yer vermiştir.

Hulusi Yetkin tarafından 1963 yılında yazılmış olan "Gaziantep Düğünlerinde Kara Hava" (Yetkin, 1963) isimli yazı çok önemlidir. Yazarın yazısında belirttiğine göre Karahava'nın cildi siyah renkli, kadın olmasına rağmen sesi erkek sesi gibiymiş. Elinde bir tef ve yanında darbuka çalan yardımcıları bulunmuş. Eskiden maşta olarak çalışan Karahava sonradan düğünlerde çalgı çalıp söylemeye başlamış. Karahava tarafından gelinin kocası evine ilk geldiği anda söylediği "Aldır Abesi" ile başlayan bir türkünün sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca Karahava tarafından söylenen Şirinnar türküsünün sözleride yazı içerisinde bulunmaktadır.

Memik Bozteymur tarafından Gaziantep'in Tabakhane semtinde eskiden beri söylenen dört türküyü ele alan yazının ismi "Memik Bozteymur'un Derlediği Dört Türkü" (Bozteymur, 1964). Evlenme törenlerinde, kır eğlencelerinde ve güveği sahesinde söylenen dört türkü derlenmiştir. Türkülerden birinin devamı ise yedinci cildin yetmiş dördüncü sayısında yer almaktadır.

Hulusi Yetkin tarafından yazılan bir diğer yazıda "Gerdekle İlgili Manzumeler" (Yetkin, 1964) başlığını taşımaktadır. Bu yazı da yedi âdet manzume örneği verilmiştir. İçerisinde gelin övme kasideleri, yatak övme, güveyi övme, güveyi camiye götürme gazeli vb. sözlü halk edebiyatı örnekleri bulunur.

Fazıl Kafadar tarafından yazılan "Yastık Kaçırma" (Kafadar, 1964) geleneği Oğuzeli ve dolaylarında rastlanılır. Genel anlamda şöyle yapılır: Düğün günü akşam yemeğinden sonra gelin getirilip "Seferiye" adı verilen bir yastığın üzerine oturur. Gelinin başından aşağı büyük bir çarşaf örtülür. Geline kına yakılmaya başlanır. Bunlar yapılıyorken pek çok mani ve türkü söylenir. Sabah hazırlanan gelin, ata bindirilir. Gelinin kucağına da kına gecesi üstüne oturduğu yastık konulur. Güveğinin en yakın bir arkadaşı köye yaklaşınca gelinin elinden o yastığı alır kaçıtır. Yastık el değiştire değiştire damada getirilir. Kim damada yastığı teslim ederse damat tarafından ona güzel bir hediye alınır. Diğer katılan arkadaşlarına da gönül almak için bir mendil verir.

Remziye Oğan tarafından 1965 yılında yazılmış "Yavuzeli Köylerinde Bir Evlenme Töreni" (Oğan, 1965) isimli yazı bulunmaktadır. Yazar gördüğü bir düğünü olduğu gibi anlatmaya çalışmıştır. Bu yazıda, gelin alma ile başlayıp gelinin köyden ayrılmasına kadar yaşananları ele almıştır.

Erol Güneyligil tarafından 1966 yılında derlenmiş olan "Gaziantep Türkülerinden Derlemeler" (Güneyligil, 1966) isimli yazı Gaziantep türkülerini içermektedir. Türkülerin kimlerden alındığı yazıda belirtilmiştir. İçerisinde düğünle ilgili olanlar tezimize kaynaklık etmiştir.

Savaş Ekici tarafından Millî Folklor dergisinde yazılmış olan "Gaziantep'in İslâhiye İlçesi Halk Müziği Üzerine Bir Araştırma" (Ekici, 1995) isimli makalesi 17-27 Temmuz 1994 tarihleri arasında İslâhiye ilçesi ve bu ilçeye bağlı 13 köyde yapılan derlemeler sonucunda yazılmıştır. Genel hatlarıyla buradaki düğün geleneğinden bahsedilmekle beraber "Zalım Ana", "Salınarak Çıktı Ceren Elinden",

“Ayşe” isimli türküler hakkında da bilgi verilmiştir.

Savaş Ekici tarafından yazılmış olan bir diğer makale de “İslâhiye İlçesi Düğün Âdetleri Çerçevesinde Halk Müziği” (Ekici, 1996) dir. Makalede genel hatlarıyla İslâhiye hakkında bilgiler bulunmaktadır. Makalede düğün âdetleri anlatılmadan önce İslâhiye’deki evlenme âdetlerinden kısaca bahsedilmiştir. Makalede, kız arama, görücü usulü evlilik, söz kesme, nişan, kına ve düğün geleneklerinden bilgiler bulunmaktadır. Düğün ile ilgili inanış örneklerine de yer verilmiştir.

Savaş Ekici tarafından yazılmış bir diğer makalede “Gaziantep’te Kına Yakma Geleneği ve Kına Türküleri Üzerine Bir Araştırma” dır (Ekici, 1997). Yazar kına geleneklerini anlatmaya başlamadan önce kınanın ne için yakıldığı hususunda bazı tespitler yapmıştır. Gaziantep kına geleneğinden sırasıyla bahsederek günümüzde değişen geleneklere de yer yer değinmiştir. Kına geleneğinde yer alan bazı türkü isimlerinede yer vermiştir.

Millî Folklor dergisinde Kürşat M. Korkmaz tarafından yayımlanan “Elli Yıl Önceki Gaziantep’te Gelin ve Damat” (Korkmaz, 1999) isimli makale o dönemin geleneğini yansıttığı için çok önemlidir. Makalede ilk olarak evlenme ve düğün kelimesi hakkında bilgiler verilmiştir. Damadın alışverişe çıkması ile başlayan makalede sırasıyla, damat tıraşı, damat hamamı ve kına yakma merasimi anlatılmıştır. Makale burada bitmiştir. Millî Folklor dergisinin 43. Sayısında “Elli Yıl Önceki Gaziantep’te Gelin ve Damat” (Korkmaz, 1999) başlığıyla eksik kalan konuya devam edilmiştir. Bu makalede de eksik kalan kına geleneğine devam edilmiştir. Kına geleneğinin bitimiyle düğün anlatılmıştır. Gelinin kayınbaba evine gelişi, güveyi donatma, güveyinin camiye gidişi, köşke oturma, gerdek gecesi, kız tarafına katmer gönderme, el öpme gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca makalenin içerisinde gazel, ilahi, örneklerine de yer verilmiştir.

2018 yılında Süleyman Fidan tarafından yazılmış olan “Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği” (Fidan, 2018) isimli makalede kına türküleri başta olmak üzere mani, ağıt gibi türlerin bağlamdaki işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Folklorun işlevleri bakımından ele alınan ürünler tek tek değerlendirilmiştir. İçerisinde sözlü halk edebiyatı ürünlerine yer veren makale tezimize kaynaklık etmiştir.

2021 yılında Cevdet Avcı tarafından yazılmış olan “Öndüç Hediye: Gaziantep’te Yataküstü Geleneği ve İşlevleri” (Avcı, 2021) isimli makalede Gaziantep ilinde yaygın olarak gerçekleştirilen yataküstü geleneğinin kültürel aktarım üzerindeki işlevlerine değinilmiştir. Yataküstü geleneği, hazırlanan çeyizdeki el emeği ürünlerin sergilenmesini ve kadınlar arasındaki birtakım yeme-içme-eğlenme vb. etkinlikleri içerisinde barındıran bir törendir. Bu törenin zaman içerisinde değişim ve dönüşümü makalenin değindiği başka bir konudur.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler

Gaziantep, adını tarihî olarak geçmişinden, sıfatını ise Milli Mücadele döneminde göstermiş olduğu başarılı savunmasından almıştır. Gaziantep adının kökeni hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Çınara göre:

Gaziantep adının kökeninden de bahsetmek gerekirse Gaziantep'in kuzeyinde bulunan Doliche (Dülük) kenti Ayıntab adından önce bu bölge için kullanılmaktaydı. Ayıntab ilk defa Urfalı Mateous'un MÖ 952-1136 ve Grigor'un 1136-1162 yıllarına ilişkin vakayiname ve zeylinde geçer. Farklı zamanlarda Gaziantep için Latinler "Hamtaph", Ermeniler "Anthaph", Araplar "Aynütâb", Türkler ise Ayntab/Ayıntâb, Antep ve nihayet Gaziantep ismini vermişlerdir (Çınar, 2012, s.131).

Bu konu hakkında bir başka görüş ise Köroğlu'ndan gelmektedir. Ona göre:

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda "Theba" şeklinde bir sözcük ön plana çıkmaktadır. Bu görüşe göre; "Tbeha" isminin zamanla bir ön ek alarak " In Theba" veya "An Theba" şeklinden "Antep" şeklini aldığı öne sürülmektedir (Ergeç, 1999, s.295). Ayıntab adı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüş Aynî adında bir kadıdan Ayıntab adını aldığını söyler. Gaziantep'te tarihçi Bedrüddün Aynî, Gaziantep'in eski adının Kala-i Füsus yani yüzük kalesi olduğunu söyler (Köroğlu, 2016, s.110).

Gaziantep, Türkiye'nin altıncı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ise en büyük kentidir. Nüfusu, ekonomik potansiyeli, tarihi dokusu ve kültürel zenginliğiyle metropol bir kenttir.

Şehrin batısında Osmaniye, güneybatısında Hatay, kuzeydoğusunda Adıyaman, doğusunda Şanlıurfa, kuzeyinde Kahramanmaraş ve güneybatısında ise Kilis yer almaktadır. Gaziantep'in Şahinbey, Şehitkâmil merkez ilçeleri olmak üzere

Oğuzeli, Yavuzeli, Araban, Nizip, Nurdağı, İslâhiye ve Karkamış ilçeleri bulunmaktadır.

Gaziantep, Akdeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi arasında geçiş noktası olması yönüyle, Gaziantep iklimi, Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş niteliğindedir.

Gaziantep diğer şehirlerarasında bir köprü vazifesi olması yanı sıra bir ticaret merkezidir. Gaziantep ilinde tarım, ekonomi ve hayvancılık gelişmiş vaziyettedir. Tarım ürünlerinden fıstık, zeytin, üzüm ve pamuk üretimi şehrin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Şehrin gelişmiş olması refah seviyesini yükselttiği gibi çevre illerden göç almasına olanakta sağlamaktadır.

17. yüzyılda dokumaları, fıstığı ve üzümü ile uluslararası pazarlarda ünlü olan Gaziantep günümüzde ise halı, iplik, triko, un, makarna, sıvı yağ gibi birçok alanda önemli bir üretim ve ihracat merkezidir. Gaziantep, kurulduğu günden beri dokumacılık ve tekstil sektöründe adından söz ettirmiş, Cumhuriyet'in ilanından sonra da bu sektörün öncüsü olmayı sürdürmüştür. Modern anlamda sanayi hamlesi ise ilin 1968 yılında kalkınmada öncelikli iller arasına alınarak 1970'te Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM)'in kurulmasıyla başlamıştır.

Günümüzde kültürel değerlerimizin kimisinin güncellenip yenilendiği kimisinin ise tamamen ortadan kalktığı bu günlerde, Gaziantep halkı bu değerlerini ellerinden geldiklerince devam ettirmeye çalışmıştır. Beyaz kumaş üzerine iplik sarılarak yapılan Antep işi, günümüzde değerini korumaktadır. Her ne kadar günümüzde bu ürünleri yapmayı bilenlerin sayısı azalsada Gaziantep çeyizlerinde Antep işinin yeri hiç bitmeyecektir. Yine Gaziantep'e özgü bir çeşit olan kutnu, günümüzde yöresel kıyafetlerde kullanılarak kendisini yeni desen ve tarzlarda güncellemiştir. Ayrıca sedef kakmacılığı da süs eşyalarında halen kullanılıp şehre gelen turistlerin dikkatini çekmektedir. Gaziantep'te bunlar haricinde yemenicilik, zurnacılık, abacılık ve kilimcilik gibi daha birçok meslekte kültürel değerlerini yansıtmaya devam etmektedir.

Gaziantep denilince akla ilk gelen ve Gaziantep'in Gastronomi şehri olmasını sağlayan yemek kültürü de çok zengindir. İçli köfte, çiğ köfte, malhıtalı (mercimekli) köfte, yoğurtlu ufak köfte, ekşili köfte bazı köfte çeşitlerindendir. Kebaplara örnek olarak ise; kuşbaşı, kıyma kebabı, soğan kebabı, simit kebabı, ciğer

kebabı, patlıcan kebabı, kıyma kebabı ve daha birçokları örnek olarak verilebilir. Yuvarlama, antep lahmacunu, karışık dolma, çağla aşı, maş çorbası, beyran, şiveydiz vb. yemekleri de Antep'in meşhur yemeklerindendir. Tatlılara da örnek vermek gerekirse; künefe, baklava, bülbülyuvası, katmer, burmalı kadayıf bunlardan bazılarıdır.

Gaziantep, antik kentleri, mozaikleri, kiliseleri, hamamları, camileri ve bedestenleri ile de çok zengin bir şehirdir. Dülük Antik Kenti, Belkıs (Zeugma), Yesemek Açık Hava Müzesi, Kendirli Kilisesi, Karkamış Harabeleri, Nizip Fevkani Kilisesi, Ömeriye Cami, Boyacı Cami, Ahmet Çelebi Cami, Yuşa Peygamber Türbesi, Pirsefa Hazretleri ve Türbesi, Ali Baba Türbesi, Nesimi Türbesi, Rumkale bunlardan bazılarıdır.

Bunların haricinde 20. yüzyılın başlarında Kurtuluş Savaşı sırasında gösterilmiş olan başarılarla istinaden 6 Şubat 1921 tarihinde Antep şehrine TBMM tarafından "Gazi" unvanı verilmiştir.

1. 2. Sosyal Normlar

1. 2. 1. Töre

Bir toplulukta, bir yörede insanların uymakla yükümlü oldukları davranış kalıplarının tümünü içeren bir sosyal normdur. Kelimenin kökeni ve töre geleneği hakkında Örnek'in vermiş olduğu bilgi şöyledir:

Sözcüğü aslı Türkçe'dir ve Türe'den gelmektedir; örf, âdet, yol, kural, gelenek, görenek, yasa, kuttören (ayin) anlamlarını karşılamaktadır. Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre halkında bireylerin uymayla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıplarının ve tutumlarının tümünü içine alan töreler, özellikle geleneksel kesimde ve kırsal alandaki etkinliğiyle dikkati çeker. Öyle ki, töreleri zedeleyen ya da törelere aykırı sayılan davranışlar çoğu kez bağışlanmaz bir tutumla, yasaların yargılamasına da zaman bırakmadan, bu tür durumlar için toplumca belirlenmiş olan cezalar çarptırılır. Zaman zaman ölüm cezasından toplumun dışına atılmaya kadar uzayan bu tepki, topluluğun üyelerince doğrulanması ve uygulanması gerekli yaptırımlarda özenir ve biçimlenir (Örnek, 2016, s.181).

Örnek'in dediği üzere her ne kadar töre hükümleri katı kuralları içersede bu kuralların tamamen değişmez bir yapıda olduğu söylenemez. Hayat şartlarının değişimi ve normların günümüze bazı uyarlamaları ile törelerin bazılarında da değişiklikler meydana gelmektedir.

Töreler, toplum içerisinde onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış olan veya toplum tarafından hoş karşılanmayan davranışların neler olduğuna dikkat çekerek toplumsal düzeni sağlamada düzenleyici işlevi ile karşımıza çıkar. Yürürlükte bulunan hukuk içerisinde yasaların suç saymadığı ancak töreler içerisinde olumsuz olarak görülen davranışların çoğu zaman cezalandırıldığına şahit olmaktadır. Aile bağlarını güçlendirme, kız-erkek ilişkilerinde görülen hassasiyet ve kimlik bilincinin öneminden dolayı toplum içerisinde herkesin doğal olarak uyması gereken normlar olarak görülürler. Töre, içerisinde toplumsal normları da barındırmasından dolayı uymayanların karşısına çeşitli yaptırımlar ile çıkmaktadır. Özellikle kadın ve namus anlayışında törenin emrine uymayan herkes cezalandırılır. Evlilik, aile kurumu, namus, vb. konularda törelerin önemi büyüktür.

1. 2. 2. Örf

Örf sözcüğü Arapça kökenlidir, dilimize de Arapçadan geçmiştir. Sözlük karşılıkları aşağıdaki anlamları içermektedir.

1. Âdet, hüküm, gelenek.
2. Sarıklıların giydikleri bir çeşit kavuk (Tanzimat'tan önce) (Özön, 1971, s.663).
3. Şeriat ve kanunca olmayıp yerine ve zamanına göre gelenek ve hüküm (Develi, 1971, s.1018).

Örflerin toplumdaki bireyler arasındaki bağı koruma, pekiştirme, denetleme ve kontrol altına alma gibi rolleri vardır. Örfler, başlangıçta alışkanlık olarak karşımıza çıkan kimi davranışların toplum içerisinde belirli bir yaptırım gücü ile birleşmiş şeklidir. Örflerin toplumsal hayat içerisindeki fonksiyonu ile ilgili görüş bildiren Örnek'e göre:

Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler zorlayıcı, yaptırımcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupla, cemaatle ya da toplumla uygunlaşmasını sağlar. Öte yandan cins, yaş, sınıf ve mesleklere göre belirlenmiş çeşitli örfler bunlar arasındaki bağlantıyı koruma, kollama, pekiştirme ve denetleme işlevleriyle de yüklüdürler. Örflere karşı çıkma kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulur, hatta zaman zaman yasaların da üstünde tutularak katı ve bağışlamasız bir tutumla birey cezalandırılır (Örnek, 2016, s.175).

Örflerin alışkanlıklardan farkı ise sosyal hayatı düzenleyen normları içerisinde barındırmasıdır. Türk halk hukukunun içerisinde yer alan gelenek, görenek ve âdetler İslam hukukunda “Örf” başlığı altında toplanmıştır.

1. 2. 3. Âdet

Âdet sözcüğü de Arapça kökenlidir, dilimize de Arapçadan geçmiştir. Âdet kelimesinin sözlük karşılıkları aşağıdaki anlamları içermektedir:

1. Alışılmış şey. Olagelmiş, görenek (Özön,1971, s.9)
- 2.Usul, tabiat, alışkanlık (Türkçe Sözlük, 1974, s.11)

Âdetler yalnızca toplumdaki bireyleri değil toplumda bulunan insan tutum ve davranışlarına da yön verip, düzenler. Bir şeyin âdet olabilmesi için toplumda birden fazla kuşağı etkisine almış olması gerekmektedir. Konu hakkında detaylı bilgi veren Örnek’e göre:

Âdetin karakteristiğini alışılmış birtakım davranışların giderek kalıplaşması oluşturmaktadır. Bu kalıp davranışlar ve alışkanlıklar, örfdeki yapıma ya da kaçınma zorunluluğu yerine, âdette yapılmalı ya da yapılmamalı niteliğine bürünmektedir. Âdetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir. Toplumsal yaşamın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında âdetler etkili olmaktadır. Örneğin karşılama ve uğurlamalar; yemek ve sofraya düzenleri; geçiş dönemleriyle ilgili kutlama ve kutsamalar; kız isteme, nişanlılık ve evlenme usulleri; cinsler, yaş grupları meslek mensupları arasındaki ilişkilerin biçimleri; selamlaşma, hatır sorma sırasında uyulması gereken kurallar; bayramlar, mevsimler, önemli günlerle ilgili davranış biçimleri âdetlerin alanına girerler (Örnek, 2016, s.176).

Toplumda âdetin kabul edilmiş olması bu âdetin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesine yardımcı olur. Eğer toplum o âdeti kabul etmezse âdette belirli değişimler zaman içinde olmakla beraber âdetin yaptırım gücü de ortaya çıkmaktadır. Âdetlerin kökenine bakılacak olursa içinde bulunduğu toplumun geçmiş yaşama biçimleri, hayat görüşleri yer almaktadır. Toplum içerisinde kendisine yer bulan âdetler hayatlarını devam ettirirken toplumun bir kesiminde kabul edilmeyen âdetler değişerek topluma uygun hale gelmektedir. Bu aynı zamanda âdetlerin canlı bir organizma gibi yaşamsal faaliyetlerini devam ettirmesi için gerekli değişim ve dönüşümün kaçınılmaz olduğunun göstergesidir.

1. 2. 4. Gelenek

Gelenekler toplumun hafızasında kalmış, insanlar arası ilişkileri düzenleyen kültür normlarını içeren değerler bütünüdür. Diğer sosyal normlar gibi gelenekte, belirli yaptırımlara sahiptir. Örnek’e göre kelimenin kökeni şöyledir:

Sosyal normların önemli ve güçlü bir bölümünü gelenekler oluştururlar. Türkçe gelmek’den türetilen gelenek sözcüğü anane ile aynı tutulmaktadır; dilimizde

geleneksel : (ana- nevi), gelenekçi gibi sıfatları da kullanılmaktadır. Bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıntıları, alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar vb. gelenekler içinde yer alırlar (Örnek, 2006, s.178).

Gelenek hakkında başka bir değerlendirmede Lundberg tarafından gelmiştir.

Lundberg'e göre:

Gelenekler sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölüme ayrılırlar. Tıpkı âdetler gibi, ama onlardan daha güçlü olarak toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynarlar. Nitelikleri bakımından genellikle tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidirler, bunlara bakarak bilim ve sanat, geleneklerin daha az etkisi altındadır. Bireyin bağlı bulunduğu grubun ya da toplumun geleneklerine karşı çıkması, bu karşı çıkışın derecesine göre bireyin toplulukça aforozundan saldırıya uğramasına, hor görülmesinden alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir. Geleneklerin tıpkı örfler gibi yasalarla belirlenmiş türleri vardır: Yasa, gelenekleri ve onlara aykırı davranışlar için verilecek olan cezaları bir ölçüye sokmaya çalışır. Gelenekler genellikle yasalardan çok daha geniş bir alanı yönetirler (Lundberg, 1970, s.152).

Toplum içerisinde sosyal bir varlık olarak hayatını sürdüren birey, geleneklere uygun bir şekilde, kural ve kaideler ile donanarak toplumun kendisinden istediği davranışları sergileyebilecektir. Üstelik geleneğe bağlı hareket ettiği içinde toplum içerisinde bir aidiyet hissi de duyacaktır.

Kültür ile geleneğin karşılıklı etkileşimi sayesinde hem birey sosyalleşir hem de gelenek kendini kuşaktan kuşağa aktararak yeniden üretir. Gelenek her ne kadar toplum içerisinde kabul görse de bazen bireylerin bu konuyu kabullenme sürecinde sıkıntılar yaşadığı da görülür. Birey, geleneksel diye tabir edilen şeyleri kabullenmekte bazen zorlanıp modern yaşam şekilleri arasında kendisine yer bulamadığını düşünebilmektedir. Bu durum bireyde; kişisel, sosyal birçok tartışma içerisinde bulunmasına neden olur. Gelenek, insanın doğası gereği olarak ürettiği, aktardığı değerler sistemidir. Bireyde sosyal bir varlık olarak yaşamak istediği hayatı kendisi seçeceği için bireyin bu konuda kendisini sınırlandırmasına gerek yoktur.

1. 2. 5. Görenek

Türkçe “görmek” kelimesinden türetilen görenek kelimesi halk arasında bir şeyi eskiden görüldüğü gibi yapma anlamındadır. Göreneğin diğer sosyal normlar ile ilişkisini açıklayan Örnek'e göre:

Göreneğin örfe, âdete, geleneğe bakarak yaptırım gücü daha zayıftır; örfdeki yapıma zorunluluğu, âdet ve gelenekteki yapılmalı özelliği görenekte yapılabİLME niteliğini arttırır. En yalın tanımıyla bir şeyi görüle geldiği gibi yapma alışkanlığı olan görenek, öteki sosyal alışkanlıklar gibi gerekli ve uygun görülenleri kapsar, ama bunların mutlaka yerine getirilmesini sağlar. Öteden beri yapıla gelmekte olan, fakat henüz âdet durumunu kazanmamış olan bu davranış biçimlerine grubun, toplumun gelişmesine

uygun yenileri eklenir. Bunlar süreklilik kazandığı gibi, bir süre sonra da ortadan kalkabilirler ama bir kez yerleşip geniş kitlelerce benimsenince olağan ve doğal olarak kabul edilirler (Örnek, 2016, s.179-180).

Görenekler, günlük hayat içerisinde karşımıza çıkan pek çok durumda karşımıza çıkabilmektedir. İnsan ilişkilerinin düzenlenmesinde, insanlar arası iletişim konusunda, komşu ziyaretlerinde, hasta yoklamalarında, toplu taşıma araçları ve alışveriş mekânlarında vb. birçok yerde insanların nasıl davranması gerektiğini belirleyerek ilişkilerin bir düzen içerisinde sürdürülmesine yardımcı olur.

1. 2. 6. Moda

Moda, sosyal normlar içerisinde en kısa sürede değişebilen ve toplum içerisinde kendisine daha çabuk yer bulabilen bir sosyal normdur. Modanın toplum tarafından uygulanması konusunda bir zorlama yoktur. Örnek'e göre moda şöyle tarif edilmektedir:

Moda, göreneğe bakarak daha kısa süreli olan, çabuk değişebilen, öykünme yoluyla yayılan, temelinde değişiklik ve özgünlük dürtüsü yatan geçici davranış biçimidir. Çabuk yayılması, varolana aykırı düşmesi, insanın değişiklik gereksinimlerinden kaynaklanması, ticari amaçlarla desteklenmesi, cins ve yaş grupları arasında daha belirgin olması, toplum katlarına ve sınıflarına göre ayrımlar göstermesi belli başlı özelliklerdendir (Örnek, 2016, s.182).

Moda, toplum içerisinde hızlı yayılması, insanın farklı gereksinimlerine cevap vermesi, ticari amaç ile desteklenmesi, toplumun farklı kesimlerine farklı derecelerde hitap etmesi vb. sebepler modanın belli başlı özelliklerindendir. Moda ve kitle iletişim araçlarının etkisi hakkında bilgi veren Örnek'e göre:

Modayı etkileyen ve yayan amaçların başında sinema, tiyatro, televizyon, basın, reklam şirketleri, ticari kurumlar ve teknoloji gelmektedir. Bunların çoğu zaman bilinçli, kimi zaman da bilinçsiz olarak ortaya attıkları yenilikler çok geçmeden bu yenilik ve özgünlüklere açık olan kimselerce hemencecik benimsenirler. Giderek daha geniş halkaları da içine alan bu yenilikler belirli bir süre etkinliklerini sürdürürler (Örnek, 2016, s.182).

Günümüzde modanın daha çok kitle iletişim araçları, dergiler, reklam şirketleri, sinema, tiyatro gibi araçları ile yayıldığını görüyoruz. Moda birçok alanda etkinliğini sürdürse de daha çok giyim, süslenme, müzik, sanat, düşünce gibi kavramlar ile karşımıza çıkmaktadır.

II. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2. 1. Evlenme

Bir kültürde yaşanan gelişmelere sosyal, siyasal, toplumsal açılardan inceleme yapmak için çalışmaya aile kurumundan başlamak gerekmektedir. Nirun'A göre aile:

İnsanların, toplumda kuracakları sosyal ilişkilerinde belirleyecekleri davranışları hazırlamaları, fonksiyonel olarak toplum veya sosyal gruplarda aktif biçimde nasıl rol oynamaları gerektiğini gösteren, yaşatarak öğreten bir süreç olan sosyalizasyon zincirinin ilk halkası ailedir (Nirun, 1994, s.69).

Kültürün kuşaktan kuşağa aktarıcısı olan ailede öncelikle ilk öğreticiler anne ve babalardır. Ailenin çocuklarına karşı görevi, çocuklarına kültür bilincini vermek ve benimsetmek, toplumsal kurallara uyum sağlamasına yardımcı olmak, gelenek ve göreneklerin genç kuşaklara aktarılmasında rol model olmasını istemek vb.dir. Evlilik kurumunun işlevi hakkında detaylı bilgi veren Şişman'a göre:

Geçiş dönemleri (doğum, sünnet, evlilik, ölüm) ve bu dönemlere ait pratikler açısından bakıldığında, bizlere en zengin Halkbilimi malzemesini evlilik döneminin sunduğunu söylemek mümkündür. Bunun en önemli nedeni toplumların evlilik müessesine verdikleri değerdir. Çünkü milletlerin tarih sahnesinde kalabilmesi, nesillerin sağlıklı bir biçimde devam edebilmesi ve toplum düzeninin sağlanabilmesi için evlilik kurumunun korunmasına ihtiyaç vardır. İnsanların kendilerini en huzurlu hissettikleri yer aile ortamıdır; ailenin temelinde ise evlilik vardır. Bir ailenin kurulmasını sağlayan 'evlenme ve düğün âdetleri' ise kültürün devamlılığını sağlaması bakımından çok önemlidir. Çünkü her toplumun kendisine mahsus gelenek ve görenekleri vardır ve bunlar evlenme/düğün âdetlerine yansımaktadır (Şişman, 2017, s.xi).

Gaziantep geleneksel kültüründe evlenme başlıklı tezimizi daha iyi ve daha anlamlı anlaşılması amacıyla üç bölümde incelenecektir. Bunlar sırasıyla ‘Düğün Öncesi’, ‘Düğün Sırası’ ve ‘Düğün Sonrası’dır.

2. 2. Düğün Öncesi

2. 2. 1. Evlenme Biçimleri

İnsan yaşamı boyunca doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç tane dönemden geçmektedir. Geçiş dönemleri diye adlandırdığımız bu dönemler Türk halkı tarafından çok önemli bir yere sahiptir. Evlenme, kız ve erkek bireyin yeni bir aile kurma serüvenidir ve aile temelini oluşturması için şarttır. Her toplumda evlenme gelenekleri bulunur ve insanlar bu geleneklere sıkı sıkıya bağlıdır. Her ne kadar elektronik kültür çağının etkisi ile bazı gelenekler yaşatılmasa da gelenek dediğimiz olgu yaşayan, canlı bir olgudur. Bazı gelenekler tamamen uygulamadan kalkmış bazı gelenekler ise şekil değiştirerek hayatına bir şekilde devam etmiştir.

Evlenme; kız ve erkek bireylerin sosyalleşerek bir araya gelmesi, yeni aile dinamiğini oluşturması, bir yandan da aileler arasında kurulan dayanışmayı ve sosyalleşmeyi belirlemesi bakımından her zaman her toplumda çok önemli bir yere sahiptir. Dünyada çeşit çeşit insan olduğu gibi her toplumunda kendi gelenek, görenek, örf ve âdet düzenine uygun olarak belirlenmiş evlenme gelenekleri bulunmaktadır. Her toplum kendi ölçüsünde kendi kurallarına ve yaşama tarzına uygun olarak evlenme tören ve ritüellerinin yapılmasına izin vermektedir. Kendi yaşayış tarzına uygun olmayan geleneklere ise karşı durup önlemeye çalışmaktadır. Düğün törenlerinin fonksiyonu üzerine görüş bildiren Eker’e göre:

Millet olarak her türlü maddî manevî problemin çözülmesinde, milli felsefenin müspet yönde gelişmesinde; sosyal bir varlık olan insanı, dolayısıyla toplumu ayakta tutan değer yargılarının gelecek kuşaklara aktarılmasında, manevî anlamda birlik ve bütünlüğü sağlayan düğünler, tartışılmaz kültürel fonksiyonlara sahiptir. Dinî, millî, hukukî ve kültürel değerlerle mahremiyete dayalı sorumluluk duygusuna, sosyal hayatın özelliklerine göre biçim ve içerik kazanarak gelişen aile yapısı, evlenme ile teşkil edilir. İnsanın yaratılışında var olan karşı cinsle fizyolojik ve psikolojik bütünlük sağlama, çocuk sahibi olma isteği, sosyal, kültürel ve ekonomik bir birliktelik olan evlilik kurumunun doğmasını sağlamıştır. İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahi oldukları mirasın bilincine vardırıarak, gelenek göreneklerini inançlarını değer yargılarını, törelerini canlandıran; eğlendiren mutluluk veren fonksiyonları ile “düğün”, Türk

kültürünün en önemli ve temel unsurlarından birisidir (Eker, 2000, s. 92).

Eker'in de dediği üzere düğün törenlerinin birçok fonksiyonu vardır. Düğünler, insanlar arasında dargınlıkların kalktığı, kūs olan insanların bir araya geldiği, kayınvalidelerin oğullarına kız baktığı ve insanların mutlu olduğu eğlence ortamlarıdır. Düğün ortamları geleneğimizin canlı olarak yaşatıldığı ve gelecek nesle aktarıldığı ortamlardan bir tanesidir. Bu ortamlarda her ne kadar gelenek eski ile yeni arasında değişikliklere sahip olsa da temel mesaj bağlamında kendini o dönemin şartına göre güncelleyerek sürekliliğini sağlamaktadır.

Türk toplumları arasında yapılan düğün törenlerine bakıldığı zaman bunların dış görünüşleri ve gelenek bağlamında ana çizgilerinin birbirlerine benzemekle beraber her bölgenin kendi mahallî özelliklerinin olduğunu ve böylelikle farklılıkların yer aldığını görürüz.

Türk boylarında da görülen Türkçe'mizin lehçe ve şive ayrılıkları nasıl dilimizin güzelliğini, zenginliğini teşkil ediyorsa farklı bölgelerde yapılan düğün geleneklerinin çeşitliliği de bu alandaki zengin kültürümüzü göstermektedir.

Evlenme Biçimleri

Toplumsal hayatımızda aile kavramı çok değerlidir. Bu aile kavramının oluşması ise evlenme olgusu ile olmaktadır. Bir toplumun gelenek ve görenekleri, ekonomik ve sosyal yaşamı, dünya görüşü vb. meseleler o toplumun evlenme biçimlerinin oluşmasında rol almaktadır.

Evliliğin gerçekleşmesinde en önemli aşama evlenilecek eşin seçilmesi meselesidir. Eski zamanda evlenecek olan kişiye danışmadan anne ve babanın uygun gördüğü kişi ile evlenme daha çok tercih edilmekteyse de günümüzde evlenme biçimlerinde birtakım farklılıklar görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Beşik Kertme Şeklinde Evlenme

Ülkemizde ve hatta Türk dünyasında bile görülen evlenme biçimlerinden birisi de “Beşik Kertme” dir. Dede Korkut Hikâyelerinde adı geçen beşik kertme yoluyla çocukları nişanlama geleneği çok eski zamanlardan beri devam etmektedir.

Bu tarz evlenme biçiminin temelinde iki ailenin birbirleri ile ekonomik, sosyal ve hatta psikolojik yönden yakınlık kurma isteği yatmaktadır. Ailesinden, akrabalarından hatta komşularından biriyle hısımlık kurmak veya var olan dostluk bağına güçlendirmek, varsa aralarındaki ekonomik ilişkiyi pekiştirmek isteyen aileler, yeni doğmuş olan erkek ve kız çocuğunu daha beşikte iken birbirlerine nişanlarlar. Bu nişanlama beşiği kertme yani beşiğe bir çizik atma yoluyla yapılmaktadır. Beşiğe atılan bu iz vasıtasıyla bu çocukların birbirleri ile ilerde evleneceklerinin bir nevi hatırlatması yapılmaktadır. Burada çocukların kendi hür iradeleri ile evlenmek istemelerinin dışında aile bireylerinin bu evliliği istemeleri etkili olmuştur (KK4, KK7, KK8, KK9, KK10, KK11, KK15).

Beşik kertme şeklinde evlenme durumuna örnek olarak:

Olay Kastamonu'nun Taşköprü ilçesine bağlı bir köyde geçer. Bu köyde iki aile arasında beşik kertme nişan yapılmıştır. Erkek çocuk henüz 16 yaşındayken kendisine yüz vermeyip küçük düşüren beşik kertme nişanlısını, bazı akrabalarının da kışkırtması sonucu, ağır şekilde yaralar. Dava mahkemede görüldüğünde, kızın çocuğa karşı hukuken suç sayılabilecek hiçbir fiilde bulunmadığı anlaşılır. Kızın, çocuğun beşik kertme nişanlısı oluşu, kız açısından herhangi bir hukuki sorumluluk doğurmamaktadır, bu sebeple de çocuğa yüz vermemesi hiçbir surette çocuğun öldürme teşebbüsünü haklı göstermemektedir. Fakat dava sonucu, hâkim, Medeni Kanunun kendisine tanıdığı Takdir Hakkı'nı kullanarak suçluya verilecek cezayı 1/5 oranında indirir. Cezanın indirilmesine sebep görünürde çocuğun henüz reşit olmamasıdır. Fakat asıl sebep bölgenin törelerini iyi bilen hâkimin şu gerçeğin farkında olmasıdır: Kızın çocuğa yüz vermeyip onu küçük düşürmesi çocuğun hareketini töresel açıdan haklı kılmaktadır (Ercan, 1970, s.28-29).

Her evlenme biçiminde görülebilecek sorunlardan biri olan ayrılma isteği bu evlenme biçiminde de kendini gösterir. Çocukken nişanlanan bireylerin büyüdükları zaman birbirlerini istememesi, iki tarafında kendisine daha uygun birini bulmak istemesi düşüncesi veya ailelerden birinin verdiği sözden cayarak bu işe engel olmak istemesi durumu yapılmış olan bu eylemin olumsuzlukla sonuçlanmasına sebep olmaktadır. Her ne kadar geleneklerimizde beşik kertme yoluyla evlenme biçimi varlığını sürdürse de törelerin uygulandığı bazı şehirlerde beşik kertme yoluyla nişanlanan gençlerin nişanı atma ve evlenmeme durumunda işi kan davasına dökerek sonuçlandırma yoluna gidildiği bilinmektedir. Bu durum halk arasında onur kırıcı görülmekte ve karşı tarafın saygınlığını zedelemekte olduğu için yaptırımını o yörenin töre durumuna göre değişmektedir.

Görücü Usulü Şeklinde Evlenme

Türkiye’de her ne kadar sosyal ve ekonomik şartların değişmeye başlaması ile beraber tanışarak evlenme biçimi yaygınlaşmış olsa da kırsalda ve daha küçük ölçekteki şehirlerde halen yaygın olarak varlığını devam ettiren evlenme biçimi olarak “görücülük” gelmektedir. Özgüven’e göre görücülük:

Genellikle kırsal kesimde ve bazen şehirde oğullarını evlendirmek isteyen ailelerin, yakın akraba ve komşulardan başlayarak, tanıdıkların da yardımıyla kız aramaya çıkarak görücü grubu ile kızları bulunan evleri ziyaret ederek, ilgili kızın hamaratlığına, temizliğine, saygısına, sadakat ve saflığına, ailenin geçmişine ve sosyo-ekonomik özelliklerine bakılarak, gelin adayı ya da adaylarının belirlenmesi usulüdür (Özgüven, 2000, s.34).

Görücülük şeklinde evlenme biçimi, evlenecek erkeğin aile bireylerinden seçilmiş olan birkaç adet bu işlerde tecrübeli olan kadınların daha önceden görmüş veya hakkında bilgi sahibi olduğu kızın evini ziyaret etmesi ile başlamaktadır. Bu görme işlemi bazen bir düğünde, bazen bir hamamda, bazen ise çarşı, pazar yerleri gibi mekânlarda olabilmektedir. Evlenilecek kızı olan insanların çevrelerinde bulunan akraba, komşu gibi aracı kişiler hangi evde bekâr kızın olduğunu, bu kızın özelliklerini ulu orta her yerde anlatmaya ve oğluna kız arayan kişilere bildirmektedir. Bu oğluna kız bakma işine halk arasında “kız bakma”, “görücü gezme”, “dünür gezme” gibi isimler verilmektedir. Görücü giden kişiler kızı süzüp belirli özelliklerini beğendikten sonra kız tarafı hakkında daha detaylı bilgi almak ve araştırmak için ziyaretlerini sonlandırırlar. Bu aynı zamanda kız tarafının da düşünmesi ve erkek tarafını araştırması için zaman tanımak anlamına gelmektedir. Her iki tarafta birbirlerini komşular, akrabalar aracılığı ile araştırdıktan sonra eğer olumlu ise kız isteme, söz kesme, nişan gibi işin adını koyucu mahiyette olan törenlerin uygulanmasına geçilir. Görücülük yoluyla evlenme biçiminde, Türkiye’de evlenecek olan damat ve gelin adayından ziyade bu kişilerin ailelerinin özellikle de anne ve babalarının istekleri ve beğenileri aktif olarak rol oynamaktadır (KK5, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27).

Berdel/Değişik Şeklinde Evlenme

Berdel şeklinde yapılan evlenme biçimi daha çok Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanmaktadır. Bu evliliğin esasını karşılıklı olarak kız ve erkek tarafının yüklü miktarda istenilen başlık parası verme geleneğinden ve düğün masraflarından kurtulma isteğidir. Balamana göre berdel:

Başlık ödeme konusunda güçlük çeken aile, evlilik çağındaki kızını ve oğlunu evlendirmek istediği zaman aynı durumda bulunan aileleri arayarak bunlardan birini seçmektedir. Aile, oğluyla evlendireceği kıza karşılık başlık almama ve vermeme koşuluyla, aynı durumdaki bir aileye kendi kızını önerir. Karşı taraf bu öneriyi olumlu bulunca, evlenme işi gerçekleşir. Böylece A ailesi, B ailesine kızını verir ve oğluna da B ailesinin kızını almış olur (Balaman, 7221).

Buna göre her iki tarafta herhangi bir başlık talep etmeden hem kızlarını hem de oğullarını evlendirerek ekonomik olarak rahata ermektedirler. Başlık ödeme konusunda ekonomik olarak sorunu olan aileler, kızını ve oğlunu evlendireceği zaman, kendisine ekonomik olarak yakın bulduğu bir aileyi bularak bu evlenme işini karşılıklı gerçekleştirmektedirler. Aile, kıza karşılık başlık istemeyerek ve kendisi de karşıdan alacağı kıza karşılık başlık vermeyerek bu evlenme işi gerçekleşmektedir. Bu evlenme biçimine “berdel, berder, değişik” gibi isimler de halk arasında verilmektedir. Gaziantep Barak Türkmenleri içerisinde de buna benzer olarak “Yaban Değiş” yapılmaktadır. Evlenmek isteyen fakat başlık ödeyecek ve düğün masraflarını karşılayabilecek durumu olmayan bekâr iki erkek, kendi aralarında da anlaşarak kız kardeşlerini birbirlerine vermeye yani iki kıızı kendi aralarında değiştirmeye “Yaban değiş” adı verilmektedir. Bu değişme işlemi genellikle gece yapıldığından bölgede buna “Gece Değiş” de denilir (Avcı, 2015, s.274). İki bekâr erkek, yanlarına kız kardeşlerini de alarak bir akşamüstü kimsenin olmadığı ıssız bir yere giderler. Karşılıklı olarak kızları değiştikten belli bir müddet sonra eşlerini yanlarına alan gençler kendi ailelerinin yanlarına giderek durumu anlatırlar. Ailede her ne kadar kendi kızları başka eve gitse de kendi evlerine de yeni olarak bir gelin gelmiştir. Bundan dolayı da çoğunlukla aileler bu işin neticesini kötü yaptırımlara dönüştürmezler (KK9, KKKK11, KK15, KK23, KK28, KK30).

Baldızla Evlenme (Levirat)

Levirat yani kayınbirader ile evlenme biçiminde yapılan bir evlenme çeşididir. Bu evlilik biçiminde namus, töre ve toplumsal baskı vb. sebepler neticesinde baskılara maruz kalmamak adına uygulanmaktadır. Çelik’e göre levirat:

Kavramsal olarak “ölen bir kardeşin geride kalan karısı ile evlenme ayrıcalığı veya daha sık olarak görevi” şeklinde tanımlanan levirat (Sapir’den akt. Çelik, 2022, s. 40) eşi ölen kadının dul kalmaması, çocuk ya da çocuklarına bakacak bir babanın olması adına başvurulmuş bir evlilik biçimidir.

Kocası ölmüş olan dul kadın çocuklarının zor durumda kalmaması ve çocuk üzerinde bulunan malların başkalarına gitmesini önleme amacıyla çocukların

amcaları ile evlenme yoluna gidilmiştir. Çocuğa babalık yapma işi babadan amcaya geçmiştir ve böylelikle çocuklar başka bir kişiye baba demek zorunda kalmamıştır (KK4, KK7, KK9, KK11, KK15, KK23).

Kayınbiraderle Evlenme (Sorarat)

Toplumda eskiden yaygın olarak görülen bir evlenme çeşidinde kayınbirader ile evlenmedir. Her ne kadar günümüzde bu evlilik tercih edilmiyor olsa da eskiden toplum tarafından kabul görülüyordu. Yasa'ya göre sorarat:

Bir dul erkeğin ölen karısının kız kardeşi ile evlenmesi bazı yerlerde özellikler gösterir ve bu olaya daha çok kır ve köy topluluklarında rastlanır. Bu evlenmede küçük kardeş ölen ağabeyinin karısı ile evlenebilir (Yasa,1963, s.306)

Burada yapılan evliliğin genel amacı çocukların ortada kalmamasıdır. Toplumumuzda teyze anne yarısı olduğundan dolayı çocuklara herhangi birinin bakmasından ziyade teyzelerinin bakıp annelik etmesi çok daha doğru gelmektedir (KK4, KK7, KK11, KK15, KK23, KK27, KK30, KK32).

Kaçarak Evlenme

Türkiye’de görülen evlenme biçimleri içerisinde kız kaçırarak evlenme şekli önemli bir yer tutmaktadır. “Kız kaçırma, ister tek tarafın, isterse iki tarafında rızası bulunsun veya bulunmasın, evlenme ve dolayısı ile bir yuva kurmak amacı ile meydana gelen bir toplumsal olay olarak kabul edilmektedir (Yasa, 1962, s.2).”

Bu açıklamaya göre kaçarak evlenme iki türlü olabilmektedir. Birincisi kişilerin kendi istekleri ile anlaşarak yuva kurmaları olayıdır. İkinci ise erkek tarafından damat adayının kendisine belirli sebepler ile verilmemiş veya verileceğine inancı olmayan gelin adayını kaçırma işlemidir. Her ne kadar bu işlemlerde ailelerin rızası olsun veya olmasın bu kaçırma işleminin sonucunda bir yuva kurulmakta ve aile olunmaktadır. Burada kız aktif roledir. Eğer ki kız, kendi isteğiyle kaçırıyorsa burada gönüllülük hâkimdir. Bu şekilde kaçan bireyler zorla kaçırmaya göre daha mutlu bir yuva kurabilmektedirler. Fakat erkeğin kızı kendince belirlemiş olduğu belirli sebepler ile kızın rızasının da olmaması durumunda kaçırma eyleminde ise gönüllük yoktur ve bu bağlamda kurulan yuvada daha çok huzursuzluk hâkim olmaktadır (KK4, KK9, KK10, KK15, KK23, KK27, KK30, KK33, KK34).

Kaçırarak evlenme eyleminin dışında, kızın bohçasını alarak belirlemiş olduğu oğlanın evine giderek oturması durumuna da halk arasında “otura kalma” (Örnek, 2016, s.257) denir. Burada da karşımıza genellikle iki tane sebep çıkmaktadır. Birinci sebep kız tarafının bu evliliğe razı gelmemesi durumu, ikinci sebep ise düğün masraflarını karşılayacak durumda olmayan erkek tarafının ekonomik durumu sebep olmaktadır. Düğün töreninin merhalelerinde yapılması gerekli olan eylemlerin ekonomik sebepler ile yapılamaması durumunda bohçasını alarak erkek tarafının evine kendi isteği ile giden kız, artık orada gelin olarak kabullenilmektedir.

Akraba Evliliği

Türkiye’de sosyal değişimin daha fazla yer bulduğu büyük kentlerde anlaşarak evlenme biçimi giderek artarken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görücülük, akraba evliliği evlenme biçimlerinin başında gelmektedir.

Akraba evliliği İslamiyet’in kabul edilmesinden önce Türkler arasında görülmeyen bir evlilik şekliydi. Dışarıdan evlenme doğal etkenlere, salgınlara ve saldırılara göğüs gerebilmesi için konargöçer Türk gruplarının yaşantısına daha uygundu (Eker, 1998, s.17-18).

Gaziantep ve çevresinde akraba evliliğine sıkça rastlanılmaktadır. Ailelerin bunu tercih etmesinin birkaç nedeni vardır.

1. Aileler mal bölünmesini istememektedirler.
2. Aynı çevrede ve kültür içerisinde yetişmiş bireylerin daha iyi anlaşacaklarını düşünürler.
3. Evlenme törenlerinde kız tarafının akrabasını zorlayacak isteklerde bulunmayacağını düşünülmesi vb. nedenler akraba evliliğinin tercih edilmesinde etkili olmaktadır (KK4, KK10, KK11, KK15, KK23, KK33).

Yaşanan kültürel değişimler ve akraba evliliği meselesine bir yorum da Hortaçsu’dan gelmektedir. Hortaçsu’ya göre:

Türk toplumunda yaşanan kültürel değişimle birlikte akraba evliliği tarihî süreç içerisinde gittikçe azalmıştır. Bunda özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden başlanarak Türk halkının doğu geleneklerini reddederek batı modelini tercih etmesi etkili olmuştur. Bu süreci şehirleşme, sanayileşme, göç ve kitle iletişim araçları da hızlandırmıştır (Hortaçsu, 2001, s.108-109, Aktaran Yeşil, 2014).

Gaziantep kültüründe de artık akraba evliliği-görücü usulü evlilik gibi evlilik çeşitlerinin halen devam etmesine rağmen eski geçerliliğini yitirdiği gözlenmektedir.

Kuma Getirerek Evlenme

Türk aile sisteminde her ne kadar tek eşli evlilik hâkim olsa bile, çok eşli evlilikte zaman zaman tercih edilmektedir. Kuma evliliği şöyle tanımlanmaktadır:

Bir erkeğin evli olduğu halde ikinci bir kadınla gayriresmî olarak evlenmesi olarak tanımlanan kuma evliliği, genel olarak poligami çok eşlilik özel olarak da polijini/çok karılıkeşlilik içinde yer almaktadır. Birden çok kadının bir erkekle evlilik yaşaması aslında kadının doğal olmayan bir tanzimidir (Şen-Gümüş, 2020, s.215).

Resmî nikâhlı eşin üzerine bir kadın getirme olayı birkaç sebeple olabilmektedir. Kuma evliliği, çocuk sahibi olmama sebebi ile getiriliyorsa bu neden toplum tarafından da çok fazla dışlanmadığı gibi aile içerisinde diğer sebeplere nazaran daha uyumlu bir beraberlik görülebilir. Buradan doğacak çocuklar resmî nikâhın bulunduğu eşin üzerine kaydedilir ve ona da anne gözüyle bakılır. İkinci eşten doğacak çocuklar da bu sayede miras hakkına kavuşur. Bir diğer tercih sebebi ise, erkeğin zenginleşme, bir kadınla yetinememeleri, çok çocuk isteme vb.dir (KK4, KK10, KK11, KK15, KK23, KK34, KK35, KK45, KK47).

Alan araştırmalarından da yola çıkarak genel anlamda toplumumuzda Kaçarak evlenme, kuma evliliği, görücü usulü evlilik, berdel şeklinde evlenme, anlaşarak evlenme, levirat ve sorarat şeklinde evlenmelerin tercih edildiği görülmektedir. Bu evlilik türlerinin Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründe yapılan evlenme biçimleri bağlamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Kırgız Türklerinden örnek olarak:

Kırgız Türklerinde beşik kertme evlenme çeşidi “Bel Kuda” olarak adlandırılır. Bu evlenme çeşidi, çocukların anne karnındayken ya da tarafların eşleri henüz hamile kalmadan anlaşarak doğacak çocukları evlendirme geleneğidir. Bu evlilik çeşidi daha çok soy ile soyun, kabileler arası çatışmaların yaşandığı dönemlerde, ebeveynler çocukları henüz dünyaya gelmeden birbirlerine yaklaşmalarını, dost olma, akraba olmasını amaç edinmiştir (Jumabayev, 2006, s.37-38).

Kırgız toplumunda tercih edilen beşik kertmesi geleneği ile Gaziantep geleneksel kültüründe tercih edilen beşik kertme geleneği mantık olarak aynıdır. Sadece Gaziantep kültüründe bu işlem söz ile kalmayıp doğacak çocukların beşiklerinin çizilmesi yolu ile yapılmaktadır.

Tuva Türklerinde ise beşik kertme şöyle yapılmaktadır:

Tuva Türklerinde de beşik kertme uygulaması bulunmaktadır. Ama yapılışı biraz farklıdır. “Kız çocuğunun kışının altına keçi kılı bırakmak” adı verilen bu uygulama ile bir kışlakta kız çocuk doğuran kadının çadırına başka bir kışlakta yaşayan bir oğlanın annesi giderek çadıra girip kızın ailesi ile selamlaştıktan sonra çocuğu beşikten çözüp, kızının büyüdüğünde gelin olarak alacağım diyerek koynunda saklayıp yumak yaptığı bir tutam kılı çocuğun altını açık koyar ve tekrar sararak bebeği beşiğe koyar. Bebeğin annesi ve babası da bu durumu saygıyla karşılar ve peki öyle olsun dermiş. Eğer oğlan babası bu amaçla gelmiş ise kızın babasına çakmak taşı verir (Lopsan, 1998, s.298) bu şekilde oğlu ile kızı evlendireceğini ifade eder.

Tuva Türklerinde görülen beşik kertme şeklinde evlenme geleneği kendisine has bir biçimde yapılmaktadır. Beşik kertme uygulamasının mantığını oluşturan beşiğin çizilmesi işleminin yerini burada bir tutam kıl ile nişanlama almaktadır.

Kırgız Türklerinde ise berdel şeklinde evlenme Jumabayev tarafından şöyle açıklanmaktadır:

Kırgız Türklerinde evlilik çeşitlerinden biri “Kayçı Kuda” olup yakın akrabaların ya da dünürlerin iki kız veya iki oğlunun çapraz, başka bir deyişle “değiş tokuş” usulüyle evlenmedir. Bu evliliği diğerlerinden ayıran özellik burada başlık parasının alınmamasıdır. Yalnız her iki taraf da kızın çeyizini maddi durumuna göre hazırlarlar (Jumabayev, 2006, s.243-244).

Kırgız Türklerinde görülen “Kayçı Kuda” evlenme şekli aslında Gaziantep geleneksel kültüründe görülen berdel şeklinde evlenme geleneğidir. Berdel şeklinde uygulanan evlenmede ki asıl amaç her iki toplumdada başlık parasını ödememektir.

Bir başka örnek ise Hakas Türklerinde görülen kız kaçırma şeklinde evlenmedir. Yoloğlu’na göre:

Hakas Türkleri arasında da bazen kız kaçırma durumları da oluyordu. Bu da kız kaçırma şekline bağlı kalınarak “gelini kapmak”, “kavramak” ve “kaçkın” diye isimlendirildi. Bu gelenek Azerbaycan’ın Güneybatı bölgelerinde (Gazah, Tavuz, Akstafa vs.) ve Türkiye’nin bazı yerlerinde şimdi de devam etmektedir. Hakaslarda kızın kaçırılmasına “tuhtam” denilir. Genellikle kız kaçırılan günün sabahı kızın babasının evine “itiyin” (kaybolan) yeri söylemesi için adam gönderilirdi. Kız evi birkaç kişiyle gelip kızını isterdi. Erkeğin anne, babası ellerinde şarap onları karşılayarak: “Hırsızlık ettiğimiz için suçluyuz. Şimdi çocuk bizim, baş sizindir” derlerdi (Yoloğlu, 1999, s.41).

Hakas Türkleri arasında da görülen kız kaçırma geleneği Gaziantep geleneksel kültüründe görülen şeklinden biraz farklılık gösterir. İster kızın gönlü olsun isterse zorla olan bir kaçma/kaçırma işlemi olsun Anadolu Türk halk kültüründe kız babasının evine herhangi bir şey gönderilmez. Hatta kızın kaçması veya kaçırılması durumunda iş kan davasına döner. Bundan dolayı kaçma/kaçırma işlemlerinde kimi bölgelerimizde belirli müddet görüşmedikten sonra tekrar barışılma bile kimi bölgelerimizde bu işin asla geri dönüşü olmamaktadır.

Kuma getirerek evlenme biçimine örnek olarak Türkmenler arasında söylenen Zaide'nin ağıdından bir örnek ise:

Köserelli aşiretinden Zaide isminde bir gelin ortak üstüne gitmiş, ortağıyla geçinememiş ve sonunda babasının obasına kaçmak zorunda kalmış. Bu kararını da ağıtla açıklamış:

Engininden alayım mı,
Derinine dalayım mı,
Dinleyin; hey obalılar,
Anamgile varayım mı?

Kırk kalem zıbın karalı,
Yağlığım ucu paralı,
Kaç ay oldu a gâvurlar,
Anamgilden ayrılalı?

Dağların başı dumanlı,
Arkası yavru haymanlı,
Oba, baban öldü diyor,
Benim gönlümde de gümanlı.

Zaide gelinin bu yanık ağıdına Zehra bacı şu cevabı vermiş:

Senin yazı, benim yazı,
Kaynar pınarların gözü.
Ey obanın büyük kızı,
Nişlendin? Oğlan dumanlı.

Zehra bacı bu cevabıyla Zaide geline teselli verirken kocasından kaçmamasını istiyor (Yalman, 1977, s.242-243).

Kuma getirerek evlenme toplumumuzda her ne kadar çok fazla tercih edilmese de bazen isteyerek bazen ise mecbur kalınarak bu evlenme türü tercih edilmektedir. Bu tarz evlilikler iki kadının da kabullenemeyeceği şekilde olduğundan dolayı bunların yansımalarını yakılan ağıtlarda görmek mümkündür.

Nurhak'ta Nurhaklı Ali isimli kişiden kız kaçırma ile ilgili bir olay anlatımı şöyledir:

Bizim obada bir kız varmış; ismine Iraz derlermiş. Bu kızı Helete köyünden Ofo isminde biri bizden kaçırmış, kendisine avrat yapmış. Bizim oba bu işe çok kızmış ve Ofo'yu vurmuş. Sonra bizim Nurhaklı İbrahim âşık bu yiğit için bir ağıt düzülmüş

Şahandan aşağı koyunlu kuzu,
Yıldız düşmüş gülmüyor yüzü.
Ofo'nun sevdiği Nurhaklı kızı,
Arslanı çakala boğduran Iraz.

Helete köprüsü dardır; geçilmez,
Soğuktur suları; bir tas içilmez,
Iraz'ın saçı da telden seçilmez,
Neniyle neniyle Iraz neniyle

Iraz atlas giyer, Aşo alaca,
Aşo başlık bağlar, Iraz salaca.
Yetimler kaldı hüküm sılaca,
Neniyle neniyle Iraz neniyle.

Ofo'yu dersen Nurhaklı vurdu,
Postalın içini al kan doldurdu,
Helete köyüne kıranı girdi,
Neniyle neniyle Iraz neniyle.

Ofo'nun ölüsü Zorkun'da yatar,
Gümüşlü kayışın göğsüne sokar,
Iraz karaları boynuna takar,
Neniyle neniyle Iraz neniyle (Yalman, 1977, s.400-401).

Kız kaçırarak evlenmenin sonucu, ailelerin ve toplumun sosyo-ekonomik durumları ve kişilerin hayata bakış açılarının farklılıklarına göre şekil almaktadır. Kimi bölgelerde bu olay normal karşılanıyorken kimi bölgelerimizde namus melesine getirilip kan davası güdülmektedir. Bu tarz toplumsal olayların yaşandığı bölgelerde bu konular üzerine yakılan ağıt ve türküleri görmek mümkündür.

2. 2. 1. 1 Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlenme Biçimleri

Gaziantep ili denildiği zaman akla ilk gelen şeylerden birisi yemek diğeri ise davullu zurnalı düğünleridir. Birçok insanı bünyesinde barındıran Gaziantep ili, düğün konusunda çeşitlilik gösterdiği gibi evlenme biçimi konusunda da değişiklik göstermektedir. Barak Türkmenleri arasında berdel, değişik gibi evlenme türlerinin

sıkça tercih edildiğini görmekte beraber günümüzde bu evlenme biçimlerinin azaldığı alan derlemesinden elde edilen bilgilerdendir.

Gaziantep’te görülen değişik usulü ile ilgili Şahin’in vermiş olduğu bilgiler şöyledir:

Gaziantep kültüründe evlenme şekillerinden değişik usulü vardır. Bu usule göre, bir bekâr erkek kendi kız kardeşini, bir diğer erkeğin kız kardeşiyle değişik eder. Yani kendi kız kardeşini, diğer bir erkeğe verir, o erkeğin kız kardeşini de kendisi alır. Her iki gelin de bir günde çıkar. Bir tarafın düğün alayı ile diğer tarafın düğün alayı; önceden anlaştıkları bir yerde buluşurlar her iki düğün alayı kendi kızlarını beraber getirirler, bir anda iki taraf getirdikleri kızları değiştirirler ve geri dönerler (Şahin, 1962, s. 77).

Değişik şeklinde evlenme meselesine bir başka bakış açısı da Özbaş tarafından anlatılmıştır. Özbaş’a göre:

Kız kardeşi olan bir delikanlı evlenmek düşüncesinden biraz kurtulmuş sayılır. Ya onu satar evlenir yahut da kendisi gibi bir kız kardeşi olan birisi ile uyuşarak değişik bazen düğün ve derneklerle olur. Fakat değişik usulüne evde baba ve ana rıza göstermez de bunu evlenecek delikanlılar muvafık görürlerse ailelerine duyurmadan herkes kendi kız kardeşinin elinden tutarak köyden çıkarırlar, birbirlerine teslim etmek şartı ile kolayca evlenmiş olurlar. Bunun öyle düğün, dernek ve başka türlü mesarif gibi merasimi yoktur. Aynı zamanda zifafın hemen orada yapılması da usuldendir (Özbaş, 1958, s. 44).

Özbaş’ın dediği üzere ailelerin rıza göstermemesi durumunda erkekler işlerini kendi aralarında hallederken ailelerin rıza göstermesi durumunda değişik şöyle yapılmaktadır:

Aileler anlaştıktan sonra «Değişik» yapılacak yer tespit edilir. Gelinleri amcaları veya erkek kardeşleri ata bindirir. Aileler tarafından önceden tespit edilen yere giderler. Gelinler ana evinden çıkarken çeşitli şenlikler düzenlenir. Atın özengileri yanında ve arkasında gelinin yakınlarından üç kişi olur. Arkadaki atın kuyruğunu tutan kimseyi oraya yaklaştırmaz. Bunun nedeni sorulduğunda, “Atın kuyruğundan bir kıl çekilirse kızın kızlığı erkeğin de erkekliği bağlanır, bu büyüye mani olmak için” diye cevaplandırılır (Çavaz, 1983a, s. 46).

Değişik usulünün uygulanışı görüldüğü üzere tamamen toplumun kabul görmesi ve aile bireylerinin bunu kabul edip etmemesine göre değişiklik göstermektedir.

Kentte yaşayan insanlar arasında ise daha çok görücü usulü evlilik, tanışarak evlenme yaygındır ve genellikle aile büyükleri tarafından seçilen kızla evlenmek en makbulüdür.

Görücü usulü evlilik her ne kadar eski zamanda sık tercih edilse bile günümüzde anlaşılarak evlenmenin daha yaygın hale geldiğini görmekteyiz. Eski zamanda hamam, çeşme başı, pazar yeri, piknik alanları, düğün alanları gibi mekânların kızları görmek için birer fırsat olduğunu bilsek de günümüzde bu

mekânların önemleri gittikçe azalmaktadır. Mekân, kültürle iç içedir. Kültürün yaratımı, aktarımı ve dönüşümü için mekânın önemi büyüktür. Mekân insanın hafızasında o kültürün yaşatılması için bile yeterliyken popüler kültüründe etkisiyle fiziksel mekânın sosyal mekâna taşındığına şahit olmaktayız. Artık erkekler kendilerine eş bulmak için hamam yerine ortak kullanılan havuzlara, çeşme başı yerine alışveriş merkezlerine, spor salonu veya sinemaya; toplu törenler yerine sanal chat ortamlarına, facebook, twitter, instagram vb. sosyal ağlara ilgi duymaktadırlar. Küreselleşen toplumda mekânın değiştiğini ve geleneğin de buna göre şekillendiğini görmekteyiz.

Eski Türklerde kadına çok değer verilir ve sosyal hayatta da birtakım haklara sahip olurlardı. Evliliklerde de genel anlamda tek eşle evlilik (monogami) hâkimdi. Zaman geçtikçe çeşitli sebeplerle çok eşle evlilik (poligami) şekli de tercih edilse de günümüzde toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır.

“Çok eşliliğin toplum içerisinde azalmasına yardımcı olan nedenlerden birisi de Medenî Kanun’un kabul edilmesidir (17 Şubat 1926)” (Ataman, 1992, s.60). Medeni Kanun’un kabulünden önce çok eşle evlilik toplumda sık görülmekteydi. Bu durumda olan evliliklerde toplum tarafından hor görülüyordu. Fakat 17 Şubat 1926 tarihinde kanun kabul edilince “Resmî nikâh” mecburi hale getirilmiş ve tek eşle evlilik zorunlu kılınmıştır.

Gaziantep’te özellikle Baraklar da ekonomik güce sahip olanlar birden fazla kadınla evlenebilir” (Çavaz, 1983a, s. 39). Bu toplulukta eskiden daha sık karşılaşılan bir evlenme biçimi idiyse de günümüzde biraz daha görülme sıklığı azalmıştır.

Toplumda her ne kadar tek eşle evlilik durumu zorunlu görünse de bazı durumlarda toplum ikinci evliliğe tamamen karşı çıkmamaktadır. Bu gibi durumlardan bazıları, erkeğin eşinin hasta olması, kadından kaynaklı bir çocuğun olmaması durumu vb. hallerde erkek ikinci kez imam nikâhı ile bir başka kişi ile evlenebilmektedir.

Gaziantep’te akraba çocuklarıyla da evlenme çok yaygın bir gelenektir. Bir erkeğe düğün gezmeye gitmeden önce varsa akrabalarından bir kızı oğullarına almak isterler. Aynı şekilde de genç bir kızı olan aileye dünür geldiği zaman kızın babası ilk olarak amcasına bu işi sorar. Çünkü burada “Amcaoğlu attan indirir.”

atasözünden de anlaşılacağı üzere kızı almanın ilk hakkı amcaoğluna düşer. Onlara danışılmadan kız verilmez. Buna örnek olması açısından şu olayı aktarmak istiyorum:

Gaziantep'in Nizip kazasına bağlı Sarılar isminde bir Kızılbaş Çepni köyü vardır. Bu köyde Ali Dede isminde bir zat emmim kızı ile ilgili şöyle bir hikâye anlatır: Biri kız ve bir erkek olmak üzere iki genç yeğen birbirini sevmiş, aşkın acı eğlencelerini yaşamak için köyleri yakınlarındaki bir çam ormanına çekilmişler. İki sevdalının bu hareketleri duyulmuş. Akrabaları atlara binerek bunları aramağa çıkmışlar. Alev bacayı sarmış gençlerin kurtulmalarına imkân kalmamış. Erkek teslim olmayı, kız ise kaçarak kurtulmayı tasarlamış. İki genç arasında kaygının uyandırdığı heyecan ile maniler başlamış:

Oğlan diyor ki:

Arkamızdan atlı kovar,

Gelen atlı cana kıyar.

Anam, babam belki duyar;

Ben gidemem emmim kızı.

Kız atımın nalı yoktur,

Arkasında çulu yoktur,

Bir gecelik yemi yoktur.

Ben gidemem emmim kızı.

Kız cevap veriyor:

Al şalvarım çul edeyim,

Kol halkamı nal edeyim,

İncilerim yem edeyim,

Kalk gidelim emmim oğlu.

Dadaloğlu aşka murat,

Dağın yamaçları kanat,

Hızır bulur size kır at,

Üsküflenin kaçın size

Dadaloğlu'nun bu manevi seslenişi gençlere gayret verir ve ikisi birden kır ata sıçrayarak gözden kaybolurlar, böylece muratlarına ererler (Yalman, 1977, s.66-68).

Gaziantep'te yetişkin bir köylü kızını henüz sevmeden ve sevilmeden habersiz olan küçük yaştaki amcası oğluna verirler. Kızcağız, amcası oğluna karılık değil dadılık etmeğe başlar. Başlar ama içindeki acıları tutamaz. Şu türkü ile açığa vurur:

Kadifeli yastık, kadifeli yorgan yumuşak,

Emmim oğlu koynuma girdi uşak.

Öpmesi yok, sevmesi yok, konuşak.

Ana beni bir çocuğa verdiler, verdilerde günahıma girdiler.

Sabah olur uşak gider oyuna,
 Oynar oynar taş doldurur koynuna,
 Ben uşa verenlerin vebalim de boynuna.
 Ana beni niçin verdin çocuğa,
 Çerez değil, taş doldurur koynuna (Güzelbey, 2015, s.130).

Toplumun içerisinde kendisine yer bulan bazı meselelerin türkülerde- ağıtlarda- oyunlarda yer alması o toplumun hayat görüşü ve yaşam biçimi hakkında bizlere yorum yapma imkânı verebilmektedir.

Akraba evliliğine farklı bir bakış açısında şöyledir:

İslâhiye’de, daha önceleri Bulgaristan’da yaşarken 1940’lı yıllarda Türkiye’ye gelen ve yerleşen Kırıkçalı köylüleri de eskiden “Akraba evliliğinde anmak var, onmak yok.” Düşüncesinde iken daha sonraları bu düşüncelerinden vazgeçip, akrabalardan kız alıp vermeye başlamışlardır (Ekici, 1996, s.68).

Değişen hayat şartları ile beraber insanların yaşam şekilleri-görüşlerinde de birtakım değişimler meydana gelmiştir. Daha çok görücü usulü evliliğin tercih edildiği bazı bölgelerde akraba evliliğine sıcak bakılmıyor iken daha sonralarda bu evliliğin desteklendiği Ekici tarafından bildirilmektedir.

Gaziantep geleneklerinde kendisine yer bulan evlenme biçimleri şunlardır:

Değişik Seklinde Evlenme

Barak Türkmenlerinde görülen değişik usulü evlilikte daha çok kalın dediğimiz başlık parasının ödenmemesi durumu mevcuttur. Karşılıklı kız alıp verme meselesi olduğundan her iki aile tarafından da hoşça karşılanmaktadır (KK9, KK11, KK15, KK23, KK30).

Barak Türkmenlerinde değişik üç türlü yapılmaktadır. Bunlar: Yaban değişigi, gece değişigi ve normal değişiktir (KK15, KK23).

Normal değişik, karşılıklı iki tarafın birbirlerine kız vermesi esasına dayanır. Böylelikle her iki tarafta kalın ödemek durumunda kalmaz (KK9, KK11, KK15, KK23, KK28, KK30, KK33, KK34, KK35, KK36, KK45, KK46, KK47, KK48).

Değişik usulü evliliğin aileler tarafından olumlu yanı olsa da evlilik kurumlarından birisi zarar gördüğünde, ayrıldığında veya ölüm gibi durumlarda diğer tarafta olan aile bireyleri de baba evine dönmek zorunda kalırlar (KK23, KK34).

Değişik usullü evliliğin acı yanlarından birisi de Ezo Gelin hikâyesidir. Ezo gelin her ne kadar ilk evliliğinde mutlu olsa da değişik usulü ile evlendiği için karşı tarafın ayrılması üzerine baba evine geri dönmek ve daha sonra başkası ile evlenmek durumunda kalmıştır (KK23).

Değişik usulünde taraflardan birinin kız kardeşi eğer ölürse abisi isterse başlık karşılığında onu olduğu yerde bırakabilir. Eğer başlık verilmezse abisi kardeşini çocukları bile olsa alır baba evine götürür (KK23).

Değişik usulünün tercih edilmesinin bir başka sebebide aralarında hısımlık bulunan kişilerin kız alıp verme ile aralarının düzelmesine neden olmaktadır. Karşılıklı olarak kız alıp verilince iş tatlıya bağlanabilir (KK10, KK30).

Beşik Kertme Şeklinde Evlenme

Beşik kertmesi şeklinde evlenme çok yaygındır. İki aile kendi çocuklarını bebeklik dönemlerinde birbirlerine vereceklerine dair söz verirler. Bu uygulamayı hatırlama amacıyla ise beşiklerine bir çizik atarlar ve beşik kertmesi olurlar (KK4, KK7, KK8, KK9, KK10, K11, KK15, KK23, KK30, KK33, KK34, KK36, KK44, KK47, KK48).

Beşik kertmesi şeklinde olan evlilikte yeni doğan bebeğin beşiğinin kenarına üç çizik atılır. O bebek onun gelini olur. Benimde beşik kertmem vardı. Küçükken kararlaştırılmış. Fakat benim babam hoca, onun babası da sonradan içkici oldu diye babam bu işi bozdu (KK7).

Kaçırma Şeklinde Evlenme

Kız kaçırarak evlenme geleneği kenttede kırsal kesimde de hiç hoş karşılanmamaktadır. Özellikle Barak Türkmenleri arasında bu durum kötü sonuçla sonlanabilmektedir. Kaçan kız bir daha kolay kolay baba evine dönemez ve ailesinden uzakta genelde de başka bir şehirde yaşamaya başlar (KK4, KK9, KK10, KK15, KK23, KK27, KK30, KK33, KK34, KK36, KK39, KK46, KK47, KK48).

Barak Türkmenlerinde bir erkek bir kızı kaçırdığı takdirde bedeli ne olursa olsun bu iş kan davasına dönüştürülürdü. Kızı kaçırılan baba, kan davalılarına bedel ödetmediği müddetçe kendi yaşadığı sosyal muhit içerisinde kafası dik gezemezdi.

Eğer kız kaçtıysa işte bu durum çok daha kötüydü. Hızlı bir şekilde kızın ölümüne karar verilip kızın yaşadığı her saniye aile için gurur kırıcı olmaktaydı. Ailesinin başını eğen kız hiçbir şekilde tekrardan ailesine geri dönemezdi. Bu yüzden Barak Türkmenlerinde yer alan bu düşünceden dolayı kız kaçırma olayı çok nadir görülür (KK10, KK15, KK23, KK27, KK33, KK34, KK39).

Şehir ortamında kız kaçırma yaşansa bile yaptırımları daha hafif olmaktadır. Genellikle kaçan veya kaçırılan kız gebe kaldıktan sonra baba evine büyükler aracılığı ile giderek helallik ister ve barışır (KK9, KK10, KK27, KK28, KK30, KK36, KK45, KK47).

Görücü Gitme Şeklinde Evlenme

Görücü usulü ile evlilik Gaziantep ilinde daha sık uygulanmaktadır. Genel görüşe göre aile bireyleri tarafından seçilen kızla evlenmek daha makbuldür (KK23, KK35).

Eski âdetlerimizde (40- 50 sene önce) arkadaş bulup evlenme yoktu. Kapı kapı aileler kız arardı (KK5, KK23, KK27).

Eskiden kadınlar dantel, örgü modeli alma bahanesi ile kapı kapı gezer kız arardı (KK23, KK43, KK48).

Eskiden görücü usulü evlilikler tercih edilirdi. Oğlan anneleri akrabalarına salık çıkarırdı. Hamamda, düğünlerde kız bakarlardı. (KK5, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK29, KK33, KK34, KK47, KK48).

Kırsal kesimde kız bakmaya pazara giderlerdi (KK25, KK26).

Eskiden evlerin önünde kara mihenk taşı bulunurdu. Kimin genç kızı varsa evde o taş kapının kenarına alınırdı. Dünürcü gezen kişiler bu taşın üzerine oturarak niyetlerini belli ederlerdi (KK49, KK50).

Zorla Evlendirilme

Eskiden amcalarda en az babalar kadar evlenme olaylarında söz sahibiydi. Amca baba yarısı olduğu için sözü dinlenirdi. Evlenme sürecinde amcam babamdan daha aktifti. Beni çok büyük yaşta olan ve karısı hasta olan birisine amcam zorla

evlendirmek istedi. Ben ise dayım ve bazı büyüklerin vasıtasıyla kına günü evlenmekten kurtuldum (KK7).

İçgüveysi Şeklinde Evlenme

Barak Türkmenlerinde içgüveysi evlilik hoş karşılanmaz (KK10, KK23, KK33).

Gaziantep merkezde içgüveysi evlilik yapılıyor olsa da erkek tarafı için hoş karşılanacak bir durum değildir. Her ne kadar hoş karşılanmasa da bunu kabul eden ailelerde bulunmaktadır (KK4, KK8, KK10, KK11, KK23, KK30, KK38, KK44, KK47, KK48).

Çok Eşli Evlilik/Kuma Getirerek Evlenme

Çok eşli evlilik hem kırsalda hem de kentte görülen bir evlilik biçimidir. Çok hoş karşılanan bir durum olmasa da yapan insan sayısı fazladır (KK4, KK10, KK11, KK15, KK23, KK34, KK35, KK45, KK47).

Çok eşli evlilikte genellikle ilk evlendiği eşinden çocuğun olmaması durumu sebeptir. Çocuğu olsa bile devamlı olarak kız çocuğunun dünyaya getirilmesi ve erkek çocuk isteği gibi sebeplerden dolayı ikinci eş alınmaktadır (KK15, KK27, KK30).

Çok eşli evlilik sebeplerinden birisi de erkeğin hasta olan hanımına ve çocuklarına bakmak, görevini yerine getiremeyen eşin eksikliğini kapatmakta sebep olabilir (KK7, KK15, KK35).

Çok eşli evlilik sebeplerinden bir diğeri eski zamanda insanların düşmanlarına karşılık fazla çocuk sayısı ile karşılarında durma isteğidir. Eskiler birden fazla hanım ile evlenerek daha fazla çocuk sahibi olup güçlü görünmek isterlerdi (KK10).

Levirat/Sorarat Şeklinde Evlenme

Eski zamanlarda ölen kardeşin eşi ile evlenme durumu da görülmekteydi. Bunda asıl nedenlerden biri çocukların yabancı bir aileye gitmesini engellemektir.

Diğer neden ise toprağın yabancı insanlar ile paylaşılmaması durumu olmuştur (KK4, KK7, KK11, KK15, KK23, KK27, KK30, KK33, KK34, KK45, KK47, KK48, KK50).

Eski zamanda bir adamın eşi öldüğü zaman ölen eşinin kız kardeşi ile evlenme geleneği de vardı (KK4, KK7, KK9, K11, KK15, KK23, KK27, KK30, KK32, KK33, KK34, KK44, KK45, KK47, KK48).

Akraba Evliliği

Akraba evliliği çok yaygın olan bir evlilik türüdür. Daha çok kırsalda tercih edilse de kentte de bu tür evlilik yapanların sayısı çoktur. Hatta bununla ilgili “Emmioğlu attan indirir.” tabiri çok kullanılmaktadır (KK4, KK10, K11, KK15, KK23, KK33, KK36, KK38, KK45, KK47, KK48, KK50).

Evlenilecek kızın yabancıya gitmesini engellemek için genelde akraba evliliği desteklenirdi (KK10, K11, KK15, KK23, KK27, KK33, KK34, KK36, KK38, KK44, KK45, KK47, KK50).

Eskiden dışarıya çok fazla kız verilmezdi. Sadece yakın komşu köyler ve akrabalara verilirdi (KK4, KK15, KK23, KK27, KK30, KK33, KK34, KK36, KK38, KK44, KK45, KK47, KK50).

Anlaşarak Evlenme

Anlaşarak evlenme daha çok günümüzde tercih edilen bir evlenme biçimidir. Görücü usulü evlenme ve akraba ile evlenme biçimleri her ne kadar canlılığını devam ettirse de yerlerini çoğunlukla anlaşarak evlenmeye bırakmıştır. Artık şehirleşme ile beraber insanlar kendi buldukları insanlar ile evlenmek, bir yuva kurmak istemektedirler (KK15, KK23, KK27, KK30, KK34, KK47).

Evlenmesi Hoş Karşılanmayan Kişiler

Kirve, Gaziantep halk kültüründe çok önemli yere sahiptir. Sünnet törenlerinde, evlenme törenlerinde hep en önde olup, damadın destekçisi olan kirvelerin çocuklarının evlenmesi hoş karşılanmazdı (KK7).

Sütkardeşlerin evlenmesi konusu toplum tarafından hoş karşılanmadığı gibi dinimizce de hoş karşılanmamaktadır (KK4, KK7, KK8, KK10, K11, KK23, KK27, KK32, KK47).

Değerlendirme:

Gaziantep saha çalışmasından elde edilen bilgilere göre eskiden Gaziantep ilinde daha çok ‘görücü usulü evlilik’ tercih edilmektedir. Her ne kadar eskiden daha çok tercih ediliyor desekte günümüzde görücü usulü evlilik geleneğini sürdüren ve bunun olması gerektiğini savunan ailelerde bulunmaktadır.

Gaziantep’in merkezinde ‘berdel’ şeklinde evlenmenin çok az olduğu fakat Barak Türkmenleri arasında bu evliliğin yaygın olduğu görülmektedir. Bu tarz evliliği tercih etmenin asıl nedeni: Hem erkek tarafının hem de kız tarafının karşılıklı olarak başlık parası vermesinden kurtulmasıdır.

Yine aynı şekilde ‘levirat’ ve ‘sorarat’ şeklinde evlenmelerin daha çok Barak Türkmenleri arasında görüldüğü tespit edilmiştir. Akraba bağlarının güçlü olduğu bu çevrede hem malların hem de varsa çocukların yabancıya gitmesi engellenmek istenmektedir.

Gaziantep kırsalı ve Barak Türkmenleri arasında ‘kız kaçırma’ şeklinde evlenmenin genellikle kötü sonuçlar doğurduğunu ve bu işin kan davasına dönüştüğünü görüyoruz. Barak Türkmenleri arasında ve kırsal kesimde gördüğümüz kız kaçırmanın nedeni, genellikle evlenmelerine onay verilmeyen iki gencin bu yolu tercih etmesidir. Bir diğer neden ise istenilen başlık/süt hakkı vb. istekleri karşılayamayacak olmasıdır. Merkezde ise bu durum Barak Türkmenlerinde olduğu gibi yaşanmamaktadır. Aileler belirli müddet kaçan kişi ile görüşmeyi bıraksa da genellikle yeni bir çocuğun doğması ile beraber ilişkilerin birazda olsa yumuşadığı görülmektedir.

Kültürel değişimin yoğun olarak görüldüğü şehir merkezinde daha çok ‘tanışarak evlenme’ söz konusudur. Burada iki genç söz sahibidir. Ailelerinde onayını alan gençler evlenirler. Burada aileler sadece gençleri bir araya getirmeye aracıdır.

2. 2. 2. Evlilik Çağı ve Yaşı

Toplumlar kendi nesillerinin devamı ve geleceklerini garanti altına amacıyla evlilik kurumuna çok önem verir. Evlilik kurumunun kendi gelenek ve görenekleri içerisinde sıkıntısız bir şekilde devam etmesi için büyük çaba harcarlar. Belirli bir yaşa gelmiş olan oğlan ve kızların hemen baş göz edilmesi için uğraş verilir. Örnek'e göre evlilik yaşı:

Cinsel değişme ve gelişmenin olduğu buluş dönemi (kızlar için 11-13, erkekler için 13-15) kırsal kesimde kız ve erkek için evlenme yaşı 18 olmakla beraber 14 yaşını doldurmuş erkek olağanüstü bir durumun varlığı halinde yargıç kararı ile evlenebilir (Örnek, 2016, s.261).

Gaziantep kültüründe ise eskiden 13-14 yaşına gelmiş kızların hemen evlenip yuva kurmaları istenirdi. Erkekler için ise genellikle evlilik çağı 17-18 idi (KK15, KK23, KK30, KK32, KK44, KK45). Askere gitmeden önce erkeği nişanlar ya da evlendirirlerdi ki askerden geldiği zaman sorumluluk bilincinde olsun. Günümüzde artık eğitim olanaklarının artması, kadının iş yaşamına girmesi, erkeklerin kariyer yapmak istemeleri ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle evlilik yaşı gitgide artmaktadır. Eskiden 18 yaşına gelmiş bir kıza evde kalmış muamelesi yapılırken şuan 30 yaşında bulunan kadınların evlenmesi çok normal karşılanmaktadır. Eskiden 18 yaşına gelmiş ve evlenmemiş erkeğe “gözü dışarıda” gibi söylentiler dolaşırken şuan 40 yaşına gelip evlenmemiş erkeğe “olgunlaşmış”, “seçici”, “ne istediğini biliyor” gözüyle bakılmaktadır.

Kızların bu yaşlarda erken ergenliğe girmesi onların yaşamı için kısıtlayıcı olmuştur. Erken ergenliğe giren kızın bağımsızlığı sınırlandırılır. Fazla göze gözükmemesi, el altında olmaması istenir. Hareketleri kısıtlanır ve artık onun çocuk olmadığı vurgusu sıkça yapılır. Eskiden rahatça dışarı çıkıp arkadaşları ile oynayabilen kız, artık ev içine girip annesine yardım etme, ev işlerini yapma gibi görevlerle donatılır. Ergenlik artık onun için sınırlandırıcı bir alan olmuştur. Genç kızlığa adım atma ile birlikte dış görünüş olarak görücülerin dikkatini çekmeye başlayan kız, psikolojik olarak da değişmeye ve yavaş yavaş evliliğe hazır hale getirilmeye başlanır.

Erkeklerde ergenliğe erken girme ise istenilen, özenilen bir durumdur. Ergenliğe girme ile kendine güveni gelen erkek, asabileşir, özgürleşir, kendi bağımsız kararlarını alabilen bir birey haline gelir. Çevrede çocuk değil, evlenilecek bir erkek edası ile dolaşmaya başlar. Bu durum erkekler için gurur vericidir.

Ergenlikten önce daha çocuksu hareketler ile çevresinde tanınan genç erkek, artık babası ile işlere el atmaya, pazarlara ve düğünlere gidip kız bakmaya başlar. İsteddiği kızı almak için ya askerlik sonrasını bekler ya da çoğunun da yaptığı gibi askerlik öncesinde bir yüzük takarak niyetlerini belli ederler.

Evlenme işi her ne kadar istek üzerine olsa da bir de sıra gözetim durumu vardır. Bu konuda evlenme çağına gelmiş olan birey kendisinden büyük olan ve evlenmemiş olan kişileri beklemek durumundadır. Bu da evlenme isteğini belli eden gencin önünde bir engel teşkil etmektedir.

Evlilik çağı ve yaşı konusunda Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen bazı örnekler ile konunun iyice anlaşılması gerektiğini düşünüyorum.

“Ahıska Türklerinde evlilik yaşı kızlar için 18 ve oğlanlar için ise 18 yaşından yukarıdır. Evlenecek çiftlerde erkeğin yaşı kızın yaşından büyük olmalıdır” (Kalafat, s.70). Ahıska Türkleri ile Gaziantep geleneksel kültürünü karşılaştırdığımız zaman kadınların daha geç yaşta evlendiğini görmekteyiz. Toplumsal olarak kabul görülen erkeğin yaşının kadından büyük olması meselesi ise her iki toplum içinde ortak bir meseledir. Güneydeki Türkmenlerde evlilik yaşını anlatan bir türkü:

Sevda sevda derler hani erenler,
Bilmeyenler bir acaip halolur.
Bir güzel de on yaşına değişin,
Yeni açmış bir domurcuk gül olur.

On birinde, ay yüzüne bakılır,
On ikide, kızın kahrı çekilir,
On üçünde, ak gül olur açılır,
On dördünde, her yerleri bal olur.

On beşinde, sevda düşer başına,
On altıda, yadlar girer döşüne,
Kız değişin on yedisin içine,
Sallanamaz zulüfleri; yel olur.

On sekizde, yüksek havadan uçar,
On dokuzda, gözlerinden fer saçar,
Yirmisinde kızın vakti tor geçer,
Ondan sonra bir kötüye mal olur. (Yalman, 1977, s.235-236)

Halk edebiyatı ürünlerimiz içerisinde yaşname olarakta karşımıza çıkan bu türde istenilen sevgilinin yaşlara göre betimlemesi yapılmaktadır.

Bir başka örnek ise Yörüklerde götülür. İnsanların yaşlarına göre güzellik ve çirkinlik düşüncesi şöyledir:

Onbirinde bir yâr sevdim,
Yeni açmış güle benzer.
Onikide şeker şerbet;
Al yanağı bala benzer.

Onüçünde, gözün süzer,
Zilfin gerdanına dizer,
Kargı, kamyş gibi uzar,
Boyu, selvi dala benzer.

Ondördünde, kurt bilekli,
Sözleri hakka dilekli,
Yeşil başlı, çingirdaklı,
Coşan, yıkan yele benzer.

Onbeşinde, bilir işin,
Çeşit çeşit bağalar başın.
Tenhalarda bulur eşin,
Çiftleşen keklige benzer.

Onaltıda, deli dolu,
Hiç bilmez gittiği yolu,
Söylenir obanın kulu,
Dikenli bir yola benzer.

Onyedide, bedir bedir,
Yâr, senin ikramın nedir?
Nere çeksen ora gider,
Acı, tatlı kula benzer.

Onsekizde, seke seke,
Gözyaşını döke döke
Eğirir kaytanın büker,
Kız petekte bala benzer.

Ondokuzda, dokur kılın,
Eritir petekte balın.
Ellenmemiş ince belin,
Bir turnada tele benzer.

Nâçar Karacoğlan, nâçar;
Aşkının kitabın açar.
Yirmide vakti da geçer;
Geçmez akça pula benzer.

Otuzunda, sızı iner dizine,
Kırkında da duman çöker gözüne.
Ellisinde, itler bakmaz yüzüne,
Altmışında, tek dişli bir kaza benzer (Yalman, 1977, s. 277-279)

Anadolu coğrafyasında sevgilinin betimlenmesi ve istenilen özellikler türkülerde de kendisini göstermektedir. Toplum tarafından dışlanma korkusundan dolayı rahatça söylenemeyen şeylerin türkülerin işlevi aracılığı ile ulaştırılması çok eski zamandan beri kullanılmaktadır. Yalman tarafından verilmiş olan şiir parçasıda bunu destekler biçimdedir.

2. 2. 2. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlilik Çağı ve Yaşı

Anadolu'nun çoğunda olduğu gibi Gaziantep ilinde de genel anlamda erken yaşta baş bağlamanın toplumsal ve cinsel açıdan doğru olduğu düşüncesi evlenmenin erken yaşlarda yapılmasını sağlamıştır. Gaziantep geneline bakıldığında eskiden kızlar için 15-18, erkekler için 17-20 yaş normal kabul edilmektedir (KK15, KK23, KK30, KK32, KK45, KK45). Barlas'a göre ise:

Gaziantep yöresinde belli bir evlenme yaşı bulunmamaktadır. Yaşlı bir kadın ile genç bir erkek evleneceği gibi 15-16 yaşındaki genç kızlarda yaşlı erkeklerle evlendirilmişlerdir. Genel olarak ise erkekler 15- 25 yaş arasında kadınlarda 14-20 yaş arasında evlendirilmiştir (Barlas, 2010, s.42).

Her ne kadar yaş için net bir sınır olmasada toplumsal açıdan kızların erken yaşta evlenip çocuk doğurması düşüncesi kızları genç yaşta evlenmeye mecbur bırakmaktadır. Bu kurala uymayan kişilere ise “Evde kalmış” yakıştırması yapılırdı. Erkeklerde de genel görüş askerliğini yapıp aile kurma bilincine erişmesi olmaktadır.

Gaziantep ilinde evlenme ile ilgili genel düşüncelerden biriside kardeşlerin arasındaki yaş sıralaması yani sıra gözetimidir. Toplumda büyük kardeş evlenmeden küçük kardeşin evlenmesi çok hoş karşılanmamakla birlikte büyüğe hürmet ve saygıda kusur olarak görülürdü. Onun için ilk olarak büyüğün evlenmesi ardından diğerlerine sıranın gelmesi beklenirdi (KK30)

Son yıllarda sosyal hayatta yaşanan bireyselleşme ve hayat şartlarının değişmesi ile Türkiye genelinde evlilik yaşının yükseldiği görülmektedir. Ekonomik hayattaki değişimler ve teknolojik gelişmeler toplumsal hayat üzerinde birtakım değişikliklere sebep olmuştur. Özellikle kadınların çalışma hayatına katılması ile beraber ekonomik dengeler değişime uğramıştır. Kadının iş hayatına girmesi ve kariyer yapmak istemesi, erkeklerin geç askere gitmesi veya iş bulma vb. sorunlarından dolayı yaşanan evlilik yaşının yükselmesi, doğurganlığında yaşa göre düşmesi ailenin demografik yapısının değişmesine sebep olmuştur.

Evlenme yaşının yükselmesine sebep olan şeylerden bazıları:

- Eğitim düzeyi arttıkça evlenme yaşı artmaktadır.
- Bireyselleşme ile yalnız yaşama isteği.
- Askerlik meselesi
- İdeal aşkı bekleme isteği.
- Günümüz şartlarında evlenmenin maddî boyutunun yüksek olması.
- İşsizlik ve geçinememe kaygısı gibi durumlar etkili olmaktadır.

Gaziantep kültüründe ‘Evlilik yaşı ve çağı’ ile ilgili görüşler şunlardır:

Barak Türkmen kültüründe erken yaşta evlilik çok sık görülür. (KK15)

Kızlar genelde on beş, on altı yaşında; erkekler ise on sekiz, on dokuz yaşında evlenirdi (KK15, KK23, KK30, KK32, KK44, KK45).

Erkeklerle askerlik dönüşü evlenmesi için baskı kurulmaktadır (KK15, KK26, KK27, KK32, KK43, KK44).

Okuma oranının artması ve ekonomik gelirin önem kazanması gibi sebeplerden dolayı günümüzde evlilik yaşı artmıştır (KK23).

Eskiden kızlar 18 yaşına gelmeden evlendirilmeye çalışılırdı. Erkekler ise askere gidip geldikten hemen sonra evlendirilirdi (KK5, KK10, KK15, KK26, KK45).

Eskiden sandalyeye kızı oturturlardı. Eğer kızın ayağı yere değiyorsa bu kız evlenme çağına gelmiş demektir (KK30).

Değerlendirme:

Yörede evlenme çağı, eskiden kadınlarda 15-18, erkeklerde ise 17-20 arasında olduğu görülmektedir. Barak Türkmenleri arasında erken evlenme daha sık görülmektedir. Daha çok erkeklerin askere gitmeleri, kızların ise buluş çağına girmeleri beklenilmektedir. Günümüzde ise kadınların iş hayatına girmesi, kariyer yapmak istemesi; erkeklerin ise okuyup iş sahibi olmak için askere geç gitmesi, evlenmek istememesi vb. nedenlerden dolayı evlenme yaşının ortalama olarak arttığı gözlemlenmektedir.

2. 2. 3. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi

Toplum olarak aile büyüklerine saygı duyan, onların sözleri doğrultusunda işler yapan bireyler olarak evlenme isteğini belli etme veya büyüklere söyleme durumu biraz sancılı bir süreçtir. Bir erkeğin veya kızın alenen babasına, aile büyüklerine istediği insanı söylemesi toplumsal gelenek bağlamında da hoş karşılanmazdı. Evlenme isteğini belli etmeye çalışan genç, türlü yollara başvurarak ailesinin bu durumdan haberdar olmasını sağlardı.

Gaziantep kültüründe düğünler, cenazeler, bayram toplantıları, hamamlar, çeşme başları, pazarlar, tarla vb. yerler insanların bir araya gelip eğlendikleri, sohbet ettikleri veya çalıştıkları ortamlarda birbirini görme ve sohbet etme fırsatı bulunan gençlerin birbirleri ile ilk bakıştıkları ortamlardır (KK15, KK23, KK28, KK33, KK34, KK39, KK48). Bu ortamlarda göz göze gelen bireyler belirli hal ve hareketler ile bu konuyu aileleri ile konuşmaya çalışırlardı.

Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründe evlenme isteğini belli etme şu şekillerde yapılmaktadır:

Kandıra Türkmenlerinde erkeklerin sık sık tıraş olmaları, ayna karşısından ayrılmamaları, huzursuzluk yaratmaları; kızların bulaşıkları sert hareketlerle yıkamaları gibi davranışlar, evlenme isteklerinin sembolik hareketleri, sözsüz iletişimlerinin ifadesidir (Altun, 2004, s.137).

Evlenme isteğini ailelerine belli etmeye çalışan kız veya erkekler yukarıda verilen örnekte olduğu gibi birtakım beden hareketleri ile bu durumu ailelerine hissettirmeye çalışmaktadırlar. Bu duruma ek bir örnek ise:

Adana ve çevresinde evlenme çağına gelen gençler birtakım davranışlarla ailelerine bu isteklerini belli ederler. Kızlar asabileşir, sorulan sorulara bağırıp çağırır, söz tutmaz olur. Bulaşıkları yıkarken kapları birbirine vurur, ev işleri yaparken –ölsem de kurtulsam- gibi sözler eder, yaşı geçmişse içi geçmiş karpuzu annesine gönderir. Erkekler de kızlar gibi huysuzlaşır, yalnızlıktan, soğuktan şikâyet eder. Alıp başını gideceğini, evden ayrılmak istediğini söyler. Sofrada pilava kaşık batırır, ah çeker. Çankırı’da evlenmek isteyen delikanlı eve geç gelir, sabah geç kalkar, yemek beğenmez, her şeye kusur bulur. Daha olmazsa annesinin ayakkabısını nal çivisiyle eşige çıkarır. Sinop’ta ise erkekler babalarının ayakkabılarını ters çevirerek, iki ayakkabıyı birbirine sürterek; kızlar yemek yemeyerek, kimseyle konuşmayarak, somurtarak evlenme isteklerini belli ederler (Başçetinçelik, 1998, s. 120).

Kızlar tarafından evlenme isteğini belli etme olgusu daha çok sert hareketler sergileyerek yapılıyor olsa da erkeklerin bunu azda olsa sözel yollar ile de gösterdiği görülmektedir. Kadınların direkt olarak bu durumu belli etmesi toplum tarafından hoş karşılanmasa da erkeklerin babalarının göreceği şekilde pilava kaşık dikme, çivi çakma vb. uygulamaları erkeğin bu meselede bulunduğu konumu sayesinde daha rahat hareket edebilmesi örnekte görülmektedir.

Güneydeki Türkmen oymaklarında evlenmeyi düşünen ya da evlenmek istemeyen kızlar niyetlerini saç modelleriyle çevredekilere anlatırlardı. Örneğin saçında beyaz çember olan kızlar evlenmeyi düşünmüyor demektir. Binboğa Dağı’nda yaşayan Türkmenlerde ise dul kalan kadınlarda da benzer durum söz konusuydu. Evlenmeye karar veren ya da evlenmeyi düşünmeyen, evlenmeyi düşünse de üzgün olduğunu belirten dul kadınlar saç modelleri ve örtüleri ile bu durumu çevreye anlatırlardı (Yalman, 2000, s.360).

Yalman’ın verdiği Türkmen oymaklarında görülen saç modeli veya elbise yolu ile evlenme isteğini belli etme meselesi Gaziantep kültüründe de sıkça karşılaştığımız bir sözsüz iletişim modelidir. Gaziantep Barak Türkmenleri arasında bekârların daha renkli, pullu kıyafet tercih etmeleri, kafalarına tozak ve sedef takmaları, yüzlerine makyaj yapmaları, bellerine kemer bağlamaları; evlilerin ise daha çok kadife tarzı daha ağır elbiseler tercih etmesi, bellerine daha çok kuşak bağlamaları bu duruma örnektir.

“Bursa’nın Derekızık köyünde, evde gelinlik kızın bulunduğunu bildirmek için, evin damına, kız sayısınca, testi koyma göreneği günümüzde de yaşıyor” (Boratav, 2016, s.189). Bursa örneğinde olduğu gibi Gaziantep kültüründe de evde evlenecek genç kızın bulunduğunu belli etmek için birtakım uygulamalar yapılır.

Gaziantep'te görülen kapının önünü erken yıkama, cama saksı koyma vb. uygulamaları bunlardan bazılarıdır.

Çankırı'da eskiden evlenme çağları geçmeye başlayan genç kızlar, dam üstüne çıkıp miyavlarlarmış. Bir rivayete göre kızın biri bunu bir türlü nefesine yedirememiş. Ama sonunda çaresiz kalınca, damın üstüne çıkmış ve töreniz batsın, miyav! Diye bağırması. Bu töre herhalde çok eski olmalı; Dede Korkut Kitabı'nda, erkekten hoşlanan kız için kullanılan kedisi miyavladı deyimi ile bu töre arasındaki ilişki açıkça beliriyor; töre, genç kızın baş göz edilme zamanının geldiğini anlatılmamasını, mart kedilerinin damlarda dolaşıp miyavlamaları ile simgeliyor (Boratav, 2016, s.189-190).

Genç kızların evlenme isteğini belli etmesi toplum tarafından çok hoş karşılanmadığı için bazen bir hayvan taklidi yolu ile isteklerini belli etme ve bu sayede kendilerini gizlemeleri görülmektedir. Dama çıkarak miyavlama yolu ile evlenme isteğinin belirtilmesi Gaziantep kültüründe de görülen ortak bir uygulamadır.

Kahramanmaraş'ta erkek evlenmek istiyorsa, askerden geldi ise nüfus kâğıdını terhis tezkeresini babasının görebileceği yerlere bırakır, sık sık canının sıkıldığından ve gurbete çıkacağından bahseder veya elbisesini suya ıslatıp yıkamadan asar veya daha kısa yoldan giderek samimi bir akraba vasıtasıyla anne ve babasına haber yollatır (Barlas, 1963, s.15).

Askerden gelen erkeğin toplum içerisinde bekâr olarak gezmesi eski zamanda çok hoş karşılanmazdı. Aileler hemen bu konuda işe girilerek askerden gelen oğullarına kız bakmaya başarlardı. Her ne kadar kültürümüzde erkekler kadınlara nazaran daha rahat evlenme isteklerini belli ediyor desek de çok açık bir şekilde ailesine söylemesi konusunda tereddüt yaşarlardı. Burada önemli olan ise anne ve oğul arasında olan muhabbetin derecesiydi. Anne ile oğul arası muhabbet iyi ise oğlan birtakım ifadeler ile evlenme isteğini belli ederdi fakat araları çokta iyi değil ise bu istek hareketler yardımı ile yapılırdı.

2. 3. 1. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Evlenme İsteğinin Belirtilmesi

Görüşme, dinlenme ve çalışma ortamlarında tanışan ve seveceği birisi ile hayatlarını birleştirmek isteyen kişiler bu isteklerini ailelerinin topluma bakış açıları doğrultusundan doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli hareketler ile belirtirler.

Toplumsal açıdan uygun olan beğenilen kişi, kız kardeş veya sözü geçen bir aile büyüklerine bildirilmek suretiyle tanıtılır. Eğer ailenin yaşantısı bu doğrudan göstermeye karşı ise burada ya o evlenmek isteyen gencin hal ve hareketleri ya da

iletişimi kuvvetli ise annesi devreye girer (KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25). Baba, otoritesi ve evde olup biteni en son duyması tercih edilen kişi olarak anneden sonra gelir. Anne rolü, anlayışı ve idareci yaklaşımı ile erkeğin ilk başvuracağı kişi olur. Anne ile oğul bu konu hakkında görüşme yapabildiyse sıra artık annededir. Anne, baba ile oğul arasında bir nevi kalkan veya köprü vazifesi görerek olayları normalleştirir. Evlilik gibi önemli bir hadisenin babaya bildirimi anne tarafından yapılırsa işler daha rayında ilerler.

Evlenmek isteyen delikanlıdan başlamak gerekirse, kendisinin artık evlenecek çağa geldiğini ve bu sorumluluğu alabileceğini bildirmek için aile içindeki kişiler ile sert ve kaba bir sesle konuşur. Bunun haricinde babasının ayakkabılarını çivilemek, pilava – kâseye kaşık dikmek, damda tek başına yatmak, dam loğlamak, bu davranışlardan bazılarıdır. Evlenecek erkek evdeki işlerin eksikliğinden, yavaşlığından hayıflanarak artık kendisine bakacak bir eşe ihtiyacı olduğunu da hareketleriyle belli eder. Ev içinde bulunan insanlara durduk yere sinirlenmek, pireyi deve yapmak ve devamlı herkesten şikâyet etmek ise gösterilen bazı sembollerdendir (KK10, KK23, KK28, KK34, KK36).

Evlenmek isteyen genç kız ise toplum içi kabule göre bir erkeğe göre kendini rahat ifade edemez (KK11, KK25, KK26, KK27). Hal ve hareketleri toplum tarafından ayıplanacağı için daha sınırlı hareketler ile ifade eder. Aile içerisinde babasına bu durumunu rahatlıkla açıklayamayan genç kızın yardımına anne veya sevilen bir aile büyüğü yetişir. Genç kızlar evlenmek isteklerini günlük yaptıkları ev işlerine de yansıtmayı ihmal etmezler. Annenin verdiği görevlere aniden sinirlenme, eksik yapma veya yaparken “öff-pöff” gibi sesler çıkararak yapma, tabağı-çanağı vurarak temizleme gibi hareketler ile bu durumu belli etmeye çalışır (KK11, KK25, KK26).

Gaziantep halk kültüründe evlenme töreninde aktif rol oynayan kişiler ailelerdir. Ailelerin münasip gördüğü kişi ile evlenilir, çok fazla söze karışılmazdı. Genç kız veya erkeğin, söze karışıp istediği kişiyi söylemesi saygısızlık olarak algılanırdı. Günümüzde ise kadın ve erkeğin eskiye oranla çok daha rahat hareket ederek evlenmek istedikleri kişiyi ailelerine bildirdikleri bilinir. Kadının eğitim alarak iş hayatına katılması, eskiye oranla daha sosyal yaşaması vb. nedenlerden dolayı birçok mekânda kız ve erkek bir araya gelip tanışabilmektedir. Bazen mekân sınırlamasına gerek kalmadan kız ve erkeğin sanal chat ortamlarında da tanışıp

görüşmeye karar verdikleri de görülür. “Chat, ortamı insanların iletişim amacıyla bir araya geldikleri sanal bir mekân olarak tanımlanabilir” (Karaboğa, 2008, s.45). Yüzyüze görüşmek istemeyen veya gizemli olmayı arzulayan kişilerin chat ortamına yönelmelerinde en önemli nedenlerden birisi günlük yaşamda yaşanılmayan bazı şeylerin sanal ortamda giderilmeye çalışılmasıdır. Cinsellik, günlük problemlerden soyutlanarak iletişim kurma isteği ve rahatlamak gibi nedenlerden dolayı insanların sanal ortama yönelmek istediği düşünülmektedir. Chat ortamına girme nedenlerinden bir diğeri ise kişilerin arkadaş edinerek sohbet etme isteği gelmektedir. Chat’te kurulan arkadaşlıkların bazen sanal ortamın dışına çıkarak gerçek hayata da taşındığı son yıllarda daha sık görülmektedir.

Kadın ve erkeğin eski yıllara oranla daha eğitilmiş olması ve sosyal çevrenin gelişerek değişmesinden kaynaklı olarak evlenilmek istenilen kız veya erkeğin aileye münasip bir yol ile söylenmesi günümüzde daha çok tercih edilmektedir. Ailelerinde tanışarak evlenmeye günümüzde daha sıcak bakmaları ve onay vermeleri modern çağın getirilerindendir.

Saha çalışmalarından ‘Evlenme isteği’ ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Evlenmek isteyen erkek, genelde evde durmaz ve akşam eve geç gelir (KK15, KK26, KK30).

Evlenmek isteyen erkek, annesinin yaptığı işi beğenmez (KK21, KK23, KK25, KK26, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43).

Evlenmek isteyen erkek, dama çıkıp tek başına uyur (KK28, KK33).

Eskiden evlenmek isteyen erkekler bu isteklerini aile büyüklerini bildirmek için pilava kaşık dikerlerdi (KK10, KK11, KK22, KK23, KK5, KK27, KK28, KK30, KK32, KK34, KK36, KK39, KK43, KK44, KK50).

Evlenmek isteyen erkekler, kuluçkaya yatan tavuğun altından aldığı yumurtayı alıp kapının önünde kırardı (KK39).

Evlenmek isteyen erkekler, eskiden şeker kâsesinin içine kaşığı dik koyarlardı (KK36).

Evlenmek isteyen erkekler, eskiden damda testi kırardı (KK34, KK49, KK50).

Evlenmek isteyen erkekler eskiden dam loğarlardı (KK36, KK49, KK50).

Evlenmek isteyen erkekler aileleri görsün diye ayakkabılarını duvara çakarlardı (KK10, KK23, KK28, KK39, KK50).

Evlenmek isteyen erkekler, ayakkabılarını ters çevirirlerdi (KK49, KK50).

Evlenmek isteyen erkekler, babalarının ayakkabılarını giyerdi (KK50).

Evlenmek isteyen kızların ailelerine bu isteklerini bildirmesi çok mümkün değildi. Erkekler kadar belirgin hareketler ile gösteremezlerdi. Çünkü bu aile içinde hoş karşılanmazdı (KK11, KK25, KK26, KK28, KK32, KK33, KK36, KK37, KK39, KK45, KK47).

Evlenmek isteyen genç sadece hareketleri ile değil ruhsal değişimleri ile de kendini belli ederdi. Evlenmek isteği olan genç, asabileşir, sinirlenir ve devamlı huzursuzluk çıkarırdı (KK10, KK14, KK21, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK31, KK33, KK34, KK35, KK36, KK37, KK39, KK43, KK44).

Evlenmek isteyen erkek, yakın zamanda evlenen bazı kişileri sık sık örnek vererek evlilik konusunu açmaya çalışır (KK39).

Evlilik çağına gelmiş erkeğin annesi ile iletişimi kuvvetli ise istediği kızı annesine uygun bir dil ile söyler (KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK27, KK32, KK35, KK39, KK43, KK45, KK47, KK50).

Evlilik çağına gelen kızın evlenmesine genellikle babası karar verirdi. Babası hangi kişiye vermeyi uygun görürse kız sesini etmeden o kişiyi kabul etmek zorundaydı (KK11, KK25, KK26, KK27, KK36, KK39, KK45, KK47).

Eskiden evlenme isteğini belirtmek çok ayıptı. Aile büyükleri bir kızı veya oğlanı beğenir ve bununla evleneceksin derlerdi (KK4, KK15, KK23, KK25, KK27, KK39, KK43, KK45, KK47, KK50).

Evlenmek isteyen genç kızlar, eskiden dama çıkıp miyavlardı (KK49, KK50).

Eskiden çok hoş karşılanmasa da günümüzde kızlarda evlenme isteğini belirtir. Hal ve hareketleri ile giyimleri ile bunu ailelerine belli ederler (KK10, KK11, KK14, KK15, KK23, KK27, KK47).

Değerlendirme:

Toplumumuzda, erkekler davranışları ile evlenme isteklerini belli edebildiği gibi ailelerine bu isteği sözleri ile de ifade edebilme şansını yakalamışlardır. Fakat kızların böyle bir şans toplumdaki içerisinde pek yoktur. Genç erkek, özellikle askerden gelip bir de iş buldu ise ya hareketleri ile ya da annesi-ablası vb. yardımı ile yakın kişilere durumu izah edebilmektedir. Toplum içerisinde kadının bu durumu açıkça dile getirmesi pek hoş karşılanmamaktadır. Burada ise devreye sözsüz iletişim girerek aile bireylerine bu durumu hissettirmek amaçlanır. Fakat değişen hayat şartları ve kitle iletişim araçlarının hayatımızda çok fazla yer edinmesinden sonra günümüzde artık kadınların eskiye oranla daha rahat aileleri ile bu konuları konuşabildiklerini görmekteyiz. Pilava kaşık dikmek, dam loğlamak, damda yatmak, miyavlamak, ayakkabıya çivi çakmak, damda testi kırmak vb. Gaziantep yöresinde eskiden sıkça uygulanan bu işlemlerin şuan günümüzde neredeyse hiç kullanılmadığına şahit olmaktayız. Daha çok tanışarak evlenme fırsatı bulan gençler, kendi aralarında anlaştıktan sonra münasip bir dil ile ailelerini bir araya getirebilmektedirler. Daha kapalı olan toplumun belirli kesiminde ise daha çok aile büyüklerinin devreye girmesi ile görüşmeler sağlanmaktadır.

2. 2. 4. Eş Seçimi

Geçiş dönemlerinde çok önemli bir yere sahip olan evlenme törenleri aşamasında eş seçimi o kadar önemlidir ki anneler birer dedektif titizliği ile çalışarak çocuklarına uygun kişiyi bulurlardı.

Bu eş seçme işi her ne kadar iki taraflı olsa da erkek anneleri bu rolde daha aktiftirler. Oğluna kız arayan anne, gelin adayında belirli özelliklerin bulunmasını isterdi. Gelin alınacak kız; dürüst, terbiyeli, aile terbiyesi almış, marifetli, ev işlerinde titiz vb. özellikler ile donatılması gerekirdi. Bunun yanında dinî bütün olmalı, hoş sohbet olmalı ve erkek tarafından özellikle de kayınvalidesi ile iyi geçinebilecek, saygıda ve sevgide kusur etmeyecek birinin olmasına dikkat edilirdi. Her ne kadar sadece gelin adayı dikkatle inceleniyor gibi görünsede gelinin aile fertleri ve akrabaları da aynı titizlik ile araştırılırdı. Bilhassa gelin adayının annesinin kimlerden olduğu, nasıl biri olduğu konusuna dikkat ederlerdi. “Anasına bak kızını al. Kenarına bak bezini al”, “Anasının kızı”, “Anasının bahtı kızına” vb. atasözleri ve

deyimlerinden de gördüğümüz üzere anne bir rol modelidir ve kızı ondan ne görürse onu öğrenir (KK8, KK9, KK11, KK14, KK15, KK29).

Bu konuyu Bandura'nın kuramı ile açıklamak daha doğru olmaktadır. Bandura'ya göre:

Sosyal öğrenme kavramı, günümüzde eğitim, eğitim psikolojisi, ahlak gelişimi, değerler eğitimi gibi alanlarda dikkate alınan bir kavramdır. Bu kavram, teorik olarak Sosyal Öğrenme Kuramının konusu olmuştur. Bazen “Sosyal-Bilişsel Kuram” (Social Cognitive Theory) olarak da isimlendirilen (Bandura, 1977, s. 38) bu kuramın temel yaklaşımı, insanın her türlü öğrenmesinin bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucu oluştuğu yönündedir (Bandura, 2001, s. 1-26; Ergün, 2004, s. 23, Aktaran Gürel, 2014).

Bandura'ya göre insan davranışlarının altında yatan nedenlerin tespiti için birçok yöntem geliştirilmiştir. Buna örnek olarak:

Sosyal öğrenme kuramına göre insan, ne sadece iç güçlerinin ne de sadece çevresel etkenlerin kontrolü altındadır. İnsan, hayatına tesir eden yaşam deneyimlerini etkileyebilme yeteneğine sahip bilinçli bir varlıktır. Bununla birlikte dış uyarımlar ve pekiştiriciler de insan davranışlarını etkilemektedir. İnsan, kendi davranışlarının meydana getirdiği uyarımların yönetiminde ve başkalarının sergilediği davranışlardan elde edilen sonuçlarla belli derecede kendi davranışlarını kontrol edebilir, daha sonra da şekillendirebilir (Bandura, 1971, s. 6, Aktaran Gürel, 2014).

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı'na bakıldığında “model almanın” toplumsallaşmada önemli bir yeri olduğu açıkça görülmektedir. Bu doğrultuda kız çocuğuna en yakın model olan annenin de titizlikle araştırılması çok normaldir.

Kız seçme işleminde aile fertlerinden anneye dikkat edildiği kadar abisinin olup olmaması, babasının işi, mesleği ve insanlar ile iletişimi gibi konulara da dikkat etmeyi ihmal etmezlerdi. “Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden” atasözünden de görüleceği üzere bir kızın bulunduğu evde ağabeyinin bulunması o kızın hareketlerinin ağabeyi tarafından denetlenmesinden kaynaklı olarak gelin alınacak kızın daha kurallara bağlı, dışarı ile bağlantısı sınırlandırılmış, tabiri caizse gözü açılmamış olması önemli bir husustu.

Kız seçiminin titizlikle incelenmesi ne kadar önemli ise kız tarafından büyüklerin de erkek tarafını araştırmaya başlaması o kadar önemli idi. Anne ve baba, çevrede olup biteni araştırırdı. Oğlanın işinin olmasına, kötü alışkanlıklara sahip olmamasına, namaz kılıyor olmasına ve büyüklerine hürmette kusur etmemesine dikkat ederlerdi. Evlenilecek oğlanın ailesinin araştırılmasının önemi kadar arkadaş çevresine de aynı önem ve ehemmiyetle bakarlardı (KK10, KK11, KK14, KK15, KK21). Aile içerisinde baba otoritesinin önemi aynı anne-kız ilişkisinde olduğu gibi baba-oğlan ilişkisinde de kendini göstermektedir. Baba da oğlu için bir “model alma”

aracıdır. Oğlan çocuğuna en yakın kişi baba olduğundan dolayı çocuğun babası onun rol modelidir ve birtakım kültürel öğretileri babasından öğrenir. “Babasının sanatı oğla”, “Babasının oğlu” gibi atasözü ve deyimden de görüldüğü üzere babanın aktif rolü erkek çocuk üzerinde etkindir. Bu yüzden eş seçiminde de erkek tarafından babasına bakılarak belirli değerlendirmeler de bulunurlar.

Evlenilecek kadında bulunması gereken özellikler ve evlilikle ilgili Kutadgu Bilig’den alınan aşağıda bulunan parça eş seçiminin hayatın neredeyse dönüm noktası olduğunu vurgulamaktadır. Kutadgu Bilig’de yer alan parça şöyledir:

Eğer evlenmek istersen, çok dikkatli ol ve iyi bir kız ara. Alacak kimsenin soyu- sopu ve ailesi iyi olsun; kendisinin de hayâ ve takva sahibi, temiz olmasına dikkat et. Böylesi seni sever ve senden başkasını tanımaz, yakışık almayan münasebetsiz hareketlerde bulunmaz (Arat, 1959, s.324).

Buradan da anlaşılabacağı üzere boy, pos, yüz güzelliği gibi unsurlar karakter, kişilik gibi kavramlardan sonra gelmektedir.

Eş seçiminde dikkat edilecek hususlar ile ilgili bir başka örnek ise Dede Korkut Hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır. “Kitab-ı Dede Korkut Âlâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân’ın ön sözünde kadınlar dört gruba ayrılmıştır. Bunlar: Solduran sop, dolduran top, bayağı ve evin dayacağıdır” (Ergin, 1969, s.5-6).

Solduran sop: Elindekilerle yetinmeyip devamlı eksikliğinden bahseden, kötüleyen ve aşağılayan kadın solduran sopdur. Hiçbir şeyden memnun olmaz, devamlı ailesini başkaları ile kıyaslayarak eşini beğenmeyen bir kadındır. İşi gücü dedikodu yapıp insan doldurandır.

Dolduran top: Gün içerisinde tek işi dedikodu yapıp insanları birbirine düşüren ve bundan haz alan kadındır.

Bayağı: Bu özellikleri taşıyan kadınlar devamlı eşini, aşını, ailesini küçük düşürür ve saygı göstermez. Devamlı eksiklikleri söyleyerek insanları zor durumda bırakır.

Evin dayacağı: Bu gruba giren kadınlar toplum tarafından tercih edilen, saygı duyulan kadınlardır. Bu kadınlar aile terbiyesi aldıkları için eşlerine de saygı göstermeyi bilirler. Hürmette kusur etmezler. Dışarıdan gelen kimseye eksikliği göstermeyen, kocasının yokluğunu bildirmeyen kadındır.

Eski Türklerde yaşama biçiminin gereği olarak kadın ve erkeğin taşıması gereken birtakım özellikler bulunmaktadır. Bunların içerisinde güzellik,

kahramanlık, savaşçılık, yiğitlik özellikleri barınırdı. Bizler bunu eski Türk geleneklerini içerisinde barındıran pek çok destan-halk hikâyesi gibi anlatıların içerisinde görmekteyiz. Bu konuya örnek olarak:

Beri gel, başım bahtı, evim tahtı
Evden çıkıp yürüyende selvi boylum
Topuğunda sarmaşanda kara saçım
Kurulu yaya benzer çatma kaşım
Çift badem sığmayan dar ağızlım,
Güz elmasına benzer al yanaklım,
Kadınım, direğim, dölüğüm (Gökyay, 1939, s.10)

Bu sözlerle hem kadının güzellik simgeleri ve birtakım fiziki özellikler ile süslenmiş kadının gözler önüne serilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kadın değerlidir ve sevilendir. Evin direği olan kadının bütün unsurları erkek tarafından sevilir ve önem verilir. Bu konuda Ergin tarafından verilen bir başka örnek ise:

“Beri gel başım bahtı, evim tahtı, han babamın güveyisi, kadın anamın sevgisi, atam anam veriği, göz açuban gördüğüm, gönül verip sevdiğim, bir yastıkta baş koyduğum, yolunda öldüğüm, kurban olduğum.” “Senden sonra bir yiğidi sevip varsam bile, yatsam ala yılan olsun beni soksun (Ergin, 1969, s.18, 183).

Burada da eşine seslenen sadakatli bir kadını görmekteyiz. Eşinin ne kadar cömert, cesur, yiğit olduğunu sözleriyle ifade etmiştir. Burada kadının sevdiği eşinin anne ve babasına saygısı ve kocasına bağlılığı ifade edilmiştir.

Bu konuyu daha da anlamak için Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen örnekler vermek gerekmektedir.

Geleneksel Kırgız ailesinde evlenecek kişiler arasında sosyal eşitlik gözetilmektedir. Evlenecek kız ve erkeğin birbirine denk olması aranan şartlardandır. Kırgızlarda büyük köyün küçük köyden, zenginlerin fakirlerden kız alıp vermesi büyük onur meselesi kabul edilmekte, herkesin kendine denk olanla evlenmesi tercih edilmektedir. Bu durum doğal olarak, teng tengi menen tezek kabı menen (her şey dengi dengine tezek kabıyla) ifadesinde yer aldığı gibi, davul bile dengi dengine düşüncesi çerçevesinde, ahlaki, sosyal ve hısımlık ilkesi etrafında gelişmektedir (Koçkunov, 2014, s.107, Ünal, 2016, s.229-259).

Evlenecek kız ve erkeğin soy-sop olarak birbirine uygun olması gibi ailelerin ekonomik yöndende birbirine ya denk ya da erkek tarafının kız tarafından daha üstün olması beklenen bir özelliktir. Gerek Türk dünyası gerek Anadolu sahasında eş seçiminde bu kriter önemlidir.

Kazaklar hakkında değerli çalışmalar yapan Abay (1993) eş seçimi konusunda da şu öneride bulunmuştur:

O, yeni evlenecek olan gençlere eş seçiminde sadece dış görüntüsüne önem

vermemelerini, eşinin insanlık vasfına, akıl ve ferasetine, görgü ve terbiyesine de dikkat etmelerini tavsiye etmiştir. Abay, gelecekte aile kuracak olan gençleri, karı koca olmanın belli başlı zorluklarının da olacağı, o zorlukları yenmek için hazırlıklı olmaları gerektiği hususunda uyarmıştır (Alıpbay 2005, s.3- Aktaran Öztürk-Sembi, 2017).

Buna örnek olarakta şu dördlüğü vermiştir:

Zengin diye, mallı diye beyden alma,

Fakir kızı ucuz diye merak salma.

Arı var, akli var, hayâ eden,

Ana babanın kızından geri kalma (Ömiraliyev 1993, 10-11, Aktaran Öztürk- Sembi, 2017).

Evlenecek olan genç insanların birbirlerine sadece dış görünüşleri ile değil asıl meselenin huy, karakter vb. meseleleriyle bakmalarını istemiştir. Bu düşüncesini de bir dördlük ile açıklamıştır.

Anadolu sahasında da eş seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlara örnek olarak şunlar verilebilir:

Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutar. Orada kızın vücudu, huyu, bohçasının içindekilerden marifetleri araştırılır. Damat adayının seçiminde ise damat olacak erkeğin çirkin, hasta ve işe yaramaz olmaması yeterli olup, diğer olumlu özellikleri de soruşturulur (Türkten, 1996, s. 227-233).

Gelinin iç ve dış özelliklerinin yanı sıra yemek hazırlama, el becerisi gibi özellikleri de titizlik ile incelenir.

Bartın’da kız seçimi yapılırken boy güzelliğine değil huy güzelliğine bakılır. Bunu ifade etmek için de “Yüzü güzelden kırk günde bıklılır; ama huyu güzelden ömür boyu bıklılmaz” denilir (Abdülkadiroğlu, 1987, s. 2-11).

Kız seçiminde her ne kadar toplumumuzda huy güzelliğine dikkat ediliyor gibi görünülse de eş seçiminde kayıinvalideler ve oğullar kızların dış görünüşleri ile de özellikle ilgilenmektedir. Eş seçiminde dikkat edilecek hususların atasözlerimize de yansıdığını yukarıda bulunan örnekten görmekteyiz.

Eş seçiminde yapılan bazı kadın tanımlamaları bizlerin türkülerine, atasözlerine kadar girmiştir. Bu duruma örnek olarak:

Adana’nın Kadiri ilçesinde seçilecek avrat ile ilgili Hasibe teyze şunları söylemiştir:

Oğlum avrat dediğin üç türlü olur, diye sınıflandırmayı yaptı:

1- Zavratızort

2- Çepelimürt

3- Hazretimülk

“Atalarımız: “Erkek sel, avrat göl demiş.” Karılar içinde iyileri olduğu gibi kötüler de vardır. Biz bunu kusur görmezik. Dünyada türlü türlü avrat, türlü türlü erkek olur. Bir bakın, size bu üç türlü avradın ne olduğunu anlatayım da öğrenin”

Zavratızort avrat: İşin nereden geldiğini, nereye gittiğini, nasıl olup bittiğini bilmeyen

avratlara – zavratızort- avrat derler. Bu avratların hesabı kitabı olmaz, onların sözüyle kuyuya inilmez.

Bu karılar iş görüyorum derler, herkese öğünürler, öğünürler ama işlerinin aslı astarı olmaz. Erlerine yardım eder gibi görünürler, karları olmaz, misafir ağırlarım derler, misafir kovarlar. Dedelerimiz bu biçim avratlara kötü dualar etmiş, söyleyeyim yaz efendi.

Kötü olur avradın kötüsü kötü

Çengellerde kokudun aldığın eti

Bir elden, bir ele yayılır methi,

Yandım zavratızordun da elinden

Kurtar Allahım bizleri kötü dlinden

Oğlum... Allah bir eve bunun gibi avrat komasın...

Çepelimürt Avrat: Çepelimürt avrat da akşama kadar evde iş görmez. Çadırında çene çalar, öteki beriki ile kavga eder, yalancı pehlivan gibi adam aldatır. Bu karıların evine tavuk pisliğinden giremezsin. Bak atalarımız bunlara ne demiş:

Üfürür üfürür yanmaz ocağı

Kanaryalar gibi kokar bucağı

Tavuk bokuyla dolar bucağı

Yandım, çepelimürdün elinden

Tanrı kurtar beni onun dilinden

Allah adama bu şekil avradın yüzünü göstermesin... Bunlar ev batıran, yurt göçüren karılardır.

Hazretimülk Hatun: Bu şekil kadınlar; işini, idaresini bilen, herkesten önce kocasını seven, evin erkeğine, uşağına yardım eden, misafire iyi bakan kadınlardır. Bunlar her zaman obanın şenliğidir. Bu kadınların girdiği yere saygı girer.

Böyle hatunlara canlar kurban olsun, bunların ahretleri ışıksun, bunlar bolluktan darlığa girmesin, günün akını görsün, düşmanın kara yüzünü görmesin, bin yaşasın...

Dedelerimiz bunlar için şöyle demiş:

-Kıyna kıyna yıkıyor yükü

Bulunmaz dünyada biricik teki

Hep böyle mi? Hatının kökü

Birin de bana ver Hazretimüllkün

Toplumumuzda erkeklerin kadınlardan davranış olarak beklediği birtakım uygulamalar vardır. Bunlara uyan kadınlar toplum tarafından da eş tarafından da sevilir ve sayılır. Fakat ev işi yapmayan, çok gezen, çok dedikodu eden vb. tarzdaki kadınlar hakkında da bazı benzetmeler yapılır. Toplumumuzda yapılan isimlendirmelere örnek olarak yukarıda bulunan parça verilmiştir.

Toplum içerisinde istenilen ve istenmeyen eş seçimi özelliklerinin türkülerimizde de kendisine yer bulduğunu görmekteyiz. Buna ek bir örnek olarak:

1931 yılında Tekir cayında Ahmet isimli genç avradın kötüsü hakkında Karacaoğlan'ın ne dediğini şöyle söylemiş:

Kötü avratlara etmen emeği
Midem çekmez pişirdiği yemeği
Kazandan çıktı bir kıl eniği
Alman kötü avradı huri de olsa

Kötü avrat dersin cığıştan düşmez
Üfürür üfürür mancası pişmez
Bir at üste versen kimse değişmez
Alman kötü avradı huri de olsa

Kaşını yıkmış ta yüzün şişirir
Sarmam sarmanı manca pişirir
Döşeği yaz deyince çulu devşirir
Alman kötü avradı huri de olsa
Karacaoğlan der mevlam yaratır
Çocuğunu varır ele beletir
Kabını yumaz da ite yalatır
Alman kötü avradı huri de olsa (Yalman, 1977, s.200-204).

Karacaoğlan'a ait olduğu söylenen bu türküde eş seçimine ait değerli tespitler yapılmıştır. Gaziantep bölgesinde de eş seçiminde dikkat edilecek bazı hususların burada da yer aldığını görmekteyiz.

Bir başka örnek ise:

Muğla Ula'da alınacak kızda aranan vasıflar şöyledir:

Ev işinde ve tertibinde: Evini övdürmeli

Mutbak ve yemek işinde: Pişirdiği yenmeli, yüdüğü geyilmeli (Yıkadığı giyilir demektir).

Ev iktisadında: Evinin arısı olmalı (Birini iki eder olmalı)

Çalışkanlıkta: Elinden her şey bilmeli yani (Keçesini sudan çıkarmalı).

Kızlık, bekâret: Çok mühimdir. "Bey beyliğini verir ama kız kızlığını vermez" sözü ile kızın kızlığının beyliğinden kralın tacından daha büyük ve kıymetli olduğu ifade edilmektedir (Demirci, 1938, s.10).

Muğla Ula'dan vermiş olduğum örnektende görüldüğü gibi eş seçiminde istenilen özellikler atasözlerinde de kendisini göstermiştir. Bu da toplumumuzun eş seçimi konusunda ne kadar titiz davrandığının göstergesidir.

2. 2. 4. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Eş Seçimi

Gelin ve damat adayında evlenmede aranan şartların başında gelen şey soy ve sop meselesidir. Hele ki kadının soyu ve sopu meselesine daha çok ehemmiyet verilir. Soyunda herhangi bir sıkıntı olan, bozukluk olan kızların evde kalması çok sık görülür. Bunun sebebi de gelin adayı her ne kadar iyi, güzel, becerikli olursa olsun elbet bir gün soyu ve sopu ile yargılanacak ve soya çekme ihtimali ile halk arasında istenmeyecekti. Bundan dolayı oğluna kız arayan anneler bu kız bakma işini aceleye getirmeden büyük bir titizlik ile yapar (KK4, KK5, KK7, KK8, KK9, KK10). Arama, sorma, gezme, hakkında malumat öğrenme işlerinin hepsine ayrı bir ehemmiyet verir. Kendilerine hem soy-sop hem de ekonomik anlamda yakın olan kimselerin kızlarına bakmaya gitmeye özen gösterilirdi. Bu düşünceye ek olarak bir de kızın anası ve halası, oğlanın ise babası ve dayısı hakkında özellikle bilgi edinilmeye çalışılırdı. Kızın halaya, oğlanın ise dayıya çekme ihtimalinden dolayı bu kişilerin araştırılmasına titizlikle dikkat edilerek gelecekte olabilecek herhangi bir soruna imkân vermezlerdi.

Gaziantep'te eş seçimi konusuna örnek olarak yolma yolan bir baba ile kızın arasında geçen bir türkü diyalogu şöyledir:

Baba: Kızım, kızım edalı kızım, çekilmiyor nazın

Seni bir çoban istiyor da vereyim ona

Kızı: Baba, baba dilleri yana, ben varmam ona

Çobanın sürüleri vardır da yaydırır bana

Baba: Kızım, kızım edalı kızım çekilmiyor nazın

Seni bir subay istiyor da vereyim ona

Kızı: Baba, baba dilleri yana, ben varmam ona

Subayın çizmesi vardır giydirir bana

Baba: Kızım, kızım edalı kızım çekilmiyor nazın

Seni bir abdal istiyor da vereyim ona

Kızı: Baba, baba dilleri yana, ben varmam ona

Abdalın oğlu vardır eşya çaldırır bana

Baba: Kızım, kızım edalı kızım çekilmiyor nazın

Seni bir sarhoş istiyor da vereyim ona

Kızı: Baba, baba dillerin bal ola, ben varırım ona

Sarhoş içer içer gelir de sarılır bana (KK35)

Babası ile eş seçimi konusunda açıkça konuşamayan kızın, yukarıda vermiş olduğum örnekte görüldüğü üzere türkü yolu ile konuşabildiği görülmektedir. Türkünün içerisinde geçen mesajlara bakıldığı zaman kadının eş seçimi konusunda özgür iradesi ile karar verebildiği ve bunu türkü vasıtası ile aktaabildiği anlaşılmaktadır.

Gaziantep kültüründe ‘Eş seçimi’ ile ilgili alan çalışmasından elde edilen bilgiler şunlardır:

Eş seçiminde görücü usulü bir evlilik yapıldıysa oğlanın mesleği olup olmamasına bakılır (KK6, KK9, KK11, KK30, KK36, KK37, KK42, KK47).

Erkeğin ahlaklı olmasına, içkisinin kumarının olmamasına bakılır (KK4, KK9, KK10, KK11, KK23, KK5, KK26, KK28, KK30).

Erkeğin arkadaşlarına dikkat edilir. Kötü arkadaş insanı yoldan saptırır (KK23, KK25).

Her iki tarafın da namuslu aileden kişiler olmasına önem verilir (KK10, KK11, KK14, KK15, KK21, KK23, KK30, KK37, KK42, KK45, KK47, KK50, KK49).

Erkek tarafının malının mülkünün, ekonomik durumlarının iyi olmasına bakılır (KK8, KK9, KK25, KK36, KK47).

Erkek ve kızın fiziksel özelliklerine dikkat edilir (KK8, KK9, KK11, KK14, KK15, KK29, KK30, KK33, KK39, KK44, KK45, KK47).

Erkek ve kızın dış görünüşünde büyük kusurların olmamasına dikkat edilir (KK8, KK11, KK14, KK28, KK29, KK30, KK45).

Evlenilecek kızın iş yapabiliyor olmasına, temiz olmasına önem verilir (KK4, KK5, KK7, KK8, KK9, KK10, KK11, KK12, KK14, KK28, KK30, KK33, KK36, KK37, KK39, KK42, KK44, KK45, KK48).

Evlenilecek kızın annesinin de temiz, hoş sohbet olmasına ve çevre tarafından sevilip sevilmemesine bakılır (KK11, KK15, KK21).

Evlenilecek erkeğin askerliğini yapmış olmasına dikkat edilir (KK7, KK9, KK28, KK32).

Kız tarafından özellikle kızın aile terbiyesi almış olmasına ve saygılı olmasına dikkat edilir (KK4, KK7, KK9, KK11, KK14, KK15, KK21, KK28, KK29, KK30, KK36, KK39, KK42, KK45, KK47, KK48, KK50).

Evlenilecek kızın iyi köfte, hamur yoğurabilmesi için bileğinin kalın olmasına dikkat edilir (KK10).

Evlenilecek çift eğer köyde yaşayacaklarsa kızın köy işlerini yapabilecek marifette olmasına dikkat edilir (KK25, KK37, KK39, KK45).

Evlenilecek kızın kapalı olmasına dikkat edilir (KK45).

Evlenilecek kızın topuğunun çatlak olmamasına dikkat edilir. Topuğu çatlamış olan kız kendine bakmıyor demektir (KK10, KK11, KK49, KK50).

Evlenilecek erkeğin bir sanatla uğraşıp mesleğinin olup olmamasına dikkat edilir (KK4, KK5, KK9, KK10, KK11, KK30, KK36, KK37, KK42, KK47).

Evlenecek olan erkeğin anne ve babasından kalma mal ve mülkünün olması da aranan vasıflardandır (KK25, KK47).

Evlenilecek erkeğin sigortasının olup olmadığına dikkat edilir (KK6, KK9, KK37).

Evlenilecek kız tatlı dilli olsun, güler yüzlü olsun, çalışkan olsun, asık suratlı olmasın. En önemlisi evine ve kocasına saygılı olsun istenir (KK3, KK4, KK9, KK14, KK15, KK21, KK30, KK36, KK39, KK42, KK45, KK49, KK50).

Evlenilecek kızın ayak bileğinin güzel olmasına dikkat edilir (KK9, KK15).

Eski zamanda evlenilecek kız görücü usulü ile bulunduğu için öncelikle “Kör kök yer ararlardı”. Kızın kökünün düzgün olmasına dikkat edilirdi (KK2, KK21, KK15, KK21, KK28, KK30, KK42, KK47, KK49, KK50).

Eskiden kızın tumanının yamalığına bakarlardı. O yama düzgün dikildi ise o kız ağır olurdu. Ama düzgün değilse o kızdan hayır gelmezdi (KK49).

Eskiden görmüş geçirmiş ailenin kızları alınırdı (KK15, KK21, KK28, KK47, KK49, KK50).

Eskiden boy pos, güzellik değil asalet aranırdı (KK15, KK21, KK28, KK30, KK36, KK47, KK48, KK49, KK50).

Eskiden kaynanalar bu evlenecek kız çok çocuk doğurur mu veya doğursa bile benim torunlarıma güzel bakabilecek mi diye düşünürler ona göre hareket ederlerdi (KK21).

Eski âdetlerimizde kayınvalideler oğullarına eş seçerken seçeceği kızın yaşının küçük olmasına dikkat ederdi. Küçük gelin laf söz dinler, büyük gelin olursa dik başlı olur, söz dinlemez diye düşünülürdü (KK11, KK27).

Eski zamanda alınacak kız asaletli ise gece birde, ikide, üçte kalkıp onlara misafir giderlerdi. Gece gece kız onlara ağır yemekler yapar, çulluk keserdi. Misafirini çekip çevirirdi. Böyle yapabilen kızlara asaletli, görgülü kız derlerdi. Yok, eğer yapamadıysa o kız istemezlerdi. Hatta bunun için “Ekinci kızı iş tutsun ırgalaya ırgalaya, al civelek kızını iş tutsun gırganı gırganı” derlerdi. Bu ev ev gezip kız arayanlar gece orada kalırlardı. Gece kaldıklarında evin kızının elinden iş geliyor mu diye yorganın kenarında bulunan dikişlere kadar bakarlardı (KK15).

Değerlendirme:

Toplumun neredeyse her kesiminde olduğu gibi Gaziantep ve çevresinde de evlenecek kızın ve erkeğin seçiminde bazı özelliklere sahip olması istenir. Kızda aranan özellikler: soy-sop güzelliği, dış güzellik, becerikli olması, aile terbiyesi almış olması, temiz olması, dinine bağlı olması vb.dir. Erkekte aranan genel özellikler ise, kötü alışkanlıklarının olması, işinin olması, maddî durumunun iyi olması, dış görünüşünün iyi olması, aile terbiyesi alması vb. olarak sıralanabilir. Eş seçimi meselesi evlenme törenlerinin en fazla titizlik isteyen konusu olduğu için burada erkek annelerinin dedektif gibi çalıştıkları ve en ince ayrıntısına kadar gelin olacak kızı inceledikleri bilinir.

2. 2. 5. Kısmet Açma

Evlenme geleneği içerisinde üzerinde çok durulan konulardan biriside kısmet açma meselesidir. Çevresinde evlenemeyen, talibi çıkmayan insanların kısmetlerinin kapalı olduğuna inanılır. Bu inanışa göre de birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaların içerisinde eski Türk inanç sistemlerinden de parçaların görüldüğünü görmekteyiz. Bunlar bazen hocaya gitme, muska yazdırma, büyü yaptırma vb. olabildiği gibi bazende uğurlu olduğu düşünülen kişi ve nesnelerin yardımı ile de uygulamalar yapılmaktadır. Bu meseleye örnek olarak:

Gelinlerin uğurundan istifade etme alanlarından birisi de kısmet açılmasıdır. Genç kızlar gelinin kutundan pay alabilmek böylece bahtlarının açılabilmesi için birçok uygulamaya başvururlar. Gelenekli olmak bir servettir, geleneği olmayanın geleceği de olmaz denir. Bunlar arasında gelin telinden alıp saklamak, gelinin basına yapılan saçından bozuk para edinip saklamak, gelinin pabucunun altına kısmet bekleyen genç kızların ismini yazmak, gelinin arkası sıra atacağı çiçeğini kapmak, gelinin döktüğü pirinç tanelerini toplayıp saklamak gibi olanlar sayılabilir. Bunlardan birisi de gelinin kınasından kına almaktır. Bu kınadan sürünenlerin bilhassa bekârların muradının olacağına inanılır. Gelin teli, gelin çiçeği, gelin pabucu, gelin atı, gelin kınası, gelin saçında kut olduğu inancı vardır. (Kalafat, 2010, s. 291).

Kalafat'ın dediği üzere evlenme törenlerinde gelinin ve damadın uğurlu olduğu düşünülür. Kısmeti kapalı olan insanlar gelinin uğurunun kendilerine de geçmesini istedikleri için birtakım pratikler yaparlar. Burada önemli olan gelin ve damadın kendisi ve üstlerinde bulunan bazı eşyalarında uğurlu olacağı düşüncesidir.

Bu konuya farklı bir bakış açısından bakabilmek için Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen de birtakım örnekler vermek gerekmektedir.

Makedonya-Üsküp Türklerinde kısmetlerinin açılmasını isteyen Türk kızları Yiğit Baba ve onun hocası Meddah Baba'ya giderlerdi. Kısmeti kapalı olan kızlar ve erkek için hocalara kilit açtırılır. Kısmetin açılması için hocaların yazdığı, muskalar odanın dört köşesine halının dört başının altına koyulur, muskalar burada 3 gün kaldıktan sonra, muskayı kullanacak kişi bunları kazanda kaynatır ve suyuyla yıkanır. Yine kısmet açılması için hacdan getirilmiş topraklardan da medet umulmaktadır (Kalafat, 1994, s.37).

Türk toplumlarında kısmet açmak haricinde de hocaya gidip ona dua ettirme, muska yazdırma, yıldıznâme baktırma vb. uygulamalar sıkça görülmektedir. Bu konuya Hazarlarda şöyle rastlanılmaktadır:

Hazarlarda evde kaldığı düşünülen kızlar, ziyaretlere götürülür veya mollalardan dua alınır. Ziyaret dergâhlarda kilitlenmiş kilitler bulunan bir mekân bulunur. Murat ve kısmet için oradaki kilitler aşağı yukarı tartılır. Eğer bu sırada kilit açılırsa dileğin olacağına inanılır. Kısmeti bağlı olanlara kilit açılır ve böylece kısmetin açılacağına inanılır (Çelik, 2001, s.12).

Türbeye giderek dua etme ve orada kilit-makara açma işlemi hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyası içerisinde sıkça karşılaşılan bir uygulamadır.

Başçetinçelik'e göre Adana'da kismet açma işlemi şöyle yapılmaktadır:

Adana ve çevresindeki kismet açma pratiklerinin bir bölümünde de; hocanın üstüne dualar yazdığı yedi tane taşın, genç kız tarafından dualarla akarsuya atılması, yeni alınmış bir süpürge, cuma günü okunmuş suyla yıkandıktan sonra, bu süpürgeyle evin önünün süpürülmesi, ardından süpürge'nin bir camiye verilmesi pratiklerini görürüz. Bu pratiklerde de suyun temizleyici, arındırıcı gücünden, süpürge'nin de temizleme özelliğinden yararlanılarak büyüsel obje olarak kullanıldığı görülür. Çevrede, kapalı olan kismetinin açılmasının, var olan büyü'nün bozulmasına bağlı olduğuna inanan gençlerin ve yakınlarının uyguladığı pratikler arasında; içinde kutsal bir gölün suyu ile kutsal yer topraklarının bulunduğu söylenen altı şişenin bir hoca tarafından kismetli bağlı genç kıza verilerek bu şişelerin bir dizi uygulamaya tabi tutulmasını da görüyoruz. Genç kız verilen şişelerden birini, dört yol ağzında kırar, ikinci şişeyi inşaat temeline gömer, üçüncü şişeyi akarsuya atılır, dördüncü şişeyi, bir erkek mezarına gömer, beşinci şişedeki sudan biraz içtikten sonra kalan su eve serpererek, altıncı şişenin suyu ile de banyo yapmaktadır (Başçetinçelik, 1999, s. 3-4).

Dinsel-büyüsel işlemlerde karşımıza çıkan su kültü gerek büyü yapmada gerekse büyü bozma uygulamalarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep kültüründe de su kültürünün bu işlemler için de kullanıldığı alan araştırmalarında görülmüştür.

Kismet açmak için önemli bir gün olan Hıdırellez için Kalafat şunları söylemiştir:

Doğu Anadolu'da evlenmek isteyen, ancak bunu bir türlü karşılamayan genç kız ve erkekler, kismetlerinin bağlı veya kapalı olduğuna inanırlar. Bu sorunu çözmek, kismetlerine, yatır ve türbe ziyaretlerine adak adama, Hıdırellez'de istek ve niyetlerini de dile getirme yapılan pratikler arasında sayılabilir (Kalafat, 2006, s.157).

Kismetli kapalı olan veya herhangi bir istekleri bulunan kişiler için Hıdırellez günü çok değerlidir. Bu gün içerisinde insanlar ya akarsuya dileklerini yazıp atarlar ya da bir gül ağacının altına dileklerini temsilen resim/yazı/şekil içeren bir kâğıt gömerler. Bu inanışa göre Hz. Hızır yardımı ile bu gün içerisinde dilenen duaların kabul olacağına inanılır.

Malatya'da kismetinin kapalı olduğuna inanılan kızlar, bahtlarının açılması için daha önce hiç açılmamış olan bir kilidi, cuma namazından ilk çıkacak kişiye uzatıp açtırırlar ve bu şekilde kismetlerinin açılacağına inanırlar (Artun, 2005, s.184).

Malatya'da ve neredeyse Anadolu coğrafyasının hemen hemen her yerinde görülen uygulamalardan birisi olan kilit açma işlemi kapalı olan kismetin temsil yolu ile açılması işlemine dayanmaktadır. Kapalı olan kilit, evlenemeyen kişinin bahtını temsil etmektedir. Bu kilidin açılması temsili ile ise kişinin kismetli açılacaktır. Her ne kadar demir bir kilit ile bu iş temsil edilse de bu işlemi yapmak için genellikle türbe/yatır vb. ziyaret yerlerinin önemi vardır. Buradan alınan manevî güç ile kişilerin kismetlerinin açılacağına inanılır.

2. 2. 5. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kısmet Açma

Belirli bir yaşa geldiği halde evlenemeyen kız ve erkeklerin kısmetlerini açmak için belirli yollara başvurulur. Bunların başında kilit açma, çaput bağlama, hocaya gitme, muska yazdırma, türbe ziyaretleri, adak adama vb. gelmektedir.

Manevî şahsiyetleri aracı kılarak dua etmeye türbelere, ziyaretlere giden evlenme isteği olan genç kızlar kilit açma eylemini kısmetin açılması amacıyla yapmaktadır. Kapalı olan bahtın açılması için benzer olan nesne ile bağ kurarak açma ritüeli yapılır. Kilit ile kısmet arasında bir bağ kurularak kilidin açılması ile kısmetin açılacağı düşünülür. Gaziantep ilinde türbelere gidilerek özellikle cuma günü bu işlem yapılmaktadır. Kilit türbeye girerken kapalı olarak girdirilmekte fakat türbeden çıkarken dualar eşliğinde kilit açılmaktadır. Genellikle bu işlemin olması için üç cuma günü üst üste o türbe ziyaret edilerek yapılmalıdır. Kısmeti açıldıysa ve bir adak adandıysa oraya gelip bir koyun, horoz kesilmektedir ve kan akıtılmaktadır (G1)

Kısmet açmak için yapılan bir işlemde türbelerde bulunan dilek ağaçlarına evde kalan kızın giysisinden veya okunmuş bir çaputu bağlamadır. Bu çaput dualarla bağlanır. Bu kansız kurban sunma ritüellerinden birisidir (G2)

Gaziantep'te kapalı olan kısmetin açılması için yapılan bir başka uygulamada “Niyet çömleği” hazırlamaktır. Bu çömlek Hıdırellez günü yapılmaktadır. Artun'a göre Hıdırellez:

Gaziantep'te 22 Mart gününe “Sultan Nevruz” denir. Halk arasındaki inanca göre 21 Marta bağlanan gece sultan navrız, belli olmayan bir saatte, batıdan doğuya göç eden güzel bir kızdır. Sultan navrızın geçtiği saate uyanık olanların dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. Evdeki bütün kap kacağa su doldurulur, sabaha kadar beklenir. Yerel inanca göre, kısmet açmak için yapılan ritüelin kabulü olursa sular altına dönüşür (Artun, 2005, s.247).

Artun'un da dediği üzere 5 Mayıs günü çömleğin içerisine bekâr kızlardan toplanmış olan yüzük, kolye, isteklerinin yazılmış olduğu kâğıt vb. şeyler çömleğin içerisine konur ve bir kilit ile kitleme ritüeli yapılır. Çömlek bir gül ağacının dibine saklanır. Ertesi sabah genç kızlar çömleğin başına geçer ve kısmeti kapalı olan kişilere bu kilit açtırılır. Her kilidi açan kişi ayrıca bir mani de söyler. Burada altına sakladıkları gül ağacının bir ruhu olduğu düşüncesi ile kısmeti kapalı olan kişilere yardım edeceği inancı yatmaktadır (G3)

Kapalı olan kısmetin açılması için yapılan başka bir işlem de mezar, yatır, türbe, tekke, zaviye, dergâh vb. yerlere giderek dua etmektir. Halkımız, kendilerine yurt açan ve İslamlaşmamızda etkin rol oynayan bu kişilerin varlıklarını sonsuza dek yaşatmak istemişlerdir. Bu yüzden Türk toplumunda ziyaret, adak, kurban kültürü çok önemlidir. Halk tarafından kutsal kabul edilen bu yerlerden alınan taş, toprak, su gibi nesneler ile kısmet açma uygulamaları yapılmaktadır. Türbe içerisinde bulunan su ile kısmet açmak, türbenin çevresindeki taşları duvara sürterek dua etmek, türbenin etrafında bulunan ağaçlara bez bağlamak gibi uygulamalar birçok neden ile yapılıyor olsada kısmet açmak içinde buralar tercih edilmektedir. Buralarda atalar kültü, su kültü, taş kültü gibi kültlerin varlığını sıkça görmekteyiz (G4).

Yatır ve ziyaretler halk tarafından kutsal görünmekle birlikte onların aracılığı ile Allah'a istekte bulunmaktadır. Kısmeti bağlı olanlar kısmetlerinin açılması için, eşiyle arası bozuk olanlar aralarının düzelmesi için bu tarz yerleri ziyaret eder. İslamiyet'ten önce atalara kurban sunma ve onların güçlerini aracı kılıp yardım dileme pratikleri İslamiyet sonrasında bazı değişikliklere uğrayarak karşımıza veli kültü olarak çıkmaktadır. Burada sunulan kanlı ve kansız kurbanlar ile evlilik ile ilgili isteklerin olumlu sonuçlanması niyet edilir.

Kısmeti kapalı olan insanların bunları öğrenme yolundan birisi de fallardır. Su falı, kahve falı, kürek kemiği falı, iskambil falı, el falı gibi fal çeşitleri ile insanlar falcılara giderek kısmetlerinin açık veya kapalı olduğunu öğrenmeye çalışırlar. Eğer kısmetlerinin kapalı olduğunu veya evlenememe büyüsünün yapılmış olduğunu fallar aracılığı ile öğrenmeye çalışan insanlar bu falların sonuçlarına göre çözüm arayışlarına girişirler.

Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen insanların yaptıkları başka bir şeyde büyüsel pratiklerdir. Yıldızname ve fal bakılarak veya kişinin üzerinde büyü olduğu düşüncesiyle hareket edilerek bu büyüyü çözmek için birtakım yollar denenir. Bu büyüyü çözebilecek bu işten anlayan bir muskacı veya hocaya gidilerek çare bulunmaya çalışılır (G5). Gaziantep ilinde yapılan kısmet açma ile ilgili uygulamaya bakıldığında Anadolu Türk halk kültüründeki uygulamalarla benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Gaziantep alan derlemesinden ‘Kısmet Açma’ konusu ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

Kısmeti kapalı olup evde kalmışlara: Gocaoğlan, koca kız, kız kurusu, teke, yaşı geçik, içi geçik, kartlaşmış, kocadın, evde kaldın, tohuma kaçtın denilir (KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK33, KK48).

Evlenemeyen kız ve erkekler kısmet açmak için hocaya giderler ve muska yazdırırlar (KK5, KK10, KK11, KK21, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK45, KK48, KK50).

Kısmeti kapalı olan kişiler üzerlerinde büyü varsa bunu çözmek için tuvalette banyo yaparlar (KK31).

Kısmeti kapalı olan insanların üzerinde kırk delikli tas ile banyoda su dökerler (KK15).

Kısmet açmak için cami hocasına üç kez caminin anahtarı çevirttirilir. Çevirme esnasında kısmetin açılacağına inanılır (KK2).

Kısmeti kapalı olan kızları üç cuma selasında bir odaya kitlerlerdi. Kız aç diye bağırınca kilitli odayı açarlardı. Böylelikle kısmet açılırdı (KK50).

Kısmet açmak için ağaca bez bağlanır. Fakat bu ağaç herhangi bir ağaç olamaz. Büyük ve heybetli olması gerekmektedir (KK28).

Kısmet açmak için türbe yakınında bulunan ağaca da çaput bağlamak sıkça görülür (KK10, KK14, KK28, KK30, KK39).

Kısmet açmak için Karakabir isimli türbeye giderek ayağa çaput bağlanır (KK39).

Kısmet açmak için türbelerin yakınından bulunan ağaçlara yeşil ip bağlarlar (KK14).

Kısmet açmak için türbe ziyaretleri yapılır (KK11, KK14, KK23, KK27, KK28, KK30, KK31, KK37, KK43, KK50).

Kısmet açmak için Ali Baba türbesine gidilir (KK10, KK11, KK15, KK36, KK39).

Kısmet açmak için Tılhabeş Yavuzlu köyünde olan bir hocaya kısmet açmaya giderler (KK39).

Türbelere gidilerek orada makara açılır. Açılan makara ile kızın kısmetinin açılacağına inanılır (KK15).

Türbe duvarına taş yapıştırılarak kısmetin açılacağına inanılır (KK14).

Ali Baba türbesine gidilerek bir gelin bir damat resmi çizilir ve orada bulunan dilek ağacına asılır. Eğer dileği kabul olursa oraya giderek bir kan akıtılır (G5).

Türbe ziyaretinde bulunan insanlar kısmetleri açılsın diye kilit açma eylemi yaparlar. Açılan kilit ile kendi kısmetlerinin de açılacağına inanılır (KK11, KK37).

Pazarcıkta bulunan türbede bir delik var. O deliğin içerisinden geçen kişilerin kısmetinin açılacağına inanılır (KK14).

Bahtının kapalı olduğunu düşünen kız falcılara başvurur. Kahve falı, tarot falı vb baktırarak bunu tam anlamıyla öğrenir ve buna karşılık çözüm yolu öğrenmeye çalışır (KK10, KK48).

Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen insanlar işi bilen birileri tarafından kendilerine kurşun döktürtürler (KK10, KK36).

Eve misafir geldiği zaman çay tepsisi odadan çıkmadan misafir o evden kalkar ise evin kızının kısmetinin kapanılacağına inanılır (KK15).

Kısmeti kapalı olan kişilere yeni nişanlanan çiftin kurdelesinden bir parça verilir ve onu yutması istenir. Bunu yapan kişinin bahtının açılacağına inanılır (KK11, KK12, KK26, KK30, KK48).

Nişan kurdelesinin uzun süre saklanması evlilik sürecinin uzamasına ve kısmetin kapanmasına neden olur (KK2)

Gelinin kaynana evine gelmesi sırasında atılan darı, şeker gibi yiyecekleri alıp yiyen kişilerin kısmeti açılır (KK23).

Gelinin düğün günü ayakkabısının altına isim yazdırıldığı zaman kısmetin açılacağına inanılır (KK11, KK12, KK23, KK25, KK27, KK33).

Gelinin duvağının kısmet açtığına inanılır. Bu yüzden evlenmek isteyenler bu duvağa yüzlerini sürerler (KK25, KK44).

Hıdırellez günü kısmetlerinin açılmasını isteyen kişiler bunu kâğıda yazıp suya atarsa kısmetlerinin açılacaklarına inanılır (KK11, KK12, KK25, KK30).

Gelinin düğün bitiminde havaya attığı çiçeği tutan kişinin kısmetinin açıldığına inanılır (KK23).

Kısmeti kapalı olan insanlar birkaç yolu denedikten sonra kısmetleri açılmıyorsa adak adamayı da ihmal etmezler (KK11, KK12).

Kısmeti kapalı olan insanlar üzerlerinde büyü olduğunu düşünüyorlar ise tuvalette sirkeli su ile kibleye dönük bir vaziyette yıkanır (KK30, KK44).

Kısmeti kapalı olan insanlar büyüden, nazardan korunmak için evi sirkeli su ile temizler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar nazardan korunmak için evin belirli yerlerine küçük çocuğun idrarını dökerler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar sela vaktinde ezan okunmadan önce çöp süpürmesini kızın başına tutarlar. Üç tas suya batırıp kızın kafasına değdirirler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar sık sık evin içinde üzerlik yakıp dua okurlar (KK43).

Eskiden gelinin saçına takılan tellerden kısmeti kapalı olan insanlara verilirdi. Gelinin teli saklandığı takdirde kısmetinin açılacağına inanılır (KK30).

Bir kız uzun süre evlenmezse ona rahat vermezlerdi. Bu kız evde kaldı denirdi. Kısmeti açılsın diye hocalara götürülüp okutulur, büyü yaptırılırdı. (KK5, KK25)

Kısmet kapama veya evli insanların huzurlarını bozmak için domuz yağı, şeytantırnağı, hayvan derisi vb. şeyler büyü için kullanılır (KK6, KK43).

Evlenemeyen insanlar kısmetlerinin kapalı olup olmadığına bakmak için yıldıznameye baktırır (KK7, KK11).

Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen insanlar türbelere giderek dua edip mum yakar (KK11, KK12).

Antep'te Rabandaşı denen bir hoca var. Kısmeti kapalı olanlar gidip ona kâğıt yazdırır (KK12).

Çarpında bir hoca ve türbe var. Kısmeti kapalı olanlar gidip burada sıkıntılarını dile getiriyorlar ve kâğıt yazdırıyorlar (KK12).

Antep'te Ukkaşı'ye hazretlerinin türbesi var. Türlü sıkıntılar için buraya gidiyorlar. Kısmetleri kapalı olanlarda buraya gelir ve dua eder (KK12, KK14).

Antep'te bazı kişiler kısmetlerini açmak ve dua etmek için Pazarcık'ta bulunan Elif Ana'ya giderler (KK14).

Kızların kolları kapalı oturması hoş karşılanmaz Kolları bağlı olan kızın kısmetinin bağlanacağı düşünülür (KK12).

Kızların kahve içmesi eskiden hoş karşılanmazdı. Kahve içen kızların kısmetlerinin kapanacağı düşünülür (KK12).

Antep'te bazı insanların söylemine göre Allah 25 yaşından sonra kızın kısmetini kapatırmış. Erkeğin kısmetini de 30 yaşından sonra kapatırmış (KK12) .

Oğuzeli'nde kısmet kapama için yapılan bir olaya şahit oldum. Kısmeti kapalı olan kızların evinin önündeki ceviz ağacının altına düşen ceviz alınarak ona bağlama büyüü yapmışlar. Daha sonra kabuğun içerisine yerleştirilen büyü kâğıdı ile tekrar onu gömmüşler. Bunu bulan kişiler hocaya gösterdikleri zaman bunun bağlama büyüü olduğunu öğrenmişler. Kısmeti kapalı olan kız hoca tarafından okunduktan belirli bir müddet sonra kısmeti açıldı (KK6).

Değerlendirme:

Evlenme çağına gelmiş ya da çeşitli nedenlerden dolayı evlenememiş kişiler tarafından yapılan ve kaynağı çok eski zamanlara dayanan kısmet açma uygulamaları hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasında sıkça karşılaştığımız bir olaydır.

Kısmeti kapalı olan kişiler Gaziantep merkez ve köylerde daha çok hocaya gitme, muska yazdırma, büyü açtırma, türbe ziyareti yapma, adak adama, Hıdırellez gibi önemli günlerde dua etme vb. işlemleri yapmaktadırlar. Genellikle bu işlemler yapılırken kimseye söylenmez ve gizli olarak yapılmaktadır. Bu uygulamaların haricinde birde yeni evlenen çiftlerin belirli eşyalarının kendilerine şans/kısmet getireceklerine inanılır. Gelinin teli, çiçeği, ayakkabası, duvağı, nişan kurdelesı vb. eşyalarının bu kişiler tarafından alınıp saklandığı bilinir.

Kısmet açma işlemleri yapılırken türbeleri, velileri ziyaret etme, adak adama, çaput bağlama vb. uygulamaların aslında eski Türk inanç geleneğinden gelen 'Atalar Kültü' ile ilgili olduğu görülmüştür. İslamiyetten önce Türkler dağ, ağaç, su

vb. kutsal saymış ve bunların ruhlarının olduğuna inanmışlardır. Bundan dolayıdır ki kismet açma işlemleri için yapılan uygulamalarda gördüğümüz şeyler hep bu korku ve inanmadan kaynaklanmaktadır.

2. 2. 6. Düğür Gezme\ Kız Bakma

İnsana toplumsal değerlerin aktarıldığı yer olan aile kurumu, insanların neredeyse tüm yaşam biçimlerinde kendini hissettirdiği için gelin adayının hangi aile ortamında, hangi değerler ve gelenekler ile yetiştiği çok önemli kriterlerden birisidir. Gelin adayının ailesinden aldığı terbiye meselesi, oğlanın ve oğlanın ailesi arasında refahı koruyacak bir köprü görevindedir. Kızın almış olduğu terbiye ile bu soyun devamı süreceğinden gelin adayı ve ailesi çeşitli açılardan derinlenmesine incelenirdi.

“Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvurulmuş bu âdete ‘görücülük, görücüye çıkma’ gibi adlar verilir” (Örnek, 2016, s.263). Bu işlem için erkek tarafı ilk olarak kendi arasında bir hazırlığa girer. Toplum, gelin adayının hazır bir şekilde düğür gelmesini bekleme haliyle bu incelemeyi yapmak yerine genellikle gelinin hazırlıksız olduğu sabah anları daha sık tercih edilmekteydi. Burada amaç sabahın erken saatinde kızın halini ve tavrını görmektir.

Görücülüğe gitmeden önce her ne kadar kayınvalideler hamamlarda, bayram gezmelerinde, düğünlerde, çarşı-pazar yerlerinde, tarlada, bahçede çalışma esnasında görsede komşuların ve arabulucu kişilerin de desteğiyle kapı kapı kız aramaktan geri kalmazdı. Bu kapı kapı gezme bazen haberli olabildiği gibi bazen de model alma, su isteme, eksik isteme vb. bahanelerle de gerçekleştirilirdi (KK22, KK28)

Görücü giden kişilerin en çok dikkat ettiği hususlar, gelin adayının hal ve hareketleri, aile terbiyesi alması, namuslu olması, fiziki görünüşü ve evinin temizliği, düzenliliğidir. Görücü giden kişiler, gelin adayının ses tonuna, fiziğine, ikram ettiği şeyleri getiriş ve tutuş şekline, misafirleri kapıda karşılayış şekline bakarak gelin adayı hakkında kanaat getirirlerdi. Gelin kızın temiz olup olmadığını ölçmek için de çeşitli bahaneler ile odalar gezilir, kuytu köşede kalmış yerler kontrol edilirdi (KK10, KK11, KK12, KK22, KK27, KK45, KK48).

Gelin hakkında olumlu bir kanaat geldiyse kız evinin de görüşü alınır ve ona göre tekrar ailecek gelinirdi. Fakat olumsuz bir kanaat geldiyse ikramlar ve ağırlamalar için teşekkür edilip çıkılırdı (KK14, KK25)

Türk halk kültüründe yapılan evliliklerin birçok çeşidi vardır. Fakat en çok tercih edileni görücülük ve akraba evliliğidir. Günümüzde görücülük yoluyla evlenme geleneği azalmaya, onun yerine tanışarak evlenme biçimi artmaya başlamıştır. Eskiden ailenin özellikle de annenin beğendiği gelini alması münasip iken şimdilerde herkes kendi bulduğu insanla evlilik yapmak istemektedir.

Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen bazı örneklerin verilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Yakut Türklerinde evlilik sırasında damat çok sayıda oba dolaşarak bir kız beğenir. Bu esnada yalnız olabildiği gibi yanında bir akrabasını da götürebilir. Buna göre akrabaları dünür olarak gider, eğer kız tarafı vermez ise kızın başka kardeşleri var ise onlardan biri de isteyebilir (Seroşevsky, 2007, s.182).

Yakut Türklerinde görülen kız bakma işlemi Anadolu coğrafyasına göre biraz farklılık içermektedir. Toplumumuzda eskiden erkeklerin kapı kapı dolaşarak kız aramaya gitmesini geçelim sevdiği kız ile bir kez bile görüşmesi hoş karşılanmazdı. Türk topluluklarında burada aktif rol alan kişi annedir. Anne ve yakın akrabalarının kapı kapı dolaşarak kız bakma işi yazara göre Yakut Türklerinde erkeklerde görülmektedir.

Gagavuzlarda görücü gidildiği zaman, görücü kız evinde öncelikle ateşteki közü karıştırır veya sobaya dokunur. Böylece kendisini ve samimi duygularını kötülüklerden arındırarak hayırlı bir işe başlamaya çalıştığını ifade etmektedir. Şamanların hastalıkları ateşle tedavi etmeye çalışmaları, murdar olduğunu düşündükleri kapların ateş ile arındırılması eski Türk inanç izlerini ve ateşin kutsallığını bir kez daha göstermektedir (Yoloğlu, 1999, s.38-39).

Türk toplumunda ateş kültü, su kültü, atalar kültür, ağaç kültü vb. sıkça görülmektedir. Burada bu kültürlerin kendilerinde bulundurdıkları birtakım özellikler vardır. Gagavuzlarda da görüldüğü üzere ateş kültürünün temizleyici, arındırıcı ve kötülüklerden koruyucu bir fonksiyonu bulunmaktadır. Evlenme törenlerinin pek çok yerinde kendisine yer bulduğumuz ateş kültürünün buradaki fonksiyonu ise yeni tanışacak iki bireyin arasına kötü düşünce ve kişilerin girmesini engellemektir.

Tuva Türklerinde bu duruma istek bildirme adı verilir. Oğlan tarafından bilgili ve yiğit biri seçilip, mataralar içki ile doldurulup kaplara et ve peynir basılıp kız evine gönderilir. İstek için geldiğini belirtir. Kız babası ile tabakalar değişip sigara içilir. Kız ailesi açıkça kararını belirtir. Gelen misafirler en fazla iki kadeh içer ve oradan ayrılır (Lopsan Kenin, 1996, s.300-301).

Gaziantep kültüründe görücü gitme/dünür gitme diye ifade ettiğimiz bu aşama Tuva Türklerinde farklı adlandırılmaktadır. Burada da bu işi bilen, sözü dinlenen bir kişi kız tarafının evine gitmektedir. Anadolu halk kültüründen tek farkı ise bu kişinin Tuva Türklerinde erkekler tarafından yapılıyor olmasıdır. Anadolu’da kız bakma ve beğenme işleri kadınlar tarafından yapılmaktadır. İş söz kesme merasimine gelene kadar erkeklerin pasif kaldığı görülmektedir.

Kütahya’da oğlan anaları görücü gidecekleri kızları, oğlanlar da bir vasıta ile annelerine söyleyip görücü yollatacakları kızları mesirelerde seçerlerdi. Bilhassa Müderris Bahçesi denilen mesirede Hıdırellezin ilk haftasında sabahdan akşama kadar çeşit çeşit urba değiştirerek kol kol salınıp gezinen türküler söyleyen, salıncaklara binen kızlar bu seçimde göz önüne alınırlardı (Barlas, 1963, s.9).

Eskiden Gaziantep’te kız bakma yerlerinin başında hamamlar, pazar yerleri, sahireler, düğünler vb. gelirdi. Kütahya’da da benzer olarak kız bakmak için mesire yerlerinin tercih edildiğini görmekteyiz.

Kahramanmaraş’ta görücü gezme işi haftanın her günü yapılmaz. Kız görmek için uğurlu addedilen gün pazartesi ile perşembe günleridir. Bu iki günde istenen kızların ve bunun neticesinde kurulan yuvanın saâdeti garanti altına alınmış olur (Barlas, 1963, s.15-16).

Kız bakma işlemi bir ailenin kurulmasında beklide en hassas davranılan aşamadır. Bu aşamada elden geldikçe titiz davranılır ve bütün özelliklere dikkat edilir. Bunların başında gelini/damadı kontrol etmek, sorup soruşturma gelse de bunları yapmak içinde bazı günlerin özellikle seçildiği görülmektedir. “Pazartesi ve Perşembe” günleri bizler için önemli sayıldığından hassasiyet gerektiren işlerin o gün yapılmasına özellikle dikkat edilir.

2. 2. 6. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğür Gezme\Kız Bakma

Türk halk kültüründe oğluna münasip bir eş arayan anne, evlenme çağına gelmiş oğlunun ağzını önce aramaya başlar. Oğluna istediği birisinin olup olmadığını sorar. Oğlu ile arasındaki iletişim kuvvetli ise annesine uygun bir dille istediği kişiden bahseder. Fakat annesi ile iletişimi biraz mesafeliyse belirli hal ve hareketler ile evlenmek istediğini belli eder. Her ne kadar annesi oğluya sohbet esnasında öğrenmeye çalışsa da oğlan evleneceği kızı kendisi bulursa bu ailesini hesaba katmaması anlamına gelirdi ve onlara yapılmış saygısızlık olarak algılandırı.

Anne işi devralarak çevresinden yavaş yavaş kız bakmaya başlar. İlk olarak yakın komşularda evlenme çağına olan uygun bir kız olup olmadığına bakar. Daha

sonra yanına oğlunu da alarak düğün merasimlerine gider. Düğün merasimlerinde oynayan, gelenlere hürmet eden kızlara alıcı göz ile bakılır. Orada oynayan kızların güzel oynaması, fiziklerinin uygun olması seçilebilecek kriterlerden bazılarıdır. Anne adayı sadece düğün merasimlerini gezme ile kalmaz asıl kız bakmaya hamama giderdi. Hamam eğlencesi sırasında kızın vücudunda bir kusurun olup olmamasına dikkat edilir. (KK11, KK28, KK29, KK30, KK31, KK34, KK39).

Kafasında belirlemiş olduğu ve kendi ailelerine uygun düşecek nitelikte ki genç kızın evine düğün gönderilir. İlk olarak amaç gelin adayının evlenmede niyetinin olup olmamasını öğrenmektir. Görücü gidenler genellikle damadın annesi, halası, nenesi, kardeşi vb. gibi kişilerden oluşmaktadır. İlk olarak niyetlerini belli etmeseler bile kız evi gelen insanların niyetlerini sezer ve hal ve hareketlerine ona göre çeki düzen verir. Kızın annesi, gelinlik kızını kahve ikramı sırasında misafirlerin karşısında sade ve şık bir elbise ile çıkarırdı. Gelin adayına haber verildikten sonra gelin içeri girer ve gelenlere güler yüzle hoş geldiniz diyerek gelenlerin ellerini öperdi. Tabi bu aşamada gelin, düğün gelenler tarafından tek tek incelenir. Dış görünüşünde bir kusurunun olup olmamasına, yüz güzelliğine, oturup kalkmasına dikkat edilirdi(KK7, KK8, KK10, KK11, KK12, KK14).

Kahveler bitince görücü kadınların en yaşlısı abdest almak bahanesi ile su ister; kızın annesi kızına satıl ile su getirmesini söyler. Kız suyu getirinceye kadar da kendisi dolaptan çıkardığı ağzı darca bakır ibriği yerdeki halının üstüne koyardı. Kız getirdiği suyu halıya damlatmadan ibriği doldurursa bu kızın sinirlerinin sağlamlığına yani iyi bir kız olduğuna alametti (Barlas, 1961, s.271).

Eğer ki herhangi bir sıkıntı yoksa gelen düğüncülerden büyük olanı veya annesi münasip bir dil ile bu işin olup olmayacağını ona göre erkekler ile başka bir gün ziyaret etmek istediklerini söylerler. Gelin adayının büyükleri bu işin olup olmayacağına dair bir görüş bildirdikten sonra olumlu ise bu işi bir de erkeklere danışalım diyerek cevaplandırır. Daha sonra görücüler güler yüzler ile evlerine uğurlanır(KK14, KK25, KK31, KK36).

Verilen bu on-on beş günlük mühlet zarfında her iki tarafta derin bir araştırma, soruşturma evresine girerler. Birbirlerinin yedi göbekten beri olan durumlarını soruşturmaya başlardı. Görücülük de üşenmeye hele ki dikkatsiz davranmaya gelmez. Bu yüzden “Tabanların paralanasıya kadar ara, kıyamete kadar dinlen” diye söylenir. Bu yüzden derince bir araştırma yapmaya özen gösterilir. On-on beş günlük verilen mühletten sonra kız evinin kapısı oğlan evi tarafından tekrar çalınır. Bu sefer gelin kız ortalıkta görünmez çünkü söz annededir. Verecekler ise

“Hayırlısı ise olsun” denir. Eğer olumsuz bir malumat edindilerse erkek tarafı aleyhinde o zaman ise “Verecek kızımız yok. Kızımız küçük, babası razı gelmedi.” gibi sözler ile karşı tarafı kırmadan durumlarını bildirirlerdi (KK11, KK12, KK14, KK25, KK26).

Kadınlar arasında iş hallolduktan sonra iş babalara gelir. Artık aktif rol oynayacak olan onlardır. Oğlanın babası, kızın babasının yanına giderek “Müsait bir zamanda kapınıza gelmek isteriz.” diyerek bu işin olumlu bir şekilde ilerlediğini haber verir. Kız babasından müsait bir gün için izin isteyen erkek babası bu durumu eşine bildirir ve artık iş söz kesmeye kalmıştır.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Kız bakma’ konusu ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Kız bakmaya gitme kelimesi için Gaziantep’te “Düğürücü gitme\gelme” ifadeleri kullanılır.

Eski zamanlarda kız bakmaya damat gitmezdi (KK5, KK7, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK28, KK32, KK33, KK36, KK37, KK38, KK39, KK45, KK47, KK48).

Eskiden insanlar atlara binip köy köy asalet aramaya giderdi (KK15, KK49, KK50).

Kız görmeye genellikle sabah erken saatte gidilir. Bunun nedeni kız evinin temiz olup olmamasını kontrol etmektir. Gelin olacak kızı olan evlerde erkenden ev temizliği yapılır ve kapının önü süpürölüp yıkanır (KK5, KK7, KK27, KK39).

Kız görmek için kapı kapı gezen kayınvalide o evde bekâr kız olduğunu o evin camının önünde bulunan büyük çiçek saksısından anlardı. Bu saksıda genellikle reyhan olurdu (KK39).

Kız bakmaya giden kayınvalide, o evde genç kızın olduğunu kapının önüne konulan siyah mihenk taşından anlardı (KK49, KK50).

Kız görmeye gitmeyen damat adayı düğünlerde ve çeşme başlarında, tarlada evleneceği kızı görmeye çalışırdı (KK15, KK23, KK28, KK33, KK34, KK39, KK48).

Kız görmeye eskiden mübarek gün diye cuma günü giderlerdi (KK22).

Kız görmek için genelde perşembe günü seçilir. Cuma gününe bağlandığı için buna dikkat edilir (KK34).

Eskiden kız görmeye erkek tarafından büyükler, komşular ve arabulucular beraber giderdi (KK4, KK5, KK7, KK8, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Kız görmeye gittiklerinde kızın temiz olup olmadığını anlamak için deneme yaparlardı (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK25, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK39, KK43, KK45, KK48, KK50).

Kız görmeye gittiklerinde aile fertleri beyaz çorap giyerlerdi. Eğer beyaz çorap kirlendiyse “Bu kız temiz değil bize olmaz” derlerdi (KK2).

Kız görmeye gittiklerinde kızın kahve veriş şekline dikkat ederlerdi. Eğer diz üstüne doğru çökerek eğilip vermezse hoş karşılamazdı (KK10, KK14, KK22, KK29, KK30, KK33, KK39, KK42, KK43).

Kız görmeye gidildiğinde kızın misafir karşısında oturup kalkmasına dikkat edilir (KK12, KK14, KK22, KK28, KK30, KK31, KK33, KK34, KK39, KK43).

Kız görmeye gittiklerinde halıların altına birer parça iplik, kâğıt parçası vb. malzeme koyarlardı. Eğer bir daha ki gelmede o malzemeler halen halının altında ise o kızı istemekten vazgeçerler (KK15, KK29, KK30, KK33, KK34, KK43, KK50).

Kız görmeye gittiklerinde ellerini camların, eşyaların kenarlarına değdirerek toz olup olmadığını kontrol ederler (KK11, KK25, KK27, KK30, KK33, KK34, KK37).

Kız görmeye gittiklerinde ikram edilen çayın rengine ve bardağın içinde ki çayın dökülüp dökülmediğine bakılır (KK26, KK28, KK31, KK43, KK44).

Kız görmeye gittiklerinde bir bahane ile tuvalete giden aile bireyi etrafı kontrol eder, tuvaletin temizliğine bakarlar (KK12, KK37, KK48).

Kız görmeye gidenler bir bahane ile kızın evinin odalarını hızlıca bir kontrol eder. Temizliğine ve odanın düzenliliğine bakılır (KK39).

Kız görmeye gidildiğinde ikram edilen kahveler içildikten sonra bir bahane ile mutfağa gidilir. Mutfağın toplu olup olmamasına dikkat edilir (KK12, KK39).

Kız görmeye gittiklerinde kızı konuşturarak konuşmasında bir sıkıntı olup olmadığına bakılır (KK12, KK14).

Kız görmeye gittiklerinde kızın kolunun ve bileğinin kalın olup olmadığına dikkat ederler. Antep'te köfte ve hamur yoğurmak çok önemli olduğu için bileği kalın kız isterler (KK10, KK15, KK25, KK27, KK49, KK50).

Kız görmeye giden erkek tarafı kıyıda köşede kalmış yerleri bir şekilde kontrol edilerek evin temiz olup olmadığından emin olurlardı (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK27, KK30, KK31, KK37, KK39, KK43, KK45, KK48).

Kız görmeye gidildiği zaman önce tuvalete bakılır. Tuvaletin fayansları temiz ise o evin kızının da temiz olduğu düşünülür (KK48).

Kız görmeye gidildiğinde eski zamanda ocağa girerlerdi. Orada kaldırma denilen bir yer olurdu. Üzerinde yataklar düzülü dururdu. Orayı kaldırıp temiz olup olmadığını kontrol ederlerdi (KK15).

Kız görmeye gidildiğinde yavaştan oturan koltuğa yumruk atılır. Eğer oradan toz çıkıyorsa o gelin temiz değildir (KK22).

Kız görmeye gidildiğinde kızın ocaklığına ve kazanına temiz mi diye bakılır (KK15).

Kız görmeye gittiklerinde ayakkabıların kapının önünde düzenli ve çiftlenmiş bir şekilde durup durmadığına dikkat edilir (KK39).

Kız görmeye gittiklerinde kızın iş tutma şekline dikkat ederlerdi. İşi yaparken ağır başlı mı yapıyor yoksa fingirdek hareketler ile mi yapıyor bakılır (KK15, KK27, KK30, KK31).

Kız bakmaya gidildiği zaman kızın tırnaklarına ve topuklarına dikkatlice bakılırdı. Topuğu çatlamış ve tırnakları kirli olan kızı “Kendine hayrı olmayanın bize hiç olmaz” mantığı ile alınmak istemediği görülmüştür (KK14, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK39, KK43, KK44, KK48, KK49, KK50).

Kız bakmaya gittiklerinde kızın ayaklarına bakarlar. Ayağı büyük olan kadın yiğit olur derler (KK25).

Kız bakmaya gidildiğinde kayınvalideler yanlarında eşek boku götürür evin bir yerine atarlardı. Bunun yapılma amacı kız evinin ağzının dilinin bağlanması içindir (KK50).

Kız bakmaya gidildiğinde eskiden erkek tarafı kız evinin önünde makas kapatırdı. Düğün olana kadar oradan makası kaldırmazlardı. Kız tarafının ağzı dili bağlansın diye yapıları (KK50, KK49).

Kız bakmaya gidildiği zaman gelinin saçına dikkat edilir. Saçı uzun olan kızın daha güzel olacağı düşünülür (KK39).

Kız bakmaya gidildiğinde eskiden kilolu, iri, babayiğit kızlar aranırdı. Tokmak gibi olsun, beli kalın olsun derlerdi (KK15, KK23, KK39).

Gelin adayının erkek tarafını karşılama şeklide çok önemliydi. Güler yüzle ve samimi bir şekilde karşılama çok önemliydi (KK12, KK14, KK29).

Kız bakmaya gidildiğinde yorgan kaplamalarından, dikiş işçiliğinden o kızın marifetli olup olmadığını anlarırdı (KK27, KK39).

Evlenecek çağa gelmiş olan erkekler su taşıyan kızları çeşme başında izlemeye giderdi (KK15, KK28, KK31, KK33, KK35, KK39) .

Kız bakma yerlerinin başında da düğünler gelirdi. Düğünlerde kızlar süslenirdi. Düğüne davetli olarak giden erkek anneleri de bu süslenen kızlara alıcı göz ile bakar (KK11, KK15, KK23, KK25, KK27, KK28, KK29, KK30, KK33, KK35, KK39, KK48, KK49, KK50) .

Köylerde eskiden kız bakmaya tarlalara giderlerdi. Kızın işçiliği nasıl, eli ağır mı, çok konuşuyor mu diye bakarlardı (KK15, KK15, KK31, KK39).

Köylerde eskiden kızlar halay çekilirken beğenilirdi. Güzel halay çeken kızlara talip çok olurdu (KK15, KK28, KK29, KK34, KK39, KK49).

Barak'ta ahmediye denilen sarı yağlığın üstüne çiçek takılır. Bu çiçek sağ tarafta ise kişi bekâr kız, sol tarafta ise gelin olmuş anlamına gelir. Bunu gören kayınvalideler kişiye alıcı gözle bakar (KK39).

Kız görme amacıyla kadınlar kapı kapı gezip o evlerden su, un, tuz vb. eşyalar isterlerdi. Bu sayede o evde kız var mı yok mu anlarırdı (KK22, KK28, KK30, KK31, KK39, KK43, KK48, KK49, KK50).

Kız bakmaya yerlerinden biriside piknik alanlarıdır (KK49, KK50).

Gaziantep geleneklerinde önemli bir yeri olan hamamlar kızlara bakmak ve beğenmek için de uygun yerlerden biriydi. Erkek annesi hamama gider ve orada gözüne kestirdiği kızın vücudunda bir sıkıntısı olup olmadığını kontrol ederdi (KK10, KK11, K14, KK22, KK27, KK30, KK31, KK34, KK39, KK48, KK49, KK50).

Kız bakmaya gidenler eğer evin kızını beğendiyse ikram edilen kahvenin yanındaki suyu araya soğukluk girmesin diye içmezler (KK12, KK30, KK34).

Kız tarafı gelen düğüncülerden memnun kaldılar ise “Beyler ile de bir konuşalım” derlerdi. Fakat memnun kalmadıysa “Verecek kızımız yok” derlerdi (KK14, KK25, KK31, KK36, KK37, KK43, KK45, KK48).

Erkek tarafı da kız tarafı da bu işten memnun kaldılar ise işin hayırlı olup olmayacağını anlamak için istihareye yatarlardı (KK15, KK33, KK34).

Kız bakmaya gidildikten sonra bu kızın aileye uğur getirip getirilmeyeceğine kanaat getirmek için bir bardağa yedi gün kullanılacak tuzu koyarlar. Bu tuz bitene kadar herhangi bir olumsuz durum olmazsa kızı istemeye giderler (KK4, KK10, KK11, KK15, KK25, KK25, KK29, KK34, KK38, KK47, KK48, KK50).

Kız bakmaya gidildiğinde kızın yaşına dikkat edilir. Kızın yaşı oğlandan büyükse kızı istemezler. Kızın yaşı erkekten büyükse evde kızın sözünün geçeceğine inanılır (KK30, KK44).

Kız bakmaya eskiden akrabalar ile beraber aile fertleri giderdi. Kapı kapı kız aranır veyahut hamama gidip kız bakarlardı. Kız bakmaya genellikle sabah erken saatlerde gidilirdi. Sabah saatlerinde gittiklerinde ev düzenli ve temiz ise kıza olumlu göz ile bakılırdı (KK5, KK7, KK10, KK12, KK22, KK27, KK29, KK30, KK31, KK35, KK39, KK43, KK48, KK49, KK50).

Eskiden gelinlik kızlar sabah erkenden kapının önünü yıkarlarmış. Orası kuru kalmazmış. Bunu gören görücüler ise orada evlenecek kız olduğunu anlarılarmış (KK35, KK39).

Kız tarafı eğer gelen görücülürden memnun değillerse veya evin genç kızı evlenmek istemiyorsa gelen görücülerin ayakkabılarının içerisine çabuk kalsınlar

diye tuz dökerdi (KK11, KK12, KK26, KK30, KK44, KK50).

Evlenecek kız, erkek tarafından memnun kaldı ise biraz daha otursunlar diye ayakkabısının içerisine şeker döker (KK50).

Evlenecek kız evlenmek istemiyorsa gelen misafirlerin ayakkabısını ters çevirir (KK36).

Evin genç kızı eğer evlenmek istemiyorsa kahvenin içine tükürür (KK15, KK33).

Kız, dünürçülerin istemeye gelmesini veya gelmemesini istiyorsa birtakım pratikler yapar. Bunlardan birisi de gidenlerin arkasından su dökerse giden geri gelirmiş. Fakat arkalarından taş fırlatırsan gittiği yere yapışır geri gelmezmiş (KK12, KK27).

Evin kızı eğer gelen düğürcüleri istemiyor ise onların kapının önünde duran ayakkabılarını düzeltmez, giderken yolculamaya çıkmaz, suratını asar (KK14, KK26, KK29, KK30, KK33, KK36, KK48).

Gelin kız eğer görücülerden memnun değilse kahve yerine buz gibi su ikram eder (KK36).

Kız bakmaya gidildiği zaman eğer her iki ailede birbirinden memnun kaldıysa biraz düşünmek ve araştırmak için karşılıklı mühlet isterler (KK11, KK12, KK14, KK25, KK26, KK28, KK30, KK31, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Eskiden kız bakmaya anneler, akrabalar ve komşular giderdi. Bizim bir akrabamıza kız istemeye gitmişler. Tabi oğlan bu kızı görmemiş. Bu oğlanın adı da Girlik Ahmet'di. Evin iki kızı varmış. Kaynana büyük kızı beğenmiş. Daha sonra gerdek gecesinde oğlan sonradan anlamış ki evlendiği kişi aslında kızın kardeşiymiş. Yani ailesi küçük olan kızı bu oğlanla evlendirmiş. (KK15)

Eskiden yeni adı Urova olan bir yerde bir kız emmisinin oğlunu istiyormuş. Ama ona bakmaya düğürcü gelmiş. Kız dışarıda kendisini istemeye gelen oğlanın ayakkabısına bakmış kötü, çamurlu, pislik içindeymiş. Bir de emmisinin oğlunun ayakkabısına bakmış o temiz, pırlıl pırlılmış. Bunun üzerine gız içeri girip “Vardığım adam temiz olmalı, sözü cemaatte dinlenmeli, kahve ağzını yakmalı, kundura ayağını sıkmalı, emmimoğlunun ayakkabısı gibi olmalı” demiş. Bunun üzerine herkes onun

emmioğlunu istediğini anlamış (KK15).

Değerlendirme:

Gaziantep yöresinde, kız bakma işine ‘Düğür gezme’ de denmektedir. İlk olarak evlenmek isteyen gencin bir istediğinin olup olmadığı soruşturulduktan sonra kız bakma işine geçilmektedir. Evlenecek olan kişinin aile yapısı akraba evliliğine onay veriyorsa o şekilde, vermiyorsa da görücü usulü şekilde kız aranmaktadır. Aranacak kız veya oğlanın aile çevresi, dış görünüşü, maddî durumu, eğitim durumu, hayat şartları, kişisel özellikleri vb. konuları her iki taraf içinde dikkat edilecek hususların başında gelmektedir. Belirli şartlar içerisinde yer yer titizlik ile süzülen ve araştırılan geline karar verildi ise sıra kız isteme merasimine gelmektedir. Değişen hayat şartları ile beraber düğür gezme işleminin artık çok fazla yapılmıyor oluşu ve gençlerin daha çok anlaşılarak evlenmeleri gözlemlenmektedir. Okulda, iş yerinde, internette vb. yerlerde kişilerin bizzat kendisi veya arkadaş çevresinin yardımı ile evlenecek kişiyi bulmaları ve ardından hayatlarını birleştirmek istemeleri günümüzde daha sık tercih edilmektedir. Akraba evliliği yer yer kırsal bölgelerde ve merkezde destekleniyor olsa da eskiye oranla daha az tercih edilmektedir. Eskiden kapı kapı düğür gezme yerine ise günümüzde komşuları veya akrabaların aracılığı ile kız bakmaya gidildiği saha araştırmasında gözlemlenmiştir.

2. 2. 7. Kız İsteme

Anadolu’da evlenme işi, kız arama ve kız bakma ile başlamaktadır. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, varsa oğullarının gönlünde olan kişiyi yoksa da akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden başlayarak kız arama işine başlarlar. Bu esnada aile büyüklerinin yardımına akraba ve komşular koşar. Nahya’ya göre bu işlem şöyle olmaktadır:

Erkek tarafının gelin adayını beğenmesinden sonra, erkek tarafı aile büyükleriyle, yakınlarıyla kız istemeye gider. Bu ziyarette kızın akrabalarından, ortak komşularından da yanlarına aldıkları insanlar olmaktadır. Kız arama, bulma, beğenmede kadınlar ön plândayken dünür gitmede erkekler ön plândadır. Kız evindeyken oturulur oturulmaz kız istenmez; kızı dünürçülerin en yaşlı ve itibarlı olanı -Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızınız Fatma’yı oğlumuz Mehmet’e istiyoruz- diyerek kız tarafından ister (Nahya, 1987, s. 258).

Kız isteme aşamasının başlaması ile beraber erkek tarafından babanın

rolüde başlamış olur. Bu aşamaya kadar kızı arama işini üstlenen anne artık isteme işini babaya devretmiştir.

Kız isteme konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen de bazı örnekler vermek gerekmektedir.

Tuva Türklerinde kız isteme törenine “çayı koparmak” denilmektedir. Oğlan tarafından kız ve erkek akrabalarından bir grup seçilir, en iyi atlar eyerlenir, en iyi etler içkiler ile birlikte bir bütün çay hazırlanır ve bunun yanına bir miktar tütün alınarak kız evine varılır. Kız ailesi ise renkli incileri ipeğe dizerek kızın saçına bağlar. Oğlanın akrabaları çaydan bir parça tutup “çayı koparayım” diyerek kızın annesine saygıyla sunar. Ardından tütünler içilir. Sigara ikram etme, çay koparma geleneği kızın artık kaynata ve kayınvalidesinin olduğunun ilan edilmesidir (Kenin Lopsan, 1998, s.301).

Kız istemenin Anadolu coğrafyasında farklı adlandırmaları olduğu gibi Tuva/Kırgız/Kazak vb. Türklerinde de farklı adlandırmaları görmek mümkündür. Burada kızı istemenin ve kızı almanın nişanı olarak çay görülmektedir. Bizlerde görülen nişan yüzüğünün yerini burada çay almıştır. Kırgız Türklerinde de çayın yerine ekmeğin ön planda olduğu aşağıda bulunan örnekte görülmektedir.

Kırgız Türklerinde kızın evine dünür gitme işine bu işten iyi anlayan, örf, âdet ve gelenekleri iyi bilen, daha önce çocuklarını evlendirmiş, tecrübeli biri gider. Oğlanın babası daha genç ise, genelde yanında yaşlı birini götürür. Kız istemeye oğlanın ablası, annesi, yengeleri de gidebilir. Kız istemeye gidenler yanlarına ekmek, şeker, tatlı vb. çeşitli yiyecekler götürürler. Çünkü Kırgızların inanışına göre ekmek kutsaldır (Akaya, 1995, s.89). Kızın anne ve babası teklifi kabul ediyorsa kızı istemeye gelenlerin getirdikleri ekmek ev sahibi tarafından parçalanır. Bu da kız tarafının evliliğe sıcak baktığına işaret eder. Eğer kız tarafının rızası yoksa ekmek parçalanmaz, geri gönderilir. Bu ekmek parçalama geleneğine Kırgızlarda “Nan Sındıruu” denir. Bununla beraber bazı bölgelerde un serpme uygulaması vardır. Kız tarafı kızı vermeye niyetli ise, uygun görürse, kızı istemeye gelen elçinin sağ omzuna un sepelemiştir. Çünkü un aklığın, tokluğun, memnuniyetin işaretidir (Jumabayev, 2006, s.40-42).

Gaziantep kültüründe olduğu gibi Kırgızların kız isteme aşamasında da baba ve babanın yanında bu işi iyi bilen, sözü dinlenen ve insanlar tarafından saygı duyulan bir kişide vardır. Burada kız evine gidilirken boş gitmeyişleri ve bizler için önemli olan ekmeğinde yer alıyor olması bir farklılıktır.

“Kırşehir’de kız evine dünür gidildiğinde öteberi almak uğurdur. Eğer kızı vermezlerse kızın evde kalması için evin bir yerine çivi çakarlar” (Arseven, 1955, s.1069-1072). Kız evine kız istemek için gidildiği zaman gelinin ağzını bağlamak, olumsuz bir durumu engellemek için birtakım önlemler alınır. Buna örnek olarak: “Kızılcahamam/ İğdir’de dünürcüler, işimiz rast gitsin niyetiyle kız evine giderken çörek otu serperler” (Saygı, 1965b, s.3876). Burada yer alan çivi çakma ve çörek otu serpme işlemi dinsel-büyüsel bir uygulamadır. Burada amaç tamamen kız isteme

aşamasında herhangi bir olumsuzluğun olmaması ve işlerin düzgün gitmesi için yapılır.

Mersin /Hebilli’de dünürçübaşı kızı isterken, versinler diye süpürgeyi altına alır. Kız evinin cevabı olumsuz olacaksa tez gitsinler diye dünürçülerin ayakkabıları içeriye doğru dizilir ve kötülük gelmesin diye içlerine tuz serpilir (Tacemen, 1995, s.45-50).

Gaziantep saha çalışmasında da sıkça karşılaşılan bir uygulama olan ayakkabı içerisine tuz dökme işlemi farklı bölgelerde de karşımıza çıkmaktadır.

“Yörüklerde ise kız verilmeden önce, oğlan tarafı soğukluk olmasın diye kız evinde su içmez” (Artun, 1996, s.25). Kız isteme aşamasında soğuk su/soğuk içecek içilmemeye Gaziantep kültüründe de gayret edilir. Bunun sebebi ise suyun soğukluğu ile insanların arasına soğukluk girebileceği düşüncesidir.

2. 2. 7. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kız İsteme

Ailenin temelini oluşturan evlilik kurumu kız isteme aşamasından sonra resmiyete dönüşmeye başlar. Her iki tarafta bu işi kendi akrabalarına bildirmeye ve işin adının tam olarak konulmasına zemin hazırlarlar.

Her iki tarafta karşılıklı olarak eşleriyle görüştükten sonra kayınvalide arabulucu bir kadın vasıtasıyla kız tarafına gelecekleri günün bilgisini verir. Kız tarafı da gelen arabulucuya bir kahve ikram ettikten sonra niyetlerinden tam olarak bahseder ve gelecekleri günü öğrenir. Bu günler genellikle farklı yörelerde değişmektedir. Kız istemeye gelinmeden önce kız tarafı hareketlenir ve misafir karşılamadan önce hummalı bir şekilde hazırlıklara başlarlar (KK9, KK10, KK11, KK12).

Kız isteme günü damadın ailesi ellerine çiçek, çikolata, tatlı alarak kız evine giderler (KK9, KK11, KK12 vb.). Damat kız isteme merasiminde bulunmazdı (KK23, KK27, KK28). Bu merasimde gelin de ortalarda görünmezdi. Görücülüğe çıkan genç kız, eğer gelen düğürcüleri beğenmedi veya evlenmek istemiyorsa bunu belli etmek için, gelen misafirlere yüzünü asar, isteksiz hareket eder, gelen misafirlerin ayakkabılarını düzenlemez, getirilen çiçek vazoya konmaz, erkek tarafının getirdiği çikolata veya lokum misafirlere ikram edilmez. Eğer aile içi iletişim bakımından gelin bu hareketleri yapamayacak ise bu sefer gelen kişilerin

ayakkabılarının içine tuz doldurarak onların erken kalkmasını sağlardı (KK22, KK26, KK33).

Erkek tarafından sözü dinlenen ve saygı gören bir büyük söze girerek “Allah’ın emri peygamberin kavli ile kızınız oğlumuz istiyoruz.” derler. Buna karşılıklı karşı taraf “Hoş geldiniz şeref verdiniz; ama bir de büyüklerimize soralım, kızıma danışalım.” diyerek biraz mühlet isterler. “Kız evi naz evi” mantığıyla kız evi ilk istemede kızı vermeyi kabul etmez. Erkek tarafı bu kızı, oğullarına almada ısrarlı iseler birkaç kez daha kız evinin kapısını çalarlar (KK7, KK10, KK14, KK25).

Kız istemeye gidildiğinde araya soğukluk girip işlerin ters gitmemesi için, dünürçülere soğuk su, acı kahve gibi ikramlar verilmez (KK34). Bunlar olurken ilk önce aile içerisinde iletişim kuvvetli ve baba otoritesi baskın değilse kızın görüşü alınır varsa o arada kızı başka bir isteyeninin olup olmadığının araştırması yapılır (KK9, KK22, KK25, KK26). Bir kıza gelen görücü sayısı o kızın toplum tarafından çok fazla tercih edildiğinin göstergesidir. Buna karşılık bir erkeğin çok fazla düğür gitmesi ise toplum tarafından çok hoş karşılanmaz. Sık sık düğür gezen insanlarda bir sıkıntı, bir eksiklik olacağı düşünülür.

En son aşamada ise aile büyükleri ile olumlu karar verildi ise bunlar düğür gelen tarafa bildirilir. Eğer olumsuz birtakım düşünceleri varsa karşıdaki insana hürmetlerini azaltmadan münasip bir dille söylenir.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Kız İsteme’ ile ilgili elde edilen bilgiler şöyledir:

Barak’ta kız istemeye gitmeye “Düğür düşme” denir (KK39).

Kız istemeye gitmeden önce kız babası kızını vermeden önce aile büyükleriyle konuşur. Varsa eğer amcasının onayını alır. Çünkü öncelik akraba evliliğinedir. Eğer amcası onay verirse kızı vermeye gönlü razı olur (KK7, KK9, KK22, KK25, KK26, KK33, KK39, KK43, KK44).

“Amcaoğlu attan indirir.” atasözünden de hareketle akrabalarına danışarak herkese kızın istenmeye geleceğinin haberi verilir (KK7, KK22, KK25, KK26, KK33, KK43, KK44).

Kız istemeye gidilirken şeker, çikolata, tatlı, kolonya gibi hediyeler getirilir (KK9, KK11, KK12, KK14, KK22, KK23, KK31, KK34, KK36, KK39, KK43, KK45, KK47, KK48, KK50).

Kız istemeye giderken eskiden bizim köylerde pisik daşşığı tatlısı ve halka tatlısı giderdi (KK15).

Kız istemeye gidilirken eskiden çikolata, çiçek götürülmezdi. Erkek tarafı mevsim şartlarına göre elinde olan bir meyve ile kuruyemiş ile kız istemeye giderdi (KK48).

Kız istemeye gidilirken eski zamanda lokum ile kolonya götürülürdü (KK9).

Kız istemeye ailenin büyükleri gider. Aile fertlerinin de yanında akrabalarından hoş sohbet olan kişiler götürülmeye çalışılır (KK4, KK9, KK10, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK30, KK31, KK32, KK36, KK37, KK38, KK39, KK44, KK45, KK46, KK47, KK50).

“Kız evi naz evi” tabirinden de anlaşılacağı üzere ilk isteyişte kız verilmez (KK4, KK7, KK10, KK14, KK25, KK26, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK36, KK37, KK38, KK42, KK43, KK44, KK45, KK50).

Birkaç kez kız evinin kapısı yoklanıp daha sonra kız isteme merasimine geçilir (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK46, KK48, KK49, KK50).

Kız isteme merasiminde kız tarafı, evlerine gelen misafirlere yiyecek, içecek gibi konularda hürmet eder (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK30, KK31).

Erkek tarafından bir büyük, Allah’ın emri peygamberin kavli ile gelin adayını babasından ister (KK4, KK14, KK23, KK25, KK34, KK43, KK46, KK47, KK48).

Eski zamanda geline isteyip istemediği sorulmazdı (KK15, KK22, KK23, KK28, KK34, KK39, KK47).

Günümüzde gelinin isteyip istemediği sorulup ona göre hareket edilmektedir (KK4, KK11).

Gelin adayı düğürçülere kahve pişirir. Erkeklerden başlamak suretiyle gelen misafirlere ikram eder (KK4, KK11, KK12, KK14, KK34, KK36, KK43).

Eski gelenekte damat kız istemeye gitmediği için kahve içmezdi (KK23, KK27, KK28, KK31, KK32, KK38, KK39, KK44, KK45, KK47).

Günümüzde gelin adayı damada tuzlu kahve yapar ve onun sabrını ölçer (KK11, KK12, KK34, KK39).

Kız istemeye geldiklerinde kahvenin yanına su konulmaz. Araya soğukluk girmesi istenmez (KK34).

Kız istemeye geldikleri zaman eğer kızın oğlanda gönlü yoksa getirdikleri çiçeği vazoya koymazdı (KK22, KK26, KK29, KK33, KK34, KK43, KK50).

Kız istemeye gelindiği zaman evlenecek kızın gönlü yoksa gelen misafirlerin yanına oturmaz (KK43, KK48).

Kız gelenleri istemezse erkek tarafının getirdiği çikolataları misafire ikram etmez. (KK34, KK43, KK44, KK45)

Kız istemeye geldiklerinde kızın gönlü yoksa kız gelen misafirlere surat asar (KK33, KK45, KK48).

Kızı istemeye gitme merasimine “Sakala Varma, Sakal Öpme” de denilmektedir (KK36).

Kız isteme olayına İslâhiye Kabaklar Köyü’nde “Sakala Varmak” denilir (Ekici, 1996, s.69).

Değerlendirme:

Gaziantep yöresinde yapılan kız isteme uygulamaları Anadolu’da görülen uygulamalardan farklı değildir. Büyük bir titizlik ile araştırılan kız tarafı, ailenin kafasına yattı ise karşı tarafa aracılar ile haber salınarak istemeye geleceği bildirilir. Kız isteme aşamasında bölgede sözü geçen, sayılan, sevilen bir veya birkaç büyüğün erkek evine öncülük etmesi beklenir. Aile büyüklerinin katılımı ile yöreye özgü kız isteme merasimi gerçekleşir. Eskiden yapılan kız isteme merasimleri ile günümüzde yapılan kız isteme merasimlerinde belirli farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak eskiye oranla görücü usulü evliliğin yerinin daha çok tanışarak evlenme ve

akraba evliliğinin tercih edildiği görülür. Eskiden kapı kapı kız arayan kayınvalide, günümüzde oğlunun daha önceden tanışıp hayatını birleştirmek istediği gelini istemeye gitmektedir. Günümüzde daha çok genç çiftin bireysel olarak evlilik kararını alması damat adayının gelin adayına evlilik teklifi etmesi ile başlamaktadır. Erkek tarafından veya organizasyon şirketlerinin yardımı ile gelin adayının haberi olmadan hazırlanan evlilik teklifi konsepti kişinin isteği ve maddî durumuna göre değişebilmektedir. Günümüzde daha çok lüks restoranlar, havuz başı, göl kenarı işletmeleri ya da kır bahçesi gibi doğal alanlar tercih edilebilmektedir. İkamet ettiği ilde hayallerine uygun bir evlilik teklifi mekânı bulamayan bireyler çevre illerde de organizasyonlar ayarlayabilmektedir. Bu organizasyonların içerisinde pasta, süsleme, yemek, alkollü ve alkolsüz içecek, tek kişilik resital dinletisi vb. yer alır.

Eskiden gelin ve damat birbirleri ile görüşemedikleri için kız isteme merasimine damat adayı katılamıyordu. Fakat günümüzde gelin ve damat adayının iletişim yönünden bir sıkıntısının olmamasından kaynaklı olarak kız isteme merasiminde giyilecek kıyafet alışverişi, ev içi mekân organizasyonu, ikramlıklar vb. birçok alanda gelin ve damadın ortaklaşa isteklerine göre belirlenmektedir. Çoğunlukla ev içerisinde tercih edilen kız isteme merasiminde iki tarafın yakın akrabalarının katılımı ile daha samimi bir ortamda gerçekleştirilir. Eski geleneklerimizde maddî durum şartlarına ve mevsim şartlarına göre kız istemeye gidilirken helva, baklava, kadayıf, meyve, lokum, çiçek vb. hediyeler götürülür idi. Günümüzde ise kız isteme merasimlerinde kullanılmak için çiçekçiler ve organizasyoncular tarafından hazırlanan isteme çikolatası, sunum tepsi, konseptte uygun isteme çiçeği hazırlanmaktadır.

2. 2. 8. Söz Kesme\ Tatlı Yeme ve Başlık

Söz kesimi, kız isteme aşamasından sonra gelir dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin bu anlaşmalarını yakın akrabalarında çağırılması ile bu işi iyice pekiştirme ve duyurmaya “söz kesme” denir.

Söz kesme aşamasında başlık, takı eşya, çeyiz, nişan günü üzerine konuşulup karar verilir. Bu konuşulan konular yörelere göre değişir; ancak ne şekilde olursa olsun evlenme aşamalarında erkek tarafı, kız tarafına göre âdetleri yerine getirmede daha aktif olmak zorundadır (Nahya, 1987, s.260).

Nahya'nın da dediği üzere söz kesme, içerisinde pek çok meselenin konuşulup anlaşılmasına varıldığı aşamadır. Bu konuya Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültürü açısından da geniş çapta bakmak daha mantıklı olacaktır.

Saha (Yakut) Türklerinde de başlık parası verilmesi yaygındır. Günümüzde pek çok genç bu yemek ve ikramdan dolayı çok fazla israf edildiğini belirtmekte hatta başlık ödenmesinden bir sıkıntılarının olmadığını ilerde bu başlığı alabildiklerini ama ikramlarla ilgili çekincelerinin devam ettiğini söylemektedirler (Seroşevsky, 2007, s.181). Hatta başlığa razılık, ikramdan şikâyet ön plana çıkmaktadır. Başlığın şekli ise gelinin babası ile oğlan tarafı arasında olan anlaşma gereğince gelinin babasına mehir olarak bildiğimiz 10-15 âdet her türlü hayvandan teşekkül eden mal verilir (Pekarskiy, 1945, s.319, Aktaran Yeşil, 2014).

Türk dünyasında da yaygın olarak yaşayan kalın(başlık) geleneği söz kesme aşamasında konuşulmaktadır. Başlığın şekli ve miktarı bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bu konuya başka bir örnekte:“Hakas Türklerinde ve Kırgızlarda başlık parasına kalın denilmektedir. Kaşgarlı Mahmut'a göre kalın âdetinin Orta Asya, Kazan, Kırgız ve Özbeklerde uygulandığı görülmektedir” (Ataman, 1992, s.15).

Kalın geleneğine başka bir örnek ise Manas Destanı'nda karşımıza çıkmaktadır:

Kalın geleneğine Kırgız Türklerinin ünlü destanı Manas'da da rastlıyoruz. “Temir Han nihayet kızını Manas'la evlendirmeye razı oldu. Fakat o kadar kalın istedi ki bunu ödemek Çakıp için kolay değildi. Altı yüz kızıl tek hörgüçlü deve, üzerlerinde torba torba altın olsun, yakındaki tepe dolusu hayvan sürüsü ile iki bin ak koyun olsun, elli gün devam eden düğün yapılsın. Sığırdan iki yüz vereceksin, bunların hepsinin alnında akı olacaktır. Bunlara bakan da kız olsun, yük hayvanından iki yüz, av kuşu sungurdan doksak kuş, yedi pars, iki arslan vereceksin” diyerek alacağı kalın malın adlarını bildirdi (İnan, 1985, s.51).

Anadolu'da Yörükler arasında yaygın olarak kız isteme ve söz kesme merhalelerine bakış ise şöyle anlatılmaktadır:

Yörük törelerine göre kız istemeye Yörük beyleri giderler. Evlenme görücü usulüyle olur. Aile reisinin verip vermemesiyle sonuca bağlanır. Anadolu'da ve kırsal kesimde evlilik önemli olaydır. Yörüklerde kız on yedisinde, erkek yirmi ikisinde evlendirilmelidir. Kız isteme, oğlanın askerden gelmesiyle yerine getirilmesi gereken bir borç olarak nitelenir. Oğlanın yakınları beğendikleri kıza bir akrasını göndererek gönlü olup olmadığını araştırır. Olumlu bir haber alırlarsa büyükler devreye girer. Oğlan evinden seçilen uygun kişiler kızın evine gider. Kız isteme olayına “Allah'ın Emrini Anma” da denir. Bu ziyaret sırasında kızın davranışları dikkatle izlenir. Kızın davranışları olumluysa oğlan tarafı düşüncelerini açar. Kız tarafı düşünmek için zaman ister. Teklif kabul edilmezse uygun bir dille oğlan tarafına bildirilir. Olumlu cevap verilirse birkaç gün sonra oğlan evi kız tarafını yeniden ziyaret eder. Kız verildikten sonra aile arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Tatlı sonrası su ve ikram edilen şerbetler içilir. Kız, büyüklerin ellerini öper. Oğlan evi ile kız evi nişan ve düğün şeklini, tarihlerini, neler yapacaklarını belirler (Artun, 1996, s. 25).

Kız istemeden sonra gelen söz kesme aşamasında tatlı yemenin mantığı tatlı tatlı konuşarak yapılması istenen şeyleri tatlıya bağlamaktır. Yörelere göre farklılık

görülse bile genelde tatlı/çikolata/kadayıf/baklava vb. yiyeceklerin bu özel günlerde özellikle tercih edildiği görülmektedir.

Van yöresinde başlık parasını akrabalar paylaşmaktadır. Yemekli bir nişan gününde herkes gücüne göre bir miktar para vermektedir. Bu toplanan para, kız babasına başlık parası olarak verilir. Başlık parasının bu tür bölünüşü bir tür imece gibidir ve karşılık ilkesi çerçevesinde uygulanır. Herkes verdiği para kadar karşılığını alır. Böylece erkek babası toplu nakit ödemekten kurtulur. Akrabaya yardım, geri ödenmesi gereken bir borç niteliğindedir (Altuntek, 1993, s.73-75).

Söz kesme günü konuşulan başlık parası meselesinde ödeme konusu Van yöresinde farklılık göstermektedir. Gaziantep kültüründe başlığı ödeyen kişi babadır. Bu başlık genellikle para olarak verilse de altın/tarla/hayvan olarak da verilebilmektedir. Van yöresinde ise başlık parasının toplanması imece usulü ile yapılmaktadır. Bu toplanan yardımın geri ödenmesi ise erkek tarafına borç mahiyetinde kalmaktadır.

2. 2. 8. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Söz Kesme/ Tatlı Yeme ve Başlık

Kız isteme merasiminden sonra sıra tam anlamıyla bu evlenme işinin adını koymaya gelir. Yörede bu törene verilen isme Şakir S. Yener şunu demiştir:

Kız annesi, nişan olmak üzere her iki tarafın haline münasip, kız için bir şeyler mesela: Elbise, avadanlık v.s. isterler. Muvafakat hasıl olduğu taktirde elbise ve hüllüyat kısmını oğlan anası ve diğer kadın akrabaları alıp kız evine götürürler. O gün orada yenilir, içilir, eğlenir. Buna yörede 'Beklik Takma' denir (Yener, 1933, s. 48).

Kız istemeden beş-on gün sonra oğlan evinin aldığı olumlu haber ile söz merasimine hazırlık başlanır. Yapılacak olan söz ev içerisindeyse kız ve oğlan tarafı bununla ilgili hazırlıklara başlar. Erkek tarafı ve kız tarafı, kendi yakın akrabalarına söz günü için haber verir. Söz yapılmadan önce söz merasimi için alışverişe gidilir. Burada gelin adayına giymek için kıyafet, çanta, ayakkabı, söz yüzüğü vb. alınır. Damatta kendisine giymek için takım elbise, ayakkabı satın alır. Eğer söz merasimi organizasyon tutularak yapılacaksa bir organizasyon şirketi ile anlaşarak hazırlıklar yapılmaya başlanır (KK4, KK7, KK8, KK9, KK27, KK30).

Söz kesme tespit edilen bir günde kızın evinde yapılır. Kalabalık misafir davet edilmez. Erkek tarafı söz kesmeye giderken çiçek, çikolata, lokum ve yanlarında geline takacakları söz yüzüğünü götürürler (KK7, KK10, KK11, KK14). Damat söz kesme merasiminde bulunmaz (KK11, KK23, KK26). Bu söz yüzüğünü geline, kaynanası takar. Büyükler söz kesme merasiminden sonra hummalı bir

şekilde başlık konusunda hemfikir olmaya çalışırlar. Kadınlar ise geline alınması gereken eşyaları kararlaştırırlar, yapılacak işlemler için sohbet ederler. Nişan gününü kararlaştırarak evden ayrılırlar.

Söz kesme merasiminin bazen nişan töreni ile birleştiği de olur. Erkek tarafı kız evine gelmişken hem söz kesip başlık işini konuşurlar hem de şirincelik dediğimiz tatlılarını da yer giderler. Hem söz hem nişan bir arada yapılmış olurdu (KK7, KK11, KK23, KK30).

Başlık özellikle kırsal kesimde ve Barak Türkmenlerinde istenilen bir gelenektir. Başlık, kızın söz zamanında erkek tarafından kız tarafına verilen bir miktar para veya maldır. Ailenin durumuna, içtimai şartlara dikkat edilerek karşılıklı anlaşma yoluyla miktarı belirlenir. Kalın diye adlandırılan başlık parasının verilme gayesi kız tarafının çeyiz düzmesine katkı sağlamaktır. Kız babası o parayı alır ve kızının çeyizini düzer. Bu paranın çeyiz haricinde başka bir şey için kullanılması ise hoş karşılanmaz. Başlık parası çoğunlukla para olarak alınır fakat hayvan olarak alınan başlık paraları da vardır. Başlık parasının bir kısmı peşin verildikten sonra eğer ki bu işten geri dönülürse başlık tekrardan erkek tarafına iade edilir (KK4, KK7, KK10, KK14, KK15, KK2).

Başlık mevzusu konuşulduktan sonra emmi yolu, hala yolu, dayı yolu, kardeş yolu, abi yolu diye söylediğimiz “yol verme” mevzusuna geçilir. Burada amaç akrabaların gönlünü yapmaktır. Genellikle erkeklere bir miktar para, silah, tespih vb. erkeklerin seveceği eşyalar alınır. Hala ve teyze yollarında ise kadınların sevebileceği veya istedikleri şeyler alınır. Bu alınacak olan hediyeler ya düğün zamanı ya da münasip görülen bir zamanda kişilerin evlerine gidilip hal hatır sorulduktan sonra verilir (KK7, KK11, KK15, KK22, KK25, KK26).

Her ne kadar görücülük hâkim olsa da tek mesele kızın beğenilmesi de değildir. Burada ailelerinde birbirine denk olmasına dikkat edilir. Halkımız arasında her zaman erkek tarafının kız tarafına göre durumunun daha iyi olmasına önem verilir. Çünkü erkeğin şerefi, prestiji hem ekonomik anlamda kızları için iyidir hem de çevreye karşı bir üstünlük göstergesidir.

Ögel’in başlık konusunda vermiş olduğu bilgiler şöyledir:

Türk dünyasında ve Anadolu’da başlık meselesine değinilecek olursak İslamiyet öncesi Türk toplumlarında başlık parasının yaygın olduğu çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır. Eski Türklerde başlık parası geleneği farklı kavramlarla açıklanıyordu. Özellikle

“Kalın” kavramı kullanılmakta idi. “Kalın kız ailesine verilen bir aile malıdır.” Kalını verilen gelin, ailenin eşit üyesidir. Kalın, babanın sağ iken oğullarının evlenebilmeleri için verdiği paydır. Bu pay at, deve, altın, para v.s. olabilmektedir. Bu payda ailenin ortaklaşa hissesi vardır. O zaman “Başlık”, “Kalın” demek değildir. O halde bugün kullandığımız başlık kavramı kalın’ın yozlaşmış biçimi olabilir. Ortaasya’da oğlunu evlendirmek, babanın zorunlu bir görevi idi. Baba, oğlun kalın hakkını vermezse, oğlunu evlendirmek, babanın zorunlu bir görevi idi. Baba oğlun kalın hakkını vermezse, oğul babadan bu hakkını zorla alabilirdi. Ödenen kalın, gelin fiyatı anlamına gelmiyordu. Çünkü bu bir saygınlık ve onur konusu idi. Kız evinin ödemesi ise çeyiz’dir. Fakat çeyiz miktarı daha azdı. Çünkü kız evi kızın ayrılması ile bir işgücü kaybına uğruyordu. Erkek evi ise yeni bir işgücü kazanırdı (Ögel, 1988, s.256).

Başlık parasının alınması için pek çok neden bulunmaktadır. İlk olarak başlık parası almak bir gelenektir. Geleneğimize göre başlıksız kız vermek pek hoş karşılanmadığından geleneğe uygun hareket etmek adına başlık parası erkek tarafından uygun bir miktarda istenmektedir. Bir diğer isteme nedeni kız tarafının istenen başlık ile çeyiz eşyasını hazırlamasıdır. Kız babası, kızın erkek evine götüreceği çeyiz eşyasından tutunda nişan bohçası hazırlama geleneğinde erkek tarafına verilecek olan hediyelere kadar hep bu erkek tarafının verdiği başlık parası ile satın alırdı. Bazı yörelerde bu paranın çeyiz eşyası dışında kullanılması da toplum tarafından çok ayıplanır. Bu yüzden aileler bu paranın hepsinin evlenecek kızları için harcanmasına özen gösterirler. Bir diğer isteme nedeni ise işgücü kaybını başlık parası olarak telafi etme düşüncesidir. Kız çocukları bağda, bahçede, ev işlerinde, hayvan otlatma ve süt sağma işlerinde neredeyse çoğu işlerde aktif bir şekilde çalışabilmektedir. Kızın evlenmesi ile kız tarafından bir kişi eksileceği ve işler aksayacağı için baba buna karşılık başlık parası alabilmektedir. Her ne kadar başlık parası çoğu yörede istense de bazen bazı yöreler bu başlık parası yerine süt hakkı, baba hakkı gibi isteklerde bulunarak başlık kavramını ortadan çıkarmaya çalışmaktadır. Burada amaç kızlarının satılık bir mal olmadığı, sadece anne ve babasının hakkının ödenmesinin lazım geldiği düşüncesi yatmaktadır.

Başlık parası istenmesi her ne kadar toplumda kadını metalaştırıyor görünsede bazı yararlı işlevleri de bulunmaktadır. Eğer bir kişi, bir kıza fazla başlık ödediyse o kişiden boşanması zorlaşmaktadır bu da evliliğin uzun sürmesine dolaylı olarak yardımcı olmaktadır. Erkek eğer boşanmak isterse bu başlığı geri alamayacağını bildiği için boşanma düşüncesini aklından silmektedir. Bu durum ayrıca çok eşle evliliğe de bir engeldir. Türk toplumunun orta halli bir yapısı olduğu düşünülürse fazla fazla istenen başlık miktarının olması erkeklerin ikinci evliliklere sıcak bakmamasına eski zamanda sebep olmuştur. Başlık parasının mal, kıymetli eşya olarak verilmesi de ayrıca kadına güven sağlayıp ekonomik yönden prestijli

olmasına da ayrıca yardımcı olmaktadır. Her ne kadar olumlu yanlarının çokluğu görünse de kız kaçırma gibi olumsuz bir yanı da bulunmaktadır. Başlık parasını ödeyemeyecek durumda olan insanlar toplumun çok da hoş görmediği kız kaçırma işlemlerine başvurmaktadır. Buda kan davalarına, aile içi çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Başlık parası kadının statüsünü düşürebildiği gibi statüyü yükseltme olanağına da sahiptir. Toplumda iyi iş yapan, becerikli, güzel kızlara fazla başlık verilerek onların prestij durumları arttırılırken normal halli bir kıza başlık istendiği zaman halk nezdinde kızın satılması durumu düşünülmektedir. Başlık parasını ödeyemeyecek durumda olan gençler ya bekâr kalarak hayatlarını devam ettirmeye yolunu seçiyorlar ya da evlerinden, köylerinden şehirlere giderek başlık parasını biriktirmek için zaman harcıyorlar. Böylelikle olumlu ve olumsuz pek çok yönü bulunan başlık parası isteme geleneği aile içerisinde kadının zor duruma düşmesi, ailelerin parçalanması vb. nedenlere sebebiyet verdiğiinden günümüzde neredeyse yok denecek kadar az bir biçimde isteyen bulunmamaktadır.

Gaziantep saha çalışmasından ‘Söz kesme/başlık’ konuları ile ilgili elde edilen bilgiler şöyledir:

Söz kestikten sonra tatlı yenildiği için Antep’in bazı bölgelerinde buna “Şiresi var” denir (KK10).

“İslâhiye Kabaklar köyünde nişan törenine “Dünür çağırma” yüzük takmaya ise; “Asri” denilmektedir (Ekici, 1996, s.69).”

Söz kesimi genellikle aile içerisinde yapılır, çok uzak akrabalar, komşular davet edilmez (KK4, KK8, KK9, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Erkek tarafı karşı taraftan aldıkları olumlu haber ile hazırlıklarını yaparak kız evine giderlerken yanlarında çiçek, çikolata, lokum ve tatlı götürürler (KK7, KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK25, KK26, KK30, KK31, KK34, KK37, KK39, KK43, KK47, KK49, KK50).

Söz kesmeye götürülen çikolata gelin ve damada yedirilir. Bu gelin ve damadın ağızı birbirlerine karşı tatlı olsunlar diye yapılır (KK30, KK31).

Kız evine giderlerken yanlarında gelin adayına takılacak hediyelik eşyaları da götürmeyi ihmal etmezler (KK4, KK7, KK8, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK31, KK39, KK43, KK48).

Söz kesmeye gelenlere güzel ikramda bulunulur, uzak yerden gelmesine göre yemekler ikram edilir (KK4, KK7, KK9, KK10, KK14, KK15, KK23, KK27, KK30, KK43, KK44, KK47, KK49, KK50).

Gaziantep'te söz kesimi sonrasında yenilen tatlıya "şirincelik" denir (KK15, KK25, KK26, KK33, KK39).

Şirincelik diye isimlendirilen tatlı Gaziantep'te baklava veya kadayıf olarak belirlenmiştir. Götürülen bu tatlı oradaki misafirlere ikram edildiği gibi ertesi gün komşulara, yakın akrabalara da ikram edilir (KK2, KK15, KK25, KK26, KK27, KK34, KK39, KK43, KK31, KK47).

Eskiden kadayıf, helva gibi yiyecekler şirincelikte tercih edilirdi (KK2, KK15, KK27, KK34, KK39, KK47).

Söz kesme merasimi küçük nişana da dönüşebilir. Küçük nişan, aile içi olan ve evde yapılan nişana denir (KK7, KK11, KK23, KK30, KK43).

Kimi aileler söz kesimi ile nişanı bir arada yapıyor olsa da bizim âdetlerimizde ikisi ayrı zamanlarda yapılır (KK4, KK14, KK25, KK26, KK39).

İstemedi bir hafta sonra tavuklar kesilip pilavlar yapılır ve misafirler davet edilir. Söz kesiminde geline altın takıldığı gibi eskiden daha çok gümüş takılırdı (KK7, KK15).

Söz kesme merasiminde söz yüzüğünü de yanlarına getiren erkek tarafı bir büyük önderliğinde yüzükleri evlenecek gençlere takarlar (KK8, KK10, KK12, KK25, KK27, KK28, KK30, KK34, KK36, KK39, KK43, KK44, KK45, KK47).

Her iki yüzükte de bulunan kurdeleyi kısmeti kapalı olan veya evlenmek isteyen gençlere paylaşırlar. Böylelikle kismetlerinin açılacağına inanılır (KK31, KK33).

Eski gelenekte damat söz kesmeye gitmediği için söz yüzüğünü daha sonra annesi oğluna takar (KK11, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK33, KK34).

Eski gelenekte söz kesildiği an müjde vermek aracılığı ile genellikle bir çocuk damat adayına sözün kesildiğinin müjdesini verir ve bunun sonucunda da hediyesini alırdı (KK23, KK30).

Eskiden köy yerinde kız tarafı çok fazla eşya, başlık falan istemesinler diye kaynana yoldan bir eşek boku almış. Eşek olsunlarda bizden bir şey istemesinler diyip ağızları bağlansın diye yapılmış (KK15, KK23, KK50).

Söz kesimi işlemi tamamlandıktan sonra başlık diye adlandırdığımız “kalın” meselesine geçilir (KK4, KK7, KK10, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK29, KK30, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK45, KK46, KK47, KK48, KK50).

Gaziantep merkezde başlık uygulaması çok fazla olmasa da Barak Türkmenlerinde başlık parası geleneği eskiden katı bir şekilde uygulanmaktaydı. (KK10, KK14, KK23, KK25, KK26, KK39) .

Başlık parası veremeyecek durumda olan aileler para yerine hayvanda verirler (KK4, KK7, KK10, KK11, KK23, KK27, KK30, KK33, KK38, KK39, KK48).

Başlık parası kız evine hem gelinlerine emek verdi diye hem de kız evinin alması gereken çeyiz eşyalarını alsınlar diye verilirdi. Bu paranın başka bir şey için kullanılması hoş karşılanmazdı (KK10, KK11, KK15, KK22, KK23, KK27, KK30, KK34, KK36, KK37, KK38, KK43, KK46, KK47, KK48).

Eski zamanda başlık parası kişinin dul veya bekâr olmasına göre değişirdi. Hiç evlenmemiş birisi 40-50 bin başlık alırken dul birisine 20-25 bin zorla verilirdi (KK4, KK27).

Başlık parasının miktarını belirleyen bir başka şey ise ailenin ekonomik durumu ve seçilen gelinin güzelliğidir (KK10, KK23, KK27, KK48).

Başlık parasını damadın babası öderdi (KK4, KK7, KK8, KK10, KK11, KK15, KK30, KK33, KK36, KK37, KK38, KK45).

Başlık parası istemeyen kız tarafı buna karşılık süt hakkı talep edebilir (KK11, KK15, KK22).

Barak âdetlerinde düğün pazarlığı ve başlık vb. konular konuşurken gelen çaya kimse dokunmaz. Eğer çayı içersen bütün istenilen eşyaları karşılamak zorundasın demektir (KK25) .

Başlık parası veremeyecek durumda olan aileler “değişik” usulü ile evlenme yolunu seçerlerdi. Böylelikle her iki tarafta ekonomik olarak rahata ererlerdi (KK4, KK34).

Kız istemede kararlaştırılan başlık düğüne yakın ödenirdi. Bir gün amca, bir gün dayı, bir gün hala yoluna gidilirdi. Her birine hediye veya para verilirdi (KK7, KK11, KK15, KK22, KK25, KK26, KK34, KK36, KK37, KK46, KK48, KK50).

Başlık parası mevzusundan sonra hangi ailenin neleri karşılayacağı konusunu kendi aralarında konuşarak çözüme ulaştırırlar (KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK46, KK47, KK48, KK50).

Amca yolu, dayı yolu, hala yolu gibi yolları, erkek tarafı isteklere göre hazır eder ve insanların gönlünü kazanır (KK7, KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK29, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK46, KK48, KK49, KK50).

Kızın akrabalarına yol vermeye gitmeye Barak'ta “Sakal altından geçme” denir. Bu kişilerin evleri hediyeler ile ziyaret edilir. Gönülleri alınır (KK25, KK26, KK44).

Erkek kardeşe de yol olarak silah yaptırmak geleneğimizde vardır (KK7).

İslâhiye’de dayı yolu, amca yolu gibi hediyelere “Halat” denilmektedir (KK34).

Değerlendirme:

Söz kesme merasimi eskiden nişandan ayrı olarak uygulanıyor iken günümüzde bazı ailelerin bu merasimi nişan ile birleştirdikleri görülmektedir. Daha çok yakın akrabaların da katılımı ile kutlanan bu merasimde gelin ve damada takılan söz yüzüğü ile artık evliliğin herkes tarafından kabullenildiği anlamının çıktığını görmekteyiz. Eski geleneklerimizde her ne kadar söz kesmeye damat gidilmez

denilse de günümüzde birbirini gören, tanışan çiftler evlilik töreninin her aşamasında yan yanadır. Günümüz söz düğünleri neredeyse nişan töreni ile iç içe geçmiş biçimdedir. Eskiden kız isteme, söz kesme, nişan aşamaları sırasıyla ve geleneklere uygun şekilde yapılıyor olsada günümüzde ya kız isteme ile söz kesmenin ya da üç aşamasında birleşerek sadece nişan olarak kutlanması görülmektedir. Günümüzde başlık parası istemesi hatta konuşulması bile yok denecek kadar azdır. Bunun dışında özellikle Gaziantep'in kırsal köylerinde halen emmi yolu, dayı yolu vb. uygulamalar yaşatılmaktadır. Erkek tarafı, kız tarafının akrabalarından olan bu kişilere çeşitli hediyeler olarak gönüllerini almaya çalışır. Burada hem iki aile birbirini ev ziyareti aşamasında tanır hem de küçük olan gencin büyüğe karşı saygısı ve hürmeti söz konusudur.

2. 2. 9. Nişan/Nişanlılık

Nişan söz kesiminden sonra gelen aşamaya verilen isimdir. Nişan törenin uygulanış şekli Anadolu'nun pek çok yöresinde benzerlik gösterir. Bazı gelenekler yöreden yöreye değişiklik gösterse de nişanın nerede yapılacağı, masrafların kim tarafından karşılanacağı genel olarak ortaklaşa karar verilme sureti ile yapılmaktadır. İnan, nişan geleneği hakkında şunları söylemiştir:

Nişan ve yüzük takma geleneği, eski dönemlerden beri uygulanan bir gelenektir. Eski Türklerde evlenmeyi düşünen çiftlerin, birbirlerine yüzük takarak ve mendil vererek nişanlı sayıldığı bilinmektedir (İnan, 2000: 166). Evlenmek isteyen kişilerin, seçtikleri kızın açık başına mendil bıraktıkları, kız bu mendili kabul ederse rızalık nişanı sayıldığı açıklanmaktadır (İnan, 1998, s.348-349). Ayrıca nişan törenlerinde karşılaşılan yüzük takma olayının kökenin, eski Türklerdeki şaman anlayışına dayandığı düşünülmektedir. Hz. Peygamber'in evlenecek kişilere, geline en azından demirden bir yüzük takma önerisi ise halkın gözünde kabul görmüş ve bu durum ile törene büyük dinî önem atfedilmiştir (İnan, 2000, s. 183).

Nişan geleneği tarafların yaşam biçimleri, hayat şartları ve örf ve âdetlerine hatta iki tarafın anlaşmasına bağlı olarak değişik şekillerde icra edilebilmektedir. Küçük nişan diye tabir edilen törene genellikle yakın çevrenin davet edildiği ve ev içi bir organizasyonun yapıldığı aşama olarak bakılır. Büyük nişan ise daha kapsamlı olarak düşünülen çoğunlukla bir salon veya açık alan gibi yerlerde daha fazla misafirin davet edildiği ve buna ek olarak da çalgı ekiplerinin de çağrıldığı törenlerdir.

Nişan/Nişanlılık konusuna Türk dünyası ve Anadolu Türk halk kültüründen

verilecek örnekler ile pekiştirmek daha doğru olacaktır.

Gagavuzlarda nişan, ağız arandıktan ve kız “evet” cevabı verdikten sonra yapılan bir gelenektir. Buna bazen “annaşmak”, “yavklu etmek”, “yavklu olmak”, “söz vermek”, “laf”, “laf bırakmak” da derler. Nişanda beyin yakın adamları gelirler. Gelenlerin sayısının çift olması gerekir. Onlar kendileri ile kaniska (tavuklu gülaç), içecek ve gelin için hediye götürürlerdi. Gagavuzlar gelin için götürülen hediyelere nişan derlerdi (Yoloğlu, 1999, s.41).

Gagavuzlarda görülen nişan merasiminin bir benzeri de Tuva Türklerinde görülmektedir. Lopsana göre:

Tuvalarda nişan için kız evine oğlan evi etlerini ve içkilerini alıp giderler, orada davetlilere yiyecek ve içecek ikram ederler. Dünürlüğün kabulü kızın akrabalarından birinin en büyük ve en dolu matarayı almasıdır (Kenin Lopsan, 1998, s.302-303).

Nişan aşamasının yemekli olması Gaziantep kültüründe yapılan nişan merasiminden farklıdır. Gaziantep kültüründe nişan tatlı/kola/çerez/meyve vb. yiyeceklerin ikramı ile yapılmaktadır.

Anadolu coğrafyasında eskiden nişanlanan çiftin görüşmesi toplum tarafından hoş karşılanmazdı. Bu meseleye örnek olarak Yalman şunları söylemiştir:

Güneydeki Türkmenlerde, nişanlı bir kız nişanlısı ile beraber konuşmak üzere çeşmeye inmiş. Fakat kızın bundan haberdar olan kardeşi çeşme başında bunları suçüstü yakalamış ve tabancasını çekerek kız kardeşini öldürmüştü. Kızın ağzından şu ağıt düzenlenmiştir:

Tabancamı çifte doldur,
Elini tetikten kaldır,
Bir çift sözüm var kardeşim,
Söyliyeğim sonra öldür.

Yüce dağda kar erisin,
Enginin duman bürüsün.
Beddua vermem kardaşım,
Ağzımda dilim çürüsün.

Yüce dağın karı idim,
Ben anamın biri idim,
Öldürme beni kardaşım,
Sağ gözünün nuru idim (Yalman, 1977, s.268)

Yalman’ın verdiği örnekten de görüldüğü üzere toplum tarafından nişanlı kabul edilseler bile görüşmeleri/konuşmaları hoş karşılanmayan çiftler cezalandırılmaktadır. Bu olayların yaşanmış olması da türkölere/ağıtlara konu olmaktadır.

Nişan/nişanlılık konusuna farklı bir örnekte:

Kütahya’da şerbet günü cuma günüdür. Daha önceden oğlan evi tarafı 40-50 kg. şekeri, bir sandık topak şekeri, bir torba Şamsı şekeri denilen baklava dilimi gibi dilim dilim olan şekeri, 1 kg kahveyi ve bir çamaşır sepeti dolusu kâğıtlı şekeri, şeker boyası ile birlikte kız evine yollar. Kızı isteme bitip şerbetler içildikten sonra oğlanın babası yüzüğü kız evi büyüğüne verir. Eskiden nişan yüzüğü yokken bu âdet seferberlikten beri âdet olmuştur. Daha eskiden alyansın yerini, badem ve gül yüzük denilen elmas yüzük tutmaktaydı. Şimdi ise oğlan tarafı bir elmas yüzük, bir platin yüzük, bir tanede alyans yapılıyor. Kız tarafı da bir tane alyans yapıyor. Alyansı al kurdele ile mendile iğneliyorlar. Damat veya gelin bu mendili alınca kendi kendine yüzüğünü takıyor. Kız evi yüzüğü aldıktan sonra Tülbent bohçasını getirip hocanın başına veya kadınlar arasındaysa kaynananın başına koyar. Hoca başından aldığı bohçayı oğlanın babasını başına koyar ve Hayırlı olsun der. Oğlan babası da yakın akrabasının kucağına koyar, o da diğer bir akrabanın kucağına koyar ve bu şekilde bütün akrabaların kucağına konan bohça elden ele, geçirilirken veren alana Darısı başınıza der. Son kimde kaldı ise bohçayı alır ve açar. Bohçada: İki baş tülbenti, bir sarğı, oğlanın amcasına, babasına dört köşeli ve sırma işlemeli tülbentler, oğlanın kardeşlerine ipek mendiller, damada beyaz mendil ile köşesine gelinlik kız tarafından adı işlenmiş ipek mendil. Kaynanaya ve oğlanın yakın akraba kadınlarına Dane işli yazmalar vardır (Barlas, 1963, s.13-14).

Barlas’ın örneğinden de hareketle Anadolu coğrafyasında yaşayan farklı farklı gelenekler ve uygulamalar nişan konusunun da çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır.

2. 2. 9. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan\Nişanlılık

Evlilik âdetlerinden nişan ve nişanlılık aşamaları, gençlerin toplum tarafından kabul edilmesini sağlar. Bu aşama bir sözleşme aşamasıdır ve evlilik vaadi ile yapılır.

Kız isteme merhalesinden sonra sıra nişan töreni zamanıdır. Kız daha öncelerde görülmüş ve beğenilmiştir. Karşılıklı kararlar alınıp hazırlıklar başlamıştır. Söz kesme aile içinde olduğundan dolayı genelde yörede bu törene “Küçük nişan” da denir. “Büyük nişan” ise genellikle davullu zurnalı köyde, şehirde tüm akrabaların davet edildiği nişana verilen isimdir (KK4, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15).

Nişan günü daha önceden erkek ve kız tarafınca belirlenmiştir. Nişanın yapılacağı saatte davet edilen misafirler kız evine gelirler. Misafirlere yerlere konulan mindere/sandalyeye/koltuğa oturtulur. Gelen misafirlere kahveler ikram edilir ve kahve içildikten sonra sıra gelen hediyeleri akrabalara, komşulara ve en önemlisi kız tarafına gösterme işindedir. Duvara öncelikle bir ip gerilir. Söz kesme günü neler alınması gerekiyorsa o eşyalar teker teker ortaya konur. Bunların içinde genellikle şunlar bulunur: Mendil, çorap, terlik, ayakkabı, kıyafet, kumaş vb.dir. Gelin adayına dikilecek olan kıyafetler orada hazır bulunur ama daha önceden kız

eviyle anlaşılıp kız evinin uygun gördüğü terziye erkek tarafı giderek elbiselerini diktirir (KK23, KK31, KK33). Bu dikim esnasında terzi, kayınvalideden kesme parası dediğimiz bahşışı almadan işe başlamaz. Gelin adayına alınan bu eşyalar etrafa sergilendikten sonra sıra geline göstermeye gelir. Gelin bu süre zarfında ortalıkta görünmez çünkü saklanmıştır. Gelenekte kızın bu tarz durumlara çok istekli görülmesini engellemek adına ortalıkta gezmesine, rahatça gelen eşyalara bakmasına müsaade etmezlerdi. Kız tarafından iki kişi gelini getirir ve ilk önce kayınvalidesinden başlamak üzere gelen misafirlerin ellerini öptürür. Kayınvalide getirmiş olduğu nişan yüzüğünü ve bileziğini geline takar. Erkek tarafında el öpme merasimi bitince sıra kızın annesi, nenesi ve misafirlerine gelir. Artık sıra gelini öğmeye, onun meziyetlerini dillendirmeye gelir. Kızı ortada bulunan sandalye oturturlar ve başlarlar onu övmeye.

Babasının adı Hacı
Gözlerin görmesin acı
Müştaklar sana duacı
Nişanın mübarek olsun

Anasının adı Fatma
Kaşları var çatma çatma
Gayreti elden bırakma
Nişanın mübarek olsun.

Dost evine giren aşlar
Hasdın dişini taşlar,
Amin den din gardaşlar
Nişanın mübarek olsun.

Ekmekler açılır yuka
Düşmanlar uğrasın oka
Kutlu olsun atlas çuha
Nişanın mübarek olsun. (Barlas, 1961, s.62)

Gelin övmesi bittikten sonra artık sıra oynamaya ve şirincelik yemeye gelmiştir. Ortaya darbuka ve tef gelir. Gençler bu müzik aletleri eşliğinde oynamaya ve halay çekmeye başlarlar (KK10, KK31, KK38, KK42). Bu sırada da kız evinde mutfakta hazırlıklar başlamıştır. Kız evinden gelen baklava, meyve, kuruyemişler

hazırlanır (KK10, KK14, KK39). Bütün misafirlere ikram edildikten sonra nişan merasimi sonra erer ve herkes uğurlanır.

Kıza nişan takıldıktan bir gün sonra kız evinde oğlana aldıkları yüzüğü okuyucu, arabulucu kadın eşliğinde erkek evine yollar. Oğlanın eline bu yüzüğü ya annesi ya da evin yaşlı bir bireyi takar (KK11, KK11, KK25, KK31).

Günümüzde bazı geleneklerin kaybolup bazı geleneklerin ise şekil değiştirdiğini görmekteyiz. Günümüz ile eski zamanlarda yapılan nişanı karşılaştırmak için bir nişan geleneğini günümüz çerçevesinde anlatmayı uygun buluyorum.

Kız isteme evresi bittikten sonra sıra nişanlılık evresindedir. Erkek tarafı ve kız tarafı günümüzde birbirine sıkça ev ziyaretlerinde bulunduğu için yapılacak olan önemli günlerin tarihlerini ev ziyaretleri sırasında alabilmektedirler. Bu tarz günlerin tarihini almak ve yapılacakları konuşmak için kız evinin kapısının çalınması âdettendir. Burada erkek evinin kız evine gitmesi, onlara hem hürmetten hem de “Kız evi naz evi” mantığındandır (KK10, KK33).

İsteme evresinden sonra nişan günü için erkek tarafı, kız tarafının evini ziyaret eder. Kız tarafı geleceklerinden haberdar oldukları için türlü hazırlıklar yaparlar. Misafirler geldikleri zaman gelin adayı kahve yapar ve sohbet başlar. Erkek tarafının çekirdek ailesi ile kız tarafının çekirdek ailesi bu görüşmede bulunur. Daha fazla kimse çağırılmaz (KK10, KK11, KK14, KK15). İlk başta kadın ve erkekler bir arada bulunarak genel anlamda yapılacaklar konuşulur ve ağız birliği edilir. Daha sonra kadınlar başka bir ortama geçerek kıza alınması gerekenleri kararlaştırıp detaylıca bunların zamanını konuşurlar. Nişan günü belli olan genç kıza sıra nişan alışverişine gitmektedir. Nişan alışverişi için günümüzde Gaziler Caddesi’ne, Gazi Muhtar’a ve Forum, Primall, Sanko Park gibi yerlere gidilir. Eskiden tek bir dükkândan alışveriş yapıp çıkılırken şimdi türlü türlü yerler gezinip karar verilmektedir (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15). Nişan alışverişi sırasında alınan bazı eşyalar şunlardır:

Nişanda giyilecek kıyafet

Ayakkabı, çanta

Nişanda takılacak altınlar

3 kat elbise

3 kat çorap

3 kat iç çamaşırı

Terlik

Kış ise mont

Kapalı gelin ise eşarp, ferace

Takı, küpe vb.

Bu sayılar ortalamadır. Her aile kendi bütçesine göre daha az veya daha fazla almaktadır. Nişan alışverişine giden ailenin kadın bireyleri genellikle o sırada birbirlerine de hediye alırlar. Bu alınan hediyeler daha sonra karaltı dediğimiz nişan bohçası geldiği zaman ailelere teslim edilir (KK7, KK10, KK11, KK12).

Günümüzde artık popüler kültüründe etkisiyle nişan alışverişinin çeşitlendiğini görmekteyiz. Eskiden bir kat elbise, terlik vb. daha az harcama yapılırken şuan alınacaklar listesi hayli kalabalıktır. Kitle iletişim araçlarının, gelin dergilerinin ve programlarının artması ile gelin olacak kişiler hayallerinde olmasını istediği nişanı istenilen konsepte göre uyarladıkları görülür. Nişan eğer evde yapılacak ise nişanlanacak gençler ya eve organizasyoncu çağırıp ya da kendileri organizasyon malzemesi alıp süslerler. Nişanda dağıtılacak nişan hediyesi, masada bulunacak mumluklar, nişan tepsisi, isimli helyumlu balonlar, nişan kahve seti, nişan konseptine uygun renkte balonlar, ışıklandırma araçları ve plastik bardak, tabaklar alınmaktadır (G6).

Nişan alışverişinde geline alınacak olan altınların ya hepsi ya da bir kısmı alınmaktadır. Kuyumcуда altın işi halledilirken günümüzde erkek tarafı kıza, kız tarafı ise oğlana yüzük almaktadır (KK1, KK39, KK49, KK50).

Nişan alışverişi sonrasında geline önceden teslim edilmesi gereken ürünler verilir. Alışveriş faslı bittikten sonra nişan günü gelir çatar. Daha önceden telefon veya davetiye yolu ile akrabalara, komşulara ve arkadaşlara haber verilir. Nişandan birkaç gün önce nişanda ikram edilecek ürünler el birliği ile hazırlanır. Eğer evde yapılmak istenmiyor ise bunu parası ile yapan kişilerden veya organizasyonculardan yardım alınır. Hangi ürün ikram edilecekse önceden onun siparişi verilir. Nişan sabahı gelin ve damat sabah kuaföre giderler. Bu kuaföre gitme işi yakın arkadaş ve

akrabalar ile olur. Eğer nişan evde olacaksa (küçük nişan) ortam konseptine uygun bir şekilde süslenir, pastalar börekler, tatlılar hazırlanır ve misafirler beklenir. Fakat nişan salonda yapılacaksa (büyük nişan) o zaman erkeğin bir sağdıçı, nişan arabasını önce yıkatmaya daha sonra süslemeye götürürmesi gerekir. O sırada bir sağdıçta akşam nişan olacak düğün salonuna gelip gelin ve damat masasını süsler. Ortamda olması gerekenleri tek tek kontrol eder (G6).

Kuaförden gelen kız ve arkadaşları, akrabaları evde hazır bir şekilde beklemeye başlarlar. Erkek tarafı ellerinde çiçekler, baklavalara, kuruyemiş ve kolalar ile kız evinin kapısını çalar. Kız evinde gelin, kapıyı açar ve gelenlere “Hoş geldin” eder. Bu içeri giriş esnasında “yahhh” sesleri ve “zılgıtlar” havada uçuşur (G6).

İlk başta içeriye giren damat elinde bulunan çiçeği geline verir ve alnından öper. Kız anası ve babası misafirlere teker teker “Hoş geldiniz” der. Gelin içeri gelerek misafirlere “Hoş geldiniz” der. Misafirler ağırlandıktan sonra koyu bir sohbet başlar. Gelin damada ve misafirlere ikram etmek üzere kahve hazırlamaya mutfığa geçer. Daha önceden hazırlanmış olan kahve fincanları ve su bardakları tepsilere konulur. Misafirlerin istekleri üzerine kahveleri hazırlanır (G6).

Damadın kahvesi gelin tarafından özenle hazırlanır. İçerisine pişirilirken tuz, isteğe bağlı karabiber de konulur. Hazırlanan kahve daha önceden damada özel olarak alınan kahve tepsi ve fincanıyla servis edilir. Gelin damada kahveyi servis ettikten sonra damat kahveyi içebilecek mi diye merakla beklenir (G6).

Nişanda kahve içme faslı bittikten sonra sıra gelin ve damadın nişan yüzüğünü takmaya gelir. Aile büyüklerinden bir kişi, genelde de erkek tarafının dedesi, amcası vb. kişilerinden sevilen ve sayılan birisi bir konuşma yaparak iki gencin yüzüğünü takar. Yüzük kesilmeden önce nişan tepsisini tutan kızın sağdıçı veya kardeşi bahşiş almayı ihmal etmez. Kesilen nişan kurdelesini evlenmek isteyen gençlere pay edilir. Bu kurdeleyi uzun müddet saklamak iyi değildir. Bu işin uzayacağı anlamına gelir (G6).

Gelin, erkek tarafından damadın anne ve babasından başlamak üzere sırasıyla herkesin elini öper. Damat da kız tarafının anne ve babasından başlamak üzere el öperek oradakiler ile tokalaşır. Kayınvalide herkesin önünde gelinine aldığı hediye bilezik, yüzük, kolye, saat gibi eşyaları geline takar. Kızın annesi ise damada saat hediye eder.

Tören faslından sonra sıra eğlenme ve tatlı yeme faslındadır. Kadınlar ayrı yerde erkekler ayrı yerlere geçerler. Eğer ortam müsait ise isteğe göre aynı yerde de oturabilirler. Kadınlar kendi aralarında önceden ayarladıkları müzikleri açar ve oynarlar. Kız tarafından bazı kişilerde mutfakta tatlı hazırlığına girerler. Tatlı olarak buraya has olan baklava ikram edilir. Dağıtılan tatlılar yendikten sonra kız tarafı nişan hediyeliklerini dağıtır. En son ise kolonyalar da misafirlere döküldükten sonra misafirler evlerine uğurlanır (G6).

Düğün salonunda yapılan nişanlarda olaylar oranın muhtevasına göre değişir. İlk olarak sabah arkadaşları ile gelin hazırlanmak üzere kuaföre gider. Damadın sağdıçı da nişan arabasını süsletmek ve damadı tıraşa götürmek üzere yola çıkar. Hazırlıkları tamamlanan genç çift düğün salonuna gelir. Nişanlı çift ilk danslarını burada ederler. Evde yapılan nişanda yenilen baklava yerine salonda genellikle yaş pasta yenilir. Hazırlanan nişan hediyelikleri kişi sayısına göre hazırlanarak dağıtılır. Gelen misafirlere takı takmak isteyenler gelin ve damada takılarını takarlar. Nişan eğlencesi esnasında nişan mekânının içerisine dâhil olan bir fotoğrafçı tarafından çiftin fotoğrafları çekilir. Maddi duruma ve isteğe göre gündüz nişandan önce ise daha önceden görüşülüp ayarlanmış olan bir fotoğrafçı ile tekrardan fotoğraf çekimine gidilebilir (G7).

Nişan merasimi düğün salonunda olduğu gibi köy meydanında veya kapı önünde de yapılabilmektedir. Burada da düğün salonunda yapılan işlemlerin çoğu uygulanır. Müzik için çalgıcı ekibi davet edilir. Nişan yapılacak mekân kiralanan masa ve sandalyeler ile düzenlenir. Misafirlere ikram edilmek üzere kuru pasta, kola, çerez veya isteğe bağlı olarak yaş pasta tercih edilebilir (G8).

Nişanlılık süresinin kesin bir kuralı yoktur. Bu sürede daha çok iki tarafın karşılıklı olarak anlaşmasına bağlıdır. Bazen askerlik, ölüm, okul bitirme, hastalık vb. durumlarda ili aile anlaşarak süreyi uzatabilir veya kısaltabilir. Sürenin uzayıp kısılmasını belirleyen başka bir etmende kişilerin ekonomik durumlarıdır. Çiftçilikle veya hayvancılıkla uğraşan kırsal kesimdeki insanlar tarihlerini sonbahara kadar uzatmayı kendilerince uygun görmektedirler. Çünkü hasat bitmiş, hayvanlardan et, süt verimi alınmış olup ellerinde düğünü yapabilecek düzeyde para bulunmaktadır. Bununla birlikte nişanlıların birlikte gezmeleri, görüşmeleri kent ortamında günümüzde olağan karşılanırken, kırsal kesimde ve geleneğe bağlı olan insanlarda nişanlıların birbirlerini görerek konuşmaları, beraber aktivite yapmaları aile izniyle

ya da nişanlı çiftlerin yanında bir büyüğün bulunması yoluyla mümkün olabilmektedir.

Gaziantep saha çalışmalarından ‘Nişan/Nişanlılık’ konusu ile ilgili edinilmiş bilgiler şöyledir:

Nişanlılık süreci hem damat ve gelin adayının hem de ailelerin birbirini tanıma sürecidir (KK10, KK33).

Nişan büyük nişan ve küçük nişan olarak ikiye ayrılır. Küçük nişan aile arasında söz ile beraber yapılır. Büyük nişan ise akrabaların çağırılmasıyla köy meydanında, ev önünde veya salonlarda yapılmaktadır (KK4, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK30, KK31, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK49, KK50).

Büyük nişan yapılmasına karar verildiyse okuntu dağıtılır veya telefonla haber edilerek komşular, akrabalar davet edilir (KK4, KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK36, KK39, KK42, KK43).

Nişan masraflarını erkek tarafı karşılar (KK3, KK4, KK7, KK8, KK10, KK11, 12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK46, KK47, KK49, KK50).

Nişan mekânı kız evidir. Eğer büyük nişan yapılacaksa ona göre karar verilir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK46, KK47, KK49, KK50).

Nişan yapılmadan önce nişan alışverişine gidilir (KK7, KK10, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Nişan alışverişinde kızın giyeceği kıyafet, ayakkabı vb. eşyalar alınır. Kız tarafının başka istekleri varsa onlarda alınır (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Nişan alışverişinde kızın birinci derece yakın ailesinde birer parça hediyelikler alınır (KK7, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK27, KK30, KK31, KK34, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK48).

Kız tarafı da bu nişan alışverişi sırasında erkek tarafına ve erkeğe hediyeler alır (KK7, KK8, KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK27, KK31, KK39, KK48).

Nişan alışverişine çıkmaya “Garaltı almaya gitmek” te denir (KK10, KK25, KK39).

Nişan eğer ev içinde yapılacaksa misafirler telefon ile çağrılır (KK10, KK12, KK14, KK31, KK43).

Nişan eğer büyük nişan şeklinde salonda yapılacaksa o zaman davetiye basılır (KK12, KK14, KK23, KK31, KK43).

Kız tarafı nişanda damada yüzük ve saat takar (KK8, KK14, KK15, KK25, KK31, KK33, KK48).

Nişanda gelin adayına takılan teşekkür bileziği vardır (KK11, KK36, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45).

Eski zamanda nişanda fıstıklı bilezik takarlardı. Zengin olan 5 korlu, fakir olan 3 korlusundan yapardı. Üstüne bir de zincir takarlardı (KK27).

Nişanda daha önceden kararlaştırılan altınların bir kısmı takılabilir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK26, KK25, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Genel olarak nişanda baklava, kadayıf, tatlı, kuruyemiş yenilir. Fakat nişan düğün salonlarında yapıldıysa yaş pasta, kuru pasta ikram edilir (KK14, KK23, KK25, KK30, KK31, KK45).

Eskiden nişana tatlı için kutu kutu helva getirirlerdi (KK32, KK34, KK36, KK38, KK46).

Küçük nişanlarda kadınlar ev içerisinde darbuka ve tef veya ses sistemi ile oynarlar (KK10, KK15, KK25, KK27, KK31, KK33, KK34, KK48).

Büyük nişanda köylerde daha çok davul ve zurna çalınırken artık orkestrasında olduğu görülür (KK15, KK23, KK25, KK33).

Büyük nişan eskiden kapalı bir yerde yapılıyorsa erkekler ile kadınların arasına bir ip çekilir. Herkes kendi arasında eğlenirdi (KK10, KK31, KK38, KK42, KK48).

Barak'ta ev içi nişanda kadın ve erkekler aynı yerde oturmaz (KK25, KK26, KK34, KK38, KK39, KK47).

Nişanda erkek ve kız tarafından misafirler gelir ve karışık oturulur (KK3, KK4, KK14, KK15, KK23, KK29, KK33, KK34, KK39, KK48, KK49, KK50).

Eski geleneğe göre damat söz kesimine ve nişana gitmezdi. Bir kişi ona haber verirdi. Nişanlılık döneminde de görüşme pek olmazdı. Nişanı atma ihtimalinden dolayı görüşülmesi her iki aile tarafından da hoş karşılanmazdı (KK11, KK15, KK23, KK31).

Nişan yüzüğü günümüzde büyük bir aile büyüğü tarafından gelin ve damada takılır (KK10, KK11, KK25, KK31, KK33, KK34).

Nişan kurdelası kesilirken makas kesmiyor denilerek bahşiş alınır (KK25) .

Nişan zamanı eskiden durumu iyi olanlar geline gümüş hediye takardı (KK4, KK7, KK15, KK48).

Nişan yapılacağı gün eskiden köylerde kadayıflar basılırdı. Bu kadayıfları iş bilen kadınlar yapardı. Odun ateşinde pişirilirdi (KK15, KK27, KK31, KK39, KK31).

Nişan zamanı maddî durumu yerinde olanlar başlık parasını hemen öderdi. Maddi durumu yerinde olmayanlar başlık parası bitene kadar nişanlı kalırdı (KK4, KK23, KK42).

Nişan eğer büyük nişan olarak yapılacaksa misafirleri çağırarak için bir çocuk tutulur. Bu çocuğa belirli bir miktar para verilirdi. Misafirlere dağıtılması için hediye, elbise, kumaş yollanırdı (KK4).

Eskiden nişan yapıldıktan sonra bile oğlan kızı göremezdi (KK4, KK15, KK23, KK48, KK50).

Eskiden nişan yapılırken gelin, damadı görsün diye anahtar deliğinden bakardı (KK49, KK50).

Nişan yapıldıktan sonra araya birilerinin girmesi ve aracı olması ile gelin ve damat yanlarına birisinin de alarak kısa süreliğine görüşebilirdi (KK10, KK14, KK15, KK23, KK25, KK33, KK34, KK49, KK50).

Nişanda insanların ağız şirelensin yani ağızları tatlansın diye şerbetler ikram edilirdi (KK10, KK14, KK39).

Eskiden nişan yapıldıktan sonra erkek tarafı, kız evine kaburga dolması getirirdi (KK49, KK50).

Köylerde eskiden büyük nişan yapıldığında ortaya bir tel çekerlerdi. Gelen misafirler elleri boş gelmezdi. Bu telin üzerine yorgan yüz, havlu, döşek yüzü vb. eşyalar atarlardı. Bunlardan kızın çeyizine gerekli olanlar ayrılırdı. Geri kalan erkek evine verilirdi (KK23, KK31, KK33) .

Günümüzde nişanlılık döneminde görüşmeler sıklaşmıştır. Aile içi ev ziyaretleri, bayram gezmeleri, piknikler artmıştır (KK10, KK11, KK14).

Günümüzde kız oğlanın yüzüğünü, oğlan ise gelinin yüzüğünü alır (KK1, KK39, KK49, KK50).

Günümüz nişan âdetlerinde nişan tepsisi hazırlama ve süsleme vardır (G6).

Günümüzde nişan yapıldıktan sonra yeni nişanlı çiftin arkadaşları ve yakın tanıdıkları hep beraber yemeğe veya tatlı yemeye giderler (KK10, KK12, KK23).

Değerlendirme:

Yörede, nişan merasimlerinin eskiye oranla çok fazla değişikliğe uğradığı görülmektedir. Eskiden aile içerisinde çoğunlukla evde, bir tatlı yeme ve bohça getirme ile tamamlanan merasimler günümüzde farklı şekilde uygulanmaktadır. Değişen hayat şartları ile eskiden çoğunlukla ayrı olarak kutlanılan nişan merasiminin günümüzde söz kesme ile birleştirildiği sıkça karşımıza çıkmaktadır. Hem maddî yönden hem de zaman sıkıntısından kaynaklı olarak kişilerin bunu tercih ettiği gözlemlenmiştir. Günümüzde kişilerin isteklerine göre büyük nişan ve küçük nişan tercih edilebilmektedir. Organizasyon şirketlerinin de hayatımıza artık girmesi

ile beraber ister ev içi olsun ister büyük nişan olsun her ikisinde de görkemli bir kutlama yapabilmek mümkündür.

2. 2. 10. Nişan Ardı/Karaltı

Nişan ardı/karaltı ifadesi Gaziantep'e özgüdür. Nişan bohçası anlamına gelir. Erkek tarafının kız tarafına hazırlamış olduğu hediyelikleri içerir (KK7, KK11, KK12). Her bölgenin kendine göre istekleri ve olmazsa olmazları bulunmaktadır. Erkek tarafı kız tarafına hazırladığı gibi, kız tarafıda erkek tarafına ve ailesine bohça hazırlamaktadır. Nişan ardında gönderilecek eşyaların hazırlanması nişan öncesinde çıkılan alışverişte başlanır. Bu alışverişe genellikle gelin ve damat, gelin ve damadın annesi ve kayınbaba, elti, görümce vb. gitmektedir. Burada alınacak olan eşyalar daha önceden kendi aralarında kararlaştırılmıştır. Nişan gününde lazım olan ihtiyaçların dışında bohça içerisine konulacak malzemelerinde alınmasına önem verilir (KK10, KK11, KK14, KK15, KK21).

Gaziantep halk kültürünün bir parçası olan nişan ardı/karaltı geleneği Türk dünyası ve Anadolu'da isim farklılığıyla beraber içerik olarak benzer uygulamalarla yapılmaktadır. Örneğin:

Romanya Türkleri'nde nişan için bohça hazırlanır. Kızın anasına, teyzelerine, dayılarına, halalarına, yengelerine, ayrı ayrı bohça hazırlanırdı. Bohçaların üzerine kimlere gideceği yazılır, bu bohçalarda kişilere göre değişen hediyeler konurdu. Bunlardan bazıları: elbise, ayakkabı, entari, peşkir, terlik, gemici (gömlek) gibi hediyelerden oluşup özellikle geline ne lazımsa baştan aşağı alınırdı. Bohçayı götürülenler kız evinde bohçayı açarlar ve ne getirdiklerini gösterirlerdi. Ertesi gün bohçalar komşulara gösterilirdi (Önal, 1998, s.94).

Geline bohça hazırlama kültürü yukarıda veilen örnekte de olduğu gibi Romanya Türklerinde de görülmektedir. Her bölgenin kendine özel bohça içi malzemeleri bulunmaktadır. Bu uygulama Anadolu'da da sıkça yapılmaktadır. Örnek olarak:

Kayseri'de şerbetlik hediyesi yollanmaktadır. Şerbetlik elbiseler şunlardır: siyah kadife elbise saten telliyan denilen altı ipek, üstü sırmalı elbise, bindallı denilen baştan aşağı sırma ile işli elbise, Harput şalvarı, Harput gezisi denilen her tarafı işli şalvar, atlas, sırmalı kadifeden yapılmış dört etekli entari üzeri düğmeli bot, yandan düğmeli bot, siyah ve renkli ipekten yapılmış nakışlı dize kadar uzanan çorap, tepesi altın ve arkası püsküllü pullu fes, üstü bir sıra altın elmaslı işli başlık, saç süsü olan mahmudiyeler, beli büzmeli pelerin sırmalı kabe çarı, mahat denilen sedir örtüsü ve Hantep denilen Gaziantep kilim-cicimleridir. Alınan bu hediyeler oğlan evi akrabalarının saç denilen andaçları bavullara doldurup Pazartesi sabahı kız evine yollanır. Akrabaların en çok yolladığı Saçı halıdır. Kayseri'nin sosyal hayatına halının büyük bir yeri vardır, öyle ki bir

adamın zenginliği evindeki halılarının sayısı ile de ifade edilir. Bir kızın çehizi de küçümsenmek istendiğinde 5-6 halısı var denilir (Barlas, 1963, s.18).

Kayseri’de görülen uygulamaya ilave olarak Kütahya’da bu iş için farklı bir isimlendirme yapılmaktadır. Barlas bu durumu şöyle açıklamıştır:

Kütahya’da kız görme ve nişan sonrası hediye götürme işine “Görümlük ve Mübareki” denilmektedir. Görümlük ve mübareki şerbetten bir iki ay sonra olur. Oğlan evi kız evine haber gönderip gün isterler. Kütahya için görümlük günü pazartesi, perşembe veya cuma günlerinden birisidir. O gün sofralar hazırlanır, çengiler davet edilir ortam şenlendirilir. Kız yeni giysilerinden giyerek herkesin elini sırasıyla öper ve hepsinden birer hediye alır. El öpme bittikten sonra kız odadan çıkar ve elbise değiştirip tekrar gelir. Altı- yedi kez elbise değiştiren kız her seferinde el öper. Bu arada el öpme bittikten sonra erkek tarafı ve akrabalarından gelen bohçalar açılır. Bu hediyeler: Bindallı, Dane, Tango denilen ayakkabılar, birkaç çift çorap, iç çamaşırlarıdır. Oğlanın akrabaları da dörder metrelik kumaşlar hediye getirir. Bu yapılan törenin adı görümlüktür. Mübareki ise görümlükten on beş gün sonra kızın yakın akrabalarının oğlan evini ziyaret etmesidir. Kız annesi giderken oğlana: Bürümcek gömlek, Frenk gömlek, sırmalı havlu, mendil, iç çamaşırı oğlanın yakınlarına işlemeleri mendiller götürülür. Kızın yakınları da oğlan evine sekizer metrelik kumaş götürürler (Barlas, 1963, s.19-20).

Gaziantep’te kullanılan karaltı ifadesinin aynısının Kahramanmaraş’ta kullanıldığını aşağıda görmekteyiz. Barlas’a göre:

Kahramanmaraş’ta şerbetten sonra tespit edilen bir günde kızın akrabaları ve yakın komşuları ile oğlanın babası, annesi ve bir iki yakın akraba karısı pazarlık için mağazalara gider. Kıza alınan eşyalardan bazıları şunlardır: Beş entari, beş iç gömlek, beş tre fanila, beş kilot, beş sütyen, on-on beş terlik, beş çift terlikli nalın, beş çift kundura, bir çanta, bir tuvalet takımı, bir sabahlık, iki mantoluk, üç şemsiye, iki tayyörlük, yirmi çift çorap, bir çarşaflık ve başörtülüklerdir (Barlas, 1963, s.21-22). Kız evi kadınları, alınan bu eşyaları bir odaya serdikten sonra gelen meyve ve şekerlerden biraz biraz tabaklara koyarlar, kızın ufak oğlan kardeşleri ile ufak amca, hala, dayı, teyze çocukları ve akrabaları birer birer gezip her birine birer tabak götürür ve Ablamın karaltısı geldi, gelin bakın denilir (Barlas, 1963, s.22-23).

Sayı ve çeşitlerde farklılık olduğu verilen örneklerden de görülse de temel amaç gelin için birkaç parça eşya almak ve onun gönlünü hoş etmektir.

2. 2. 10. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan Ardı/Karaltı

Gaziantep ilinde gelin bohçasının hazırlanma işi çok kıymetlidir. Genellikle içerisine kendi yöresel eşyalarını da koymayı ihmal etmezler. Gelin bohçası yörede genellikle nişandan sonra getirildiği için bu işe “Nişan Ardı” denilmektedir (KK7, KK11, KK12).

Nişan töreni yapıldıktan sonra arayı fazla açmadan karaltıyı götürmek âdettendir. Birbirleri ile anlaşılan aile bireyleri nişan ardının geleceği günü kararlaştırırlar ve ona göre hazırlık yaparlar. Nişan ardı geleceği gün kız süslenir kaynanasının taktığı altınları takar. Evde çeşitli pasta ve börekler hazırlanır. Erkek

tarafından belirli kişiler ve damat ellerine birer parça bohçaları ve hediyelikleri alarak kız evine girerler. Kapıdan girerken “maşallahhh” ve “zılgıt” sesleri yükselir. Getirilen hediyeler oturulacak olan odada müsait bir yere bırakılır (G9). Bu getirilen hediyelerin içerisinde şunlar bulunur:

2-3 kat elbise, pantolon, kazak\ gömlek, çorap, iç çamaşırı, gecelik, terlik, ayakkabı, çanta, eşarp/yazma/patik/havlu, kutnu birkaç parça eşya, makyaj malzemeleri, tarak, parfüm, kişisel bakım eşyaları, battaniye/ yatak örtüsü (önceden kararlaştırılıyor.), saç düzleştirme aleti, maşa, takı, toka vb. (G9).

Bu ürünler genel olarak konulan eşyalardır. Ürünler kişinin ekonomik durumuna göre arttırılıp azaltılabilir. Genellikle bu hediyeleri göstermek için 2 adet erkek tarafından kişi seçilir. Bu işi genellikle yengeler devralır. Orada bulunan insanlara sırasıyla hediyeler gösterilir. Alınan ürünlerin güzel ve kaliteli olmasına da ayrıyeten dikkat edilir. Erkek tarafı; gelinin anne ve babasına, halasına, amcasına, dayısına, varsa kardeşlerine de birer hediye almayı ihmal etmez. Bu alınan hediyelikler de bohçaların içerisine konup sahiplerine teslim edilir. Bohçaların içine hediyelikler ile beraber tespih, namazlık, erkeklere takke ve çorap koymayı da ihmal etmezler. Aynı şekilde kız tarafı da erkek tarafının aile fertlerine birer bohça hazırlar (G9).

Gelinin damada hazırladığı bohçanın içerisinde de şunlar vardır:

2-3 adet gömlek, kazak , pantolon, eşofman takımı, pijama takım, gerdekte giymesi için hazırlanmış olan üzerinde Antep işlemesi olan kıyafet, ayakkabı, terlik, kişisel bakım eşyaları, tıraş makinası, saat vb. eşyalar alınır (G9).

Bu ürünlerin sayı ve çeşitleri de ekonomik duruma göre artış veya azalış gösterebilir.

Ürünlerin sergilenmesi işi bittikten sonra gelen misafirler ile güzelce eğlenilip ikramlıklar sunulur. Bohçası gelen gelin bugün için daha önceden hazırlatmış olduğu damat bohçası ve gelin bohçası çikolatalarını misafirlere ikram eder (G9). Bu ziyaretin sonunda erkek tarafı bu geleneği hakkı ile yerine getirdiği için mutlu ve gururlu bir şekilde kız evinden ayrılır.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Nişan Ardı’ için elde edilen bilgiler şöyledir:

Nişan ardı/Karaltı yerine bazen “Nişan Katı” denildiği de olur. İkisinde de amaç geline ve onun akrabalarına hediye almaktır (KK7, KK11, KK12, KK25, KK39).

Nişan ardı kelimesi yerine “Yüzük Arkası” da denildiği olur (KK10).

Nişan ardı için geline: Elbise, ayakkabı, çanta, iç çamaşırı, havlu, terlik vb. hediyeler alınır. Damada ise röpdeşambır, terlik, iç çamaşırı, parfüm vb. alınarak bohça içerisine konur (KK10, KK11, KK14, KK15, KK21, KK22, KK25, KK26, KK27, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK39, KK42, KK43, KK45, KK48, KK49, KK50).

Nişan ardında yatak örtüsü, gecelik, iç çamaşırı, pijama takımı, ayakkabı, çanta vb. malzemeler alınır. Alınan bu ürünler daha sonraki bir gün kız evine bohçalar içerisinde süslenmiş bir şekilde getirilir (KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK30, KK31, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK45, KK48, KK49, KK50).

Nişan ardı süslenmiş bir şekilde kız evine getirildiği zaman gelen misafirlerin ortasında alınan eşyalar sergilenir (KK12, KK14, KK15, KK21, KK30, KK39, KK45).

Nişan ardına gelen yakın akrabalar ise birer parçada olsa hediye koymayı ihmal etmezler (KK12, KK14, KK23, KK29, KK30, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK48).

Eskiden nişan hediyesi almak için kızı pek götürmezlerdi. Kızın yüzüğünün ölçüsü alınırdı. Kızın annesi varsa birkaç büyüğü giderdi alışverişe. Kızın yüzüğünün ölçüsüne göre yüzük yaptırılırdı. Kıza birkaç âdet kıyafet alınırdı. Elbiselik kumaş koyarlardı. Eskiden bohçalara iç çamaşırı konmazdı ayıp karşılanırdı (KK15, KK22).

Barak köylerinde nişan bohçasına durumu olanlar gelinine köylü takımı koyarlar. İçerisinde ahmediye, ayakkabı olur. Hem kadifeden hem de şaldan birer parça takım koyulur (KK15, KK21, KK25, KK26, KK29, KK33, KK39).

Barak'ta gelinin bohçasına tumanlık, şalvarlık kumaş koyarlar (KK15, KK25, KK26, KK29, KK33, KK46).

Eskiden nişan bohçasının içine kolonya ve kına da koyarlardı (KK33).

Değerlendirme:

Nişan bohçası hazırlama geleneği Anadolu coğrafyasının hemen hemen her yerinde karşımıza çıkan bir uygulamadır. Geleneğin uygulanışı aynı olsa da tek değişen eski zamanın şartlarında içerisine konular eşyalar ile günümüzde alınan eşyaların farklılığı meselesidir. Eskiden daha çok elbiselik kumaş, tarak, birkaç adet tespih, namazlık gibi ürünler koyulurken günümüzde bu ürünlerin çeşitlerinin ve sayısının hayli fazlalaştığı görülmektedir. Medya araçlarının hayatımıza girmesi ile beraber insanların isteklerinde ve zevklerinde birtakım değişiklikler olmuştur. Elektronik araçların (epilasyon aleti, lazer aleti, tırnak törpüleme cihazı, yüz yıkama cihazı vb.) da gençler arasında sıkça kullanılmasından dolayı bu ürünler çeyiz içerisinde sıkça tercih edilmeye başlanmıştır. Eski zamanlarda gelen misafirlere çikolata/kolonya ikram etme geleneğinin aynen devam ettiğini fakat uygulama da birtakım değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Önceden olarak organizasyon şirketlerine veya çikolata satan dükkânlardan isme özel olarak hazırlanan çikolata/hediyelik eşya ve kolonyanın bohça getirildiği gün tercih edildiği gözlemlerimiz arasındadır.

2. 2. 11. Nişanlı Sahresi

Gaziantep yöresinde kır gezintilerine “sahre”, kır gezintisine gitmeye ise “sahreye gitmek” denilmektedir. Gaziantep ilinde havanın ılık ve sıcak olduğu zamanlarda bu ziyaretler sık gerçekleştirilirdi. Antep sahrelerinin birçok türü vardır. Bunlardan bazıları:

Kadın Sahresi

Erkek Sahresi

Esnaf Sahresi

Yatılı Sahre

Nişanlı Sahresi

Güvey/Damat Sahresi vb. olarak karşımıza çıkmaktadır (G10).

Nişanlı sahresi kelimesi nişanlı gençlerin aileleri ile beraber gittiği piknik anlamına gelmektedir. Kız ve erkek tarafının beraber gidip eğlendiği, şarkılar

eşliğinde yemeklerin yendiği bir gelenektir. Bu sahrenin yapılış amacı nişanlılık döneminde aile içi iletişimi arttırmak ve kız evinin gönlünü yapmaktır (KK10, KK11, KK14, KK15).

Türk dünyasında nişanlı çiftlerin nişanlılık sürecinde gitmiş oldukları piknik eğlencelerine dair bir bilgi bulamadım. Anadolu’da ise Kilis, Urfa, Kahramanmaraş vb. mangal kültürünün yoğun olduğu çoğu yerde nişanlı ailesi mevsim şartları elverdiği ölçüde pikniğe götürülmektedir.

2. 2. 11. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişanlı Sahresi

Gaziantep kültüründe çok önemli bir yer tutan sahre eğlencesinin farklı amaçlar için tercih edildiği de görülmektedir. Bazen nişanlı sahresi bazen damat sahresi bazen esnaf sahresi vb. olarak karşımıza çıkan bu gelenek, içerisinde pek çok uygulamayı barındıran kompleks bir yapıyı içermesi yönüyle değerlidir. Nişanlı sahresi hakkında detaylı bilgi veren Barlas’a göre:

Sahre eğlenceleri Gaziantep’te çok önemli bir yer tutar. Gezmeyi ve eğlenmeyi seven Gaziantep halkı işin içinde bir de köfte ve kebab olunca bu sahre işini düğün geleneklerinin içerisine dâhil etmeyi de unutmamışlardır. Nişandan sonra nişanlı sahresine gidileceğinin haberini kayıncı kız tarafına verir. Genellikle gidilecek yer için Kavaklığı seçerlerdi. Erkek tarafının durumuna göre yemekler pişirilir. Eğer ki durumu iyi ise pikniğe erkek aşçı çağırılır. Sahreye kız tarafından ve erkek tarafından sadece kadınlar gider. Bu yüzden pazar günü hariç diğer günler gitmeye özen gösterirler. Yemek olarak: cıvık yani pilav, doğrama, kebab, dolma, kelle vb. yiyecekler hazırlanır. Sahrede çiğ köfte yapmayı da ihmal etmezler. Yemekler yendikten sonra sıra gelir eğlenmeye. Erkek tarafının durumu iyi ise “Kör Mahmud”u çağırırlardı. İki gözü kör iki erkek ve tek gözü kör bir kadından müteşekkil bir çalgı takımıydı (Barlas, 1961, s.14).

Erkek tarafının durumu o kadar iyi değilse eğer yanlarında getirdikleri tavalar, tencereler ile kendilerine müzik çalar, şarkı söyler ve oynarlardı. Davetliler hem oynar hem de “zılgıt” çalmayı ihmal etmezlerdi(KK10, KK11, KK14, KK15, KK21).

Gaziantep sahre eğlencelerinde eski zamanda söylenen türkü de şöyledir:

Sahre Türküsü:

Söğütler yeşillendi
Alleben vakti geldi
Al yorum leğenini
Edelim çiğ köfteyi

Humanızın sırası
Ver harfene parası
Hiç gönülden çıkar mı
Bu sahrenin sefası

Kurbağalar eder figan
Emine soy yeşil soğan
Eşgiliyi unutma
Her birinden bir sahan

Kebabı sen et Fatma
Vahide sende et doğra
Ağız tadıyla yiyek
Somurtup durma lanet

Aman gel Kavaklığa
Karış kalabalığa
Çıkınla bacım Furdövs
Ötebeririyi yağlıga

Meyveler oldu yorum
Nurgana benim yolum
Toplanın uşak gidek
Hepeze köfte yorum

Çıksurutun zamanı
Elin yoktur imamı
Zevk olunca kaçırmaz
Göze batan zamanı

Tutluk vakti değildir
Eşeklere bindiler
Ver elinizi yollar
Tutla kaymak yediler

Olur lolaz piyazı
Yanında tatlı bazı
Üstüne sucuk bastık
Başladı Antep yazı.

Tutun gölgesi koyu
Türk oğlu soyu sopu
Antep denen Gazi'nin
İşte bunlardır huyu... (Gülcük,

1960, s.127)

Sahre bitimi akşamüzeri otomobillerle veya yaya olarak güle oynaya herkes evine dağılırdı. Bu eğlencenin amacı hem kız tarafını memnun etmek hem de karşılıklı olarak daha iyi birbirini tanımaktır (KK26, KK32, KK36, KK37).

Sahreye hep beraber gidilebildiği gibi damadın ve arkadaşlarının eğlenme maksadıyla beraber gittikleri eğlencelerde olurdu. Bu zamanlarda herkes toplanır, mangallar yakılır. Mangal ile beraber içki içip oynamayı da ihmal etmezlerdi (G11).

Güveyi sahresi hakkında Gonca Tokuz'un verdiği bilgi şöyledir:

Düğünden birkaç gün önce, mevsim uygun ise güveyinin arkadaşları, dostları, güveyiyi sahreye götürürler. Sahrede hep birlikte yemek yer, oyun oynar ve eğlenirler. Organize, güveyinin arkadaşları tarafından yapılır. Gidilecek yer, katılacak kişi ve yenecek yemekler önceden saptanır, hazırlıklar tamamlanır. Gençler kendi aralarında çalgı çalıp, şarkı söyler, eğlenirler. Bazen çok yaygın olmasa da profesyonel çalgıcılar çağrılır. Hep beraber yenilir, içilir ve eğlenilir (Tokuz, 2004, s.145-146).

Güveyi sahresinde söylenen bir türkü de şöyledir:

Sultan seccadesin sermiş köşeye
Rakı doldur beyaz bellur şişeye
Bir busecik verde dolaş köşeye
Heçmi oturmamak yar ya a sultan
Haydı da yavrum ben sana kurban

Haydı yavrum ben sana kurban

Sultanın geydiği karalı kumaş
Yandım ateşine sultan sen ulaş
Bir pusecik verde köşeyi dolaş
Heç mi oturmamak yan yana sultan
Haydı da yavrum ben sana kurban
Haydı yavrum ben sana kurban

Sultanın geydiği kareli kutnu
Gendi küçük lakin sohbeti tatlı
Yalvara yalvara şafaklar attı
Heç mi oturmamak yan yana sultan
Haydı da yavrum ben sana kurban
Haydı yavrum ben sana kurban (Bozteymur, 1964, s.19)

Bozteymur tarafından verilen bir başka türkü de:

Sandığımı açmadım lo lo
Çehizimi saçamadım lo lo
Yazık oldu genç yaşıma lo lo
Bir güzelle kaçamadım lo lo

Ezme ile süzme ile lo lo
Yar bulunmaz gezme ile lo lo
Altın saplı kazma ile lo lo
Kızlar eşsin mezarımı lo lo

Lo lo sana hayran olsun lo lo
Lo lo sana kurban olsun lo lo
Gidersen uğurlar olsun lo lo
Taşkaya yolların olsun lo lo
Benden başka yar seversen lo lo
İki gözlerin kör olsun lo lo

Türt tepe dedikleri de lo lo
Şekerdir yedikleri lo lo
Hiç aklımdan gitmiyorda lo lo
O yârin dedikleri de lo lo

Lo lo sana hayran olsun lo lo
 Lo lo sana kurban olsun lo lo
 Gidersen uğurlar olsun lo lo
 Daşkaya yolların olsun lo lo
 Benden özge yar seversen lo lo
 İki gözlerine kör olsun lo lo. (Bozteymur, 1964, s. 19-20)

Bozteymur tarafından verilen bir başka türkü de:

Kız ayşe gelin ayşe
 Alnını vermiş güneşe
 Bir yanına gül sokmuş
 Bir yanına menekşe

Amman Amman Amman şekerim ammmman
 Evlide değilim bekârım Amman
 Bekârların çamaşarın yıkarım Amman
 Evlilerin bellerini bükerim Amman... (Bozteymur, 1964, s.20)

Gaziantep'te sahre eğlenceleri kültürel bir zenginliktir. Bu zenginlik halk arasında o kadar benimsenmiştir ki nişanlı sahresi, gelin-damat sahresi, yün yıkama sahresi, hıdırellez sahresi, esnaf sahresi ve erkeklerin kendi aralarında oturak âlemi yapmak için gittikleri alkollü meşk sahreleri gibi birçok sahreye gidilmektedir. Ayrıca Gaziantep sahre eğlenceleri için mevsim anlayışı yoktur. Yaz-kış hiç fark etmeksizin halk haftanın altı günü çalışıp bir gün sahreye giderek eğlenmeyi kendilerine ödül olarak görürler. Biraz açık-ılık hava görüldüğü gibi halk hazırlamış olduğu mangallık etini, kullanılacak eşya sepetini, kilimini, topunu, ipini alarak sahreye giderler.

Gaziantep'te asıl sahre yerleri Kavaklık, Alleben, Düllükbaba, Karpuzatan, Dutluk, Burç Ormanları, Burç Göleti, Sam köyü, Sarıgüllük'dür (KK10, KK39). Bunların haricinde bahçelere, bostanlara ve bağ evlerine de sahreye gidilmektedir. Bu sahrelere gidilmenin amacı haftanın yorgunluğunu atmak, eğlenmek, yemek, içmek ve hoşça vakit geçirmektir. Düğün törenleri içerisinde karşımıza çıkan nişanlı sahresi, gelin- damat sahresi, yün yıkama sahresi gibi eğlencelerin işlevi ise kız ve erkek tarafını kaynaştırmak, eğlenmek, hoşça vakit geçirip gelini ve damadı yakından tanımaktır. Eski zamanlarda her ne kadar bu eğlenceler ya kadınların kendi aralarında ya da erkeklerin kendi aralarında yapılıyor olsa da günümüzde aileler ve

yeni yuva kuracak çift bu vesile ile bir araya sık sık gelmektedir. Hatta günümüzde Ramazan Bayramlarında oruç açmak için de nişanlı çiftlerin sahreye çağırıldığı görülmektedir.

Gaziantep sahre eğlenceleri kadar sahre yemekleride kendine özgüdür. Genellikle çiğ köfte ve kebab listenin en başındadır (KK14, KK22, KK23, KK27). Yanında mevsimine göre ayran, semizotu salatası, piyaz, cacık vb. yer alır. Eğer erkenden gidildiyse atıştırmalık olarak yeşil zeytinli börek, peynirli börek de yapılır. Kebab çeşitleri olarak simit kebabı, patlıcan kebabı, domates kebabı, mantar kebabı, sarımsak kebabı da sıkça yapılmaktadır. Zamanına göre taze yapraklı sarma, taze dolma da yapılır. Karışık dolma, doğrama, da sık sık yapılmaktadır. Tatlı olarak da künefe, helva genellikle tercih edilmektedir.

Gaziantep alan çalışmasında ‘Nişanlı sahresi’ için derlenen bilgiler şöyledir:

Nişanlı sahresinde eğlenceler yapılır. Bazen tef, darbuka bazen ise cd çalarlar ile eğlenilirdi (KK10, K11, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK32, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK47, KK50).

Nişanlı sahresine erkek evi kız evini davet eder (KK10, KK11, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK32, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK47, KK50).

Nişanlı sahresinin iki aileyi ve gençleri birleştirme gibi işlevleri vardır. Eğlence zamanlarında her iki tarafta birbirleri ile kaynaşma fırsatı bulurlar (KK10, KK11, KK14, KK15, KK25, KK26, KK32, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK47).

Nişanlı sahresi yani pikniği için mesire alanlarına, Kavaklık’a çok gidilirdi (KK10).

Nişanlı sahresi için Karpuzatan’a gidilir (KK39).

Sahrede gelin kıza köfte yoğurtturulur (KK10, KK15, KK21).

Nişanlı sahresinde erkek tarafının durumu iyiye kurban kesilip mangal yakılır (KK14, KK22, KK23, KK27, KK32, KK34, KK38, KK39, KK42, KK50).

Değerlendirme:

Nişanlı sahresi, Gaziantep'te çoğunlukla herkes tarafından uygulanan ve aile içi etkileşim arttıran bir gelenektir. Nişanlı sahresinin geçmiş ile günümüz arasında uygulanış bakımından birçok farkı bulunmaktadır. Eskiden büyük bir hazırlık ile gidilen, çoğunlukla çalgıcılarında davet edildiği bir eğlence iken günümüzde sadece bir mangal yakma eğlencesine dönüşmüş durumdadır. Ekonomik sebeplerin insan hayatına ve geleneklerine şekil vermeye başlaması ile birlikte birçok eğlencenin eski tarzını yansıtmadığı görülür.

2. 2. 12. Nişan ile Düğün Arası Gelenekler

Nişan ile düğün arası geleneklerde yün yıkama, yatak biçme, nişanlıya kaymak gönderme, yatak üstüne davet, bayramcalık yollama gibi gelenekleri görmektediriz. Bu geleneklerin hepsi yeni kurulacak ailenin temelini sağlam olması üzerine yapılan uygulamalardır.

Bu gelenekleri daha iyi anlamak ve yorumlamak için Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından örneklerle bakmak gerekmektedir. Romanya Türkleri için Önal şu açıklamayı yapmıştır:

Romanya/Dobruca Türklerinde, eğer düğünle nişan arasında, kurban bayramı bulunursa 1930 öncesi düğünlerde gelince koç gönderilirmiş. Koç parlak tellerle süslenir, boynuzuna elmalar takılır, kız evine hediye olarak gönderilirmiş. Bu âdet 1930-1950 arasında da görülmekle beraber daha ziyade durumu iyi olanlar yapabilmişler (Önal, 1998, s.100).

Kurban Bayram'ında geline hediye olarak hayvan göndermek hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasında sıkça karşılaşılan bir gelenektir. Buna örnek olarak Barlas şunu söylemektedir:

Kütahya'da mübarekeden sonra ve düğünden önce Kandil, bayram, hıdırellez, düğün vb. gibi mühim günlerde kız evine oğlan evinden hediyeler gelir. Örneğin: Kurban bayramından birkaç gün önce kıza bir koç, bayramlık elbise, kına, sakız gelir. Koçun başına bir ayna, alnına kırmızı kurdele bağlanır. Boynuzları yaldızla, tüyleri kırmızı ve sarı boyalarla boyanır ve maşallahlarla hamalın sırtında gelir. Kız evi de bu türden hediyelere karşılık baklava ve çerez yollar. Çerezler paketlenerek kurdelerle bağlanır. Çerezi oğlan evine şekerinin çırağı götürür ve bahşiş olarak ipekli mendil veya tülbent alır (Barlas, 1963, s.20-21).

Kütahya geleneklerine benzer bir örnekte:

Kahramanmaraş'ta nişanlılık ramazana veya kurban bayramına rastlarsa, oğlan evi hediyelerden bir iki gün sonra kıza koç yollar. Bu koçun boynuzları altınlarla süslenir,

boynuna beşliler takılır. Tüyleri iyice yıkanıp parlatılır ve ipini bir hamal çekerekten okuyucu kadın vasıtası ile kız evine gelir. Ayrıca bayramlarda oğlan evi kız evine 500-600 liraya kadar bir para ile kına yollar. Buna karşılık kız evi de kendi aracı kadını ile okuyucu kadınına 200 lira kadar bahşiş verir. Damada: Üç iç gömlek, üç çorap, üç fanilia, üç kilot, üç pantolon gömleği, üç kıravat, bir takım iyisinden elbiselik kumaş, kuran, seccade, altın kol düğmesi, terlik, ayakkabı, pijama, tıraş takımı ve gömleğin ucuna iğneli nişan yüzüğü konur. Bu hediyenin yanı sıra kız evi damada ve kaynanaya Antep işli yastık örtüsü, yatak ve yorgan takımları yollar (Barlas, 1963, s.23).

Nişanlılık döneminde kız tarafına hediye yollama ve gelin kızın gönlünü hoş etme neredeyse bütün Anadolu coğrafyasında karşımıza çıkmaktadır. Burada seçilen hayvanın cinsi, büyüklüğü, alınan eşyaların kaliteli ve sayıca çok olması önem taşımaktadır.

2. 2. 12. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Nişan ile Düğün Arası Gelenekler

Gaziantep ili düğün gelenekleri konusunda çok çeşitli âdetlere sahiptir. Nişanlılık sürecinde kız evini memnun etmek erkek tarafının dikkat ettiği bir husustur. Bayram zamanlarında bayramcalık götürmek, bahar ayına denk gelen nişanlılıklarda kaymak göndermek âdettendir. Bununla beraber yün yıkama eğlencelerine gitmekte yeni kurulan ev için hazırlığın başlamış olduğunun bir göstergesidir.

Nişanlıya kaymak gönderme geleneği, nişanlılık zamanı bahar ayına rastlar ise erkek tarafı kız evine kaymak yollar (KK27, KK42).

Nişanlıya kaymak gönderme âdetinin detaylarını ise Nedime Alp'in 1939 yılında yazmış olduğu bir yazıda görüyoruz:

Kaymak denilince... Her yerde bilinen, kaynamamış sütün yüzünde toplanarak kalın tabakaların yerleşmiş şekli hatıra gelir. Bahsetmek istediğim kaymak bu değildir. Bahar gelince bütün Gaziantep'liler bil istisna kaymak yemek için kırlara dökülürler. Bir iki gün veya bir hafta evvelinden sütçülerden randevu alınmıştır. Sıraları hangi günse fırından batırmak için hususi yapılmış, halis yumuşak düz ekmekler alınır ve randevu alınan sütçü evine götürülür. Gecedan kaplara konulmuş sütlerin yüzüne toplanan kaymaklara bu ekmekler batırılır; kalaylı amadanlara (tepsilere) dizilir. Kaymak tepsileri; yemyeşil çimenlerin üzerinde oturan sahiplerinin önüne gelince etrafına çevrilip üzerinde oturan sahiplerinin önüne gelince etrafına çevrilip üzerine şeker dökülerek kemali iştihâ ile yenilir. İşte... Bahsetmek istediğim (nişanlıya kaymak gönderme) bu şekilde yapılmaktadır. Nişanlı evinin kalabalığına ve erkek tarafının servetine göre en az 25 kaymak, 100 kaymak hatta daha fazlası evvelce sipariş edilir. Ve kaymak gelmeden bir gün evvel nişanlı evine haber verilir. Sabah erken henüz güneş doğarken pırıl pırıl amadanlar içine konulmuş kaymaklar nişanlının kapısında arzi endam eder. Bu gelen kaymaktan kızın aile efradına, konu gomuşuya, en yakın akraba ve dostlarına dağıtılır (Alp, 1942c, s.11).

Bayramcalık ise bayram zamanlarında kız tarafına yollanan hediyelerdir. Eğer bayram Şeker Bayramı ise erkek tarafı kız evine hediyelik elbiselik kumaş, kına, şeker, kolonya vb. yollar. Gelin adayına ise altın takı yollanırdı. Bir aracı vasıtası ile kız evine bayramın ikinci veya üçüncü günü geleceklerini bildirirler ve kız evini ziyaret ederek hediyelerini götürürler. Kız evi de altta kalmayarak damada bir bohça hazırlamayı ihmal etmez (KK3, KK10, KK11, KK12, KK15).

Eğer bayram Kurban Bayramı'na rastlar ise o zaman kız evine kurbanlık yollamak âdettir. Gönderilecek koyunun boynuzları büyük, kiloca ağır olmasına dikkat edilir. Koyun yollanmadan önce temizlenir ve hediyelikler için hazır hale getirilir. Koyunun üzerine gönderilecek hediyelikler konulur. Boynuzuna bilezikler, beşibiryerdeler, hızma ve halhallar yollanır. Bu koyun aile fertlerinden birinin vasıtasıyla davul zurna ile yollanır. Görenler “maşallah” dedikten sonra “zılgıt” çalarlar. Kurban bayramında bu koyun kesilerek çevredeki komşu ve akrabalara dağıtılır. Bu hediyelere karşılık kız tarafıda hediye göndermeyi ihmal etmez (KK10, KK15, KK21, KK22, KK23).

1939 yılında Gaziantep'te nişanlıya kurbanlık gönderme geleneği Nedime Alp tarafından şöyle anlatılmıştır:

Koyunun büyük, kuyruklu ve boynuzlusu seçilir. Nişanlıya bilezik ve elbiselik de gönderilecekse bilezikler koyunun boynuzlarına takılır. Koyunun sırtına temiz bir şey sarılır ve üzerine sırmalı bohçalar atılır. Ve elbiselik bunun üzerine tesbit edilir. Koyunun fiyakası artsın diye emanet olarak beşibirlikler, altın ve incili gerdanlıklar, ayağına gümüş halhal takılır. Emin bir kadına teslim edilir ve kız evine gönderilir. Bazıları bu merasime birde çalgı ilave ederler. Koyun kız evine gelince avlunun ortasına bağlanır. Yakın akraba, konu komşu, çoluk çocuk toplanır ve iyi bir keyf yapılır. Koyunun üzerine emaneten konulan eşyalarda geri oğlan evine iade edilir (Alp, 1942a, s.8).

Yün yıkama ve yatak biçme işlemi düğünün yaklaştığının habercisidir. Kız evinde çeyiz hazırlığının hızlandığının göstergesidir. Yün yıkama ve yatak biçme işlemleri her ne kadar kız evine ait gibi görülse de kayınvalide de yatak, yorgan ve yastık yapmak ile mükellef olduğu için hep beraber bir araya gelip yapılır. Müsait bir gün yün yıkamak için topluca sulak bir alana giderler. Bu alan genellikle Alleben olurdu. Bu yün yıkama işine damadında geldiği ve böylelikle nişanlısını bu bahane ile gördüğü görülmüştür. Yün yıkamaya gitmekte aynı nişanlı sahresi gibi eğlenceli ve yemekli olmaktadır. Kayınvalide hazırlıklarını yapar, yemeklerini hazırlar. Genelde bir kamyon ile sulak alana müsait bir zamanda gidilir. Çalgılar, türküler, darbukalar eşliğinde eğlenerek yünler yıkanır. Yünü yıkadıktan sonra çiğneme işi için gelin ve damadın aynı leğende çiğneme işlemi yaptığı da olurdu. Yün yıkama

faslının bitiminde yere çullar serilerek yenilir ve eğlenmeye devam edilir. Bu yün yıkama geleneğinde genellikle gelin hanıma bir malhıtalı (mercimekli) köfte yoğurtmayı da ihmal etmezlerdi. Bu bahane ile becerikli olup olmadığına bakılır idi. Yünler kuruma işlemindeyken maniler söylenir ve gelin adayını oynatmaya özen gösterilir (KK9, KK10, KK12, KK14, KK15). Genellikle yün yıkama işinde de yatak yapma işinde de dul kadın çağırılmaz. Gelen dul kadının uğursuzluğunun, geline geçeceğine dair bir inanç vardır (KK14, KK21, KK22, KK26).

Yün yıkama işleminden belirli müddet sonra tekrar toplanılır. Sıra yatak yapmadadır. “Oğlan tarafından yakın dört kadın kız evine giderek yorgan, döşek, yastık, seferiye minderi, jüdele vb. gibi ev eşyalarının kesimini yaparlar. Bu işleme yörede ‘Yatak Biçme’ denir. Evlenmeden bir süre önce bu işlem yapılır” (Çavaz, 1983a, s.40) Kayınvalide ve kaynana bu işi titizlikle yapar. Yatak yapılırken yorganın dört köşesine şeker koymayı ihmal etmezler (KK11, KK26, KK33). Şeker koymanın sebebi yeni evlenecek olan çiftin ağızlarının tatlı olmasını sağlamaktır. Çevrede varsa bir erkek bebekte yorganın üstünde yuvarlandırılır. Bunda da amaç gelinin ilk çocuğunun erkek olup soylarını devam ettirme isteğidir (KK33, KK34, KK43).

Gaziantep saha çalışmasında ‘Nişan ile Düğün Arası Gelenekler’ konusu ile ilgili elde edilen bilgiler şöyledir:

Nişan ile düğün arasında bir bayram gelirse muhakkak kıza hediye alınır. Bayrama göre koyun, altın, şeker vb. hediye götürülür (KK3, K10, K11, KK12, KK15, KK21, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Bayramlarda eskiden bayramcalık tepsisi yapılırdı. İçerisine et, pirinç, kına, şeker vb. konulurdu. Bir abdal tutularak davul ile o tepsi kız evine kadar gezdirilirdi (KK49, KK50).

Bayramda geline harçlık vermek âdettendir (KK22, KK33, KK34, KK39, KK50).

Bayramlarda geline kına götürmek âdettir (KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK30, KK34, KK37, KK39, KK43, KK45, KK49, KK50).

Nişandan sonra Ramazan Bayramı olursa erkek tarafı kız tarafına sahura gider (KK15, KK23, KK27, KK30, KK34, KK39).

Eskiden erkek tarafı, sahura giderken sahur malzemelerini kız evine götürürdü (KK39).

Nişandan sonra Ramazan Bayramı denk gelirse her iki ailede birbirlerini iftara davet eder (KK15, KK23, KK27, KK28, KK30, KK31, KK34, KK39).

Ramazan ayında ramazanın on beşinci günü kız evine ağızları tatlansın diye baklava göndermek âdettir (KK10, KK34).

Yaz ayında kaymaklar bol olduğunda kız evine tepsi tepsi kaymak gönderilirdi. Bu kaymaklar kız evinin komşularına, akrabalarına da dağıtıldı (KK27, KK42).

Oğuzeli’nde bayramda kıza “bayramcalık” verilir. Kız için elbise alınır. Kız evi de aynı şekilde oğlana hediye verir. Ramazanda “sahurcalık” yapılır. Oğlan tarafı kız evine sahur yemeye gider. Marul mevsiminde de “marulcalık” götürülür. Karşı tarafın gönlü hoş edilir (KK6, KK15, KK21, KK27, KK39, KK45, KK49, KK50) .

Antep’te nisan-mayıs ayı yeşilliklerin bol olduğu zamandır. Oğlan evi bir sandık yeşilliği kız evine götürür. Bu sandığın içerisine marul, soğan, sarımsak, nane, maydonoz vb. koyar (KK39).

Nişandan sonra Kurban Bayramı denk gelirse geline bir koyun alınır. Eğer koyun alacak para yoksa koyunun arka uyluğu kız evine götürülür (KK10, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK30, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK44, KK49, KK50).

Seçilen koyunun güzel olmasına dikkat edilir. Bu koyun kınalanır ve üzeri süslenir. Durumu iyi olanlar üzerine altın takar. Durumu iyi olanlar bu koyunu davul ve zurna ile gezdire gezdire gelin evine götürür (KK26, KK27, KK30, KK37, KK38, KK42).

Günümüzde yılbaşı günleride iki ailenin bir araya gelmesiyle kutlanır. (KK15).

Yılbaşı günü kız evine hindi götürülür (KK50).

Yün yıkamaya erkek ve kız evi beraber gider (KK9, KK10, KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK25, KK27, KK28, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK45, KK48, KK49, KK50).

Gaziantep'te yün yıkama için traktör, kamyonetler veya at arabaları kullanılırdı (KK10, KK15, KK21, KK22, KK27, KK34, KK37, KK45, KK48).

Yün yıkamaya Nizip'te Arıl denilen bir yere gidilirdi (KK36).

Yün yıkamaya Akçagöze gidilirdi (KK48).

Yün yıkamaya Ağ pınara, Çatal pınara gidilirdi (KK49).

İslâhiye'de eskiden Gözbaşı denilen yere yün yıkamaya gidilirdi (KK29).

Oğuzeli'nde eskiden ağ pınara yün yıkamaya gidilirdi (KK27, KK1).

Başpınar'ın orada Karahint denilen yere yün yıkamaya gidilirdi (KK28).

Yün yıkamaya Yeşil Kent köyünün orada bulunan pınara sık gidilirdi. Oğuzeli tarafında bulunan Karpuzatan da sık yün yıkama yerlerindendi (KK10).

Yün yıkamaya Arfin denilen bir akarsu var oraya gidilir (KK31).

Yün yıkamak için Alleben deresinde ziyaret edilirdi (KK10).

Yün yıkama esnasında iki ailede yeni evlenecek çiftte kaynaşmaya başlar (KK10, KK14, KK22, KK27, KK28, KK30, KK34, KK39, KK48, KK49, KK50).

Yün yıkama işlemi bittikten sonra çeşitli yemekler yenilir, eğlenceler yapılırdı (KK10, KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK27, KK28, KK30, KK31, KK32, KK34, KK36, KK37, KK39, KK45, KK48, KK49, KK50).

Yün yıkamaya gidildiğinde oğlan tarafının durumuna göre koyun kesilebilir, geline köfte yoğurtturulabilir veya lahmacun, dolma vb. yiyecekler hazırlanırdı (KK10, KK14, KK15, KK21, KK22, KK27, KK28, KK31, KK34, KK36, KK37, KK48, KK49, KK50).

Yatak yapma işlemi kız ve erkek evinin tekrardan bir araya gelmesi ile olur (KK10, KK12, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK28, KK29, KK30, KK31, KK34, KK39, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Yatak yapma işlemini kız tarafı tek başına da yapar (KK33, KK36, KK37, KK48).

Yatak yapma işleminde yemekler hazırlanarak akrabalar davet edilir (KK48).

Yatak yapılacağı gün komşular ve akrabalar hediye maksadında yorgan yüzü, nevresim, yatak yüzü gibi eşyalar getirir (KK15, KK21, KK22, KK26, KK29, KK37, KK47, KK48).

Eskiden yeni evlenen çifte, telli yorgan yapılırdı. İlk gece bu yorganla yatılması gerekirdi (KK1, KK39).

Yataklar yapılıp yorgan dikilirken bazı bölgelerde yorganın dört köşesine şeker koyup öyle dikerlerdi. Bunun sebebi de kız oğlana şeker görünmesi içindir (KK11, KK26, KK33, KK34, KK43, KK44, KK49, KK50).

Yorgan yapılırken köşeleri dikilmez. Bu işlem damat bağlanmasın diye yapılır (KK33).

Yatak yapılırken üzerinde erkek çocuk yuvarlandırılır. Bu gelinin ilk çocuğunun erkek olması için yapılır (KK33, KK34, KK43).

Yün yıkama işlemi yapıldıktan sonra sıra bu yünlerden yatak, yorgan ve yastık yapmadadır. Bu işleme “Yorgan Köpürme” denir (KK9, KK12, KK14, KK28, KK39, KK43, KK49, KK50).

Yatak, yorgan yapılırken dul veya mutsuz kadına el sürdürmezler. Bu kişilerin mutsuzluğunun yeni evli çifte geçeceğine inanılır (KK14, KK21, KK22, KK26, KK37, KK39, KK49, KK50).

Yatak yapılırken öksüze el sürdürülmez. Mutsuzluğun, yeni evli çifte geçeceğine inanılır (KK21) .

Nişan ile düğün arasında herhangi bir problem çıkarsa ve ayrılmak zorunda kalınırsa bunun bir bedeli olur. Eğer kız tarafı nişanı bozarsa kız tarafı altın ve getirilen eşyaları geri verir. Ama oğlan tarafı nişanı bozarsa kız tarafından hiçbir şey alamaz (KK3, K11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK26, KK28, KK30, KK31, KK32, KK36, KK37, KK38, KK39, KK47, KK49, KK50).

Nişan ile düğün arasında geçen süre maddi duruma göre belirlenirdi. Maddi durumu var ise fazla bekletilmez (KK4, KK10, KK11, KK14, KK15, KK28, KK36, KK37, KK39, KK49, KK50).

Değerlendirme:

Nişan ile düğün arasında yapılan “Bayramcalık” geleneği günümüzde ufak tefek değişimler ile aynen varlığını sürdürmektedir. Nişanlılık döneminin bir bayrama denk gelmesi ile beraber geline özel hediyeler alınmaktadır. Şuan maddî sıkıntılardan kaynaklı olarak en az uygulanan gelenek ise Kurban Bayram’ında geline koyun yollamaktır.

Yün yıkama ve yatak biçme, belki de hazır fabrikasyon ürünlerin çıkması ile beraber en fazla değişime uğrayan geleneklerimizden birisidir. Yün yıkama ve yatak biçme geleneklerimizde de popülerleşen hayatın etkilerini görmekteyiz. Yün yıkama yemekli, eğlenceli, çalgılı olup iki tarafında birbiriyle vakit geçirip kaynaşmasını sağlayan sulak mekânlarda yapılıyorken günümüzde neredeyse yün yıkama geleneğinin unutulmaya yüz tuttuğunu görmekteyiz. Doğalgazın hayatımıza girmesi ile beraber çok fazla yün eşya evde kullanılmamaktadır. Hem temizliğinin zor olması hem de evlerin eskisi gibi soğuk olmamasından kaynaklı olarak hazır yorganlar yapılmaktadır. Şayet yün yıkama işlemi yapılacaksa ya kayınvalide tek başına bu işlemi yapıp hazır eder ya da yün yıkama için halı/yün yıkama şirketlerinden yardım istenmektedir.

Yatak biçme işleminde de mekânın bu işlemde birleştirici bir fonksiyonun olduğu görülmektedir. Mekân burada insanları bir araya getiren, eğlence ile bu işin yapılması fonksiyonunu üstlenmektedir. Fakat artık hazır yorgan/yatak/yastık yani tekstil sektörünün de gelişmesi ile bu geleneğin de azaldığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

2. 2. 13. Çeyiz Hazırlığı

Türk toplumunun her kesiminde kız çeyizine ayrı bir önem verilir. Kızın çeyizi kız daha küçükken hazırlanmaya başlanır. Annesi boş zamanlarında kızına eşarp, lif, kanaviçe, patik, Antep işi, yatak örtüsü, buzdolabı ve mutfak örtüleri, havlular vb. el örgüleri yapmaya özen gösterir. Kız çeyizi hazırlanırken bütün komşular birbirine örgü model verir ve kızın çeyizinin çeşitli olması amaçlanır.

Çeyiz hazırlama geleneği, kız evi için aslında bir statü meselesidir. Burada kız evinin maddî durumu, sosyal ve kültürel yönleri, hangi gelenekleri benimseyip

benimsemediği anlaşılmaktadır. Çeyiz içerisinde yer alan el yapımı havlu, patik, nakış, oya vb. ürünlerin içerisinde insanın estetik zevkini, sosyal hayatını, değer yargılarını görebilmekteyiz.

Çeyiz konusu kız tarafının hüner sergilediği ve erkek tarafına kendisini gösterdiği bölüm olduğu için bunu Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından örnekler ile desteklemek çalışmamız için gerekli olacaktır.

Yakut Türklerinde düğün hediyesine “beleh” adı verilir. Günümüzde çeyiz dediğimiz eşyalara karşılık gelmektedir. Çünkü düğün hediyesine mutlaka bir hediye ile karşılık gelmektedir. Çünkü düğün hediyesine mutlaka bir hediye ile karşılık verilmesi gerekmektedir. Bu hediye yenilebilecek hediyelerden farklı olmalıdır (Pekarskiy,1945 s.83). Burada gelinin kocası evine gelirken getirdiği hediyeler oldukça önemlidir. “Cie beleğe” gelinin kocası evine gelirken getirdiği gelinin çeyizinin eşyalarının bir kısmını teşkil eden hediyelerdir. Ve bir tilki ile dokuz kakımdan ibarettir. Ayrıca gelin koca evine gelirken getirdiği bir kısraktan ibaret olan hediye de “serge beleğe” denir ve bu aynı minvaldeki hediyelerdendir (Pekarskiy, 1945, s.83). Yakut Türklerinde çeyiz olarak kadına köle veya arazi verilebilir. Kölenin vazifesi hanımefendiye refakat etmek, ona su vermek olarak yer almaktadır (Pekarskiy, 1945, s.285).

Yakut Türklerinde görülen çeyiz hazırlığına ek olarak:

“Kırgız Türklerinde eskiden kızın babası “ak örgöö” denilen beyaz keçeden yapılmış Kırgız çadırı (bozüy) hazırlarmış. Kızın çeyizi de bu evde sergilendikten sonra evi damada ve kızına hediye ederlermiş” (Jumabayev, 2006, s.48). Hem Yakut Türklerinde hem de Kırgız Türklerinde çeyiz hazırlama ve sergileme geleneği çok önemlidir. Kültürümüzde at/eşek/fayton ile çeyiz getirmeye örnek olarak Yakut Türklerinde de bir kısrağ üzerinde çeyiz eşyasının erkek evine getirildiğini görmekteyiz.

Kütahya’da kız evine oğlan evinden yollanan eşyalardan bazıları: Tefebaşı – şalvarı-fermene, pullu şalvar, eğrimli, bindallı, yünlü, entari, hırka, şal hırka, sırmalı çar, tango, 1 kg. kına, hamam parası, iki çift terlik, kız anasına şalvarlık, elbiselik kumaş vb. bulunmaktadır (Barlas, 1963, s.22-23). Kütahya çinicilik memleketi olmasına rağmen Kütahya çinisinden çeyizde zikredilmemiştir. Zira Kütahya’da çehize çini konması ayıp karşılanır. Ayrıca kız çehizinde yatak yorgan da olmaz (Barlas, 1963, s.26).

Anadolu coğrafyasında kız çeyizinde olmazsa olmazların başında kız tarafının daha küçükken hazırlamaya başladığı sandık içi el işlerini görmekteyiz. Bu el işleri hüner istediği ve sergilendiği zamanda şık görüldüğü için kızın çeyizinde olması neredeyse zorunludur.

Kahramanmaraş’ta oğlan evinden gelen değerli eşyalar ile birlikte üç döşek, üç sedir minderi, beş yorgan, altı halı, iki seccade, bir gardırop, iki sandık, birkaç komidin, bir büfe, bir dikiş makinası, beş sehpa, bir masa, altı koltuk, iki kanepa, altı takım antep işi bakır mutfak eşyası çeyiz olarak gönderilir. Bunlar ortalama olarak yazılmıştır (Barlas, 1963, s.33).

Günümüzde yapılan çeyiz hazırlığı ile eskiden yapılan çeyiz hazırlığı farklılıklar içermektedir. Eskiden birkaç adet yatak, sandık, ayna, kilimden oluşan çeyiz; günümüzde sayısız ev eşyasının birleşmesinden oluşmaktadır. Bu meselede de günümüzde kitle iletişim araçlarının hayatımızın pek çok yerine sirayet ettiği görülür.

2. 2. 13. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Çeyiz Hazırlığı

Gaziantep düğün merasimlerinde en dikkat çeken bölümlerden birisi de çeyiz hazırlama ve çeyiz törenleri meselesidir. Düğün işinde aktif rol oynayan erkek tarafı artık bir kenara çekilmiş sıra kız tarafının maharetlerini göstermesine gelmiştir. Nasıl ki kınanın, düğünün güzel olması dilden dile dolaşırsa kız tarafının yapmış olduğu çeyiz hazırlığıda haftalarca konuşulurdu. Kızın çeyizinin çok olması, kaliteli olması çok önemliydi.

Eski zamanda çeyiz hazırlığı için kayınbabadan alınan başlık parası kullanılırdı. Bu paranın bu amaç dışında kullanılması hoş karşılanmazdı. Kız babası parayı alır ve hanımına teslim ederdi. Kızın annesi bu para ile el işi örgülerden tutunda bunları koyacak sandığa kadar her şeyi bu para ile alırdı. Eskiden çeyiz diye götürülen şeyler 1-2 atın üzerine sığacak kadar çoklukta idi (KK27, KKKK32, KK33, KK36). Bu konuya örnek olarak Şakir S. Yener şunları söylemiştir:

Yener tarafından verilmiş olan 1933 yılına ait bir çeyiz eşyası listesi şöyledir:

1. Kap kacak: Kuzu lengerisi, sütlü sahanları, tepsi, amadan, siniler, sefer taşı, çirtikli sahan, el leğeni, divan sinisi, v.s. Bunlar kız tarafından tedarik edilmiş mallardır. Taa küçük yaşından beri alınmış ve çeyiz olarak saklanmış. Onun için kızı gelin olan eve: “Hırsız açtı” derler. Mahzun bir yer hakkında: “Kızı gelin olmuş ev gibi” tabiri de bu kabildendir.
2. Beden aynası: Kızındır, fakat oğlan evinden alınan para ile alınır.
3. Yer yatağı: Kızındır. Yalnız yüzü ile içyüzü oğlan evinden alınan para ile alınmıştır.
4. Sandık, dolap v.s.: Kızındır. Oğlan evinin parasıyla alınır.
5. Çini çanak
6. Koltuk kanepa takımı: Zenginler alır.
7. Sandık içinde elbise, hamam takımı v.s.
8. Ayaklı lamba, çiçekdenlik v.s. (Yener, 1933, s.49-50)

Fakat Şuan günümüzde çeyiz hazırlıĝı bir görsel Ő lene ve yarışa dönmüş durumdadır.  eŐit çok ve en pahalı ürünler ile çeyiz d z lmeye çalıŐılmakta ve bu ürünler konseptler aracılıĝı ile gösterilmeye çalışılmaktadır.

Eski zamanda çeyizde bulunan bazı Şeyler Şunlardır:

Sandık, dolap vb.

Sandık içinde elbise, hamam takımı vb.

El işi  rg ler, Antep işleri, tıĝ işi oyalar vb.

Yorgan, yastık, döşek

Vitrin i i

Dikiş makinesi

Beden aynası

Belirli miktarda bakırdan mutfak eşyası: sini, leĝen, sahan, tepsi,

Günümüzde  eyizde bulunan malzemeler ise Şunlardır:

Sandık

El işi örgüler, tıĝ işi oyalar, Antep işleri vb.

Mutfak araç ve gereçlerinin neredeyse tamamı

Yatak odası mobilyası hariç bütün gerekli olan malzemeler

Banyo ve tuvalet malzemelerinin tamamı

Salon takımı mobilyası hariç bütün gerekli olan malzemeler

Oturma odası duruma göre kız tarafından alınabilir.

Beyaz eşyalardan genellikle çamaşır makinesi veya bulaşık makinesi

Tekstil takımlarının bir oĝu

1- 2 adet halı

Mutfak masa ve sandalyesi

Y n yatak, yorgan, yastık vb. eşyalar.

Bu eşyalar alınırken kız tarafının maddi durumuna göre azaltma veya arttırma yapılabilir. Bu liste ortalama bir alınacak listesidir. Çeyiz alışverişi sırasında anne ve kızı titizlikle çalışır. Zevklerine hitap eden ürünleri tamamlamaya çalışırlar.

Günümüzde çeyiz hazırlığına çeyiz kolileri, çeyiz çikolataları gibi malzemelerde eklenmiştir. Görsel bir şölen halinde hazırlanan çeyizler, çeyiz kolisi adını verdiğimiz kolilerde süslü bir şekilde gösterime sunulmaktadır. Çeyiz çikolataları ise önceden satın alınarak çeyiz günü gelen misafirlere verilmek üzere hazır edilmektedir.

Anadolu'nun hemen hemen her yerinde çeyiz sergilemesi âdeti vardır. Çeyizin sergilenmesi ve çeyiz töreninin bir bayram havası içerisinde davul ve zurnalar ile yapılmasının bir sebebide gelin adayının yeni kurulmuş olan eve götürdüğü eşyaların delilidir. Boşanma durumunda veya herhangi bir anlaşmazlık durumunda kızın götürmüş olduğu eşyaları görenler birer şahit mahiyetinde olmaktadır. Çeyizin maddî ve manevî değerinin bulunmasından dolayı birçok yörede çeyiz senedi yazma uygulaması vardır. Bu çeyiz senedi yazılırken götürülen eşyalar maddeler halinde yazılarak orada bulunan muhtar ve iki tarafında belirlemiş olduğu kişilerce bu eşyalara değer biçilmektedir. Eşyaların değeri biçildikten sonra bu kişilerce çeyiz senedi imzalanır ve bu senet herhangi bir anlaşmazlık durumunda resmi belge yerine geçer.

Çeyizlerde önemli bir yeri olan elişlerinin hazırlanması eskiden evlenecek olan kızın ve annesinin idaresinde komşu ve akrabalarında yardımı ile gerçekleşirdi. Bütün elişleri yardımlar ile yapılarak kızın çeyizine özenle konulurdu. Eski zamanda hazırlanan çeyizlerin el emeği olmasına özen gösterilirken günümüzde artan rağbet ve değişen yaşam koşullarında etkisi ile el işi yapma meselesi bir ticaret metası haline gelmiştir. Gaziantep'te elişleri eski zamanda tığ, mekik, gergef, kasnak, şiş ve iğne ile yapılırken daha sonradan dikiş makineleri ile hazırlanan eliş ürünleri bunların yerini almıştır. Dikiş-nakış makinelerinin pratik olması sebebi ile de artık günümüzde sıkça kullanılır hale gelmiştir.

Eliši genel adı altında toplanan bu işler motif çeşitlerine göre şöyle adlandırılmaktadır:

Fil işi	Kartopu
Hastahane işi	Cemeliyan
Hasır işi	Güllü Mercimek

Bir dolu bir boş	Bıçkılı
İlik işi	Çitime
Sırma işleme	Acar (Acor)
Bölge işi	Sarma işi
Ganaviçe	İğne ardı
Kurt işi	Ciğer deldi
Hesap işi	Türk işi
Antika	Metelik
Kulah	Mekik işi

Bunlardan Fil işinden başlayarak Acar'a kadar olanlar Gergefte, geri kalanları elde işlenir (Güzelbey, 2015, s.28-29).

Bir genç kızın çeyizinde yatak takımı dediğimiz karyola örtüsü, komodin, yatak çarşafı, yastık, yorgan kılıfları, pike ve makyaj masası örtüsü işlenir. Misafir odası takımı olarak ise sehpa, orta masa, yemek masası, televizyon üstüne serilen örtüler ve konsol setleri işlenir. Mutfak takımı için ise, buzdolabı örtüsü, mutfak dolap içleri örtüsü, masa örtüsü, misafir peçeteliği ve raf örtüleri işlenmektedir. Bunların haricinde bazı gelinlik kızların tığ işinden perde işlediği de görülmektedir.

Kızların çeyizinde mutlaka bulunması gereken ipekli şal ve yazmaların kenarlarına da bazen tığdan bazen ise iğneden şekiller yapılmaktadır. Bunlarda da iğne ile yapılan iğne oyası zor ve makbul olanıdır. Bir kızın çeyizinde iğne oyası ne kadar çoksa o kadar övgü ile bahsedilir. Kızın çeyizinde mutlaka bulunması gereken bir başka şey ise patiklerdir. Patiklerde şiş veya tığlar ile yapılmaktadır. Bazı patikler kısa bilek hizasında yapıldığı gibi dize kadar uzun olarak yapılan patiklerde bulunmaktadır. Bu patiklerin desenlerinin çokluğu da çeyiz sergisinde oldukça dikkat çekmektedir. Kız çeyizinde olmazsa olmaz olan bir başka şeyde kıza yapılmış olan yelek ve şalıdır. Bu şalların bazıları da tığ veya şişler ile yapılır. Bu şalların bir tanesinin özellikle beyaz yapılmasına özen gösterilir. Çünkü bu beyaz şal düğün günü kızın üzerine örtülecek düşüncesi ile özenerek yapılmaktadır. Eski zamanlarda gelinlik kızlar bulaşık yıkama bezlerini bile kendi ellerinde dikmekteydiler. Gelin çeyizinde misafirlik kenarları işlenmiş havlular ve liflerde çok önemliydi. Evlenecek kızlar havluların kenarlarını işlemek için birbirlerinden örnek modeller alarak el birliği ile işlerlerdi. Liflerinde tığ ile yapılanları ön plandaydı. Elişi ile yapılan ürünlerin sayısı ve modeli çeyiz görmeye gelenler tarafından büyük bir titizlik ile incelenirdi.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Çeyiz Hazırlığı’ konusunda edinilen bilgiler şunlardır:

Kız çeyizinde yazma, lif, patik, dantel, kanaviçe, el örgüsü gibi şeyler koyulur. Eskiden bunlar yeterliydi. Fakat şuan durumu iyiye mutfak eşyalarıda alınmaktadır (KK3, KK11, KK22, KK25, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK39, KK43, KK45, KK46, KK47, KK48).

Eski zamanda kız 10-15 yaşına geldiği zaman hızlıca çeyiz hazırlığını tamamlamaya çalışılırdı (KK4, KK43).

Gaziantep geleneklerinde eskiden bir kilim, bir yatak ve bir sandık hazırlanırdı (KK7, KK11, KK32, KK36, KK37, KK38, KK39, KK45, KK46).

Eskiden oğlanın durumu iyiye karyola, saat, gaz ocağı, kilim vb. eşyalar alırdı. Zaten eskiden kaynana ile oturulduğu için az eşya yeterliydi (KK27).

Eskiden kız çeyizinde dikiş makinası, yatak, yorgan, yastık, mutfak malzemeleri getirilirdi (KK27, KK32, KK33, KK36, KK44, KK48).

Kız tarafı çeyiz için oturma odası ve oturma odasında kullanılacak eşyaları, bulaşık makinasını, fırınlı ocağını, mutfak malzemelerini, vitrin içi süsleri, konsol önü süsleri ve sandık içi işlerini getirir (KK12, KK14, KK25, KK26, KK48).

Kız çeyizine maddî durumuna göre bir oturma grubu takımı, bulaşık makinası, mutfakta kullanılacak eşyalar, vitrin içi süsleri, sandıkta getirilecek lifler, kanaviçeler ve Antep işi dediğimiz el emekleri konulurdu (KK10, KK14, KK25, KK37, KK39, KK42, KK48).

Gaziantep çeyizinde olmazsa olmazlardan Antep işi denilen bir el emeği ürün bulunur. Bundan salon takımı, yemek takımı, yatak odası takımı yapılır (KK10, KK11, KK15, KK25, KK30, KK31, KK34, KK36, KK39, KK42, KK43, KK47).

Günümüzde tel kırma olarak adlandırılan el işini yapmak için eskiden kuyumcuya gidilirdi. Buradan gerçek altın tel alınırdı. Aldığımız altın tel ile yapılan el işi sergilenirdi (KK47).

Eskiden kız çeyizinin içerisine güveyi entarisi koyarlardı. Bu kıyafeti damat gerdek gecesinde giyerdi (KK46).

Çeyiz hazırlığına kızlar küçük yaşta hazırlanmaya başlanır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK30, KK31, KK37, KK39, KK43).

Çeyiz hazırlığı yapılamadıysa ve karşı taraftan kayınvalide ve kayınbaba bunu kabul ediyorsa “Biz iki başlı karşınız” diyerek kız tarafının yapması gerekenleri kendi üstlerine alabilirler (KK11).

İyi çeyiz, kötü çeyiz yorumu genellikle ürünlerin kalitesine, çokluğuna göre yapılır (KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK26, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK39, KK43, KK45, KK48, KK49, KK50).

Baba evinden çok çeyiz götüren insanlara mesela “Haşım kızına evi yükledi, verdi” gibi kelimeler söylenir (KK14).

Değerlendirme:

Toplumun kültürel değerlerini, hayat görüşlerini yansıtmada en güzel araçlardan birisi de hazırlanan çeyizlerdir. Özenle hazırlanmış olan çeyizlerin sanatsal yapıda bulunmaları onları görsel şölen içerisinde sunmamıza fırsat verir.

Gaziantep’te çeyiz hazırlama tüm Anadolu’da olduğu gibi çok erken yaşta başlamaktadır. Özenle hazırlanan çeyizlerin ihtiyaçlar dâhilinde oluşturulmaktadır.

Günümüzde kitle iletişim araçları, popülerleşme ve küreselleşme olgularında artması ile beraber özellikle çeyiz ürünlerinin hazırlanması sırasında belirli birtakım değişiklikler bulunmaktadır. Eskiden ihtiyaç dâhilinde alınan ürünlerin günümüzde statü, gösteriş vb. amaçlar ile alındığı görülmüştür. Tüketim olgusu, neredeyse günümüz insanı için hayatın olmazsa olmazlarından birisi haline gelmiştir. Belirli güçler tarafından kontrol edilen tüketim kültürü, ilk başta insanın bireysel ihtiyaç ve isteklerine göre şekilleniyor gibi görünsede sonradan bu işin bir tüketim çılgınlığına döndüğü görülür. Normalde çeyiz içerisinde kullanılacak olan ihtiyaçlar gerekli sayılarda ve ihtiyaç doğrultusunda alınırdı. Fakat daha sonra medya araçları, popüler dergi ve programlar aracılığı ile insanlara dayatılmış olan bu nesneler tamamen sembolik anlamlar yüklenerek farklı işleve bürünmüşlerdir. Alınan o nesne, artık ihtiyaç için değil, statü, gösteriş ve sergilenmek üzere alınmaya başlanmıştır. Medya araçları ve paralı olarak blogger, youtuberlar tarafından yapılan ürün tanıtımları ile aslında ihtiyaç olmayan ürünler bile insanların dikkatini

çekmektedir. Bu ürünün alınması ile kendisini daha huzurlu hisseden ve toplum tarafından daha fazla kabul göreceğine inanan bireyler tüketimin bataklığına düşerek maddi anlamda zorlanmaktadır. Belirli markalar ve işbirlikler ile yapılan anlaşmalar sonucu tüketim içerisinde bulunan insanlara, eşsiz fırsatlar ve yenilikler ile seslenen medya, insanı ürün olarak mutlu olmaya ve rahatlamaya sevk etmektedir.

2. 2. 14. Çeyiz Gösterme/Yatak Üstü

Çeyiz geleneğinin en önemli hadiselerinden birisi de bu ürünlerin düğünden önce sergilenmesi işlemidir. Burada amaç hem kız evinin getirmiş olduğu çeyizi insanlara göstermek hem de davet edilen kişiler aracılığı ile çeyizde var olan eksik parçaların el birliğiyle tamamlanmasıdır.

Yatak üstü geleneği Antep ve genellikle Doğu bölgelerinde yapılan yaygın bir uygulamadır. Genellikle kızın çeyizi evden çıkmadan önce anne uygun bir odasını boşaltır. Bu odaya süslenmiş olan kızın çeyizini her biri görülecek şekilde dizmektedir. Düzlme işlemi bittikten sonra komşuya ve çevresine haber salarak belirli bir günde toplanılmasına karar verir. Gelen akraba ve komşular kızın çeyizine bakar ve belirli bir miktar parayı/hediyeyi anneye teslim eder. Böylelikle çeyizde olan eksikler giderilerek çeyiz tamamlanır (KK9, KK11, KK14, KK15, KK21).

Yatak üstü âdeti Gaziantep geleneksel evlenme kültüründe ayrı bir törenle yapılmakta iken bazı yörelerde gelin çeyizi sergilenmeden önce kız ve erkek tarafının, komşuların çeyize yardım amaçlı hediyeler gönderildiği bilinmektedir. Örneğin:

Kayseri’de oğlan evinden gelen eşyaların yanına kızın akrabalarından gelen hediyeler herkesin adına göre ayrı ayrı kâğıtlara yazılır. Bu kâğıtlar herkesin hediyesinin ucuna iğnelenir ve kız evine yollanır. Oğlan evine de kız evi bu hediyelere mukabil çamaşır yollar. Bu gelen hediyeler kızın çehiz sandığına konmadan önce kız evinde kızın teşhir edilen çehizinin yanına konularak herkese gösterilir (Barlas, 1963, s.31).

Yatak üstü geleneği Kayseri, Urfa, Kilis, Kahramanmaraş vb. Gaziantep çevre illerinde uygulanıyor olduğu bilinse de taranan kaynaklarda bu gelenek ile ilgili bilgiye ulaşamamıştır.

2. 2. 14. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Yatak Üstü

Yatak üstü kızın annesinin çeyizini komşulara ve çevreye sergilediği güne verilen isimdir. Bu konuda detaylı bir çalışma hazırlayan Cevdet Avcı yatak üstü geleneği ile ilgili şunları söylemektedir:

Gaziantep evlenme törenleri içerisinde bulunan yataküstü geleneği, yörede çeyizüstü olarak da bilinmektedir. Yataküstü, hazırlanan çeyizin gelin ve damadın yaşayacakları eve götürülmesinden önceki hafta içerisinde davet edilen misafirlere sergilenmesi törenidir. Bu tören kız evinde yapılan ve yalnızca kadınların katılabildiği bir ev içi eğlencesi şeklinde tezahür etmektedir. Törene davet edilen misafirler evlenecek olan kızın çeyizine çeşitli hediyeler getirmektedir. Bu hediyelerin mahiyeti geçmişten bugüne farklılık göstermektedir (Avcı, 2021, s.1492). Yataküstü töreni, evlenme gelenekleri içerisindeki dayanışma ve yardımlaşma modellerinden birisidir. Düğünden bir hafta önce çeyizin gelin ve damadın kalacağı eve getirilmesinden önce eksiklerinin tamamlanması için yapılmaktadır. Akrabalar ve diğer tanıdıklar bu sürece dâhil olurlar. Çalışmanın odak noktasını teşkil eden sosyo-ekonomik paylaşım ve dayanışma, yataküstü töreninin temelini oluşturmaktadır (Avcı, 2021, s.1501).

Saha çalışmalarından elde edilen bilgilere göre “Yatak Üstü” şöyle yapılmaktadır:

Kızın annesi daha önceden titizlik ile hazırlanmış olan gelinin çeyizlerini boş bir odaya serer. “Yatak üstümüz var.” diye söyleyerek insanlara haber verir. Gelmeden önce akraba ve komşular kızın eksiği olup olmadığını sorarlar. Yatak üstüne gelen misafirler elleri boş gelmez. Gelenler ya kızın çeyizine katkı sunacak birer hediye getirir ya da annesine bir miktar para verir. Burada toplanılan hediyelikler kızın çeyizine konulduğu gibi gelen paralar ile de kızın çeyizinde bir eksik var ise o tamamlanır. İmece usulü ile kızın çeyizi hazırlanmış olur (G12).

Gaziantep saha çalışmasında ‘Yatak üstü’ geleneği ile ilgili edinilen bilgiler şunlardır:

Gaziantep köylerinde yatak üstü geleneğine “Çeyiz Üzeri/Üstü” de denilmektedir (KK33, KK48).

Yatak üstü geleneğinde kızın çeyiz hazırlığına bakılır. Eksik olan parçalar el birliği ile tamamlanır (KK9, KK11, KK14, KK15, KK21, KK22, KK25, KK27, KK28, KK29, KK33, KK34, KK36, KK39, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Yatak üstüne bakmaya gelenler önceden kız annesine çeyizde eksik bir ürün olup olmadığı sorulur. Alınan cevaba göre eksik parçalar tamamlanır (KK9, KK11,

KK14, KK15, KK21, KK22, KK25, KK27, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK36, KK39, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kına veya düğüne gelemeyecek olan kişiler öndünçlerini teslim etmek için yatak üstüne gelip bunu verebilirler (KK14, KK15, KK21, KK27, KK28, KK29, KK30, KK36, KK39, KK43).

Nişan ile düğün arasında bayramlarda, yılbaşında, sevgililer gününde veya doğum gününde kaynana birer parça çeyizlik eşya alıp geline hediye eder (KK15).

Değerlendirme:

Düğün merasiminin neredeyse tüm aşamalarında akraba, komşu ve arkadaşların yardımı kendini göstermektedir. Yatak üstü geleneğinde, yakın tanıdıkların katılımı ile yeni gelinin çeyizine az da olsa katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Eskiden beri aynı şekilde uygulanan geleneklerimizden birisidir. Sadece günümüzde eskisi kadar bir odaya dizerek sergileme işi yapılmamaktadır.

2. 2. 15. Çeyiz Alma ve Çeyiz Düzme

Çeyiz hazırlama, çeyiz alma ve çeyiz dizme aşamaları düğün törenlerinin içerisinde kız tarafının kendisini karşı tarafa kanıtladığı ve kendinden söz ettirdiği bölümlerdendir. Başçetinçelik'e göre çeyiz:

Arapça "cihaz" sözünden gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Geleneksel kültürümüzde kız çocukları ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyiz olarak ilk önce yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı öğeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, giysiler, kilim, halı, bakır kap kacak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır. Kızın ailesinin ekonomik gücü ve günümüzün yaşam koşulları kızın çeyizini de etkilemektedir. Bugün yukarıda bahsettiğimiz eşyaların dışında ailenin ekonomik gücünün yettiği ölçüde kızların çeyizinde elektrikli ev aletleri de yer almaktadır (Başçetinçelik, 1998, s. 167-173).

Çeyiz asma ve çeyiz serme hem Türk dünyasında hem de Anadolu coğrafyasında sıklıkla uygulanan bir gelenektir. Buna örnek olarak:

Kırgızlarda düğünden önce çeyiz serme işlemi yapılır ki genelde kız evinde yapılan törenlerden biridir. Kızın arkadaşları, yakın akrabaları; kızın çeyizinde ne kadar eşya varsa eş dost yakınlarla gösterebilmek için sergilenir. Kıza düğün hediyesi getirenlerde çeyizine bakarlar. Kızın çeyizinin hazırlanmasında da özel davranışlar bulunur. Gelin adayının çeyizi hazırlanırken yardımcı kadınların evliliklerinin iyi, geçimlerinin güzel

olmasına dikkat edilir. Buna Kırgızca da boru bütün başı esen diyerek buna özen gösterilir. Özellikle kocasından ayrılış ve kocasının ölmüş olmamasına dikkat edilir. Böyle olursa onun talihi gelin kızı etkileyecektir. Gerek sözde gerekse nişanda alınan basit tedbirler Kırgız toplumunun aile kurumuna verdiği önemi gösterir. Çeyizin özenle serilmesi, izleyenler tarafından beğenilmesi kız ve annesi aynı zamanda ailesi için prestij meselesidir (Jumabayev, 2006, s.48).

Çeyiz hazırlanırken yardımcı olan kadınların mutlu, başından tek evlilik geçmiş kadınlardan seçilmesi Gaziantep kültüründe de karşımıza çıkan bir düşüncedir. Kızın çeyizinin çokluğu ve kaliteli olması hem Türk dünyası hem de Anadolu'da istenilen şeydir. Bu durum kız evinin saygınlığını arttırdığı için bu hususa önem verilir ve çocukluktan itibaren hazırlanmaya başlanır. Bu meseleye başka bir örnekte:

Yörüklerde bir eve gerekli olan bütün eşyayı kız evinin getirmesi âdettir. Mutfak eşyaları güvey tarafından sağlanır. Oğlan evinden kalın (ağırlık) istemek âdet değilse de çok zaman evlenecek oğlan nişanlisına yardım parası gönderir. Çok çeyiz getiren kızın ünü obalarda anılır. Gelin, evinden göçmeden iki gün önce oğlan evine götüreceği çeyizleri ortaya serer. Obadakiler çeyizi gezerler. Dua ederler. Bu dua genellikle şöyledir: *“Tatlı geçim, hayırlı zürriyet, Allah güvendirsin.”* Çeyiz görülürken kızın ana babası da kutlanır. Çeyiz göstermeye *“sergi”* de denir (Yalman, 1977, s. 258-268).

Çeyizin hazırlanması kadar çeyizin götürülmesi aşamasında kültürümüzde önem verilen bir aşamadır. Pek çok renkli şölene sahne olunan bu aşamanın sırası ve uygulamaları bölgelere göre birtakım değişikliklere uygulamaktadır. Çeyizin erkek tarafından taşınmasına örnek olarak:

Kahramanmaraş'ta çehiz çarşamba günü getirilir. Sabahleyin erkenden dokuz- on hayvan ile oğlan evinde toplanılır. Oğlanın akraba ve arkadaşları da eve geldikten sonra hep birlikte kız evine gitmek için yola koyulurlar. Eğer çehiz motorlu taşıtlarla getirilecekse bu takdirde herkes binili olarak kız evine gider. Kızın evinin bulunduğu mahallenin muhtarı ve imamı da gelir. Muhtarla imam kıza verilen çehize değer biçerler, çehizin parçalarını tek tek bir kâğıda yazarlar. Çehiz yazılıp sandıklara konduktan sonra kitlenip anahtarı yengelerden birisine verilir. Gençler çehizi yüklemeye koyulurlar. Yükleme sırasında avluda buldukları koyun, kuzu gibi şeyleri de alıp birlikte götürürler. Yine yükleme sırasında yatak yüklenirken oğlanın arkadaşlarından biri bir yastık çalar ve bu yastığı önden götürüp çehiz gelmeden oğlanı bulup başına vurur. Buna karşı bahşiş tabir edilen para veya bir ziyafet vaadi alır (Barlas, 1963, s.33).

Çeyizin taşınması kültürümüzde törenle yapılmaktadır. Özenle hazırlanan eşyalar çalgılar ile arabalara yüklenip götürülür. Bu törenler esnasında çeşitli oyunların oynandığı ve bahşişlerin verildiği de yukarıda olan örnekten de anlaşılmaktadır.

2. 2. 15. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Çeyiz Alma ve Çeyiz Düyme

Çeyiz kız evi tarafından çok önceden hazırlanır. Çeyizin erkek tarafından gelinerek alınması ise törenle olur. Tören günü olarak erkeklerin evde olduğu pazar günü daha çok tercih edilir. Aileler tanıdıklarına çeyiz gününün haberini verir. Oğlan evinde sabah başlayan hareketlilik kız evinden çeyizin taşınması ve yeni eve bırakılmasına kadar sürer (G13).

Mitolojik sistemlerde yer alan su, ateş, atalar kültü, çeşitli tabiat varlıkları kutsal olarak kabul edilmiştir. Eski zamanlardan beri kült olarak kabul edilen varlıklardan birisi de ağaçtır. Ağaç geçmişten günümüze kadar birçok alanda kendini göstermiş ve düğün geleneği içerisinde de kendisine yer bulmuştur. Yeni ev kuracak olan gelin ve damat ile kutsal ve süslenmiş ağaç arasında olan bağ, evlilik merasimlerinden çeyiz alma, gelin getirme törenlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Çeyizin olmazsa olmazı çeyizde süslenen çeyiz bayrağıdır. Bayrak, bir yeşil ağaç dalının üzerine konur. Dallar iğde ağaçlarıyla, balonlarla, çiçeklerle, renkli tüllerle, tozaklarla, süslenir. Bu çeyiz bayrağının tepesine nar, soğan, üzerlik, mısır vb. koyma âdetide bulunmaktadır. Bu çeyiz bayrağı hazırlanırken davul ve zurna eşliğinde türkü ve mani söylemek eksik olmaz. Bir taraftan el birliği ile hazırlanan çeyiz bayrağı, diğer tarafta ise hazırlanan bu bayrağın etrafında eğlenen oğlan evi ve akrabaları bulunur. Hazırlanan bu bayrak çeyiz alma, gelin getirme, gerdek gecesi gibi düğün aşamalarında da kendine yer bulur (G13).

1933 yılında Gaziantep'te yaşanan bir çehiz eğlencesini Şakir S. Yener şöyle anlatmıştır:

Yatakların yüzleri dikilip, geçirilip her şey hazır olduktan sonra bir cehiz gecesi töreni yapılır. Oğlan evinin bütün erkek akraba, dost veya ahabları, komşuları akşam oğlan evinde toplanır. Bu toplantı pek hareketli ve heyecanlı olur. Süslenmiş katırlar gelir, şarkılarla hay-ü huylarla kız evine gidilir. Orada bir kahve içildikten sonra çeyizi yükleyen çingirak sesleri memleketi tutan katırlarla defter, devlet davulları çalarak yerli halk şarkı ve türküleri söylüyerek yahlar: (iki çeşit yah var: uzun yah, kısa yah) zılgıtları arasında memleketi velveleye vere vere oğlan evine kadar getirirler. Büyük, küçük hepsi şarkı söylerler. (lombada şişesiz yanmaz mı, Şirinnar) şarkılarıyla oğlan evine yaklaşıncı teslim ederler. Sonra dağılıp evlerine giderler. Daha evvelleri bu çeyiz getirme işi gündüz yapılmış. Şimdi ise geceleri yapılmaktadır (Yener, 1933, s.49).

Günümüzde ise kızın annesi de erkeğin annesi de çeyiz törenlerine gelecek misafirler için yemekler hazırlar. Sabah erken saatte başlayan hareketlilik çalgıcıların gelmesiyle eğlenceye dönüşür. Bu olayın anlatımını Çavaz şöyle anlatmıştır:

Oğlan evi tarafları davul, zurna eşliğinde kız evine giderler. Kız evinden gelen misafirlere ikramlarda bulunur. (Sigara tutma, kolonya, şerbet vb.) daha sonra gelinin eşyaları oğlanın bilhassa bekâr arkadaşları tarafından taşınır. Bu olaya ‘Çehiz Götürme’ denir. Kız evinde ne bulunursa taşınır, bu bildiğin çehiz bulunan evde çehizden başka tüm araç ve gereçler saklanır. Damadın genç arkadaşları çehiz dışı saklanan bu eşyaları bulur götürürlerse bu eşya ne olursa olsun bir daha geri verilmez (Çavaz, 1983a, s.42).

Damat adayının sağdıçları, arkadaşları, komşuları ve akrabaları hepsi oradadır. Erkek tarafının evinin önünde eğlence başlar. Eğlence işi bittikten sonra kayınvalidenin hazırlamış olduğu dolma, yuvalama, cıvık, kabaklama vb. yiyeceklerden bazıları hazırlanarak misafirlere ikram edilir. Yemekler yenilip oynanma faslı bittikten sonra önceden hazırlanmış olan kamyonet ve arabalar korna sesleri eşliğinde hareketlenir. Bu araçların çeyiz aracı olduğunun anlaşılması için arabaların aynalarına isteğe göre havlular, yazmalar, mendiller bağlanır. Bu araçların içerisindeki insanlar kız evine kadar müzik dinleyip eğlenmeye devam ederler. Kız evine yaklaşıncı hepsi birden korna çalmaya başlar. Davul ve zurna çalgıcıları ise kız evinin sokağında enstrümanları seslendirmeye başlarlar. Çeyiz bayrağı en önde davul zurna ekibi ile gider (G13).

Kız evinin önüne gelen erkek tarafı kız evinin kapısının önünde bir halka oluşturarak hep bir ağızdan “yahhh, yahhhhh, yahhh” diye bağırmaya kadınlar ise “lilililili ” diyerek zılgıt çalmaya başlarlar. Kız evinde olan kadınlarda “maşallahhh, maşallah hayırlı olur inşallahh” diyerek zılgıt çalmaya başlarlar (G13).

Eskiden damat ve gelinin kapı önünde oynatılması gibi bir gelenek yok iken günümüzde gelin ve damat kapının önünde 2-3 kez oynatılır. Ortada oynayan misafirlere eşlik edilir. Kız tarafı çeyizi taşımaya gelen misafirlere ikram mahiyetinde tepsinin içerisinde sigara, şeker, mendil gibi ürünler sunar. Davul ve zurna eşliğinde biraz oynandıktan sonra sıra kızın çeyizini taşımaya gelir (G13).

Erkek tarafından damadın arkadaşları ve yakınları çeyiz taşıma işine el atarlar. Çeyiz toplanacak odadan kamyonetin kapısına kadar tek sıra olurlar ve elden ele gelinin çeyizi taşınır. Bu taşınma esnasında erkek tarafı ellerine demir kepçe, kaşık, tabak alarak birbirine vurur ve eğlenirler (G13).

Erkek tarafı eğlenme ile çeyizi taşıırken kız evinde hüznü başlamıştır. Gözleri gibi baktıkları kızlarının eşyaları arabaya yükleniyor ve kızları evden artık gidiyordur. Bu esnada gelinin ortalıkta görünmesi çok hoş karşılanmaz. Çünkü kız evinde hüznü hâkimdir (G13).

Eşya taşıyan erkek tarafından belirli kişiler evden saksı, çiçek, kahve fincanı gibi şeyleri çalmayı da ihmal etmezler. Bu Antep'te olan bir gelenektir ve hediye mahiyetindedir. Çeyiz taşınma esnasında terleyen erkeklere kız tarafı birer havlu hediye eder ve arabalarına birer yazma bağlar. Çeyizi taşıyacak olan kamyonet sürücüsüne ve çalgıcılara ise birer çorap, mendil, havlu ve duruma göre de gömlek hediye edilir (G13).

Çeyizlerin arabaya yüklenirken de belirli bir sırası vardır. İlk olarak kamyonu Kuran-ı Kerim yüklenir. Daha sonra ise aynanın yüklendiği görülmektedir. Kız evinden ise en son sandık çıkmaktadır. Kızın annesi tarafından özenle hazırlanan sandığın içerisine genellikle yazma, patik, lif, el işi diğer örgüler, mutfak ve oda takımları, Antep işi parçalar vb. koyulur. Bu sandık çıkmadan önce ya sandığın üzerine oturulur para istenir ya da sandığın olduğu kapı kilitlenerek erkek tarafından bahşiş istenir. Bahşişi alan kız tarafından bir kişi sandığın odadan çıkıp araca yüklenmesine izin verir. Çeyiz yüklendikten sonra konvoylar halinde hareket eden araçlar şehrin belli sokaklarında korna çalarak gezerler. Genç çiftin yeni kuracakları evin oraya kadar müzikler eşliğinde eğlenirler (G13).

Kız evinde işlem bittiği için gelinin annesi de misafirlerine hazırlamış olduğu yemeklerden ikram eder. Mevsim ne ise ona göre kabaklama, yeşil fasulye, kuru fasulye, dolma vb. yemekler hazırlanır. Kızının çeyizi davul ve zurna ile gittiği için mutlu olan annenin içerisinde yine de bir hüznün hâkimdir. Kızının evden ayrılma vakti artık gitgide yaklaşmaktadır (G13).

Yeni kurulacak evin önüne tekrar çeyiz bayrağını taşıyan kişi ve çalgıcı grubu iner. Eşyalar yeni eve taşınırken yine elden ele verilerek erkekler tarafından taşınır. Erkeklerin taşınması esnasında kadınlarda halay çeker ve eğlenirler. Taşıma işlemi bittikten sonra herkese teşekkür edilerek evlerine uğurlanır (G13).

Yeni eve taşınan eşyaları dizmenin sırası gelmiştir. Burada kız tarafı aktiftir. Hazırlamış oldukları çeyizi sergilemek onlar için çok önemlidir. Kız tarafı eşyaları dizerken onları sergilenecek duruma getirirler. Perdelere; yapılmış olan dantellerini, yatak örtüsünün üzerine iğne oyalı yazmaları, ütü masasının üzerine patikleri, Antep işlerini koyarlar. Bunların görünür yerde olmaları ve gelenlerin tek tek bakması âdettendir. Eskiden bunları sergilemek için odalara boydan boya ip çekilirdi. Bu ipin üzerine getirilmiş olan el işi çeyizler sergilenirdi. Fakat günümüzde

ip çekilme işlemi yapılmayıp sadece görünür yerlere dizerek sergileme işlemi yapılmaktadır (G13).

Antep'te çeyiz düzme sırasında bir gelenek vardır. Kız tarafının çeyizinde Antep işi dediğimiz özel el emeği eşyalar var ise kaynana gelinine lahmacun yemeği yaptırır. Eğer ki Antep işi denilen örtüler yoksa malhıtalı köfte (mercimek köftesi) yapılır. Her ne kadar geleneklerde uygulanıyor desek de günümüzde çeyiz düzmeye gelen misafirlere mercimekli köfte, lahmacun, hazır sipariş edilen dürüm vb. yiyecekler de ikram edilir (G13).

Çeyiz düzülürken yatak odasını da gerdek odası haline getirmeyi de ihmal etmezlerdi. Gerdek yatağı ilk gün yere hazırlanır. Küstüm yastığı denilen iki kişilik fakat tek parçadan oluşan yastık özellikle konulur. Yatağın içerisine beyaz çarşaf açılır. Çarşafın bir kenarına da önceden işlenmiş gerdek bezi konulur. Üzerlerine örtülecek yorganın içerisine şeker, çakmak vb. yerleştirilir. Şeker yerleştirmenin amacı, yeni evli çiftin ağızlarının tatlı olması içindir. Çakmak yerleştirmenin amacı ise çiftin birbirlerine iyice ısınmaları içindir. Bu yatağın üzerinde genellikle uğur getirsin diye erkek çocuk yuvarlandırılır. Gerdek odası hazırlama işlemi maniler ve zılgıtlar eşliğinde sonlandırılır. Bu odaya dul veya boşanmış kişilerin girmesine müsaade edilmez. Odanın kapısı kilitlenerek yabancı kimseye gösterilmez (G13).

Gaziantep saha çalışmasında 'Çeyiz alma' meselesi ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Eskiden evlenen gençler kayınvalidesinin evinde bir odada yaşırdı. O yüzden çeyiz sermek için kaynana evine gidilirdi. Bu evde çeyiz düzmeye kız evinden bir iki âdet büyük gelip çeyizi asma işini yapardı (KK15, KK23, KK30, KK31, KK39).

Eski zamanda çeyizler at, eşek üstüne yüklenerek gelirdi (KK27, KK28, KK31, KK34, KK39, KK44, KK46, KK47).

Eskiden gelinin çeyizleri gelin alma günü gelin ile beraber gelirdi. Çeyizler sinilere düzülmüş bir vaziyette ve sandıkta at veya eşeğin üzerine konmuş şekilde kaynana evine gelirdi. Gelirken yolda, köyde bu çeyiz ve gelin gezdirilirdi (KK39, KK47).

Kızın çeyizinde dikiş-nakış türü işlere önem verilir ve küçük yaşta yapımına başlanır (KK10, KK11, KK12, KK15, KK30, KK31, KK42, KK43, KK47).

Eskiden çeyiz olarak sandık, ayna, yatak, yastık ve birkaç küçük eşya getirilirdi (KK10, KK11, KK22, KK23, KK28, KK29, KK42).

Kız tarafının kızın çeyizine katkı mahiyetinde getirdiği eşyalar vardır. Yatak üstü geleneğini uygulamayanlar bu çeyiz zamanı hediyelerini getirip katkıda bulunurlar (KK14, KK15, KK23, KK30, KK48).

Kız çeyizi giderken sandığın üzerine oturulur ve para alınır (KK12, KK14, KK26, KK30, KK33, KK34, KK45, KK49).

Kız çeyizi evden çıkarken kapı tutulur. Gelini hemen vermek istemezler. Kız evi naz evi mantığında bu tarz şeyler yapılır (KK3).

Kız çeyizini almaya pazar günü gelinir (KK10, K11, KK12, KK22, KK39).

Çeyiz almaya gelen erkek tarafı davul ve zurnalar eşliğinde çeyizi elden ele taşır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50) .

Gelenlere verilmek üzere bir tepsi içinde çeşitli markalarda sigara ve şeker, kolonya, çikolata ikram edilir (KK12, KK15, KK30, KK33, KK34, KK4).

Çeyiz taşıyan damadın yakınlarına mendil, havlu verilir. Arabalara da yazma bağlanır (KK15, KK28, KK30, KK31, KK33, KK36, KK43, KK44).

Kamyonet sürücüsü ve çalgıcılara da mendil, çorap, havlu, yazma ve durumu iyi ise birer tane gömlek verilmek için hazırlanır (KK15, KK28, KK30, KK31, KK33, KK36, KK43, KK44).

Çeyiz taşınırken erkek ve kız tarafı oyunlar oynar (KK10, KK11, KK12, KK14, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK39, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48).

Çeyiz taşınırken kız evinden bir eşya çalmak âdettendir (KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK47).

Çeyiz taşınırken demir kaşıklar ve demir tabaklar ile ses çıkartılır (KK10, KK11, KK12, KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK44, KK47).

Çeyiz eğlencesinde eskiden kızı göstermezlerdi (KK26).

Çeyizin taşınması için getirilen kamyonete çeyiz için süslenen bayrak asılır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK26, KK28, KK30, KK31, KK33, KK36, KK39, KK48).

Çeyiz alma gününden birkaç gün önce türküyle, maniyle, zılgıtla bayrak hazırlanması ihmal edilmez (KK10, KK11, KK15, KK26, KK27, KK30, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK48).

Çeyiz almadan önce hazırlanan düğün bayrağı iğde dalları, zeytin dalları, sedefler, balonlar, bayraklar, kumaş parçaları ile süslenir (KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49).

Çeyiz bayrağının tepesine eskiden Barak'ta renkli tozak konulurdu (KK39).

Çeyiz bayrağının tepesine soğan koyarlar. Bu soğanın uğursuzluğa iyi geldiği söylenir (KK39).

Çeyiz bayrağının tepesine nar konulur. Bu nar bolluk, bereket anlamına gelir (KK23, KK39).

Çeyiz bayrağının içerisine üzerlik konulur (KK39).

Çeyiz bayrağının tepesine mısır konulur (KK33).

Çeyiz bayrağının üzerine nazar boncuğu da nazar değmesin diye takarlar (KK33).

Çeyiz bayrağı çeyiz günü kullanıldıktan sonra erkek evinin damına asılır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, K22, KK26, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43, KK45, KK48, KK49).

Erkek evinin damına çeyizde kullanılan bayrağı asmak oranın erkek evine ait olduğunu ve düğünün yakın olduğunu belirtmek içindir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK26, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49).

Düğünü olan kişinin uğurunun, bekâr olan kişiye geçmesi için hazırlanan bayrak bekâr biri tarafından erkek evine asılır (KK28).

Erkek evine bayrağı damadın sağdıçı, arkadaşları, kendisi ve babasının el birliğiyle diktiği görülür (KK10, KK14, KK15, KK26, KK29, KK31, KK32, KK33, KK34, KK37, KK44, KK48).

Gelinin çeyizi araçlara yüklendikten sonra bir müddet gezdirilir (KK32).

Çeyiz taşınacağı gün kız evi de erkek evi de kendi misafirlerine uygun yemek hazırlar (KK10, KK14, KK15, KK23, KK27, KK31, KK33, KK34, KK39, KK48).

Çeyiz yemeği olarak mevsimine göre kabaklama, sulu patates, pilav, fasulye, dolma vb. yiyecekler ikram edilir (KK10, KK11, KK14, KK15, KK22, KK28, KK31, KK34, KK38, KK39, KK48, KK49).

Gelin çeyizi yeni eve geldiği zaman evin içerisine ilk başta Kuran-ı Kerim, girer (KK39, KK30).

Antep'te çoğunlukla çeyizler bir ip üzerine serilir ve gelenlere sergilenirdi (KK10, KK11, KK12, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK38, KK39, KK42, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Gelinin çeyizinde Antep işi var ise lahmacun yok ise mercimekli köfte yaptırılırdı (KK10, KK22, KK25, KK27, KK30, KK33, KK37, KK47, KK49, KK50).

Çeyizde çeyiz defteri tutulur. Kız ne getirdiyse hepsi yazılır. Bu deftere misafirlerden gelen hediyelerde yazılmaktadır (KK15, KK23, KK27, KK29, KK34, KK50).

Günümüzde ev dizmeye gelin, annesi ve kız tarafından akrabalar gider (KK10, KK11, KK14, KK15, KK23, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK39, KK42, KK44, KK45, KK46, KK47, KK49, KK50).

Gelin çeyizini getirdiği gün erkek tarafının aldığı eşyalar da orada bulunur. Ben oğluma beyaz eşya, koltuk takımı, yatak odası takımı, halı ve perde gibi büyük eşyaları aldık (KK3).

Gelin çeyizi eve getirildiğinde sergilenmek üzere hazırlanır. Eşyaları iğneler ile asarlar. Evi süslerler. Eskiden ip gererek bunu yaparlardı. Gelini ve çeyizi görmeye gelenler için on günden bir aya kadar çeyiz asılı halde bekletilir (KK3, KK10, KK11, KK12, KK22, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK38, KK39, KK42, KK45, KK46, KK47, KK48).

Barak'ta eskiden gelin çeyizi gelin geldiği gün gelirdi. Bu çeyiz gezdirildikten sonra kaynanasının evinin bahçesinin orada iplere düzülürdü. Gelenler hem geline hem de gelinin çeyizine bakardı (KK39).

Gaziantep çeyiz alması her ne kadar davul ve zurnalı oluyor desekte bunu yapmayıp sessiz sedasız eşyalarını taşıttıranlarda vardır (KK11, KK29).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe belki de en az değişime uğrayan aşamalardan birisi de çeyiz alma ve çeyiz düzme merasimleridir. Eskiden beri çeyiz alma işlemi törenlerle yapılır. Çeyiz düzme işi de kız tarafının katılımı ile sağlanır. Günümüzde bu aşamada değişen geleneklere bakıldığında daha çok çeyiz eşyalarının at/eşek ile gelmeyip kamyonlar ile geldiği görülür. Günümüzde çeyiz taşınması işleminin maddi sebeplerden ötürü sessiz sakin yapılmasını isteyen aileler de bulunmaktadır. Değişen hayat şartları, ekonomik sebepler ve zaman kısıtlılığı gibi nedenlerden ötürü bazı geleneklerin değiştiği gözlemlenmiştir.

2. 2. 16. Gelin ve Güvey Hamamı

Hamam, yıkanmanın ve temizlenmenin ötesinde farklı törenlere de imkân vererek ritüellerin uygulandığı yerlerden biridir. Çok uzun bir geçmişe sahip olan hamam geleneği her yörenin kendine özgü kültürel değerleri ile harmanlanarak kendisine bir yer bulmuştur. Hamamlar temizlenme dışında, gelin hamamı, damat hamamı, dilek hamamı gibi fonksiyonlara yer vermesi ile de karşımıza çıkmaktadır.

Gelin hamamı düğün öncesinde gelin ve damadın akrabalarının ortaklaşa olarak gidip birtakım ritüellerin sergilediği alanların başında gelir. Düğün ve gerdek öncesinde gerçekleştirilen gelin ve güvey hamamları, bu kişileri temizleme amacının

dışında bireyleri su kültüründe aracılığı ile kötülüklerden arındırma düşüncesi ile yapılır. Bu arınma fiziki anlamda olmanın da ötesinde manevi olarakta arınmayı içerisinde barındırır.

Hamam kültürünün düğün törenleri içerisindeki fonksiyonunu daha iyi anlamak için Anadolu coğrafyasından örnekler vermek gerekmektedir.

Bolu’da oğlan tarafı para ve kokulu sabunu kız evine yollar. Hamamda gelin yıkanırken oğlanın anası kızın başından paralar saçar. Hamamdakiler def ve dümbelek eşliğinde gelinle birlikte havuzun etrafını yedi kez dönerler (Nuri, 1961, s.2307-2309).

Hamam eğlencesinin olmazsa olmazı dümbelek ve def eşliğinde hem oynatmak hem de gelinin eğlenmesini sağlamaktır. Bu meseleye başka bir örnek vermek gerekirse:“Kırşehir’de kız, hamamda davetlilerin huzurunda üstündekileri çıkarıp oğlan evinden gelen giysileri giyer ve ihtiyaçların elini öper. Köçekler oynarken alınlarına para basar, çalgıcılara bahşiş verir” (Arseven, 1955, s.1069-1072). Bazı yörelerde gelinin hamamda giyeceği kıyafeti kayınvalide bazı yörelerde ise kızın annesi getirmektedir. Gaziantep kültüründe ise gelinin giyeceği peştamal özel olarak kayınvalide tarafından hazırlanmaktadır.

Gelin hamamına Anadolu’da farklı isimlendirmeler yapılmaktadır. Örnek olarak:

Yozgat’ta ise kekil hamamı yapılır. Oğlan evi, önceden hamama mum, sabun, helva, pastırma, zeytin, peynir gönderir. Gelin duvaklanır ve iki kişinin kollarında hamama girer, diğerleri de arkadan ellerinde mumlarla hamama girerler. Önce gelinin mumu yakılır. Herkes mumunu gelinin mumundan yakar. Şadırvan etrafında ilahi ve türkülerle gelin dolandırılır. Dolaşma bitince herkese sabun dağıtılır ve mumlar söndürülür. Yıkama işlemi bitince gelinin mumu tekrar yakılır ve herkes mumunu gelinin mumundan yakar. Dışarı mumlarla çıkılır ve mumlar parmakla söndürülür. Genç kızlar gelini giydirir. Sonra kız evinde toplanılır ve herkesin huzurunda yaşlı bir kadın gelinin saçlarını tarar, kekil ve duluk keser (Uslu, 1985, s.6-7).

Gaziantep kültüründe hamam için özellikle bir gün seçilmiyor olsa da bazı bölgelerimizde hamam için tek bir gün özellikle tercih edilmektedir. Örneğin:

Kayseri’de gelin hamamına Salı günü gidilir. Daha önceden okuyucular aracılığıyla davet edilecek akraba ve ahab evlerine sabun yollanır. Sabunların arkasında hamamın adının yazıldığı bir kâğıt yapıştırılır. Konuklar hamama girerlerken bu sabunu davetiye gibi kullanırlar. Hamam davetiyesi olan bu sabunlardan zenginlere iki kalıp, orta hallilere de bir kalıp yollanır. Hamam günü sabahtan misafirler gelir. Gelin adayı hamama gelince gelinlik elbisesini giyip oturur. Şadırvanın etrafında gelin adayı döndürüldükten sonra erkek tarafı gelini soydurup ipek peştemalla sararlar. Peştemalın üzerine Fıta denilen Kayseri’ye özgü ipekli bir bez örterler kız üşümesin diye. Ayağına da gümüş nalın giydirebilirler. Manilerle, türkülerle gelin adayı yıkandırılır (Barlas, 1963, s.26-27).

Hamam için farklı günler tercih eden başka yörelere örnek olarak:

Kahramanmaraş'ta gelin hamamı eskiden Salı günü yapılmakta iken artık Pazar günleri de yapılmaktadır. Salı veya Pazar günü hamam dipten kapıya tutulur ve daha önceki günlerde okuyucu kadınlar vasıtasıyla haber yollanan konuklar saat sekizden itibaren hamama gelmeğe başlar. Gelin gelip yerine oturduktan kız evi gelini soyundurur ve yepyeni iç çamaşırı giyindirir. Bu iç çamaşırının üzerine de işlemeli ve adına Sevayi denilen gelin elbisesi giydirilir. Kızın saçları örülüp altın mahmudiyelerle süslendikten sonra başı bağlanır. Baş bağlayacak kadının iş bilir, elinden su içilir, maya çalınca tutacak, sirke kurunca bozulmayacak ve pekmez ebeleyecek cinsten bir kadın olması lazımdır. Zira bu özellikleri taşımayan bir kadın tarafından gelin başı yapılırsa o gelinin Dölü- Döşü olmayacağına inanılır. Giyinme işlemi bittikten sonra eğlence törenine geçilir. Maraş'ın meşhur darbukacısı Topal Kenan darbukasını hafiften hafife vurur ve kadınlar eğlenmeye başlar. Kayınvalide para ile karışık çerezleri avuç avuç gelin alayına serpmeye başlar. Gelin soyundurulup peştemallanır ve ayağına gümüş nalın giydirilir. Bu nalının üzerine gelinlik çağıdaki kızların isimleri birer birer yazılır. Elllerinde mumlar ile göbek taşının etrafında dönerler. Bu mumların söndürülüşü sırasında Maraş'ta garip bir âdet tatbik edilir. Mumların en sonuncusu söndürülmeden önce adağı olanlar önceden hazırladıkları renkli mumları bu anaç mum ile yakarlar. Mumları yaktıktan sonra hamamın ayaklarına ve duvarlardaki özel yerlere adaklarını tekrarlayarak dikerler. Bu anda tamamen sessizleşen hamam yüze yakın mumun titrek ışığı ile aydınlanıp bir mabet havasına bürünür (Barlas, 1963, s.34-39).

Gaziantep ve Kahramanmaraş hamam geleneklerine bakıldığında bazı şeylerin neredeyse aynı uygulamalar dâhilinde yapıldığı görülmektedir. Gelinin kıyafetinin hamam öncesi özenle dikilmesi, gelini herkesin önünde oynatma, gelinin ayağına gümüş nalın giydirilmesi, gelinin çevresinde ve üzerinde mum yakma gelenekleri neredeyse birebir aynı uygulamalardır.

2. 2. 16. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin ve Güvey Hamamı

Gelin hamamı düğün öncesinde gelin için yapılan hazırlıkların sona erdiğini de gösteren bir ritüeldir. Burada amaç gelini kına gecesine hazırlamak, arkadaşları ve akrabaları ile eğlendirmektir.

Gaziantep'in hamamları meşhur olur da hiç gelin- güvey hamamı olmaz mı?

Gaziantep'in başlıca hamamları şunlardır:

Eski hamam,

Naip hamamı,

Keyvanbey hamamı,

Çıkırıkçı hamamı,

Paşa hamamı,

Pazar hamamı,

Tutlu hamamı,

Tabak hamamı,

Şıh hamamı (G14)

Gaziantep’te hamam kültürü o kadar yaygındır ki hamamları şarkılara konu olmuştur. Eski zamanda Antep’te kız görmeye de hamama gidilirdi. Hamamda kızın vücuduna alıcı gözle bakılır bir kusuru olup olmadığı dikkatlice incelenirdi. Sadece gelin olacak kızın vücuduna bakılmayıp hamamda köfteyi nasıl yoğurduğuna, nasıl oynadığına, hal ve hareketlerine de dikkat edilirdi (KK12, KK14, KK27, KK30).

Gelin hamamı çoğunlukla çeyiz düzüldükten sonra gidilir. Bu aşamada kız tarafı çok yorulmuştur. Bu hamama erkek ve kız tarafı beraber gidebildiği gibi kız tarafının tek başına gittiğide görülmektedir. Eğer misafirler hep beraber gidecekler ise kayınvalide gelecek olan kişileri tek tek arayarak hamama davet eder. Gelecek olan kişiler de hamam davetine ellerinden geldikçe boş gelmemeye çalışır. Önceden hazırlanmış olan dolmalar, sarmalar, börekler, pastalar, meyve ve çerezler ayarlanır. Hamamda kullanılacak olan eşyalardan eksik olanlar var ise tamamlanır. Tef veya darbuka çalmayı bilen kişiler özellikle davet edilmeye gayret edilir. Bu davet edilen kişiler yanlarında tef veya darbuka, zil vb. enstürümanlarını da getirir. Yorgunluklarını atmak ve eğlenmek maksadıyla iki üç gün önceden hamam hazırlıklarına başlanır (G15).

Gelin adayı ve kadın akrabaları hep beraber hamama giderlerdi. Gitmeden önce bohçalar hazırlanırdı. “Yeni gelinlerin bohçası mutlaka altın tel işlemeli, çamaşır bohçası ise ya Antep işi veya mutlaka kadife üzerine sırma basmadır.” (Alp, 1944, s.18) Gelinin giydiği habhab da gene geline özeldi. Bu habhab sedefli olmak zorundaydı. Burada geline özel bir muamele vardı. Hamamcı, natır ve gayme gelinden para almazdı. Hamama giden kadınların ücretini de orada durumu daha iyi olan bir kadın veya kayınvalide üstlenirdi (KK1, KK29, KK30).

Gelin kız hamamda şarkılar, maniler, eşliğinde yıkanırdı. Yıkanırken söylenen övmelerden bazıları şunlardır:

Arpa buğday teneler

Bir kızdım gördüm un eler

Keten gömlek sıkışıyor

Titreşir memeler

Ay gider üçe gider
Kervanlar gece gider
Çift memenin üstünden
Doğru yol hacce gider

Altın bilezik burma
Kız saçın sarı sırma
Bu gecelik bize gel
Yedireyim seher-hurma

Sacın siyah ibrişim
Telini saymak işim
Gözlerine bakarken
Dün kendimden geçmişim (Barlas, 1962b, s.20)

Şarkılar söylenip eğlenildikten sonra sıra gelin kıza hoca kadınlar tarafından gusül abdesti aldırma işlemine gelir. Bu işlemde bittikten sonra sıra yemek yeme faslına gelmiştir. Gelinin annesi, kayınvalide ve davetliler hamama gelmeden iki üç gün önceden yufka açmaya, dolma, sarma vb. yiyeceklerin hazırlıklarına başlamışlardır. Bir de hamamın olmazsa olmazlarından çiğ köfte yapmak âdettendir. Yemekler yenildikten sonra kız tarafının önceden hazırlamış olduğu hamam hediyelerini içeren demir tas veya kese içerisine konulan kese, sabun, lif vb. eşyalar gelen misafirlere dağıtılır (G15).

Güvey hamamı da Gaziantep düğünlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Damat ve arkadaşlarının eğlenme amacıyla yaptıkları bir aktivitedir. Gaziantep evlenme âdetlerinde güvey iki defa hamama gider. Birincisi çeyizden sonra damat ve arkadaşlarının gittiği içkili eğlencedir. Diğeri ise gerdek gecesi sabahı damadın yıkanmak ve gusul abdesti almak için gittiği güvey hamamıdır. Burada çeyizden sonra gidilen güvey hamamı anlatılacaktır.

Güvey hamamına damat, arkadaşları ve oğlan evinden erkekler davet edilir. Kız tarafından kimse davet edilmezdi. Hamamda erkekler çiğköfte yoğururlar ve yanında içki içip eğlenirlerdi. Genellikle bu eğlenceye bir de çalgıcı dâhil olurdu. Çalgıcı ortamı şenlendirir ve ona ayak uyduran damadın arkadaşları damadı övmeye başlardı (KK14, KK27, KK32, KK36).

Kellenin keyfi geldiii

Güveyinin keyfi geldi (KK39)

gibi şeyler söyleyerek damadı neşelendirirlerdi. Eğlence bittikten sonra herkes evine dağılır ve kına gecesine hazırlanılır.

Eski Gaziantep geleneklerinde yapılan ‘Güvey Hamamı’ ise Gonca Tokuz tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Güvey hamamı, güveyinin gerdek gecesinin ertesi günü, yakın dost ve akrabaları tarafından hamama götürülmesidir. Hamamda diğer hamamlarda olduğu gibi çiğ köfte yoğrulur. Kadınlardan farklı olarak erkekler daha çok meze türü yiyecekleri tercih ederler ve güvey hamamında çoğunlukla içki içilir. Profesyonel çalgıcıların veya damadın arkadaşlarının çaldığı müzikler ile oynanır, şarkılar, türküler ve uzun havalar söylenir. Eskiden güvey, hamama giderken geline bir miktar para verir veya yastığının altına bırakırmış. Neden olarak; güveyin evden ilk kez ayrılıyor olması ve gelinin ihtiyaçlarının artık kocası tarafından karşılanacağını bir yerde tescili anlamının taşıdığı ifade edilmektedir. Güvey, hamam dönüşü mutlaka karısına bir hediye getirmiş. Bu hediye genellikle ayna, makas, iğne, iplik, terlik gibi küçük bir hediye olurmuş (Tokuz, 2004, s.166-167).

Günümüzde her ne kadar eskiye oranla gelin hamamına gitme geleneği azalsa da popüler kültürün etkisi ile kendinî güncelleyerek yenilemiştir. Günümüzde gelin hamamları organizasyon şirketleri tarafından ya da gelinin kız arkadaşları tarafından hazırlanmaktadır. Hamam, tüller, balonlar, çiçekler, kurdeleler, gül yapraklar, hoş esanslar, gül suları vb. malzemeler ile süslenmektedir. Gelin hamamına götürülecek yiyecekler ya hazır alınmaya başlanmış ya da daha hafif yiyecekler tercih edilmiştir. Gelin tarafından hamama gelenlere verilmek üzere hediyelikler hazırlanır. Bunlar bir hamam taşı veya kesenin içerisine sabun, banyo kesesi, lif, ponza taşı vb. ürünler koyularak süslenip misafirlere dağıtılır.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelin Hamamı’ kültürü için edinilen bilgiler şöyledir:

Gaziantep geleneksel halk kültüründe gelini kız ve erkek tarafı ile beraber düğünden önce hamama götürme geleneği bulunur (KK12, KK14, KK27, KK30, KK34, KK36, KK38, KK39, KK42, KK43, KK46, KK47, KK48, KK49).

Hamama gidilmeden önce özellikle erkek tarafı yiyecek ve içecek hazırlığı yapar (KK12, KK14, KK27, KK30, KK36, KK37, KK38, KK43, KK46, KK47, KK48, KK49).

Eskiden gelin hamamlarında gelini mumlar eşliğinde överlerdi (KK38, KK48).

Hamam eğleneceli şarkılı türkülü olur. Yanlarında tef veya darbuka getirenler ortamı şenlendirir (KK12, KK14, KK27, KK30, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK42, KK43, KK46, KK47, KK48, KK49).

Durumu iyi olan aileler gelin hamamında hamamı kapatırlardı (KK27, KK36, KK1, KK43, KK47).

Hamamın parasını erkek tarafı öderdi (KK1, KK29, KK30, KK36, KK38, KK39, KK42, KK46, KK47).

Geline kese atıp genel bir yıkama işini kayme yapar (KK27, KK30, KK37, KK38, KK42, KK47).

Hamamın vazgeçilmez yiyecekleri dolma, Antep köftesi, meyve, çerez gibi yiyeceklerdir (KK12, KK14, KK27, KK48, KK49, KK50).

Hamamda kızı sağdıçları, yakın arkadaşları yıkar (KK12, KK29, KK34, KK36, KK1, KK43, KK48).

Hamama gelen herkes geline bir tas su dökerdi. Bu sayı 40 olana kadar devam ettirilirdi (KK30, KK34).

Gelin hamamında her curundan bir tas su alınarak bir curuna biriktirilir. Toplam kırk tas olana kadar bu işlem yapılır. O su ile gelin yıkanır (KK39).

Eski zamanda geline gümüş habhab veya takunya deniyen bir terlik giydirilirdi (KK27, KK29, KK30).

Gelin takunyasının altına kısmet açılsın diye isim yazdırılırdı (KK30).

Hamamda peştemalini giyen gelin oynatılır ve oradakiler tarafından iyice süzülür (KK12, KK14, KK30).

Gelinin peştemalini çıkarken orada bulunan bekâr kızlardan birine verilir. Bu uygulama, gelinin uğurunun bekâr bir kişiye geçmesi için yapılır (KK30).

Hamamda gelinin vücuduna bal dökerler, saçına eskiden kullanılan tellerden koyarlar (KK14, KK39).

Gelin yıkanırken yıkama suyuna sim, gül suyu, gül yaprakları vb. cisimler konulur (KK12, KK14, KK39).

Günümüzde yapılan gelin hamamlarında organizasyon tutulduğu da görülmektedir (KK12).

Gelin hamamı organizasyonlarında hamam güller ile tüller ile balonlar ile süslenmektedir (G15).

Gelin hamamına gelenlere günümüzde hediye olarak süslenmiş bir şekilde kese, sabun, lif vb. eşyalar konmaktadır (G15).

İslâhiye’de gelin hamamına kınadan bir gün önce gidilirdi (KK29).

Damat hamamı damadın arkadaşları ve akrabalarının bir kısmının gitmesiyle yapılır. Burada da yemekler, içecekler hazırlanır. Eğlenceli bir şekilde vakit geçirilir (KK14, KK27, KK32, KK36, KK37, KK43, KK49).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe hamam geleneği çok yaygındır. Çok eski zamanlardan beri sıklıkla uygulanır. Hamam kültürünün Barak Türkmenleri ve kırsal kesim değil de Gaziantep yerlileri tarafından daha çok tercih edildiği görülmüştür. Eskiden günler öncesinden başlayan bir hazırlık ile eğlenceli, oynamalı kutlanan hamamların günümüzde çok tercih edilmediği anlaşılmıştır. Günümüzde hamam geleneğini uygulamak isteyen kişilerinde bunu geleneksel şekilde değil organizasyon şirketlerinin yardımı ile tercih edildiği saha çalışmasından öğrenilmiştir. Tutulan organizasyon şirketlerinin de yardımı ile mekan değişik eşyalar yardımı ile süslenmektedir. Eskiden evde hazırlanıp götürülen yiyecekler tercih edilirse organizasyon şirketi tarafından da karşılanmaktadır. Bu güne özel hediyelikler, geline özel yapılmış olan peştamal önceden ayarlanır. Organizasyon şirketini tutmak istemeyen kişilerinde eskiye oranla daha sade bir biçimde bu geleneği sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

2. 2. 17. Düğün Pazarlığı ve Kuyumcular

Düğün pazarlığı düğünden önce gelin için kararlaştırılmış eşyaları almak için çıkılan alışveriştir. Geline kıyafet, ayakkabı, çanta, iç çamaşırı, altın, eksik olan ev eşyaları vb. alınır. Kayınvalide bu sırada yeni eve yatak örtüsü, pike, havlu takımı vb. eşyalar alır. Bu pazarlık esnasında erkek tarafının düğün için kullanılacak eşyaları da tamamladığı görülür. Kız tarafı da erkek tarafına bohça hazırlayacağından

dolayı burada eksiklerini gidermeye çalışılır. Bu pazarlık aşamasında aktif olan kadınlardır. Kayınbaba ise sadece parayı veren kişidir (G16).

Yapılan kaynak taramalarında Türk dünyasında pazarlık yapma ile ilgili bilgi bulunamamıştır. Fakat düğün pazarlığı Anadolu coğrafyasında sıklıkla uygulanan bir gelenektir. Buna örnek olarak:

Kahramanmaraş'ta ağırlık olarak erkek tarafı kız tarafının ne istediğini sorar. Kız tarafı ilk ağızda inci der diretir. Oğlan tarafı ise Bizden inci istemeyin, altın isteyin, kızınızın gelin odasını beşlilerle süsler, duvarlarına nal mıhı ile altınları çakar, süs yaparız, donatırız derler. Kız evi incide ısrar ederse iki-üç top incide karar kılınır. Ayrıca buna ilaveten yirmi tek ince bilezik, on çift burma bilezik, on beş beşbiryerde, birkaç tane altın zincir ve daha buna benzer hüllüyalarda karar kılınır (Barlas, 1963, s.18). Şerbetten sonra kızın akrabaları ve yakın komşuları ile oğlanın annesi ve bir iki yakın akraba karısı pazarlık için mağazalara giderler. Burada gelin adayına, beş entari, beş iç gömlek, beş tre fanila, beş kilot, beş sütyen, on beş tane terlik, beş çift nalın, beş çift kundura, bir çanta, bir tuvalet takımı, bir sabahlık, iki mantoluk, üç şemsiye, yirmi çift çorap, bir çarşafık ve başörtülük alınır (Barlas, 1963, s.21-22).

Kuyumcu alışverişinden başka bir örnek ise:

Kayseri düğünlerinde şerbet günü kıza oğlan evinin takacağı hüllüyal da tespit edilir. Normal bir hüllüyalda bir çift burma altın bilezik, bir mahmudiye, bir ince tepelik, üzeri altınlı fes, elmaslı çiçek takısı, on beş santim eninde bir altın bilezik vs. bulunur (Barlas, 1963, s.17).

Pazarlığa çıkılmadan önce kız tarafının ne istediği, nelerin alınacağı önceden kararlaştırılır. Bunun için daha çok kadınlar bir araya gelerek görüşür. Daha sonra da erkekler işin içine dâhil olur. Kız ve erkek tarafından birkaç kişinin gelmesi ile beraber pazarlık tamamlanır. Buna örnek olarak:

Kütahya'da görümlükten sonra oğlan anası akrabalarını da alarak ne tür elbiseler alınacağını sorarlar. Elbiseler ile beraber geline takım altın, inci, elmas küpe, elmaslı gerdanlık, hamaylı yapılır. Alınacaklar ise şöyledir: Tefebaşı entari, tefebaşı çintiyan (şalvar), ağır fermene, çatkılı veyahut eğrimli, bindallı, yün şal, kürk, kadife üzerine sırma veya pul işlemeli terlik, ayakkabı, yazma, al duvak, tel ve kına, fita (ipek peştamal) ve hamam parası (Erdem, 1948, s.25-26).

Anadolu coğrafyasında da Gaziantep kültüründe de verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere genellikle geline altın, kıyafet, ayakkabı, iç çamaşır vb. bu pazarlık alışverişinde alınmaktadır.

2. 2. 17. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Pazarlığı ve Kuyumcular

Gaziantep halk kültüründe düğün pazarlığında alınacak eşyalar daha önceden kararlaştırılır. Kına gecesinden önceki bir zamanda kız tarafından gelin, annesi ve birkaç büyük aile üyesi bu alışverişe çıkarlar. Erkek tarafından ise damat,

kaynana, kayınbaba ve birkaç büyük giderdi. Eskiden bu alışverişe damat götürülmezdi fakat şuan damadın da gittiği görülmektedir (G16).

Müsait bir zamanda çıkılan bu alışverişte kızın eksikleri alınır. Kıza takılacak altınlara bakmaya ve almaya da aynı gün gidilir. Altının gramı, çeşidi ve çokluğu erkek tarafının ekonomik durumuna göredir. Fakat ortalama olarak iki-üç çift bilezik, set, kına yüzüğü haricinde iki âdet yüzük ve saat alınır. Günümüzde sıkça tercih edilen pırlanta setlerin de bu alışveriş esnasında alındığı görülmektedir. Kitle iletişim araçları, programlar, dergiler, reklamlar aracılığı ile dayatılan pırlanta yüzük ve setleri sıklıkla günümüzde tercih edilmektedir. Kadınlar alınacak olan altınları seçtikten sonra sıra kayınbabanın maharetli dilindedir. Altınlara ne kadar indirim yapıp bahşire etse o kadar iyidir. Onun haricinde bu pazarlıkta gelin adayına birkaç kıyafet, ayakkabı, çanta, yatak odası örtüsü, havlu vb. eşyalar kayınvalide tarafından alınır. Düğün için lazım olan taç, düğün çiçeği, kuşak, gelin ayakkabısı, kına malzemeleri vb. ihtiyaçlarda bu zamanda giderilebilir. Eskiden okuntu için gerekli olan mendil, gömlek, kumaş gibi ürünlerde pazarlık esnasında alınırdı. Şu an okuntu verilmesi azaldığından dolayı genellikle çok yakın akrabaya birtakım hediyeler alınmaktadır. Kız tarafı da, erkek evinin büyüklerine bohça götüreceği için bu alışveriş esnasında bohça için gerekli olan parçaları tamamlamaktadır (G16).

Gaziantep alan derlemesinden ‘düğün pazarlığı’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Gaziantep’te eskiden maddî duruma göre hareket edilirdi. Geline genellikle 6 çift bilezik, kordon ve inci takarlardı. Bir de önceden taktıkları nişan yüzüğü olurdu (KK5).

Düğünden önce urba düzülmeye gidilmesi âdettendir. Basma çit, kumaş alınarak kız tarafına hediye edilirdi. Bunların ücretleri erkek tarafından karşılanırdı (KK7, KK11, KK12, KK27, KK45, KK47).

Düğün pazarlığında eskiden geline elbiselik kumaş alınırdı. Bu alınan kumaşlar terzi veya dikiş bilen kişilere verilirdi. Geline giyeceği kıyafetler bu kumaşlar ile yapılırdı (KK23, KK27, KK47).

Düğünden önce gidip alınan kumaşlar o köyde bulunan büyükler tarafından dikilirdi. Köyde eli yatkın olan kişiler davet edilip kızın giyeceği kıyafetler ayarlanırdı (KK47).

Düğün pazarlığında erkek tarafı geline altın, kıyafet vb. alır. Gelinin akrabalarına ise okuntu için metrelerce kumaş alınıp dağıtılır (KK9, K11, KK12, KK14, KK22, KK25, KK26, KK27, KK28, KK39, KK49, KK50).

Düğün pazarlığına çıkılmadan önce aile büyükleri alınacak altın meselesini kendi aralarında konuşur. Bazı yerlerde istenilen altını söylemek ayıptır. Bundan dolayı kız babası “Ne yaparsanız şerefimize. Kendi oğlunuza, gelininize yapıyorsunuz” diyerek alınacak eşyaların sayısını ve miktarını erkek tarafına bırakır (KK14, KK25, KK30, KK39).

Kişilerin maddî durumuna göre altın alınsa da bana 10 bilezik, 3 yüzük alınmıştı. Set alınmadı diye altın konusunda bizde sorun çıkmıştı (KK14).

Oğuzeli’nde eskiden kızlara çok altın edilirdi. Bilezik 4-5 tane olsa bile kelleli altın çok olurdu. Biz yengeme 21 tane kelleli altın almıştık. Onu bir ipin üzerine dikip boynuna asmıştık (KK15).

Barak’ta hangi altın alınacağı tek tek söylenirdi. Genellikle 3-4 yüzük, 1-2 metre zincir, saat, 4 çift bilezik istenirdi (KK26).

Eski zamanda nişanda fıstıklı bilezik takarlardı. Zengin olan 5 korlu, fakir olan 3 korlusundan yapardı. Üstüne bir de zincir takarlardı (KK27).

Eskiden düğünlerde saat, bir çift küpe, yüzük ve 2 çift bilezik isterlerdi (KK27).

Eskiden düğün pazarlığına gelinler götürülmezdi. Ölçülerini ip ile alırlardı. Ona uygun kıyafet, ayakkabı vb. genel ihtiyaçlar böylelik ile alınırdı (KK33).

Barak’ta genellikle 6 çift bilezik, 2 metre zincir, beşibiryerde, 3 yüzük, küpe alınır (KK39).

Eskiden düğün pazarlığı görüşülmeden önce başlık parası verilirdi (KK49).

Değerlendirme:

Gaziantep yöresinde pazarlıksız evlenme neredeyse yok gibidir. Eskiden beri aynı şekilde uygulanmaktadır. Bu gelenekte görülen en önemli fark alınan altın ve eşyaların maddî duruma göre değişmesidir.

20. yüzyılda sıklıkla karşılaşmış olduğumuz kitle iletişim araçlarının özendirilmesi ve yönlendirmesi ile başlayan tüketim çılgınlığı geline takılacak altın meselesinde de karşımıza çıkmaktadır. Farklı maddî durumlarda, farklı şehir ve ülkelerde olan gelinlere takılan altınların çeşidi ve sayıları yeni olan çiftlere özendirilerek tercih edilmesini sağlanmaktadır. Aşiret düğünlerinde geline takılan çok sayıda ve çeşitte altınlar kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılması ve başka yörelerde ki gelinlerin altın miktar ve model isteğinin karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Geleneğin içerisinde olmazsa olmazlardan birisi olarak görülen geline hediye olarak altın takılması, bir kültür endüstrisinin de etkisi ile üretilen ve pazarlanan bir meta halinde karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarını aktif olarak yönlendiren toplumlar, bunlar aracılığı ile kültürü ve kültür ürünlerini de bir nevi ihraç etmektedir.

2. 2. 18. Kınaya ve Düğüne Davet/ Okuntu

Okuntu bir nevi günümüzün davetiyesi mahiyetinde olup misafirleri kınaya/düğüne davet etmek için bir okuyucu aracılığıyla insanların çağırılması işidir. Okuntu kelimesinin kökeni ile ilgili Akalın şunları söylemiştir:

İnsanları düğüne davet etmek için gönderilen armağan Adana ağızlarında okuntu olarak adlandırılır. Bu sözcüğün kökenini de Türk yazı dilinin derinliklerinde buluruz. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde okımak şeklindeki bu sözcük ‘çağırarak, yüksek sesle çağırarak’ anlamındadır. Davetiye işlevindeki bu armağan, insanları düğüne çağırarak işlevini görmektedir.” (Akalın, 2000, s. 1).

Okuntunun mahiyeti dönemden döneme değiştiği gibi Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında da değişiklik göstermektedir. Buna örnek olarak:

Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman bölgesinde bulunan Türklerin köy düğünleri genellikle perşembe akşamından, tüm köylünün düğüne davet edilmesi ile başlamaktadır. Davetliler şekerle ya da “düğün ekme” ile düğüne davet edilmektedir. “Okuyucu” ya da diğer bir deyişle, düğüne davet edecek olan kişi, düğün sahibi aile tarafından belirlenmekte ve genellikle bu kişilerin, köyün dul kadınları arasından seçilmesine ve önceden de bu işi yapmış olmalarına özen gösterilmektedir. Böylelikle duygularını incitmeden az da olsa kendilerine maddi bir yardım yapılması amaçlandığı belirtilmiştir (Paşaoğlu, 2006, s. 79).

Düğüne davet Bulgaristan’da şeker veya düğün ekmeği ile oluyorken bu yiyecekler bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Örneğin:

Romanya/Dobruca Türklerinde davet, beygire peşir bağlanması ile yapılır. Yarım saat köy içinde çocuk bağırır herkese daveti duyururdu. Düğün sahibine darılmış olan komşu varsa darılan kişi, dış kapısına bir bez parçası asardı. Düğün sahibi, yarım saat sonra, çocuğun tekrar gezmesini isterdi. Köyde dargın olan varsa, tespit edilirdi. Düğün

evinden gidilir ve dargın olan özel olarak davet ederdi. Hatta küsen kişi, bez parçasını bir kazığın ucuna bağlayıp kazığı bayırda bir yere de dikebilirdi. Bu küsenin davul zurna istediği anlamına geliyordu (Önal, 1998, s.106).

Düğüne davet şekerle, kâğıtla, sözle vb. olabilmektedir. Düğünlerde özellikle aralarında sorun bulunan insanların çağırılması meselesinde farklı yollar izlenir. Genellikle dargınların aralarının düzelmesi için küsen kişiye özel olarak bir davet gerçekleştirilir. Demirci tarafından bu konuda verilen başka bir örnek:

Muğla Ula'da oku, düğüne çağırılacakların davetidir. Okuntu düğüne davet edileceklerle gönderilen davetiye demektir. Bu ekseriyetle, kahve fincanı ve küçük mahrut şeklinde beyaz kesme şekerdir. Köy ve mahalle için okucu yer yer gezerek davet edilen evleri dolaşır. Okucu kadına uğradığı yerlerden para ve diğer hediyeler verirler. Düğüne okuntu ile çağırılanlar göçebelerden iseler tulumla, desti ile yağ-peynir yahut koyun keçi, köylülerden iseler odun, çıra, bakkal ise tuz, yağ, manifatura tüccarı ise kumaş basma, demirci ise maşa, iskara, saciyak gibi herkes işine, meşguliyetine göre hediye gönderirler (Demirci, 1938, s.20).

Düğüne davet Anadolu ve Gaziantep'te de çoğunlukla okuyucu tarafından yapılmakta iken bazı bölgelerde bunlar için farklı kişiler tercih edilmektedir. Örneğin:

Nevşehir'de düğün öncesi düğün sahibi okuyucu çıkartır. Bazı bölgelerde bu işi daha çok tellallar yapmaktayken birçok yerde okuyucu çıkarılmış, daha sonra ise bu iş hoparlöre devredilmiştir. Günümüzde daha çok davetiye dağıtma yöntemiyle düğün etrafa duyurulur. Köylerde okuntu çıkarma geleneğini hâlâ devam ettirenler bulunmaktadır. Okuyucu köyün veya beldenin en fakirinden seçilir. Bazen kadın olmasına özen gösterilir. Sirtına iki gözlü bir heybe verilir. Bu heybede kuruyemiş ve kuru üzüm, duruma göre akide şekeri vb. bulunur. Okuyucu kadın tek tek kapılara giderek ev sahibini çağırır, düğün davetini ileterek heybesinden birer avuç kuru yemiş ve şekeri ev sahibine verir. Ev sahibi de karşılığında bu kişiye un, bulgur, nohut, buğday, peynir vb. azıklardan verirmiş. Okuyuculuk yapan şahıs bu azıklarla bazen iki üç aylık veya bir yıllık rızkını çıkarabiliyormuş (Bayram, 2013, s.24).

Genel olarak düğüne çağırma işlemi okuyucu, tellal, çalgıcı, aile büyükleri tarafından yapılmaktadır. Bu işi meslek olarak üstlenen kişiler hem ev sahibinden hem de ziyaret ettikleri evlerden birtakım hediyeler almaktadır. Böylelikle hem düğüne çağırma işi hem de durumu kötü olan bir kişiye yardım etme meselesi olumlu sonuçlanır.

2. 2. 18. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kınaya ve Düğüne Davet \Okuntu

Okuntu misafirleri kınaya ve düğüne davet etmek için satın alınan hediye verilen isimdir. Bu eylem, “okuntu dağıtmak” deyiimi ile de karşılanır. Okuntu dağıtma işi genellikle yörede kadınlara verilirdi. İlk olarak okuntu olarak ne seçildi

ise onun alınması ile işe başlanılır. Çavaz'ın okuntu hakkında verdiği bilgiler şöyledir:

Okuntu için eşya alınır. Alınan, eşyalar oğlan evinde köylülere sergilenir. Düğüne davet okuntu gönderilerek yapılır. Okuntu ile birlikte düğün tarihini bildirir, ya da yazılı bir kâğıt konur. Ya da okuntuyu götüren sözlü davet yapar. Düğüne gelemeyecek olanlar okuntuyu kabul ederek parasını öderler. Düğün kurulmadan Önce oğlan tarafı komşularını ve akrabalarını toplayarak gelecek konukları onların isteğine göre dağıtır (Çavaz, 1983a, s. 41).

Okuyucu denilen kişi her iki tarafı da iyi bilen genellikle dul, kimsesiz kadınlardan seçilirdi. Okuyucu kadına verilen şeker, mendil, kumaş, para vb. malzemeler ile misafirler kınaya ve düğüne davet edilir, misafirler ise kapıya gelen okuyucuya para, bulgur, nohut, giyecek vb. hediyeler ile onun gönlünü yapıp az da olsa eksikliğini tamamladıktan sonra evine yollardı. Böylelikle okuyucu kadın hem misafirleri düğüne davet etmiş olur hem de geçimini sağlamaya çalışırdı (KK23, KK27, KK34, KK38).

Okuntulu davete gelenler, düğün masraflarına iştirak etmek üzere düğün sahibine keseler dolusu paralar verirler. Düğünde Türkmen ağaları sıra ile otururlar, kahveler dağıtıldıktan sonra, abtallar tarafından şabaş çağrılır. Şabaşın manası şudur ki, her ağa isim ve şöhreti ile anılır. Bu Şabaşta her ağa, kendi şan ve şöhretine göre para verir. Toplanan paralar orta yerde bir kilim üzerine yığılır ve külliyyetli bir yekûn tutar. Bu paraların hepsi düğün sahibinindir. Bütün masrafları bu paradan çıktıktan sonra bir hayli miktarda kendisine kâr kalır. Fakat bu okuntulu davet usulü mahzurlu görüldüğünden yavaş yavaş terk edilmektedir. Çünkü bu usulde Türkmen ağaları para vermekte âdeti yarış yaparlardı, kim daha çok para verirse onun itibarı yükselirdi. Neticede bu yüzden ağalar mağdur olurlardı (Şahin, 1962, s. 73).

Her ne kadar genel anlamda bu işi üstlenen bir kadın olur desek de bazı köylerde abdallar, bazı köylerde ise bu işi damadın babası/amcası yapmaktadır.

Gaziantep'in İslâhiye ilçesinin Kırıkçalı Köyü'nde düğüne davet, özel olarak pişirilen düğün ekmeğinin dilimlerinin her birinin bir eve gönderilmesiyle yapılmaktadır. Yine erkek tarafı mumla, kibritle eş dostu düğüne davet edebilmektedir. Günümüzde çağrı daha çok, davetiyeyle yapılmaktadır (Ekici, 1996, s. 66).

Misafirler çağrılırken akrabalık durumuna göre hediyeler verilmesine özellikle dikkat edilirdi. Yakın akrabalara elbiselik kumaş, daha uzak akrabalara ise şeker, mendil, kart vb. verilirdi. Düğüne okuntu ile çağrılan akrabalarda buna karşılık bir hediye getirmeyi ihmal etmezlerdi (KK1, KK15, KK22, KK23, KK27)

1933 yılında Gaziantep'te okuyucu kadın hakkında verilen bilgi şöyledir:

Gelinçi ve onu takiben düğün gününe oğlan ve kız evlerinin bütün hısımlar ve tanıdıklarını davet eden kadına 'Okuyucu' denir. Bu kadın omzundan bir torba, bütün davet edileceklerin evlerini dolaşır. Kız veya oğlan annesinin (eğer annesi yoksa bu düğünü idare edecen akraba kadının) selamını söyler. Falan filan eve gelinçiye hem de düğüne bütün çocukları ile buyurmasını söyler. Yani kadın kısmını davet eder. bu okuyucu bazen bir dal çiçek veya sedefte verir. Davet edilen evin hanımı bu kadına paradan,

şireden, bulgur veya simitten canı hangisini isterse verir. Çünkü bu kadın fakir bir kadındır. Bu surette bir de sosyal yardım işi sağlamış olur (Yener, 1933, s.52).

Gelenek canlıdır ve değişkendir. Eskiden olan geleneklerin günümüz şartlarında değiştiği görülmektedir. Eski zamanlarda okuntu ile misafir çağırılırken daha sonralarda davetiye ile çağrılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise elektronik çağın bize vermiş olduğu kolaylıkla “sanal davetiye” diye isimlendirdiğim internet ortamında hazırlanmış olup cep telefonu aracılığıyla misafirlerin çağrılmasını sağlayan davetiyelerinde kullanıldığı görülmüştür. Sanal davetiye ile uğraşmak istemeyen bireylerin Whatsapp, Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçları vasıtasıyla misafirlerini hazır bir metin yardımı ile düğüne davet ettikleri görülmektedir. Değerli hediyelerden zarf içerisine konulmuş kâğıda, kâğıttan ise medya iletişim araçlarıyla misafir çağrılmaya evirildiğimizi ve geleneğin değişim ve dönüşümünü görmekteyiz.

Gaziantep saha çalışmasında ‘okuntu’ geleneği ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Eskiden hediyeler gönderilerek misafirler davet edilirken günümüzde bu hediyelerin yerine davetiyeler almıştır (KK10, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK34, KK39, KK45, KK47, KK49, KK50).

Günümüzde belirli bir sayıda davetiye bastırılarak her iki tarafta kendi çevresine bu davetiyeleri dağıtır (KK10, KK12).

Okuntu verilecek hediye akrabalık durumuna göre değişir. Yakın akrabaya elbise, kumaş verilirken uzak akrabaya mendil, şeker, çorap gibi malzemeler verilmektedir (KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK37, KK38, KK39, KK44, KK45, KK46, KK47, KK49, KK50).

Düğün sabahı eskiden davullarla misafirler düğüne davet edilirdi. Sabah başlayan fasıl ve davul zurna ile düğünün başladığının haberi verilir ve misafirler davulcu eşliğinde davet edilirdi (KK15, KK33).

Davetiye bastırma işi erkek tarafına düşer. Kaç adet bastırılacağına karar verildikten sonra kız tarafına istenilen sayıda davetiye teslim edilir (KK12).

Damat adayı yakın arkadaşlarını sigara ikram ederek düğüne çağırır (KK1).

Günümüzde davetiye bir kez basılır. Üzerinde hem kına hem de düğünün yeri ve tarihi yazılır (G17).

Köylerde yakın akrabalara okuntu, uzaktan olan çok kişilere de davetiye verilirdi (KK15, KK22, KK23, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK37, KK39, KK44, KK45, KK49, KK50).

Yakın akrabalar okuntu verme işine önem verirler. Okuntu niteliğine göre hediye getirirler (KK1, KK15, KK22, KK23, KK27, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK39, KK45, KK47, KK49, KK50).

Erkek tarafı çeyiz almaya gidileceği günü bildirmek üzere akraba evlerini ziyaret ederek davet ederler (KK10, KK12) .

Erkek tarafı çeyiz gününü o dönemin pahalı sigarası ney ise gelecek kişilere sigara ikram ederek çeyize davet ederlerdi (KK10).

Günümüzde gitgide davetiye dağıtma geleneğinin de azaldığının bunun yerine “sanal davetiye” adını verdiğimiz internet üzerinden hazırlanan hazır şablonların cep telefonu aracılığı ile misafirlere iletilmesi ve düğüne çağırılması durumu söz konusudur (KK47).

Okuntu dağıtan kadını seçerken durumu kötü olan birisi olmasına dikkat edilirdi. Bu kapı kapı gezen kadına ev sahipleri bulgur, simit, çay, şeker, para verirlerdi. Böyle kadınlara köyde “okuyucu” derlerdi. Bu kadının fakir birinden seçilmesinin sebebi okuntu dağıtırken verilen eşyaları evine götürsün, geçimini sağlasın dıyedir (KK23, KK27, KK34, KK38, KK1, KK42, KK47, KK49, KK50).

Eskiden kına veya düğünün yapılacağıının bilgisini vermek ve okuntu dağıtmak için abdallar görevli idi. Köy köy gezerek dağıtırlardı (KK33).

Eskiden nişana, kınaya ve düğüne insanları davet etmek için çığırtkan tutulurdu. Bu kişilerin yanına aileden misafirlerin evlerini bilen birisi de verilirdi. Bu kişi alınan okuntuyu herkese dağıtırdı (KK47).

Günümüzde yapılan kına ve düğünlerin davetiyelerinin üzerine “Çocuklarınızı getirmeyiniz.” yazıyorlar. Davetli insanlar bundan dolayı o davete girmek istemiyor (KK36).

Değerlendirme:

Nişana/kınaya/düğüne davet eskiden okuntu ile yapılmaktaydı. Okuntu, erkek tarafı tarafından satın alınan ufak bir hediyedir ve aile bireylerinin yakınlıklarına göre verilir. Bu okuntunun dağıtımı işinden ise kimi bölgemizde okuyucu kadın kimi bölgemizde abdallar kimi bölgemizde ise direkt ev sahipleri ilgilenmekteydi. Günümüzde okuntu dediğimiz (kumaş, şeker, mendil, çorap vb.) hediyeinin neredeyse hiç kalmadığı bunun yerine hazır basılan davetiyelerin kullanıldığını görmekteyiz. Yavaş yavaş teknolojik çağında etkisi ile bu geleneğin yanında ‘sanal davetiyelerin’ müşteriler tarafından tercih edildiğide bilinmektedir. İnternet ortamında çok az bir para ile hazırlanan bu davetiyelerin kopyası alınarak akrabalara çeşitli instagram, twitter, whatsapp vb. uygulamalardan yollayarak düğüne davet edildiği gözlemlenmiştir.

2. 2. 19. Kına Gecesi

Kına gecesi belki de düğün merasimlerinin içerisinde gelinin en fazla ön planda olduğu ve artık baba evinden çıkacağının hissettirildiği bölümdür. Kına gecesi gerdekten bir gün önce olup çoğunlukla kadınlar arasında bazen ise erkek-kadın karışık olarak yapılan eğlenceleri içerir.

Kına âdeti ülkemizde çok yaygındır. Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterme inancına göre kına işaretini taşıyan canlı ve cansız tüm varlıkların kutsallığına inanılır, onlara dokunulmaz. Bunlara dokunana uğursuzluk geleceği inancı yaygındır. Bunlar adanmışlar, bir tür koruma altına alınmışlardır (Kalafat, 1990, s. 51).

Kına gecesinde belirli kurallar çerçevesinde kınası yakılan gelinin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Örneğin:

Geline kınayı kocası ölmemiş ya da kocasından ayrılmamış bir kadın yakar. Kınada ağıt yakmak, gelini ağlatmak Anadolu’nun birçok yerinde görülen bir gelenektir. Düğünde kızın bir daha dönmemesi üzerine ağıt söylenir. Ağıt söylenirken kızın annesi, babası, yengesi ve kardeşleri de kızla yas ona edip sarılarak ağlaşırlar. Kına gecesinde ağlamayan kız ayıplanır; çünkü kızın ağlamaması kızın anne ve babasını unutacağı olarak yorumlanır ve bu tavır saygıyı aşan bir tutum olarak görülür (Altun, 2004, s. 265-268).

Kına meselesinin hem inanış hem de gelenekler açısından daha iyi anlaşılabilmesi için Anadolu coğrafyasından bazı örnekler verilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum.

Anadolu’da bazı yörelerinde kına gecesinde kismetli olsun diye gelinin eline kınayı kaynanası yakar, kınada eline konan parayı ya da altını bereket artsın diye damadın kesesine koyar. Muş’ta kız evinde kınanın işi bitince, artan kına oğlan evine gönderilir

(Kalafat, 2006, s. 167).

Geline yakılan kınanın saklanması, avucuna konulan paranın uğurlu sayılması gibi inanışları kına gecesinin pek çok aşamasında görmekteyiz. Buna ilave bir örnek olarak:

“Erzincan düğünlerinde kına yakılmadan önce gelinin avucuna konan para ya da altın harcanmaz, bereket getirmesi için gelin kocasının cüzdanına koyar” (Kara, 1996, s.143). Hem Erzincan hem Muş örneğinde olduğu gibi neredeyse bütün Anadolu coğrafyasında kızın ve oğlanın avucuna konan nesnenin saklanması inancı ortaktır. Bu nesnenin bu yeni evli çiftte uğur ve şans getireceği düşünülür.

Kandıra Türkmenlerinde “Damat adayına kına yakılmamakta, yakılması da makbul sayılmamaktadır. Kınanın kadına yakışacağı söylenmekte, kına yakılırsa erkeğin korkak olacağına, dışarıda, ormanda korkudan gezemeyeceğine inanılmaktadır (Altun, 2004, s.271).

Anadolu coğrafyasında geline kına yakıldığı gibi damadında kuş parmağına kına yakılarak hediye konması âdettendir. Kandıra Türkmenlerinde görülen bu uygulama ise farklılık içermektedir.

“Rumeli köylerinde, kına gecesinde kız, odanın ortasındaki şerbet tasını devirir. Odaanın içine dağılan şerbetin uğur getireceğine inanılır” (Baykurt, 1965, 3827-3828). Kına gecelerinde sıklıkla görülen testi kırmanın burada şerbet tası devirmeye dönüştüğünü görüyoruz. Burada asıl amaç bir şey kırarak veya dökerek orada bulunan kötülükleri ve olumsuzlukları uzaklaştırmaya çalışmaktır.

“Ürgüp’te kına gecesinde, kız evinden kına ve süslenmiş nahıl ağaç oğlan evine getirilir. Damat nahılı getirene bahşiş verir” (Önder, 1956, s.1315-1316). Ağaç süsleme geleneği Gaziantep kültüründe düğün öncesinde ve çeyiz taşınması esnasında karşımıza çıkmaktadır. Kına gecesinde ağaç kültünün kullanılıyor olması ise bu bölgeye göre bir farklılıktır.

Tekirdağ’da oğlan evi cumartesi günü sabahtan kız evini kadın berberine götürür. Köyün bütün genç kızlarının saçları yapılır. Akşam için ince çalgı tutulur. Gelin o gece gelinlik giyer. Öğleye kadar iş biter, kızlar düğün evine dönerler. Bu sırada gelin salınması için davetliler toplanmıştır. Ağır bir müzik çalar. Bu müzik daha çok Kırmızı Gül türküsüdür. Ortaya bir sandık sandığın üzerinde bir içi su dolu bozuk paraların bulunduğu bir tas konur. Önde başında yeşil bir başörtü bulunan gelin ve kollarında iki yenge arkada ikişer ikişer grup olmuş kızlar tasın etrafında üç defa dönerler. Gelin üçüncü turun sonunda sandığa bir tekme vurur. Tas devrilir, bozuk paralar etrafa saçılır. Çocuklar bu paraları kapıştır. Gelin önce yengelerin sonra davetlilerin ellerini öper. Karşı tarafta oğlanın yengeleri el çırparak gelini istediklerini belirtirler. Yengeler gelinin koluna girerek kaynanasına getirirler. Kaynana gelinin ayağına ipekli bir elbise yayar. Gelin bunun üzerinden geçerek kaynananın önüne gelir. Kaynana gelinin yüzünü açar, başının üzerinden şekerle karışık bozuk para saçar. Bir şekerin yarısını kendi yer, diğer yarısını geline yedirir. Sonra takıntısını takar, gelini getiren yengelere ve yiğitbaşı

fike kadına hediye verir. Yerinden kalkarak yerine gelini oturtur. Oğlan tarafının yengeleri gelini hemen kaldırırlar. Çevredekiler alkışlar. Gelini başka yere oturturlar. Gelen hediyeler bir yorgan çarşafının içinde toplanır. Yiğitbaşı kadın hediyelerin tek tek kimlerden geldiğini söyler. Düğün bitmeden peksimet dağıtılır, yanında şeker, kuru üzüm, fındık, fıstık verilir (Artun, 1998, s.4-28).

Gaziantep kültüründe olduğu gibi kına gecesinde gelini üç kez oturup kaldırma uygulaması Tekirdağ geleneklerinde de görülmektedir. Bu uygulamaya K.Maraş, Kilis, Ş.Urfa vb. çevre illerde de rastlanılmıştır.

Kına yakmanın geline uğur ve şans getirileceğine inanıldığı için bu merasimin özellikle belirli günlerde olmasını isteyen bölgeler bulunmaktadır. Örnek olarak:

Sakarya ile Kaynarca ilçesine bağlı Gölge Köyünde kına gecesi köylerde genelde cuma ya da cumartesi geceleri yapılmaktadır. Kına gecesi için kız tarafı birisini görevlendirerek tek tek evleri gezerek bütün köylüyü davet eder. Değirmencik köyünde kına gecesine kadınlar ekmekle çağrılmaktadır. Çağrılan kişiye hediye olarak yumurta, un ya da para verilir. Ancak bu âdet günümüzde kalkmaya başlamıştır. Kına gecesinde kız ve erkek tarafıyla birlikte bütün köy katılır. Yakılacak olan kınayı, gelin telini erkek getirir. Küçük kınada erkek tarafı kız evine un, pirinç, kına getirir. Amaç yeni kurulacak yuvanın bereket ve bolluk içinde olmasıdır (Eroğlu, 2003, s.102-103).

Kınanın yakılması kadar hazırlanmasında da belirli uygulamalar farklılık göstermektedir. Kınanın içerisine konulan un, pirinç vb. maddeler ile hem geline bereket getirecek hem de kına çoğalacaktır. Benzer uygulamanın Gaziantep'te de yapıldığı fakat içerisine zeytinyağı, süt, şeker, un, çay konulduğu tespit edilmiştir.

Erzincan'da kadınlar tarafından yapılan kına gecesinde, gelin arkadaşları tarafından ilahi söylenerek hoca hanımla beraber odaya getirilir. Gelin ayakta durur, yüzü bir yazmayla örtülür. Başında mum yakılır, mum sönünce gelinin başından ekmek kırılıp ufalanır. Sabah kedi, köpeğe verilir. Bu gelinin dertten, beladan uzak kalacağına ve rızkının bollaşacağına inanıldığı için yapılan bir âdettir. Gelinin başı salavatlanır dua ve ilahi okunduktan sonra oğlan evi tarafına gider (Kara,1995, s.142).

Erzincan'da gelinin başında ekmek kırıp bu ekmeği hayvanlara yedirmesi uygulaması farklılık içermektedir. Burada ki amacın dağıtılan ekmek ile gelinin rızkının bollaşacağı ve nazarın oradan çıkarılacağı inancı yattığını düşünmekteyim.

Tarsus'ta oğlan evinden iki tepsî öteberi hazırlanır. Köyün erkekleri bu tepsileri alır, gezdirerek kız evine getirir. Bu eşyalar kız evine bırakılır. Köy halkı kız evinde toplanır. Gelin ortaya getirilir, davul çalınır, oynanır. Gelin bacı (Köyün ileri gelen, hali vakti yerinde, dul olmayan kadını) gelir, gelinin başında el demiriyle kelle şekerı kırar. Kınaya gelenler başlarının ağrıması için bu şekerlerden yerler. Şekerin baş kısmı oğlanın annesine ya da kız kardeşine verilir. Gelinin başına altın veya para atılır. Akşam komşular gelir, gelin ortaya alınır, kına yakılır. Kına özendikten sonra gelinin eline biraz konur. Bu kına salavatlanır ve damada gönderilir. Damat bu kınayı serçe parmağına yakar (Dalgıntekin, 1995).

Gelinin başında ekmek kırma, şeker kırma vb. uygulamalara bakıldığı zaman bunun testi kırılması ile ilgili olduğu akıllara gelmektedir. Gelin tarafından

kırılan testinin içerisinde çıkan şeker ve kuruyemişlerde oradaki insanlar tarafından yendiği takdirde hem onlara rızık hem de şans getirileceğine inanılır.

2. 2. 19. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Gecesi

Düğün geleneği içerisinde neredeyse en az değişime uğrayan âdetlerin başında kına yakma geleneği gelmektedir. Kına gecesi yapılan gelenekler günümüzde birtakım değişikliklerle hayatına devam etse de orijinalliklerinden ve üstlenmiş olduğu fonksiyonlarından ödün vermemiştir.

Gaziantep geleneksel halk kültüründe kız kınası ve erkek kınası olmak üzere iki türlü kına yakma âdeti vardır. Her ikisinin de geleneği birbirinden farklıdır. İlk olarak anlatılmaya kız kınasıyla başlanıp ardından erkek kınasına geçilecektir.

Kına gecesinden önce yapılacak olan bir alışverişte kına günü için eksik olan kına, mum, tef, kına kıyafeti, yeşil ve kırmızı örtü, konseptte uygun davul, yelpaze, testi vb. malzemeler alınır. Kayınvalide tarafından alınan kuru kınayı kimi insanlar önceden kız evine yollar kimi insanlar ise de kına yakılacağı gün kendisi yoğurup kız evine gönderir. Kız evinde, kız evinin akrabaları ve kayınvalide, erkek evinde de erkek tarafının akrabaları bulunmaktadır (G19).

Kına yoğrulurken içerisine süt, ceviz kabuğu, çay vb. malzemeler koyarak renginin daha iyi tutmasını sağlarlar. Topaklar haline getirilen kınalar kına tepsisine konulur ve içerisine mumlar dikilir (KK10, KK12, KK14, KK15). Kız tarafı, misafirleri karşıladıktan sonra kısa bir eğlenceye geçer. Erkek ve kız tarafının belirli müddet oynamalarından sonra vakit kına yakma zamanındadır. Bu aşamadan sonrası kız evi için hüznün vaktidir (G18- G19).

Barak düğünlerinde güveği tarafı, akrabaları, köylüleri sevinç ve neşe içinde bulunurken kız tarafı âdeta matem içindedir. Kızın yakın akrabaları, anası, babası, kardeşleri düğüne iştirak etmezler. Keder sessizlik içinde bulunurlar. Kızın, ana babasının veya kardeşlerinin, düğünlerde oynaması, neşelenmesi ayıp sayılır. Çünkü bir kız gelin gidince; aile efradından bir kişi yuvayı terk ediyor, ana, babanın yetiştirdiği sevgili evlâdı, eloğluna teslim ediliyor demektir. Bu bakımdan aile kederlidir. Kına gecesi kız ağlar, ana ve kardeşleri de ağlar (Şahin, 1962, s. 75).

Kız evinde acıklı türküler ile ağlamalar hâkimdir. Gelin adayı bindallı adını verdiğimiz genellikle kırmızı renkte olan boydan elbiseyi giyerek salonun ortasına bir minder üzerine oturtulur. Üzerine bir namaz bezi veya kırmızı bir örtü örtülür. Gelinin çevresinde bir halka oluşturarak elde kına tepsisi ile gelinin etrafında

dönülür. Gelin ağıtları, türküleri söylenerek gelinin bekâr bir arkadaşı tarafından kınası yakılır (G18-G19).

“Hz. Muhammed zamanında kadınların ve erkeklerin ayırt edilmesi için yakılan kına, burada evli ve bekâr olanları ayırt etmek için ve karşı cinse de işaret ve bilgi vermek amacını taşımaktadır (Ekici, 1997, s.123)”. Kınası yakılan kız artık diğerlerinden ayrılmakta ve toplum içerisinde artık evli gözüyle görülmektedir.

Geline kına yakılırken şu türkü söylenir:

Ufak örün şu gelinin saçını
Kınalayın eli ile kıcını
Bir gün dursun yarın çeksın göçünü
Konun durnalar uçun durnalar

Kara çalının gülümü olur
Arısız peteğin balımı olur
Yetim kızlarda gelin mi olur
Konun durnalar uçun durnalar.

Sandıklar içinde gelin babası
Kâğıtlar içinde gelin kınası
Hani bunun ağa babası
Uçun turnalar uçun turnalar

Şu dağın ardında ekerler gürcü
Ekerler biçerler severler genci
Yar bana yollamış ayva turuncu
Uçun durnalar konun durnalar. (Barlas, 1961a, s.8)

Kına yakılma esnasında gelinin ağlaması âdettendir. Ağlamayan gelin hoş karşılanmaz ve baba evinden bir an önce kurtulmak istiyor herhalde diye düşünülür. Kına yakılırken gelin elini açmaz ve hediyesi istenir. Buna karşılık kaynana kına yüzüğü veya bir çeyrek altını kızın avucunun içine kınanın üzerine koyar. Kına yakıldıktan sonra eli bağlanan kız ağlamaya devam eder. Gelin ağlatma işlemi bittikten sonra gelin öğme, maniler söyleme ve zılgıt çalınma aşamasına geçilir. İstenilen müzikler, tef, darbuka vb. araçlar ile gelin oynatılır (G18-G19).

Kına yakılma işlemi bittikten sonra kız evinde bir sessizlik hâkimdir. Hazırlanmış olan kınalar orada bulunan misafirlere dağıtılır ve oyunlar oynandıktan

sonra evlere dağılırlar (G18-G19). Bu anlatılan olaylar kız evinde yapılan kına geleneğini örneklendirmektedir.

Gaziantep’te yapılan erkek kınası hakkında Çavaz şunları söylemektedir: “Oğlan evinde kına damadın arkadaşları tarafından çeşitli eğlencelerle yakılır. Damadın arkadaşları, kız aynı köyde değilse kınayı istemeye giderler. Çeşitli espriler yaparlar. Türküler söylerler (Çavaz, 1983a, s.41).” Saha çalışmasında gözlemlediğimiz erkek kınasına gelecek olursak akşam vakti oğlanın arkadaşları “yah, yah, yahhhh” diye çağırıp maniler ve türküler eşliğinde kız tarafına gelerek önceden hazırlanmış olan kınayı isterler (KK39- KKKK48, KK49, KK50). İsterken ise şu manileri söylerler:

Araba fellahi
Severiz billahi
Arayıpta bulamazsan
Çekerim silahi

Bahçede havuz
Etrafı yavuz
İçtiğimiz rakı
Yediğimiz karpuz (Barlas, 1961a, s.31)

Ey mismire mismire
Kınayı verin bize
Kınayı vermezseniz
Bizde küseriz size (Barlas, 1961a, s.31)

Manisini okuyup kapı çalınır. Kapı açıldığı zamanda:

Ver kınayı gidelim
Hacıya selam edelim
Hacının kızını kurt kapmış
Yolda bayram edelim (Barlas, 1961a, s.31)

Kıtası ile kına tepsisi gelinceye kadar manş okumadan yalnız yah ve zılgıt çalınır. (Barlas, 1961, s.7)

Barakta kınada şu türkünün de söylendiği alan çalışmasından elde edilmiştir:

,

Hey ağalar içmem şarap,
 Şarap eder beni harap.
 Alt topuğa telli çorap,
 Geyinip gezenim gitti.

Hey ağalar içmem ağı,
 Goydu yüreğime dağı.
 Al üstüne yeşil bağı,
 Bağlayıp çökenim gitti.

Hey ağalar içmem bade,
 Sırrımı da açmam yâre
 Uçtu ördek kaldı ada,
 Göllerde yüzenim gitti. (KK35)

Kız tarafından kına tepsisi almaya gelenlere karşılık kına tepsisi verildiği zaman da şu türküler de söylenir:

Babam ben bu dağda ne bülbülüm ne gülüm
 Koymaz felek ne ağlayım ne gülem
 Ben garibem öz başına değilem
 Dört gaziler diyemem, diyemem gelen suna kimindir
 Bir ay doğdu ilk akşamdan üceden
 Şevkı düşer pencereden bacadan
 Uykusuzmu kaldım dünkü geceden
 Dört gaziler.....
 Bir balıkçı aldı kaçtı fesimi
 Çok çağırdım işitmedi fesimi
 Ama bacım yokki çeksin yasımı
 Dört gaziler..... (Barlas, 1961a, s.31)

Kız evinden binbir güçlük ile tepsi alınır ve oğlan evine doğru mumlar ve müzik eşliğinde yola çıkılır. Bu yol esnasında damat ve arkadaşları birbirine şakalar yapar, türküler söyleyerek yol alırlar (KK39, KK48, KK49, KK50).

Yahlar eşliğinde şu mani de söylenir:

Ey hamamcı bu hamamlara güzellerden kim gelir
Ne bileyim beyefendi günde yüzbin can gelir
Önünde halayıklar ardından sultan gelir
Ne bileyim beyefendi günde yüz bin can gelir.(Barlas, 1961a, s.31)

Erkek evine yaklaşırken “yahlarrr”, “maşallahlar” eşliğinde türküler duyulmaya başlanır. Genelde kına yakılmadan önce damat saklanır ve davetliler onu aramaya başlar. Çünkü sıra erkek kinasının eğlencesindedir. Damat bazen çatıda, bazen ahırda, bazen kümeste saklanır ve sağdıçları onu bir şekilde bulup getirir (KK10, KK12, KK15, KK23, KK26, KK30).

Kınası yakılacak yere güveği götürülürken mânilerle götürülür. Kına yakılmadan önce güveği ilk evliler yanlarında tutarlar. Ergenlerin güveği alarak kinasını yakabilmeleri için evlilerin isteklerinin yerlerine getirilmesi ve arzularının tatmin edilmesi usuldandır (Özbaş, 1958, s. 47).

Getirildikten sonra damada bekâr sağdıç tarafından kınası yakılır. Kına yakılırken sesi güzel olanlar davetlilerden birisi de mani ve türkü söylemeyi ihmal etmez (KK10, KK11, KK12, KK15). Örneğin:

1. türkü:

Kamayı çektim kından
Gel yakından yakından
Elimdeki şişenin
Ben gelirim hakkından

Ah mendil hele hele mendil
Kaldır kollarını indir
Her sözlerin yalandır
Gel yanıma inandır

Hovarda şaşkın yârim
Sen söyle ben yazayım
Ettiğin günahları
Baş deftere yazayım

Ah mendil hele hele mendil
Kaldır kollarını indir
Her sözlerin yalandır
Gel yanıma inandır.

2.türkü:

Lambada şişesiz yanmaz mı
Cicim bana yar bulunmaz mı
Ben bu dertten ölürsem
Banada acıyan olmaz mı
Alamadım kaşları karayı
Süremedim zevk ile sefayı

Asmadan gel asmadan
Cicim fistan giymiş basmadan
Gel sarılıp yatalım
Bizide devriyeler basmadan
Alamadım kaşları karayı
Süremedim zevk ile sefayı.

3. türkü:

Hana girdim han değil
Penceresi cam değil
Bugün ben yâri gördüm
Ölürsem de gam değil
Aman yandım tiren
Yokmu yare giden

Seherin vakti yârim
Bir yıldız aktı yârim
Yüzünde ben izi var
Sana kim baktı yârim
Aman yandım posta
Selam söyle dostu

3. Nizip türküsü:

Sandığımı açamadım lo lo
Çehezimi saçamadım lo lo
Ne kara talihim varmış lolo
Sevdiğimi seçemedim lolo

Lolo sana hayran olsun lolo
Lolosiye kurban olsun lolo

Ezme ile üzme ile lolo
Yar bulunmaz gezme ile lolo
Kızlar eşsin mezarımı lolo
Lolosiye hayran olsun lolo
Lolosiye kurban olsun lolo

Bir tarla pamuk ektirdim lolo
Dalında bülbül öttürdüm lolo
Gümüşten ine döktürdüm lolo
Kızlar diksin kefenimi lolo
Lolosiye hayran olsun lolo
Lolosiye kurban olsun lolo

Bir tarla pamuk ektirdim lolo
Dalında bülbül öttürdüm lolo
Gümüşten ine döktürdüm lolo
Kızlar diksin kefenimi lolo
Lolosiye hayran olsun lolo
Lolosiye kurban olsun lolo

Elma attım yuvarlandı lolo
Yar ayağına dayandı lolo
Sandımki alim uyandı lolo
Uyan alim sabah oldu lolo
Lolosiye hayran olsun lolo
Lolosiye kurban olsun lolo

5. türkü

Anteptir dedikleri
Baklavadır yedikleri
Hiç aklımdan gitmiyor
Nişlinyorum dedikleri
Arabi fellahi
Sevmeyiz billahi
Arayıpta bulamazsak
Çekeriz silahı

Niziptir dedikleri
 Çiğ köftedir yedikleri
 Hiç aklımdan gitmiyor
 Levule levlev dedikleri
 Arabi fellahi
 Sevmeyiz billahi
 Arayıp bulamazsak
 Çekeriz silahı (Tekin,1959, s.184-186)

6. Türkü

Aman seni sevende bugün seni sevmesini bilmemiş
 Amanın seni sevende bugün seni sevmesini bilmemiş
 Amanın o gözlerine de bugün çok ağlamış gülmemiş, gülüm gülmemiş
 Aahhh ahhh amanın eller ne derlerse desin
 Gene benim gülüm ölmemiş, gülüm ölmemiş
 Helee ne çare, ne çare çok çalıştım da gene alamadım seni
 Ne çare, gülüm ne çare
 Amanın saçı güzel de senin kocan var ne çare
 Ahhh, ahh gülüm ne çare (KK44)

Damadın kınası bekâr sağdıçı tarafından kuş parmağına yakılır ve üzeri örtülmeden önce bir para ile sarılır. Erkek tarafının kadınları o sırada “Maşallahhh, maşallahhh hayırlı olur inşallahhh”, “Darısı sağdıçaaa olur inşallahhh”, “Abbisi bekârlara olur inşallahhh” diye bağırırlar ve her söylemeden sonra zılgıt çalarlar. Toplulukta bulunan evli erkekler sol ellerinin serçe parmaklarına, bekâr olanlar ise sağ ellerinin serçe parmaklarına kına yakarlar. Erkek kınası eğlencesi çoğunluk ile mezeli ve alkollü olmaktadır. Oraya davet edilen davul ve zurna ekibinin enstrümanları çalması ve ortamı coşturması ile eğlence gece sonuna kadar devam eder (KK9, KK12, KK15, KK23, KK26).

Sağdıç, Türk düğünlerinin neredeyse gelin ve damattan sonra en aktif kişisidir. Sağdıç evlenme geleneğinin törenlerinin en başından en sonuna kadar

bütün rollerde aktif olarak bulunur. Nişanda, kınada, düğünde, güvey donatma ve giydirmede, damat hamamında, güvey sahesinde ve gerdek sonrasında sağdıçın görevi çok büyüktür. Damadın tıraş olmasından tutun da evinin buzdolabına alınan yiyeceklerin, araba süslemesinin, çiçek alınmasının hepsinin ücretini sağdıç öder. Bu yüzden sağdıçlık külfetli olduğundan durumu daha iyi olan birisi seçilir. Kına gecesinde, eğer ki kına salonda yapılıyorsa arabayı süsleme işi sağdıça aittir. Köy meydanında veya sokak ortasında yapılan kınalarda kına yakma ve kına yakılırken damada batırılan çuvaldız, iğne vb. nesnelerden damadı korumak da sağdıçın görevidir. Çeyiz günü eşyaların taşınması, tertibi, bayrağın hazırlanması ve taşınması, insanların eğlenmesi gibi işlevlerde sağdıç tarafından sağlanır. Damat hamamında ücret sağdıça aittir ve güvey sahesinde de insanları organize eden, yiyeceklerin hazırlanmasına katkıda bulunan gene sağdıçtır. Sağdıç yeni evlenecek olan çiftin bir nevi Hızır'ı mahiyetindedir. Bütün işlere kendisi koşarak eksiksiz yapmaya çalışır. Gerdek gecesini sabahı, damadı hamama götürme ve Gaziantep geleneksel kültüründe yaygın olan kız evine katmer gönderme işinde de sağdıç aktif roldedir ve geleneğe uygun bir şekilde işlemleri yapar.

Kına töreni içerisinde pek çok yerde inanışların olduğunu ve bunların da uygulamalara konulduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, kına töreni içerisinde bulunan bazı inanışlara göre gelin ve damadın avucuna konan paranın yeni evli çiftte uğur getireceğine inanılır. Bu paranın ömür boyu saklanmasına özellikle dikkat edilir. Diğer bir inanışa göre de kına yakılırken gelinin üzerine örtülen al yazması, kına eğlencelerinde sıklıkla tercih edilen üzerlik yakılması ve dumanının gelin ve damada ulaştırılmaya çalışılması ise gelini kötülük getirecek düşüncelerden, nazardan, kem gözden korumak içindir.

Geçiş dönemlerinden biri olan evlenme töreni içerisinde geçmişten gelerek belirli değişimler olsa da kendine yer bulan kına yakma geleneği de teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeden payını almıştır. Modernleşme süreciyle kültürel değerlerimizde de bir değişim meydana gelmiştir. Bu sebeple kimi gelenek unutulmaya kimisi de değişerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Kına yakma geleneği neredeyse bütün bölgelerde aynı amaç etrafında uygulanmaktadır. Değişen-gelişen şeyler ise mekânlar, sözlü kültür ürünleri, kıyafetler, organizasyonlar vb.dir.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Kına Gecesi’ konusu için edinilen bilgiler şöyledir:

Eskiden çarşambayı perşembeye bağlayan gece yapılırken şimdi cumartesi günü genellikle yapılmaktadır (KK27).

Kına yakılan yerde ilk öksüze kına yakılır. Öksüz olan kişinin mutlu olması istenir. Çünkü öksüz mutlu olursa evliliğinde mutlu geçeceğine inanılır (KK21, KK25, KK39, KK44).

Kına tepsisi bekârların üzerinde gezdirilir ki gelinin uğuru onlara da geçsin (KK15).

Gelin adayının da kına yakma aşamasında ağlamaması hoş karşılanmaz. Gelin ağır başlı bir şekilde oturmalı ve gitmenin verdiği hüznün ile ağlamalıdır (KK15, KK26, KK37, KK48).

Gelin kınasında ne kadar çok ağlarsa evlilik hayatında o kadar mutlu olacağına inanılır (KK15).

Erkek kınası eğlencesi içkili ve davul zurnalı olur (KK11, KK12, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK37, KK43).

Köyde yapılan kınalarda çokça silah sıkılır. Bu bir itibar göstergesidir (KK11, KK23).

Kına gecelerinde genellikle sesi güzel olan birisi uzun hava şeklinde türküler söyleyip gelini ağlatmaya çalışırlar (KK10, KK11, KK12, KK15, KK26, KK30, KK34, KK37, KK39, KK48).

Kına köyde harman yerinde veya meydan da yapılırsa ortaya üzerlik\tütsü yaktıkları da olur. Amaç oradaki kötü enerjiyi uzaklaştırmaktır (KK12, KK26, KK36).

Eskiden kınalar bir tepsinin içine topak topak konur herkese dağıtıldı. Şimdi insanlara hazır kuru olan kınalar dağıtılmaktadır (KK10, KK12, KK27, KK30, KK34, KK37, KK39, KK43, KK48).

Kına elbisesi gelinin isteği üzerine değişmektedir. Kimisi abiye dediğimiz bir elbise giyerken kimisi tekrardan moda olmuş olan bindallı giymektedir (KK12, KK14, KK15, KK21, KK26).

Geline bekâr sağdııcı kınayı yakar. Bunun yapılma amacı gelinin kısmetinin, kınayı yakan kişiye de geçmesi içindir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK28, KK29, KK30, KK36, KK37, KK42, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Gaziantep'te gelinin kınasını mutlu-mesut birisi geline yakar. Onun uğurunun geline geçeceğine inanılır (KK4, KK7, KK12, KK15, KK26, KK30, KK43, KK48).

Evde yapılan kınalarda kimi yörelerde gelin adayının ayağına da kına yakılır (KK39, KK46).

Kına konseptine uygun olarak isim yazılı tef, davul, kına tacı, el için mumluk vb. malzemeler getirilir (G19).

Düğün salonlarında yapılan kınalarda bazen pasta bazen ise kuru pasta, çerez, kola ikram edildiği görülmektedir (KK14).

İslâhiye'de kına-düğün törenlerinde kadınlar şalvar giyip bellerine geçirdikleri çuval tarzı şeyler ile çerez dağıtırlardı (KK29) .

Barak köylerinde gelinin başının yıkanması âdeti vardır (KK1, KK15, KK23, KK39).

Köyde yapılan kınalarda erkek tarafının kız tarafına getirmiş olduğu koyun veya büyük baş hayvan kesilerek gelen misafirlere pilav ile beraber servis edilir (KK11, KK15, KK23, KK48).

Barak kültüründe gelin adayının Baraklara özel olan kıyafetlerinden de giyer. Köynek, zıbın, üç etek gibi eşyalarını üzerine geçirdikten sonra kafasına tavus kuşunun tüyünü takar (KK15).

Kız kınası eğer evde yapılacak ise kız evinde yapılır (KK7, KK9, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK33, KK34, KK37, KK39, KK42, KK46).

Kına kayınvalide tarafından alınır. Kayınvalide ya kendisi yoğurur kız evine gönderir ya da direkt kız evine gönderir (KK10, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kız kınasını genellikle kız tarafı yoğurur (KK39).

Kına yoğrulurken içerisine süt, çay, ceviz kabuğu, zemzemsuyu, un, şap, zeytinyağı gibi maddeler konulur (KK11, KK12, KK14, KK15, KK26, KK29, KK31, KK34, KK36, KK43, KK45, KK48, KK50).

Kınayı mutlu olan birisi yoğurur. Bu mutluluğun yeni evlenen çiftlere geçeceğine de inanılır (KK14, KK15, KK21, KK26, KK30, KK31, KK33, KK36, KK43).

Kına gecesinden bir gün önce yoğrulan kına bölünmez. Bölünen kınanın büyü için kullanılacağı düşünülür (KK31).

Kına yoğrulduktan sonra kalan su ise ayak basmayacak bir yere dökülür. Eğer dökülürse gençlerin başına bir şey geleceğine inanılır (KK31).

Kınayı yoğururken içerisine biraz şeker koyarlar ki yeni evli çiftlerin ağzı tatlansın (KK14).

Gelinin yaktığı kınadan yakmak insanlara şans getirir (KK15).

Gelinin elinden çıkan kınayı ateşe atmak yuvanın bozulmasına sebep olurmuş (KK15).

Kına yakılırken gelin ve damadı öğmek âdettendir. Fakat günümüzde manilerle bu gelenek eskisi gibi çok sürdürülüyor (KK9, KK10, KK12, KK15, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK34, KK37, KK39, KK44, KK46, KK48).

Kına yakılırken kız avucunu açmaz ve kayınvalideden bir şey takılması beklenir. Antep geleneklerinde genellikle kına yüzüğü veya çeyrek takılır (KK10, KK11, KK12, KK15, KK23, KK24, KK26, KK29, KK30, KK36, KK37, KK39, KK42, KK43, KK46, KK47, KK48).

Erkeğe bekâr sağdıç kına yakar. Kına yakılı parmağın üzerine para konur ve sarılır. Bunun yapılmasının amacı, damadın kısmetinin kınayı yakan kişiye geçmesini sağlamaktır (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK36, KK37, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Damadın kınası yakıldıktan sonra “Damadın kınası kutlu olsun” diye üç kez tepsi çevrilir (KK44).

Damadın parmağına sarılan paranın bir köşesi orada bulunan mum ile yakılır. Bunun amacı bu paranın hatıra olarak kalmasını sağlamadır (KK25, KK26, KK48).

Eski zamanda erkekler davul-zurna eşliğinde kına tepsisini almaya kız evine giderlerdi (KK7, KK9, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK37, KK44, KK48, KK49, KK50).

Erkek kınası eğer kız kınasından bir gün sonra yakıldı ise, eskiden erkekler yoğrulan kınayı almak için yakın bir tanıdığın evine almaya giderlerdi (KK39, KK44, KK48).

Erkek kınası yakılacağı gün kınayı almaya giden erkeklere hemen kına verilmez. Onlara eziyet etmek amaçlı türkü söyletirler, yerde takla açtırılır, pazarcı gibi bağırması istenir (KK39, KK48, KK49, KK50).

Kınası yakılan kız evine geldiği zaman akrabalarıyla tekrardan bir eğlence yaparlar. Bu eğlencede ortaya bir yastık koyarlar. Gelin bu yastığın üzerine üç defa oturup kaldırılır. Bu sırada orada bulunan misafirler “Kınan kutlu olsun” der (KK12, KK15, KK22, KK26, KK30, KK39, KK43, KK46, KK4, KK49, KK50).

Kına gecesinde özellikle kız kınasında kına yakılmadan önce gelinin eline bir tane kına konur. Onu bir erkek çocuğu alır götürür. Bu işlem ayrı ayrı üç tane erkek çocuğuna yaptırılır (KK12).

Kına yakılan toplulukta dul olan kişiye kına yakılmaz (KK15, KK26, KK30).

Kına, düğün ve damat hamamında sağdıçlara büyük iş düşer. Kınadan üç gün önce eğlence yaparlar. Damadı hamama götürürler, eğlendirirler. Düğün günü tatlısı, çerezi, meyvesi her şeyini sağdıç ayarlar (KK3).

Kına eğlencelerinde artık günümüzde gençler tarafından kına organizasyoncuları tutulmaktadır (G19).

Kına günü kimi yerde cuma günüdür kimisinde ise perşembe günüdür. Bizim burada kına günü cumartesi günüdür (KK3, KK11, KK12, KK28, KK30, KK31, KK33, KK44)

Eskiden kına yakma yeri evin önündeki avluydu. Avlunun ortasına büyükçe bir ateş yakılırdı ve kına başlamış olurdu (KK4, KK23)

Kına yeri olarak köyler de evlerin damı veya hasan denilen büyük meydanlar seçilirdi. Burada yapılan kınalara erkek tarafı davet edilmezdi (KK5, KK23, KK26, KK28, KK30, KK32, KK33).

Kına gecesinde gelin tarafından testi kırma oyunu oynanır. Bu testinin içerisinde para, şeker bulunur (KK12, KK23, KK26).

Kına gecesinin sonunda gelinin sağdıçları gelinin odasını hazırlamaya başlarlar. Yatak süslenir ve çarşafın beyaz renkli olmasına dikkat edilir (KK7).

Kına da muhakkak gelinin annesi ağlatılır (KK5, KK26, KK30).

Gaziantep ilinde bazı yörelerde kız kınası ile erkek kınası ayrı yapılır. Erkek kınası ayrı bir eğlence ile kutlanır (KK9, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK34, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Erkek kınası yakılırken damada iğne batırmak, cimciklemek, üzerine un dökmek, yumurta kırmak, kazan karası sürmek vb. eğlenceler sıkça görülmektedir (KK9, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK39, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Erkek kınası yakılırken dama da yapılacak türlü şakalardan damadı koruyacak kişi sağdıçtır (KK9, KK10, KK11, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK34, KK44, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kına gecesinde damadı saklama eğlencesi yapılır. Bir grup damadı saklar ve diğer grup onu arar bulur gelinin yanına kına yakmaya getirir (KK10, KK12, KK15, KK23, KK26, KK30, KK33, KK34, KK39, KK44).

Kına gecelerinde kim vuruldu oyunu oynanır. Damat veya sağdıç burada başroldür. Saklanan kişi bulunduktan sonra damadın koluna giren herkes sırasıyla “Ben vuruldum. Ayağa kalkmam için şu filan kişi şarkı söylesin” der ve eğlenirlerdi (KK10, KK12, KK15, KK23, KK25, KK30, KK33, KK35, KK39, KK44).

Kına gecelerinde eğlence amaçlı tavuk çalarlar. Nazlarının geçtiği birinin tavuğu eğlence amaçlı çalınarak yenir (KK33).

Kına ve düğünlerde eskiden deve oyunu oynatırlardı. Kadınlar giyilecek kostümleri ayarlarlardı. Bir baş olurdu, iki tane de devenin bedenini oluşturan adamlar olurdu (KK33).

Kına gecelerinde ev içinde kız kınası yapıldığı zaman kadınlar kendi aralarında erkek kılığına girip eğlenceler yapar (KK33, KK36).

Düğün ve kınalarda kadınların kendi arasında oynadığı “Topal Karı” oyunu da bulunur. Burada kadınlar yaşlı erkek kılığına girer. Topal kadın rolü yaparak insanları eğlendirir.

Kına gecelerinde eğlence amacıyla erkeklerin kız kılığına girerek üç etek falan giydiği görülür. Erkekler köçek gibi giyinip meydanda eğlenirler (KK14, KK15, KK26, KK28).

Kına gecelerinde kız kaçırma oyunu da oynanır. Yedi erkek, yedi kız olur. Ama bunların hepsi erkektir. Erkekler kız kıyafeti giyip kız kılığına girerler. Kızların babası rolünde birisi de kızlarını bu adamlardan kurtarmaya çalışırdı (KK33).

Eskiden köylerde ayı oynatma eğlencesi de vardı. Daha sonra ayı postu giydirilerek birisini oynatma işine döndü (KK33).

Kına günü gelin ve damat karşılıklı olarak oyun oynarlar. Sırasıyla birisi sandalyeye oturur ve karşıdaki oynamaya başlar. Damat sandalyede oturuyor ise şaka amaçlı ayak ayaküstüne atar, ağzına sigara koyar, eline tespih verilir. Damat gelini izliyorken gelin testi kırma oyununa geçer. Önceden hazırlanmış çömlek testi herkesin önünde gelin tarafından kırılır. Testinin içerisinden çıkan para, şeker vb. maddeler çevredekiler tarafından alınır (KK12, KK14).

Değerlendirme:

Kına geleneğinin günümüzde yapılaş şekline baktığımız zaman eskiye oranla birçok farklılığın olduğunu görmekteyiz. İlk olarak mekân ve zaman sıkıntısından kaynaklı olarak birçok ailenin artık kız kınası ve erkek kınasını birlikte yaptığı görülmektedir. Her ne kadar bir yapılan kınaların varlığı bilinse de günümüzde eski şekilde ayrı ayrı yapmayı tercih eden aileler de bulunmaktadır. Eski zamanda çarşambayı perşembeye bağlayan gece yapılan kına töreni artık hafta sonu

tatillerine sıkıştırılmaktadır. Erkek kınası yakılmadan önce kız evine gidip kına alma, türkü yakma ve mani söyleme geleneğinin de neredeyse yok olduğunu görüyoruz.

Eski kınalarda geline kırmızı bir elbise ve başına şeş denilen örtü örtmek âdet iken günümüzde abiyelerin giyildiği ve şuan yavaş yavaş tekrardan moda olarak kaftanların tercih edildiği görülmektedir.

Günümüzde kına organizasyonlarının da neredeyse çoğu kına törenlerinde tercih edildiğine şahit olmaktayız. Bu organizasyoncular, gelin ve damadın salondan ilk içeri giriş anını, dans etmesini, oynamasını, kına tahtının kurularak gelinin hazırlanmasını, hazırlanan kınanın geline ve damada yakılmasını, daha sonra istenilen müzik ve dansların sergilenmesini organize edip etrafı da konseptte uygun süsledikleri görülmektedir. Her ne kadar günümüzde gelin ve damadın kınasının yakılma anını organize etseler de gittiğim düğünlerde organizasyon çalışanlarının kına yakmasına ailecek müsaade edilmediğini ve gelenekte olduğu gibi bekâr bir sağdıçın kınasını yaktığının altını çizmek isterim. Organizasyon şirketlerinin günümüze ve isteklere uygun olarak ayarlanmış her şeyi düğün sahibine paket olarak sunması ve eksiksiz olarak hayatı kolaylaştırması çok etkilidir. Mekân olarak salon, köy meydanı veya kapı önünde yapılan kına eğlencelerinden hemen sonra genellikle kız evinde kızın yakın arkadaşları ve yakın akrabalar tarafından ikinci kez bir kına yakılması ve aralarında eğlenme geleneğinin eskiden olduğu gibi devam ettirilmeye çalışılması çok manidardır.

Anadolu halk kültürünün genelinde gelin kızın kınasını evli mutlu birisi yakar. Burada ki amaç kınayı yakan kişinin mutluluğun geline de geçmesi inancıdır. Fakat Gaziantep âdetlerinde geline evli birinin kına yakması bazı bölgelerde hoş karşılanmaz. Bekâr olan sağdıç kıza kına yakar ve gelinin uğurunun ona geçmesi sağlanır. Hatta bu yüzden sağdıça “darısı başına” denir. Gelin burada ana elamandır ve ilgi odağıdır. Sağdıçın bekâr olup, kızın uğuruyla ana elaman olması ve onun çıkarının düşünülmesi şaşırtıcı gelmiştir.

Her ne kadar geleneğin uygulama aşaması değişerek, dönüşerek yapılmaya devam etse de burada daha çok sözlü kültür ürünlerinin unutulduğuna dikkat çekmek gerekir. Kına yakma zamanı gelin öğme, kına almaya giden erkeklerin söylediği türkü ve mani söyleme geleneği çok az bir şekilde daha çok kırsal bölgelerde yaşatılmaktadır. Evde yapılan kına törenlerinde söyleyiciler ve çalanlar orada bulunan kadın ve erkeklerden ibaret iken artık salonlarda ve açık mekânlarda yapılan

kına ve düğünlerde profesyonel çalgıcıların bulunduğunu görmekteyiz. Her ne kadar müzik işi profesyonelleşmiş ise de çalınan türküler hep popülerleşmiş şekilde benzer türdendir. Artık mahallileşmiş türkülerin unutulmaya yüz tuttuğu ve moda olan şarkıların genellikle tercih edildiği görülmektedir.

Kına mekânlarının da geleneğin değişmesine/dönüşmesine imkân tanıdığı görülmektedir. Düğün salonlarında gerçekleşen kına gecelerinde meydana gelen değişikliklerden bazılarına değinmek istiyorum. İlk olarak kadın ve erkekler bu mekânda beraber oturup eğlenmektedirler. Eskiden hazırlanan kınalar ıslak ve top şeklinde gelenlere dağıtılırken artık kapalı küçük kutularda, kuru olarak dağıtılmaktadır. Bu kına paketleri şekilleri dolayısıyla ele sürülme yerine süs olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Geleneksel kültürümüzde kına gecelerinde giyilen kırmızı bindallı giysisinde de değişim görülmektedir. O dönemin modasına uygun olarak kaftanlar, Hürrem Sultan bindallısı, Hint-Romen kostümü gibi modeller çıkmaktadır. Gelenekte bir bekâr ve bir evli sağdıcin yapması gereken işlemler, düğün organizasyoncuları tarafından getirilen “kız grubu” tarafından yapılmaya başlanmıştır. Evli ve mutlu birinin kınayı yakmasının yeni evlenen çifte uğur getireceği inancı da bu bağlamda zayıflamaya başlamıştır. Kına gecelerinde çiftler tarafından tercih edilen organizasyonun içeriğine göre giysi, aksesuar, kuru kına, hediyeelik ürünler, dans grubu vb. alanlarda paketler sunulmaktadır. Derlemelerde görüldüğü üzere günümüzde daha çok Osmanlı, Hint, Romen konseptleri tercih edilmektedir. Konsept eğer Hint tarzına göre seçildi ise Hint kostümü, Hint kınası ve kınacısı, kına ekibi, davul show, kına tahtı, kına müziği, kına hediyeelikleri ve mekânın süslenmesi düzenlenmektedir. Konsept Osmanlı olarak seçildi ise, Hürrem kaftanı olarak bilinen giysi, damat için padişah kostümü, cariye kostümü, değerli mücevher ve aksesuarlar, mehter show, davul show, dans show, oryantal show, gelin ve damat tahtı, kına tepsisi ve yakılacak olan yaş kına, dağıtılacak kına hediyeelikleri, kına müziği vb. içermektedir. Konseptler içerisinde daha çok gelin aday ve organizasyonun içerisinde yer alan dansçı kızlar aktif olarak yer alıyor gibi görünse de damat ve arkadaşlarının da aktif olarak rol olduğu sahneler bulunmaktadır. Bunlardan birisi “Damat baskını”dır. Kına yakılmadan önce damat ve arkadaşlarının davullar çalarak kına alanına gelmesi ve orayı şenlendirmesi ile olan damat baskını, kına gecesine farklı bir renk katmaktadır. Başlangıçta kızların gösterileri ile başlayan eğlence mekâna damat ve arkadaşlarının da girmesi ile farklı bir yapıya bürünmüştür.

Konsept ne olursa olsun her kına gecesinde damat ve gelinin hazırlanan tahta oturtulur. Dansçı kızlar ellerine aldıkları mumlar ve tefler ile birtakım danslar gerçekleştirir. Bu sırada damadın kafasına yeşil, gelinin kafasına kırmızı bir örtü örtülür. Önceden belirlenmiş olan kına müziği çalmaya başlar. Bu sırada dansçı kızların yanına kızın ve oğlanın akrabaları da gelerek kına yakılma anına beraber eşlik ederler. Kına yakılma bittikten sonra tercih ediliyor ise kostüm değiştirilir ve kına eğlencesine devam edilir. Köy meydanlarında ve mahalle aralarında yapılan erkek kınasında damadın kına öncesi saklanması, bulunduğu zaman zorla türkü söylenmesi, daha sonra kına yakılma esnasında iğne, çuvaldız vb. materyaller ile damadın rahatsız edilmesi gibi birtakım eğlencelerin neredeyse yok olmaya yüz tuttuğu görülmektedir.

2. 2. 20. Kına Müzikleri

Kına gecesı gerek içerdığı uygulamalar gerekse içeresinde barındırdığı türkü ve ağıtları ile kültürümüzde evlenme gelenekleri bağlamında çok özel bir yere sahiptir.

Ulusun ortak sesi ve yerel özellikleri de içeresinde barındıran türküler düğün törenlerinin neredeyse her aşamasında kendisine yer bulabilmektedir. Türkülerin içeresinde aşk, gurbet, sevinç, talihe kıзма vb. konuların bulunduğu ve bireysel duygularında etkisi ile kına-düğün törenlerinde icra edildiği görülmektedir. Bu konu hakkında söylenenler şöyledir:

“Türk kültürünün temel kodları arasında yer alan” (Şişman, 2017, s.46) kına geleneğinde icra edilen diğere edebî ürünler ise ağıt ve mani türündedir. İşlevleri bakımından tören türkülerini içinde değerdendiren düğün ve ölüm türkülerinde ağıt karakteri görmek mümkündür (Boratav, 1968, s. 299’dan akt. Gökem, 2001, 29). Ağıtlarda ölüm vurgusunun yanında evlenecek kızın ata ocağından ayrılması da ölümüne eşdeğere görülmekte, ayrılık ağıt formunda ifade edilmektedir. Bu tip ürünler, genel olarak kına türküsü olarak değerdendirilmektedir. Maniler, mayalar ve atışmalar ise iletişim unsuru olarak düğün ve kına bağlamlarının önemli tamamlayıcılarıdır (Fidan, 2018, s.277).

Müziklerin törenlerde kendisine nasıl yer bulduğu ve hangi işlevlerde kullanıldığı konusuna Anadolu’dan verilecek örneklerle açıklamak doğru olacaktır. Buna örnek olarak:

Yozgat köylerinde derlenmiş bir gelin övme türküsü:

Elimi soktum astara

Elimi kesti testere

Mevlam şirinlik göstere

Kız anam kınan kutlu olsun

Yârinin ağzı tatlı olsun

Biner atın iyisine

Çıkar yolun kıyısına

Çağırın bey dayısına

Ayrılık anam ayrılık

Ayrılık eşim ayrılık

Kurdular düğün aşını

O da över kızın başını

Çağırın kızın kardaşını

Kız anam kınan kutlu olsun

Yârinin ağzı tatlı olsun

Saç ağası saçtan yüce

Görelim ayrılık nice

Sen duracaksın bu gece

Ayrılık anam ayrılık

Ayrılık eşim ayrılık

Atımın kuyruğu saçak

Sineme vurdular bıçak

Ayrılık günlerin gerçek

Ayrılık anam ayrılık

Ayrılık eşim ayrılık (Köktürk, 1971, s.5881)

Türkülere bakıldığı zaman kına gecelerinde daha çok talihten şikâyet, sitem, özlem ve gurbet temalarının işlendiği görülmektedir. Buna başka bir örnekte:

Elbeyi Türkmen aşiretlerinde kınada söylenen bir türkü şöyledir:

Şu dağın ardında bir taş olaydım,

Gelene, gidene yoldaş olaydım,

Bacısı güzele kuldaş olaydım,

Ne durnam, ne durnam; yaralı durnam!

Eller al giyinmiş, karalı durnam,

Ne durnam, ne durnam, yaralı durnam!

Şu dağın ardında bir kuzu meler,
 Kuzunun firkati bağrımı deler,
 Anadan ayrılan böyle mi meler?
 Ne durnam, ne durnam, yaralı durnam!
 Eller al giyinmiş, karalı durnam,
 Ne durnam, ne durnam, yaralı durnam! (Yalgın, 1977, s.30)

Başka bir kına ağıdına örnek vermek gerekirse:

Güneydeki Türkmenler arasında ağıt yakıcı kadınlar tarafından söylenmiş en meşhur türkü şöyledir:

Çıktım yüklüğün başına,
 Bağırdım dudu kuşuna.
 Doğan ayın on beşine,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Çıktım kavak uğrusuna,
 Balta vurdum kurusuna,
 Üç güzelin birisine,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Sofrada kodun kaşığı,
 Atladın geçtin eşiği,
 Obamızın yakıştığı,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle dillerin datlı olsun!

Kır at gelmiş, gemin gever,
 Boz Lök çökmüş, çanın döğer.
 Kız oturmuş duvak eğer,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Kır at gelinin binip gideceği attır; boz Lök (erkek deve) de gelinin beraberinde götüreceği çeyiz eşyalarını taşır:

Biner atın iyisine,
 Gider yolun koyusuna.
 Selam söylen dayısına,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Kız, ananı öksüz kodun,
 Ak helkeyi susuz kodun,
 Bir obayı susuz kodun,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Kara kütük karıncalı,
 Kızın gönlü yerinceli,
 Çifte çifte görümceli,
 Kız anam, kınan kutlu olsun!
 Söyle, dillerin datlı olsun!

Biner atın etlisine,
 Gider yolun enlisine,
 Muştı gelsin emmisine,
 Kız anası, kız anası,
 Oldu güvey kaynanası.

Bu ağıt yalnız kına gecesinde kızın parmaklarına kına yakılırken söylenir (Yalman, 1977, s.259-261).

Eskiden kına geceleri kadınlar arasında yapılıyor idi. Burada gelini ağlatma işi ya ağıtçı kadınlar ya da sesi güzel olan bir kişi tarafından sağlanıyordu. Gelinin baba evinden ayrılacağına mesajları ile beraber gurbet, özlem temalarında kına müziklerinde sıklıkla tercih edildiği verilen örneklerden görülmüştür.

2. 2. 20. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Müzikleri

Gaziantep geleneği içerisinde kına gecesinin çok değerli bir yeri vardır. İnsanlar düğün eğlencesi yapmasa bile kına gecesini yapılmadan geleneğin tamamlanmayacağını düşünmektedir.

Kına geceleri eğlence temelinde düzenlenmektedir. Kına yakma sırasında ağıtlar yakılıp türküler söylenir, diğer aşamalarda maniler dile getirilir ve eğlenme anında da oyun türküleri yer almaktadır. Bu söylenen sözlü halk kültürü öğelerinin amacı kınaya katılanların hoşça vakit geçirmesini sağlamaktır.

Kına yakılma esnasında gelin adayını ağlatmak çok önemlidir. Burada gelinin ağlaması için gelin ağıtları söylenir. Burada söylenen ağıtların işlevi ise

“değerlere, toplumsal kurum ve törelere destek verme”dir. Küreselleşen dünya görüşünde düğün geleneklerinin birçoğunun yok olup birçoğunun ise değişerek varlıklarını sürdürdükleri görülsede hangi yörede olursa olsun kına yakma ve gelini ağlatma geleneği aynı canlılığı ile devam etmektedir.

Ağıt; bir canlının, sevilen bir şeyin acısı üzerine duyulan üzüntüden kaynaklı söylenen bir türdür. Kına yakılma esnasında geline söylenen kına türküsünün fonksiyonu ise farklıdır. Gelin adayı her ne kadar kendi ailesinden uzağa gidecek olmanın üzüntüsü içerisinde olsa da asıl sorun yeni bir aileye alışabilme, alışsa da üstesinden gelebilmesi ile ilgili duyduğu sıkıntıdır. Buna örnek olarak:

Gelin Ağlatma Havası

Şu dağın ardına duman mı durdu
Pabucum içine yılan mı girdi
Emmi uşağına kıran mı girdi
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.
Şu dağın ardına ekerler küncü
Ekerler biçerler severler genci
Yar bize göndermiş ayva turuncu
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.
Elinin kınası çamurdan mıdır
Gözünün sürmesi kömürden midir
Ananın yüreği demirden midir
Ağlama kız gelin yazın bu imiş. (Arsunar,1962, s.29)

Kınalarda söylenen ağıtlarda gurbet, özlem temaları da sıkça işlenmektedir. Gelin adayı eğer ailesinden uzak bir yere gidecekse onu ağlatmak için bilhassa gurbet temalı ağıtlar yakılmasına gayret edilir.

Türküler içerisinde birçok fonksiyonu bulundurur. Bu konuda çalışma yapmış olan Mirzaoğlu'na göre:

Türkülerin başlıca işlevlerinden biri, kültürü kuşaktan kuşağa taşımaktadır. Seeger'e göre insan kültür aracılığıyla bir önceki kuşağın sona ermesinden, yeni bir kuşağın başlamasına kadar geçen zaman aralığında yaşamış insanlarla iletişimi mümkün kılan “zaman birleştirici” bir gelişme elde eder (Ferris, 1997, s. 87). Kına yakma geleneği bağlamında üç kuşağın bir arada olması, yaşlıların birikimi, tecrübeleri türkülere yükleyerek ifade etmeleri, genç neslin bu şekilde kültürel unsurlardan haberdar olup o şekilde davranış kalıpları sergilerken ve kendi icralarını gerçekleştirirken, üçüncü kuşak da bilinçsizce bir kültürün içinde var olmaya başlamaktadır. Üç, bazen de dört kuşağın aynı gelenek etrafında bir araya gelmesi, eğitim işleviyle kültürün aktarımını gerçekleştirirken genç kuşağın kültürel etkinliklere, tören ve eğlence kalıplarına hazırlanmasını da sağlamaktadır (Ferris, 1997, s. 90'dan akt. Mirzaoğlu, 2001, s. 82). G. Mirzaoğlu'na göre zaman birleştirici işlevin diğer bir boyutu da aidiyet işlevidir. Türküler ve oyunlar, aynı sosyal gruba mensup kişiler arasında bir birlik duygusu

yaratarak grup kimliğinin oluşmasında ve ifadesinde, bu kimliğin farklı gruplar içinde açıkça sergilenmesinde önemli bir geleneksel ve sanatsal dışavurum yoludur (Mirzaoglu, 2001, s. 80).

Aşağıda verilecek olan türküde genç kızın gurbete gidecek olması ve uzaklaşarak ailesi ile bağlarının koparılması örneğini Süleyman Fidan şöyle vermiştir:

Gözüm ana, canım ana
Ağlayalım yana yana
Vermen beni gurbet ele
Dayanamam kötü dile
Gözüm bacı, canım bacı
Ağlayalım acı acı
Vermen beni gurbet ele
Dayanamam kötü dile (Fidan, 2018, s.286)

Fidan tarafından verilen başka bir örnekte:

“Baba kızın çok muydu
Bir kız sana yük müydü
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu
Gız anası gız anası
Hani bunun öz anası
Elimi yuduğum kaplar
Belimi verdiğim dutlar
Aha bugün gidiyorum
Silip süpürdüğüm yollar
Gız anası gız anası
Elinde mumlar yanası (Fidan, 2018, s.286-287)

Türkülerin, insanları birleştirme ve törenlere destek verme gibi birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Kimi türküde gelinin evden çıkması, gurbet eğitmesi kimi türküde ise yapılan evliliğin mutluluğu anlatılır. Bunlar o törenin gerektirdiği şartlar içerisinde belirli bir ezgi ile verilir.

Türkülerin kına gecelerindeki rolleri ile ilgili önemli bilgiler veren Mirzaogluna göre:

Kına yakma geleneği bağlamında dikkat çeken bir diğer işlev ise “türkülerin icra edildikleri ortamda sosyal ilişkileri, rolleri belirleyici ve pekiştirici” (Mirzaoglu, 2001, s. 84) olmasıdır. Kız kınasında katılımcılar genellikle aynı cinsiyettedir. Karma yapıda olmayan, orkestranın veya kasetçalar, CD-çalar gibi elektronik cihazların kullanılmadığı kına eğlencelerini, gelenek içinde yetişmiş, folklorik olgulara hâkim kadınlar yönetir. Bu

vasıflara sahip insanlar genellikle aileye yakın çevreden birileri olur veya eğlence bir köyde gerçekleştirilen kına gecesi ise zaten belirli isimler ön plana çıkar. “Kambersiz düşün olmaz” sözünden hareketle gerek fizikî ve sosyal bağlamın düzenlenmesinde, gerekse türkü ve oyunlarda lider kimliğini kazanmış, bunu pekiştiren kadınlar vardır. Bu durum sosyal kimliğin içinde bireysel kimliğin kazanılması olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde A. Loma ’ın icra stili ve kültür üzerine yaptığı çalışmalarda belirlediği, Gaziantep kına türkülerinde de rastlanılan “kadınların bir kişinin öncülüğünde çoklu katılımlı türkü söyleme stili toplumsal düzenin basit politik yapıda olduğu çıkarımını yaptırmaktadır” (Loma , 1968: IX’dan akt. Mirzaoglu, 2001, s. 84-85).

Türkülerin folklorun dört işlevinden ayrı olmak üzere başka işlevleri de karşıladığı görülmektedir. Maniler ve türküler bazen doğrudan söylenmeyecek kelimelerin yerini tutup mesajın yerine ulaşmasını sağlamaktadır. Toplumda söylenmesi hoş karşılanmayan veya söylense insanlar tarafından yanlış anlaşılabilecek sözlerin mani ve türküler aracılığıyla söylenmesi sıkça tercih edilmektedir. Örneğin:

Türkü

Gökte yıldız kümesi
Ağzımda kızmemesi
Dudağın oğul balı
Fırlanıyor arısı

Kız Emine, Emine
Yandım kibar Emine.
Kız Emine, Emine
Yandım kibar Emine.

Akdarı beyaz darı
O yandan aktar beni
Ağu olsa içirim
Gerdandan akan teri

Kız Emine, Emine
Yandım kibar Emine.
Kız Emine, Emine
Yandım kibar Emine. (Arsunar, 1962, s.31-32)

Erol Güneyligil tarafından verilen başka bir örnek ise:

Meyrem

Adın Meyrem değil mi
Giydiğin al değil mi
Meyremin memeleri

Cana derman değil mi
 Hele Meyrem Meyrem Meyem
 Eller Kınalı Meyrem
 Gözler sürmeli Meyrem
 Yonanın yazısına
 Koç kattım kuzusuna
 Doksan dokuz kız kurban da
 Erkeğin tazısına
 Hele Meyrem Meyrem...
 Tılhabes'te tel direk
 Suyu nerden indirek
 Ehlikamil adam yokda
 Yâre selam göndererek
 Hele Meyrem...
 Tarlada çalımıyım
 Ben senin malınmıydım
 El sürdü felhan etti de
 Ben seni alırmıydım (Güneyligil,1969,s.132)

Hey... Hey..

Dut ağacı değilim
 Yel vurdukça eğilem
 Eğil eğil öpeyim
 Can alıcı değilim

Tabağa koydum reçel
 Bugünler gelir geçer
 Gün olur mevlam döner
 Elin elime geçer

Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 İyilere göbek
 Kötülere kötek

Dut ağacı dut verir
 Yaprğını kıt verir
 Bekâr oğlan bekâr kız
 Sarıldıkça tat verir

Değirmenin oluğu
 Kavaktadır kavaktan
 Bekâr kızın memesi
 Kaymaktadır kaymaktan
 Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 İyilere göbek
 Kötülere kötek

Kundurama kum doldu
 Atmaya kürek gerek
 Bekâr kızın memesini
 Öpmeye yürek gerek

Kale kaleye karşı
 Kalenin altı çarşı
 Gel sarılıp yatalım
 Dosta düşmana karşı
 Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 İyilere göbek
 Kötülere kötek

Kalenin oylumuna
 Kalenin o yüzünde
 Ceylan gezer düzünde
 Benim bir nişanlım var
 Üç beni var yüzünde

Kalenin ardı tandır
 Yandır allahım yandır
 Beni bir çift kuşeyle
 Yerin göğsüne kondur
 Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 İyilere göbek
 Kötülere kötek

Feneri yanık koydum
 Yâri uyanık sandım
 Girdim yârin koynuna
 Açılmış pamuk sandım

Alica yılan girdi
 Kızlara kıran girdi
 Kör olası herif
 Avrat acından öldü
 Aman başım nanay
 Ağrıdı dişim nanay
 İyilere göbek
 Kötülere kötek (Güneyligil, 1966, s.127-128)

Deli Emine

Bağa gider üzümeleri getirir
 Salkımını anbarlara indirir
 Tanesini gelinlere yedirir
 Gözlerin kör ola deli Emine
 Eski gelin kötü idi yenisine ne

Hayâda otormuş darı kavurur
 Halına bakmadan burun kıvrır
 Gelinlere ken edip oğlan doğurur
 Gözlerin kör ola deli Emine
 Eski gelin kötü idi yenisine ne

Tarhanayı getirir livana asar
 Gelen gelin ondan ümidi keser
 Salını salını hayatta gezer
 Gözlerin kör ola deli Emine
 Eski gelin kötü idi yenisine ne (Güneyligil, 1966, s.137)

Genç Gelin ile Küçük Damadın Türküsü

Eleyvana yatak serdim yumuşak
 Emmim oğlu yanıma geldi bir uşak oy bir uşak
 Kızması yok küsmesi yok ne konuşak
 Anne beni bir çocuğa verdiler oy
 Verdilerde günahıma girdiler oy girdiler

İki dağın arasında kalmışam
 Bûlbûl gibi daldan dala konmuşam
 Ne gün görüp ne murat almışam
 Anne beni bir çocuğa verdiler
 Verdilerde günahıma girdiler
 Sabah olur çocuk gider oyuna
 Oynar oynar taş doldurur koynuna
 Emmim oğlu günahlarım boynuna
 Anne beni bir çocuğa verdiler
 Verdilerde günahıma girdiler... (Güneyligil, 1966, s.137)

NE ÇARE

Aman seni sevende bugün seni sevmesini bilmemiş
 Amanın seni sevende bugün seni sevmesini bilmemiş
 Amanın o gözlerine de bugün çok ağlamış gülmemiş, gülüm gülmemiş
 Aahhh ahhh amanın eller ne derlerse desin
 Gene benim gülüm ölmemiş, gülüm ölmemiş
 Helee ne çare, ne çare çok çalıştım da gene alamadım seni
 Ne çare, gülüm ne çare
 Amanın saçı güzel de senin kocan var ne çare
 Ahhh, ahh gülüm ne çare (KK44)

Türkü:

Dam başında bacalar
 Bacada karıncalar
 Kurulsun düğün dernek
 Patlasın tabancalar

Karşı karşı hanımız

Karşıda harmanımız

Sen ordan gel ben buradan

Çatlasın düşmanımız

Harbul attım kıraca

Ya sen gel dolanmaca

Kızey bit çift öpüş ver

Harmana kalsın borca

Su kaydadı çay demle

Sensiz gözlerim nemde

Senin günahın varsa

Ben yanam cehennemde (KK52, GDK¹)

Türkü:

Felek vurgunuyum yaram çok derin

Ölecem bu gece yerimi kız size serin

Ölmeden evvel de o yâri görsem

Belki beni rüyasında görüyor

Dolanı, dolanı sacır akar mı?

Yolmaya giden kızlar altın takar mı?

Seni seven oğlan başkasına bakar mı?

Amanın çektiklerim de hep senin elinden

¹ GDK: "Gaziantep düğün kayıtları" kısaltması için kullanılmıştır. Kına gecesinde söylenilen bir türkünün yazıya geçirilmiş şeklidir.

Neneyle bahtı karam neneyle

Kibar gelin neneyle

Yanarı atasına gel insaf eyle, merhamet eyle. (GDK)

Türkü:

İlgıt, ılgıt esen garbın yeli mi?

Benim gönlümde divane mi deli mi?

Durur durur yar kokusu gelir mi?

Ya da yoksa bugün ayrılığın günü mü? (GDK)

Türkü:

İçerim ah çeker de Zeyno gelin ağlar

Korkarım yolumuzu kötüler, kalleşler bağlar

Adam sevdiğine de böyle mi yapar,

Böyle mi felek, böyle mi?

Kaderim, kaderim benim kaderim

Seni alamazsam ölür giderim

Yağmur yağar yükseklerden enginlere

Şimdi rağbet güzel ile zengine

Bir güzel de düşmez ise dengine

O güzelin ömrü hep çürür gider.

Gitme gönlüm gitme ne işin var senin

Mesken kurup eğlenecek yer değil

Buranın güzelleri gönül eğlemez

Gönül eğleyecek yere gidelim (GDK)

Türkü:

Gül ki güller açsın yanağında
 Yanım sağa dönük yatam
 Soluma da Firdevsi alam da kız İrem bağında
 Sana benzemeyen gül olmaz olsun

Yılda iki bayram gözüme görün
 Hasretine dayanamam ölürüm
 Siyah saçı belik belik örgülüm
 Sensiz geçen yıl olmaz olsun
 Her dem iki yakan bir olmaz olsun (GDK, KK53)

Türkü:

Sandık sandığa dayalı
 Yazması mavi oyalı
 Ben seni öyle mi sevdim
 Dudağı, kaşı boyalı
 Öldüm, öldüm, öldüm
 Yar yüzünü yeni gördüm
 Kabahatim neydi benim
 Sen çağırdın ben de geldim
 Kaşlarını eğdirirsin
 Birbirine değdirirsin
 Güzelliğin yoktur amma
 Sen kendinî sevdirebilirsin
 Öldüm, öldüm, öldüm

Yar yüzünü yeni gördüm
 Kabahatim neydi benim
 Sen çağırdın bende geldim.

Altına bak altına
 Saklamış gerden altına
 Yar beni misafir eyle
 Telli yorganın altına (GDK, KK52)

Meral Gelin

Aldı bu sinemi de derde soktu
 Gelin, gelin ağlama
 Gadan alam ağlama
 Derdin alam ağlama oyyy

Dilerim Allah'tan
 Gene kurtarsın bizi
 Ben öleydim amanmn
 Ağlama, öksüz gelin ağlama.

Sen bir koyun ol da ben bir kuzu
 Gelin, gelin ağlama
 Meral gelin ağlama
 Hoş bakışlım ağlama, ağlama oy, oyyy

Her nereye gitsekte ben gelirim
 Beni derde bağalama oy

Bağlama, bağlama oyy

Sen karşımda ağlama.

Gözüm yoktu motorunca, cibinde

Gelin, gelin ağlama

Meral gelin ağlama

Derdin alam ağlamaaa, oyy, oyy

Ölenecek kul olayım da

Nasıl edem ağlama

Ağlama, ağlama

Beni derde bağlama.

Benim yârim güzeldir dünya çapında

Gelin, gelin ağlama

Kadersiz gelin ağlama

Kız ela gözlü ağlama oy, oy, oy.

Ah ne edeyim de felek beni ondan ayırdı

Beni yoldan eyledi.

Neyleyim, neyleyim

Dertli dertli söyleme oy, oy.

Karşiki dağlarında bahar yolları

Gelin, gelin ağlama

Meral gelin ağlama

Derdinî alam ağlama oy, oy

Çağlayıp gidiyor sular oy

Ben ne edeyim oy, oy

Ağlama gız oy, oy.

Ben o yâre gidem gidem nasip olmadı

Dumanlı dağlar olmadı

Karlı dağlar olmadı, olmadı oy, oy

Ah ne yapan zalımlar ayırdılar yolları

Nere gidem ağlama oy,

Meral gelin ağlama oy, oy. (KK52, GDK)

Gaziantep saha çalışmasında ‘Kına Türküleri’ konusu ile ilgili edindiğim bilgiler şöyledir:

Gaziantep kına ve düğünlerinde orkestra çalacak şey bulamazsa ve ortamı şenlendirmek istiyorsa halk arasında tabir edilen “İt yol evinde havası” çalınır. Bu hava ortamı daha da eğlendirmek amacıyla tercih edilir (KK10).

Kına ve düğün esnasında eskiden keman, ut, bateri, saz, elektronik gitar gibi enstrümanların çalındığını görüyorduk. Şimdi ise daha çok org ve davul-zurna ekibinin tercih edildiğine şahit oluyoruz (KK10).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe çeyiz-kına-düğün merasimlerinde sözlü halk kültürü ürünlerinden olan türkü, ağıt, mani gibi türlerin sıklıkla insanlar tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Fakat günümüzde bazı mekânların değişmesi ve bu mekânda yapılan törenin süresinin kısalması ile birlikte artık bazı sözlü halk kültürü ürünleri kendisine yer bulamamakta veya çok az yer bulmaktadır. Eskiden kınalarda söylenen

türkülerin daha çok Gaziantep yöresine ait olduğu tespit edilmiştir. Fakat günümüzde artık popüler kültüründe etkisi ile popüler şarkılar kına ve düğünlerde tercih edilmektedir. Her yıl popülerleşen kına türkülerini o yıl evlenilecek kişiler tarafından tercih edilmektedir.

2. 2. 21. Kına Kıyafetleri

Kültürel değerlerimizin ve kodlarımızın yaygın hale gelmesinde ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında giyim-kuşamın önemli bir rolü vardır. Kültürel kodlarımızı yansıtan giysiler, bölgeden bölgeye, yöreden yöreye, hatta insandan insana göre bile değişmektedir. Her yerin elbise tercihi bölgenin sosyal yapısına, kültürüne, hava şartlarına ve ekonomisine göre değişebilmektedir.

Kına gecelerinde tercih edilen kıya kıyafetlerinin adlandırılması ve özelliklerinin Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından verilen örneklerle desteklenmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Gostivar’da yaşayan Türklerde, salı günü kına günüdür. Bu günde gelin kız özel “Çinkan” giymiştir. Çinkan her biri değişik motif taşıyan sırmalarla işlenmiş göz alıcı zenginlikte, vatkalı kolları olan yakasız yelek, altta şalvar ve ince bir bluzdan oluşur. Genellikle ipekli ve kaygan kumaşlardan veya kadifeden yapılır. Her renkte yapılabilir ama pastel renkler daha çoktur. Yeleğin içine giyilen incecik beyaz, mahalli ipekten ve geniş yakalı bluzun adı “ellişanga”dır. Uzun bol kollarıyla son derece zariftir. Bazı gelinlerin ellişangaları beyaz el işlidir. (Ülker, 1993, s.41)

Gelinlerin giymiş olduğu kıyafetlerin rengi ve şekli değişse bile kumaşlarının kaliteli olması ve üzerlerinde bulunan işlemlerin şıklığı gelini diğer kişilerden ayıran en önemli unsurlardır. Bu konuya Anadolu’dan bir örnek ise:

Çankırı’da kız kinasında özellikle iki çeşit düğün giysisi örneği görülmektedir ve bu düğün giysileri yalnızca gelin tarafından değil gelinin yakınları tarafından da giyilmektedir. Fakat bu giysilerin de birtakım giyilebilme âdetleri vardır. Geçmişten beri süre gelen bu âdetlere göre nişanlılar şalvar, üç etek, ferpane, elmas, taç, gümüş kemerden oluşan kaftan adı verilen çok parçalı giysiyi giyebilirken, evli kadınlar ise bindallı adı verilen tek parça kıyafeti giyebilmekte ve yine aynı şekilde elmas taç ve gümüş kemerleri takmaktadırlar. Kaftan ve bindallı örnekleri kentin bulunduğu coğrafya da oldukça sık rastlanan bir düğün giysisi örneğidir. Fakat elmas taçların bölgede sadece Çankırı kent merkezinde giyildiği tespit edilmiştir (Begiç- Öz, 2018, 635).

Çankırı geleneklerinde tercih edilen kaftan, bindallı ve yöresel giysiler Gaziantep kına gecelerinde de sıklıkla tercih edilmektedir. Bölgeden bölgeye değişen kıyafet tercihi eskiden kırsal ve kent ayrımının yapılmasını sağlarken günümüzde bu ayrım tam olarak yapılamamaktadır.

2. 2. 21. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kına Kıyafetleri

Gelenekler her ne kadar toplumsal süreçlerden etkilensede bazı uygulamaların geleneğe uygun yapılması şartını halk kendi belirlemektedir. Bunlardan birisi de kına kıyafetleri konusudur. Kına günü giyilecek olan kıyafetin halk tarafından abiye, kaftan veya bindallı olarak giyilmesi neredeyse bir zorunlulukmuş gibi görülmektedir. Toplumsal değişiklikler ile kına gecelerinde de değişikliğin olduğunu ve esinlenmelerin yaşandığını gidilen kına gecesi eğlencelerinden anlamaktayız.

Kınada giyilen kıyafetler o an evlenilecek olan genç çiftlerin akrabasında da farklılık gösterir. Anne, yenge, teyze, hala gibi büyük kişiler daha çok sade giysiler, köylü elbiseleri veya kına salonda yapılıyor ise de abiye tercihi ile karşımıza çıkmaktadır. Kına gecelerinde kız ve erkeğin birinci derece yakınları, diğer misafirlerden farklı olarak daha şık, daha süslü ve gösterişli kıyafetler tercih etmeye özen gösterirler. Kına eğlencesi evde de yapılırsa salonda da yapılırsa birinci derece yakınlar giyilen kıyafetler ile kendilerini göstermektedirler. Fakat kırsal kesimde özellikle de Barak Türkmenleri kına eğlencelerinde uzak akraba, yakın akraba, misafir, ayrımı yapmaksızın çoğunlukla yöresel köylü elbiselerini giymektedirler (G20).

Kına gecesinde gelin âdeta bir şov mankenine dönüşür. İsterse köylü elbisesi, isterse abiye, isterse kaftan, isterse bindallı tarzında kıyafetler giyerdi. Bu onun zevkine ve isteğine kalmış bir şeydi.

Kına ve düğün törenlerinde tercih edilen giysiler şunlardır:

Kadın kıyafetleri

Kısa Köynek: Bu gömlek kalça hizasında olup özel kumaş ile yapılmaktadır. Kısa kollu, gömleğin yakası “U” şeklindedir. Gelinin giyeceği ipek gömlek oyalar ile özellikle süslenmektedir (G21).

Uzun Köynek: Kısa gömleğin üzerine giyilen daha basit bir kumaş ile yapılan giysidir. Kol boyu dirsekten biraz yukarıda gömleğin boyu ayağa kadar uzanmaktadır. Yaz veya kış ayına göre farklı kumaşlarda tercih edilir (G21).

Salmalı Köynek: Kısa gömleğin üstüne üç eteğin ise altına giyilen ve boyu bilek hizasına kadar gelen bir elbisedir. Düz renk tercih edilebildiği gibi pullu, çiçekli, saten tercih edilebilmektedir (G21). Bu konuda Köylüoğlu şunları söylemiştir:

Salmalı köynek, şehirde kız gelin olacağı zaman kına günü giydiği elbise denir. Kolları salmalı yapıldı nedeni ise kına kızın eline yakılınca süslü işlemeli ipek giysinin kollarının leke olmasını önlemek için omuzdan bağlanarak yukarı çekilmesi içindi. Kına elbisesi olarak yapılan giysi koyu renkli ve çeşitli işlemlerle süslü olurdu. Günlük kullanım için yapılanlarda ufak çiçek motifleri olan kumaş seçilirdi. Bu seçim gençler için açık renkli, yaşlı kadınlar için koyu renklidir (Köylüoğlu, 2009, s.22).

Üçetek: Farklı renk ve kumaşlardan dikilebilen üçetek, uzun kollu ayak bileğine kadar uzanır (G21). Üçetek Köylüoğlu tarafından şöyle tarif edilmektedir:

Üçetek, genellikle ova köylerinde giyilirdi. Üçetek için kullanılan kumaşlar kutnu, iri motifli allı güllü basma, ipek kumaşlar, telli kumaşlar, kadife her renk olabilirdi. Yaşlı kadınlar için ufak desenli koyu zemin üzerine basma, pazen kullanılırdı (Köylüoğlu, 2009, s.25).

Tuman/Şalvar: İpekli veya pamuklu kumaşlardan yapılabildiği gibi halk arasında kutnudan da yapılması tercih edilmektedir. Ayak bileğine kadar gelen ve ayak bileği büzülmüş şekilde olan bir parçadır (G21).

Gallabiye: Genellikle Suriye sınır köylerinde yaşayan kadınlar tarafından kına veya düğünlerde tercih edilen bir parçadır. Koyu renk bir kadife üzerinde sırma, payet ve boncuklar bulunur (G21).

Kemer: Kına ve düğünlerde giyilen elbisenin üzerine tercihen gümüş veya maddi durumu iyi olanlar tarafından altın kemer tercih edilmektedir. Üç etek üzerine genellikle yaşlı kadınlar tarafından Carablus kuşağı tercih edilir (G21).

Tarablus Kuşağı: “Bu kuşaklar Tarablus’dan, Şam’dan gelir. İnce uzun ve ipek dokumadır. İki uçları küçük küçük püskül örülüdür. Krem rengindedir. Kenarları zeminden daha ince çizgilidir” (Yener, 1933, s.35)

Şal Kuşak: “Bunun Acem şalı denen cinsi İrandan gelir. Çok makbul sanatkâranedir. Bunun yerli taklitleri de vardır. Bu da ya yünden veya iplikten yapılmıştır. İplikle yapılanları ucuzdur” (Yener, 1933, s. 35).

Önlük: Önlükler genellikle ipek kumaştan rengârenk yapılır. İsteyen herkes kendi renginde bu parçayı diktirebilir. Bu önlük bir elbise boyundadır. Kına ve düğünlerde iş yaparken bu önlük bele doğru kaldırılarak kullanılır (G21).

Fermana/Çuha: Genellikle kadifeden yapılıp üzeri işlemler ile süslenmiş bir kısa cekettir. Boyu bel hizasında ve önü açıktır (G21).

Ayakkabı: Gaziantep'te yemeni tercih edilmektedir. Gelin tarafından tercih edilen ayakkabı Köylüoğlu tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Gelin ayakkabıları siyah rugan veya deriden yapılırdı. Kapkalar ise; gümüş veya sedef kakmalı, kayışları altın veya gümüş tel işlemelidir. Gelinin başına, boynuna, kulağına, koluna ve parmağına; altın, gümüş ve inceler takılırdı. İç çamaşırı olarak, işli içlikler ve gecelik giyerlerdi (Köylüoğlu, 2009, s.16).

Fes: Bir deri üzerine gümüşler ile işlenerek başa takılır (G21).

Kürek Başı: Baraklarda kullanılan gelin başıdır. Yüksekliği genelde 10-15 cm. dir. Üzerine gümüş takılardan ayna, mevsim çiçeği, tozak, altuniye poşu sarılır (G21, KK39).

Şekke: Yanağa doğru sarkan gümüş takıdır (KK39).

Çalma: Fes üzerine takılan gümüş takılardır (KK39).

Ahmediye: Kadınların kına ve düğünlerde takmış oldukları çoğunlukla turuncu olarak tercih edilen bir başörtüsüdür (G21. Yıldız, düğünlerde kullanılan ahmediye hakkında şu bilgileri vermiştir:

Ahmediye, Barak yöresindeki kadınların tarafından kullanılan koyu turuncu renkli bir başörtüsüdür. Başa bağlanışı genç kıza, yaşlı veya dul kadına göre değişik olurdu. Ev içinde genç kız veya kadın başına kurdele, iğne oyaları, gümüş tarak, sedefli tarak topuz iğnesi, hotoz iğnesi, fildişi tarak takarak süslerdi. Kırsal kesimde sarı edik, kırmızı yemeni ve siyah kundura giyilirdi. Şehir merkezinde ise; sarı veya siyah işlemeli edik, siyah rugan kundura ile önden tek düğmeli ve kırmızı yemeni giyilirdi. Yaşlı kadınlar genellikle koyu renkli kunduralar seçerken gençler daha çok renkli kunduralar kullanırdı (Yıldız, 2015, s.36).

Kaftan: Kınada giyilen kaftanlar Osmanlı döneminde saray çevresinde önem verilen ve itibar gören kişilerce kullanılan bir giysidir. Bu kaftanları genellikle sarayda padişahların eşleri kullanmaktaydı. Kaftanların yapımında kullanılan kumaş, değerli eşya vb. ürünler kişinin statüsüne göre değişirdi. Kına gecelerinde her ne kadar kırmızı kaftan giyilmesi toplum tarafından beklenilse de gelinlerin isteklerine göre renk seçimi yaparak kınasını organize eder (G21).

Bindallı: İpekli veya kadife kumaşın üzerine altın sarısı veya gümüş renklerde yapılan büyük işlemlere sahip giysinin adıdır. Tek parça olarak giyilen bu

kıyafet sıfır yakalıdır. Etek boyu ayak bileklerine kadar uzundur. İçerisinde bolca altından işlemeleri motifler bulunur (G21).

Kınada gelin adaylarının tercih ettiği başka bir model ise abiyedir. Genellikle gelinler kınaya ilk başta abiye ile çıkarlar. Düğünde oynama faslı bittikten sonra kına yakılmadan önce bindallı giymeye gayret ederler.

Kına için tutulan organizasyonlarda ilk olarak bir renk tercihi yapılır. Buna uygun olarak kıyafet tarzı seçilir. Eğer kınada Hint kostümü, Roman kostümü, vb. kostümlerden birisi giyilecekse buna uygun olarak dans figür çalışmaları da yapılır. Buna uygun olarak kınada oynaması için gelinin yanına benzer kostümden çalışanlarda yer alır. Hangi kostüm seçildiyse buna ait olan materyaller önceden hazır edilir.

Erkek kıyafetleri

Poşu/Şal/Fes: Bu parçalar kişilerin isteği üzerine kafaya takılır (G21, KK39).

Gömlek: Ceket veya abanın içine giyilen tercihen beyaz renkli bir giysidir. Genellikle damatlar kolları ve yakaları işlemeli olanlarını giymektedir (G21).

Kuşak: Gömleğin üzerine bele bağlanır. Trablus kuşak, hem yaşlı kadın hem de erkekler tarafından tercih edilir. Rengi kırık beyazdır (G21, KK39).

Şalvar: Farklı renk ve modelde tercih edilebilen bacağa giyilen bir giysidir (G21, KK39).

Aba: Motifli dokunan kalın bir giysidir. En üst kısma giyilir (GG21). Abanın şekli hakkında Yüksel Doğdu şunları söylemektedir:

Giysinin arkası kapalı, önü açık çalışılmıştır, sadece omuzlar dikişlidir. Dokuma bütün olarak yapılmıştır. Beden kol evi düz kesimlidir. Giysinin boyu basendedir. Giyside yaka oyuntusu yoktur. Kol, düz düşük kol olup kol boyu dirseğe kadar uzundur. Kol, kol ağzı ve kol evi birbirine eşit bir dikdörtgen parçadan oluşmaktadır (Doğdu, 2016, s.174).

Altuniye poşu: Damadın başına bağlanır. Saf ipekten yapılır. En çok tercih edilen kahverengidir (G21, KK39).

Terlik: Bez üzerine kirpi oku ile işlenmiş bir parçadır. Bu parçayı genellikle damatlar giyer (GG21).

Yemeni: Ayağa giyilen deriden yapılmış ayakkabıdır.

Gaziantep saha çalışmalarında ‘Kına Kıyafetleri’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin adayı bindallı veya abiye ile kına eğlencesine çıkmaktadır (KK12, KK14, KK30, KK45, KK48, KK51).

Eskiden Burç köylerinde kutnu kumaşından yapılmış bir tuman ile fistan giyerlerdi (KK30, KK44).

Günümüzde damatlar takım elbise ile törene katılmaktadır (KK45).

Kınada kızın kafasına kırmızı “şeş” denilen örtü örtülür. Damadın omzuna da yeşil bir örtü geçirilir (KK26).

Gelin ve damadın yakınları abiye giyer (KK12, KK14).

Kırsal kesimde köy meydanında yapılan düğünlerde eskiden damatlar damatlık falan giymezdi. Normal bir kıyafet ile kına gecesine katılırdı (KK10, KK28, KK30, KK32, KK37, KK44, KK45).

Kırsal kesimde eskiden damatlar şalvar, yelek, gömlek, yemeni giyerdi (KK26, KK30, KK32, KK31, KK44, KK51).

Gaziantep düğünlerinde genel olarak önce normal bir abiye giyilir, daha sonra kına yakılacağı zaman bindallı tercih edilir (KK10, KK12, KK14, KK26, KK48).

Barak kına ve düğünlerinde köylü elbisesi giyerler. Üç etek, zıbın, yelek, önlük, ahmediye gibi parçaları giyerek kına ve düğüne gelirler (KK25, KK26, KK29, KK51).

Eskiden urba düzmeye gidilirdi. Geline çeşit çeşit kumaşlar alınırdı. Bu kumaşlar terzilere verilirdi. Bu kumaşlardan kıza farklı yerlerde giymesi için elbise hazırlanırdı (KK23, KK27, KK32, KK37, KK45).

Eskiden urba düzmeye gidildiğinde terzi makas kesmiyor diyerek kaynanadan bahşiş alırdı (KK27).

Eskiden kınada bindallı giymezlerdi. Kıza kırmızı bir kumaştan kına elbisesi dikerlerdi (KK27, KK37, KK38, KK45, KK48).

Eskiden gelin kırmızı bir kadife elbise giyerdi. Kafasına fes gibi altın bir şey takarlardı (KK31, KK44).

Barak'ta kınada bazen akrabalarda bindallı giyer. Kafalarına ahmediye takarlar (KK33).

Kına gecesinde düzenlenen organizasyonda tercih edilen konsepte uygun olarak Hint kostümü veya Roman kıyafetinin kullanıldığı da görülmektedir.

Değerlendirme:

Gaziantep Barak Türkmenleri arasında kına ve düğünlerde yöresel kıyafet giyme gelenekleri çok yaygındır. En küçüğünden en büyüğüne hepsi birer gökkuşağı gibi törende yerlerini alır. Eskiden Gaziantep merkez ve ilçeleri arasında giyim-kuşam olarak bir uçurum bulunmamakta iken günümüzde yöresel kıyafetler neredeyse sadece kırsal kesimde tercih edilmektedir. Gaziantep merkezde ise daha çok popüler olan abiye-bindallı gibi kıyafetler evlenen çiftler tarafından tercih edilmektedir. Kişilerin maddî durumlarına göre ister hazır halde satılan isterlerse de kendilerine özel dikilen firmalar ile görüşüp bir tercihte bulundukları bilinir.

2. 2. 22. Kınada İcra Edilen Oyunlar

İnsanları bir araya getirerek toplumdaki sosyal bağları güçlendiren ve temel kültür kodlarını eğlence yolu ile aktarabildiğimiz alanların başında düğün geleneği gelmektedir. Farklı inançlara, sosyal hayata, geleneklere ait insanları birleştirme fonksiyonunu üstlenen kına ve düğün eğlenceleri kültürün aktarımı konusunda köprü vazifesi görmektedir. Kına ve düğün eğlencelerinin eğlendirici, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan ve insanları birleştiren birtakım fonksiyonları bulunmaktadır. Dans ve iletişim konusunda bilgi veren Kaeppler'e göre:

İletişim vasıtası olarak evrensellik vasfı taşıyan dans, aynı zamanda, her toplumun duygu, düşünce ve estetik zevkini de yansıtan sembollerdir. Bir iletişim aracı olan dansın millilik vasfını, ait olduğu toplumun özellikleri belirler. Sahip olunan kültürel değerler sistemin bir parçasıdır. Biyolojik açıdan farklı formlar içeren dans, sahip olunan ortak sosyal ve kültürel değerler vasıtasıyla, ait olduğu toplum üyeleri tarafından anlaşılır (Kaeppler/Bauma, 1992, s.203).

Kaeppler'in de belirtmiş olduğu üzere her ne kadar dans millilik özelliği gösterse de yörede uygulanan dansların toplum üyeleri tarafından anlaşılması ve

geleneklerde kendisine yer bulması daha kolaydır. Kendi kültürel kodlarını dansın içerisinde bulan halk, bunu daha kolay benimseyerek hayatının belirli törenlerinde uygulamaya sokmaktadır.

Kınada icra edilen oyunların benzerlik ve farklılıkları bölgelere göre değişmektedir. Bunlara kısaca örnek vermek gerekirse:

Çankırı'nın Yapraklı köyünde oynayan Su Kesigi oyunu çoğunlukla bir su birikintisi kınAda oynanır. Oyunun kişilerinden Arap'ın elleri, yüzü karaya boyanmış, elinde bir kelepçe vardır. akdere'nin yüzü, saçları unla aklaştırılmıştır. Bir de gelin ve damat vardır. Arap, çocuklara kelepçe ile su atar, suyun önünü kesmeye çalışır. Damat ile gelin geçer, Arap sözde suyu açar. Onlar boğulmuş gibi yatarlar. Akdede, Arabı kovalar. Damatla gelinin ağzına su damlatılır ve ikisi de ayağa kalkar. Herkes suyun içine girerek birbirlerine su atarak eğlenirler. Oyunda ölüp-dirilme konusu da görülmektedir, ayrıca su ile ilintili ritüellere bir yakınlık da bulunmaktadır (And, 1985, s.77).

Kına ve düğünlerde oynanan halayların dışında seyirlik halk oyunlarının da icra edildiği ve toplum tarafından belirli işlevlerde kullanıldığı örnekte görülmektedir.

2. 2. 22. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kınada İcra Edilen Oyunlar

Halkın kültürel kimlik kodlarını içerisinde barındıran halk oyunları ezgisel yapı ve ritmik yapılarına göre belirli bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırma “Düğünde İcra Edilen Oyunlar” başlığında detaylı olarak verilmiştir. Kına ve düğünde oynanan halay türleri aynı olduğundan dolayı tek bir yerde detaylı olarak vermeyi uygun gördüm. Burada sadece kına gecesinde özellikle oynanan seyirlik oyunları aktaracağım.

Kına gecelerinde oynanan seyirlik oyunların üzerinde halkı eğlendirme ve eğitime işlevi bulunmaktadır. Bu türün içerisinde yer alan müzik, dans ve söz ile toplum kurallarına, törenlerine destek verme işlevlerini yerine getirir. Bu oyunlar icra ve icra ortamına göre kültürel işlevleri de üzerinde barındırmaktadır. Bu oyunlar geçiş dönemi evrelerinde insan yaşamında kendilerine yer bulabilmektedir. Bu kurallar çerçevesinde geleneğin de el verdiği sosyal muhit içerisinde zorunlu birtakım hareketleri içerisine aktarır. Bununla beraber bu oyunların mizah işlevi de bulunur. Mizah işlevi, insanın günlük hayatın meşgalesi içerisinde biraz daha rahatlamasına yardım eder. Bu oyunların içerisinde söylenen mani, türkü gibi türlerin içerisinde de mizahi anlamda bastırılmış duyguların dışı vurumunu görmekteyiz.

Kına gecesi hem kadınların hem de erkeklerin çok fazla oyun oynama anlamında meydana geldiği bir gündür. Gaziantep geleneksel Türk halk kültüründe sergilenen seyirlik oyunlardan bazıları şöyledir:

Ayı Oynatma Oyunu

Türkiye'nin birçok yerinde bilinen ve oynatılan ayı oynatma oyunudur. İki türlü olabilir. Birincisinde gerçek ayı ve sahibi vardır. Ortalık yere gelerek insanları eğlendirir. İkincisinde de ayı postu giyen bir kişi yanında sahibi ile meydana gelir. Ayı taklidi yaparak kişi orada bulunan seyircileri eğlendirir (G22, KK33).

Bahdeniz Bacı Oyunu

Bu oyun düğünlerde ve kına gecelerinde kadınların genellikle kendi aralarında eğlenmek ve vakit geçirme için oynadıkları bir oyundur. Kadınlar kendi aralarında bu oyunu oynarken darbuka, tef vb. araç yardımı ile oyunu şenlendirir. Burada genellikle iki kadın ortaya çıkarak günlük hayattan kumalığa dair bir oyun sergiler (KK15, KK21, KK34, KK39)

Deli Kıza Düğün Gelmiş Oyunu

Bu oyun genellikle kadın toplantılarında, kılık değiştirerek taklit esasına dayalı bir oyundur. Oyunun içeriği düğün törenleri ile ilgili olsada orada oynayan kadınların günlük yaşam konularına göre değişebilmektedir. Kişi sayısı ve oynanan konu o ana göre belirlenir. Kadınların bazıları erkek kılığına girerek, bazıları ise yaşlı nene rolüne girerek oyunda kendisine yer bulur (KK2)

Bu oyun Tokuz'un vermiş olduğu bilgilere göre üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; orta yaşlı bir kadınla, avare olarak dolaşmakta olan oğlu ortaya çıkar. Oğlan elinde bir değnek ve değneğin ucuna bağlanmış bir mendille kuş uçurma taklidi yapmaktadır. Oğlan bir süre sonra annesinin yanına giderek, ondan evlendirmesini ister. İkinci bölümde; anne, akrabalarından iki kadını yanına alarak, oğlu için kız aramaya başlar. Yetişkin kızlarının bulunduklarını öğrendikleri bir eve gider, kapıyı çalarlar. Evin kızı kapıyı açarak konukları içeri alır ve annesinin evde olmadığını söyler. Görücülerin girdikleri oda karma karışık, pis ve dağınıktır. Konuklar odanın halini beğenmezler ve beğenmediklerini ima ederler. bu durumu fark eden kız hemen temizlik yapmaya koyulur. Görücülerin oturdukları minderleri altlarından çeker. Görücü kadınlar yere yuvarlanırlar. Kız hiç aldırış etmeden temizliğine, kadınları rahatsız etmeye devam eder. Üçüncü bölümde, görücüler kızı beğenmediklerinden bir an önce gitmek istemektedir. Ancak, kız deli dolu hareketlerle, abuk subuk konuşmalarla konukları

bezdirmekte ve gitmelerine engel olmaktadır. Konuklar kızın elinden zorla kurtulup, kendilerini dışarı atar ve kurtuldukları için sevinip derin bir ohh çeker. Böylelikle oyun bitmiş olur (Tokuz, 2004, s.47).

Saha çalışmasında edindiğim oyunun detaylı bir şekilde anlatımı Tokuz tarafından verilmiştir. Benim derlemiş olduğum oyun daha genel konularda oynanıyorken Tokuz'un vermiş olduğu örnekte bir olay örgüsü ve şahıs kadrosu bulunmaktadır.

Deve Oyunu

Türkiye'nin birçok yerinde genellikle halka açık alanlarda icra edilen bir seyirlik oyundur. Düğünlerde ve kına gecelerinde erkeklerin düğünlerde deve oluşturarak, müzik eşliğinde deve taklidi yapması yoluyla oynanan bir taklitli oyundur. Öncelikle deve oluşturulmak üzere kişiler ya oyuncularından birisi devenin başı rolünü üstlenir ya da önceden hazırlanmış olarak deve baş kısmının asılması ile olur. Bu kişilerin üzerine birtakım örtüler örtülerek saklanması sağlanır. Deveye ait olan hörgüçte orada bulunan eşyalar ile yapılır. Oyun güldürü, taklit öğelerini içerisinde barındırır. Bu oyuna bazen orada yer alan seyircilerin de katıldığı görülmüştür (G23, KK33).

Don Oyunu

Kadınların düğün ve kına gibi törenlerde ev içlerinde kendi aralarında oynadıkları bir oyun türüdür. Don oyununda bir kayınvalide ve onu sevmeyen gelin canlandırılır. Burada canlandırma için birtakım eşyalar kullanılır. Kaynanasını sevmeyen gelin onun donunu alarak kaynanasına türkü söyler. Bu türkü söyleme işine orada bulunan insanlar da katılır (KK2, KK13)

Halbur (Kalbur) Oyunu

Bu oyun düğün ve kına gecelerinde halka açık yerlerde darbuka, def gibi müzik aletlerinin yardımıyla oynanabilen bir oyundur. Burada halbur oluşturulurken halbur veya oklava baş üstünde tutulur. Baş üstünde tutulan halbur, bir örtü yardımıyla veya üst tarafa giyilen kıyafetin örtülmesi yolu ile saklanır. Burada hem

halbur hem de yüz saklanmış olur. Açıkta kalan göbek bölgesine yüz şekli çizilir. Müziğin eşliğinde bu kişi dans eder (KK27, KK30, KK39, G22)

Kız Kaçırma Oyunu

Bu oyun çoğunlukla kına ve düğün eğlencelerinde halka açık alanlarda oynanır. Burada erkekler kılık değiştirerek insanları güldürmeye ve eğlendirmeye çalışır. Oyunda erkek oyuncular kız kılığına girer. Bir kişi de erkek şeklinde kalarak baba veya hoca rolünü üstlenir. Kız kılığına giren erkekler köylü elbisesi veya annelerine ait kıyafetleri giyer. Saçlarını örter ve yüzlerini boyarlar. Kızları kaçırmak isteyen insanlara karşı orada hoca veya baba rolünde bulunan kişi kızları değnek ve sopalar ile korur (KK23, KK25, KK27, KK30, KK33, KK40, KK44, KK45, G23)

Sin Sin Oyunu

Bu oyun köylerde düğün ve kına gecelerinde ateş yakılarak etrafında dönme usulüne uyularak oynanan bir oyundur. Meydanda bir büyük ateş yakılır. Bu ateşin çevresinden dönen insanlar bunu yaparken birtakım maniler de söylemeyi ihmal etmez. Bu oyun içerisinde yer alan ateşin temizleme ve canlandırma gibi rolleri vardır. Üstünden atlanıldığında nazardan ve kötülüklerden korunacağı düşünülür. Karanlık ortamda sergilenen bu oyun, kına gecelerine farklı bir hava vermektedir. Sin sin oyunu için hazırlanan odunlar, kına gecesinden önce müsait bir zamanda kız ve erkekler tarafından hazır edilir. Toplanan odunlar bir köşeye yığılır. Kına eğlencesi başladığında ise ateşin sıcaklığı ve çevresinde eğlenen insanlar ile bu oyun âdeta görsel şölene dönüşür.(KK23, KK27, KK30, KK31, KK32, KK36, KK44, KK45)

Damat Saklama Oyunu

Bu oyun genellikle kına gecelerinde sergilenen bir oyundur. Burada kına yakılmasın diye hiç olmadık yerlere (dama, ahıra, kümese vb.) saklanan bir damat ve bu damadı arayan sağdıç ile arkadaşlarını görmekteyiz. Damat kına yakılmadan önce ansızın gözden kaybolarak dam, kümes, ahır, vb. yerlere saklanarak izini kaybettirir. Arkadaşları davul ve zurna eşliğinde onu arar. Bulduklarında ise damadı kına

yakmaya ikna edip getirirler. Getirme esnasında ise kaçan damada türlü oyunlar oynanır (KK1, KK10)

Kim Vuruldu Oyunu

Bu oyun ise çoğunlukla kına ve düğün eğlencelerinde damat ve sağdıçın başrolde olduğu bir eğlencedir. Çoğunlukla kına yakılmadan önce kaçan damadı bulduktan sonra veya istenilen her vakitte sağdıç ve yakın arkadaşları damadın önüne sırası ile düşüyormuş gibi yaparak sergilenen bir oyundur. Sağdıç ve damadın samimi arkadaşları, damadın önüne sırası ile türlü bahaneler ile düşer. Yerden kalkmadan “Kim vuruldu?” der. Orada bulunanlar o kişinin ismini söyleyerek ne istediğini sorar. Düşen kişide ister orada damadın türkü söylemesini isterse de bir eşya almasını ister. Orada amaç damada zulüm etmektir. Damatta bu kişinin önünden kalkması için ya türkü söyler ya da istediği şeyi yapar (KK1, KK10, KK23, KK25, KK39)

Testi Kırma Oyunu

Bu oyun genellikle kadın ve erkeğin bir arada bulunduğu mümkünse açık alanda oynanan bir oyundur. Burada ilk olarak gelin ve damat karşılıklı türküler, zılgıtlar eşliğinde oynatılır. Gelin oynarken damat oturur. Damada sigara, tespih, şapka vb. eşyalar verilerek oyun şenlendirilir. Erkek oynadığı zaman ise kadın oturur ve erkeğe alkış çalar. Sıra kadına geldiği zaman önceden hazırlanmış olan içi şeker, para, buğday dolu olan testi herkesin göreceği bir biçimde tek bir seferde kırılmaya çalışılır. Burada testiye tamamen kırmak önemlidir. İçerisinden çıkan yiyecekler ise oradakiler tarafından yenir (KK12, KK14).

Cirit Oyunu

Gaziantep’te özellikle kırsal kesimde düğün başlamadan önce cirit oyununun oynandığı bilgisi saha çalışmasında verilmiştir. İyi oynayan cirit oyuncularını evlerine okuntu yollanarak özel bir şekilde davet edilmektedir. Büyük harman yerinde sabahın erken saatinde at üzerinde cirit oynadıktan sonra düğünler başlardı (KK48).

At üstünde koşturan iki takımın birbirine değnek atmasına dayanan bu oyun Türklerin Asya bozkırlarından Anadolu'ya taşıdıkları oyunlardan birisidir. Oyuna 'çavgan' veya 'değnek oyunu'da denir. Oyunun Gaziantep'te 40-50 yıl öncesine kadar kırsal kesimde, özellikle Barak ve Elbeyli köylerinde ve şehir merkezinde Kavaklık'ta ve Düztepe'de oynandığı tespit edilmiştir (Tokuz, 2004, s.234).

Gonca Tokuz oyunun oynanış şekli içinde detaylı bir şekilde açıklama yapmıştır. Tokuz'a göre:

Bilindiği gibi cirit oyunu için 70-120 metre genişliğinde bir alan gereklidir. Oyunda iki takım bulunur, oyuncular yerel giysileriyle atlara biner, 6'şar, 8'er, 12'şer karşılıklı olarak dizilirler. Sağ ellerine atacakları ilk ciridi, sol ellerine yedek ve yetecek miktarda cirit alırlar. İki tarafın birinden bir atlı öne fırlar, karşı dizinin önüne 30-40 metre yaklaşır, karşı tarafın oyuncularından birinin adını seslenerek onu meydana davet eder. sağ elindeki ciridi ona doğru savurur, sonra geri döner, atını kendi dizine doğru mahmuzlar... Oyun böylece sürer, gider. Cirit isabet ettiren takımına bir sayı kazandırır. Eğer oyuncu attığı çavganı rakibine değil ata isabet ettirmişse bir sayı kaybeder (Tokuz, 2004, s.234)

Eskiden düğünden önce, bayramlarda, eğlence ortamlarında büyük meydana sergilenen bu oyunların artık günümüzde yerinin hiç olmadığını söylemek mümkündür. Hem ata sporumuz olan ciritin hafızalardan neredeyse silinmesi hem de oynayacak insan ve mekân gibi sıkıntılardan dolayı sergilenmemesi bilinmektedir.

Güreş Oyunu

Gaziantep ilinde daha çok kırsal kesimde düğün başlamadan önce tercih edilen güreş halk arasında daha çok 'Aba Güreşi' adıyla bilinmektedir. Güzel güreşen kişiler düğünden önce özellikle davet edilir. büyük bir harman yerinde güreş için hazırlık yapılır. Yenen güreşçiye ise bir hediye vermeyi ev sahibi ihmal etmez.

Bu konuda detaylı bilgisi bulunan Gonca Tokuz'a göre:

Gaziantep'te yapılan güreş yöreye mahsus olan 'Aşırtmalı Aba Güreşi'dir. Güreşin yapıldığı yere 'çukur' denir. Güreşte biri 'boz aba' diğeri 'kara aba' olmak üzere iki çeşit aba kullanılır. Güreşe başlamadan önce, abaların kolları sökülür. Abanın altındaki kuşak iyice kıvrılıp sıkıca bağlanır. Bu iş ya rakip, ya da güreşi idare edenler tarafından yapılır. Güreşe güreşçilerin 'çarkacıları' yani çıraqları ile başlanır. Güreşçiler birbirleri ile sırasına göre aşırarak güreşirler. Bir aşırıp, bir aşırttırıp yener ise o güreşin galibi sayılır. Bir o, bir diğeri yener ise 'tay' kalmış olurlar. Aba güreşlerinde mutlaka iki davul, iki zurna çalan olur. Meydana çıkan güreşçiye rakip çıkıncaya kadar davulla 'Koroğlu' çalınır. Rakip meydana çıktıktan sonra davul vurmaya başlar. Davul ritmi, güreşe göre sürekli değişir. Davulun tokmağı güreşçinin ayağına göre tempo tutar, davulun çubuğu her zaman güreşçinin kalp atışları ile uyumludur (Tokuz, 2004, s.230-231).

Saha çalışmasında bu kadar detay bilgi bulunamadığından Gonca Tokuz'un anlatmaları yeterli görülmüştür.

Avare Oyunu

Gaziantep düğün ve kınalarında genellikle gençlerin ellerine içki şişeleri alarak oynadıkları bir oyundur. Bu oyunda kimi oyuncular ellerine bıçak kimisi ise içki şişesini alarak sallanır bir vaziyette sarhoş taklidi yaparak eğlenirler (KK11, KK23)

Gaziantep saha çalışmalarında ‘Kınada icra edilen oyunlar’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Kına gecelerinde kim vuruldu oyunu oynanır. Damat veya sağdıç burada başroldür. Saklanan kişi bulunduktan sonra damadın koluna giren herkes sırasıyla “Ben vuruldum. Ayağa kalkmam için şu filan kişi şarkı söylesin” der ve eğlenirler (KK10, KK12, KK1, KK39, KK44).

Kına gecesinde topal oyunu oynanır. Birisi kolundan ve ayağından sakat taklidi yapar. Bu genelde iki kişilik oynanan bir oyundur. Bu topal kişi evlenecek kıza düğürcü gelmiş gibi yapar (KK39).

Kına gecelerinde kadınlar kendi aralarında “Bahdeniz Bacı” oyunu oynar (KK39).

Kına gecelerinde eğlence amacıyla erkeklerin kız kılığına girerek üç etek giydiği görülür. Erkekler köçek gibi giyinip meydanda eğlenirler (KK14).

Kına günü gelin ve damat karşılıklı olarak oyun oynarlar. Sırasıyla birisi sandalyeye oturur ve karşıdaki oynamaya başlar. Damat sandalyede oturuyor ise şaka amaçlı ayak ayaküstüne atar, ağzına sigara koyar, eline tespih verilir. Damat gelini izliyorken gelin testi kırma oyununa geçer. Önceden hazırlanmış çömlek testi herkesin önünde gelin tarafından kırılır. Testinin içerisinden çıkan para, şeker vb. maddeler çevredekiler tarafından alınır (KK12, KK14).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe kına ve düğünlerde halay türleri ve seyirlik oyunlar çok fazla sergilenirdi. O zamanın hayat şartları, mekân ve zaman imkânı bu oyunların sergilenmesine olanak tanıyordu. Fakat günümüzde dar bir mekâna sıkışıp

kalan törenlerimiz ve üç saat ile sınırlandırılan düğünlerimizde bu geleneklerden özellikle de seyirlik oyunların oynanması yok denecek kadar az sergilenmektedir. Saha çalışmalarında gözlemlediğim üzere sadece kırsal kesimde özellikle de Barak Türkmenlerinde harman yerinde yapılan kına ve düğünlerin bazılarında bu oyunların bazılarının halen sergilenmekte olduğu tespit edilmiştir. Gaziantep merkezde yapılan kına ve düğünlerde ise alan çalışmalarım sırasında hiç rastlanılmamıştır. Kaynak kişilerden edindiğim bilgi üzerine de bu oyunların çok eskiden oynandığı ve şuan sergilenmemekte olduğu bilgisi alınmıştır.

2. 2. 23. Erkek ve Kız Tarafının Düğün Hazırlıkları

Düğün hazırlığı genel anlamda söz kesiminden sonra başlanılan bir süreçtir. Söz kesimi olduktan sonra kız ve erkek tarafı, neleri yapacaklarını oturup konuşmaya başlarlar. Genellikle bu konuşmada kimlerin neleri alacağı, ne gibi bir düğün planladıkları, düğün organizasyonu, misafir ağırlama, düğün günü ve mekânı belirleme, gelin ve damadın nerede oturacağı vb. yapılacaklar görüşülerek bir karara bağlanır (KK4, KK23, KK25, KK37, KK48).

Düğünden önce gidilen alışverişte, kıza ve ailesine hediyeler alınıp çıkmışken de kuyumcu işinin de halledildiğini daha önceki bölümde belirtmiştim. Yemek hazırlıklarının başlaması, resmi nikâhın kısılması, balayı tatilinin ayarlanması, tercih edilecek kuaför ve fotoğrafçı seçiminin tamamlanması, düğünde tercih edilecek ise organizasyon şirketi ile görüşülmesi ve günümüzde popülerleşmeye başlayan bekârlığa veda partilerinin organizasyonu da bu hazırlıkların içerisinde yer almaktadır. Bu hazırlıkları örneklendirecek bir dördlük Doğaner tarafından şöyle verilmiştir:

Günümüzde, oğlan tarafının yapacağı en önemli hazırlık evlenecek kişilere ayrı bir ev yapmaktır. Kız tarafı ev yaptırılmadan evliliğin gerçekleşmesine izin vermez. Evin düğün için şart olduğu mani şeklinde de ifade edilmektedir:

Kırlangıç yuva yapar

Yuvaran yere bakar

Evlenecek pezevenk

Evveli evini yapar (Doğaner, 2006, s.146)

Kadın ve erkeğin aile kurumunun temeli aşamasında yapacakları görev ve sorumluluklar farklıdır. Gelin, çeyiz getirmeden sorumlu iken damat ise evin

ayarlanması, merasimlerin mekânlarının tutulması, ev eşyasında kendisine düşen parçaları alması gibi görevleri üstlenmiştir. Bu hem Anadolu coğrafyasında hem de Gaziantep kültüründe aynı şekilde gerçekleşmektedir. Değişen tek şey yöresel farklılıklara göre eşyaların sayısı ve çeşidi meselesidir.

2. 2. 23. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Erkek ve Kız Tarafının Düğün Hazırlıkları

Geçiş dönemi olarak adlandırdığımız süreçlerin içerisinde düğün törenin çok önemli bir yeri vardır. Düğün törenin başlayacak olmasının sayesinde adaylar toplumda kendilerine hem yer bulacak hem de ilan ettikleri bu duruma karşılık toplumdan onay alacaklardır.

Gaziantep'te düğün hazırlığının içerisinde düğün yemeği konusunda birtakım hazırlıkların yer aldığı görülür. Komşularıyla, akrabalarıyla bir araya gelen kayınvalide ilk olarak odun toplamaya, evini temizlemeye ve düğün ekmeğini hazırlamaya başlarlar. İmece usulü açılan bu yufkadan sonra yavaş yavaş misafirler için yemek hazırlığına girilir (G24). Düğün yemekli tercih edildi ise geleneksel bağlamda olaylar böyle ilerlemekte iken günümüzde yemeğin hazır olarak firmalar tarafından getirildiği de bilinmektedir. Kişiler eğer düğünden önce bu işler ile uğraşmak istemiyorlar ise hazır olarak bir yemek firması ile anlaşarak işlemlere eksiksiz ve hızlı olarak sahip olabilirler.

Düğünün yaklaşmakta olduğunun bir göstergesi de bayrağın dikilmesi durumudur. Çeyizde hazırlanan bayrak, kına gecesinde evin damına asılır ve o evin düğün evi olduğu anlaşılır. Eskiden kına gecesi ile düğün arasında bir gün olduğu için o bayrak gerdek sabahına kadar o evden inmezdi ve her gelen misafir o evin erkek evi olduğunu anlardı. Günümüzde ise çeyiz eşyaları düğünden bir hafta-on gün önce eve götürüldüğünden dolayı hazırlanan bayrakta bazı eşyaların kullanılamayacak olduğu görülür. Bundan dolayı düğün evini belirlemek maksadı ile tekrardan bir bayrak hazırlanır.

Düğün başlamadan önce erkek tarafının abdal veya aşiret dediğimiz çalgıcıların da ayarlanması gerekmektedir. İyi çalgıcıları bulmak ve onları düğüne getirmek için birtakım bahşişler verilmesi kültürde çok yaygındır. Gaziantep düğünlerinde müziğin yeri çok önemli olduğu için gelecek olan davulcu ve zurnacı

sayısı da çok önemlidir. Davul ve zurnanın fazlalığı ise ev sahibinin statüsünü belirleyen bir unsurdur.

Günümüzde resmi nikâhın da genellikle düğün öncesinde yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar düğün öncesinde nikâh kıyma işlemi yapılıyor desek de kimi çift düğün günü nikâhını davetlilerin huzurunda kıydırabilmektedir (G25).

Nikâh gününden önce de birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Nikâh gününe özel nikâh şekeri ve hediyeliklerini hazırlamak, nikâh kıyafeti, ayakkabısı ve aksesuarını almak bunlardan bazılarıdır. Nikâh kıyılacağı gün nikâh şekeri\çikolataı yemek âdettendir. Bu yüzden çiftler nikâh şekerlerini ve kolonyalarını hazır ederler. Günümüzde nikâh şekerine bir de nikâh hediyesinin eklendiğini görmekteyiz. Önceden bir çikolata veya şeker ikramı ile sona erilen nikâh, günümüzde bazen yemek ile sonlanabilmektedir. Popüler kültürün ve kitle iletişim araçlarının yeni gelinlere dayatmış olduğu şeylerden birisi de bugün için hazırlanan nikâh hediyelikleri, nikâh çiçeği, nikâh çikolataı meselesidir. Nikâh günü, mekâna gelen misafirlere dağıtılmak üzere hazırlanan bu ürünler mum, sabun, kokulu taş, magnet, süs kolonya şişesi, anahtarlık vb. olabilmektedir. Bu ürünler kişinin el beceresine göre kendisi tarafından hazırlanabilse bile bu işi parası ile yapan çiçekçi ve organizasyoncular da bulunmaktadır (G25).

Resmi nikâhın kıyılması için bazı şartlar vardır. 18 yaşına gelen çift hiç sorunsuz resmi nikâhı kıydırabilir. 17 yaşında olan bir çiftin nikâhının kıyılması için ise velinin yazılı onayı ve imzası gerekmektedir. 16 yaşında resmî nikâhın kıyılabilmesi için ise olağanüstü bir durum gerekmektedir. Bu bilgiler “Medenî Hukuk” içerisinde yer almaktadır. Evlenmek isteyen çiftler ilk olarak aile hekimlerine başvurarak kan vermektedirler. Kan sonucuna göre herhangi bir sıkıntısı olmayan çiftlere aile hekimleri tarafından evlenme raporu verilmektedir. Alınan bu rapor ile nikâh işlemleri başlatılmaktadır. Nikâh işlemleri için hazırlanması gereken evraklar bittikten sonra nikâh günü ve yeri belirlenir. Nikâh için birtakım hazırlıklar tamamlandıktan sonra sıra nikâh merasimine gelir. Nikâh günü bir araya gelen çiftlere yasaya göre en az iki adet şahitte eşlik etmelidir. Nikâh kıyılacak mekâna gelen memurun nikâhı kıymaya başlaması ile çiftler yasal olarak misafirlerin huzurunda evlenmiş kabul edilir. Nikâh kıyımının bitiminde eline nikâh defterini alan gelin adayı ilk olarak damadın ayağına basar. Gelinin damadın ayağına basması evde gelinin sözünün geçmesi anlamına gelmektedir. Misafirlerin huzurunda gelinin

örtüsünü açan damadın gelinin alnından öpmesi ise âdettendir. Nikâh kıyımı bittikten sonra gelen misafirlere şeker\çikolata, kolonya ve hediyelikler dağıtılır. Çikolatasını alıp düğüne katılamayacak olan misafirler hediyelerini burada da çiftlere takabilirler (G25).

Günümüzde ekonomik şartlardan kaynaklı olarak düğünlerin yapılması zorlaştığı için nikâh kıyılması ile evlenme töreninin bir arada olması durumu yaygınlaşmıştır. Gelinlik ve damatlık ile nikâh salonuna gelen çiftlerin nikâhı kıyıldıktan sonra kapıda misafirler ile fotoğraf çektirilir. Gelen misafirler takıntılarını/altınlarını gelin ve damada takarlar. Böylelikle düğün töreni için yapılacak olan masraflardan da fazlasıyla tasarruf edilir (G25).

Her ne kadar günümüzde nikâhlar böyle yapılıyor olsa da eskiden Antep'te nikâh kıyılma esnasında kadınlar ve erkekler haremlik-selamlık usulüne uygun olarak otururlardı. Nikâh eskiden gelin ile damadın birbirini gördükleri ilk an olmaktaydı. Yapılan derlemelerden de hareketle birçok kişi eşini resmi nikâh anında veya dinî nikâh anında görmüştü. Nikâh kıyıldıktan sonra ağızlar tatlansın diye şeker, dondurma yemek eski geleneklerimizde de vardı (KK2). Nikâh merasiminin sonunda konvoy eşliğinde gelini sokaklarda gezdirmek de eski geleneklerimizden günümüze gelen bir âdettir.

Bekârlığa veda, günümüzde yeni evli çiftler arasında yaygınlaşan bir eğlencedir. Genellikle kadınlar kendi aralarında erkekler ise kendi aralarında eğlence yapmaktadırlar. Günümüzde yapılan uygulamalarda gelin ve gelinin arkadaşları, genç akrabaları bir araya gelerek daha çok bir mekânda eğlenmektedirler (G26).

Günümüzde yapılan bekârlığa veda veya Aftar Partylerde de genç kızlar ve arkadaşlarının aktif rol aldığı görülür. Burada bu eğlenceler kızlar arasında düzenlenebildiği gibi organizasyoncular tarafından da düzenlenebilmektedir. Mekânın balon, tül, gül vb. yiyecekler ile süslenmesi ve ışıklandırılması organizasyona aittir. İstenildiği takdirde orada yenilecek olan yiyecekler ve kesilecek pasta da organizasyoncular tarafından ayarlanabilmektedir. Bu eğlencelerin yapıldığı mekânların başında cafeler, bağ evleri, tekneler gelmektedir. Burada kişinin maddi durumu ve istekleri ön plandadır (G26).

Erkekler arasında yapılan bekârlığa veda partisi de aynı mahiyette olup erkekler kadınlardan farklı olarak içki içip bazen eğlenceye dansöz çağırdıkları

görülmektedir. Bunu eski Antep geleneklerinde daha çok yapılan âlem eğlencelerine benzetebilmekteyiz. Bu eğlence yeri genellikle bağ evi olmaktadır. Damadın arkadaşları isterse davul ve zurna ekibi de çağırarak ortamı şenlendirir.

Gaziantep saha çalışmasından ‘Düğün Hazırlıkları’ konusunda elde edilen bilgiler şöyledir:

Eskiden olduğu gibi günümüzde de düğünden önce kimlerin çağrılacağı, düğünün nerede yapılacağı, alınacaklar, davul-zurna ayarlanması vb. konular bir araya gelip konuşulur (KK4, KK23, KK25, KK37, KK48).

Davullu zurnalı düğün yapılmadan sadece resmi nikâh kıyılarak yapılan düğünlerde günümüzde tercih edilmektedir (KK48).

Resmi nikâh günü o gün için hazırlanmış hediyelikler ve nikâh şekerleri, çikolataları bulunur (KK10, K11, K12, KK37).

Resmi nikâhta gelin ve damadın haricinde nikâh memuru ve en az iki tane şahit bulunması zorunludur (KK10).

Resmi nikâh kıyılırken damadın ayağına basmak âdettendir. Damadın ayağına basan gelinin sözünün geçeceğine inanılır (KK11, KK12, KK37).

Resmi nikâh günü gelinlik, nikâh elbisesi veya normal bir abiye giymektedir (KK10, KK12, KK37).

Resmi nikâh özel olarak ayarlanan yerlerde kıyılabileceği gibi istenirse düğün yapılacak günde misafirlerin huzurunda da kıyılabilir (G25).

Erkekler arasında yapılan bekârlığa veda partileri de yapılır. Bu eğlence müzikli, içkili olur (KK44).

Değerlendirme:

Resmî nikâhın kıyılışı ve uygulamaları açısından Gaziantep yöresi ile Anadolu coğrafyasında pek fazla bir fark bulunmamaktadır. Eskiden olduğu gibi bu güne özel bir elbise, dağıtılacak bir şeker/çikolata günümüzde de aynen devam etmektedir. Bugüne ait görülen farklılıklar ise tamamen kişilerin zevkleri üzerine tercih ettiği elbise, hediyelik eşya dağıtma vb. konularda görülmektedir.

Eskiden olmayıp da günümüzde yapılan after party yani bekârlığa veda partileri ise günümüzde evlenen çiftler arasında sıkça tercih edilmeye başlanmıştır. Bu parti için özel organizasyoncular ile görüşülerek bugün unutulmaz kılmak istenmektedir. Kişilerin ekonomik durumları ve zevklerine göre konseptler içeren bu eğlence için organizasyonculardan yardım alınmaktadır. Her ne kadar bekârlığa veda partisi günümüzde adından sıkça söz ettiriyor olsa da saha çalışmalarında çok fazla karşılaşmadığım bir eğlence olmuştur.

2. 3. Düğün Sırası

2. 3. 1. Gelin Alma/Gelin İndirme

Gelin alma/gelin indirme günü kına gecesinin ertesi günü olmaktadır. Bu töreni diğer günlerden ayıran önemli bir fark ise içerisinde birtakım büyüsel ritüelleri fazlaca barındırmasıdır. Bu konu hakkında Başçetinçelik aşağıda bulunan bilgileri aktarmıştır:

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonraki üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden, kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüznü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence hâkimdir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla, davul zurna ile kız evine gelirler. Erkek tarafı evin önünde oynayıp halaylar çekerken kız evinden kimse oyunlara katılmaz. Pek çok yörede kız evine yaklaşan gelin alıcılara, kız tarafı çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesiyle vedalaşır ve ana-baba evinden koca evine uğurlanır. Gelin, evinden uğurlanırken, bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, evliliğin uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından geline çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra konvoy halinde davul zurnalarla mahalleyi, köyü veya şehri dolaşırlar; gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Başçetinçelik, 1998, s. 199).

İçerisinde bulunan ritüellerin daha iyi anlaşılması için Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından örneklerle açıklanması gerekmektedir.

Düğün günü gelinin alındığı törene ‘Gelin alma’ denilmektedir. Fakat bu terim farklı topluluklarda farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır. Buna örnek olarak:

Yakut Türklerinde oymak dışından evlenmek zorunlu olduğu için gelin alayı gelin almaya yatılı olarak gitmektedir. Saha (Yakut) Türklerinde düğün alayının gideceği

geceye “bissirem honuk”, bu gecede pişirilen ete, zaman zaman düğün yemeği olarak da adlandırılan en mükemmel yemeğe “bissirem as” adı verilir (Pekarskiy, 1945, s.111).

Tatar Türklerinde de gelinin gelmesi ve eve girişi gibi esnalarda birtakım saç geleneği uygulanmaktadır. Örneğin:

Tatar Türklerinde güvey, avluya veya eve girmeden şekerleme, fındık ve madeni para saçısı da yapar. Bu yiyecek ve paraları, güveye bakmaya gelenler toplar. Söz konusu saç geleneği Slav, Germen kabilelerinde ve Antik Yunanlılarda da düğün gelenekleri içinde önemli bir yere sahip olmuştur. (Türkiye dışındaki Türk Edebiyatı Antolojisi, 1991, s.23,71).

Kazaklarda gelin alma gününde icra edilen türküler hakkında verilen bilgi şöyledir:

Türk dünyasında gelin almaya giden oğlan evi kız evinde oynanan oyunlar esnasında gelin alınırken, gelin baba evinden ayrılırken veya yolda giderken çeşitli türler icra ederler. Bunların hepsi türkü türüne ait olmakla birlikte farklı adlar alırlar. Buna Kazak Türklerindeki uygulamalar örnek verilebilir. Kazak Türklerinde gelin almaya gelen oğlan evi gelini alıp, götürmeye başlar iken jar jar, sinsuv ve kostasuv adlı türler icra edilir. Toy başlangıcından sonra evlendirilmekte olan kızın toyunda söylenen şiirlerden birisi de yar yarıdır. Düğün için toplananlar iki taraf olarak karşılıklı olarak bir nevi atışma şeklinde olmaktadır. Bir taraf kız alan bir tarafta kız veren taraf bazen de yetişkin kızlar ile delikanlılar olmak üzere iki kısma ayrılarak karşılıklı olarak atışırlar. Sözü toya gelen akınlar veya yar yarın halk tarafından bilinen şiirleri bilen delikanlılar başlar. Yar yarın temel konusu ve içeriği evlenmekte, yârine kavuşmakta olan kızla, onun yeri bir yere, yabancı bir ele gitmesiyle ilgilidir. Bununla beraber kızın gönlünü alma, onun yeni yerinde güzel hayat kurması, çoluklu çocuklu, zengin olması ile ilgili iyi dilek ve temenniler söylenmektedir. Ama hepsinden de önemli ve değerli olan kızın eşi olduğu söylenip şiirin her bir mısrası yar-yar sözüyle tekrarlanmaktadır (Ğabdullin, 1996, s.56, Aktaran Yeşil, 2014).

Örneğin:

Delikanlılar:

Alıp geldiğin pazardan kara nasar (ipek kumaş), yar-yar,

Kara kuyruk savkele (gelin başlığı) saçını basar, yar-yar.

Babam-ay deyip ağlama, kızlar biçare, yar-yar,

Babanın yerini kayın atan alır, yar-yar.

Kızlar:

İlkbaharda akça kar yapacak, yar-yar,

Kulın-tay gibi kavga eden doğru yer nerde, yar-yar.

Azar iyi olsa da kayın atamız, yar-yar,

Canım babam kadar nereden olsun, yar-yar.

Diye söylerler. Kızlar tarafı bunun gibi akrabalarını, erkek ve kız kardeşlerini yar yarın metnine ekleyerek söylemeye devam ederler. Yar yarlar bazen aytısa(atışma) benzediği durumlarda olmaktadır. Hatta aytısa (atışma) geleneğinin yar yardan çıktığını söyleyenlerde vardır (Abilov-Salmanov, 2007, s.69, Aktaran Yeşil, 2014).

Gelin götürme adetlerine Yörüklerden bir örnek ise Yalman tarafından verilmektedir:

Yörüklerde *gelin göçürme âdetlerini* A.R. Yalman şöyle anlatılıyor: Gelinin kapısının

önüne ay yıldızlı bir bayrak veya al bir bez asılır. Gelin ata bindirilir. Güveyin evine gelir. Sık sık çocuklar ya da gençler ip çekerek yolu keserler. Hediyeler verilerek yol açılır. Gelini güveyin evinin önünde yengeler indirir. Gelin attan inmeden önce güveyin yakın akrabalarından biri gelinin başına üzüm, şeker, arpa vb. serper. Kayınbaba çağrılır. Geline attan inip oğlanın evine gitmek için ne hediye istediğini sorar. Kız ne kadar utansa da bir hediye ister. Bunlar at, tarla, ziynet vb. olabilir. Oğlanın annesi gelince istediği hediyeyi ne karşılığı alacağını sorar. Kız bir fiyat vererek hediyeyi şahitler önünde satın alır. Gelin attan inip güveyin evine ve gelin odasına girer. Düğün boyunca gelin ve güveyin evleri önünde bir bayrak asılı durur. Gelin attan inip eve girdikten sonra çeyiz içinden ayrılmış eşyalardan bazılarını hediye olarak davetlilere dağıtır. Orada yemek yenir. Gelinin indiği ata, çocuklardan birisi hızla atlar ve önceden takılmış olan bir heybe ile iki çevrenin sahibi olur (Yalman, 1977, s. 207-211, 363-364).

Gelinin at üzerinde gelmesi, inerken hediye istemesi, gelinin içeri girmesi esnasında kafasına belirli yiyeceklerin serpilmesi vb. konular Gaziantep kültürü ile ortaktır. Saçı âdeti geleneklerimizde doğum, düğün ve ölüm olmak üzere üç geçiş döneminde de kendisine yer bulabilmiştir. Gelin indirme sırasında sıklıkla tercih edilen bir saç örneği de Köksal tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Saçı âdeti Şamanist Türklerin evlenme törenlerinde de görülmekteydi. Saçı, başka soya mensup olan bir kızı kocasının soyu, ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır. Saçı her kavmin kendi emeğiyle kazandığı en kıymetli ve kutsal saydığı nimetlerden biri olurdu. Göçebe kavimlerde süt, kımız, yağ; çiftçi kavimlerde buğday, darı, şarap; tüccar kavimlerde para saç olarak kullanılırdı (İnan, 2000, s. 100, 167). “Saçıyı saçanlar, kazayı-belayı defettiklerine inandıkları gibi, saçdan nasibini alanlar da bunun kendilerine uğur ve bereket getireceği inancıyla onu uzun süre saklarlar.” (Köksal, 1996, s. 179).

Gaziantep geleneksel kültüründe de görülen kapı önünde testi, bardak, tahta, nar kırma vb. uygulamalar orada bulunan kötü düşünce ve olumsuzlukların uzaklaşması için yapılan büyüsel birtakım işlemlerdendir. Bu meseleye örnek olarak:

“Gölce Köyü’nde kayınvalide bütün kırgınlıkların ve dargınlıkların hane dışında kalması için testi kırar. Bazı köylerde gelin kapıdan içeri girerken bütün dargınlıklar dışarda kalsın diye kapının önünde bardak kırılır” (Eroğlu, 2003, s.112).

Anadolu ve Türk dünyası geneline bakıldığında zaman evlenilecek kızın marifetli olması, temiz olması, soyu-sopunun düzgün olmasının yanı sıra güçlü ve kuvvetli olmasına da dikkat edilir. Daha çok güçlü, boylu poslu kızların tercih edilmesinin sebebi ailenin soyunun devamı için doğacak çocukları taşıyabilme meselesinden kaynaklıdır. Gelin olarak eve gelen kızın güçlü, kuvvetli olup olmadığını ölçmek için birtakım uygulamalar yaptırılır. Buna örnek olarak:

Bolu’nun Raşadiye köylerinde gelin ata bindirildiğinde sağ yanına getirilen koçu yerden kesecek şekilde kaldırmayı başarırsa tam bir Türk gelini olduğunu kanıtlar ve bu gelinin pehlivan çocuklar dünyaya getireceğine inanılır (Yalman, 2000, s.272).

Gelinin güçlü kuvvetli olduğunu denemek amacıyla yapılan bir başka uygulama ise şöyle anlatılmaktadır:

Bulgar dağında yaşayan Yörüklerde oğlan evine getirilen gelini damadın genç ya da yaşlı yakın akrabalarından bir erkek kucaklayarak attan indirir, çadır kapısında bekleyen obanın kadınlarına teslim eder. Gelini eve götürürlerken arkasındaki kadınlardan biri gelinin sırtına büyük bir yün yastıkla hızlıca vurur, eğer bu yastığın darbesiyle gelin yere düşerse kıymeti kalmaz. Yere düşmek çok ayıp sayılır (Yalman, 2000, s.274).

Gelinin yeni eve girmeden önce bu evin kurallarına uyması, söz dinlemesi, çok çocuğunun olması, eşine-kayınvalidesine terbiyeli olması için birtakım uygulamalar yapılır. Bu uygulamaların sebepleri yörelere göre değişebilse de yapılma mantığı bellidir. Bu meseleye örnek olarak:

Gelin daha arabadayken doğurgan olmasını sağlamak amacıyla kucağına çocuk verilir. Gelin arabadan indirilmeden önce orada bulunanlar hocanın eşiğinde dua okurlar. Duadan sonra gelinin dayanıklı ve sağlam olması amacıyla ters çevrilmiş kazana ve üzerindeki kaşığa bastırarak kaşığı kırması sağlanır. Yine sağlam ve dayanıklı olması için saca, hayvan derisinden yapılmış kendire bastırılır. Ayrıca koyun gibi uysal olması dileğiyle koyun postuna bastırılarak indirilmesi de yaygın bir uygulamadır. Gelin arabadan indirilirken kurban kesilir, kanı gelinin alnına sürülür, kanın üzerinden atlatılır. Gelinin kötü huylarının yok edilmesi, söz dinleyen bir ev kadını olmasını sağlamak amacıyla evin damı üzerinden çömlek atılarak kırılır. Bazen de geline bardak kırdırılır. Geçimli olsun, tatlı olsun diye gelin kapıya kadar yol üzerinde yağ bal karışımı dökerler. Gelin kapının önüne geldiğinde duvarı açılarak yine aynı amaçlarla ağzına yağ bal sürülür, tatlı yalatılır. Gelin yeni evinde kalıcı olsun diye gelin ya da etraftakiler eşiğe, duvara ya da kapıya bir çivi çakarlar. Gelin eşikten inerken bardak veya testi kırar, eşiği öper ve eve sağ taraftan girdirilir. Eşiğe konan demir veya ateş üzerinden gelin atlatılarak sağlam ve dayanıklı olması, kötü güçlerden temizlenmesi sağlanır. Ayrıca gelin kapıdan girerken yol üzerine yastık, oklava vb. eşyalar konur. Gelin bunları alıp yukarı çıkarsa anlayışlı, bilgili; bu eşyaları görmezden gelerek giderse anlayışsız, bilgisiz olduğuna kanaat getirilir (Santur, 2004, b.10).

“Sinop’ta gelin inince kaynana onun sırtına biner, gelin onu birkaç adım taşır. Sonra dört kişi gelini yere bastırmadan içeri sokar” (Ülkütaşır, 1963, s.3043-3046). Kayınvalide evde ki konumunu kaybetmemek için yeni gelen geline söz dinlettirmek maksadı ile birtakım pratikleri uygulama yoluna gider. Bunlardan bir tanesi geline şeker, bal, çikolata gibi tatlı yiyecek yedirmedi. Bu işlemin yapılma amacı gelinin ağzının tatlı olmasını, terbiyeli olmasını sağlamaktır. Bir diğer uygulama ise kayınbaba ile beraber koltuklarının altından gelinin geçmesidir. Burada da amaç gelinin saygılı olup söz dinlemesidir.

2. 3. 1. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Alma/Gelin İndirme

Gelin alma ve gelin indirme törenleri içerisinde pek çok ritüeli barındıran törenlerin başında gelmektedir. Gelinin baba evinde geçireceği son gün olan kına gecesi akşamında gelini sabah erkek tarafı almaya gelir. Gelini almak için gelen araç bazen at, bazen fayton bazen ise binek araçlar olabilmektedir (KK7, KK15, KK23, KK27 vb.). Sabah ilk olarak geline bir yemek yedirdikten sonra sıra gelini düğün

töreni için hazırlama işlemine geçilir. Gelin düğün için giyeceği kıyafeti sağdıçları yardımı ile giyer ve çok fazla makyaj yapılmadan gözlerine sürme çekilir. Barak Türkmenleri kafalarına kat kat eşarp bağlayıp tozak/sedef takarak kürek başını kafasına geçirir, Antep merkezde ise gelinin kafası fes üzerine işlenmiş gümüş süslerle süslenirdi (KK1, KK39). O sırada erkek evinin önünde toplanan kalabalık davulun çalması ile oynamaya başlar. Erkek evinde eğlence hâkim iken o saatlerde kızın evinde matem havası vardır (KK14, KK28, KK34, KK43). Erkek evi belirli müddet akraba ve komşuları ile oynadıktan sonra toplanıp gelini almaya giderdi. Gelini almaya gitmeden önce bayrak hazır edilirdi. Çeşitli balon, tül, üzerlik, sedef, bayrak vb. eşyalar ile süslenen bayrak sağdıçın eline verilirdi. Davul ve zurna eşliğinde yola çıkıldıktan sonra kız evinin oraya gelince misafirler oynamaya başlardı. Eğer kız evine araba ile gidildiyse kornalar çalınmaya, at arabası veya fayton ile gidildi ise davul ve zurna ekibinin yardımı ile geldiklerinin haberini karşı tarafa verirlerdi. Kız evine yaklaştıklarında eğlencenin dozu artar “yahhhhhh” sesleri ile zılgıtlar birbirine karışırdı (KK9, KK10, KK11, KK12).

Bu sırada kız evinin akrabaları gelini uğurlamak için çoktan toplanmıştır. Evin içerisinde matem havası hâkimdir. Sık sık geline, “Allah bahtını açık etsin, iyi bir gelin ol, kocanı ve ailesini üzme, yeni evini yuvan bil, gelinliğin ile girdiğin evden kefenin ile çıkmak nasip olsun” gibi sözler söyleyerek öğüt verilir (KK14, KK28, KK34, KK43).

Korna sesleri ve zılgıtlar ile kız evine yaklaştıklarını belli eden oğlan evi yakınları, kız evi tarafından karşılanır. Kırsal kesimde damat gelin almaya gitmeyip köyün girişinde genellikle beklediği için oğlanın babası veya bir büyüğü tarafından gelini almak için içeriye girilir (KK23, KK28, KK29, KK30). Fakat kız tarafı buna hemen müsaade etmeyerek kapıyı açmaz. Oğlan evi, kız tarafını ikna etmeye çalışsa da belirli bir miktar parayı kapıyı tutan gence vererek içeri girebilir (KK3, KK10, KK31, KK37). Gelen misafirler kız tarafının ev sahipleri tarafından güler yüz ile karşılanır ve gelen kişilere su, çay vb. ikramlarda bulunulur. Bu arada genç kıza takı takma merasimine başlanır. İlk önce anne ve baba takılarını kızlarına burada takmak istiyorlar ise onlar bu işin başını çeker. Takıyı takan anne ve baba ağlayarak kızları ile vedalaşır. Takı merasiminden sonra sıra baba veya bir erkek büyük tarafından geline kuşak bağlama aşamasına geçilir. Takılacak olan kuşağın rengi kırmızıdır. Bu kemer gelin olacak kızın bekâret simgesidir. Bu kemer oğlan tarafına “Biz kızımızı

namuslu bir şekilde yetiştirdik ve öyle size gönderiyoruz.” mesajını içerir (G27).

Baba, kardeş veya evin bir büyüğü tarafından takılan kuşak gelinin beline üç defa dolandır. Üç kere bağlayıp, çözme işlemi yaptıktan sonra en sonuncu da gelinin beline düğümlenir. Beline kuşağı takan kişi burada geline bir hediye vermeyi ihmal etmez. Kuşağı bağlanıp takıları takılan genç kız için artık baba evinden ayrılma zamanı gelmiştir. Düğünün en hüzünlü sahnelerinden birisi de bu andır. Gelin, anne ve babasından başlamak üzere evde bulunan herkesin ellerini öpüp helalleşir. Kendisini karşılamaya gelen kişinin yardımıyla evin dışarısına çıkartılır. Gelin, evden çıkarken aile fertleri gelinin götürüleceği aracın arkasına dökmek için su hazırlar (G27). Bu su, gelinin kısa sürede ziyarete gelmesi ve ailesini unutmaması için yapılan bir ritüeldir.

Kayınbaba eşliğinde gelini almak için süslenen atın (fayton, araba vb.) üzerine gelin bindirilir. Burada herkes gelini süzmeye başlar. Kimi gelinin ata binmesini, kimi at üzerinde duruşunu, kimisi silahtan korkup korkmadığını, kimisi de gelinin üzgün veya mutlu olup olmadığını dikkatle inceleyerek bir yorumda bulunurdu(KK15, KK23, KK32). Bu atın kılının başkaları tarafından çekilmemesine özellikle dikkat ederlerdi. “Eskiden atın üzengilerinden birer kız tutardı, başından ve kuyruğundan ayrı ayrı adamlar tutarlar. Atın kuyruğundan bir tel çekilir, yularından ve üzengilerin aralarından birer taş geçirilse gûya güveği bağlanırmış” (Özbaş, 1958, s. 44). Bu bağlanma olayının gerçekleşmemesi için özellikle dikkat edilirdi. Gelin ile beraber çeyizi de aynı zamanda gidecek ise başka bir ata veya eşeğe de gelinin çeyizi yüklenir. Gelinin ata binmesine yardımcı olunduktan sonra kına gecesinde üzerine oturduğu minderi kucağına verilirdi. Gelinin kucağında bulunan yastığı güveyinin arkadaşlarından biri kaçıtır ve bir yarışa tutulur (KK23, KK28, KK32). Bu oyunun açıklaması şöyledir:

Eskiden gelin ata bindirilir, önüne bir yastık verilirdi. Terkisine bir oğlan çocuğu alınır. Atın başını bir adam çeker, atın kuyruğundan da bir adam tutar. Bu şekilde alehey, zılgıt, yah yah sesleri arasında köyün etrafında dönülür, gezilir. Evvelâ gelin yakın akrabalarından birisinin evine misafir edilir. Gelinin önündeki yastığı alan bir diğeri, yastığı götürüp güveğinin başına vurur, güveği yastığı getirene bahşış verir. Gelinin terkisine bir oğlan çocuğu bindirmekten maksat, gelinin ilk doğacak çocuğunun da erkek olması temennisinden ibarettir (Şahin, 1962, s. 76).

Gelin, baba evinden ayrılırken herkeste bir hüzün başlar. Gelin alayının, gitmesi esnasında karşısına çıkan belirli insanlar gelinden bahşış isterler. Gelin alayı, bu araç ile sokaklarda gezdirilirken eğer damat gelini almaya köyün içerisine girmedi ise damat ilk önce alınır (KK23, KK28, KK29). Davul ve zurnalar ile gelin alayı

sokak sokak gezmeye ve arada da durarak oynamaya devam eder. Sık sık para almak için yolu kesilen gelin alayının imdadına sağdıç yetişir. Daha önceden hazırlanan paralar yol kesen insanlara dağıtılır (G27).

Gelin köy aşırı başka bir yere gidiyorsa yol uğrağı köylerde ki kadınlar toplanarak gelinin geçeceği yol üzerinde durur ve yüzünü açarak bakarlar. Geline baktırmamak çok ayıp sayılır. Yollarda çiftçi, çoban rastlarsa çiftçi çiftini; çoban sürüyü çekerek gelinin yolunu bağlar ve bahşiş isterler. Bunlara verilecek bahşişleri gelin kendisi verir. Bu bahşişler mendil, kese, terlik gibi küçük şeylerdir (Özbaş, 1958, s. 45).

Gelin alayı, gelini getirecekleri eve yaklaşırken müziğin ritmini hızlandırır, araba kornaları ve zılgıtlarla ortamı şenlendirir. Genellikle eski geleneklerimizde gelinin kayınvalide evinde yaşaması anlayışı olduğundan dolayı bu evin önünde gelin alayının gelmesini bekleyen misafirler, zılgıt seslerinin yaklaştığını duyunca silah sıkmaya başlarlar. Daha sonra kayınvalide kapısına gelen gelin, araçtan inmek istemez. Bunun karşılığında kayınbabadan hediye istenir. Kayınbaba durumuna göre hayvan, toprak, bahçe veya altın verir (G27, KK7, KK9, KK10, KK15). Bunun karşılığında gelin at/araç/fayton gibi vasıttan inerken ayağının altında bir hayvan kesilir (KK11, KK48). Gelinin arabadan indiğini gören misafirler zılgıtlar çalmaya başlar. “Maşallah, maşallah gelinimize de maşallah” diyerek gelini överler. Kaynana evin damına çıkarak yeni evli çiftin üstüne mısır, şeker, bozuk para, çerez vb. yiyecekler atar. Çevrede bulunanlar bu atılanları alıp saklamaya çalışır (G27). Çünkü saklayanların kısmetinin açılacağına inanılır. Geline, yeni evin kapısından girmeden önce kapı eşiğine nar attırırlar. Bunun sebebi bol bereketli bir gelin olsun, çocukları çok olsun dıyedir. Gelin kapıdan girmeden önce ayağının altında bir cam bardak kırar. Bu bardağı sağ ayağı ile ve tek seferde kırması beklenir (G27). Kayınvalide ve kayınbaba ellerini yukarda birleştirirler ve gelinin kollarının altından geçmesini beklerler. Bu hareketin sebebi, gelinin büyüklerinin sözünün dinlemesi ve saygılı olması amacıyla yapılır (KK15, KK23). Kayınvalide gelinin ağzına bal sürer. Oğlu ile gelinine veya gelini ile kendisine de şeker yedirir. Yeni gelen gelinin ağzı tatlı olsun, güzel geçinelim niyetiyle yapılır (KK15, KK23, KK27). Gelin, Kuran-ı Kerim’in altından geçerek içeri girer. İçeri girdikten sonra bazı bölgelerde kendisini yerde bir süpürge karşılar. Eğer gelin temiz ise bu süpürgeyi alıp kenara koyar, eğer temiz değil ise ayağı ile kenara iter (KK30, KK43, KK45). İçeri giren gelin herkesin onu rahatça görebildiği bir yere oturtulur. Gelen misafirler ile tanışır ve merhabalaşır.

Gaziantep geleneksel halk kültüründe kuşak bağlama bütün gelin alma

ritüelleri sırasında yapılmaktadır. Bekâret ve gayret sembolü olarak bilinen kırmızı kuşak, gelin evden ayrılmadan önce babası ya da ağabeyi tarafından tekbir ve salâvatlar eşliğinde gelinin beline bağlanır. Gelinin erkek kardeşi yoksa bu işi amcası veya dayısı yapmaktadır. Kırmızı renkli 4-5 cm genişliğinde olan bu kuşağı gelinin beline üç defa çözerek bağlamak âdettir. Günümüzde gayret kuşağını geline bağlayan kişi bağlama işi bittikten sonra geline orada hediyesini takmaktadır (G27). İnan, saçı adeti için şunları söylemiştir:

Evlenme törenlerinde en yaygın âdet saçı saçmaktır. Bu âdetin kökeni İslamiyet öncesi Orta Asya Türk âdetlerine kadar dayanır. Evlenme törenlerinde gelinin ve güveyinin başına saçı saçılır. Saçı saçmak Orta Asya Türklerinde yabancı soya mensup bir kızın kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinidir (İnan, 1954, s.167).

Gaziantep kültüründe de saçı saçma âdeti sıkça uygulanmaktadır. Gelinin üzerine serpilene arpa, buğday, şeker gibi yiyeceklerin serpilme amacı ailenin bereketli olması ile ilgilidir. Geline nar kırdırmanın amacı ise nar tanesi hem eve bereket getirsin hem de nar tanesi kadar çok çocuğu olsun inancından kaynaklıdır. Gelin eve girerken kaynana tarafından gelinin ağzına bal sürme, şeker yedirme, kapıya bal sürme gibi işlemlerde ise gelinin ağzını bağlayarak geçimli olmayı sağlama ve gelinin tatlı dilli olmasını dileme amacıyla yapılır.

Bizim kültürümüzde eşik çok değerlidir. Eşiğin kutsallığı düğün kültürü içinde de kendine yer bulabilmiştir. Gelin ve damat eve girerken genellikle eşiğe basmadan atlayarak ya da eşinin kucağında içeri girer. Bunun haricinde eşiğe, yağ ve bal sürülmesi gibi işlemlerde de eşiğin kutsallığını görmekteyiz. Kültürümüzde yer alan eşiğin cinler tarafından yurt olarak tutulmasından kaynaklı eşiğe karşı bir korku ve saygının gerektirdiği pratiklerin uygulandığını görmekteyiz. Eşiğe basan kişinin cinler etkisinde kalarak zarara uğrayacağı düşüncesinden dolayı yeni evli çiftler eşiğe basmamaya, bassa bile sağ ayak ile basmaya dikkat ederler.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelin alma/Gelin indirme’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin eskiden atla getirilirdi (KK7, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29, KK31, KK32, KK33, KK44, KK48, KK49, KK50).

Gelin getirilecek at özenle seçilirdi. Atın erkek olmasına ve özellikle beyaz olmasına önem verilirdi (KK15, KK23, KK27, KK28, KK48, KK49).

Gelin getirilecek at süslenirdi. Atın sahibine de vermek için bazı hediyelikler ata asılırdı (KK28, KK32, KK49, KK50).

Gelin evinden ayrılırken kafasının üzerine kırmızı örtü geçirilir (KK27, KK29).

Eski zamanda gelin getirilecek olan at gelinin dul mu bekâr mı olduğunu bilirdi. Dul ise üzerinde durmasına müsaade etmez, bekâr ise ses çıkarmazdı (KK15).

Gelini getirecek olan atı evin en güvenilen iki kişisi tutardı (KK15, KK23, KK32, KK33, KK49, KK50).

Gelin atla geliyorken atın veya konvoyun önünde bayrak taşınır (KK23, KK28, KK33).

Gelin almaya konvoy ile gidildiği zaman o arabalara, havlu yazma vb. bağlanır (KK34, KK36, KK37, KK48).

Gelin almaya kırsalda damat gitmezdi. Köyün çıkışına gidip gelinin gelmesini beklerdi (KK23, KK28, KK29, KK30, KK31, KK33, KK39, KK44, KK45).

Gelin atla geliyorken arkasına bir erkek çocuk bindirilirdi. Bu o gelinin ilk çocuğunun erkek olması için yapılır (KK23, KK28, KK32).

Gelin baba evinden geliyorken getirdiği yastığın üzerine erkek çocuğu olsun diye bir erkek bebek oturturlardı (KK39, KK48).

Eskiden gelin alındığı gün yastık kaçırma oyunu oynanırdı. Gelin gelirken karşı taraftan bir atlı birisi gelirdi. Biri yastığı atardı. Ondan sonra bu atlı kişiler arasında yastık kapma yarışı yapılırdı. Kim o yastığı getirip aileye teslim ederse o ödüllendirilirdi (KK23, KK39, KK49).

Gelin alma gününde eskiden baba evinden yastık kaçırlırdı (KK15, KK23).

Gelin baba evinden çıkmadan önce evde bir matem havası vardır. Gelin evden gitmeden önce Kuran-ı Kerim okunur (KK14, KK28, KK34, KK43).

Erkek tarafının orda davul zurna ile başlayan hareketlilik kız evinin önüne kadar sürer. Kız evinin önünde de davul zurna çaldırılır (KK9, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34,

KK36, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48, KK49, KK50).

Gelini almaya gelen erkek tarafı kız evinin kapısında eğlenirken gelinin bu eğlenceye katılması pek hoş karşılanmaz (KK10, KK26, KK28).

Eskiden gelin almada Barak âdetlerine göre altuniye poşu olmadan kızı evden çıkarmazlardı (KK1, KK39).

Gelini erkek tarafına babası veya abisi, yok ise amcası, dayısı teslim eder (KK11, KK12, KK23, KK26, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK34, KK43, KK44, KK48).

Damat adayının bazen ise kimsenin teslim etmesini beklemeden kız evine çıkıp gelini kendisi teslim aldığı da görülmüştür (KK10, KK12).

Gelinin belinde bulunan kırmızı kuşağı abisi, amcası vb. büyüğü bağlar. Bağladığı zaman da geline hediye vermeyi ihmal etmez (KK9, KK10, KK11, KK12, KK14, KK23, KK26, KK27, KK29, KK31, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kuşak bağlama işlemi üç kez tekrarlanır (KK10, KK12, KK14, KK23, KK31, KK36, KK49, KK50).

Günümüz hayat şartlarından kaynaklı olarak bazen baba evinde kuşak bağlamı işlemi atlanarak bu işlem düğün salonunda da yapılabilmektedir (KK12).

Gelin kapıdan çıkmadan önce odaya kitlenir ve bahşiş istenir (KK3, KK10, KK31, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48).

Gelin baba evinden çıkmadan önce Kuran-ı Kerim ve bayrak iner (KK34).

Gelin adayı alındıktan sonra bir müddet caddelerde, gezdirilir. Yakınlarda türbe var ise oranın önünden de geçirilmeye gayret edilir (KK9, KK10, KK11, KK15, KK23, KK26, KK30, KK33, KK34, KK46, KK48).

Gelin arabasının önüne ip çekilir, taş koyulur. Amaç sağdıçtan para almaktır (KK23, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK35, KK36, KK44, KK48, KK49, KK50).

Gelin almaya gidildiğinde birkaç yerde yol üzerinde durup davul-zurna ile oynanır (KK49, KK50).

Gelin adayını baba evinden almaya kaynana gitmez (KK9, KK15, KK21,

KK34).

Yeni gelini kaynana eve geldiği zaman kıskanmasın diye göğüslerine siyah taş koyardı (KK34).

Halk arasında gelin eve geldiği zaman gelinini kıskandığı için “Kaynananın balağından yılan dolandır” lafı söylenir (KK11).

“İslâhiye’ de, “Gelin ineceği zaman yemek pişirilen kepçe düşmanlar çatlasın diye atın tırnağına vurularak kırılmaktadır (Ekici, 1996, s.).”

Gelin kaynana evine geldiği zaman önüne büyük bir kurban getirilir. Gelin bu kurbanı eğer kucağına bir kerede alıp yere doğru atarsa o geline “Bu kız babayığıt” derlerdi (KK48).

“Gelini attan, doğuracağı ilk çocuk erkek olsun diye, bir erkek çocuk indirir. Oğlan anası kızın ayağının dibinde bir tahta kaşık kırar. Köylü kadınlar geline bakıp «Emeğimize değmiş» derler (Çavaz, 1983a, s. 43).”

Gelin evine geldiği zaman ayağının kenarında kurban kesilir (KK11, KK48).

Gelin arabadan inmek istemez ve kayınbabasından hediye istenir. Kayınbaba durumuna göre tarla bahçe, para, altın vb. şeyler verir (KK7, KK9, KK10, KK15, KK23, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK34, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48).

Gelin arabadan inerken silah sıkılır (KK33, KK44, KK45).

Kayınvalide evine gelen gelini kapı önünde davul zurna eşliğinde bir süre oynatır (KK12, KK14, KK26, KK30, KK33, KK34, KK37, KK44).

Gelin gelir gelmez hemen şaba çağırılır. Gelen abdal gelin ve damadın önüne geçerek Şabaa gelin hanıma, şabaaa damat beye diyerek ikisinden de bahşiş alır (KK33).

Gelin geldiği zaman kaynananın, görümcenin yüzüne ocağın karasından sürülür. Bu işlem eğlence amaçlı yapılır (KK33, KK44).

Gelin kaynana evine geldiği zaman kafasından aşağı bulgur, şeker, ceviz atarlar. Bulgur atılmasının sebebi evlerine bereket gelsin diyedir (KK9, KK10, KK11, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK29, KK30, KK33, KK34, KK36,

KK37, KK43, KK44, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Saçılan yiyecekleri geline yedirirler. Gelin ne kadar yerse o kadar erkek çocuğu olacağına inanılır (KK50).

Gelin içeri girmeden önce kapının önünde bardak kırılır. Bu bardak sağ ayak ile kırılmaya çalışır (KK9, KK10, KK12, KK15, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK32, KK34, KK37, KK43, KK44, KK45, KK46, KK49, KK50).

Gelin içeri girmeden önce kapının önünde bardağı tek seferde kırarsa gelinin evde sözünün geçeceğine inanılır (KK12, KK26, KK30, KK44, KK45, KK49, KK50).

Gelin içeri girerken tahta kaşık koyarlar. Bu kaşığı gelinin kırması beklenir (KK32).

Gelin içeri girerken testi kırar (KK34, KK43, KK49, KK50).

Gelin kaynanası ve kayınbabasının kollarının altından geçer. Bunun sebebi söz dinlemeyi bilsin, saygılı olsun diye yapılır (KK15, KK23, KK26, KK30, KK36, KK48, KK49, KK50).

Gelinin önüne süpürge atılır. Süpürgeyi eğilip alarak kenaraya koyuyor mu diye bakılır. Bu işlem gelinin hamarat olup olmadığını test etmek için yapılır (KK30, KK43, KK45).

Gelin evden içeri geçerken kafasının üzerinden Kuran-ı Kerim tutulur (KK3, KK9, KK10, KK12, KK15, KK23, KK26, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK43, KK48, KK49, KK50).

Gelin içeri girdiği zaman kafasının üzerinde ekmek tutulur (KK26).

Gelin içeri girmeden önce nar kırar. Sebebi bolluk, bereket getirsin dıyedir (KK9, KK14, KK23, KK26, KK27, KK30, KK33, KK48, KK49, KK50).

Gelin içeri geldiği zaman geline önce ayna gösterilir. “Ayna gibi bahtın olsun” denir. Daha sonra Kuran-ı Kerim gösterilerek “Kuran gibi dinin olsun” denir (KK49, KK50).

Gelinin baba evinden getirilen çivi, gelin geldiği zaman oturacağı evin kapısına çakılır. Geldiği evde çivi gibi çakılı kalsın diye yapılır (KK49, KK50).

Kaynana gelinin ağzına bal sürer. Bu gelinin tatlı dilli olması için yapılır

(KK15, KK23, KK27, KK36, KK43, KK48, KK49, KK50).

Kaynana içeri giren damat ve geline şeker yedirir. Bu ikisinin de ağızları tatlansın diye yapılır (KK26, KK34, KK47).

Gelinin kafasından aşağı kaynanası tarafından atılan şekerleri bekâr gençlere yedirmeye çalışırlar. Kızın bereketi, uğuru gençlere de geçsin diyer (KK3, KK49, KK50).

Gelin geldiğinde kucağına ilk çocuğu erkek olsun diye erkek bebek verilir (KK15, KK21, KK24, KK26, KK47, KK48).

Gelin kayınvalidesiyle yaşamayıp başka bir yerde oturacak olsa bile ilk önce kayınbaba evine gelinir (KK14).

Gelin kaynana evine geldiğinde yere bir döşek serilir. Gelin görmeye gelenler o döşeğe ve gelinin ayakkabısına para koyarlar (KK24).

Gelin adayı içi şeker ve para dolu testiye kırma işlemi yapar. Amaç nazarı defetmektir. Bu gelenek kına gecelerinde yapıldığı gibi kayınvalide evine girmeden öncede yapılmaktadır (KK14, KK27, KK37).

Gelin içeriye girerken damat dama çıkarak elma, şeker vb. yiyecekler gelinin üzerine doğru atılır. Gelinin yanındaki kişiler kendilerine uğur getirsin diye bunları toplarlar (KK3, KK12, KK15, KK23).

Gelin evin içine girdiği zaman yumurta verme âdeti de vardır. Verilen yumurta kapının üzerinden atılmaya çalışılır (KK3).

Gelin baba evinden ayrılıp evine girerken gelinin kafasına yukardan okunmuş buğday, şeker vb. maddeler serpilir. Bunun amacı meyve gibi ağızları tatlansın, buğday kadar bereketli bir hayatları olsun gibi bir inanış vardır (KK3).

Gelin babasının evinden çıkmadan önce ayakkabısının içerisine para veya altın konulurdu (KK4, KK24).

Düğün alaylarında bayrağı taşımayla görevli olan bir bayraktar vardır. Bu kişi süslenmiş olan bayrağın tepesine nar takıp yürürdü. Düğün alayı ile birlikte geldiklerinde bayraktar sopanın üzerinde duran narı geline verir. Gelin ise bu narı oğlan evinin damına atardı. Nar atmak, nar kırmak bereket anlamına gelirdi (KK4, KK23)

Oğuzelinde eskiden dul gelini ata bindirmezlmiş. Daha önceden yaşanmış bir olayda dul gelin ata bindiği için köye türlü felaketler gelmiş (KK11).

Gelin babaevinden erkek tarafına verilmek için hazırlanan hediyelekler getirirdi. Buna halk arasında “Yanıt” denir. Kaynanaya, kayınbabaya, kayna, elti, görümce vb. yakın akrabaya bohça hazırlanır (KK38, KK49, KK50).

Değerlendirme:

Gelin alma ve indirme merasimlerinin eski ile yeni uygulamaları arasında çok fazla fark bulunmamaktadır. Eskiden gelinin at/fayton/tahteravan üzerinde geldiğini, bugün ise bu araçların yerini araba/limuzinin aldığını görmekteyiz. Gelini almak Gaziantep merkez ve kırsal kesiminde de davul ve zurna ile yapılmaktadır. Geçmişten günümüze gelinin eve girmesi aşamasında yapılan saçî âdeti halen geçerliliğini sürdürmektedir. İster kırsal kesim olsun ister merkez gitmiş olduğum pek çok saha çalışmasında saçî geleneğinin halen devam ettiğine şahit oldum.

2. 3. 2. Gelinçi/ Düğün

Türk kültürünün en önemli geçiş dönemi unsurlarından birisi olan “düğün”, insanlar arasındaki sosyal bağları güçlendiren, gelenek, görenek, değer yargılarını eğlenerek kuşaktan kuşağa aktarılmasına izin veren bir aşamadır. Bu aşamada insanlar kültürel kodlarını, eğlenerek devam ettirebildiği için bu törenler mutluluk verici bir fonksiyon taşımaktadır.

Düğün konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından örnekler üzerinden tartışmak gereklidir.

Kırgızlarda düğün hem kız evinde hem de oğlan evinde yapılmaktadır. Evlilik merasiminin birinci bölümü kız evinde yapılan kız düğünüdür. Kız toyunda (düğününde) erkek tarafından kızın anne ve babasına elbise alınır. Zengin yemek çeşitleri hazırlanıp sepete konur, arabayla kız tarafına götürülür. Bu düğüne damadın anne babası, yakın akrabaları, sağdıç, saygın sevilen birkaç tane ihtiyar katılır. Böylece kız evinde düğün başlar. Eskiden düğünlerin çok uzun sürdüğü hatta bazı biy ve manapların düğünleri kırk gün yaptığı belirtilmektedir (Jumabayev, 2006, s.46).

Anadolu coğrafyasında görülmeyen farklı bir uygulama olan kız düğünü Kırgızlarda görülmektedir. Kültürümüzde kız ve erkeğin bir arada olarak düğünlerde yer alır. Burada hep beraber bulunmanın amacı ise eğlenmek, eğlendirmek, sosyal

etkileşimi arttırmak ve düğünü herkese ilan etmektir. Bu uygulama Kırgızlar ile Anadolu sahası arasında ki bir farklılıktır.

Gaziantep geleneklerinde de düğün, düğün bayrağının erkek evinin damına asılması ile başladığı saha çalışmalarından elde edilen bilgidir. Bunun bir başka örneği de Yörükler arasında da görülmektedir. Örneğin:

Bulgar Dağındaki Yörüklerde her obanın bir düğün bayrağı olur ve evine davet edilen her oba mutlaka bayrak açarak gelir. Obalardan gelen “düğün bayrağı” adı verilen bu bayrakların çoğu kırmızı beyaz, kırmızı mavi, beyaz yeşil ve düz kırmızı renktedir. Bugün bu bayrakların en gözdesi üstünde ay ve yıldız bulunanlardır. Önemli düğünlerde obanın birkaç gün önce bayrak diktikleri görülür. Güveyinin çadırına çok uzun direkler üzerine iki bayrak daha çekilir ki buna “gelin bayrağı” denilir. Bu bayraklardan biri çadırın sağına, diğeri soluna asılır. Çadırın sağındaki bayrağa “oğlan bayrağı”, solundaki bayrağa ise “gelin bayrağı” adı verilir. Bu bayrakların karşılıklı ve eşit şartlar içinde olmasına dikkat edilir. Çadırın sağına dikilmiş olan oğlan bayrağının altına da evli olan düğüncüler gelir. Her iki taraf da bayrakların başına takılmış olan elmalara silahlarıyla nişan alırlar. Elmayı ilk vuran kişi gelinden güzel bir çevre hediyesi alır ve obada kendisinden övgüyle söz edilir (Yalman, 2000, 275).

Bu bilgiye ek olarak bir örnek:

Güneydeki Türkmenler arasında düğünlerde bayrak asmak âdettir. Bu düğün bayrağı güveyinin gireceği evin kapısı üstüne asılır. Bayrağın kendine göre bir özelliği vardır. üçte biri ve ağaca bağlı olan kısmı beyaz, geri kalanı kırmızı olup, kırmızının tam ortasına beyaz bir nal şekli çizilmiştir. Gerek beyaz, gerek kırmızı parçaya ayrıca el şeklinde oyulmuş parmaklı filan birer bez dikilir. İşte buna düğün bayrağı denir. Kilis’in içinde bu bayrak basbayağı bir bayrak olup yalnız Kilis’e mahsus olmak üzere düğün evinin kapısının üstüne asılır (Yalman, 1977,s.80).

Düğünlerin başladığının simgesi erkek evinin damına bayrak asılması olsa da törenin başladığının bildirilmesi ise abdalların çabalama dediğimiz havayı çalması ile başlamaktadır. Bu fasıl gösterisi düğünün başlamış olduğunu ve misafirlerin yavaş yavaş geldiğinin işaretidir. Örneğin:

Güneydeki Türkmenler arasında, köy düğününe davul gelirken köye 5-10 dakika uzaklıkta çalmaya başlar. Düğün sahibinin akrabalarından birkaç kişi davulu karşılar ve davulun önüne düşerek tek ayakla seke seke köye girer ve aynı sekişle köyü davulla birlikte dolaşır ve köyün meydanına gelir. Bu her düğünde yapılan eğlenceli bir törendir (Yalman, 2000, s.77). Buna “çalama” denilmektedir. “Abdal çabalama sırasında çaba havası çalar.” (Erkoçak, 2003,s.93)

Sahada edinilen bilgiye göre kırsal kesimde halen düğün öncesinde abdallar sabah erkenden fasıl çalmaya başlayarak düğünün başladığının haberini komşu ve akrabalara bildirmektedir.

2. 3. 2. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinçi/ Düğün

Gaziantep’te gelinçi eski tabir ile düğünden önce yapılan eğlence anlamına gelmektedir. Fakat şuan gelinçi ve düğün aynı günde yapılmaktadır. Gelinçi

genellikle yemekli olmaktadır. Gelinin akrabalarıyla bir arada bulunarak rahatça eğlenebildiği bir gecedir (KK27, KK38, KK42).

Tokuza göre gelinçi eskiden şöyle yapılmakta idi:

Gelinçi, gelinin evine getirildiği gündür. Gelinçi günü, ana evinden ayrılan gelinin önce gelinçinin yapılacağı yere, oradaki eğlencelerden sonra oturacağı eve götürülmesi ve güveyi namazdan sonra gerdeğe girmesiyle son bulunur. Gelinçide eğlence daha çok kadınla ilgilidir. Genelde Perşembe günü yapılan gelinçiler kaba kuşlukta yani sabah saat 10.00 sularında başlar, saat 12.00'de 'çıkın saati' yani yemek molasından sonra ikinci vaktine kadar devam eder (Tokuz, 2004, s197).

Düğün günü genellikle perşembe günü olarak başlamaktadır. Perşembeyi cumaya bağlayan gece kutsal olduğundan gerdeği bu güne getirmeye önem verilirdi. Düğün töreni günü düğün bayrağı da erkek evinin damına asılır. Bu bayrak ile beraber hangi evde düğün olacağı belirtilmiş olur. Ekici İslahiye'de yapılan bir düğün için şu bilgileri vermektedir:

İslâhiye düğünlerinde, düğünün yapıldığı eve belli olması için oğlanın kirvesi, dayısı veya amcası küçükbaş bir hayvan kestikten sonra bayrak dikmektedir. Bu bayrak günümüzde Türk bayrağı olduğu gibi, eskilerden Hasanlök Köyü'nde kırmızı ve beyaz bezden, Kayabaşı Köyü'nde ise kırmızı, yeşil ve mavi renklerden oluşan sembolik bir bayrak dikildiği tespitlerimiz arasındadır. Bayrağın asıldığı direğin başına, soğan, elma, zeytin dalı ve çiçek asılmakta; daha sonra da bu süslere ateş edilerek vurmaya çalışılmaktadır (Ekici, 1996, s.)

Balonlarla, çiçeklerle iğde dallarıyla süslenmiş olan bayrak türkülerle, manilerle erkek evinin damına asılır. Düğün yapılacağı sabah gelin kız akrabaları tarafından hazırlanır. Üzerine duvak dediğimiz beyaz bir örtü örtülür Gelin saçları örülürken şu parçanın söylendiği Barlas tarafından verilmektedir:

Ayda garış
Günde süngüç
Topuk sana
Haber salmış
Durmasın durmasın
Gelsin demiş (Barlas, 1962b, s.21)

Manisi söylenerek onun bu gün itibariyle çocukluk devrinin bittiğini, kadınlık devrinin başladığı anlatılmaya çalışılır. Kız baba evinde son kez yemek yerdi. Bu son yemek çok önemliydi. Çünkü artık kız baba evinden ayrılıyor ve bu evde yiyeceği rızkı kalmıyordu. Yukarıda bahsettiğim gibi erkek tarafından bir grup insan gelini almaya gelir:

Kızı almak için gelenler eve girip birer kahve içerler ve bu sırada kahve içtikleri fincanlardan bir tanesini çalarlar. Evde çakılı bir çiviye kurutulmuş bir narı da

hevenginden söküp yanlarına alırlar. Bu fincanın ne işe yaradığı biraz sonra anlatılacaktır. Çivi gerdekte çakılır. Narı ise kız gerdek odasının duvarına vurup parçalar (Barlas, 1962b, s.22).

Gelin evden giderken ailesiyle vedalaşır ve ağlamaya başlar. Bu vedalaşma esnasında ağlamayan gelini hoş karşılamazlar. Mahallelerinden bir gelinin gideceğini bilen gençler ise atların/arabaların önüne birkaç kez ip çekme girişiminde bulunurlar (KK23, KKKK27, KK28). Özbaş bu olayı şöyle anlatmıştır:

Gelin köy aşırı başka bir yere gidiyorsa yol uğrağı köylerde ki kadınlar toplanarak gelinin geçeceği yol üzerinde durur ve yüzünün açarak bakarlar. Geline baktırmamak çok ayıp sayılır. Yollarda çiftçi, çoban rastlarsa çiftçi çiftini; çoban sürüyü çekerek gelinin yolunu bağlar ve bahşiş isterler. Bunlara verilecek bahşişleri gelin kendisi verir. Bu bahşişler mendil, kese, terlik gibi küçük şeylerdir (Özbaş, 1958, s.45).

Gelinin geçmesi esnasında belirli yerlerde ipler atların önüne çekilerek giden alaydan bahşiş istenir. Bunu yapmada ki amaç mahallerinden kız almanın kolay olmayacağını bildirilmesidir.

Kaynana evine gelen gelin adayının üzerine damdan şeker, darı, para, fıstık atılır. Gelinin annesinin evinden çalınan bardak burada gelinin ayağının altına verilir. Bu bardağı gelinin tek hamlede kırması esastır. (KK9, KK10, KK12, KK15, KK26)

İçeriye girecek olan kızın maniler ile karşılandığını Barlas şu örnek ile ifade etmektedir:

Gelir salını
Giyer alını
Canım sen hoş geldin
Sefa geldin. (Barlas, 1962b, s.22)

Kuran-ı Kerim-i öpen, yüzüne ayna tutulan gelin adayı içeride kendisi için ayrılan yere oturur ve misafirlerin gelip onu seyretmesini izler (KK49, KK50).. Geleneklerimizde kayınvalide tarafından gelinin ağzına tatlı bir şey veya şeker verme âdeti vardır. Genellikle tatlı yedirilecekse bir kısmı geline bir kısmı kayınvalideye verilsin ki aralarında bir sorun çıkmasın (KK15, KK23, KK27, KK36).

Sıra düğün yemeği işine gelmiştir. “Gelin geldikten sonra tüm konuklar için bir sofraya kurulur, hep birlikte ‘Düğün Yemeği’ yenir. Bu yemek oğlan babası tarafından verilir” (Çavaz, 1983a, s.43) Sabahtan hazırlanan doğrama, pilav, dolma, et kavurma, kabaklama gibi yiyecekler ya aşçı ya da düğün yemeklerini güzel yapan birileri tarafından yapılır. Bu yemek yapma ve dağıtma işleminde herkes seferber olur ve erkek evine yardımcı olur. Günümüzün şef garsonu yerine geçen bu maştalık görevi “Yalnızca Hızmalının kızı denilen bir ailenin fertlerine verilmişti”. (Barlas,

1962c, s. 15). Maşta kadın yemek dağıtımını organize etmek için “pılavvv getir, cıvıkkk getir, su getir” diyerek bağırır ve eksikleri bildirirdi.

Düğün esnasında gelinin de orda bulunanlara hediyeler vermesi âdetlendi. Evden çıkmadan önce birtakım parayı, işlenmiş mendili yanına alır ve verilmesi gereken durumlarda hiç çekinmeden verirdi (KK4, KK24).

İslâhiye düğününde aşçı elinde kepçe ile gelinin yolunu keserek bahşiş istedi. Bir delikanlı da atın başını tutmuş gelini inmeye bırakmıyor. Meğer bu genç gelinin eski nişanlısı imiş. Gelinden para almadan atdan indirmemiş (Ural, 1945, s. 4).

Buradan da anlaşılabacağı gibi gelin kayınvalide evine gelirken birçok yerde bahşiş dağıtmaktadır. Bu hem gelinin alçakgönüllü olduğunu hem de insanların gönlünü yapmaya çalıştığını gösterir.

Gelin gelmesi sırasında birçok yerde durup eğlenilirdi. Fakat gelinin önünde eğlence yapılırken ailesinden ayrılan gelinin ağlaması neredeyse bir zorunluluktur. Ağlamayan gelini ayıplarlar ve hoş karşılamazlardı (KK10, KK26, KK28).

Düğünlerde yer alan çalgıcılar hakkında bilgi veren Barlas’a göre:

Gaziantep düğünlerinde maştaların yeri kadar kadın çalgıcıların da yeri çok önemliydi. Hele ki bu çalgıcıların içerisinde “Kara Havva” (Yetkin, 1963, s.5) denilen birisi vardı ki o olmadan düğün olmazdı. Kara Havva Afrika’dan gelmiş bir zenci idi. Düğünde kadınlar tepsilerle, darbukalar ile onun şarkılarına eşlik ederdi. Onların bu eğlenceye iştirak etmelerine “Hank Hareket” denirdi (Barlas, 1962c, s.15).

Kara Havva ve yanında bulunan kadınlardan oluşan ekibi Gaziantep düğün eğlencelerinde çok meşhurdur. Kara Havva hakkında detaylı bilgiyi Şakir S. Yener’den öğreniyoruz. Ona göre:

Kara Havva, Afrika zencileri gibi siyah, iri yarı, heybetli ve 50 yaşlarında izbandot gibi bir kadındır. Bunun, bu düğünlerde çalmak için kendine mahsus bir zilli defî vardır. Bunu kendine mahsus bir ahenkle çalar. Sokaktan geçenler Karahavva’nın çalgı sesini bilirler. Bazen buna komşu kadınlar deplek(darbuka) çalmasını bilen kadınlarda darbukalarıyla, büyük leğen veya teştlerin dış tarafına kaşık sapı veya başka bir tahta parçası ile vurmak sureti ile de katılırlar. Pek ahenkli bir heyet halinde çalarlar, söylerler (Yener, 1933, s.51).

Kara Havva’nın gelinin kayınvalide evine ilk geldiği anda gelin karşılama için söylediği “Aldır Abesi” isimli karşılama havası herkes tarafından bilinmekteydi.

Aldır abesi

Mordur libası

Ağa babası

Sevdiğim

Canım hoş geldin

Sefa geldin

Ellerde yüssük
Kolda bilezik
Her yerin nazık
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Gederim yola
Bakarım aya
Bir hanin
(yumuşak) maya
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğin yeşil
Eteğin döşür
Takıp takıştır
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğim aldır
Al dudak baldır
Saracak maldır
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğim atlas
İneler batmaz
Yalınız yatmaz
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğim beyaz

Geceler ayaz
Buda bir miraz
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğim sarı
Sallansan bari
Canımın canı
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Geydiğim mordur
Uçkurun tordur
Gelinlik zordur
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Kalem karşında
Çarşı başında
Onbeş yaşında
Sevdiğim
Canım hoş geldin
Sen sefa geldin (Yetkin, 1963, s. 245)

Kara Havva'nın Şirinnar türküsü de çok meşhurdu ve kadınlar bu şarkı ile düğün evinde coşarlardı.

Karahavva:

Şirin nar dane dane
Gel güzel döne döne
Gelin olduğun gece
Ağlarım yane yane

Dinliyenler ve oynuyanlar:

Şirin nar dane dane
Gel güzel döne döne

Karahava:

Tesbahına mercanım
 Nereden geliyin canım
 Cesette bir canım var
 Satar sana harcarım

Dinliyenler ve oynuyanlar:

Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Gidin bulutlar gidin
 Yarıma selam edin
 Yarım tatlı uykuda
 Uykusun halal edin

Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Giderim dur diyen yok
 Kebap oldum yiyen yok
 Ayrılık Köğnegini
 Benden başka giyen yok
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Urfanın demir tahtı
 Yağmur yağdı sel aktı
 Urfanın güzelleri
 Beni derde bıraktı
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Bugün ayın ondördü
 Kız saçını kim ördü
 Ördüyse yarım ördü
 Şahat getir kim ördü
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Habbabımın kışları
 Çıkamam yokuşları

Selam söyleyin yarıma
 Kamil beyin kuşları
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Giderim elinizden
 Kurtulam dilinizden
 Yeşil başlı ördek olsam
 Su içmem gölünüzden
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne

Giderim bende bende
 Bir ayvam kaldı sende
 Ayva gibi sarardım
 Hiç insan yok mu sende
 Şirin nar dane dane
 Gel güzel döne döne (Yetkin, 1963, s.245-246)

Düğün sabahı etrafta bir zurna sesi ile fasıl başlamakta ve davul ile beraber meydanda, kapıların önünde çalgı aletleri çalınarak düğünün başladığının işareti verilmektedir. Okuntusunu alan herkes hediyelerini de yanlarına alarak düğün mekânına gitmeye başlar. Bu sırada gelin süslenmektedir ve kayınvalide evinde yemekler yapılmaya çoktan başlanmış olur. Yemek seçiminde mevsim çok önemlidir. Eğer kış ise kuru fasulye, pilav, dolma, et kavurma daha çok yapılırken yazın daha çok sebze tarzi doğrama, kabaklama, et kavurma, pilav tercih edilir. Bu yemek yapma işini ya köyde yemek yapmayı iyi bilen kadınlar ya da para ile getirtilen aşçılar üstlenir. Yapılan yemekler el birliği ile dağıtıldıktan sonra misafirler yemeklerini yer. Yemekten sonra sıra “Şaba Töreni”ne gelir.“Şabaş, düğün sahibine ve çalgıcılara yardım için törenle toplanan paraya denir (Çavaz, 1983a, s.43) ” Şaba töreni verilmiş olan okuntuların karşılığında gelen hediyelerin sergilenmesi kısmı idi. Kayınbaba veya aileden erkek biri yazıcı seçilir. Yanlarında da davul ve zurna çalan çalgıcılar otururdu. Hediyesini verecek olan kişiler bir düzen içerisinde otururlardı. Ekonomik durumu en iyi olan kişi en başa oturarak hediyesini verirdi. Şabayı başlatan kişiden daha fazla hediye vermek ayıp sayılırdı. Davulcu hediye verecek olan kişinin yakınına gelir dombalak atarak davulunu çalar ve şabayı toplardı.

Bazende davulcu yerinde durup köçek elbisesi giyen tellal bu toplama işini yapardı. Davulu çalıp, “Mehmet efendiden 500 lira. Şabbbaaaaşşş, Şabaaaaşşş” diyerek önünde yuvarlanıp o kişiden kendisinede bahşiş atmasını isterdi. Yeni evli çifte verilen bu hediyeler sadece para olmak zorunda da değildi. Ev eşyası ve küçükbaş hayvan getirip düğün evine hediye eden misafirlerde bulunurdu. Bu hediyeler bir deftere not edildikten sonra büyük bir tencere kazanına atılırdı. Burada amaç kendisine gelen hediyelerin karşılığında kendisinin de o kişilerin düğünlerine giderek iadeyi ziyaret etmektir (KK8, KK10, KK12, KK15, KK23, KK26).

Şabaş töreninin bitiminden sonra sıra eğlence faslına gelir. Yörede kadınlar ve erkekler ayrı ayrı oynardı. Hatta düğün salonunda düğün yapılacaksa kadınların oynadığı alanın önüne çalgıcılar görmesin diye bir örtü çekilmesi de âdettendi (KK42). Her ne kadar ayrı oynamayı tercih eden insanlar olsa da Barak kültüründe ve bazı bölgelerde kadın ve erkek aynı yerde rahatça oynayabilmektedir. Halaylar çekilirken genellikle kırık havalar oynanır. “Kambersiz düğün olmaz” mantığından da hareketle her düğünde bir baş çekmeyi bilen, oyun konusunda donanımlı birileri vardır. Bu kişiler okuntular ile düğüne özellikle davet edilirdi. Güzel oynamayı bilen yetenekli kişilere her düğünde illa bir baş çektirirlerdi. Sesi güzel olan kişilere de düğünde şarkı söyletmeye özen gösterirlerdi (KK23, KK44). Her ne kadar düğün eğlencenin ve oynamanın mekânı olsada gelin adayının oynaması pek hoş karşılanmazdı. Geleneklerimize göre gelin dediğin hanım hanımcık, oturaklı olmalıdır. Sessizce bir kenarda oturarak oynayanları üzgün bir yüz ifadesi ile izlemelidir (KK28, KK46). Düğünde eğlencenin doruğa çıktığı zamanlar iyi halay başı olarak bilinen kişilerin halaya çağırılması ile olmaktadır. Mikrofon ile anons edilerek halay çekmeyi bilen kişiler davet edilirdi. Büyük bir daire ile oluşan halayın başına bir yağlık veya poşu, bir de işlemeli renkli mendil verilirdi. Düğün töreninde ilk başta daha yavaş tempoda olan halaylar çekilmeye gayret edilir. Burada amaç gelen misafirleri düğün eğlencesine hazırlamaktır. Yavaş tempoda halay çeken halay başı, yürütme-gezinme-çökme adımlarını sırasıyla izleyerek oradaki ortamı yavaş yavaş şenlendirir. Davul ve zurnanın sesleri ile kendinden geçen misafirler halaya daha fazla katılırlar. Halay başını çeken kişi sık sık halayı bırakarak solo yapar. Elinde bulunan mendil ve yağlık ile ortaya çıkan icracı, orada bulunan diğer icracıların zılgıt ve yahhh sesleri ile âdeta işini şova dönüştürür. Bu sırada onu izleyen diğer halay çekenler alkış ile de tempo tutarlar. Bazen halay başı çeken kişi o

kadar kendinden geçer ki davulun üzerine çıkararak oynamaya başlar. Onun ortamı şenlendirdiğini gören misafirler, oynayanın şerefine davulcuya para atarlar (KK23, KK44).

Kırsalda uygulanan damat traşı ve damat giydirme geleneği bazen düğünden önce bazen ise düğünden sonra gerdek öncesi uygulandığı için ben her ikisinin ortasında bu bilgileri vermeyi uygun buldum.

Damat giydirmeden önce uygulanan damat traşı sağdıç veya oraya getirilen berber tarafından yapılmaktaydı. Damat meydanda orta bir yere alınır, üzerine bir beyaz örtü serilirdi. Davul ve zurnanın çalması ile beraber bahşişini alan berber damadı traş etmeye başlardı. Damadın traşı bittikten sonra davul ve zurna ekibi ile beraber damat eğlendirilirdi (KK15, KK23, KK27, KK29).

Yörede güveyi giydirme işlemi de genellikle köy meydanlarında yapılmaktaydı. Özbaş bu konu hakkında şunları söylemiştir:

Gelin getirilerek güveğinin evine indirildikten sonra güveğinin donanması işine gelinir ki bu da yüzde yüz öğleden sonra yapılır. İlk davul çalınarak ve maniler çağrılarak güveği traş edilir. traş olduktan sonra güveği ata bindirilerek köyün ortasındaki meydanlığa gene mani ve hayhuylarla götürülür. Eğer annesi de yoksa kendisine en yakın akrabasından bir kadın taşır. Güveği götürülürken birkaç adım da mani çağrılır (Özbaş, 1958, s.46)

Saha çalışmalarından edinilen bilgilere öre ise damat giydirme işlemi şöyle anlatılmaktadır.

Güveyinin elbisesi bir tepsi içerisinde meydana getirilmekteydi. Gelen tepsinin içerisinde kızın damadın çeyizine koymuş olduğu Antep işlemeli fistan, içlik, kemer, ayakkabı, vb. eşyalar bulunmaktaydı. Sini içerisinde bulunan eşyalar damada giydirilmeden önce üç kez damadın kafasının üzerinde gezdirilerek “Düğünün kutlu olsun.” derlerdi. Bu eşyalar orada bulunan damadın sağdıçları ve yakın arkadaşları tarafından giydirilirdi. Bu esnada damadı öven maniler söyleyip türküler ile eğlenilirdi (KK10, KK15, KK23, KK32, KK36).

Eski düğün geleneklerinde damadın yakınlarına bazı işkenceler yapılırdı. Akrabalarına özellikle de ailesinin yüzüne kül, un, toprak gibi şeyler sürerlerdi. Damadın eski elbisesini ise davet edilen abdala vermek âdettendi. Abdal hem böylece sevinir hem de daha coşkulu bir biçimde düğün ortamını eğlendirirdi (KK23). Gaziantep kültüründe düğünde, kınada, nişanda, çeyizde ve hatta gelin görmeye gelenler gittikten sonra bile üzerlik yakmak âdettendir (KK12, KK25,

KK26).

Kimi insanın bakışlarında bulunan zararlı gücün bir insana, bir eşyaya veya bir canlıya bakma suretiyle bakılan şey üzerinde hastalık, ölüm vb. olumsuz bir etki bırakmasına halk arasında nazar denilmektedir. Fitnesi çok olan, kişiyi kıskanan insanların nazarlarının değdiği inandır. Bundan dolayı evlenme törenlerinin kalabalık olan her aşamasında meydana el arabası içerisinde üzerlik getirilir ve yakılır. Bunun dumanı gelin ve damadın üzerinde gezdirilir. Yanan ateşin ve üzerliğin koruyucu etkisi ile gelin ve damada nazar değmesi engellenmeye çalışılır. Nazar değmesini engelleme amacıyla bir de nazarlıklar sıkça kullanılır. Nazarlıklar bakıldığı zaman bir büyü aracı olarak kullanılmaktadır. Amaç göz değmesini engellemek olduğundan nazarlıklar çoğunlukla göz şeklinde yapılmaktadır. Evlenme töreninin her aşamasında gelin ve damadın üzerine iğde çekirdiği, şap, nazar boncuğu asılmaktadır (G28). Takılan şapın bir özelliği gelen kötü bakışı eritmesidir. İnanca göre kişiye nazar değdikçe kişinin üzerinde bulunan şap ya erimekte ya da kırılmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu tarz ürünler hem görünen hem de görünmeyecek yerlere takılmakta ve çift koruma sağlamanın güvenilirliğine inanılmaktadır.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Düğün’ konusunda elde edilen bilgi şöyledir:

Eskiden Antep’te kızın eve geldiği gün gelinçi eğlencesi yaparlardı. Herkes gelip gelini görür eğlence yaparlardı. Ertesi gün düğün yapılırdı (KK27, KK38, KK42).

Düğünde misafirler şeker, kolonya, sigara ile karşılanır (KK25, KK26).

Düğünde davul ve zurna ekibi gelen misafirleri müzik eşliğinde karşılar. Her gelen davul ve zurnacıya bahşiş verir (KK25, KK26, KK27, KK46).

Düğün yemeği yenildikten sonra “şabaş toplama” merasimine geçilirdi (KK8, KK10, KK12, KK15, KK26, KK27, KK29, KK37).

Sokak düğünlerinde şaba denilen takı törenine herkes katılırdı (KK8, KK10, KK12, KK15, KK26, KK27, KK29, KK37, KK44, KK48).

Şabaş toplama merasimi çok eğlenceli geçer. Davul ve zurna eşliğinde gelen hediyeler toplanır (KK10, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK29, KK37, KK44, KK48).

Düğünde gelinin oynaması hoş karşılanmaz (KK28, KK46).

Şaba töreninde ailenin büyüklerinden birisi başı çeker şaba merasimini başlatır (KK10, KK12, KK15, KK27, KK29, KK44, KK47).

Şaba töreninde davulcunun yanında bir de dellal/köçek bulunur. O da davulcunun ritmi ile hareket ederek davulcunun tarif ettiği kişinin yanına gidip parayı alır (KK10, KK12, KK27, KK29, KK37, KK44, KK47, KK48).

Düğünlerde getirilen hediyeler bir deftere not edilir (KK12, KK15, KK26, KK29, KK36, KK37, KK44, KK47, KK49, KK50).

Düğün ve kınalara gerek kendi yaşadığı köyden gerek uzak yerlerden iyi halay çeken insanlar davet edilir. Bu kişiler orayı şenlendirilir (KK23, KK44).

Düğün ve kına eğlencelerinde gelin ve damadın üzerinden ve sırasıyla gelen misafirlerin üzerinden nazar kalksın diye yanan üzerliği geçirirler. Üzerliğin kokusunun nazara iyi geldiğine inanılır (KK12, KK25, KK26).

Düğünlerde eğer ortam uygunsa havai fişek atılır (KK11).

Eskiden Belkıs ve Nakıpalı sinema salonunda düğünler yapılırdı. Burada erkek çalgıcılar oynayan kadınları görmesin diye araya bir perde çekilirdi (KK42).

Gaziantep'te eskiden Lale ve Belkıs düğün salonlarında düğün yapılırdı. Zilli tef çalan bayanlar vardı. Antep'te meşhur Hayca Bacı ve çalgıcı Cudiye vardı. Düğün sahibi varlıklı ise çalgıcılar ona göre daha güzel çalardı. Düğünün orta yerinde "Çıkın açma saati" bulunurdu. Herkes gelirken yanında yiyecek, çerez getirir birbirleriyle paylaşırlardı. Düğün bitiminde yemek yenmesi için gelenleri eve davet ederlerdi. Tis kazanı/ Don kazanı dediğimiz kazanlar ile yemekler yapılırdı (KK5).

Düğünde bayraktar olur. Bu bayraktar damadın sağdıçlarından birisidir. Bu kişiler ineği veya öküzü süslerler. Üstlerine kırmızı kurdele ve balon asarlar. Bu öküz düğünde yemek yapılsın diye getirilir. Öküz arabasına da bir çuval patates ve bir çuval nohut koyarlar. Önde bir bayrak ile oğlan evine yemek yapılması için teslim edilir (KK7).

Düğün günü gelen abdala damadın kıyafetlerinden vermek âdettir (KK23).

Gerdek yatağını sağdıç ile beraber yengeler sererdi. Beyaz bir çarşaf serilirdi. Düğün gecesinin ertesi günü sabah gelin çarşafı oğlan evinde bulunanlara gösterirdi (KK4, KK12).

Eski geleneklerimizde gerdekten önce sağdıçları damadı camiye namaz kılmaya götürürlerdi. Gelin ise namazı evde kılardı. Damat namazdan geldikten sonra yahlar ve zılgıtlar ile gerdeğe gönderilirdi. Gelin ve damadın odası önceden yengeler ve sağdıçlar tarafından hazırlanırdı. Odaya tatlılar, meyveler, yöresel yiyecekler büyük bir sini içerisinde konulurdu. Sabah olunca yenge geline banyo yaptırıp abdest almasına yardım ederdi. Haber bekleyen oğlan tarafı haberi alınca emanetlerini alıp kız evine katmer gönderirlerdi (KK5, KK12).

Damat gerdeğe girmeden önce sağdıçları tarafından mezarlığın orada gezdirilirdi. Ondan sonra dünya evine girerdi (KK4).

Eski zamanda nişanlanan çiftler birbirlerini sadece düğün günü görürlerdi (KK4, KK32, KK47).

Eski zamanlarda düğün üç gün yapılırdı. Evlendikleri gece bir aile büyüğü damadın sırtına bir çarşaf bağlardı. Oraya gelenler damadın sırtındaki çarşafa para atarlardı (KK7).

Düğün evinde pişen yemeklerden kız evine gönderilmesi âdettendir (KK7).

Kırsalda güvey donatmadan önce damat traş ettirilirdi. Bu traş eskiden harman yeri denilen yerde yapılırdı. Davul zurna eşliğinde damat traş ettirilirdi (KK15, KK23, KK27, KK29, KK32, KK33, KK35, KK48, KK49, KK50) .

Damat tıraşını ya berber ya da damadın sağdıçı yapardı. Tıraş yapılırken kim damadı güldürürse ona bahşiş verilirdi (KK32).

Gaziantep'in kırsal kesimlerinde yapılan düğünlerde damadı giydirme işlemi yapılmaktadır (KK10, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK48, KK49).

Damadı giydirme işlemi eğer zaman yaz ayıysa çoğunlukla harman yeri denilen büyük mekânlarda yapılır (KK10, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36).

Damadı giydirmeden önce daha önceden damadın kıyafetleri ile hazırlanmış sini manilerle, türkülerle sırasıyla damada giydirilir (KK10, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK48, KK49).

Damadı giydirme işlemi sağdıç ve arkadaşlarının görevidir (KK10, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK49).

Damat giydirme işlemi sırasında hazırlanan kıyafetler damadın kafasından üç kez gezdirilerek “Damadın elbisesi kutlu olsun.” denir (KK32, KK36, KK49, KK50).

Kırsalda damada giydirilmesi için hazırlanan sininin içerisine kız tarafının koymuş olduğu beyaz bir içlik özellikle giydirilir. Çünkü bu içlik bizzat gelinin damada yapmış olduğu bir parçadır (KK10, KK39).

Düğünden önce gelin adayı tarafından damada bir damatlık dikilir. Kahke bezi denilen kumaş kergaha gerilir. Kirpinin dökmüş olduğu oklardan bir tanesi alınır. Ahmediye ipliği ile bu kumaşın kenarı işlenir. Bu şekilde damada boydan bir elbise yapılır. Bu damatlığın kol kenarlarına bir işleme yapılır. Bu kızın tamamen el emeğidir (KK39).

Kırsal kesimde düğünlerde eğlence amaçlı avare oyunları oynanırdı. İçki içmiş insanların taklidini yapan iki genç oraya çıkar. Elllerinde bıçak olur. Sallanarak etrafa laf atar. Oradaki insanları eğlendirmeye çalışırlardı (KK11, KK23, KK30, KK44).

Düğün günü yağmur yağdığı zaman bazı yörelerde “Bu gelin fazla kazandibi yemiş” derler. Bazı yerlerde de “Rahmetle geldi gelin” derler (KK30).

Yukarıda anlatılan düğün geleneği eskilere ait olanıdır. Günümüzde zaman ve mekân değişimi ile beraber güncellenerek değişen düğünlerin detayları diğer düğün ile ilgili olan mekân/zaman/kıyafet/müzik/oyun başlıklarında verilecektir. Mekân/zaman/giysi/müzil/oyun/yardımlaşma/yemek başlıklarının her biri kendi içerisinde değerlendirilecektir.

2. 3. 3. Düğünlerde Yardımlaşma ve Misafir Ağırlama

Yardım bir kimsenin veya bir topluluğun, herhangi birine veya topluma karşı yararlı bir iş yapması olarak tanımlanabilmektedir. Özellikle köy hayatında komşulukların yeri apayrıdır. Düğünden cenazeye, harmandan ekip biçmeye kadar birçok alanda imece usulü ile komşuların birbirlerine yardım ettikleri görülmüştür. Köydeki toplumun kalkınması ise fertlerin birbirini destekleyici nitelikte yardımlarda bulunması ile olmaktadır. Ceyda Durutürk bu konu hakkında şunları dile getirmektedir:

Türkiye’deki evlilik gelenekleri etrafında şekillenen hediyeleşme geleneğini törensel tüketim alanı olarak değerlendiren Ceyda Durutürk (2008, s. 43) konuyla ilgili şu tespitleri yapmıştır: “Türkiye’de evlilik, gerek başlama süreci gerekse de yeni bir sosyal çevre edindirmiş olmasının bir gereği olarak hediyeleşmelerin ve dolayısıyla gösterişçi tüketimin en yoğun gözlendiği törenleri içerir ve bu törenlerin kapsadığı birçok gelenek, törensel tüketim olgusu açısından sosyolojik olarak incelenebilir niteliktedir. Türkiye’de en çok bilinen ve/veya en yaygın olarak uygulanan evlilikle ilgili gelenekler çeyiz hazırlama, çeyiz serme, bohça-dürüsandık götürme, takı takma, başlık parası ve nikâh sonrası yeni evli çiftin evini görmek amacıyla ziyarete gitme olarak sıralanabilir. Gerek bu geleneklerin tüketimi körükleyici etkileri, gerekse toplumsal statü ile tüketme şartlarını yerine getirerek geleneklere uyma davranışı arasında kurulan öznel bağlar, gelenek, tüketim ve toplumsal statü arasındaki ilişkilerin evlilik törenleri bağlamında irdelenmesine olanak sağlamaktadır.”

“Ev alma komşu al.”, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.”, “ Komşu kapısını aşındırmak” gibi atasözü ve deyimlerden de anlaşılacağı üzere komşuluk kavramının ne kadar önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Türk milletinin ne kadar yardımsever olduğunu yapılan yardım işlerinden de anlamak mümkündür. Bu yardımlardan birkaçına örnek vermek gerekirse: Fakirlere, askerlere, yetim ve dul kalmış insanlara, evlenmek isteyen gençlere, harmanı kaldırma işleri gibi eylemlerde hep bir yardım etme ve beraberlik duygularının olduğunu görmekteyiz.

Evlenme gelenekleri içerisinde de hediyeleşmenin, yardımlaşmanın yeri apayrıdır. Kız bakma zamanından tutunda çeyizin hazırlanması, çeyiz eksiklerinin giderilmesi, yatak üstü âdetinin yapılması, kına ve düğün geleneklerinden misafir ağırlamaya kadar birçok alanda kendine yer bulmaktadır.

Evlenme geleneği içerisinde sosyal yardımlaşmanın, hediyeleşmenin, verilen öndüncün karşılıklı olarak yapılması hem toplum içerisinde kendine yer edinme fırsatı sağlamasına hem de geleneklerin belirlediği çerçeve karşısında bu işlemlerin kendisine de aynı suretle geri dönmesine yardım etmektedir. Törelerin belirlemiş olduğu çizgede ilerleyenler toplum tarafından onaylanırken, uymayanlar kınanarak belirli yaptırımlar ile karşılaşmaktadır.

Düğünlerde yardımlaşma konusu hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasında sık gördüğümüz bir gelenektir. Örnek olarak:

Seroşevsky Koloma oymağına katıldığı bir düğünde oymağın hayvanları çok olmasına rağmen yüzden fazla hayvan kesildiğini, üç gün boyunca misafirlerin et esaslı beslendiklerini ifade ederken misafirlerin yanlarında gelirken düğün sahibine yardım mahiyetinde et getirdiğini belirtiyor (Seroşevsky, 2007, s.181)

Düğün sahibinin hem maddî hem de manevî olarak yorgunluğunun farkında olan akrabalar ve komşular imece usulü ile ev sahibine yardım etmekten hiç çekinmedikleri yukarıda verilen örnekten de görülmektedir.. Bu meseleye Yakutlardan bir örnek vermek gerekirse:

Yakutlarda düğün giderlerini ve ikramları tek başına damat karşılamaz. Gelin tarafı da herkese yetecek kadar çay, şeker, süt, yağ, kaymak ve kımız sağlamak zorundadır. Süt ve kımız komşular ve akrabalar tarafından da düğün sahibine yardım için ücretsiz ve büyük bir memnuniyetle sağlanabilir (Pekarskiy, 1945, s.182-183).

Anadolu insanının köyde çoğu işlemi imece usulü ile yaptığını bilmekteyiz.

Buna örnek olarak:

Orta Anadolu'nun bir köyünde, Düğün sahibi varlığına göre bir hafta önce köydeki akrabalarına, komşularına, başka köylere oku salar. Kendi köyü içine giden oku sabun ve yazmadır. Başka köylere giden okular mektuptur. Düğüne gelen okucular, düğün evine varlığına göre baklava, tavuk, sonra genç evliler için daimi hediyelerden mesela sürahi, bardak, torba, mendil, halı, yastık getirirler. Bunlar yeni evlilerin evinin içini kurmak, düzenlemek için getirilen hediyelerdir. Düğün okurken de düğün sahibine köylüleri birçok yardımlarda bulunur. Bunlardan en basiti misafirlerin ağırlanması için kendi aralarında onları taksim etmeleri ve evlerinde yatırmalarıdır. Yine köy delikanlıları düğün evinde yakacak odunu tedarik ederler (Yasa, 1962, s. 96).

Düğünlerde ev sahibinin ilk önce bir hazırlık yaparak komşularına, akrabalarına ve yakın çevresine oku salması ile başlayan bu hediyeleşme daha sonra kınaya/düğüne gelen tanıdıkların getirmiş oldukları para/altın/hayvan/yiyecek ile karşılığını bulmaktadır. Bu yardımlaşma zaman zaman atasözlerine de yansımıştır. Örnek olarak:

Güneydeki Türkmen aşiretlerinde Çarşamba günü çevre obalardan davetliler birer ikişer, küme küme düğüne gelmeğe başlar. (Düğünlere davetli olanların bazen birer kısır keçi getirmediikleri de âdettir.) Düğüne keçi getirenlerin fazla kasıldıklarını anlatmak için şöyle bir deyim söylenir:

“Düğüne keçi getirmiş kâhya gibi kurulma.”

Şu halde; düğüne keçi hediyesi getirmek ayrıca bir farklılık yaratmaktadır. Düğünde ayrıca tencere, sahan, bakır v.s. gibi hediyelerde gelir. Fakat düğünlerde hediye getirme âdeti mecburi değildir. Bunun için de şöyle bir atasözü söylenir: “Getiren de hoş, getirmeyen de.” (Yalman, 1977, s.258-259).

Kız arama meselesinden itibaren komşu, akraba ve yakın çevrenin ev sahibine bir şekilde yardımının dokunduğundan daha öncelerde de bahsetmiştik. Bu evlenme meselesinin beklide en fazla yardıma ihtiyacı olan meselesi düğün törenidir.

Misafirleri karşılama, yedirme, misafir etme, düğün organizasyonunun kurulması vb. alanlarda daima birilerinin yardımı gerekmektedir. Burada da hemen imecele usulü ile ev sahibine yardım devreye girer. Örneğin:

Muğla Ula'da evlenecek kızın ve oğlanın evine ve işine ait tüm eksikler emece ile konu komşunun yardımı ile tamamlanır. İlk düğünde, yakmağa yarar bütün levazım odun, çıra, emece ile olur. Bu emeceler de dağdan odunu çirayı evvelce getirene gömlek çevre hediye verirler. Emeceye iştirak edenlere o gün ziyafet verirler. Düğünde yemekler için üç gün yakılacak odunların bütün gece çırakmanede yanacak çırallar para ile tedarik çok zor ve masraflıdır. Bundan başka düğünde yenecek bulgurların kaynatılması, kurutulması, seçilmesi, yarılması hep emece ile yapılır. Hele bulgur yarılırken evlerin önlerine kurulan birçok taş el değirmenlerinin çıkardığı sesler ve bunlara karışan kızların türküleri düğün olacak eve büyük bir neşe ve saâdet müjdesidir. Şaşta(nişasta) ve keşkek yapılacak buğdaylar da hep böyle kötün ve mahlenin yardımı ile yapılır. Kızın kendisinin giyeceği ve güvey evine götüreceği iş ve dikişler hep mahalle kızlarının birleşmesi ile yapılır (Demirci, 1938, s.20-21).

Neredeyse bütün Anadolu coğrafyasında karşımıza çıkan bu yardımlaşma geleneği insanlar arasında etkileşimi arttıran, bağları güçlendiren bir işleve sahiptir.

2. 3. 3. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Yardımlaşma ve Misafir Ağırlama

Gaziantep kültüründe yardımlaşmanın ve misafir ağırlamanın ayrı bir önemi vardır. Harmanda, zeytin ve fıstık toplarken, tarla işlerini yaparken devamlı olarak imece usulünü kullanarak birbirine yardım eden halkın düğün gibi önemli bir tören aşamasında da yardım etmemesi söz konusu olamazdı.

Kız isteme-bakma zamanından tutunda gerdek sonuna kadar halkımızın birbirine yardımda bulunduğunu ve ailenin eksiklerini giderdiklerini görmekteyiz. Kız isteme ve kız bakma zamanlarında eskiden evlenecek çağa gelmiş genç kızları buldurmak için aracı olan komşular bulunmaktaydı. Her mahallede birkaç adet hoş sohbet kadın bu işi üstlenirdi. Kimin kızı evlenecek çağa gelmiş, kimin oğlu askerliğini yapmış hep bu kadınlardan öğrenilirdi. Oğluna kız bakmaya gidecek olan kayınvalideler bu mahallede bulunan kadınlara gelir ve onlardan kız hakkında malumat alırdı. Onun yönlendirmesi ile kız evine beraber giderlerdi.

Kız isteme evresinden sonra da söz kesilecekse aileye önceden haber verilmesi ve görüşlerinin ne olduğunu öğrenme maksadıyla da gene bu kadınlar kullanılırdı. Onlar aracılığı ile bilgi edinilir ve ona göre hareket edilirdi. Söz ve nişan yapılacak ise ev sahibine maddî ve manevî anlamda birçok yardımda bulunurlardı.

Nişanlı sahresine veya gelin hamamına gidilecekken kayınvalideye yiyecek hazırlama konusunda yardımcı olunurdu. Ne yemek yapılacaksa el birliği ile hazırlanırdı. Kayınvalidenin yetişemediği tüm durumlara akraba ve komşu yetişirdi. El birliği ile eksik olan şeyler temin edilir, kayınvalide zor duruma düşürülmezdi.

Yün yıkama ve yatak biçme aşamalarında gene komşuların emeği çok fazlaydı. Her ne kadar bu işlemler aile arasında yapılıyor gibi görünse de bu işi bilen, sohbeti hoş insanlar buralara davet edilirdi.

Gelinin çeyizi hazırlanıp yatak üstü yapıldığı zaman ise gene komşuların gelinin çeyizine katkısının olduğunu görmekteyiz. Gelin çeyizinde eksik olan parçalar komşular ve akrabaların el birliği ile alınır. Komşu ve akrabaların yardımı ile tamamlanan bu çeyize katkı her zaman para ile olmamaktadır. Bazen para, altın bazen ise ev eşyası gibi ürünler ile karşı taraf sevindirilirdi. El birliği ile alınan bu hediyelere karşılık vermek toplum tarafından dikkat edilen bir husustu. Aynı şekilde kız tarafına gelen hediyelerin iadeyi ziyareti içinde karşı taraftan birinin evlenmesi beklenirdi. Evlenecek biri yoksa doğum ve ölüm gibi zamanlarda da ona yapılan iyiliğe karşı karşı tarafı memnun etmek amacı ile getirilen öndünc iade edilirdi. İade edilirken yapılan iyiliğin üzerine çıkılmaya çalışılır ve amacın sosyal yardımlaşma ve dayanışma olduğu sık sık hatırlatılır.

Kına gecesinde eskiden kayınvalide tarafından alınmış olan kına bu komşu veya okuyucu kadın aracılığı ile kız evine yollanırdı. Kızın kınası yakılırken yardımcı olma, misafirlere ikramlık hazırlama, uzaktan gelen misafirleri evlere davet etme ve hatta gelen misafirleri eğlendirme gibi yardımları dokunurdu. Sesi güzel olan şarkı söyler, darbuka çalmayı bilen darbuka çalar, halayda baş çekmeyi iyi bilen ve ortamı şenlendirenler içerisinde komşular ve akrabalar bulunmaktaydı.

Kına ve düğüne okuntu yollamada okuyucu denilen kişi ile beraber aileyi tanıyan bir komşunun veya akrabanında bazen bu kişiye eşlik ettiği bilinmektedir. Düğün aşamasında telaşı olan ev sahibinin imdadına hemen akraba ve komşu yetişirdi.

Düğün günü, gelecek olan misafirleri ağırlama konusuna da özellikle dikkat edilirdi. Uzaktan gelen, yatıya kalması gereken insanları herkes el birliği ile evlerine davet eder ve yiyip içirirlerdi. Düğün günü yapılacak olan yemekte ise yemek yapma konusunda iyi olan komşular devreye girerdi (KK10, KK15, KK23, KK24). Daha

önceden el birliği ile toplamış oldukları odunlar ile yapılan el açması yufkalarda komşuların yardımı ile hazırlanırdı (KK23, KK28, KK33, KK34).

Düğün günü eski geleneğimizde yer alan şaba töreninde (takı töreni) de bir yardımlaşma örneğinin var olduğunu görmekteyiz. Şaba töreninde evlenilecek çifte ekonomik açıdan yardım ve daha önceden kendisine gelmiş olan öndünçün iadesi hususlarında da bir birlikteliğin ve sosyal yardımlaşmanın toplum tarafından takdir edildiği görülmektedir. Toplum tarafından memnun olunan bir konu da öndünçün iadesidir. “Bugün bana, yarın sana” mantığından da hareketle her kimin ihtiyacı var ise para, mal, hayvan, eşya olarak yardım etmek toplum tarafından onaylanmamızı ve kendimize yer edinmemizi sağlamaktadır. Düğünlerde getirilen takıların (öndünç) getirilen hediyeden az olmamak kaydı ile karşı tarafa iade edilmesi çok önemlidir. Karşıdaki insanın seni sayıp, değer verip hediyesiyle gelmesine karşılık aynı şekilde düğün sahibinin de karşı tarafın herhangi bir durumda yardımına giderek öndünçü iade etmesi gerekmektedir. Öndünç iade edilmediği takdirde toplumda verilen kişiden istendiği de görülmüştür (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15).

Düğün sonrasında da komşuların ve tanıdıkların rollerinin devam ettiğini görmekteyiz. Düğün sonrası geline bakma gününde veya yapılan kırk mevlidinde komşu yeni gelinin evine boş gitmeyerek yeni gelini ziyaret eder. Geline kol kanat germe, kayınvalidesi ile ilişkilerini düzene sokmada yardım etme gibi konularda da komşular aktif rol almaktadır.

Gaziantep saha çalışmasından ‘Düğünde yardımlaşma’ meselesine dair elde edilen bilgiler şöyledir:

Eskiden nişan, kına veya düğün yapılacaksa yatılı misafirler kız evinde kalırdı. Fakat yer olmazsa komşulara dağıtılırdı (KK4, K11, KK12, KK14, KK23, KK33, KK34, KK38, KK46, KK47).

Düğünler önceleri cumartesi ve pazar günleri yapılırdı. Gelen misafirler komşular arasında paylaştırılırdı. Oğlan evinde sadece davulcular kalırdı. Davulcular uyandığı vakit çalmaya başlayınca gelen misafirler tekrardan ev sahibinin evine gelirdi (KK7, KK33).

Düğün zamanı imece usulü ile komşular ve yakın akrabalar ile kına ve düğün yemekleri hazırlanır (KK10, K11, KK15, KK23, KK29, KK30, KK34, KK39, KK43, KK44, KK45, KK47).

Köylerde düğüne akrabalar ve komşulardan durumu iyi olanlar ev sahibine yardım amaçlı koyun getirirler (KK23, KK29).

Düğün ve kınada imece usulü yapılan ekmekler oraya gelen konu komşunun üzerine doğru atılır gibi yapılır. Burada amaç oraya gelen kişiden bahşiş almaktır (KK24).

Düğün zamanı komşular maddî anlamda da manevî anlamda da ev sahibine yardımcı olmaktadır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK26, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK38, KK39, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48).

Düğünde kullanılacak ekmekleri köyde komşular ve akrabalar bir araya gelerek hazırlar (KK10, KK15, KK23, KK24, KK26, KK28, KK29, KK30, KK33, KK34, KK39, KK43, KK44).

Düğün zamanı köyde bütün işler el birliği ile yapılır. Bunun için köy yerinde “Konu komşu olmasa yalnız taş duvar olmaz denir.” (KK23).

Düğün törenlerinin tüm evresinde eğer komşu çok yakın ise her şeyine koşar. Hatta bunun için “Akraba yetişene kadar komşu yetişir” derler (KK14).

Karkamış köylerinde eskiden büyük nişan yapıldığında ortaya bir tel çekerlerdi. Gelen misafirler elleri boş gelmezdi. Bu telin üzerine yorgan yüzü, havlu, döşek yüzü vb. eşyalar atarlardı. Bunlardan kızın çeyizine gerekli olanlar ayrılırdı. Geri kalan erkek evine verilirdi. Düğün zamanı bütün herkes aileye yardım ederdi (KK23, KK33).

Eskiden düğün olmadan önce kadın, erkek giderek odun toplardı. Topladıkları odunu düğün evinin bir köşesine yığarlardı. Bu işlemler tabi eğlenceli olurdu. Daha sonra bu odunları yemek yaparken, ekmek yaparken kullanırlardı (KK23, KK28, KK33, KK34).

Düğün yemeği yapılırken gelinler doğrar, yıkar. Gençler onlara yardım eder. Kazanlar el birliği ile yıkanır. Gençler ateşi yakar, tencereleri yerleştirir (KK24, KK26).

Düğün bulaşıkları olsun, çay dağıtmaları olsun hepsi el birliği ile yapılır (KK24).

Eskiden düğün yemekleri köyde bilen kişiler tarafından yapılıyorken şimdi ya aşçı tutuluyor ya da şirket tarafından yemekler hazır getiriliyor (KK26).

Düğünlerde eskiden köyde durumu olmayan aileler ev sahiplerine her konuda yardım ederlerdi. Bu kişileri özellikle seçerlerdi. Bunun sebebi durumu iyi olmayan insanların para kazanmasını sağlamak. Düğün sahibi bu kişilere para, yiyecek, giyecek yardımı yapar (KK28, KK34, KK38).

Yaycı köyünde düğüne gelecek misafirlerin kimlerde kalacağını belirlemek için “Danışık Yemeği” düzenlenir. Düğünden önce erkek evi yemek hazırlar ve köyde yakın gördüğü kişileri davet eder. Bu davette hangi misafirin kimde kalacağı kararlaştırılır (KK31).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe komşunun, akrabanın yardımı ve dostluğu neredeyse düğünün bütün aşamalarında karşımıza çıkmaktadır. Kız arama aşamasından itibaren başlayarak düğün sonrasında gelin görme aşamasına kadar bu kişilerin hem maddî hem de manevî yardımlarıyla ev sahibi az da olsa rahatlamaktadır. Gerek bireysel gerekse de imece usulü yapılan yardımlar ile insan ilişkilerinin güçlendiği saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

2. 3. 4. Düğün Yemeği ve Yemek Şirketleri

Mutfak kültürü, yiyecek ve içecek türlerinin hazırlanması, pişirilmesi, saklanması ve tüketilmesini ve bu çerçevede mutfak kültürü ile ilgili gelişen inanış ve uygulamaları içermektedir. Bu konu hakkında Ögel şunları söylemiştir:

İnsanoğlu, ilkçağlardan beri yaşamak ve çevresindekileri yaşatmak için sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İnsan ilk dönemlerinde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da belirli bir evrim sonucu hayvanları evcilleştirmeyi, yabani bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla üretim biçiminde büyük bir değişme olmuş, buna bağlı olarak yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir (Ögel, 1982, s.15).

Türk mutfağı farklı coğrafyalarda yaşayarak yurt tuttıkları coğrafyanın bitki örtüsünden, hayvan çeşitliliğinden yararlanarak yeni yemekler yapmayı

öğrenmişlerdir. Anadolu'nun da ikliminde ki farklı sebzeler ve meyveler mutfak kültürünü zenginleştirdi ve Akdeniz mutfağı oluştu. Anadolu, Osmanlı ve Selçuklu mutfaklarına da ev sahipliği yaptığı için saray mutfağı, mutfak kültürümüze çeşitlilik ve zenginlik kattı.

Osmanlı dönemi kayıtlarında yer alan surnamelerden de anlaşılacağı üzere düğün törenlerinde verilen ziyafetler bu şenliklerin ana unsurlarındandır. Sosyal devlet anlayışı gereği de olarak padişah, aç insanı doyurur, çıplak olanı giydirdi. Sarayın sergilemiş olduğu bu birlik ve beraberlik mesajı düğünlerde, sünnet törenlerinde kendine yer bulabilmiştir. Her ne kadar saray tarafından verilen bu yemekler surnamelere kaydedilmiş olsa da bunlardan esinlenen halkta düğün törenlerinde gelen misafirlere yemek verme geleneğini günümüze kadar sürdürmüştür.

Türk mutfağı meselesi hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasında üzerinde çokça durulan bir meseledir. Bunları örneklemek gerekirse:

Saha düğünlerinde ikram son derece önemlidir. Eskiden zenginlerin düğünlerde on kere yemek verdiklerini on aslık ve bol bol hediye dağıttıkları söylenmektedir. Günümüzde pek çok genç bu yemek ve ikramdan dolayı israf edildiğini belirtmekte hatta başlık ödenmesinden bir sıkıntılarının olmadığını ilerde bu başlığı alabildiklerini ama ikramlarla ilgili çekincelerinin devam ettiğini söylemektedirler (Seroşevsky, 2007, s.181).

Düğünlerde gelen misafirlere yemek vermek adettendir. Bu gelen misafirlerede düğün mevsiminin elverdiği ölçüde farklı çeşit ve sayıda yemek çıkarılır. Bu yemekler genellikle o bölgeye ait çok sevilen, çok tercih edilen türlerdendir. Örneğin:“Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Deliorman bölgesindeki Türkler, düğünlerde çorba, yahni, paça, pide, pirinçli et, sarma, köfte, kuzu çevirme, kabak tatlısı, sütlaç, baklava, hoşaf vb. yiyecekleri tercih etmektedir” (Paşaoğlu, 2006, s.87).

Anadolu'da pişirilen düğün yemeklerine örnek olarak ise şunlar verilebilir:

Konya'da düğün yemeği olarak düğün çorbası, etli pilav, ırmik helvası, bamya, düğün pilavı, zerde ve hoşaf ikram edilir (Parlatır, 1990, s.193-194).Adana'da yüksük çorbası, ekşili köfte, etli döğme pilavı, etli kuru fasulye, bulgur pilavı veya pirinç pilavı, patlıcan dolması, lahana ve yaprak sarması yapılır. Düğün geleneğinde düğünün üçüncü günü olan duvak gününde ise gelin tatarı adı verilen bir çeşit mantı pişirilir (Artun, 2003, s.425-461). Kayseri'de düğünlerde sırasıyla etli pirinç çorbası, kavurma, piyaz, turşu, salata, açma börek, pirinçli lahana dolması, aşure, etli kuru fasulye, gerdan, yaprak sarması, etli bakla, bulgur pilavı, baklava, bamya, pilav, hoşaf gibi yiyecekler ikram edilir (Barlas, 1963, s.40).

Hem Anadolu hem de Türk dünyası düğün yemekleri örneklerine bakıldığı zaman genellikle etli, yoğurtlu yemeklerin daha sık tercih edildiği görülür. Yemeklerin genellikle tek çeşit olmadığı daha çok yanında pilav, salata, turşu, ana yemeğin bulunduğunu görmekteyiz.

2. 4. 4. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Yemeği ve Yemek Şirketleri

Geçmişten günümüze devam eden toplantılar, geçiş dönemi törenleri ve daha birçok törende yemek önemli bir göstergedir. Bir grubun yemek daveti, o grubun statüsünü de gösteren bir gösterge işlevi de taşıdığı için daha çok her zaman tercih edilmeyen yemekler tercih edilir. Türk kültüründe yemekli organizasyonların yeri ve fonksiyonu farklı olduğundan özellikle köy düğünlerinde sıkça tercih edildiği bilinmektedir.

Gaziantep düğünlerinde düğün yemekleri el birliği ile hazırlanır. Orada düğün yemeği yapmaya becerikli olan akraba ve komşular görev alır. Bu yemekler yapılmaya başlanmadan önce düğün evi tarafından hazırlığı görülür. İmece usulü ile düğünden önce odunlar toplanarak ekmekler yapılır. Düğün günü odunlar ve kazanlar hazır edilerek yemek yapımına el birliği ile başlanır (KK24, KK26).

Gaziantep ilinde tercih edilen çeyiz, kına, düğün yemekler ve bunların malzemeleri şöyledir:

Patlıcan Eşkisi

Malzemeler: Kuşbaşı et	Domates
Nohut	Kuru Soğan
Patlıcan	Sarımsak
Yeşil Biber	Salça
Zeytinyağı	İstenilen baharatlar

Yapılışı: Kazanlara kuşbaşı eti, bir gün önceden bekletilmiş olan nohutu, küçük doğranmış biberleri ve soğanı koyuyoruz. Onu biraz kavurduktan sonra salça ekleyip kavurmaya devam ediyoruz. Üzerine küp küp doğranmış olan patlıcanı, domatesi ve sarımsağı ekliyoruz. Üzerine yeteri kadar su ekliyoruz ve istenilen

baharatları koyuyoruz. Sebzeler piştikten sonra içine limon tuzu biraz eklenir. En son zeytinyağını bir kapta kızdırıp üzerine biraz nane ve pul biber dökeriz. Pişirdiğimiz yemeğin üzerine zeytinyağını ekleyip servis ederiz. (KK11, KK12, KK14)

Yeşil Fasulye

Malzemeler: Kuşbaşı et	Domates
Soğan	Yeşil Biber
Zeytinyağı	Salça
İstenilen baharatlar	

Yapılışı: Kazanlara kuşbaşı et atılır. Kuşbaşı etin biraz pişmesi beklenir. Yeterli miktarda zeytinyağı eklenir. Üzerine doğranmış olan soğan ve yeşilbiber atılır. Bunlarda biraz rengi solduktan sonra temizlenip doğranmış olan yeşil fasulyeler eklenir. En son rengi birazcık dönsün diye az bir miktar salça eklendikten sonra kabuğu soyulan ve küp küp doğranan domatesler ilave edilir. Üzerine istenilen miktarda baharat eklenir. (KK11, KK14, KK48)

Yoğurtlu Patates Yemeği

Malzemeler: Kuşbaşı et	Süzme Yoğurt
Patates	Sıvı Yağ
Nohut	Yumurta
Haspir	Baharat

Yapılışı: Kazanlara alınan nohut ve et ateşe konur. Pişerken üzerinde bulunan köpük alınır. Patatesler küp küp doğranır. Pişen et ve nohutun üzerine patatesler ilave edilir. Bir kenarda yoğurt hazırlanır. Yoğurdun içerisine yumurta ve biraz un eklenir ve çırpılır. Üzerine et suyu ilave edilerek yoğurt biraz açılır. Yavaş yavaş yoğurt yemeğin üzerine dökülür. Bir tarafta bir kapta yağ kızartılır. Üzerine nane ve haspir eklenerek servis edilir. (KK11, KK14, KK48)

Kuru/Yaş Dolma

Malzemeler: Zırhta çekilmiş et	Soğan
Pirinç	Sarımsak
Kuyruk	Zeytinyağı
Salça	Maydonoz
Baharat	Limon tuzu/Nar Ekşisi

Yapılışı: Yaz veya kış dolması yapılacaksa ona göre sebzeler ayarlanır. Önce içi hazırlanır. Yıkanmış olan pirinçlerin üzerine et, kuyruk yağı, küp küp doğranmış soğan, sarımsak, salça, baharat, limon tuzu ve zeytinyağı eklenir. Bunlar iyice karıştırılır. Kazanın en altına önceden kesilmiş olan hayvanın kaburgalarından yerleştirilir. Üzerine hazırlanan harç sebzelerin içerisine doldurulur. Su dolmanın üzerini geçecek kadar eklenir. Üzerine dolma taşı veya bir ağırlık konur. (KK11, KK14)

Antep Lahmacunu

Malzemeler: Yağlı kıyma	Sarımsak
Salça	Yeşil/Kırmızı Biber
Domates	Maydonoz
İstenilen baharatlar	

Yapılışı: Zırhtan geçirilen yağlı kıymanın içerisine sarımsak, domates, maydonoz ve biberler eklenir. Bu eklenilen sebzelerinde zırhtan geçirilmesine dikkat edilir. Üzerine biraz salça ve istenilen baharatlar ilave edildikten sonra odun fırınlarında pişirilir. (KK14, KK48)

Kabak Ekşisi

Malzemeler: Kuşbaşılık et	Domates
Kabak	Soğan
Nohut	Yeşil Biber

Sarımsak

Baharat

Salça

Zeytinyağı

Kuru Nane

Yapılışı: Kazana kuşbaşı doğranmış etler alınır. Biraz pişirdikten sonra üzerine zeytinyağı eklenir. Doğranmış olan soğan ve biberler sırasıyla konur. Küp küp doğranmış kabaklar ve sarımsaklar da eklenir. Üzerine salça ve domateslerimizi de ekleriz. Üzerine daha önceden pişirilmiş nohut, su ve baharatları ilave ederek pişmesini bekleriz. Piştikten sonra ayrı bir kapta zeytinyağı yakarız. Zeytinyağının üzerine pul biber ve nane koyar servis ederiz. (KK14, KK48)

Nohutlu Etli Bulgur Pilavı

Malzemeler: Kuşbaşı doğranmış et

Bulgur

Su

Zeytinyağı

Şehriye

Nohut

Yapılışı: Kuşbaşı doğranmış et büyük bir kazanda pişirilir. İsteğe göre bu etin içerisine kemikli et de ilave edilir. Üzerine biraz su eklendikten sonra pişmesi beklenir. Pişen et bir kenara ayrılır. Etin suyu pilav için hazırlanır. Büyük kazanlara zeytinyağı dökülür ve üzerine şehriye konur. Şehriyenin renginin koyulaşması beklenir. Üzerine hazırlanan bulgur konur ve daha önceden pişirilmiş olan nohut eklenip üzerine et suyu ilave edilir. İstenilen miktarda tuz ekleyerek pilavın pişmesi beklenir. Demlenen pilav servis tabaklarına alınır ve üzerine pişirilen etlerden konulur. (KK11, KK14, KK48)

Börek Çorbası

Malzemeler: Kuşbaşı et

Nohut

Yoğurt

Yumurta

Kıyma et

Un

Su

Soğan

Baharat

Zeytinyağı

Yapılışı: Kuşbaşı et kazanlara alınarak kaynatılır. Üzerinde bulunan köpük alınır. Etin suyu kullanılmak üzere hazırlanır. İlk olarak börek çorbasının mantıları hazırlanır. Bir kaba un, çiğ kıyma, çekilmiş soğan, baharat, yumurta eklenir ve yoğurulur. Orta yumuşaklıkta bir hamur elde edilir. Bu hamurlara uzun uzun şekil verdikten sonra küçük küçük kesilir. Üzerlerine un serpererek beklenir. Kazana önce zeytinyağı eklenir. Üzerine küçük mantılar ilave edilerek biraz kızartılır. Birkaç dakika pişmesi beklendikten sonra üzerine et suyu eklenir. Başka bir kapta çırpılmış süzme yoğurt, un ve et suyunun üzerine yemekten alınan sıcak su yavaşça ilave edilir. Bunun amacı sıcaklığı ayarlayarak yoğurdun kesilmesini engellemektir. Hazırlanan yoğurt yavaşça yemeğin içerisine dökülür. Başka bir kapta zeytinyağı kızartılır. Zeytinyağının üzerine nane eklenerek servis edilir (G29).

Gaziantep’te her ne kadar kadınlar arasında düğün yemekleri yapılıyor olsa da düğüne gelecek olan misafirlerin sayısının çok olduğu ve ev sahibinin ekonomik durumun iyi olduğu durumlarda yemek şirketlerinin de tutularak yemek yaptırıldığı bilinmektedir. Bazen yemek şirketinin garsonları ile beraber gelerek düğün yemeğini hazır bir şekilde dağıttıkları, bazen ise sadece aşçı tutularak düğün yerinde bu işin yaptırıldığı bilinmektedir (KK26). Gaziantep ilinde de düğün yemeği konusunda aile sahiplerine yardım edecek bazı şirketler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Toplu Yemek ve Catering Firmaları

Gaziantep Akcan Yemekçilik
 Sofiya Yemek
 Çelikkan Toplu Yemek ve İkram Organizasyonu
 Valide Eli Catering
 Vıp Hazır Yemek
 Aydiz Yemek Catering
 Halil İbrahim Sofrası
 Doy Yemek
 Kalori Hazır Yemek
 Eren Yemek
 Chef Kitchen Catering
 Zarif Catering
 Gurme Yemek
 Asum Yemek
 Temaktürk

Altınyapı Catering
 Tuğçe Yemek
 End Yemek
 Şih Fetullah Aşevi
 Edessa Toplu Yemek –Organizasyon
 Dünya Tat Yemek
 Duru Catering
 Ulusal Catering
 Öz İkram Hazır Yemek
 Mısırlı Yemek
 Şahin Yemek
 Yemekpark Tabldot ve Catering
 Yayet Yemek Fabrikası
 Usta Eller Hazır Yemek
 Sahra Yemek
 Tam Sofra
 Asır Yemekçilik
 Obasan
 Arine Mutfak Catering (Gaziantep toplu yemek ve catering firmaları, 2023)

Gaziantep saha çalışmasında ‘Düğün yemeği’ meselesinde elde edilen bilgiler şöyledir:

Düğünde bayraktar olur. Bu bayrakta damadın sağdıçlarından birisidir. Bu kişiler ineği veya öküzü süslerler. Üstlerine kırmızı kurdele ve balon asarlar. Bu öküz düğünde yemek yapılsın diye getirilir. Öküz arabasına da bir çuval patates ve bir çuval nohut koyarlar. Önde bir bayrak ile oğlan evine yemek yapılması için teslim edilir (KK7).

Düğünlerde bir koyun kesilir. Gelen misafirlere kış ise fasulye pilav, yaz ise doğrama pilav pişirilir (KK7, KK14, KK23, KK29, KK31, KK32, KK33, KK34, KK42, KK43, KK48, KK49, KK50).

Düğün sabahı tarhana kazanlarında yemekler pişirmeye başlanır. Genellikle yemeklerimiz dolma, pilav ve cıvık dediğimiz türden olur (KK9).

Çeyizde ve düğünde yapılan yemekler benzerdir. Ayına göre değişse de genelde bir kuru bir cıvık bulunur. Bunlar: Ekşili kabaklama, taze ve kuru fasulye, sulu patates yemeği olabilir (KK10, KK12, KK14, KK23, KK27, KK31, KK32,

KK33, KK34, KK36, KK37, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Düğünde kullanılacak ekmekleri köyde komşular ve akrabalar bir araya gelerek hazırlar (KK10, KK23, KK29, KK34, KK36, KK48, KK49, KK50).

Düğünlerde mevsimine göre patlıcan ekşisi, yeşil fasulye, pilav yapılır. Eskiden pilavı pişirir ortasına düğün için kesilen kelleri koyulurdu (KK11, KK23, KK27, KK31, KK33, KK38, KK42, KK45, KK49, KK50).

Düğünlerde yemek pişirme işlemini genellikle bu işi bilen kişiler üstlenir. Bunlar genelde komşulardan veya akrabalarından eli lezzetli yaşı büyük olanlar olur (KK11, KK12, KK14, KK27, KK31, KK36, KK37, KK38, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Düğün yemeğini kim yaptıysa bahşişini almadan kazanların kapağını açmaz (KK27).

Eskiden düğünlerde ev sahibinin tanıdık ve komşularından eli lezzetli olan kına, düğün yemekleri yapılırken günümüzde bunun yerini hazır yemek şirketleri almıştır. İstenilen menüye göre istenilen sayıda yemekler hazır bir şekilde gelmektedir (KK12, KK14, KK27, KK36, KK45, KK47, KK49, KK50).

Köylerde düğüne akrabalar ve komşulardan durumu iyi olanlar ev sahibine yardım amaçlı koyun getirirler (KK23, KK29).

Düğün yemekleri eskiden yere serilen hasır, kilim, keçe üzerinde yenirdi. Boylu boyunca sofralar kurulurdu. Günümüzde yemek yemek için masa ve sandalyeler kiralanmaktadır (KK23, KK42).

Düğün yemekleri eskiden bakır kaplarda, bakır sinilerde sofralara konurdu (KK23, KK30, KK33, KK44).

Köy düğünlerinde ortalama 25 kilo undan 125 tane ekmek çıkar. Misafir sayısına göre çoğaltılır. Kuru fasülye yapılacaksa 30- 35 kilo kurufasülye kullanılır. Et haşlama yapılacaksa 5-6 âdet kurban kesilir. Pilav için 25 kilo bulgur ve 15 kiloda firik kullanılır (KK24).

Düğün yemekleri köyde bakır kazanlarda, don kazanlarında pişirilir. Teş ve leğenlerde de bazı şeyler hazırlanır (KK24, KK47).

Karkamış'ta çok yemek yapan bir kişi vardır. Adı “Keyvancı gurme”dir (KK24).

Düğün günü yapılan yemekleri genelde kadınlar hazırlar, erkekler dağıtır (KK24).

İslâhiye’de düğünde ve kınada kız evinin pişirmesi için bir koyun gönderilir (KK29).

Düğünlerde eskiden tahta kaşık kullanılırdı. Düğüne gelen herkes yemek yedikten sonra tahta kaşığı alıp giderdi (KK30).

Barak düğünlerinde yemekten sonra çay ve mırra ikramı yapılır (KK33).

Değerlendirme:

Gastronomi kenti olarak unvan kazanmış olan Gaziantep’in düğün yemekleri konusunda oldukça çeşitlidir. Düğünün yapıldığı zamana ve mekâna göre yemeklerin değiştiği görülür. Her ne kadar kırsal kesim ile Gaziantep merkez arasında birkaç ufak tefek fark bulunsa da genel anlamıyla yemek seçimi benzerdir. Barak Türkmenleri arasında düğünlerde hayvan kesimi, merkeze göre daha ağırlıktadır. Hayvanın etleri ile yemek yapıp kellesi ile önemli misafirleri ağırlamak oranın önemli bir geleneğidir. Gaziantep merkezde düğün için hayvan kesilmesi daha çok kişinin maddî durumuna göre tercih edilmektedir. Düğün ister yaz ister kış olsun değişmeyen ana şey ‘bir cıvık (sulu yemek), pilav, salata, ayran/kola’ mantığında yemeklerin tercih edilmesidir. Günümüzde artık hazır yemek yapan firmalarında tercih edilmesi ile beraber işi bilen ninelerin, aşçıların artık gelenek içerisinde tercih edilmeyerek yerlerine catering firmalarının tercih edilmesi göze çarpmaktadır. Hazır olarak yemek menüsü getirmek ve bunları misafirlere dağıtmak gibi bir kolaylık bulunduğundan dolayı yemekli düğünlerde sıklıkla tercih edilmektedir.

2. 3. 5. Gelin ve Damadın Hazırlanması ve Kuaförler

Türk kültüründe evlenme töreni içerisinde başrolde olan gelini ve damadı hazırlama işi ve bu işi üstlenenlerin toplumda bazı özellikleri barındırması

gerektiğinde dikkat edilmektedir. Söz konusu kişilerin işini iyi ve temiz yapması gerekmektedir. Pala, bu konuda örnek olarak şunları söylemiştir:

Tek eşli olmak, gelini süsleyen kişide aranan en temel özelliktir. Başından mutlaka bir nikâh geçen, mutlu bir evliliği olan bu kadın gelinin başını tarar; gözlerine sürme, kaşlarına rastık çeker, ılık suda ıslattığı bezleri de allık gibi kullanır (Akgül [t.y.], 62-63). İşinde ustalaşmış olmak, gelini süsleyen kişilerde aranan bir diğer özelliktir. Bu kadınların orta yaşı aşkın; yaşlarıyla doğru orantılı olarak tecrübe sahibi, güngörmüş, en azından bir usta yanında eğitim almış olmaları gerekir. Gelin süsleyen kişilerin asırlar boyunca İstanbul'da önemli bir güzellik kaynağı oldukları, bazen sayılarının on, on beşe çıktığı ve her birinin kendilerine has süsleme üslubunun bulunduğu söylenebilir (Pala, 2003, s.334).

Gelini hazırlayan kişinin işinde usta olması, tecrübeli olması ve zevkinin güzel olması genel anlamda istenilen özelliktir. Olması istenilen başka bir özellik ise:

Gelini merasim için hazırlayan kişilerde aranan bir başka özellik ise elinin yakışır olmasıdır; çünkü gelinin boyamasını gerektiği yapmak el yatkınlığına dayanan bir hünerdir (Koçu, 1967: 12). “Kendi başını bağlayamaz, gelin başı yapmaya kalkar” atasözü, gelini süslemeye kalkışan ama bunu beceremeyen kişilere istinaden söylenmiştir (Kayaoğlu, 1992, 35).

Düğün günü gelinin hazırlanması eskiden genel hatları ile şöyle olmaktaydı:

Gelin başı, gelinin saçının yapılması, istenirse duvak ve taç takma işlemi için genellikle şehirlerde kullanılan bir tabirdir. Anadolu'da bu işleme daha çok baş bağlama adı verilmektedir. Bazı yörelerde duvak ve taç yerine hazırlanan özel başlıklar kullanılır (Çabuk, 2017, s.56).Düğün günü gelinin başı erkenden yıkanır, saç kesilir, kıvrılır ve süslenir (Erk, 1974, s.6999- 7002). Gelinin uzun ömürlü ve bereket dolu bir hayat sürmesi temennisiyle ayna üzerine kırılan saç “alna düşen saçın kısa kesimi” şeklindeyse, perçem veya kâkül, “şakaklardan sarkan saç lülesi” şeklindeyse zülûf adını alır. Zülûf ve perçem kesme, birçok yörede bekârlıktan evliliğe geçiş aşamasında önemli bir âdettir. Kına gecesinde olduğu gibi, zülûf kesmede de ağıtlar yakılır, kız özellikle ağlatılır. Zülûf, kızın bekârlığından bir anıdır ve ölene dek gelin sandığında özenle saklanır (Altun, 2004, s.291).

Bedenin süslenmesi ve güzel gözükmesi işi eski zamanlarda dinsel ve büyüsel birtakım amaçlar ile yapılırken günümüzde küreselleşen çağda artık güzel görünmek, ilgiyi kendi üstüne çekmek, beğenilmek vb. amaçlarıyla yapılmaktadır. Çetinkaya bu konuda şunları söylemiştir:

Her dönemde olduğu gibi Türkçenin tarihî dönemlerinde de gelinlerin süslenmesinde, sınırlı imkânlarla rağmen, çeşitli süs malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir. Çok amaçlı kullanılan bu malzemeler, bugün kullandıklarımızdan farklı olarak kimyasal işlem görmemiş, bitkisel ve madenî kökenli maddelerdir (Çetinkaya, 2010, 122).

Gelini süsleyen kişilere dönem dönem farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. “Gelin süsleyen kadın”lara verilen adlar içinde meşşâta, Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanımı en yaygın olan ancak bugün unutulmuş bir kelimedir” (Çabuk, 2017, s.61). Meşşâta olarak adlandırılan kadının görevi hakkında Pala şunları söylemektedir:

Meşşâta mesleğini yaparken bir kadını tepeden tırnağa süsler: Başlık takar; saç tuvaleti, yüz boyaması, ben düzenlemesi yapar, serpuş bağlayarak, mücevher takar. Saçları türlü türlü tarayıp şekil veren, yakışacak şekilde kesen, topuğa kadar uzanan saçları zincir motifleriyle örüp aralarına mücevherler bağlayan meşşâtalar, asırlar boyunca İstanbul’da önemli bir güzellik unsuru olmuştur (Pala, 2003, s.342).

Günümüzde çeşitli kozmetik ürünleri ile yapılan gelin makyajı, eskiden meşşâta denilen kuaförler tarafından yapılmaktaydı. Eskiden yapılan bir gelin makyajının detayları ve kullanılan malzemeler şöyledir:

Kuaförlerin, güzellik salonlarının ve moda evlerinin bulunmadığı zamanlarda gelini süsleyen hanımlara meşşâta, kalemkâr veya yüz yazıcı; bu faaliyete de koltuk merasimi denilmiştir. Koltuk merasiminin hanımlara has eğlenceleri olur ve bir tür kına gecesi gibi çalınır oynanır, gülünür eğlenilir imiş. Böyle bir koltuk merasiminde kalemkâr kadın, konağın sofrasında eğlenen davetliler arasında gelini oturtmuş dizinin dibine ve başlamış sanatını icra etmeye. Saçlar, dudaklar, yanaklar derken sıra yüz yazmanın en nazik yerine, yani kaşlara gelmiş. Kalemkâr önce cımbızla fazla tüyleri almış, kaşı boyayıp inceltmiş ve özel kalemiyle şekil vermeye başlamış. Olacak bu ya, tam o sırada ortada oynamakta olan yengelerden birinin ayağı kaymış. Kadıncık yere yuvarlanmayayım, derken kalemkârın dirseğine indirmiş tekmeyle. Elindeki sert uçlu kalem de gelin hanımın gözüne bir ok gibi girmiş. Feryatlar, bağırış çığırışlar ile düğün evi birden karışmış. Acele hekim çağırıldıysa da nafiye, gelin hanım ömrünün geri kalanını bir gözü kör yaşamış. O günden sonra kalemkâr bir daha hiçbir gelin yüzü yazmaya çağırılmamış. Hatta adı anıldıkça ‘Ha! Kaş yaparken göz çıkaran kadın mı?’ diye de şöhret bulmuş (Pala, 2000, s.118-119).

Gelini düğüne hazırlamak için görevli olan kişiler ve kullanılan malzemeler Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında da sıkça karşılaştığımız konulardandır. Buna örnek olarak:

Saç örme geleneğine Türk soylu halklardan Sibir, Gagavuz ve Azerbaycan halklarında da rastlanır. Tuvalarda kızın saçını açılarak üç örük örülür, uçları ise çavaş denilen yassı gümüş kürecik dikilmiş boncuk dizilmiş deri ile sağlamlaştırılır. Hakaslarda gelinin saçını iki örük örülür ve buna tulun denir. Saçın örülmesi merasiminde gelin için güzel şeylerin söylendiği türküler söylenir (Çabuk, 2017, s.66).

Damadın hazırlanması meselesine bir örnek ise:

Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman bölgesinde yaşayan Türklerde, cuma akşamı, damat ve arkadaşları müzik eşliğinde köyün “belber”ine gitmekte, burada damat traş edilirken âdet olduğu üzere çalgıcılardan biri “düdük kırıldı” diyerek müziği kesmektedir. Müziğin devam edebilmesi için damadın bir miktar para vermesi gerekmektedir. Damadın en yakın “delikannı” arkadaşlarından seçilen sağdıcın traşı, damat traşının hemen ardından yapılmakta, daha sonra da sırasıyla tüm yakın akrabalar traş edilmektedir. Güvee traşı sona erdiğinde yine çalgıcılar eşliğinde Erkek evine dönülmektedir (Paşaoğlu, 2006, s.82).

Gelin olacak kızın diğerler kadınlardan ayrılan yönü düğünlerde zülüflerini kesmiş olması ve yüzüne kullanmış olduğu süsleridir. Bu konuda Önal :

Romanya Dobruca Türklerinde, gelinin saçlarından zülüfler kesilirdi. Zülün yanağına kadar olması, gelin olduğunun belli olması içindi. Kırmızı atlastan veya altın sarısı renklerde olan gergefte işlenen yapıştırıcılar gelinin yanaklarına ve çenesine yapıştırılarak bezetilirdi. Puldan yapıştırıcılar gelinin yanağına, alınına yapıştırılan süslerdi. Ayrıca parlak teller takılırdı (Önal, 1998, s.142).

İstanbul’da ise gelini süsleme görevini üstlenen kişiler hakkında Pala şunları dile getirmektedir:

İstanbul’da gelin süsleme işi, önceleri başından bir nikâh geçmiş Müslüman kadınlara özgü iken, baş yapmak bir meslek haline gelince gayrimüslim kadınlara ve özellikle Rum hanımlara geçmiştir. Bu kişiler, gelin süsleme ve baş bağlamasının yanı sıra ücret karşılığında yenge kadınlık yahut gelin odası tefrişi ve nakıl süslemeciliğini de üstlenmişlerdir (Pala, 2003, s.342).

Kütahya’da bir gelinin süslenmesi ve saç yapım şekli ise Barlas tarafından şöyle detaylandırılmıştır:

Kütahya’da kızın yüzü özel surette bu işle uğraşanlar tarafından yazılır. Eskiden yanağına kızılık, yüzüne allık, kaşların rastık sürer; göz kapaklarına kırılmış ince teller yapıştırarak ay ve çiçek şekiller verilmektedir. Paça günü oğlan evinde kesilecek olan saçları 30-40 belik olarak örülür. Tellerle işlenir. Başına elmaslara nakışlı taç giydirilir. İki öne iki arkaya tel sarkıtılır. Ayrıca kız evinden olan telli duvak arkaya doğru, oğlan evinden olan al duvakta öne doğru olmak üzere sarkıtılır (Barlas, 1963, s.43).

Yukarıda verilen örneklerden de görüleceği üzere gelinin saçını yapma ve yüzünü boyama işi sanat isteyen, tecrübe isteyen kişiler tarafından yapılmaktadır. Bu süslenme işi başlamadan önce gelinin saçının yıkanması, kesilmesi ve örülmesi gelinlik kıza özgü olan bir durumdur. Saçlarının bu şekilde yapılması artık onun genç kız değil evli biri olduğunun göstergesidir. Gelinin yüzünün süslenmesi meselesinde eskiden çok az bir malzeme ile ve sade bir şekilde tecrübeli ve zevkli kişiler tarafından yapılmaktaydı. Gelinin yüz süslemesinin önemli bir kısmı ise de verilen örneklerdende görüldüğü üzere gelinin saçına gelin teli, yüzüne pul, sim, altın vb. eşyalar ile süslenmesinden oluşmaktadır.

2. 3. 5. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinin Hazırlanması ve Kuaförler

Gaziantep geleneklerinde gelinin hazırlanması geçmiş zaman ile günümüz arasında epey farklılık gösteren bir konudur. Eski geleneklere göre gelinin hazırlanmasından orada bulunan akrabalar ve ailede bulunan gençler sorumluydu. Gelinin saçları, makyajı çok sade olmalıydı (KK15, KK23, KK24, KK26). Gelinin saç genellikle örülürdü ve saçının önleri kahkül kesilirdi (KK48, KK50) . Saçlarının üzerine telli duvak örtülür ve saçlarının arasına da teller takmayı ihmal etmezlerdi (KK23, KK24, KK26, KK50). Eğer kafasına tozak konulacaksa tozağın alt tarafına renkli örtülerle katmanlar yapılırdı (KK1, KK46, KK48). Genellikle gümüş parçalar gelinin alına, boynuna takılırdı. Eğer ellerinde inci var ise bu inciler ile alın kısmına

bir şerit yapıldı (KK37, KK46, KK47, KK48). Makyaj yapma ise neredeyse hiç yok gibiydi. Varsa bir hacdan gelen sürme sürülürdü. Düğün gününe kadar kaşları alınmayan gelin, kaş almasını bilen kişiler tarafından yüz temizliği yapıldı. Bu işlemler yapılırken sık sık gelin ile ilgili mani söylemeyi, zılgıt çalmayı ihmal etmezler idi.

Gaziantep Barak Türkmenlerinde kız ve gelinler tavuk tüylerini boyayarak bunları düğünlerde başlarına takarlar ve buna tozak derler. Tozak köylerde gelinleri süslemek için sıkça kullanılır. Gelin olan kişinin başına serpuş denilen başlık konulur ve altına renk renk çember bağlanır. Durumu iyi olan aileler bu başlığın üzerini altınlar ile doldurur. Durumu iyi olmayanlar ise gümüş şekkeler ile gelini süslerlerdi. Baraklarda gelin için olmazlardan biri ise “Kürek başı” denilen gelin başlığıdır. Bu kürek başının yüksekliği 20-30 cm’dir. Renk renk kumaş ile sarılı olan bu parçanın üzerine şekke, tozak, gümüş takı yerleştirilir (KK23, KK25, KK26).

Tozak içinde şu maniyi söyledikleri Yalman tarafından aktarılmaktadır:

Yel vurur kozak oynar,

Başında tozak oynar,

Ben yârime ne yaptım ki?

O benden uzak oynar... (Yalman,1977, s.13)

Günümüzde gelinin hazırlanmasına baktığımız zaman bu işin bir sektör haline geldiğini görmekteyiz. Gelin adayı, düğün olmadan önce güzellik salonları ile anlaşarak aylar öncesinden cilt bakımına, lazer epilasyona, tırnak bakımına gitmektedir. Hatta ekonomik durumu iyi olanların dolgu, botoks gibi medikal işlemleri de düğün öncesinde yaptırdıklarını görmekteyiz. Düğün günü zayıf ve alımlı görünmek için diyetisyen randevuları alınıp spora başlanılmaktadır. Kına ve düğün günü tamamen kararlaştırıldığında ise gitmek istediği makeup artiste veya kuaföre yer ayırtma işlemini yapmaktadır. Düğün günü yapılacak makyaj ve saçın nasıl olacağı ile ilgili tereddüde düşen gelin adayları düğün öncesi saç ve makyaj provasına gitmektedirler.

Günümüzde özellikle otel ve lüks mekânlarda yapılacak olan düğünlerde otelin/mekân geline bir oda tahsis eder. genellikle maddî durumu iyi olan çiftler bu odanın süslenmesi ve ikramlıkların hazırlanması işini bir organizasyon şirketine bırakır. Organizasyon şirketi tarafından kişilerin isteği üzerine oda konsepti uygun bir şekilde hazırlanır.

Düğün gününden önce organizasyoncular tarafından hazır edilen oda, düğün sabahı gelin ve arkadaşlarının gelmesi ile hareketlenir. Daha önceden belirlenmiş olan konseptte uygun hazırlanmış oda, balon, tül, bride helyumlu balonları ile süslendikten sonra gelinin giyeceği gelinliğin bir askı ile odanın en görünür yerine asılması ile parti başlar. Parti için gelin ve arkadaşlarına uygun daha önceden ayarlanmış bride temalı sabahlıklar giydirilir. Sabahlıkların şekli ve rengi gelinin isteği üzerine hazırlanır. Daha önceden ayarlanmış olan kuaför ve fotoğrafçının gelmesi ile hazırlıklara başlanılır. İlk olarak gelinin hazırlanması işine geçilir. Daha sonra ise gelinin arkadaşlarına yapılacak işlemler ile devam edilir. Hazırlanan gelin ve arkadaşları isterlerse alkollü/alkolsüz içecekler ve müzik eşliğinde bir süre eğlenirler. Bu anların hatıra kalması amacıyla çağırılan fotoğrafçı ise onların her karesini çekmeye dikkat eder.

Damat adayları da eskiden düğüne hazırlanırken harman yerinde sağdıçların yardımıyla giyinirdi. Sağdıçları ve arkadaşları giyeceği her bir parçayı maniler eşliğinde damada giydirirlerdi (KK15, KK23, KK29). Damat tıraşı da genellikle harman yerinde yapılırdı. Harman yerine gelen berber, damadı tıraş ederken damadın üzerine beyaz bir önlük asılır. Bu önlüğe gelen misafirler berbere bahşiş olsun diye para asarlar. Bu işlemleri maddi durumu el veren kişiler davul-zurna eşliğinde yaparlardı (KK49).

Günümüzde ise damatlarda düğün öncesinde önceden anlaştıkları berbere giderek hazırlanmaktadır. Bu berberin ücreti de damadın sağdıçı tarafından karşılanır.

Gaziantep Bayan Kuaförleri:

Elit Bayan Kuaförü

Salon Zeliha

ZB Kuaför

Halime Kuaför

Tarabya Hasan Kuaför

Mehmet Kaya Kuaför Salonu

Süleyman Bayan Kuaförü

Kuaför Önder

Kuaför Veysel

Salon İso

Gülay Kuaför

Tara Bayan Kuaför

Harun Polat Kuaför

Naciye Sevgi

Simge Kuaför

Anosis Bayan Kuaför

Fashion Bayan Kuaförü

Bellissima Bayan Kuaförü

Salon Şanel

Enn Kuaför

Emine Alev Kuaför	Mehmet Göçer Kuaför
Salon Vizyon	Bünyamin Emrah Kuaför
Benim Kuaför Ahmet	Saloon Despinia
Mustafa Mizmizlioğlu Kuaför	Berlin Kuaför
Ekip Saçkolik	Kuaför Hatice
Amore Kuaför	Kuaför Tugana
Ezgisu Bayan Kuaförü	Kuaför Cengiz
Kuaför Bahar	Erkan Ekinci Saç Dızayn Merkezi
Tolga Kuaför	Sema Bayan Kuaförü
Alex Bayan Kuaförü	Umut İlbaylı Bayan Kuaförü
Kuaför Yusuf Filiz	Çiçek Bayan Kuaförü
Handan Bayan Kuaförü	Kuaför Ayvaz
Dilan Kuaför	Soley Bayan Kuaförü
Kuaför Erhan Kaya	Salon Yücel Çetin
Kuaför Ayhan	Ali Nesrin Bayan Kuaförü
Miss Lady Kuaför	Gül Bayan Kuaförü
Kırık Tarak Bayan Kuaförü	Diva Bayan Kuaförü
Serkan Bayan Kuaförü	Salon Bektaş
Rüyam Baki Bayan Kuaförü	Aylin Bayan Kuaförü
Kardelen Bayan Kuaförü	Ayışığı Kuaför
Arya Kuaför	Tolga Taş Bayan Kuaförü
Çankaya Bayan Kuaförü	Gül & Sencer Bayan Kuaförü
Kuaför Tugana	Rüyam Baki Bayan Kuaförü
Simay Kuaför	Ekip Saçkolik
Vesta Bayan Kuaförü	Kuaför Fikret & Eyüp (Gaziantep)
Bayan Kuaförleri, 2023)	

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelinin ve damadın hazırlanması’ meselesi ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Geleneklerimizde gelinin süslenmesine dikkat edilirdi. Gelinlerin kafasına fes geçirilip zeytin dalları, selvi dalları takarlardı (KK1, KK31, KK48).

Gelin kapalıda olsa düğünde kafasına taç takmayı ihmal etmezler (KK11, KK24, KK33, KK47).

Gelin ve damat kuaförlere sağdıçları ile beraber gider (KK11, KK12, KK14, KK23, KK31, KK32, KK33, KK34, KK41, KK48).

Gelin kuaföre giderken kardeşi, ablası, yengesi gibi kişileri de götürür ve bunların ücretini erkek tarafı karşılar (KK11, KK12, KK14).

Köy yerlerinde eskiden kayınvalide gelinin kuyumcuya götürür. Bir tane urup bozdurup erittirip altın diş yaptırdı. Eskiden gelin süsü buydu (KK15, KK21).

Eskiden köylerde kuaföre gidip hazırlık yapılmazdı. Evde eli yatkın biri saç toplardı. Gelinin gözüne bir tek sürme sürerdi (KK15, KK23, KK24, KK26, KK27, KK33, KK34, KK37, KK46, KK48, KK49, KK50).

Eskiden gelinin zülüfleri kesilirdi. O kişinin evleneceği oradan anlaşılırdı (KK48, KK50).

Barak'ta gelinin kafasına yüksek, renkli bir tozak koyarlardı. Üzerine de altın yerleştirirlerdi (KK23, KK25, KK26, KK33, KK34, KK46, KK47, KK48).

Barak'ta gelinin kafasına sedef ve gül takarlar. Kafasına altın takarlar (KK15, KK23, KK25, KK26, KK33, KK48, KK49, KK50).

Gelinin saçlarının örülmesine eskiden önem verilirdi (KK23, KK24, KK26, KK50).

Gelinin saçı yakın arkadaşları, sağdıçları tarafından akşamdan gazete kâğıtlarına sarılırdı. Gelinin saçı böyle süslenirdi (KK33).

Gelinin saçlarının arasına eskiden gelin teli takarlardı (KK15, KK23, KK24, KK27, KK33, KK48).

Gelin saçı yapıldıktan sonra gelinin kafasının üzerine eskiden üç farklı renkten eşarp bağarlardı. Üzerine tozak dikilirdi (KK1, KK46, KK48, KK49, KK50).

Kırsalda güvey donatmadan önce damat tıraş ettirilirdi. Bu tıraş eskiden harman yeri denilen yerde davul ve zurna eşliğinde yapılırdı (KK15, KK23, KK29, KK32, KK33, KK49).

Damat tıraşını ya berber ya da damadın sağdıçı yapardı. Tıraş yapılırken kim damadı güldürürse ona bahşiş verilirdi (KK32).

Eskiden Barak köylerinde evli ve bekârı sürmesinden ayırt ederlerdi. Sürme süren evli, sürmeyen bekâr olurdu (KK25, KK26).

Gelinin alnına veya kafasına sikke denilen eşya takılırdı. Bu fesin üzerine de konurdu (KK37, KK46, KK47, KK48).

Değerlendirme:

Gelinin ve damadın hazırlanması ve kuaför meselesi geleneklerimiz arasında en fazla değişime uğrayan konulardan birisidir. Eskiden gelinlerin saçının düğün öncesi kesilmesi, gelin olmayan kızın kaş-bıyık aldirmaması, birkaç adet ile sınırlandırılan makyaj malzemeleri ile amatör kişiler tarafından makyaj yapılması, eli saç yapmaya yatkın kişiler tarafından saçın kesilerek örülmesi vb. uygulamaları günümüzde neredeyse tamamen yok olmuş durumdadır.

Popülerleşen hayat şartları ile beraber genç kızlar artık evlenmeden kaş-bıyık aldirmakta, lazer salonlarına gitmektedir. Düğün öncesi profesyonel kuaförlerden-makyözlerden randevu alarak bu özel güne hazırlanılması, düğüne hazırlık için diyet merkezleri ve yaşam koçlarının tercihi, ellerin ve ayaklarının bakımı için manikür-pedikür randevularının alınması vb. pek çok alanda artık değişimler yaşanmaktadır. Gelinin hazırlanması eskiden eli yatkın, amatör kişiler tarafından tercih ediliyor ise de günümüzde bu iş için profesyonel insanlar tercih edilmektedir.

Kadınlarda görülen bu değişimin erkeklerde de yaşandığı görülmektedir. Barak Türkmenleri arasında sıkça gördüğümüz harman yerinde damat tıraşı olayı gözlemlerimize dayanarak neredeyse yok olduğunu söylemek abartı olmaz. Artık erkeklerde kendilerine özel olarak açılan kuaförlere giderek tıraş olmaktadır. Düğün öncesi işlemler için hizmet veren bazı firmalara erkeklerde giderek işlem yaptırmaktadır. Erkeklerin bazılarının da diyet merkezlerine gidip lazer epilasyon yaptırmayı tercih ettiği saha çalışmalarında gözlenmiştir. Popülerleşen hayat şartları ile beraber gelenek farklı bir hal almış durumdadır.

2. 3. 6. Düğün Mekânı ve Düğün Zamanı

Türk kültürü içinde geçiş dönemi ritüellerinden olan “Evlenme” toplum tarafından çok önemsenen bir aşamadır. Belirli bir sıra ile oluşan evlenme gelenekleri icrasında mekân kavramı çok önemlidir. Bu konuda Ekici şunları dile getirmiştir:

Kültür kendinî yaratan topluma ve toplumu oluşturan bireylere bağımlı bir yapı olduğu gibi aynı zamanda bireyi kendine bağımlı kılan bir yapıdır. Bireyden topluma ve toplumdaki bireye uzanan karşılıklı ilişki çift yönlü olduğu gibi, kültürü oluşturan

birimler arasında da karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Bu karşılıklı ilişki, bir kültürün yaratıcısı ve sahibi bireylerin ve toplumun dinamik ve değişken olma özelliğinin kültürel yapılara da yansımaya yol açmakta, kültürel yapılar bu yapıların sahibi olan kuşaklarla birlikte belli oranda değişime uğramaktadır. Yine kültürel yapıların teknolojik boyutunda meydana gelen değişimler, toplumsal boyut ve ideolojik boyutta da değişimleri kaçınılmaz kılmakta, zincirleme bir reaksiyon halinde az veya çok bir değişim meydana gelmektedir. (Ekici, 2004, s.1)

Kültür var olduğu mekân ile ilişkilidir. Mekânın kaybolması ile kültür yok olmaktadır. Kültür erozyonunun engellenmesi için kültürü kendi mekânı içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu konuya farklı bir açısı da Yıldız tarafından gelmektedir:

İnsan, çevresiyle etkileşimde bulunan ve bu sayede hem soyut, hem de somut biçimlerde kültürü üreten ve bunu başkasıyla paylaşan bir varlıktır. Her şeyden önce, insanın kurmuş olduğu bu ilişkiler ve etkileşim, önce dış dünya ve onun içini dolduranların algılanması ve ardından zihinde oluşan bir imgelem (imagination) ile olanaklıdır. Zihinsel algı olarak da ifade edilen bu durum, insanın boşluğu çeşitli yollardan doldurmasının da temel öncülüdür. Maddi koşul ve olanaklara göre değişen bu şekillendirme süreci, insan var olduğu sürece devam edecek bir eylemliliktir. İşte bu nedendir ki, mekân kavramı, insanın dışında ya da ona rağmen var olan bir oluşu değil, tam tersine insanla anlamlılık kazanan toplumsal yapının en önemli boyutunu ifade eder. Dolayısıyla mekân; üzerinde yaşayanlar tarafından algılanan, değerlendirilen ve şekillendirilen bir düzlemden başka bir şey değildir. İnsan ile mekân arasında birbirini değiştiren ve dönüştüren bir ilişki mevcuttur. Bu nedenle mekân, toplumun değişimine paralel olarak değişebilen, çeşitli anlamlarla ve ruhla yüklü bir varlıktır (Yıldız, 2011, s.848.).

Düğün mekânı ve zamanı konusu toplumdan topluma ve hayat şartlarına göre değişebilmektedir. Buna örnek olarak:

“Tuvalarda düğün zamanı belirlenirken kızın ve oğlanın hangi ayda hangi günde doğduğu Şamana sorulmuş, ardından ne zaman düğün yapılacağı kızın ne zaman evden çıkacağı belirlenirmiş” (Kenin Lopsan, 1998, s.303). Düğün tarihinin belirlenmesinde şamana sorma ve bilgi alma geleneği bu topluluğa özgüdür.

Kırgızlarda özellikle şehirlerde, düğün için özel bir zaman seçimi yapılmaz. Ancak kırsal kesimde genellikle hasat mevsiminden sonra paranın bol olabileceği zaman belirlenir. Hasat sonu, güz mevsimi, gerek para gerekse boş zaman açısından uygun zamandır. Düğünde kesilecek hayvanların bu dönemde semirdiği (şişmanladığı) göz önünde bulundurulmaktadır (Jumabayev, 2006, s.46).

İnsanların yaşam biçimi ve ekonomik durumlarına göre düğünün zamanını ve mekânını belirlemek neredeyse her toplumda görülen bir durumdur. Düğün sahibinin hangi işte çalıştığı, eline belirli bir zamanda toplu bir paranın geçip geçmeyeceği, geleneksel olarak düğünün yapılmasının yasaklandığı bir günün olup olmamasına göre karar verilmektedir. Bu meseleye Anadolu sahasından bir örnek vermek gerekir ise:

Nevşehir’de eskiden daha çok hasattan önce veya buğday hasadı ile bağ bozumu arasında; ya da hasat toplanıp ürün kaldırıldıktan, bağ bozumu yapıldıktan sonra özellikle

sonbaharda gerçekleştirilen düğünler, günümüzde genellikle yazın yapılmaktadır. Bunun sebebi sosyal, ekonomik şartlardan, özellikle gurbetçilerin ve il dışında olanların yazın izne gelmesindendir (Bayram, 2013, s.19).

Bir başka örnek ise:

“Muğla Ula’da erkek düğünü geniş mahalleler istediği için en çok bu düğünler, ilkbahar veya sonbaharda yapılır. Şayet kışın düğün olursa deve güreşi ve geceleri sohbet yapılır” (Demirci,1938, s.60). Örneklerden de anlaşılacağı üzere hayvancılık yapan topluluklar daha çok verimin aldığı, hayvan doğumlarının gerçekleştiği zamanı tercih etmektedir. Tarım ile uğraşan kişiler ise daha çok hasat zamanının bittiği ve harmanın kalktığı yaz aylarını tercih etmektedirler. Bu iki iş kolunda da çalışmayan insanlar ise ailelerin ortak kararı, istenilen mekânın müsaitlik durumu, misafirlerin gelebileceği tarihler vb. etkenlere bakarak karar vermektedirler.

2. 3. 6. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Mekânı ve Düğün Zamanı

Düğün geleneği, soyun sopun devamı, yuva kurmak ve ailenin devamını sağlama fonksiyonlarını üstlendiği için her gelenekte mümkün oldukça şatafatlı yapılmaya önem verilmiştir. Bu nedenledir ki evlenme törenleri görsel bir şölene dönüşmektedir.

Gaziantep’te düğünün yapıldığı ve görsel şölene dönüştüğü mekânlar şunlardır:

1. Salon Düğünleri: Kent ortamında yapılan düğünlerin geneli günümüzde düğün salonlarında gerçekleştirilmektedir. Bu düğün mekânı genellikle iki gün kiralanmaktadır. Bu mekânda, birinci gün kına, ikinci gün düğün yapılır. Organizasyon çoğunlukla düğün salonu görevlileri tarafından sağlanmaktadır. Bunun haricinde çiftlerin isteği doğrultusunda farklı organizasyon şirketleri ile anlaşılabilir. Misafirlere ikram edilecek olan yiyecek ve içecek ise ev sahibi tarafından belirlenmektedir (G30).

Salon düğünlerinin olmazsa olmazı düğün pastalarıdır. Çoğunlukla beyaz ve çok katlı tercih edilen düğün pastaları zenginliği ve bolluğu sembolize etmektedir. Düğün zamanına göre kimi zaman normal yaş pasta kimi zaman ise dondurmali pastalar çiftler tarafından tercih edilmektedir. Yaş pasta ikramının yanına bütçeye göre çerez, kuru pasta, kola, fanta, meyve tercih edilebilir. Eğer düğün sahipleri

tarafından düğünün yemekli olması isteniyor ise ona göre bir menü belirlenerek misafirlere ikramlıklar hazırlanır. Başlangıç olarak soğuk mezeler verilir. Daha sonra ara sıcaklar dağıtılır. Arada isteğe bağlı meşrubat ikramı olur. Ana yemeğin ne olacağı bütçeye göre tercih edilir. En sonda ise tatlı veya meyve ikramı yapılır (G30).

Salon düğünlerinin içerisinde salona ait bir orkestra ekibi hazır halde bulunur. Fakat kişilerin ekstra bir tercihi olur ise ona göre anlaşma yapılarak salona davet edilebilir. Gaziantep düğünlerinde orkestranın yanı sıra davul ve zurna ekibi çoğunlukla bulunur. Davetliler tarafından verilen bahşişler orkestra ekibinin görevlisi tarafından toplanarak kendi aralarında paylaşılır. Gelin ve damadın salona giriş müziği, ilk dans müziği, pasta kesim müziği ve daha birçok istek parça önceden orkestraya bildirilir (G30).

Salon düğünlerinde zaman sıkıntısından kaynaklı olarak takı merasimleri uzun uzadıya yapılmamaktadır. Sadece ailede birinci derece yakın olan kişiler gelin ve damada takılarını takıp geri kalan kişiler ise düğün salonunun girişine bir masa üzerine konulmuş olan tencere/sandık içerisine takılarını bırakmaktadırlar. Bu masanın başında kız ve erkek evinden görevli bir kişi bulunur. Bu kişiler gelen davetlilerin bırakmış olduğu hediyeleri bir deftere kaydeder. Bunun yapılmasının amacı ise kendilerine gelmiş olan öndünçün (hediyeinin) aynı şekilde karşı atarafa götürülmesini ve unutulmamasını sağlamaktır (G30).

Salon düğünlerinin düzenlenmesi bir organizasyon şirketi tarafından sağlanacak ise içerisinde yer alan dansçı kız grubu ile birtakım gösteriler düzenlenebilmektedir. Gelinin ve damadın içeri girmesi, ilk dansları, pasta kesimi ve çeşitli gösterilerin sergilenmesinde organizasyon şirketlerinin payı büyüktür. Salon düğününde mevlütlü bir düğün de yapılacak ise buraya davet edilecek olan semazenler ve ilahi söyleyen hoca da organizasyon şirketi tarafından ayarlanmaktadır (G30).

2. Otel Düğünleri: Bu tür düğünler genellikle ekonomik durumu iyi olan tabaka tarafından seçilmektedir. İşleyişi salon düğünlerine benzer olmakla birlikte daha gösterişli bir organizasyon bulunmaktadır. Salon düğünlerine göre otel düğünlerinin organizasyonu daha şık ve görserişli yapılmaktadır. Tutulan organizasyon şirketi sadece mekân süslemesi yapmayıp yanında ekstradan eğlence amaçlı aktiviteler düzenlemektedir. Bunun içinde çocuklar için genellikle çizgi film kahramanları, palyaçolar vb. kılığa bürünecek görevlileri getirmekle beraber

yetişkinler için ise halk oyunları ekibi ve yöresel sanatçılar daha çok tercih edilir. Düğünün gösterişli ve içerisinde birden fazla aktiviteyi içermesi tamamen kişilerin ekonomik durumlarına bağlıdır. Eğer düğün yemekli olacak ise genel işleyiş salon düğünü ile benzer olmakla beraber yemek çeşidi ve içecek olarak alkol eklenmesi talep edilebilir. Bu düğünlere sıklıkla farklı yerel sanatçıları davet edildiği görülür (G30).

3. Köy Meydanında Yapılan Düğünler: Geleneğin sürdürülmesi bağlamında en aktif rolü köy düğünleri üstlenir. Fakat köy meydanında yapılan düğünlerde de salon düğünlerinin etkileri yavaş yavaş görülmeye başlamıştır. Köy meydanında yapılan düğünlerde de organizasyon şirketlerinin süsleme amacıyla tercih edilmesi günümüzde görülmektedir (G30).

Köy düğünlerinin neredeyse vazgeçilmez unsuru düğünlerin yemekli olarak tercih edilmesidir. Eskiden yemek yapma işini genellikle köyde yaşlı ve eli lezzetli kişiler üstlenir iken günümüzde bu işlevi hazır tutulan aşçı veya catering firmalarının üstlendiği görülmüştür. Hazır olarak köy meydanına getirilen yemekler ile beraber getirmiş oldukları garsonlar tarafından misafirlere dağıtılmaktadır. Ev sahibi tarafından daha önceden kiralanmış olan masa ve sandalyeler mekâna belirli bir düzen içerisinde konulur. Gelin ve damadın oturacağı masa ise mekânda herkesin görebileceği bir alana konulmaya dikkat edilir. Bu masanın üzerinin beyaz bir örtü ve çiçekler ile süslenmesine özellikle önem verilir. Köy düğününde yemekten sonra çay ikramı yapılacak ise çayı pişirmesi için genellikle bir çaycı tutulur. Bu çayın dağıtım işlemi ise köyün gençleri tarafından yapılır (G30).

4. Mahalle Düğünü: Düğün salonu ücreti ödeyemeyen veya evlerinin çevresi düğün yapılmasına uygun olan aileler tarafından tercih edilmektedir. Mahalle ve sokaklar arabalar ile kapatılarak düğün mekânı oluşturulmaya çalışılır. Mahalle arasında yapılan düğünlerde orkestra veya davul, zurna ekibi gelmektedir. Mahalle arasında olacak düğünlerde çoğunlukla masa ve sandalyeler kiralanarak misafirlerin oturacağı alan oluşturulur (G30).

5. Kır Düğünü: Açık alanda fakat mahalle arasında yapılacak bir düğünü tercih etmeyen çiftlerin tercih ettiği bir düğün mekânıdır. Burası çimenlik alanın üzerine ve ağaçların arasına konseptte uygun masa ve sandalyelerin belirli bir düzenle yerleştirilmesi ile meydana gelen düğün alanıdır. Bu mekânın ışıklandırılması kır düğünün otantikliğine uygun olarak düzenlenir. Burası için tutulan organizasyonlar,

gelin ve damadın istedikleri düğün konseptine göre ışıklandırma, renklendirme ve süsleme olarak düzenlenebilmektedir. Süslemelerde daha çok soft renkler, doğal ve yapay çiçekler, bohem tarza uygun dekorasyon ürünleri tercih edilmektedir (G30).

Kır düğünü için hazırlanan konseptte uygun olarak gelin ve damadın kıyafeti, aksesuarları ve hatta gelinin saç ve makyajı bile değişebilmektedir. Gelinlikler daha sade ve bohem tarza uygun olarak tercih edilir. Burada tercih edilen ayakkabı ise salon düğünlerinden genellikle farklı olmak üzere beyaz spor ayakkabı veya sandalet tarzı tercih edilir. Damadın giymiş olduğu smokin ve ayakkabı da ortamın rahatlığını simgelercesine salaş ve spor tarzda olabilir. Salon ve otel düğünlerinde tercih edilen abartılı saç ve makyaj yerini sadeliğe bırakır (G30).

6. Havuz Başı Düğünü: Daha çok maddî durumu iyi olan ve oynamaktan ziyade içkili ve kokteyl tarzı bir düğünü hayal eden çiftler tarafından tercih edilir. Salon düğünlerine nazaran buraya davet edilecek misafir sayısında belirgin bir azalma görülür. Genellikle düğünlerde tercih edilen davul-zurnanın yerini burada dj, keman, çello, gitar, piyano vb. müzik enstrümanları alır. Bu düğünde daha çok hafif atıştırmalık ve alkollü ve alkolsüz içecekler tercih edilir. Gelen davetlilerin nerde duracağı ise önceden belirlenmiştir ve bunlar için özel kokteyl masaları oluşturulmuştur. Salon düğünlerinden bir farkı da burada yer alan garsonların daha iyi eğitilmiş ve özenli giyinen kişilerden seçilmesidir (G30).

Bu mekânlarda da gerçekleştirilen evlenme geleneklerinde değişim olmaktadır. Şimdi Gaziantep geleneksel kültürüne ait düğün geleneklerine kısaca değinmek istiyorum. Gaziantep geleneksel kültüründe evlenmenin süresi üç gündür. Cuma günü bayrak dikimiyle başlayıp pazar günü sona ermektedir. Düğün günü gelin almaya konvoylar dâhilinde gidildikten sonra kız evinin önünde davul ve zurnayla belirli müddet oynanır.

Kız, ailenin erkek bir büyüğü tarafından aşağıya kırmızı kuşağı bağlı şekilde indirilir. Düğün hazırlıklarına hem aile fertleri hem de komşular katılırdı. Köy meydanında yapılan düğünlerde don kazanlarıyla yemekler yapılmaktaydı. Bu yemek yapma işini yaşı büyük, bu işten anlayan insanlar üstlenirdi. Maşta adı verilen kişi yemek işini organize ederdi. Köy halkı da ev sahibine çok büyük yardımda bulunurdu. Düğünde “Şaba” ismi verilen takı merasimi de bulunmaktadır. Bu işi yapanlardan biri davul, diğeri zurna çalardı. Oraya gelip gelin ve damada takı takmak isteyen insanların adını sesli bir şekilde okuyup yerlerde taklalar açarlardı. Düğün

evine sadece para veya altın verilmezdi. Kimi aileler koyun, inek gibi hayvanları da getirirlerdi. Silah seslerinin eşliğinde düğün eğlencesi geç saatlere kadar sürerdi. Kimi köy düğününde, düğün esnasında belirli oyunlar oynanırdı. Ateş etrafında oynanan sinsin oyunu, Edi ile Būdū, ayı oynatma oyunu vb. bunlardan biridir. Mekânın kaybolmasıyla birlikte bu geleneklerin kiminin kaybolmaya kiminin ise değişmeye başladığını görmekteyiz. Köy meydanlarının yerini çoğunlukla şehirde düğün salonları almıştır. Üç gün süren düğün, salonda olacağı için üç saatlik süre ile sınırlandırılmaya mecbur bırakılmıştır. Düğünlerde tecrübeli insanların el birliğiyle yaptığı yemekler artık yemek şirketleri tarafından yapılmaktadır. Düğünün maliyeti arttığı için çoğu düğünlerde artık yemek dağıtma işlemi bile görülmemektedir. “Mašta” adı verilen kişinin işini artık günümüzde “garsonlar” üstlenmiştir. Düğünler her ne kadar gösterişin bir göstergesi olsa da ekonomik sebeplerden dolayı yapılması gereken çoğu işlem artık yapılmamaktadır. Düğünlerde silah sıkıp eğlenen insanlar bunları salon düğünlerinde gösteremez olmuştur. Köy meydanında rahatça ateş yakıp etrafında sergilenen sinsin oyunu salon düğünlerinde kendine yer bulamamıştır. Daha çok açık mekânlarda tercih edilen havai fişek atılması salon düğünlerinde volkan yakılmasına dönüşerek kendisine yer bulabilmiştir.

Köy meydanında eğlence eşliğinde yapılan “şaba geleneği” salon düğünlerinde saat kısıtlaması nedeniyle yapılmamaktadır. Takı takmak isteyen insanlar düğün salonun girişinde bulunan aile bireylerine hediyelerini verip içeri girmektedir. Hazır tüketime alışan insanlar köydeki komşularıyla el birliği yapıp düğün hazırlığı yapmaktansa bu işlerin organizasyoncular tarafından yapılmasını daha uygun görmüşlerdir. Düğüne misafir gibi katılan ev sahibinin oradaki tek görevi kapıda elinde şeker ve kolonya ile durup misafirleri ağırlamak olmuştur. Eskiden düğünlerde gelin ve damadın üstüne paralar saçılıp davulculara bahşiş dağıtılmakta iken günümüzde gerçek paraların yerini sahte paraların aldığını görmekteyiz. Mahalle aralarında yapılan düğünlerde de bazı köy düğünlerinin unsurları yaşatılmaya çalışılsa da pek başarılı olduğu söylenemez. Mahalle arasında yapılan düğünlerde silah sıkmanın ve havai fişek patlatmanın az da olsa yaşatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Fakat güvenlik önemleri ve çevredeki insanların rahatsız olması sebebiyle bu işlem de çoğu kez engellenmektedir. Eskiden insanlar iki bayram arasında düğün yapılmasının uygun olmayacağını söylerlerdi. Düğünü iki bayram arasına denk gelen insanlar yer sıkıntısı mecburiyetinden dolayı düğünlerini

yapmaktadırlar. Düğün süresi insanın isteğine göre ayarlanamayıp düğün salonunun boş olmasına göre ayarlanmaktadır. Düğün salonlarının tek olumlu yanı ise kışın bile düğün yapılmaya elverişli olmasıdır. İnsanlar açık mekândan kapalı mekâna geçince buraya göre ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Gelenek mekâna göre şekillenerek ayakta kalmaya çalışmaktadır. Düğünler, bayramlar, cenaze yerleri insanların bir arada bulunup görüştükleri ve geleneklerini devam ettirdiği yerlerdi. Yaşlı, genç, çocuk, kadın, erkek bir arada olduğundan dolayı kuşaklar arası kültür kodları aktarılırdı. Günümüzde çocukların düğünlere gelmesi engellenilmeye başlanılmıştır. Düğün davetiyelerine “Çocuklara iyi uykular” “0-10 yaş arası çocuklar getirilmemelidir” gibi ibareler düşürülmektedir. “Düğün davetiyelerinden çıkarılan çocuklar” aktarılamayan kültür kodları ile ileri de “Daha büyük sorunlara davetiye çıkarır.” diyerek geleneğin değişimini sonlandırmak istiyorum.

Düğün gelenekleri ve mekân başlığı içerisinde sanal mekânında yerine değinmeden olmamaktadır.

Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları ve medya en etkili sosyal kurumlardan biridir. Medyanın üretmiş olduğu “yeni bir dünyanın” içinde çok farklı bir gerçeklik yaşayan bireyler, yeni bir kültür biçimiyle karşılaşmıştır. Bu kültür, “popüler kültür” olarak adlandırılmaktadır. Popüler kültür varlığını kitle iletişim araçlarıyla yaygınlaştırmakta ve insanları kitleleştirmek için en temel araç olarak görüntü ve seslerle geniş yığınlara ulaşabilen televizyonu, diğer kitle iletişim araçlarından çok daha yoğun kullanılmaktadır. Çağdaş toplum televizyon sayesinde daha fazla kitleselleşmekte ve kültür akıl almaz ölçüde görselleşmektedir (Güllüoğlu, 2012,s.64). Popüler kültür, Batı’da sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmış, kentte gün boyunca çalışan insanlara, yorgunluklarını ve sorunlarını unutturarak “gündelik hayatın kültürü” olarak kabul edilmiştir (Güllüoğlu, 2012, s.65). Oluşturulan bu yeni sistem kitle iletişim araçlarıyla yaygınlaştırılmaktadır. Özellikle televizyon, en önemli kitle iletişim aracı olması sebebiyle, bu kültürün eğlenceye dönüşmesinde büyük rol oynamıştır. Televizyonla sayesinde birçok olay ve olgu popülerleşip, magazinsel bir duruma dönüşmektedir. Her türlü toplumsal ve siyasi olaylarda dâhil olmak üzere birçok olay, izleyiciye gerçek dışı algılatılmaktadır. Popüler kültür kavramıyla birlikte insanlar, her şeyi tüketerek “kitle insanı” haline dönüşmektedir (Demirağ, 2017, s.2).

Bugüne kadar birincil sözlü kültürün geleneksel evlenme model, aşama ve uygulamalarına göre evlenen insanlar için teknolojinin sunduğu bu imkânla yeni bir model oluşmaya başlamıştır. Bu model, birincil sözlü kültürün yarattığı geleneksel evlenme kodlarının dışında kendine özgü kodlarıyla, özel şartlarıyla yaşamın içinde yerini almaya başlamıştır. Bu geleneklerden değişenlerinin bazıları şunlardır:

Evlenme Çağı: Evlenme çağı eski geleneklerimize göre kızlarda 16-17 yaş, erkeklerde 18-21 yaş aralığında idi. Tabi sadece yaş değil, kızlarda buluş çağına girme, erkeklerde ise genellikle askerliğini yapma durumu önemliydi. Evlenme çağına gelmiş kişilerin evlenmesinden aileler, özellikle de anneler sorumlu iken

günümüzde annelerin yerini tek tıkla kız bulabilecek siteler alabilmektedir. Gelenekte yaşı'n önemi var iken sanal gerçeklikte gelecek ve geçmiş kavramlarının önemi pek kalmamıştır. İstenilen zamanda ve istenilen kişi ile evlenmek düşüncesi sanal ortamda yaygınlaştığı için ideal bir yaş aralığından bahsetmek pek mümkün olmamaktadır. “Yaşı yaşına, boyu boyuna” uygun olsun mantığıyla hareket eden anneler yerlerini artık sanal ortamda chat yapabildikleri “nefes alsın yeter” mantığına bırakmışlardır. Yaş uygunluğu, aile uygunluğu, dinî inanç uygunluğu artık önemini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır.

Görücü Usulü Evlilik / Sanal Düğür Gezme (Chatleşme): Evliliklerin ilk aşaması, ilk önce evlenilecek kızın bulunmasıdır. Düğür, kız arayan kişilere denir. Düğür gezme ise, evlilik çağına gelmiş kızlara bakmaya gitmektir. Düğür gezme esnasında kızın güzelliğine, temizliğine, ahlakına, oturup kalkmasına dikkat eden annelerin yerini artık sanal düğür gezmeler almıştır. Eş bulma, çöpçatanlık, arkadaşlık sitelerinden herhangi birisini tıklayarak evlenmek istediği kızın saçını, boyunu, kilosunu, mesleğini ve birçok kişisel isteklerini de belirttikten sonra istediği niteliklere sahip kızlarla tanışarak bu adaylarla izdivaç kurması yeterli olabilmektedir. Bireylerin evlenebilmek için artık fiziksel ortamlara ve buna bağlı geleneklere neredeyse hiç ihtiyaçlarının kalmadığını bunun yerine tek tıkla girebilecekleri internet ortamında tanıştıkları insanlarla evlenmenin mümkün kılındığı görülmektedir.

Chat siteleri hariç görücü usulü evlilik hakkında bilgi veren evlilik programları da bulunmaktadır. Örneğin:

Evlendirme programları, Türkiye özelinde farklı formatlarla seyirciye ulaşılar da temelde sonu evliliğe varması beklenen kadın erkek ilişkilerini aşk üzerinde kurgulayan ve evlilik ritüellerini konu edinen programlardır. (Nüfusçu - Yılmaz. 2012,s. 28). Modern özgür eş seçimi idealinden yola çıkan bu programlar aslında görücü usulü evlilik pratiklerinin televizyon aracılığıyla verilmesinden ibarettir. Görücü usulü olarak tanımlanan evlilik biçiminde, üç temel fail bulunur. Bunlardan en etkin rol oynayanı, aileleri tanıştırma görevini üstlenen arabulucudur. Çoğunlukla yaşlı ve kadın olan arabulucular, benzer sosyo-ekonomik statüde bulunan her iki ailedeki münasip eş adaylarını bularak, bu kişileri ailelere tavsiye ederler. İkinci fail olan kız tarafı, erkek eş adayını çoğunlukla birebir tanımadığı için, erkeğin ailesinin sosyal ve ekonomik sermayesini ve bu sermayeyi devam ettirme potansiyelini değerlendirir. Üçüncü fail olan erkek tarafı ise, kız tarafının saygınlık ve namus anlamındaki ününe, kızın güzelliğine, ev işlerindeki ve çocuk bakımındaki becerisine önem verir. Aynı zamanda, erkek tarafının, kızı almak için kız tarafına teklif ettiği birtakım hediyeler veya bazı durumlarda, kız babasının erkek tarafından talep ettiği başlık parası görücü usulü evlilik biçiminin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır. Evlendirme programlarında, yukarıda saydığımız failerin dönüştüğünü ve görücü usulü evlilik biçimine yenilerinin dâhil olduğunu, ancak bu ilk faillerin işlevlerinin çoğunlukla değişmediğini görmekteyiz. Şöyle ki, evlilik biçimi olarak görücü usulü, bugün toplumsal zeminde

kabul görmüyor gibi görünse de, aslında bu programlar bize görücü usulünün işlevini yitirmemiş olduğunu göstermektedir. Burada yalnızca, kadın-erkek ilişkilerini düzenleyen bir norm olan görücü usulünün, günümüz toplumsal normlarına uyacak şekilde biçim değiştirmesinden bahsedilebilir. Yani, toplumsal örgütlenme içinde, bir normun değer kaybedip yerine yeni bir normun geldiği fikri, bazı durumlarda geçersiz olabilir; çünkü eğer o norm, işlevini kaybetmediyse yeni normlarla birleşerek başka bir görünüm altında kendisini gösterebilir. Örneğin, eski biçimiyle görücü usulü evliliklerde arabulucu rolünü üstlenen kişi, yerini bu programın sunucusuna bırakmıştır.(Nüfusçu- Yılmaz, 2012, s.32)

Okuntu / Sanal Okuntu: Okuntu, okuyucu tarafından insanları düğüne, kınaya çağırarak için yollanan hediyeye verilen isimdir. Bu hediye Gaziantep geleneksel kültüründe genellikle bunlar şeker, çorap, mendil, kumaş olabilmektedir. Okuyucu denilen kişi bazı kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre kız ve erkek tarafını bilen bir kişidir. Bu kişi okuntuyu dağıtıp insanları çağırdıktan sonra ev sahibinden belirli miktar hediye ve para almaktadır. Bu kişiye “Okuyucu, Çığırıcı” da denilmektedir. Başka bir kaynak kişinin verdiği bilgiye göre ise okuntuyu dağıtma işi kız ve erkek tarafının büyüklerine düşmektedir. Herkes kendi akrabasını kendisi çağırılmaktadır. Günümüzde okuntunun yerine davetiyelerin bu işlevi üstlendiğini görmekteyiz. İnsanlara bizzat davetiyeleri dağıtmak, uzakta olanlara da postalamak suretiyle bu iş yapılmaktadır. Elektronik kültür çağının devreye girmesiyle beraber davetiyenin de önemi azalmıştır. Bunun yerine “Sanal Okuntu” adını verdiğimiz bir davetiye gelişmiştir. İnsanlar artık Facebook, Instagram, Whatshapp gibi uygulamalar yardımıyla sanal davetiyeyi paylaşabilmektedir. Her ne kadar sanal davetiyenin maddî olarak insanlara kolaylık sağladığı görülse de insanları memnun etme bakımından okuntunun yerini tutamayacağı açıktır.

Çeyiz: Anadolu sahası başta olmak üzere Türk dünyasında da çeyiz hazırlama- çeyiz sergileme geleneği çok yaygındır. Bu gelenek, kız tarafının kendisini sergilediği ve hünelerlerini gösterdiği bölümdür. Şişman’a göre:

Anadolu’da bir söz vardır; “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” diye. Bu söz aslında kız çocuğu için, neredeyse doğar doğmaz çeyiz hazırlıklarına girişildiğini ve çeyizin sandıkta biriktirildiğini bize hatırlatmaktadır. Kız çocuğu daha küçük yaşlarda iken ailesi ve bir müddet sonra da kendisi tarafından çeyiz üretilmeye ve biriktirilmeye başlanır. Çeyiz aslında gelin ve damadın evlendikten sonra kullanacakları bazı şahsi eşyaları, çeşitli giysileri, ev ve süs eşyalarını içermektedir. Bunların en önemli özelliği ise genellikle el emeği, göz nuru ürünler olmasıdır. (Şişman, 2017, s.155).

Gaziantep’te çeyiz çok önemli bir yere sahiptir. Çeyizin çokluğu, Antep işi denilen el emeğinin olup olmaması, alınan eşyaların kaliteli olması çeyize bakmaya gelen kadınlar tarafından tek tek değerlendirilir. Zamanla dantellerin eski önemini kaybetmesi ve Antep işi dantelin kalitelisinin on milyar civarında olmasından dolayı insanlar artık çok rağbet etmemektedir. Eskiden insanlar kendileri oturup çeyizlerine

Antep işi hazırlarken artık bu işi yapan insanların çıkması da geleneğin zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Çeyiz sektörünün ihtiyacı karşılaması da insanları hazır tüketime alıştırmıştır.

Ayrıca “Gelin Evi” gibi programlar çeyiz konusuna farklı bir bakış açısı getirmiştir. Eskiden kızın çeyiz malzemeleri belirli parçalardan oluşmakta iken bu tarz programların izlenmesiyle insanların tüketim ihtiyacı artmıştır. Oradaki gelinlerin evlerine özenen birtakım insanlar eşyaların aynısını almaya çalışıp “ Tek tipleşemeye” başladığı görülür.

Düğün: Sanal mekânda düğün konusunu ele alacak olursak akla ilk gelenlerin başında “Düğün Tv” ler bulunmaktadır. Ailesi uzakta olan insanlar bu televizyon programları aracılığıyla yakınlarını görüp, düğünlerini seyredebilmişlerdir. Buralarda yapılan düğünleri izleyen yeni çiftlerde, düğün organizasyonu bağlamında fikir edinmişlerdir.

Evlenme programları aracılığıyla evlenen insanlar ile düğün artık kamusal mekân olan stüdyoya taşınmıştır. Bu mekân gelenekleri gerçekleştirme konusunda çok sınırlıdır. Bu mekânda, davul ve zurnanın yerini orkestra ekibi, silahın yerini konfeti, düğün yemeğinin yerini yaş pasta, halay ve çiftetellinin yerini ise kuru bir dans almıştır.

Düğün zamanı konusuna da değinmek gerekirse bu zaman olgusunun da günümüzde değiştiğini görmekteyiz. “Düğünün müddeti düğün yapanın mali vaziyetine ve içtimai mevkiine bağlıdır. 3 gün veya 10 gün devam edebilir. Türkmen ve Barak düğünleri bu yönden çok cazip ve manzaralıdır (Şahin, 1962, s.73).” Eskiden düğünler genellikle sonbaharda işlerin olmadığı zamanlarda veya harman sonu, fıstık sonu gibi ekonomik olarak rahatlığa ulaştıktan sonra yapılmakta iken günümüzde bu durumlara çok dikkat edilmediğinin gençlerin canları ne zaman isterse o zaman düğün yapıldığı görülmektedir. Düğün sonrası balayına gitme ve balayı turizminin de gelişmiş olmasından dolayı yazın düğün yapma fikri daha sık tercih edilmektedir. Kışın düğün yapacak olan gençler ise daha çok kış turizminin yaygın olduğu balayı mekânlarını seçmektedirler.

Eskiden kapı önlerinde, köy meydanlarında yapılan düğünlere rağbet azalmış olup, günümüzde salon düğünlerine ve otel düğünlerine rağbet artmıştır. Bundan dolayı da düğün salonunun uygun zamanını bulmak önemli hale gelmiştir.

Düğün mekânlarından salon düğünlerinin öneminin arttığı bu zamanda, zaman sıkıntısından kaynaklı olarak hafta sonlarına yığılma görülmektedir. Haftanın altı günü çalışan bireylerin zaman konusunda sıkıntılarının olmasından da kaynaklı olarak düğünlerin cumartesi- pazar gününe yoğunlaşması çok normaldir.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Düğün mekânı ve zamanı’ konusunda elde edilen bilgiler şöyledir:

Köy yerlerinde düğünler genelde harman kalktıktan sonra yapılırdı. Harman kalktıktan sonra baba ürünlerini satar ve para kazanırdı. Maddi durum düzeldikten sonra düğün yapılırdı (KK15, KK23, KK33, KK37, KK39).

Eskiden düğünler genellikle son baharda yapılırdı. Yazın erkek tarafı harmanı kaldırır, fıstığını toplar. Kaynana kurutmalık, salçasını yapar. Ondan sonragelin getirilirdi (KK27).

Köy yerlerinde fıstık toplama zamanından sonra düğün yapılır. Fıstıktan gelen para ile düğün yapılırdı (KK15, KK23, KK33, KK37).

Eskiden düğün zamanını erkek belirlerdi. Kız tarafının buna karışması hoş karşılanmazdı (KK33).

Eskiden düğünler 7 gün yapılırdı. Günümüzde 2 günde yapılmaktadır (KK4, KK23, KK32).

Eskiden düğünler genellikle Lale ve Belkıs düğün salonlarında yapılırdı (KK5, KK42).

Eskiden düğünler Nakıpalı sinemasında yapılırdı (KK42).

Eskiden Belkıs, Çamlıca, Lale, Alleben düğün salonu vardı (KK27).

Eskiden Belkıs, Lale ve Nil düğün salonları vardı (KK34).

Gaziantep kırsalında yapılan düğünler cuma günü başlar pazar günü biterdi (KK10, KK11, KK14, KK15, KK23, KK26, KK28, KK31, KK33, KK35, KK39).

Günümüzde kına ve düğün zamanı insanların çalışması, ekonomik nedenler ve zaman sıkıntısı gibi sebeplerden dolayı hafta sonu yapılmaktadır (KK12, KK14, KK23).

Değerlendirme:

Düğün mekânı konusunda Gaziantep düğünlerini salon düğünleri, otel düğünleri, mahalle düğünleri, köy meydanı düğünleri, havuz başı düğünleri olarak beş bölümde incelendi. Her bölümün içerisinde eski gelenekler ile yeni geleneklerin karşılaştırılması yapılmıştır. Daha sonra ise birincil sözlü kültür çağına göre yapılan evlenme biçimleri ile kitle iletişim araçlarının kaynaşarak yeni bir model meydana getirdiği konusuna değinilmiştir. Görücü usulü evlilikten sanal düğün gezmeye, okuntu dağıtmaktan hazır olarak yapılan sanal okuntuya, sanal düğün mekânlarından Düğün Tv'lere kadar pek çok alanda değerlendirmeler yapılmıştır.

Gaziantep bağlamında değerlendirmiş olduğum mekân kavramı fiziksel mekân ve sosyal mekân olarak ayrılmaktaydı. Eski geleneklerimizin yaşatılmayıp direkt olarak popüler kültürün unsurlarını benimsemek sahip olunan geleneklerimizin de kaybolmasına zemin sağlamaktadır. Önemli olan eski geleneklerimiz ve yeni oluşan geleneklerimizi harmanlayıp bunu popüler kültürün içerisinde eritebilmektedir. Bu uyum ile de kültürün devamlılığını sağlamak bizlere düşmektedir.

2. 3. 7. Düğün Fotoğrafçılığı ve Fotoğrafçılar

Düğün fotoğrafı, düğünlerin vazgeçilmezi haline gelen ve daha sonrasında o zamanın insan zihninde canlanmasını sağlayacak bir hatırlatma aracı olarak kullanılmıştır. Bu konuda araştırmalarda bulunan Çam'a göre:

Fotoğraf çekildiği andan itibaren artık geçmişe ait olan ve gelecekte de nostaljik bir hatırlama aracı olabilecek çağrışım aracıdır. Bu yönüyle fotoğraf ve bellek arasında çok yakın bir irtibat vardır. Ancak fotoğraf tam anlamıyla bellek olmaktan uzak olduğu için bir çağrışım ve hatırlama aracı olarak görülebilir (Barthes, 2016, s. 91).Düğün fotoğrafı çekimi evliliğin vazgeçilmez etkinliklerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Düğün fotoğrafı varlığını sürdürürken teknik gelişmelerin yanı sıra mekânsal olarak yaşanan dönüşümlerden de etkilendiği görülmektedir. Düğün fotoğrafının, stüdyo gibi kurulu ortamlardan çıkıp küreselleşmenin, tarihî koruma projelerinin ve yerelleşme formlarının etkileriyle her geçen gün daha da popüler hale gelen otantik ve tarihi mekânlarda çekiliyor olması küresel, ideolojik ve kapitalist süreçlerin yerel olanı canlandırması açısından dikkate değerdir. Burada yerel ya da küresel olsun birbirini etkileyen ve iç içe geçmiş bir etkileşim ağı olduğu savunulabilir. Çünkü düğün fotoğrafı geleneği devam ederken yaşanan teknik gelişmelerden etkilendiği kadar küresel düzeyde yaşanan dönüşümlerin yerele yansımından da etkilenmektedir. Ayrıca düğün fotoğrafı dünyanın birçok yerinde din, dil, kültür ayrımı olmaksızın bir gelenek olduğu için küresel formların yerel bölgelerde kısa sürede görülmesi de bu dönüşümün yaşanmasının temel sebeplerinden biri olabilir (Çam, 2018, s. 158).

İnsanlar her ne kadar hatıra kalma amacıyla fotoğraf çekiliyor gibi görünse de manevî yanın yanı sıra maddî yönü de vardır. Manevî yönü, hatırdaki kalma, eski anıların canlanması gibi fonksiyonları üstlenirken, maddî yönünde ise yapılan işin gösteriş kısmını temsil eder. Düğün cdleri, kasetleri, aile albümleri, tabloya konulmuş fotoğraflar bunlar birer maddî ürünlerdir ve genellikle insanlara gösterim için kullanılır. Fotoğraf mekânları hakkında bilgi veren Çam'a göre:

Tarihî mekânlarda, yeşil alanlarda, parklarda, deniz kıyısında, kumsalda ve hatta havuzda düğün fotoğrafı çekimleri yapılırken bu mekânların tercih edilme nedeni sadece daha güzel fotoğraflara sahip olmak ve onları hatıra olarak saklamak değildir. Bu mekânlar gittikçe popülerleşen mekânlardır, insanların beğenileri de bu mekânların tercih edilmesinde etkilidir. Bundan on ya da on beş yıl öncesine kadar bu mekânlarda düğün fotoğrafı görülmediği gibi bu mekânların tercih edilmediği de görülmektedir. Fotoğrafçılarla yapılan görüşmeler sonrasında düğün sahiplerinin (gelin-damat) tercih ettiği mekânların genellikle tarihi mekânlar olduğu görülmektedir. Tarihi mekânların tercih edilmesinin temelinde yatan nedenlerden biri de kendinî mimari ve müzik gibi alanlarda da gösteren nostalji ve otantisite nosyonudur. Küreselde yaşanan nostalji ve otantisite arayışı bu mekânların yeniden üretimine katkı sağlayacak projelerin (tarihi koruma vb.) ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak düğün fotoğrafını da etkilemiştir. Tarihi mekânlar noktasında dikkat çeken kısım ise bu tarihi mekânların özellikle restore edilmiş otantik mekânlar olmasıdır (Çam, 2018, s.158-159).

Düğün fotoğrafçılığı popüler kültürün direkt yansımalarından bir tanesi olduğundan dolayı birçok tören içerisinde kendisine yer bulabilmiştir. Düğün fotoğrafı çekirtmek isteyen çiftler maddî durum ve fotoğraf mekânı gibi özelliklere dikkat ederek bir seçim yapabilmektedir. Düğün fotoğraflarında, romantik gün batımı sahneleri, deniz kenarı sahneleri, yüzük gösterimi, derin bakışmalar ve ilk öpücük temalı fotoğrafların sık tercih edildiği görülmektedir. Çekilen düğün fotoğrafları ile yapılan düğün hikâyeciliği ise olayı farklı bir boyuta taşımaktadır. Düğün fotoğrafçılığında tek bir törenin fotoğrafları bulunmakta iken düğün hikâyeciliğinde gelinin evden alınması, kuaföre götürülmesi, davul ve zurna ile karşılanması, gelin partisi, kuşak takımı ve düğün mekânına giriş ile devam etmektedir. Pek çok açıdan ele alınan düğün hikâyeciliği günümüzde düğün salonlarında misafirlerin huzurunda dev bir projeksiyon yardımı ile yansıtılmaktadır (G31).

Düğün fotoğrafçılığı konusunda yapılan kaynak taramasında Türk dünyası hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Her ne kadar düğünlerde fotoğraf çekirtmek ve kameraman tutup kayıt altına almak hemen hemen her düğünde tercih ediliyor olsa da bu konuda yazılan bir makale veya teze denk gelinmemiştir.

Anadolu’da ise bu konu hakkında genel anlamıyla nerede çekimlerin yapılabileceği ve nerelerin tercih edildiği konusu hakkında bir bilgiye ulaşılabilmektedir. Örneğin:

Saliha Özdemir, Türkiye’nin neredeyse her yerinde artık açık mekânlarda dış çekim yapıldığını ifade etmiştir. İstanbul için genellikle; Botanik parklar, Emirgan ve Yıldız Koruları, Küçük Çamlıca ve Büyük Çamlıca, Fethi Paşa Korusu, Rahmi Koç müzesi vb. dir (Özdemir, 2018, s.131-133).

Mekân bilgisi verilen bir başka örnek ise:

“Kırşehir’de sıklıkla doğal mekânların tercih edilmektedir. Kentpark, Hılla Gölü ve Kaman İlçesinde bulunan Japon Bahçesi sık tercih edilen alanlardandır” (Aslantaş, 2021, s.1-20). İki örnekten ve Gaziantep alan çalışmasında edindiğim bilgilere göre günümüzde genellikle sahil mekânları, açık parklar, tarihi yerler, yapay platolar daha sıklıkla tercih edilmektedir.

2. 3. 7. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Fotoğrafçılığı ve Fotoğrafçılar

Düğün fotoğrafı, düğün öncesinde ve esnasında gelin ve damadın fotoğrafının çekilmesi işlemidir. Düğün fotoğrafçılığı; dış mekân fotoğrafçılığı, stüdyo fotoğrafçılığı ve hikâye fotoğrafçılığı olarak üçe ayrılmaktadır. Gaziantep geleneksel kültüründe eskiden fotoğraflar çoğunlukla stüdyo ortamında çekilmekteydi. Düğün günü kuaförden çıkıldıktan sonra fotoğraf çekilmek için stüdyoya gidilirdi. Belirli pozlar verildikten sonra arka planın nasıl olacağını damat ve gelin belirlerdi (KK27).

Günümüzde stüdyo fotoğrafçılığının yerine dış mekân fotoğrafçılığının tercih edildiği görülmektedir. Düğün fotoğrafçılığı sektörü bu işi genişletip artık şehir dışında da çekimler yapmaktadır. Genelde bu çekimler ya düğünden birkaç gün önce ya da düğün sonrası yapılabilmektedir. İsteğe göre düğün günü de fotoğraf çekimi tercih edilebilmektedir. Bu mekânlara özel olarak kimi zaman gelinlik kimi zaman ise çekime özel hazırlanmış farklı kıyafet ve saç şekilleri tercih edilir. Bu fotoğraflar ayrıca düğün salonlarında damat ve gelin düğün mekânına girmeden slayt şeklinde ekrana yansıtılmaktadır (G30).

Günümüzde düğün fotoğrafçılığının da yaygınlık kazandığı görülmektedir. Nişan, kına, çeyiz, nikâh, düğün ve hatta balayı çekimlerinin de yapıldığı bu alanda

kişilerin istekleri ve beklentileri çok fazladır. Fotoğrafçılık mesleği bu gelişim ve dönüşümlere ayak uydurarak fotoğraf çekme mekânlarında ve çekim aşamalarında kendilerini güncellemişlerdir. Geleneksellik ve gelenek artık fotoğraflarda bir dekordan öteye gidememiştir. Doğal mekânlar ve geleneği yansıtacak alanlar artık fotoğraf çekirmek için kullanılan bir arka fona dönüşmüştür.

Güncelliğe önem veren fotoğrafçıların da artık stüdyo fotoğrafçılığını bırakarak isteklere uygun hareket ettikleri görülmüştür. Fotoğrafçılar tarafından yapay olarak hazırlanan platolar bu döneme damgasını vurmuştur. Genellikle birkaç fotoğrafçının bir araya gelerek bir bağ evinin kiralanıp, fotoğraf çekmeye uygun hale getirilmesi ile hazırlanmış olan bu çekim platoları gelin ve damatların uğrak mekânlarından biri olmuştur. Her ne kadar eskiden sulak alanlar, tarihi mekânlar kullanılmakta ise de günümüzde yapay olarak çeşitli arka fonlarla oluşturulmuş çekim platolarının varlığı önem kazanmıştır (G31).

Gaziantep düğün fotoğrafı çekilme alanlarına örnek vermek gerekirse:

Alleben Göleti

Uğurlu Termal

Düllükbaba Tabiat Parkı

Beyazhan

Şirehan Otel

Papirus Kafe

Botanik Park

Burç Göleti

Erikçe

Rumkale

Tarihi Antep evleri (G31)

Yapay hazırlanmış olan çekim platoları bunlardan bazılarıdır. Bu platolara alan sahası esnasında ziyaretlerim ve fotoğrafçıların yönlendirmeleri ile ulaşılmıştır.

Gaziantep alan sahasında ‘Düğün fotoğrafçılığı’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Eskiden düğün fotoğrafı düğünden sonra çekilirdi. Damat ile gelin beraber gider birkaç poz çekerdi (KK27).

Günümüzde düğün için daha çok yapay platolar tercih edilmektedir (KK18).

Günümüzde düğün ve kına için ayrı ayrı yerde çekim yaptırılmaya özen gösterilmektedir (KK18).

Gaziantep’te Alleben Göleti, Şelale Park, Düllükbaba, Botanik Bahçe gibi doğal mekânların sıklıkla tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Gaziantep Burç köyüne yakın olan at çiftliğinde de dış çekimlerin yapıldığı saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

Değerlendirme:

Gaziantep düğün fotoğrafçılığı konusu eskiye oranla birçok değişime uğramıştır. Eskiden kameraların yaygınlaştığı dönemde kameralar çekim yapsa bile dış çekim fotoğrafları pek tercih edilmiyordu. Onun yerine kapalı olan mekânlarda değişik arka fonların kullanıldığı çekimler yapılmaktaydı. Düğün fotoğrafı çektirmeyen çiftler ise daha sonra çocukları doğduğu zaman çektirmeyi tercih ettikleri bilgisi sahadan öğrenilmiştir. Günümüzde ise doğal alanların ve yapay platoların sıklaşması ile çiftlerin olmazsa olmaz tercihlerinden birisi olmuştur. kişilerin isteklerine ve maddî durumlarına göre farklı konsepte uygun mekânlar tercih edilmektedir. Bu mekânlarda ne tür kıyafetlerin tercih edileceği, kullanılacak olan çiçek ve makyajın renginin uyumu gibi bilgiler genellikle fotoğrafçılar tarafından verilmektedir.

2. 3. 8. Düğün Müzikleri ve Müzisyenleri

Geçiş dönemlerinden olan evlilik töreni içerisinde yer alan düğün aşamasında müzik pek çok açıdan olmazsa olmazlardandır. İki genç çiftin evlenmesinin toplumsal ilanı olarak yapılan düğün merasiminde müziğin; eğlenme,

eğlendirme, ortamı şenlendirme gibi pek çok fonksiyonu vardır. Bu konuda A. Elschekova şunları söylemiştir:

Hayatın bu önemli geçiş döneminin toplumsal ilanı, kabulü ve kutlaması olan düğünler, düğün öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası olmak üzere üç aşamadan meydana gelmektedir. Düğünün her evresinde müzik, kültürel bir davranış şekli olarak olayı/olayları karakterize etmektedir. Merriam, “birlikte alındıklarında toplumda müziğin hangi sırayla düzenleneceği ve hangi müziğin ne olması gerektiği hakkında düşünecekleri insanlar oluşturur” (s. 63) demektedir. Bu doğrultuda “düğün melodilerinin oluşma aralığı, bir düğüne eşlik eden tüm hareketleri içerir” (Elschekova, 1997, s. 43). A. Elschekova göre, “düğünün evrelerinin çoğu belirli vokal ve kurumsal biçimlere bağlıdır ve bu nedenle müzik malzemesi oldukça geniştir (...) Şarkılar, yeni bir aile topluluğuna kabul karşılamaşının yanı sıra ebeveynlerin evine ve ailesine veda töreninin müzikal karakteristiğidir. Şarkıların karakteristik unsurları ve işlevleri, bu ayrılık ve kabul törenlerine karşılık gelir” (s. 41). Bu bağlamda Elschekova (1997) düğün şarkılarını -işlevlerinden hareketle- “yas şarkıları, kutlama şarkıları, dans ve şaka şarkıları” şeklinde üç tür olarak sınıflandırmıştır (s. 42). (Aktaran, Alpyıldız, 2020).

Gaziantep düğünleri tezi içerisinde birçok yerde türküler karşımıza çıkmaktadır. Bu türkülerin işlevi yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi farklı olmaktadır. Kına türküleri daha çok yas-gurbet-özlem konularını daha çok içermekteyse de çeyiz-düğün türküleri daha çok kutlama tarzında ve daha eğlenceli yapıda karşımıza çıkmaktadır.

Düğün müzikleri ve burada kullanılan enstrümanlara Türk dünyasından birkaç örnek vermek gerekirse:

Kuzeydoğu Bulgaristan’ın Deliorman bölgesindeki Türkler düğün için iki klarinet, akordeon, davul, trampet ve bazen de “saz”dan oluşan çalgı grubunun başka bir köyden tutulduğu da görülmektedir. Burada, çalgıcıların “ustalığı”nın belirleyici rol oynadığı, bu nedenle o veya bu grubun seçilebildiği vurgulanmıştır. Çalgıcılar, yöresel oyun havaları çalarak erkek evine gelmekte, burada kendilerini düğün süresince yönlendirmek ve tüm ihtiyaçları ile ilgilenmekle görevlendirilmiş olan kişi beklemektedir. Genellikle erkek evinin bir akrabası ya da güvendiği birisi olan bu kişi, çalgıcıların nerede, ne zaman ne yapacakları, nereye gidecekleri, nerede konaklayacakları gibi konularla ilgilenmektedir. Çalgıcılar, kendilerine ikram edilen yemekten sonra, bölge halkınca özel bir saygı ifadesi olarak kabul edilen “düüne çalgıcıyla çaarma” geleneğini yerine getirmek üzere - erkek evinin akraba ve yakınlarını düğüne çağırarak üzere yola koyulurlar. Müzik çalarak akraba evine gelen çalgıcıları, ev halkı kapıda karşılamakta, rakı, sigara ve şeker gibi bazı ikramlarda bulunmaktadır. Burada çalgıcılara bazen havlu, peşkir veya mendil takıldığı görülmektedir. Daha sonra evin ön bahçesinde oyun havaları çalınmakta, ev halkı oynayıp eğlenmektedir (Paşaoğlu, 2006, s.80, 82).

Bu konuya farklı bir örnekte Kazak Türklerine ait Toy bastar geleneğinden:

Kazak Türkleri düğünlere başlarken Toy bastar icra ederler. Gelenekte bunlar şairler tarafından yazılır fakat bunun sadece şairler tarafından söylenmesi şart değildir. Çünkü toy içerisinde bulunmayabilir. Halk tarafından benimseyerek yayılmış olan toy bastar ölenini (düğün başlangıç şiiri) yetenekli delikanlılar tarafından da söylenmektedir (Ğabdullin, 1996, s.54-55).

Toy bastar örneği:

Jıylanıp, halkım, kuralsını

Söyle dep bizge uyğarsın,

Bul toydın körkin aytayın:
 Toy boladı degennen.
 Halıkka habar taratken,
 At jüyriğin jaratkan,
 Äşekeydep, jasantıp,
 Otap tigip ak japkan,
 Bayraktı tigip ak japkan.
 Jırşısı varsa jır söyletip,
 Alaman basın kuratıp,
 Jaksılarğa tındatkan.
 Tartısı bolsa tartısıp,
 Öleni bolsa, aytısıp,
 Bu da tävir boladı.

Günümüz Türkçesine aktarım:
 Toplanıp halkım bir araya gelsen
 Söyle deyip bizi uygun görsen
 Bu toyun güzelliğini söyleyeyim:
 Toy yapılacak denilmesiyle
 Halka haberi veren
 Atın hızlısını yaratan
 Hazırlayıp süsleyip
 Otağ dikip ak kaplayıp
 Bayrak dikip at sürüp
 Jırşısı varsa jır söyletip
 Halkı hep bir araya getirip
 İyilere dinleten.
 Davası varsa çekişip
 Şiiri varsa söyleşip

Bu da güzel olacak (Abilov, 2007, s.64-65, Aktaran, Yeşil, 2014).

Her bölgenin kendine has müzik kültürü vemüzik aletleri bulunmaktadır. Bunlar millî konuları içerse de söyleyiş bakımından daha çok yöreseldir. Yukarıda görüldüğü üzere Kazakistan sahasında yaygın olarak “Toy Bastar” geleneği buranın sosyo-ekonomik durumunu ve halkın yaşama biçiminin türkölere dökülmüş halidir.

2. 3. 8. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Müzikleri ve Müzisyenleri

Gaziantep ili davulu ve zurnasıyla, düğünleriyle ün yapmış bir şehirdir. Bu bağlamda müzik ile kültür çerçevesinde genel bir değerlendirme yapmak mümkündür. Geçiş dönemlerinden olan evlilik, içerisinde pek çok aşamayı bulunduran bir yapıya sahiptir. Bu yapının içerisinde söz-nişan aşamalarından itibaren müzik ile kültürün iç içe olduğunu görmekteyiz. Düğün bayrağının erkek evinin damına dikilmesi ile düğünün başlayacağı haberi çevreye duyurulur. Bayrak dikme aşamasında, davul ve zurnalar ile maniler bir arada görülür. Bayrak dikilirken sesi güzel olan bir kişi tarafından bir uzun hava söylenir. Orada bulunan kişilerde “yahhhh” sesleri ile şarkı söyleyen kişiye destek verir (G32). Orada bulunan kişiler silah sıkmayı da ihmal etmez.

Bir sonra ki aşama olan gelin alma aşaması, gelinin baba evinden alınarak erkek evine getirilmesi işlemidir. Bu işlem yapılmadan önce davet edilen davul ve zurna erkek evinin önünde bir süre fasıl dinletisi gerçekleştirir. Erkek evine gelen misafirlerin de katılımı ile davul ve zurna orada bulunan insanları eğlendirecek türde müzikler çalar. Daha sonra ise gelini getirmek için hazırlanan at/fayton/arabanın davul ve zurna eşliğinde yola çıkması ile devam eder (G32). Müziğin; eğlendirme, hoşça vakit geçirme gibi işlevlerinin yanı sıra duyurma ve olanı ilan etme işlevi de bulunur. Müzik ve oynama eşliğinde gelin evine ulaşan erkek tarafı, kız evinin matem havası atmosferi ile karşılaşır. Yolda daha eğlenceli havalar çalan davul-zurna ekibi kız evinin önüne gelince daha ağır havalar çalarak kız evinin yaşamış olduğu duyguya saygı gösterir.

Davul-zurna ekibi olayın geçtiği bağlama göre hareket ederek müziğini icra eder. Müzisyenlerde kültürün aktarımında, sosyal şartların ondan beklediği hareketlere uygun olarak bir tavır takınır. Müziğin ortaya çıktığı bağlamda, onun ne anlama geldiği ve ne ifade ettiği tamamen orada bulunan topluluğun değer yargıları ile ilgilidir. Gelin alma merasiminden sonra gelen gelin indirme aşamasında ise daha coşkulu bir müzik icra edilir. Gelinin artık evine gelmesi sürecini anlatan bu kısımda istenilen zafere ulaşıldığı için dans ve müzik sosyal bağlamına göre hareket eder.

Düğünün yapılma aşamasında da müziğin, müzik icracısının yeri ve konumu çok değerlidir. Getirilen müzisyenlerin profesyonel olması, tercih edilir olması ve ortamı şenlendirecek kişilerden seçilmesine özellikle dikkat edilir. Bir

şenliği andıran düğün töreni büyük bir coşku ile kutlanır. Birbirlerini tam olarak tanımayan misafirleri birleştirme, eğlendirme işlevlerini de üstlenen müzik icrası düğünün olmazsa olmazlarındadır.

Düğünlerin geleneği içerisinde olmazsa olmazlardan birisi davulcudur. Düğünün hemen hemen her aşamasında kendisine yer bulur. Eski düğün geleneklerimizde de düğünün neredeyse demirbaşı olarak görülen bu çalgı bir itibar göstergesiydi. Durumu iyi olan ağalar düğünlerinde on tane ve daha fazla sayıda davulcu getirirdi. Bu onun şanı ile alakalıydı. Getirilen bu davulcular rastgele seçilmezdi. Herkes tarafından bilinen, tanınan ve güzel çalan davulcular getirilmeye çalışılırdı (KK32, KK33). Düğünlerde davul patlatma geleneği de çok yapılmaktadır. Düğün sahibi güzel bahşiş verirse veya düğün çok eğlenceli geçerse davulcu ortamı daha da şenlendirmek amacıyla davulu patlatır (G32)

Gaziantep yapılan düğün/gelinçilerde yer alan çalgıcıları Gonca Tokuz şöyle anlatmaktadır:

Çalgıcıları yıllara göre sıralarsak:

1. Kara Havar- Kara Havva (1930-1945 yılları arası)
2. Esmâ Hanım (Ud çalar, udunun iki teli vardır ve genelde Neva Çiftetelli çalar. 1937'de 45-50 yaşlarındadır. Siyahî bir hanım, zayıf uzun boylu, kadifeden şalvar ve bürümlü yelek giyer.)
3. Üşümüşün Kızları (Fattum tef, Zekiye darbuka çalar)
4. Nesimi Dayı (1930-1945, Dayı cümbüş, Kör Mahmut darbuka, Yirik Nazo:tef çalar)
5. Sallambaş Ömer (1958-1960-Tabakhane, Ömer darbukacı, Halepli Hacı tef çalar, bir de klarnetçileri vardır adı belli değildir.)
6. Naylon Çalgıcılar 1950-1960 (Erkekler perde arkasında, kadın perdenin önünde Maliye Mustafa cümbüş, Açık Kemal klarnet, Fattum zilli tef çalar.) (Tokuz, 2004, s.203).

Gaziantep ilinde bulunan ünlü halk türkücü ve sazcularını ise Güneyligil şöyle açıklamıştır:

Güneyseden: Ladif
 Ali Mengövuç
 Mehmet Ammuri
 Camar Ahmet

Seydimen: Oruçlu Kocamanoğlu Mustafa
 Tılbaş mezresinden: Reslen ağanın azabı kör Yusuf
 Nizip'ten: Deli Mehmet

	Hafız Hüseyin
	Çerkişli Mehmet
	Vezir Ahmet
	Haydar Mehmet (Bağlama)
Mizar:	Yapıcı Ustası Kadir Recep
Mercen:	Arap Halil
Karacaviran:	Ebudede çiçeğinin oğlu Hacı Şaban Hüseyin
	Davudun oğlundan Batılın oğlu Cemal
Şekep'ten:	Deli Hasan oğlu Halil
Haral'dan:	Haydar Dede
Oğuzeli'den:	Derik (Zurna)
Lohan:	Ökkeş (Bağlama)
Karacaçomak'tan:	Habeş (Zurna)
Barak'tan:	Sait Ağa ve oğlu İbrahim
Şehir'den:	Ali Kaplan (Davul)
	Aziz Kaplan (Davul)
	Kazım Kaplan (Davul)
	Cemil (Zurna) (Güneyligil, 1969, s.135)

Gaziantep düğün müziği firmalarına da örnek vermek gerekirse:

Tepecik Senfoni Orkestrası	SmyrnArt Orkestrası
Sanatçılar Derneği	Murat Mutugu Orkestrası
Motto Orkestrası	Ser-Dem Müzik Orkestra
Grup Şile	Grup Yardıl
Grup Seyran	Grup Doğuş
Grup Yıldız	Grup Erdoğanlar
Grup Kardeşler (G32)	

Düğünde söylenen türkülerden bazıları şöyledir:

OLMAZ ŞALO

Olmaz şalooo olmaz amannn

Amannn bu böyle olmaz

Bülbül gibi koyupta bugün dikene konmaz

Amannn Beyoğluudur amannn
 Karşı durulmaz yol ver şalommm
 Yol verde kurban olam
 Yol ver oy, oy, oy
 Eyleme beni, eyleme beni

Aman Beyoğlu Beyoğlu
 Aman karşı durulmaz
 Selam geldi de telli Senem'den
 Şalo gurban aşire ooy aman aman
 Eyleme beni, eyleme beni
 Döşelidir döşeli aman aman
 Gene sizin odanız
 Kirmanşaktan sizin odanız
 Siz beyinoğlundan aman
 Bende köleniz
 Yol ver şalom yol verde kurban olam
 Aşired oyy, oyyy
 Eyleme beni, eyleme beni

Siz beyin oğlundan bende köleniz köleniz
 Selam geldi de telli Senem'den
 Şalo gurbannn, aşiredo oyyy
 Eyleme beniii, eyleme beni (KK23)

DÖNE GELİN

Döne ziliflerin deste, deste

Döne ziliflerin deste, deste

Aman ben oldum derdinden hasta

Şeker, şerbet altın tastan oy

Aman içmez misin sende gelin Döne'm

İçmez misin şirin Döne'm, gelin Döne'm

Şeker şerbet altın tastan

Aman içmez misin de gelin Döne'm

İçmez misin de şirin Döne'm

Aman içmez misin gelin Döne'm

Döne ziliflerin burma burmaaa

Aman salınıp karşımda durma

Öyle güzel siyah sürmeni oyyy

Aman çekmez misin gelin Döne'm

Çekmez misin de gelin Döne'm, şirin Döne'm

Döne ziliflerin tarağa geldi eyy

Amanın arpalar orağa geldi

Fayat Bey konağa geldi

Aman kalkmaz mısın da gelin Döne'm

Kalkmaz mısın da güzel Döne'm, gelin Döne'm

Fayat Bey konağa geldi

Aman kalkmaz mısın da gelin Döne'm

Kalkmaz mısın da güzel Döne'm, şirin Döne'm (KK23)

Türkü:

Muhannet köprü olsa üstünde geçmem
 Coşkun derelere uğratırım yolumu
 Kılıçoğluyum tarikatta yerim var
 El içinde namus, gayret, ar ım var
 Din Muhammed dinî bir de pirim var
 Yeri yalan dünya senden usandım (DGK)

Türkü:

Bu dere baş aşağı
 Kirpikler kaş aşağı
 Seversen dengini sev
 Sevme bir yaş aşağı
 Başı yazmalı olsun le
 Burnu hızmalı olsun

Bu dereler bu düzler
 Zülûf dökülen yüzler
 Kudretten sürmeli
 Ocak söndüren gözler

Bu dere baş aşağı
 Bu dere düz aşağı
 Kirpikler göz aşağı
 Bugün yâri gördüm

Tutmadı diz aşağı (KK1- DGK)

Türkü:

Kaşlarını eğdirirsin

Birbirine değdirirsin

Güzelliğin yoktur ama

Sen kendini sevdirebilirsin

Öldüm, öldüm, öldüm, öldüm

Yar yüzünü yeni gördüm

Burada benim suçum yoktu amma

Sen çağırdın bende geldim.

Sandık, sandığa dayalı

İçi mavi yazma oyalı

Ben seni böyle mi sevdim

Dudağı, kaşı boyalı (KK1-DGK)

Gaziantep saha çalışmasında ‘Düğün Müzikleri’ konusunda elde edilen bilgiler şöyledir:

Gaziantep düğünlerinde eski zamanda Hayce Bacı ve çalgıcı Cudiye vardı. Perdenin arkasında cümbüş takımı olurdu (KK5).

Gaziantep Akyol’da yaşamış olan bir Pembe Bacı vardı. Bu kişi eline aldığı bidon ile tencere arkası ile şarkı çalar düğünlerde, kına gecelerinde insanları eğlendirirdi (KK10).

Karkamış’ta Gırnatacı Sabri vardı. Bu her yere klarnet çalmaya giderdi (KK23).

Düğünlerde eskiden ud ve tambur çalan Esmâ Hanım vardı. Birde çalgıcı Cudiye vardı (KK27).

Düğünlerde çok eskiden Kara Havva vardı. Bunlar düğünlerde herkesi eğlendirirdi (KK27).

Kına ve düğünlere çağrılan Göksüncük köyünde zurnacı Yaşar amca vardı. Herkes onu davet ederdi (KK28).

Eskiden zengin olan erkek evi zurnasını gümüşletmiş olan çalgıcıyı getirirdi. Abdal güzel çalıp para çok kazanıyorsa zurnasını gümüşletmeyi ihmal etmezdi (KK32).

Her köyün abdalı farklı olurdu (KK33).

Eskiden düğün günü abdallar düğün evinde kalırdı. Misafirleri karşılamaya oradan giderdi. Davul ve zurna ile misafirleri karşılardı (KK33).

Günümüzde Memik Avcı ve Ali Kaya çok davet edilen davul-zurna çalan kişilerdir (KK1).

Eskiden 50-60 yıl önce çalgıcı Halepli Hayce vardı. Bu kişi def çalardı (KK42).

Eskiden düğünlerde Pembe Bacı ile Fatma Bacı vardı. Bu kişiler çoğu düğüne giderdi. Çalgı çalarak gelinçiyi şenlendirirdi (KK42).

Eskiden düğünlerde Ayşegül denilen bir kadın vardı. Bu kişi hep tef çalardı. Herkes onu davet ederdi (KK50).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe eskiden tercih edilen müzik türleri ile günümüz arasında birtakım farklar gözlemlenmiştir. Eskiden daha yöresel türküler çalınıyor iken şuan popüler kültüründe etkisiyle popüler türküler, halaylar tercih edilmektedir. Günümüzde düğünlerde sadece davul – zurna tercih edilmeyip org, darbuka, bateri, elektrosaz vb. müzik aletleri de tercih edildiği saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

2. 3. 9. Düğün Kıyafetleri ve Kıyafetçiler

Geçmişten günümüze kadar gelebilen gelenek ve göreneklerimizin bir kısmı günlük hayatımızın aşamalarında kendisine yer bulabilmişken bazıları ise tamamen yok olmuştur. Maddî kültüründe etkisiyle bazı gelenek ve görenekler yaşam şartlarına ayak uydurarak kendince yeni bir boyut kazanarak yaşatılmaktadır. Bu konuya kıyafet açısından değerlendirme yapan Koca ve Kumaş'a göre:

İnsan yaşamında ayrı bir yeri olan evlenme-düğün törenlerinin gelin giysileri ile özdeşleştiği bilinmektedir. Toplumsal aidiyet açısından evlilik törenleri ait olunan toplumun kültürel unsurlarına uygun yapıldığı için, gelin giysilerinde kullanılan kumaş, renk, motif ve süslemelerin her birinin sembolik ve kültürel açıdan taşıdığı bir anlamı yani değeri bulunmaktadır. Bölgeden bölgeye çeşitlilik gösteren kültürel ve sembolik değerler, bölgelerin giyinme kültürünü oluşturmaktadır (Koca ve Kumaş, 2015).

Evlenme törenlerinde göze çarpan geleneksel kıyafetlerin bir kısmının hafızalardan tamamen silindiği bir kısmının ise sandıkta saklandığı görülmektedir. Moda kavramı gelenek ile yeni bir harman oluşturarak toplumun beğendiği, kabul ettiği ölçüde kendince özgür bir tarz yaratmıştır.

Düğünlerde tercih edilen gelinliğin kökenine bakacak olursak:

Gelinlik, gelin tarafından düğün ya da nikâh esnasında giyilen özel bir giysidir (Önder, 2017). Gelinliğin geçmişi eski Mısır'a kadar dayanmaktadır. Yaklaşık 4000 yıl öncesinde eski Mısır'da gelinler pileli beyaz renkte keten kumaşlardan oluşturulan gelinlikler giyer, başlarına değerli taşlarla süslenmiş taçlar takarlardı. Eski uygarlıklarda gelinlik bir inanca ve toplumsal yapıya aidiyeti simgelerdi (Önder, 2017). Gelinliğin rengi ve biçimi, gelinin kültürü, dinî ve geleneklerine göre değişmekteydi. Gelinlikler, eski dönemlerde kültürlere göre farklılık göstermekteydi. Eski Türk geleneklerinde, kırmızı renkte gelinlik tercih edilir ve gelinlik bir gelinden diğer bir geline geçerdi. Gelinlikler, dünyanın her yerinde farklılık göstermekle beraber tarihsel süreç içerisinde renk, tasarım ve törende temsil ettiği anlam bakımından değişikliklere uğramıştır. Tarihte ilk beyaz gelinliği Kraliçe Viktoria giymiş, 19. yüzyıldaki gelinler tarafından büyük ilgi görmüş ve 20. yüzyıl boyunca da gelinlik modasını etkileyecek bir akım başlamıştır (Worsley, 2018).

Düğünlerde tercih edilen damatlık hakkında da şu bilgiler bulunmaktadır:

Günümüz modern takım elbisesinin kökeninin 17. yüzyılda 'cassock' adı verilen bir tür papaz cübbesinin erkek giyime girmesiyle başladığını ve yeni uzun ceketin takım yeleğiyle birlikte, İngiltere'de Kral II. Charles tarafından benimsenmesi ve kullanılması sonucu popülerlik kazandığını vurgulamıştır (Bard, 2012, s.23). 18. yüzyılda erkek silüetinin sade bir görünümü olduğunu ve üç parçadan (gömlek, ceket ve külot) oluştuğunu ifade etmiştir. 19. yüzyıl başlarına gelindiğinde ise önceki yüzyılda kabul gören ceket, yelek ve pantolon birleşiminin iyice yerleşerek erkek giyim tarzının temelini oluşturmuş ve ceket-pantolon aynı kumaştan kesildiğinde, bugünkü anlamıyla 'takım elbise' olarak adlandırılmıştır (Hopkins, 2016, s. 57, Aktaran Koç ve Solak, 201).

Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında düğünde giyilen gelinlik ve damatlığın bölgeden bölgeye farklı isimler aldığı ve renklerinde de değişimle gidilebildiği görülmektedir. Buna örnek olarak:

Romanya/Dobruca Türklerinde, gelinlik çeşitli renklerde, atlastan veya kadifeden olurdu. Renkleri yeşil, sarı, kırmızı veya diğer renklerden olabiliirdi, ama beyaz olmazdı. Gelinin başına al grep (çember), hanım sağdıçın başına yeşil grep bağlanırdı. Gelinin başındaki oya işlemeli olurdu (Önal, 1998, s.142).

Romanya bölgesinde yaşayan Türklerde görülen gelinliğin beyaz olmaması durumu farklılık içermektedir. Anadolu coğrafyasında beyaz gelinlik, gelinin sadeliğini ve saflığını simgelediği için daha çok tercih edilmektedir.

“Göynük kasabası geleneksel kıyafetleri giyilirken sırasıyla: Gömlek, şalvar, üçetek, kuşak, salta (Cepken), fes ve pullu kıvrak giyilmektedir” (Kamiloğlu, 2010, s.171). Gaziantep köyleri ve bazı ilçelerinde de gelin ve damadın eskiden yöresel köylü kıyafetleri ile düğüne katıldığı saha çalışmalarından edinilen bilgiler arasındadır.

Gaziantep Barak Türkmenleri arasında da görülen kadınların medenî durumuna göre kıyafet tarzı seçmeleri örneğine benzer bir örnekte şöyledir:

Güneydeki Türkmenlerden Tecirli Aşiretinde nişanlı kızlar nişanlanırken bellerine gümüşten saçaklı tas kemer takarlar ve alınlarına Gazi, yanaklarına Altın köşe, Mahmudiye altınları takarlar ve bunların uçlarına da yine gazi altınları eklerlerdi. Gelinler nişanlılar gibi giyinirlerdi. Yalnız, bunların gelin oldukları üzerlerine giydikleri kaytanlı kırmızı veya mor çuha paltodan belli olurdu (Yalman, 1977, s.221).

Yörük kadınlarının düğünlerde tercih ettiği kıyafet, süs eşyası ve süslenme tarzları ise şöyle detaylandırılmıştır:

Güneydeki Türkmenler içinde bulunan Ericek köyünde kadınlar şu kıyafetleri giyerlerdi: İç yelek, güdük, kolçak, dizlik, mavi dalama, önlük, gömlek. Başa ise, fes ve yağlık takarlardı. Gelin kızların fesi sırmalı idi. Bu sırma bağı ile örülö olan saçların uçlarına herkes durumuna göre bir veya birkaç altın takar. Yağlığı ise gelinler kaşlarına asarlar ve eğri halde bulundurlar. Kızlar ise, bu yağlığı katiyen kullanmazlar. Onun için aşirette kız ve gelin çabuk belli olur. Gelinler şakaklarına kepçe ismini verdikleri bir çeşit içi çukur altın takarlar. Bu Tecirli arasında âdettir. Gelin olmamış kızlar, bu içi çukur altını katiyen kullanmazlar. Aşiret arasında gelin ile kızı seçmek kadar kolay bir şey yoktur. Onların hepsinin örtü ve elbiselerinde ayrı ayrı işaretler vardır. Güney yurd Türkmen Yörük kadınları arasında başlık ve saç tuvaletleri önemli bir yer tutar. Her Yörük, uzaktan kızları, gelinleri, dulları ve kocası öldükten sonra evlenmeye karar vermiş kadınları bir başka tanıır. Bunu belirten, başa giyilen fesler, saç kesimi tuvaletleriyle fes üzerine atılan örgülerdir. Yörük kızları saçlarını “bağ” ismi altında 40 adede kadar örö ve bunların her birine belik denir. Beliklerin ucu “Saç bağı” denilen yün veya ipliklerden örgü ile bağlanır. Saç bağları halis ipekten olursa “erbi” iplikten olursa “örgü” ismiyle anılır. Örgü üzerlerine birçok altın, gümüş halka, ziynet ve para gibi şeyler iliştmek âdettir. Bunların ismine “Saç cıncığı” denir. Saç bağları yakın zamanlara kadar kızların ve gelinlerin topuklarına kadar uzatılırdı. Son zamanlarda kısala kısala bel hizasına inmiş ve eski geleneksel şöretini yalnız türkölere bırakmışır. Karacaoğlan bir türküsünde şöyle der:

Altın saç bağları topuğu döver,

Sade kaşile gözleri değö,

Acem ülkesinin taht ve tacına...

Fesler giyilmeden önce saçlar örölür, beliklenir ve alın üzeri kesilerek kırkma meydana gelir. “Kalemis” denilen ve pek eski zamandan beri kullanılan kokulu bir yağ ile

yağlanır (Bu yağ şimdi şehirlerin kullandıkları bilyantin gibidir). Fesin çevresine dizilen altınlar iki türlü isim alır. Kırkmanın üzerine gelen küçük altınlara “Alın altunu”, kulakların üzerindeki mecidiye büyüklüğünde döğülmüş ve çukurlaştırılmış altınlara da “Döğme” denir. Bunlardan başka çok zaman kulakların üstüne gelen döğmelerin altından üzerleri maşallah yazılı levhalar küpe gibi sarkıtılır. Kırkmadan başka kadınların saçlarında kulak önüne doğru inen bir uzunluk görülür ki, bunun ismine “zilif” derler. Zilifler ve onların tuvaleti kadının durumunu gösteren biricik belirtilerdendir. Oymaklar arasında kırkması sarkmış, zilifi örülerek ucu çembere geçirilmiş kızlar evlenmeğe namzettir. Bunları herkes babasından ister. Veya kendileriyle anlaşarak evlenilir. Fakat bu tuvaleti yapan kızın başında beyaz çember olursa bunu aramak ve ona evlenme teklif etmek çok ayıptır. Genç Yörükler bunlara daima “Bacı” diye hitap ederler. Çünkü bacı ismi verilen kızla evlenmek ayrıca ayıptır (Yalman, 1977, s.336-340).

Gaziantep saha çalışmasında elde edinilen gelinin kafasına ayna koyma geleneğinin bir benzeri de: “Yozgat köylerinde gelinin başı bağlanırken yüzüne ana yaşmağı bağlanır, duvağının ortasına ayna konur” (Köktürk, 1971, s.5911-5915).

Gaziantep Barak Türkmenleri ve bazı kırsal kesimde edinilen bilgilere göre gelinin ve damadın eski kıyafetleri abdallara hediye edilir. Burada mesele abdalın gönlünü hoş etmektir. Bazı köylerde direk giyilen elbisenin verildiği bilgisine ulaşıldıysa da kimi aileler abdala yeni dikilmiş bir elbisenin verilmesinin daha uygun olduğunu söylemişlerdir.

2. 3. 9. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Kıyafetleri ve Kıyafetçiler

Gaziantep geleneksel kültüründe kırsal kesim ile merkezler arasında giyim-kuşam bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal kesimde ve Barak Türkmenleri arasında daha çok oraya özgü olan kıyafetler tercih edilirken merkezde artık tuvalet/abiye diye isimlendirdiğimiz kıyafetler tercih edilmektedir.

Kına kıyafetleri konusunda Gaziantep’te tercih edilen yöresel kıyafetlere ait bilgiler detaylı olarak verilmiştir. Burada oradan farklı olarak sadece gelinlik-damatlık üzerine durulacaktır.

Günümüz düğünlerinde gelin ve damadın, eskisi gibi yöresel kıyafet giymekten ziyade damatlık ve gelinlik tercih ettikleri görülmektedir.

Gelinliğin en eski örneği olarak bindallar oluşturmaktaydı. Bu giysiye bu isim, verilmesinin nedeni üzerine işlenmiş motif çokluğundan kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimde ve şehirde bindallı, gelinlik olarak kullanmıştır. Antika değeri taşıyan bindallılarda sırmalar altın ve gümüş karışımı ile yapılan bir malzemedir. 1920’li yıllardan sonra ise şehirde sade beyaz ipekli kumaşlardan yapılan gelinlikler giyilmiştir. Kırsal kesimde çok renkli kıyafetler gelinlik olarak giyilmiştir. Gelin başına mutlaka teste (altın şekke), güzel gümüş (hışır), gümüş taç ve hotoz takılırdı. Gaziantep’te baş bağlamak özel bir sanattır. Eski gelin başı bağlamada kırsal kesim ve şehirde ortak olan nokta üç renk duvaktır. Gelinin başında mutlaka bulunan bu renklerin anlamı vardır.

Beyaz duvak genç kızın saf ve temizliğinin simgesi anlamına gelmiştir. Yeşil duvak genç kız muradına ersin, mutlu olsun diye kullanılırdı. Al duvak gelinin kötülüklerden korunması ve al basmasın diye kullanılırdı. Geline evliliği mutlu geçmiş yaşlı kadın ufak bir eşyasını verir, bunun anlamı “Sende eşyalarını benim gibi eskitirsin inşallah” demektir. Köylerde gelinlerin yüzüne ince beyaz veya koyu pembe örtü örtülürdü. Saçları çok sayıda örgü ve zülûf yapılırdı. Zülûflerin üstüne gümüş süsler takılırdı (Yıldız, 2015, s.34).

Gaziantep yöresel kültüründe ise eskiden damatlık gelin tarafından özenle hazırlanırdı. Bu konuya örnek olarak:

Gaziantep’te erkek giyimine bakacak olursak, kırsal kesim de erkek giysilerinin en süslü olanı damatlık giysidir. Antep işi işlemelerin en eski örneklerini damatlıkta görebiliriz. Erkeğini süslü giydirmek için kadının sabırlı çalışması genç kızlıkta başlar gelecekte eşi olacak insan için küçük yaşta işlemeye başladığı damatlık bitmezden önce evlenilmez bunun için ertelenmiş düğünler olurdu. Damatlık evde dokunan pamuklu veya yarı ipek yarı pamukla dokunan bir kumaş üzerine işlenir ve bu kumaş krem rengi keten görüntüsündedir (Yıldız, 2015, s.37).

Gaziantep’te özellikle de kırsal kesimde Barak Türkmenleri arasında damadın giyeceği damatlık ve gerdek gecesi kıyafeti kızın çeyizinin içinde bulunmaktaydı. Gelin kız, bunu söz kesiminden sonra damadın boy ve kilo özelliklerine göz kararı bakarak hazırlardı. Üzerine çizilen desenler ve kullanılan motiflerde özenle seçilirdi (KK39).

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler, medya ve kitle iletişim araçlarının fazlalığı ve toplum tarafından kabulü yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu yaşanan gelişmeler yıllar içerisinde gelinliğin en eski şekillerinden oluşan bindallıdan beyaz gelinliğe doğru bir serüven yaşamasına neden olmuştur. Küreselleşen teknoloji, bilgi ve tüketim malları çok hızlı ve kolay bir şekilde tüm dünyada dolaşabilmektedir. Bunu takip eden tüketici kitle ise, benzer tüketim ürünlerini tercih etmekte, popüler müzik, popüler danslara yönelmekte ve popüler giysilere merak salmaktadır.

Bu serüven aslında, geleneksel olan şeyleri reddetmek ile başlayıp daha sonra kültürlerin birbirleri ile yoğun teması ile sonradan ortaya çıkmıştır. Düğün insanın hayatında önemli bir geçiş evresi olduğundan dolayı bu tören içerisinde gelin-damat ve yakın akrabalar, gelen misafirlerden kendilerinin farklı bir konumda olduklarını vurgulamak amacı ile en güzel, en gösterişli ve en süslü ürünlerini giymeyi tercih ederler. Batılı giyim tarzı ve moda meselesi kırsal kesimlere kadar ulaşarak kültürel değerlerimizin bir kısmında değişmeye sebep olmuştur. Eskiden düğünlerde daha sade kıyafetler, yöresel giysiler tercih edilirken şuan kitle iletişim

araçlarının da insanlara dayatmış olduğu bir moda, pahalılık ve statü algısı ile giyim tercihleri değişmiştir.

Gelinlik ve damatlık satın almak için genellikle buraların özel olarak dikim yaptığı veya hazır olarak ürünlerin sergilendiği merkezler ziyaret edilmektedir. Bu mağazalardan alışveriş yapmak tüketicinin ayrı bir statü ve ayrıcalık ile alışveriş yaptığı hissini vermektedir. Genellikle kişiye özel tasarım veya hazır olan gelinliklerden tercih etmek gelinin işini kolaylaştırmaktadır. Aynı şekilde damatlar da daha çok düğünde genellikle hazır bir takım elbise yerine düğün için tasarlanmış olan özel smokin tercih etmektedir.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Düğün kıyafetleri’ konusunda elde edilen bilgiler şöyledir:

Gelin hazırlanırken beyaz duvak örtülmesine özellikle dikkat edilir. Bu saflık, temizlik göstergesidir (KK10).

Gelin evden çıkarken beyaz duvağın üzerine kırmızı bir duvak daha örterler. Bu da onu nazardan korumak amacıyla örtülür (KK10).

Günümüzde düğünlerde evlenecek çiftin yakınları abiye tarzı kıyafetleri tercih etmektedir (KK10, KK11, KK14).

Kırsal kesimde özellikle Barak Türkmenleri düğünlerde ahmediye takarlar (KK10, KK15, KK23, KK24, KK25, KK26, KK29, KK39, KK48).

Barak’ta eskiden altuniye poşu olmadan gelin evden çıkarılmazdı. Bu altuniye poşuların çakmaklı ve aslanlı gibi isimlerle anılan desenleri olur (KK39, KK48).

Eskiden daha çok kırsal kesimde düğün gecesi damadı giydirme işlemi yaparlardı. Bu eğlenceye damadın sağdıçları ve arkadaşları katılırdı (KK10, KK23, KK28, KK29, KK32, KK33, KK36, KK39, KK49, KK50).

Kırsal kesimde yapılan damat giydirme işleminde kıyafetler ile hazırlanan sini meydan yerinde sırasıyla damada maniler, türküler eşliğinde giydirilir (KK10, KK23, KK29, KK32, KK33, KK34, KK36, KK49, KK50).

Kırsal yerlerde eskiden her aile gelinlik alamazdı. Tanıdıklarda olan bir gelinlik diğer gelinlerde tamir yapılarak giydirilirdi (KK11, KK15, KK21, KK28, KK29).

Damat giydirmiş işlemin sırasında hazırlanan kıyafetler damadın kafasından üç kez gezdirilerek “Damadın elbisesi kutlu olsun.” denirdi (KK32, KK49).

Kırsal kesimde Baraklarda düğünlerde salmalı köynek, üç etek, renkli şalvar, önlük giyilir. Bele gümüş kemeri de bağlayarak düğüne hazırlanır. Kafaya ahmediye bağlanarak sedef, gül konulur (KK15, KK23, KK25, KK26, KK29, KK33, KK39, KK47).

Baraklarda eskiden erkeklerde yelvek, şalvar ve gömlek giyerlerdi. Bellerine poşu bağlardı, ayaklarına yemeni giyerlerdi (KK23).

Kırsal kesimde kadife çiçekli köylü kıyafeti giyerler. Dışı çiçekli olan parçaya “zehrişal” derler (KK24, KK46, KK47).

Düğün ve kınada geline gallabiye denilen bir elbise de giydirilirdi. Bu tamamen isteğe bağlı bir şeydir. (KK25, KK26)

Eski düğünlerde gelinlikler sadece beyaz olmazdı. Lacivert, pembe vb. renklerde de tercih edilirdi (KK31, KK49, KK50).

Kırsal kesimde düğünde her işi yapan sağdıça kıyafet alınırdı. Bu kıyafeti almak damada aitti (KK32).

Düğünlerde gelinin beline gümüş kemer, alınlarına bir altın koyarlardı (KK33, KK37, KK43, KK48).

Düğün eğlencelerinde Barak’ta gelin kızlar bellerine altın veya gümüş kemer takar. Bekâr olan kızlar ahmediyenin sağ köşesine, evli olanlar sol köşesine çiçek takar. Dul olup yaşlı olanlar beline cerablus kuşağı bağlar (KK1, KK39).

Düğünlerde eskiden çiçek ve eldiven gelinin süsüydü (KK43).

Düğünlerde eskiden gelinlerin kafasına fes takarlardı. Bu fesin üzerine de şekke denilen gümüşlerden konulurdu (KK43, KK46, KK47).

Değerlendirme:

Gaziantep Barak Türkmenleri ile Gaziantep merkez düğünlerinde giyilen kına kıyafetleri ile düğün kıyafetleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kırsal kesimler düğünlerde daha çok yöresel kıyafetleri tercih etmekte iken merkezde abiye, tuvalet tarzı kıyafetler tercih edilmektedir. Eskiden düğünlerde gelinlik tarzı beyaz bir elbise giyildiği zamanla bunların günümüzde olan modern şekillerine dönüştüğü görülmektedir. Durumu olan aileler gelinlik alabiliyorken durumu olmayan aileler varlıklı kişilerin gelinliklerini ödünç alarak giymekteydiler. Fakat şuan günümüzde kültür endüstrisinin de etkisi ile her yerde kiralık ve satılık gelinlik/abiye satılmaktadır. Hazır olarak satın almayan çiftler ise özel dikim gelinlik/abiye diken yerler ile isteklerini gerçekleştirmektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır. Psikolojik, fizyolojik ve sosyo-kültürel yönden birtakım ihtiyaçlara yönelmektedir. İhtiyacı olan ve ihtiyacı olmadığı halde yapılan harcamalar tüketim olarak isimlendirilir. Kapitalizmin hüküm sürdüğü günümüzde ciddi anlamda bir tüketim çılgınlığı görülmektedir. Yapılan bu harcamalar ise bireylerin kimlik oluşturmalarında onlara yol gösterici olmaktadır. Bu yüzden insanların sahip olduğu ürünler ve günlük yaşamlarını şekillendirmek için kullanılan giysi, aksesuar gibi nesneler kimlik gelişimlerine yardımcı olur. Gösterişçi tüketim eğiliminde olan insanlar, toplum içerisinde sosyal gruplara dâhil olma bakımından daha etkilidirler. Gösterişçi tüketim kimliğini üzerlerinde barındıran insanlar daha çok lüks mağazaları ve popüler mekânları tercih ederek kendilerinin daha saygın ve güçlü bireyler olduklarını vurgularlar. Özellikle de bu tüketim kimliğini üstlenen kişilerin birincil nesnesi daha çok giysiler olmaktadır. Normalde toplum içerisinde temel bir ihtiyaç olan giysi, gösterici tüketim kimliğinde olan bireylerin diğer insanlardan farklılıklarını koyabilecekleri bir alan yaratmaktadır. Bu alanı yakalayabilen insanlar kendilerini popüler ve zevk sahibi olarak adlandırarak üst sınıf kimliğine yakınlıklarını bildirirler. Bu alanı yakalayamayan düşük gelirli bireyler ise kendilerini toplumdan soyutlamamak için statü sağlayan giysilere ve nesnelere ulaşmaya çalışırlar. Bundan dolayı günümüzde tüketim, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle herkesin benzer bir yaşam tarzı benzemesi ve bunu devam ettirmesi ile küresel bir boyut kazanmıştır.

Kültür endüstrisi, 20. yüzyıldan itibaren insanlara hızlı bir şekilde empoze edilerek tüketim ideolojisinin kitle iletişim araçları ile yayılmasına ve pazarlar

tarafından da desteklenmesine neden olmuştur. Bu durum insanların kişiliklerinde ve alışagelmış düşüncelerinde değişimlere sebebiyet vermiştir.

2. 3. 10. Düğün Organizasyon Şirketleri

Hızlı bir sosyal değişimin yaşandığı 20. yüzyılda sosyal ve kültürel açıdan pek çok değeri barındıran geleneklerin belirli bir kısmının kaybolduğu belirli bir kısmının ise yapı ve fonksiyonlarında görülen değişme ve gelişme ile ayakta kalmaya çalıştığı görülmektedir. Bu değişim ve gelişim aşamalarında kendisine yer bulabilen bir kurum da “Düğün Organizasyon Şirketleri”dir.

Kentleşme olgusunun getirmiş olduğu kimi değer yargıları kentlerde kendilerine yer bulabilirken, kimileri de köylerde kendisine yer bulabilmiştir. Burada kent ve kırsal değerlerin kaynaşması sonucu farklı yapıların ortaya çıktığı görülmektedir. Düğün organizasyon şirketleri tam bu aşamada her iki kültüründe taşıyıcısı rolünü üstlenmiştir. Evlilik teklifi, nişan, gelin hamamı, bekârlığa veda partisi, kına gecesi, düğün eğlencesi ve balayı gibi düğünün neredeyse her aşamasını profesyonelce planlayan ve bunu eksiksiz gerçekleştiren kuruluşlardır.

Kentli yaşamın getirmiş olduğu hız ve değişime ayak uyduramayan ve evlilik gibi önemli bir günün her aşamasını profesyonel bir biçimde yapılmasını isteyen çiftlerin bu organizasyon şirketlerini sıklıkla tercih ettiği görülmektedir.

Organizasyon şirketleri konusu son yıllarda ortaya çıktığı ve tercih edildiği için yapılan Türk dünyası ve Anadolu coğrafyası taramalarında bu konu hakkında detaylı bir bilgi bulunamamıştır. Anadolu sahasında bulunan birkaç örnek ise şöyledir:

Ankara Hamamönü’nde iki belediye tarafından açılan, sonraki yıllarda da özel işletmelerin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği kına konaklarında, kına gecelerine uygun müşterinin talebine göre sayısız konseptte organizasyon yapılmaktadır (Tekin, 2021, s.71-88).

Kaynaklardan bulunan bir örnek ise şöyledir:

Samsun’da organizasyon şirketleri en fazla evlenme teklifi ve kına organizasyon yaptıkları halde en çok düğün organizasyon malzemesini bünyelerinde bulundurmaktadırlar. Onlarda yok yoktur. Olmayan malzemeyi de kiralamak suretiyle temin yoluna giderler. Samsun’da bu konuda iyi denilebilecek beş-altı organizasyon şirketi varken, düğün ve çeşitli aşamalarını organize etme iddiasında olan çok sayıda dükkân bulunmaktadır (Şişman, 2017, s.190)

Toplumumuzda yavaş yavaş son yıllarda kendisine yer bulan organizasyon şirketleri kız isteme aşamasından itibaren neredeyse düğünün çoğu aşamasında kendisine yer bulabilmektedir. Tercih edilen organizasyon şirketlerinin törenler için yapacağı şeyler ise yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere kişinin zevkine ve maddî durumuna göre şekillenmektedir.

2. 3. 10. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Organizasyon Şirketleri

Düğün organizasyon şirketlerinin üstlendiği düğün aşamaları, evlilik teklifinden kız istemeden başlayıp düğünün sonuna kadar birçok alanda kendisini göstermektedir.

Organizasyon şirketlerinin düğün törenlerinde kullanımı ve işlevleri hakkında yapılmış olan bir yüksek lisans çalışmasında organizasyon şirketlerinin tanımı ve tarihi hakkında şu bilgiler verilmektedir:

Günümüzde çok daha fazla tercih edilen ve merak uyandıran organizasyon işlemleri, organizasyon şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Organizasyon şirketleri; düğünler, özel günler, davetler, doğum günleri, özel partiler, kurumsal etkinlikler gibi birçok yapıyı organize eden ve hayata geçiren kuruluşlardır. Kişisel yahut kurumsal olarak yapılması gereken ihtiyaçlara birçok çözüm organizasyon şirketleri tarafından sunulmaktadır (ulasorganizasyon.com, 2019). Ülkemizde son on yıldır altın çağını yaşayan organizasyon şirketlerinin kökeni Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) dayanmaktadır. ABD'de düğün planlama endüstrisi şeklinde ortaya çıkan organizasyon şirketleri; günümüzde "etkinlik planlama" (event planning) ya da tamamen düğünleri planlamaya yönelik olarak hizmet veren "düğün planlama" (wedding planning) şirketleri, Ülkemizde ise "organizasyon şirketi" adı altında hizmet vermektedirler (Ersoy, 2019, s.54).

Düğün öncesi evlilik teklifi ve kız isteme aşamalarında artık popüler kültüründe etkisiyle bu organizasyonlar sıklıkla tercih edilmeye başlanmıştır. Tanışan ve evlenmeyi düşünen çiftler evlilik teklifi gibi önemli bir aşamayı genellikle organizasyoncularla düzenlemektedir. Burada kişinin hangi mekânı istediği önemlidir. Mekân olarak bağ evi, havuz başı, tekne, sahil kenarı, lüks restoranlar vb. yerler tercih edilmektedir. Buranın süslenmesi ve ikramlık meselesi de kişilerin isteğine bağlı olarak gerçekleşmektedir (G33). Organizasyon firmalarının hizmetleri hakkında Ersoy şunları söylemektedir:

Organizasyon firmaları, organize ettikleri etkinliğe göre, türlü alt tedarikçilerle iletişime geçerek hizmet sunmaktadırlar. Örneğin, bir düğün organizasyonu için; düğün yeri alternatifleri, karşılama ekipleri, davetiye, oturma düzeni ve donanımları, dekorasyon, gelin masası ve yolu, kokteyl-catering-düğün pastası, ses-ışık-sahne-podyum temini, orkestra-sanatçı, konfeti-hava fişegi, fotoğraf ve kamera çekimi, ulaşım-konaklama ve

transfer gibi hizmetleri belli bir akış planı içerisinde sunmak durumundadır (Ersoy, 2019, s.55).

Kız isteme-söz kesme- nişan organizasyonları da günümüzde sıklıkla tercih edilmektedir. Bu aşamaları artık kaydetme ihtiyacı duyan çiftler organizasyoncuların yardımı ile bunu başarmaktadır. Bu aşamalarda yer alan hazır konseptler kullanılabildiği gibi kişiye özel çalışmalarda yapılabilmektedir. Bu organizasyonda nişan tepsisi, makası, damat kahvesi ve tepsisi, isimlik, misafirlere verilmek üzere hazırlanan hediyelikler, ekstra istenirse ikramlıklar ve yaş pasta da ihtiyaca göre tercih edilmektedir (G33).

Gelin hamamında artık organizasyonlar tercih edilmektedir. Gelin adayı düğünden kaynaklı olarak stres altında olduğundan dolayı bu tarz işlemleri yapmak için birisinin varlığına ihtiyaç duyar. Gelin hamamı organizasyonlarında, hamam balonlar, güller ile süslenir. Kurnaların içerisi, gül suları ve gül yaprakları ile konseptte uygun hale getirilir. Gelinin misafirlerine vermek için hazır hamam hediyelikleri de konseptte veya gelinin tercihinine göre ayarlanır (G33).

Kına gecesi organizasyonları da ev içide dâhil olmak üzere pek çok alanda düzenlenebilmektedir. Burada gelinin hangi renk kıyafet ve konsept tercih ettiğine göre seçim yapılmaktadır. Gelin kırmızı bir abiye ve kaftan giyecekse konseptte ona uygun bir şekilde tasarlanır. Gelinin kınada kullanacağı isim yazılı tef, davul, dağıtacağı hediyelikler, yelpaze, bindallı\kaftan, nedime kıyafeti, kullanacağı testi ve kına tahtı ona göre düzenlenmektedir. Hürrem Sultan, Osmanlı, Hint Konsepti kına gecelerinde sık tercih edilen konseptlerdendir (G33). Bu konseptlerin içerisinde genellikle:

- Gelinin isminin yazılı olduğu tef
- Beyaz süslenmiş davul
- Kuru ve yaş kına
- Kına tepsisi
- Kına sepeti
- Bindallı\Kaftan\Hint Kostümü
- Kınaya uygun taç ve aksesuar
- Kına mumu

- Nedime tefleri
- Nedime kaftanları
- Nedime bileklikleri ve tacı
- Hint kınası ve Hint kınacısı
- Davul show
- Oryantel show
- Kına ekibi
- Gelin ve damat tahtı
- Dans grubu
- Dansöz
- Damat kostümü (Padişah kostümü: Osmanlı Konsepti)
- Yeşil ve kırmızı yüz örtüsü vb. bulunur (G33).

Kına gecelerinde tercih edilen organizasyon seçeneklerinden birisi de organizasyoncu kızlardan yardım almaktır. Kına gecesini öncesi hazırlanan bir koreografiyi öğrenen gelin adayı bunu belirli bir konsept içerisinde organizasyoncu kızlar ile sahnelemektedir. Hint konsepti, Roman konsepti vb. konseptler tercih edilerek ona göre hazırlanılmaktadır. Konsept seçilirken kıyafet, aksesuar, dans, saç-makyaj, müzik uyumuna dikkat edilir (G33).

Düğün organizasyonları evlilik törenlerinin en çok dikkat edilen, en çok harcama yapılan aşamasıdır. Düğün bir ailenin en çok dikkat ettiği gelenekleri de içerisinde barındırdığı için burada kesenin ağzı oldukça açılmaya çalışılır. Düğün organizasyonunda önemli olan hangi tarz düğün seçileceği ve bu seçilen tarza uygun mekândır. Düğün eğer mevlitli olarsa ona göre semazenler davet edilebilir. Düğün eğer salon veya otel düğünü olarsa iç mekân buna göre ayarlanır. Düğün açık alan veya bağ evi gibi yerlerde olarsa dış mekâna uygun tasarımlar ile düzenlenmeye çalışılır. Düğün eğer havuz başında olarsa havuz başına uygun kokteyl tarzı bir organizasyon tercih edilir (G33).

Günümüzde “İslamî Düğün Organizasyonu” adı ile bu tarz kına, düğün merasimi seçen insanlara seçenek sunulmaktadır. Mevlitli bir organizasyon tercih edildiyse burada yapılacak organizasyon gelen davetlileri eğlendirmekten çok

tasavvufî bir müzik dinletisi ve gösterisi ile karşılamaktır. Bu türde tercih edilen düğünlerde seslendirilen türlerin ilâhi, kaside vb. olduğu görülür. Bu organizasyonlarda tercih edilen çalgılar, çoğunluklu dinîtasavvufî bir yapıdadır. Organizasyon için davet edilecek olan hafızlar, semazenler bu törenin renkli unsurlarıdır. Davetlilere izletilen sema ritüeli, buna uygun bir müzik eşliğinde izletilir. Mevritli düğün organizasyonlarından bir diğeri de düğün girişinde Kuran-ı Kerim okutmak ve gelen misafirlere yemek yedirmektir. Bu yemek yedirme merasimi eskiden beri gelen bir gelenektir. Burada amaç, yemek verilerek davetlilerden hayır duaları almaktır. Bu düğünlerde hediye olarak ise genellikle küçük Kuran-ı Kerim ve tespih dağıtılır (G33).

Değerlendirme:

Eski düğünlerde olmayıpta günümüzde tercih edilen yeni bir iş koludur. Evlilik teklifi, kız isteme, söz, nişan, gelin hamamı, bekârlığa veda, kına, düğün gibi pek çok alanda kişilerin isteklerine göre hizmet verebilmektedir. Günümüz düğünleri, artık geleneksel törenlerden ziyade insanların hayallerinde olanı yaşama isteklerine imkân veren bir yapıya dönüşmüştür. Bu bağlamda, medya araçları, düğün ile ilgili dergiler, düğün platformları düğün endüstrisini büyük ölçüde etkilemektedir. Gösterişli bir düğün töreninin, popülariteyi arttırdığı ve insanlar arasında prestij sağladığı ifade edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının insanlar arasında daha da yaygınlaşmaya başlaması ile gösterişli bir düğün evreleri, daha sonra sosyal bir gereklilikmiş gibi algılanmaya başlanmıştır.

2. 3. 11. Gelin Arabası Süsleme ve Çiçekçiler

Gelin ve damat adayları, hayatlarının en özel ve en mutlu günü olan düğün törenlerinde her bir detayın eksiksiz olarak yerine gelmesini istemektedir. Yüzyıllardır düğünlerde gerçekleşen birbirinden farklı gelenek ve görenekler vardır. Gelin arabası (at, fayton) süsleme işinin ise profesyonel kişiler tarafından yapılıp çiftlerin huzuruna verilmesi günümüzde tercih edilmektedir. Bu süslemeler çiftlerin istekleri ve zevkleri doğrultusunda hazırlanabiliyorken aynı zamanda süsleme yapan firmaların da bu kişilere fikirler vererek yardımcı olduğu görülmektedir. Birbirinden

yaratıcı fikirlerin ortaya çıktığı ve en güzel arabaların müşterilerin huzuruna sunulduğu araç süsleme firmaları ve çiçekçiler her geçen gün kendilerini daha çok geliştirmektedirler.

Gelin arabası süsleme meselesine Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasından örneklerle devam etmek konumuzun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

“Yugoslavya’nın Kosova bölgesinde bulunan Mamuşa köyünde yaşayan Türkler, gelini “Koçi” denilen kırmızı bir faytonla alır” (Morina, 1982, s.365). Gelinin eski zamanda faytonlarla alınması ve bu faytonların gelinler için özel olarak süslenmesi bilinen bir şeydir. Fakat bu faytonun renginin ne olduğu hakkında araştırmalarımda net bir bilgi edinememişken Yugoslavya bölgesinde bulunan Türklerin ‘kırmızı’ renkli bir faytonu tercih etmesi bir farklılık içermektedir.

Manisa’da, eskiden gelin alayına, gelin için özel tahteravan hazırlanırdı. İki önde iki de arkada oku bulunan kafesli tahteravan, ziller ve püsküllerle süslü iki katır tarafından çekilirdi. Tahtrevana gelinle birlikte görümce biner ve gelin alayı şehri dolaşırdı (Akgül, 1987, s.64).

Gelinlerin tahteravanlar ile gezdirilmesi ve süslenmesi Anadolu’nun pek çok yerinde karşımıza çıkmaktadır. Hatta günümüzde bu geleneğin güncel olarak organizasyon şirketleri tarafından yaşatılmaya çalışıldığı da medya üzerinden gösterilmektedir.

Gelinlerin eskiden at üzerinde gelmesesi neredeyse tüm Anadolu coğrafyasında bilinen bir şeydir. Buna örnek olarak:

Çankırı’da eskiden gelin almaya giderken atların yüz kısmına mendil ve tülben; boynuna zil takılırdı. Atın sahibi kendi zevkine göre süslerdi. 30-40 yıl önce ise otomobilin pek az olduğu küçük şehirlerde gelinin alınması, fayton ile olurdu. Günümüzde gelin arabası çiçekle süslenir. Eskiden arabanın önüne bir bebek konulurdu. Günümüzde bu yoktur. Arabaların plakasına “Evleniyoruz, mutluyuz” yazıları var (Varvar, 2010, s. 158).

Gelinin at üzerinde gelmesi ve gelirken yanında bir binek hayvan üzerinde çeyizlerinin de taşınması bilgisine bir örnekte Erdem tarafından verilmiştir:

Kütahya’da eskiden gelin almaya Şipindirik denen al örtülü tahtıran konulmuş at gelirdi. Şimdi ise kapalı arabalar bu işi görüyor. Gelin giderken gelinin çeyizini de çeyiz katırı denilerek süslenen katır götürmektedir. Çeyiz sandıkları çeniz katırına yüklenir. Üstüne bir halı atılır. Katırın kulaklarına bahşiş yazmalar, mendiller takılır. Erkekler kız evinden dağılır, kadınlar gelin arabası ile birlikte oğlan evine dönerler. Oğlan tarafından tutulmuş olan bu gelin arabalarının üstüne kumaş top bağlanır (Erdem, 1948, s.69-71).

Gaziantep geleneksel kültüründe de eskiden hem gelin hem de çeyizleri atlar ile getirilirdi. Gelinin bineceği at özenle seçilir ve genellikle erkek olmasına

dikkat edilirdi. Gelin binmeden önce at; kırmızı balon, süsler, yazmalar ile süslenerek gelinin binmesine hazır edilirdi. Buna bir örnekte:

Muğla Ula'da kız almaya gidilirken yanlarında cehizleri taşımak için cehiz develeri götürülürdü. Cehiz develerinin havutları boncuklarla süslenir. Öndeki develere büyük havan çanları, çizkorlar, tokurdaklar takıldıktan sonra cehizler yükletilir. Kız evinde cehiz develerinin boyunlarına toprakla kumaşlar asılır. Deveciye yani sivrana da ayrıca sırma işlemeli mendil veya oyali yazma verilir. Gelin getirilirken ise üstü al keçeli, duru yahut al bir at kullanılır. Gelinin bineceği atın güzel ve gösterişli olması şart olmakla beraber ürkek yani huylu ve taş avuçlayan cinsten olmaması da lazımdır. Oynak ve çapkın atlara gelin bindirilmez. Bunun için "Ata ya gelin binmeli ya kuyruğu yere değmeli" derler (Demirci, 1938, s.38-39).

Yukarıda verilen örneklerden de görüldüğü üzere gelinin taşınması ister at ister fayton isterse de tahtırevan olsun bu araçlar gelin için özenle seçilir ve süslenir. Gelini taşıyacak olan aracında gelin gibi özenli olmasına dikkat edilir. Eğer gelin at ile geleceksen erkek olmasına, çoğunlukla beyaz olmasına ve temiz olmasına dikkat edilir. Eğer ki fayton/tahtırevan ile taşınacaksa o zaman da bu araçların gelin için özenle süslenmesine dikkat edilir.

2. 3. 11. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Arabası Süsleme ve Çiçekçiler

Geleneklerimize göre at ile gelin getirme geleneği çok eskilerden kalan bir âdettir. Bundan 60-70 yıl öncesine bakarsak gelinler çeyizleri ile beraber at/eşek üzerinde kayınbaba evine geldiğini görmekteyiz (KK7, KK15, KK23, KK27, KK28, KK29). Gelinin hangi şartlarda gelmesinin önemi kadar üzerine binmiş olduğu atın da dikkat çekici unsurları bulunmaktadır. Atın genellikle renginin beyaz olmasına, erkek olmasına, tüylerinin düzgün taranmış ve temiz olmasına dikkat edilir (KK15, KK23, KK27, KK28, KK48, KK49). Atın üzengisinden tutunda atın kuyruğuna kadar at bir gelin gibi süslenir. Genellikle kırmızı kurdele, renkli kumaş vb. süs eşyaları ile at süslendikten sonra gelin almaya gidilir (KK28, KK32, KK49, KK50). Günümüze yaklaştıkça ve arabalarda yaygınlaşmaya başladıkça gelini almaya araba ile gidilmeye başlanmıştır. Gelin alınmaya gitmeden önce araba çiçeklerle, renkli fonlarla ve arabanın üzerine konulmuş olan bir bebek ile süslenirdi. Genellikle bu aracın beyaz olmasına dikkat edilirdi. Atın rengi ile arabanın renginin beyaz olması saflık temsil ettiğinden benzer işlevde kullanılmıştır. Bu yüzden düğün araçlarının saflığı, temizliği çağrıştırmaktan kaynaklı olarak beyaz tercih edildiği görülmektedir.

Daha öncelerden yapılmış olan süslemelerin yerine günümüzde daha farklı şekillerin aldığını görmekteyiz. Daha çok günümüzde arabalar tüller ve çiçekler ile süslenmektedir. Buna ek olarak çiçekler ile gelinin ve damadın isminin baş harfleri arabanın arka camına yazılmaktadır. Arabanın arka kısmına genellikle de plaka ve plakanın üzerinde bulunan bölgeye evlenecek olan gençlerin bazı sözler yazdırdıkları görülmektedir (G34). Bunlardan bazıları:

“Meleşimi aldım, cennete gidiyorum.”

“Anamın ilk ve son gelini.”

“Kızını aldım kaynana. Gidiyorum yanlaya yanlaya.”

“Dezenfektan döktüm yollarına. Korona olmadan gel kollarıma.”

“Öznemi aldım. Cümlemi kurmaya gidiyorum.”

“Google da arasan böyle damat bulamazsın.”

“Ne Sinovac ne Biontech sana vuruldum ben bir tek.”

“İç işleri bakanını aldım, hükümeti kurmaya gidiyorum.”

“Elveda tavuk dürüm.”

“Ben yandım siz yanmayın.”

“Darbe bile ayıramadı bizi.”

“Kolonya döktüm yollarına, korona olmadan gel kollarıma”

“Kanun namına değil kendi adıma tutukluyorum.”

“Üzgünüm kızlar güzel olan kazandı.”

“Rahat battı evlendim.”

“Evin tek kızıydı onu da ben aldım.”

“Allah ayırmadıkça kullara o şans vermiyoruz.”

“Üzülme kızlar! Devrelerimiz bekâr .”

“Üzülme annesi, kızın kalbimin birtanesi”

“Aşkımız Gaziantep’in yol çalışması gibi hiç bitmesin.”

“Bu odun senin için yanacak.”

“Elveda 10.000 sms.”

“Elveda iddia, elveda maçkolik.”

“Hayalimdi helalim oldu.” (G34)

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelin arabası’ konusu hakkında elde edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin arabasını yıkatma, süsletme ve sürme görevi sağdıçlara aittir. Bunların masrafları da sağdıçlar tarafından karşılanır (KK7, KK10, KK12, KK14, KK31, KK32, KK36, KK44).

Gelin arabası süslenirken araba önüne eskiden oyuncak bebek koyarlardı (KK48).

Gelin arabası hazırlanırken sağdıçlar arabaya zarflar içerisinde bir miktar para koymayı da ihmal etmezler. Yolda gelin arabasının önü kesilecek olursa yolu kesen kişiye verme amacıyla yapılır (KK10, KK12, KK33).

Düğünden önce hazırlanan gelin çiçeği özenle seçilir. Bu çiçeği gelin düğün sonrasında havaya atar. Atılan çiçeği tutan kişinin bahtının açılacağına inanılır (KK23).

Değerlendirme:

Geçmişten günümüze baktığımız zaman beyaz atın yerini ilk olarak beyaz araba almıştır. Daha sonralarda ise arabanın renginden ziyade arabanın markası önem kazanmıştır. Genellikle düğünlerde çevrede kimin pahalı ve gösterişli arabası var ise o araba gelin arabası yapılmaya çalışılmaktadır. Çevrede lüks arabası bulunmayan insanlar ise araba kiralarak düğün günlerinde kullanılmaktadır. Teknolojik çağın ve kapitalizmin bir etkisi olarak atın lüks arabaya dönüşmesini ve tercih edilmesine şahit olmaktadır.

Eski zamanlardan beri kız istemeden tutunda düğün gününe kadar önemini koruyan çiçek mevzusu ise günümüzde biraz değişime uğramıştır. Eski zamanda kız istemeye giderken çiçek ve çikolata yaptıran erkek tarafı günümüzde aynı şekilde bu geleneği devam ettirmektedir. Fakat geleneğin değişiminde önemi rol olan ise çiçek

ve çikolatanın değişimidir. Çiçekler seçilirken kırmızı olmasına, gösterişli olmasına ve hatta 41 gibi adet bazında olmasına dikkat edilmektedir. “41 kere maşallah” lafı da örnek alınarak kız istemeye 40 adet kırmızı gl 1 adet beyaz glden oluşan bir demet ile de gidildiği saha çalışmasından ğenilmiştir. Götürülen iek ne kadar gösterişli ve sayıca çok ise o kadar önem arz etmektedir.

Elektronik kültür çağının da etkisi olarak nostalji adı ile eski geleneklerin gündeme gelerek, dönüşerek yaşatılmaya çalışılmasına dikkat edilmeye başlanmıştır. Eskiden kullanılan süslenmiş beyaz at, bazı evlenecek gençler tarafından belirli bir fotoğraf çekimi sürecinde tercih edilmektedir. Limuzin veya fayton kiralamada yavaş yavaş gündeme gelmeye başlamıştır.

2. 3. 12. Düğünlerde İcra Edilen Oyunlar

Halk oyunları doğada bulunan birtakım şeylerin taklidi yolu ile ortaya çıkıp kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması yoluyla da günümüze kadar birçok anlamda değişiklikler yaşayarak gelmiştir. Halk oyunları bünyesinde birtakım işlevleri barındırmaktadır. Bunlar: Eğlenme, hoşça vakit geçirme, kültürün genç kuşaklara aktarılması, protesto işlevi vb.dir. Halk oyunları, toplumun kültürünü yansıtan ve kültürün değişim ve dönüşümünü göstermeye yardımcı olan bir halk bilgisi yaratmasıdır. Halk oyunları sadece icradan oluşmayıp, müzik, çalgı aleti ve oyuna özgü kıyafetlerin birleşiminden meydana gelir. Oyunların icrası, halkın kültürel hafızasında yatan olayların taşınmasını ve bu hafızanın kendinden sonra gelecek nesillere aktarılmasında aktif rol alır.

Türk sosyal hayatı içerisinde kendisine bir yer edinebilmiş olan düğünler, şenlik havası içerisinde geçmektedir. Gündelik hayatın getirmiş olduğu stres, sıkıntı, zorluk vb. durumlardan kurtulmanın bir başka yolu da düğün eğlenceleri vasıtasıyla rahatlamaktır. Düğün eğlenceleri sırasında rahatlayan insanlar, o anın tadını çıkarıp günlük sıkıntıları düğün dışına itebilmektedir.

Düğünlerde oynanan halaylar bir yana seyirlik oyunlarında Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında önemli bir yeri vardır. Bu meseleye örnek olarak:

“Hazar tesi Türkmenlerinde güreş, gelinin oğlan evine gelmesiyle başlar ve akşama kadar devam eder” (Aka,1980, s.109). Gaziantep kültüründe de

düğünlerde güreşin önemli bir fonksiyonu vardır. Kırsal kesimde daha çok güreşin başlaması ve davul zurnanın girişi ile düğün töreni başlamaktadır.

“Azerbaycan’da düğünlerde çıdır yani at yarışı düzenlenir. Çıdırda birinci olana gelinin kız kardeş, tarafından hediye verilir. Çıdırda ihtiyarlar ve gençler katılabilir” (Veliyev, 1985, s.108). Düğünlerde tercih edilen at yarışı o bölgenin ekonomik ve sosyal yaşantısı ile doğrudan ilişkilidir. Gaziantep kültüründe düğünlerde at yarışı yapıldığı bilgisine ulaşamadığım için Azerbaycan’da yapılan bu yarışlar bir farklılığı temsil etmektedir.

Kırgız düğünlerinde tercih edilen ‘Tokmok’ oyunu ise şöyle oynanmaktadır:

Kırgız düğünlerinde, damadın gelin evine gönderdiği büyük baş hayvanın kesilmesi ile başlayan tören, misafirlerin bu kesilen kurbanın etiyle yapılan yemeği yemeleri ardından eğlence ile devam ettirilmektedir. Eğlencede müzik ve şarkılar söylenmektedir. Kız evinde düzenlenen eğlenceler arasında tokmok, selkincek, ak çölmok, kız kuumay adlı oyunlar yer almaktadır. Tokmok oyununda başörtüsü ıslatılıp, düğüm yapılmasının ardından damadın ve kızın arkadaşları arasında oyun başlatılırdı. Oyuna katılanlar daire şeklinde yere oturur, oyunu başlatan kişi şarkı söyleyerek oturan grubun arkasında dolanır ve başörtüsünden yapılan tokmağı birinin arkasına bırakmaktadır. Eğer kişi tokmağı fark etmezse o zaman tokmağı bırakan kişi onu tekrar alıp, arkasına bıraktığı kişiye vurması ile bu oyun gerçekleştirilmekteydi. Selkincek oyunu ise gelin ve damadın salıncağa çıkarak şarkı söylemesi ile oynanmaktadır (Gülbeyaz, 2008, s.4, 5, 11).

Düğünlerde karşılaşılan bir başka oyun olan ‘Tuluk’ ise şöyledir:

Niğde’nin Bor Kasabası’nda da tabak esnafı arasında 1930’lu yıllara kadar hemen her düğünde oynanan tuluk oyunu vardır (Yalman, 2000, s.310). Binboğa çevresinde yaşayan Türkmenlerde Solak’ın oyunu oynanmaktadır. Solak’ın oyununda silahlı bir adam elinde tuttuğu aynadaki kendi görüntüsüyle kavga etmektedir (Yalman, 2000, s.384).

Gaziantep Barak Türkmenleri arasında da oynanan ‘Arap’ oyunu şöyledir:

Türkmen düğünlerinde oynanan Arap oyunu vardır. Bu oyun temsille ilgili bir oyundur, bu oyun düğünlerde heyecanla seyredilir. Delikanlılardan bir kısmı Arap kıyafetine girer, diğer bir kısmı da Türk kıyafetinde bulunur. Davul alabildiğine çalar. Araplar ateşin çevresinde oynarlar, Türkler gelince kaçarlar. Araplar kaçınca meydanı Türkler sarar. Bu sefer Araplar saldırır, oyun böyle saldırma ve kaçma hareketleriyle kızıdır. Sonunda Türklerden birisi, havaya bir silah boşaltır. Araplar o sırada birbirlerine düşerek dövüşmeye başlarlar, ağlaşırlar ve birbirlerinin yüzüne tükürerek Arap taklidiyle mersiye okurlar. Bu heyecanlı anlarında Türkler saldırarak hepsini bağlarlar. Ceza olarak istedikleri şeyi bunlara yaptırmak üzere söz alırlar. Buna Arap oyunu denir ve güneyde bütün Türkmenler Elbeyliler, Baraklar ve diğerleri arasında oynanır (Yalman, 1977, s.77-78).

Gaziantep düğünlerinde ‘Sinsin Oyunu’ olarak karşımıza çıkan fakat Kahramanmaraş’ta ‘Meşale Oyunu’ olarak isimlendirilen oyunun oynanma şekli şöyledir:

Kahramanmaraş'ta düğünlerde meşale oyunu kadınlar arasında çok sık oynanır. Yere bir miktar kuru çalı-çırpı yığıp ateşlerler. Her kız eline bir meşale alıp alev alev yanan bu ateşin üzerinden atlar. Atlarken de şu tekerleme söylenir:

Ala maşa

Binler yaşa

Kızlar gider

Ataşa... (Barlas, 1963, s.46).

Gaziantep kırsal kesiminde özellikle de saha çalışmalarında gördüğüm kadarıyla Barak Türkmenleri arasında da oynanan 'Kız Kaçırma Oyunu'na bir örnek:

Anadolu'nun pek çok yerinde oynanan başka bir oyun ise "Kız Kaçırma Oyunu"dur. Davul, zurna eşliğinde oyunudur. Bir kişi kız kılığına girer. Diğer de onu kaçırmaya çalışır. Oyunculardan bazıları da kızı korumaya çalışır (Özhan,1988, s.121).

Gaziantep saha çalışmasında tespit edemediğim fakat Anadolu'nun çeşitli yerlerinde oynanan 'Damat Traşı Oyunu' şöyledir:

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde oynanan bir başka oyun ise "Damat Tıraşı Oyunu"dur. Çok eski olmayan bir oyundur. Cumartesi akşamı oğlan evinde oynanan bir oyundur. Oyun esnasında davul, zurna çalmaz. Keçi kılından takma sakal takan damat ya da damadın vekili araba fırçası, sabunlu su, satırla tıraş edilir. Tıraş olan kişinin yüzüne pudra yerine kül sürerler. Bu oyunun benzeri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde berber oyunu olarak oynanır (And, 1985,86-87).

Hem Anadolu coğrafyasında hem de Türk dünyasından verilen örneklerden de görüldüğü üzere seyirlik halk oyunlarının ve güreş-cirit-at yarışı gibi sporların kına ve düğünlerde sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Buralar da görünen tek farklılık oyunun ismi ve oynayışında görülen birtakım farklılıklardır.

2. 3. 12. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğünlerde İcra Edilen Oyunlar

Gaziantep halk yöresine ait olan halk oyunları, ortaya çıktığı bölgenin tarihî arka planı, bölgenin coğrafî ve sosyo-ekonomik şartlarından etkilenmektedir. Yörede oynanan oyunlara genel anlamda bakılacak olunursa daha çok halay türünün etkin bir biçimde tercih edildiği görülmektedir. Halay icrası sırasında halayın başında olup yönlendirme yapan kişiye "halay başı" denilir. Gaziantep yöresinde halay başı görevini iyi üstlenen oyuncular düğünlerde özellikle davet edilmektedir (KK28).

Oyunun icrasında her ne kadar oyunun güzel sergilenmesi dikkat çekse de burada önemli olan davul-zurna ekibi ve oyuncunun uyumudur. Bu uyum ne kadar kordineli sağlanırsa oyuncular halaya daha büyük bir coşku ile katılmaktadır. Gaziantep halaylarında yarım çember veya tam yuvarlak şeklinde oynanan

halaylarda, halay başı eline aldığı mendili ile ortaya geçtiği zaman oyunun diğer icracıları alkış ve zılgıtlar ile halaya tempo tutarlar. Halay davul ve zurna eşliğinde devam ediyorken ortaya getirilen bir üzerlik, halayda oynayan insanların üzerinden gezdirilir. Erkek icracının eline verilen işlemeli mendil veya uzun beyaz poşu, halay başı çeken kişi ile ondan sonra gelen kişinin arasındaki mesafeyi ayarlamak içindir. Halay başında yer alan icracı davul ve zurna ile halay başladığında sağ elinde bulunan mendili titreterek oyunun başlayacağı mesajını orada bulunan kişilere verir. İyi halay başı çekmeyi bilen kişilerin vücut hareketlerinden zaten davul-zurna ekibi kişinin ne istediğini anlamaktadır. Erkeklerin daha çok solo yapması ve mendil tutuş şekli kadın icracılardan ayrılan yönleridir (G35).

Yörede kadın halayları olarak sınıflandırılan bir halay çeşidi vardır. Burada adından anlaşılacağı üzere halay tamamen kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların ön planda olduğu kimi halaylarda da halay başı olan kadının elinde bir veya iki adet mendil bulunur. Bu mendili elinde tutan kadın davulun verdiği ritim ile âdeta kendinden geçerek oynamaktadır. Halay başı olarak ortaya çıkabilen kadın icracı da davul ve zurnanın verdiği ritim ile solo icrasını gerçekleştirir. Fakat bu ortaya çıkış icrası erkeğe göre daha sınırlıdır. Kadın icracının mendili tutuş şekli, sallaması ve kafasının üzerinden geçirmesi gibi hareketler kadın icracıya uygun şekilde yapılmaktadır (G35).

Halayda oynayacak oyundan, oyunun ilerleyişinden hatta ayak ritimlerine göre davul ve zurnanın yönlendirilmesinden bile halay başı dediğimiz kişi sorumludur. Bu kişi halayın en yetkili kişisi olmakla kalmayıp icra edildiği ortamda belirli işlevleri üstünde toplayan kişidir. Ortamın coşkusu tamamen halay başı ve davul-zurna ekibinin maharetine bağlıdır (G35).

Sosyal değişim ve gelişim, kitle iletişim araçları son yıllarda Gaziantep yöresinde yer alan halk oyunları icrası ve müziğine tesir etmiştir. Her ne kadar bu oyunların icrası ve müziği 50-60 yıl öncesine oranla farklılık gösteriyorsa da halk tarafından benimsenen ve geliştirilen bu olgular bu oyunların toplum tarafından kabulünü kolaylaştırmıştır. Halk oyunlarının icrasının belirli şartlarda değişmesinin en büyük nedenlerinden birisi de davul-zurna ekibinin daha çok köy meydanı, kapı önü gibi yerlerde tercih ediliyor olmasıdır. Popüler kültürden nasibini alan çalgı aletlerinden olan davul-zurna yerine kapalı mekânlarda yapılan düğün salonlarında

ince saz orkestraları yerlerini almıştır. Gaziantep halk oyunları üzerinde araştırmaları olan Kılınç’a göre:

Yılmaz Kılınç yazılı kaynaklardan ve bizzat kendisinin yaptığı alan araştırmaları sırasındaki tespitlerinden faydalanarak Gaziantep yöresinde icra edilen halk oyunlarının isim tespitlerini yapmış ve yapısal olarak benzer özellikler sergileyen oyunları belirli başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmayı oyunların icrası sırasındaki ritim hızlarına, yöresel tavır ve adım cümlelerinin benzer özelliklerine göre yapmıştır. Çalışmasında Gaziantep yöresi halk oyunları icralarının geleneksel bir sıralamaya sahip olduğunu görmüştür (Kılınç, 2002, s.137-145).

Aşağıda verilecek olan tasnif Yılmaz Kılın’a aittir. Yapılan gözlemler sonucunda sadece oyunların genel hatlarıyla ne olduğu aktarılmaya çalışılacaktır.

Gabalar: Yörede “Tüm Kaba” ve “Yarım Kaba” “Ağır Halay” gibi isimlerle anılmaktadır. Bu oyun yapısı itibariyle Türkmenlerin Anadolu’ya göç olgusunu canlandırması söz konusudur. Kaba oyunu; yörede herkes tarafından oynanamayan, hüner isteyen bir oyundur. Genellikle halay başının tek başına ve ağır bir biçimde oynaması esasına dayanır (G35).

Yörede Yılmaz Kılınç tarafından tespit edilen ‘Kaba’ sınıfına giren oyunlar şöyledir:

- 1) Ağır Kaba
- 2) Amik Kabası
- 3) Avşar Kabası
- 4) Birecik Kabası
- 5) Bostancık
- 6) Çifte Kamış
- 7) Çobanbey
- 8) Çukurova
- 9) Derviş Ali
- 10) Dilan
- 11) Eski Senem
- 12) Garip
- 13) Gurbeti
- 14) Gürsel
- 15) Gavurdağı
- 16) Halabiye
- 17) Haley
- 18) Halfeti Kabası
- 19) Hama
- 20) Hasanceli
- 21) Hasandağı

- 22) Hurşit
- 23) Karakuyu
- 24) Keçeli Kabası
- 25) Kerem
- 26) Kilis Kabası
- 27) Mimey
- 28) Mısiri Kabası
- 29) Olen
- 30) Seydi Ahmet
- 31) Terazî
- 32) Tüm Kaba
- 33) Yarım Kaba
- 34) Yedi Deve (Tüm, Yarım) (Kılınç, 2004, s.5-6)

Düzler ve Şirvaniler: Bu oyunlarda halay içerisinde sesi güzel olan bir kişi uzun hava tarzında ki türküleri okurken diğer oyuncular halayı devam ettirmektedir. Düz oyunundan sonra davul ve zurnanın komutu ile şirvani oyunlarına geçilir (G35).

Yılmaz Kılınç “Düz ve Şirvani” oyunlarının isim tespitlerini şu şekilde yapmaktadır:

- 1) Acem Şirvani
- 2) Ağır Düz
- 3) Amik Şirvani
- 4) Aşeyli (Aşey Şirvani)
- 5) Aşonun Düzü
- 6) Barazi
- 7) Cezayir Şirvanisi
- 8) Çifte Kamış
- 9) Com Düzü
- 10) Dümbüllü
- 11) Düz Ayak
- 12) Engin Düz Şirvani
- 13) Harzem Muhammed Şirvani
- 14) Isabalı
- 15) Karıştırma
- 16) Mehmet Emin Şirvani
- 17) Musabeyli Şirvani
- 18) Reşi Düzü
- 19) Şirvani (Kılınç, 2004, s.6)

Seçmeli ve Türkölü Oyunlar: Türkölü oyunlar diğler halaylara göre daha serbest şekilde icra edilen bir oyundur. Burada kadınlar daha çok ön plandadır. Kadınlar türköler eşliğinde halay çekip oynamaktadır (G35).

Türkölü oyunların sınıflandırması Yılmaz Kılınç tarafından şu şekilde verilmektedir:

- 1) Atabe
- 2) Arabî
- 3) Antep Üçayağı
- 4) Arap Kızı
- 5) Ayak Alma
- 6) Berde
- 7) Beledi
- 8) Cengiharbi
- 9) Çiftetelli
- 10) Çamurdöken
- 11) Çoban
- 12) Çibikli
- 13) Debçe
- 14) Demirci
- 15) Demone
- 16) Dersim
- 17) Dereköyüçayağı
- 18) Dirik
- 19) Dokurcum
- 20) Dokuzlu
- 21) Esmergavli
- 22) Esmer
- 23) Fatike (Kelo)
- 24) Gelin İndirme
- 25) Han Esmâ
- 26) Hadediye
- 27) Halepgir
- 28) Havarişko
- 29) Hızımey
- 30) Havuş
- 31) İndi Bindi
- 32) Kırıkcan (Kırıkhan)
- 33) Kosyeyri (Tek Çift)

- 34) Keçeli
- 35) Köye Giriş
- 36) Karşılama
- 37) Kına Karşılması
- 38) Karayılan
- 39) Kereboz
- 40) Mani
- 41) Mendilli (Zikir)
- 42) Marmara
- 43) Oğuzlu
- 44) Pekmez
- 45) Paşagöçtü
- 46) Susam
- 47) Solak (Ağırlama)
- 48) Senem
- 49) Serçe
- 50) Sürütme
- 51) Şamatya
- 52) Şekeroğlan
- 53) Şabaş Havası (Köçekçe)
- 54) Temur Ağa
- 55) Uçurdum
- 56) Üçayak
- 57) Valde
- 58) Yarpuz
- 59) Yaylalar
- 60) Yalavaç Karıştırması
- 61) Zennube
- 62) Zellocan (zelloze). (Kılınç, 2002, s.141)

Galata ve Sallamalar: Bu oyunlar içerisinde yer alana Galata sınıflandırmasında halaybaşının yanı sıra halayın içerisinde yetenekli kişilerin de ortaya çıkarak birbirleri ile karşılıklı oynaması esasına dayanır. Burada ortada oynayanlar ellerinde mendil sallarken, halayın diğer oyuncuları ortada oynayan oyunculara zılgıt ve alkışlar ile tempo tutmaktadır (G35).

Yörede icra edilen “Galatalar ve Sallamalar” oyun sınıflandırmasının içerisine giren oyunların isimleri Yılmaz Kılınç tarafından şu şekilde verilmiştir:

- 1) Arap Sallaması

- 2) Cezayir
- 3) Darbuze
- 4) Galata
- 5) Gâvur Dağı Sallaması
- 6) Halebî
- 7) Harzem Muhammed Şirvani Galatası
- 8) Kaval
- 9) Kınacı (Kına Yürüyüşü)
- 10) Sallama
- 11) Küllük
- 12) Mehmet Emin Şirvanisinin Galatası
- 13) Terşi
- 14) Yağlık Kenarı
- 15) Yanık Kaval

Türkölü Oyunlar:

- 1) Allı Yemeni
- 2) Bulgar Gelini
- 3) Belley
- 4) Deriko
- 5) Feride
- 6) Galalıyam Galalı
- 7) Gazelo
- 8) Güzelhan
- 9) Hallume
- 10) Leylim
- 11) Lorkey
- 12) Meryem
- 13) Rişko
- 14) Samanı Sarı
- 15) Şirinnar
- 16) Tarladan Gel Tarladan
- 17) Ölesin Usta
- 18) Teze Gelin (Kılınç, 2002, s.141)

Mustafa Aslan'ın tasnifine göre bu sınıflandırmada birtakım sorunlar mevcuttur. Bu oyunların ortak özellikleri incelenip belirlendiğinde yapılması gereken tasnif şöyledir:

- 1) Gabalar (Ağır Gaba, Yarım Gaba, Haleyleyler)
- 2) Düzler (Türkülü Düzler, Türküsüz Düzler)
- 3) Şirvaniler
- 4) Galatalar
- 5) Arabiler
- 6) Kırık Hava Halayları (Türkülü ve Türküsüz)
- 7) Maneler
- 8) Hoplatmalar (Türkülü ve Türküsüz)
- 9) Delilolar (Arslan, 2018, s.50)

Sınıflandırması Mustafa Arslana ait olan aşağıda verilecek olan bilgilerde yazılan detaylar saha çalışmalarında öğrenilen bilgilerden oluşturulmuştur.

Gabalar: Bu tür, yörede en sık tercih edilen, yöreye has bir oyun türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oyununun icrası diğer oyunlara göre daha çok hüner isteyen türdendir. Gaba oyununun en belirgin özelliği oyunun yavaş bir tempo ile başlayıp öyle devam etmesidir. Büyük oranda erkekler tarafından oynanan bu oyunda nadiren de olsa kadınların halay başı olarak oyunu icra ettikleri görülmüştür (G35).

Tam Gaba: Yedideve, Bostancık, Amik Gabası vb.dir.

Yarım Gaba: Çobanbey Gabası, Terezi, Seydi Ahmet, Gâvur Dağı, Dilan vb.dir.

Haleyleyler: Kadın ve erkeklerin beraber oynadığı halaylardandır. Senem, Arap Kızı, Öleni vb.dir. (KK1)

Düzler: Bu halaylarda genellikle öne-arkaya doğru bir salınım görülür. Türkülü ve Türküsüz ayrımında ise icraat zurnacıda bitmektedir. Türküsüz düzlerde türkü olmadığı için bu boşluğu zurna sesinin doldurduğu görülür. Türkülü olanlarda ise türküyü icra eden kişiler çoğunlukla halayın içerisinde çıkar (G35). Ezo Gelin, Haco Gelin, Döne Gelin vb. seslendirilen bazı türkülerdendir.

Galatalar: Bu oyun türü kadın ve erkeğin bir arada oynamasına izin verilen türlerdendir. Gaba oyununa göre daha hızlı bir tempoya sahiptir. Oyun sallama-gezinme denilen iki kasımda icra edilir. Sallama bölümü oyunun ritmik bir şekilde icrasının olduğu bölüm iken gezinme bölümü ise halay başının elinde mendil ile ortaya geçtiği ve halayda bulunan diğer icracıların bu kişiyi alkış ve zılgıtlarla desteklediği bölümdür (G35).

Sirvaniler: Bu oyunda galatalar gibi kadın ve erkeğin bir arada ve daha hızlı bir tempo ile oynadığı oyunlardandır (G35).

Arabi: Bu oyun kategorisine girenler daha çok sınır kısımlarında yaşayıp Arap coğrafyasına yakın olan yerlerde yaygındır. Bu oyunlar yürütme-gezinme-sekme denen üç kısımdan meydana gelir. Yürütme kısmı halayın başlangıcıdır. Burada bir ritim ile oyun başlar. Oyun çoğunlukla kadın erkek karışık olur. Gezinme kısmı aslında ortaya çıkış için dinlenme aşamasıdır. Burada genel bir tempo ile sekme kısmına hazırlık yapılır. Burada hüner zurna ve davuldadır. Davul halay başındaki kişiyi ortaya geçirmek için daha hareketli çalar. Halay çekenler ise buna zılgıtlar ile tempo verir. Zurna ve davulcu ile sözsüz iletişime geçen halay başı sekme aşamasında ritme bağlı olarak bir süre ortada oynar ve davulun sesi ile yere çömelme hareketi yapar. Bu sırada onu izleyen diğer icracılar ise zılgıt ve alkış ile tempo tutar (G35).

Kırık Havalalar: Bu halaylar eğlencelerde en çok tercih edilen türlerdendir. Kadın ve erkek icracılar bir arada oynayabilir. Ortaya geçip davul zurna eşliğinde oynamak isteyenler için elverişli oyunlardır (G35).

Maneyler: Maney denilen özel bir oyun ismidir. Daha çok gençler tarafından tercih edilen bu oyunlar, kadın- erkek karışık oynayabilir (G35). Cemile, Mane, Dereköy Üçayağı, Çibikli vb. oyunlar bu gruba girmektedir.

Hoplatmalar: Yüksek tempoda oynanan halaylardır. Berde, Meyrem, Leylim vb. örnekleri bu guruba girmektedir (G35).

Delilolalar: Neredeyse tüm Türkiye’de oynanan en yaygın halaylardan birisidir. Kadın-erkek karışık olarak, hızlı bir tempo ile oynanır. Delilo, Şirinnar, Fatike vb. örnekler bu guruba girmektedir (G35).

Düğün eğlencelerinde bunlara ilaveten birde Seyirlik Halk Oyunları da oynanmaktadır. Düğünü şenlendirme fonksiyonunu üstlenen bu olaylar toplumun herkesiminden insanın katılımıyla oynanır.

Düğünlerde oynanan seyirlik oyunlar kına eğlencelerinde oynanan oyunlar ile benzerlik gösterdiğinden dolayı sadece ‘Kına Gecelerinde Oynanan Oyunlar’ başlığında detaylı ele alınmıştır.

Gaziantep sahasında ‘Düğünde İcra Edilen Oyunlar’ konusu hakkında edinilen bilgiler şöyledir:

Gaziantep ilinde eskiden kadınlar ve erkekler aynı yerde oynamazlardı. Erkek ve kadınların arasına ya bir ip çekilir ya da tamamen ayrı yerlerde otururlardı (KK4, KK27, KK34, KK39, KK44).

Kırsal kesimde düğünlerde eğlence amaçlı avare oyunları oynanırdı. İçki içmiş insanların taklidini yapan iki genç oraya çıkar. Elllerinde bıçak olur. Sallanarak etrafa laf atar. Oradaki insanları eğlendirmeye çalışırlardı (KK11, KK23).

Düğünlerde köçek oynattırılırdı. Bu köçeğin giyeceği kıyafeti ise oğlan evi yaptırdı (KK15, KK48).

Düğünlerde iki tane kadın “Bakdeniz Bacı Oyunu” oynarlardı (KK15, KK21, KK34, KK39).

Düğün ve kınalarda eskiden ateş etrafında oynanan “Sinsin oyunu” oynanırdı. Ortaya büyük ateş yakılırdı (KK23, KK27, KK30, KK31, KK32, KK36, KK44, KK45).

Düğün günü köylerde erkekler kız kılığına girerlerdi. Birisi genç kız, diğeri ise kızın anası olurdu. Onu istemeye gidilirdi. Ortaya büyük bir ateş yakılırdı. İnsanlar o kızı kaçırmaya çalışırken ateşin üzerinden atarlardı. Ateşin çevresinde kızı kaçırmaya çalışırlardı (KK32, KK45).

Düğün ve kınalarda eğlence amaçlı “Kız kaçırma oyunu” oynanırdı. İki erkek kadın kılığına girer. Meydanda olan kişiler bu iki kızı kaçırmaya çalışırdı. Kızları kaçırmaya çalışanlar ellerine değnek alırlardı (KK23, KK25, KK27, KK30, KK33, KK39, KK44, KK45).

Kırsal kesimde düğünlerde eskiden güreş yapılırdı. Yağlı güreş ve karakucak güreşi vardı. Çevre köylerden güreş yapmaya insanlar davet edilirdi (KK23, KK39).

Köylerde eskiden düğün güreş ile başlardı. Gençler köyün harman yerinde güreşe tutuşurlardı. Başka köylerden güreş yapmak için misafir davet edilirdi (KK28, KK32, KK39, KK48).

Köylerde eskiden düğünlerde cirit oyunu da oynanırdı (KK48).

Kına ve düğünlerde kalbur oyunu oynatırlardı. Buna göbek oyunu da derlerdi. Göbeğine yüz şekli çizerek oynardı (KK27, KK30, KK39).

Kına gecelerinde kız kaçırma oyunu da oynanır. Yedi erkek, yedi kız olur. Ama bunların hepsi erkektir. Erkekler kız kıyafeti giyip kız kılığına girerler. Kızların babası rolünde birisi de kızlarını bu adamlardan kurtarmaya çalışırdı (KK33).

Eskiden köylerde ayı oynatma oyunu da vardı. Daha sonra bu oyun ayı postu giydirilerek birisini oynatma işine döndü (KK33).

Kına ve düğünlerde eskiden deve oyunu oynatırlardı. Kadınlar giyilecek kostümleri ayarlarlardı. Bir baş olurdu, iki tane de devenin bedenini oluşturan adamlar olurdu (KK33).

Düğünlerde kadınlarda erkek elbisesi giyerek kendi aralarında oyun yaparlardı (KK34, KK39).

Kına ve düğünlerde çok iyi halay çeken insanlar davet edilirdi. Bu kişiler davul ve zurnacıyı beğenmedikleri takdirde döverlerdi (KK28).

Düğünlerde: Halabi, Maney, Malatya, Yedi deve, Köroğlu, vb. oyunlar oynanır (KK44).

Değerlendirme:

Düğünlerde icra edilen halayların birçoğu günümüzde unutulmuştur. Popüler tarzda tercih edilen türküler ve halayların oynayış şekilleri artık birbirinin devamı gibidir. Alan çalışmasından gözlemlerim üzerine daha çok maney, düzayak, yarım gaba, delilo türlerinin daha sık tercih edildiği bilgisi edinilmiştir. Seyirlik oyunlarında daha çok kırsal bölgelerde özellikle Barak Türkmenleri arasında az da olsa yaşatılmaya çalışıldığı gidilen kına ve düğünlerde görülmüştür. Yılmaz Kılınç ve Mustafa Arslan'ın vermiş olduğu tasnife dayanarak bu konunun iyi anlaşılması amacıyla Youtube üzerinden oyunların icra ediliş şekilleri izlenmiştir. Kimi oyunların halen günümüzde tercih edildiği kimisinin ise neredeyse tamamen unutulduğu görülmüştür.

2. 4. Düğün Sonrası

2. 4. 1. Dinî Nikâh

Medenî ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine, buluşmalarına ‘gerdek’ denilmektedir. Bu konu hakkında:

Osmanlı Devleti’nde nikâh kıyılmadan önce taraflar, evlenmelerine m ni bir hal olmadığını gösteren ve evlenmeye izin veren yazılı bir belgeyi (izinname) kadıdan almak zorundaydılar. İlk defa Kanun  Sultan Süleyman zamanında resmen izinname alma usulünden bahsedilmektedir. Ebuss  d Efendi’nin fetvalarından anlaşıldığına göre, padişah evlenme sözleşmesi için kadıdan izinname alınmasını emretmiştir (Jaschke, 1964, s.15).

Gelin ve güveyinin dinî nikâhları da kıyıldıktan sonra yasal olarak, dinen ve kendi bağlı bulunduğu toplum ve törelerinin huzurunda evli kabul edilir ve bu toplum üyelerinin onayı alınmış olur. Bu konuda Kıvrım şunları söylemektedir:

Evlenecek kişiler ya mahkemede kadı huzurunda ya da kadı izni ile imama nikâh akdettirme yolunu tercih etmişlerdir. Ancak, mahkeme tutanaklarına izinnamelelerin kaydolunması Tanzimat’tan sonra mecbur  tutulduğundan (Jeaschke, 1964, s.17)” 17. yüzyıl Aynt b mahkeme tutanaklarında izinname örneklerine rastlanmamaktadır. Ancak bu dönemde Aynt b’da nik hların nasıl akdedildiğini mahalle imamlarının nikâh akdetmedeki anlaşmazlıklarını bir hüküm belgesinden öğrenmekteyiz. Evlenecek  iftler önce mahkemeye giderek evlenmelerinde bir engel olmadığını belirterek bir izin belgesi (izinname) almaktadırlar ve izin belgeleri ile birlikte mahallelerinde bağlı bulundukları caminin veya mescidin imamına kendi rızalarıyla evlenmek istediklerini bildirerek nikâh sözleşmelerini şahitler huzurunda gerçekleştirmelerini istemektedirler (Kıvrım, 2018, s.3).

Her ne kadar yasal olarak evlenme işleminin gerçekleşmesi için bir devlet memuru ve iki âdet şahit huzurunda kıyılan nikâh geçerli sayılmakta ise de toplumumuzda hoca nik h  denilen dinî nikâhın da toplumumuzda kendine göre bir geçerliliği bulunmaktadır. Toplumumuzda sadece dinî nikâhın bile kıyılarak insanların yaşamlarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. Çok eşli evliliğin yasak olmasından ötürü birden fazla kadınla evlenmeyi tercih eden erkek, dinen bu işi toplu bulunduğu gruba ve törelere göre kendini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Her ne kadar yasalar gözünden bu durum mümkün olmasa da dinî nikâh vasıtasıyla bu olay toplumda kendine yer bulabilmektedir.

Ailenin temelini teşekkül edip bir araya gelebilmesi ve Allah huzurunda da evlenmiş sayılabilmek için nikâh akdi denilen sözleşmenin yapılması gereklidir. Dinî nikâh, İsl m hukukuna göre evlenecek olan çiftler ve şahitlerin iştirak  ile gerçekleşen medenî bir sözleşmedir.

Gerçekleştirilen dinî nikâh sonucunda erkeğin kadına vermek ile yükümlü olduğu bir de mehir meselesi vardır. Devellioğlu'na göre mehir:

Arapça bir kelime olan mehir, evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikah bedeli (Devellioğlu, 1996, s.603) anlamına gelmektedir. Mihr verme İslami bir gelenektir. Mihr olarak verilen para kocanın ölümü ya da karı kocanın ayrılması halinde kızın alması gereken paradır (Ataman, 1992, s.17) Mehr gerdekten önce verilmesi gereken ve gerdekten sonra verilmesi gereken olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (Top, 1986, s.114). Buna göre mehri muaccel hemen verilmesi gereken mihirdir. Zifaktan önce verilmesi şartı vardır. mehri müeccel ise boşanma ya da ölüm durumunda ödenen mihirdir. Ertelenebilir, kadın isterse almaz (Tezcan, 1998, s.16).

Mehir yukarıda belirtildiği üzere bir nevi kadının sigortasıdır. Kadın kocasından boşanma durumunda hoca karşısında istediği mehri alabilmektedir.

Dinî nikâhın kıyılış şekli Türk dünyasında biraz farklılık içermektedir. Buna örnek olarak:

Kırgızlarda dinî nikâh şu şekilde olmaktadır: Nikâha başlarken iki şahit ve ökül ata (vekil ata) çağrılır. Gelin ve yengesinin olduğu yere perde çekilir. İmam ve damat, şahitler ön tarafa oturur. İmam önce hazırlanan kâsedeki suya ve tuza dua okur ve üfler. Sonra Allah'ın kavli peygamberin sünnetini zikrederek önce damada sonra kıza evlilik kararlarını şahitler huzurunda sorar. Damada falan kıza filancayı eş olarak kabul tuttun mu? der, bunu genelde üç kere sorar. Aynı sorular kız gelin için de sorulur. Kızlara birinci sorulduğunda evet demesi en makbuldür. Damat ve gelinden cevap aldıktan sonra nikâh duası yapılır. Gelin ve damada suyu içirir, tuzdan tattırılır. Aile hakkında dinî nasihatlerde bulunulur, en sonunda dua edilir. Nikâh kıyan imama para ve çeşitli hediyeler verilir. Dinî nikâh yapılan eşlere de Kırgızlarda “Kuday koşkon, Kuran koşkon” (Allah'ın ve Kuran'ın birleştirdiği eşler) olarak nitelendirilir. Nikâh esnasında gelin ve damat ellerini dizlerine koyar, ev içinde her şeyin ters olmamasına, kapıların kilitlenmemesine dikkat edilir (Jumabayev, 2006, s.52).

Dini nikâh ve mehir konusuna Tatar Türklerinden de bir örnek vermek gerekirse:

Tatar Türklerinde düğün, imam nikâhı ile başlanmış. Bu amaçla çağırılan hoca, ilk önce nikâh kitabına söz kesmede konuşulan hediyeleri ve parayı yazarmış. Ayrıca bu kitaba, boşanacak olduğunda kıza güvey tarafından ödenmesi gereken para miktarı da yazılmış. Buna Anadolu'da Türkiye Türkleri ve Balkanlarda yaşayan Türklerde de rastlıyoruz ve mehir adının verildiğini görüyoruz (Çetin, 2009, s. 94).

Yukarıda verilen örneklerden'de görüldüğü üzere hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasında dinî nikâh ve mehir meselesi önemlidir. Bölgesel bazı farklılıklar olsa da yapılma amacı aynıdır.

2. 4. 1. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Dinî Nikâh

Eski zamanda çoğunlukla dinî nikâh yapılması yeterli görülür ve tercih edilirdi. Resmî nikâh ise genelde çocuklar okula başladığı zamanlarda yapılmaktaydı (KK28, KK38). Dinî nikâh eğer vekâlet verme yolu ile yapılabaksa dinî nikâhın

kıyılması için vekâlet kızıdan alınırdı. Vekâlet çoğunluklu baba veya bir büyüğe verilirdi. Kızın vekili ile oğlanın vekili hocanın önüne oturur. Hocanın yanında iki âdet şahit de bulunmaktadır. Hoca, kızın ve oğlanın büyüklerine ayrı ayrı sorar. Üç kere kabul ettiğine dair cevabı aldıktan sonra bir nikâh duası okur ve nikâh sona ermiş olur.

Günümüzde dinî nikâh genelde çiftlerin yeni evinde kıyılmaktadır. Abdestlerini alan gençler hocanın önüne oturur. Bu oturma esnasında eller bağlanmaz. Dinî nikâhın kıyılacağı yer ve zaman kimseye söylenmemeye çalışılır. Çünkü herhangi bir istenmeyen durumda oğlanın bağlanacağı düşünülür. Duasını okuyan hoca, kız ve erkeğe belirli dinî içerikli sorular sorduktan sonra mihr konusuna gelinir. Mihr konusu konuşulup karara bağlanınca bir kâğıda yazılır ve şahitlere de imzalatılır. Oğlan ve gelin onay verdikten sonra nikâhları artık kıyılmış olur. Nikâh kıyan hocaya genellikle tespih, namazlık, çorap vb. hediyeler de verilir (G36). Bu mihr gelinin öz malıdır ve boşanma durumunda onun bir nevi sigortası olarak görev yapar.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Dini nikâh’ meselesi ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Eskiden sadece dinî nikâh yapılırdı. Resmî nikâh genelde çocuklar okula başlayınca veya resmi bir işlem yaptırılacaksa kıyılırdı (KK28, KK38).

Dinî nikâhta kız veya erkek bulunmazsa başkasına vekâlet verebilir (KK10, KK15, KK27, KK28, KK33, KK34, KK38).

Günümüzde resmî nikâhın çeşitli sebepler ile düğün öncesinde yapıldığı da görülmektedir (KK10, KK12, KK14, KK26, KK27, KK28, KK33, KK34, KK47).

Resmî nikâhın düğün günü kıyıldığı da görülür. Nikâh memuru düğün ortamına çağrılır ve herkesin huzurunda nikâh kıyılır (KK2, KK33).

Eski geleneklerimizde gelinin oğlan evine geldiği gün imam nikâhı kıyılırdı (KK4, KK8, KK15, KK30, KK31, KK32, KK33, KK38, KK44, KK49, KK50).

Dinî nikâh kına gecesinden bir gün önce kıyılır. Burada kıza mehir olarak tarla, inek, koyun veya altın verilebilir (KK7).

Dinî nikâhın gerdeğe girmeden önce oturacakları eve hoca çağırılması suretiyle kıyıldığıda olmuştur (KK10, KK12, KK33, KK44, KK45).

Dinî nikâhta gelin, damat, şahitler ve hoca bulunur (KK4, KK8, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK26, KK27, KK30, KK31, KK32, KK33, KK36, KK37, KK38, KK43, KK44, KK45, KK47).

Dinî nikâh kıyılırken yabancı kimse çağrılmaz (KK12, KK14, KK15, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK43, KK44, KK45, KK48 KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken birisi üç kere yüzüğünü çıkarıp çıkarıp takar ise damadın bağlanacağına inanılır (KK15, KK29).

Dinî nikâh kıyılırken kör düğüm atılırsa oğlanın bağlanacağı düşünülür (KK34).

Dinî nikâh kıyılırken ellerin bağlı olması damadın basiretinin bağlanacağı anlamına gelir (KK12, KK15, KK25, KK27, KK29, KK30, KK34, KK44).

Dinî nikâh kıyılırken damadın ayağının altına cin tırnağı tozu sürerlerse damat bağlanır (KK14).

Dinî nikâh kıyılırken kimsenin saçında örgü olmamasına dikkat edilir.

Dinî nikâh kıyılırken makas açıp kapama işlemi yapılırsa oğlanın bağlanacağına inanılır (KK27, KK43).

Dinî nikâh kıyılırken bir yere düğüm atılırsa erkeğin basireti bağlanır (KK12).

Dinî nikâh kıyılırken erkeklerin çakı açıp kapatması engellenir. Bu işlem yapılırsa damadın bağlanacağı düşünülür (KK6, KK15, KK26, KK32, KK43, KK48, KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken keserin tahta ile demir kısmının arasına büyü yapılabilir. Buraya yapılan bir büyü ile damadın bağlanacağı düşünülür (KK48).

Dinî nikâh kıyılırken açıp kapatılan bıçak kuyuya veya bulunmayacak bir yere atılırsa damat bağlanır (KK32, KK49).

Dinî nikâh kıyılırken yakınlarda dikiş dikilmesini, iğne batırılmasını istemezler. Bunun ile yeni evli çiftin bağlanacağı düşünülür (KK26).

Dinî nikâh kıyılırken sabunun üzerine iğne batırırlar. Bunu da ya bir kuyu ya da yeşermeyecek bir toprağa atarlar. Bunun sebebi yeni evli çiftin bağlanması

içindir (KK43).

Dinî nikâhın yeri ve zamanı kimseye söylenmez gizli tutulur (KK11, KK26, KK27, KK28, KK48).

Dinî nikâhta kıza mihir verilir. Bu mihir gelinin öz hakkıdır (KK11, KK12, KK26, KK27, KK32, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43, KK44, KK46, KK47, KK48).

Değerlendirme:

Anadolu coğrafyası ve Gaziantep yöresinde neredeyse en az fark bulunan konulardan birisi ‘Dinî Nikâh’ meselesidir. Eskiden olduğu gibi bugünde bir hocanın huzurunda birtakım hareketlere dikkat edilerek ister camide isterse kişilerin kendi evinde kısılabilmektedir. Tek değişen şey, eskiden daha çok vekil verilerek kısılan nikâh günümüzde kızın kendisinin bizzat söz sahibi olduğu şekilde güncellenmiştir.

2. 4. 2. Gerdek Gecesi ve Yengelik

Düğün töreninden sonra iki gencin bir araya gelmesine halk arasında ‘gerdek’ denir. Örnek bu konuda şunları söylemiştir:

Gerdek medeni ya da dinsel nikâhtan sonra gerçekleşir. Böylece, gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kısılan nikâhı evlilik için gerekli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikâhı denilen dinî nikâh, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler medeni nikâhın yanı sıra bir de dinî nikâh yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnek, 1995, s.197).

Nikâhtan sonra gelin ve damadın önceden hazırlanmış odasına “gerdek odası” denir. Bu oda genellikle çeyiz dizilirken veya kınadan birkaç gün önce kız evi tarafından anne, abla, yenge vb. kişilerin gelmesi ile serilmektedir. Bu oda süslenirken genellikle ilk gece yatağın yere serilmesine ve beyaz çarşaf geçirilmesine dikkat edilir. Bu oda düzenlendikten sonra el birliği ile dualar edilerek odadan çıkılır ve kimsenin girilmesine müsaade edilmez (KK15, KK21, KK48, KK50).

Ülkemizde son yıllarda, ekonomik durumu elverişli olan genç çiftlerin gerdek gecesini evin dışarısında ya bir otelde ya da bir balayı tatilinde geçirdiğine şahit olmaktayız. Durumu elverişli olan ve tatile çıkmak için zaman sıkıntısı yaşayan çiftler evlilik izinini de bahane ederek 3-4 gün bile olsa önceden bir balayı oteli ile

görüşüp rezarvasyon yapmaktadırlar. Daha önceden tutulan bu oteller kişinin maddî durumunun elverdiği ölçüde Antalya, Aydın, İzmir, İstanbul, Muğla vb. deniz kenarı yeri tercih olabildiği gibi Trabzon, Ordu, Bolu Rize gibi doğa ile iç içe yerlerde tercih edilebilmektedir. Daha çok tarihî yerleri gezmek isteyen çiftler Nevşehir, Pamukkale, Ankara, İstanbul vb. yerleri de listelerine ekleyebilirler. Bunların hepsi kişinin maddî durumu ve zevki ölçüsünde tercih sebebi olabilecek yerlerdendir.

Gerdek gecesi ve yengelik meselelerinin Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında ne şekillerde karşımıza çıktığına örnekler ile bakmak gereklidir.

Mişer ve Perm Tatarlarında kalın olarak istenilen paranın belli bir miktarı ödendikten sonra güvey, kız evinde beklenen misafir olmaya başlamış. Onlar için hatta özel oda hazırlanarak gerdek yatağı serilirmiş. Yani gençler, düğün ve nikâh olmadan gerdeğe girip bir arada yaşamaya başlamış. Bu tür geleneğe Başkurt, Kazak, Karakalpak, Kırgız ve Özbek Türklerinde de rastlanıldığı kaynaklar tarafından ifade edilmektedir. Tatar düğün geleneklerinin ilginç tarafı, düğünün ve gerdek gecesinin kız tarafından yapılmasıdır (Jumabayev, 2006, s.91).

Anadolu coğrafyasında neredeyse hiç karşılaşmadığımız bu gelenek Mişer ve Perm Tatarlarında karşımıza çıkmaktadır. Toplumumuz dinî nikâh ve resmî nikâhı olmayan eşlerin bir araya gelmesine karşı çıkmaktadır. Bunu yapan toplum bireyleri ise insanlar tarafından dışlanır bazen ise aile büyükleri tarafından cezalandırılarak karşılık verilir. Farklı bir örnek ise Kırgız Türklerine aittir:

Kırgız Türklerinde düğün bittikten sonra geline evde bir oda tahsis edilir ve çeyiz olarak getirdiği eşyaların hepsi oraya yerleştirilir. Bu işleri kızın ve oğlanın yengeleri yapar. Hazırlanan yatağa tütsü yapılır. Özellikle döşek seren kadınların sağlığı yerinde, kocasıyla iyi geçinen çok çocuklu olmasına dikkat edilir. Boşanmış, çocuksuz kadınlar bu işlere karıştırılmaz. Böylece tüm kötü, olumsuz şeylerin önleneyeğine inanılır. Bazı bölgelerde yaşlı kadınlar serilen döşek üzerine yuvarlanmakta, küçük erkek çocuklar güreştirilmektedir. Bu ritüeller de sembolik olup çiftlerin uzun yaşayacağına, çocuklu olacağına inanılır. Yatak serilip tüm işlemler yapıldıktan sonra kızın yengeleri dışarı çıkar. Damat çağrılır ve gelinle damat baş başa kalırlar. Belli bir süre sonra kızın bağırması üzerine yengeler içeri girer. Yengeler damada “razı mısın” diye sorar. Damat “razıyım” derse bu kızın bekâretinin sağlam olduğunu haber verir. Kızın bakire çıkması üzerine yengeler kızın anne babasına göstererek “kızınız erkek doğurdu” diyerek bahşış alırlar. Kızın bakire çıkmadığı durumlarda babasının evine geri gönderildiği durumlar olmaktadır (Jumabayev, 2006, s.53).

Kırgız Türklerinde görülen döşeği seren kadının mutlu olması, boşanmamış olması ve yatağın üzerinde erkek çocuk yuvarlama geleneği Gaziantep kültüründe de karşımıza çıkmaktadır. Düğünün her aşamasında neredeyse geline yakın olan kişinin mutlu olmasına, başından tek bir evlilik geçmiş olmasına dikkat edilir. Çünkü bu tarz kişilerin uğursuzluğunun geline geçeceğine inanılır.

Tatar Türklerinde gelinle güvey için özel olarak evin ayrı bir bölümü hazırlanmış. Birçok ilçede buna “Kelât, Ak Kelât (Ak Otağ)” derler. Bu kelât, avludaki yapı da olabilir. Bu oda çeyizin en güzel parçalarıyla süslenirmiş. Gerdek yatağı, özenle hazırlanmış. Varlıklı ailelerde üzerinin cibinlikle kaplandığı gerdek yatakları da

bulunmaktadır (Jumabayev, 2006, s.95). Gerdek yatağı özenle hazırlanmış (Jumabayev, 2006, s.96). Yatağı, kızın büyük yengesi serer ve döşekleri, güveyin kız yanında kalabileceği gün sayısına göre döşer. Bu yüzden gençlerin ilk görüşmesine “Tüşâkkâ Sikertü (Döşeğe Zıplatma)” derlermiş. Sibiryâ Tatarlarında bu geleneğin adı, Utav Basu olarak bilinmektedir (Jumabayev, 2006, s.96).

Gerdek yatağının yengeler tarafından hazırlanması Gaziantep kültüründe ve hatta Anadolu'nun birçok yerinde görülen bir gelenektir. Bu yengeler rastgele kişiler olmamaktadır. Yenge dediğimiz kişinin evli olmasına, mutlu olmasına dikkat edilir ve örf-adetleri iyi bilmesi gerekmektedir.

Erzurum'da geline kocasının evine geldiği andan itibaren yapacağı hareketleri ve zıfâf gecesi hakkındaki bilgileri öğretmek yengenin görevidir (Koşay, 1944, s.288). Yaren meclislerinde ise güveye yapılan öğütlemeler bir sohbet havası içinde özel bir törenle yapılmaktadır. Güveyi ortaya alınır, en yaşlı yaren (Ataman, 1992, s.46) damadın sırtını sıvazlayarak ona çeşitli nasihatler eder.

Yengelik ve sağdıçlık meselesi gerdek gecesi için olmazsa olmazlardır. Yenge dediğimiz kişi geline bilgiler verip onu gerdek gecesine hazırlarken, evli olan sağdıçta erkeğe bilgiler verip gerdek gecesinde nasıl davranması gerektiğini öğretir.

Gelinin kayınvalidesinin evine girmesinden itibaren gördüğümüz yere nar çarpma uygulaması gerdek gecesinde de kullanılmaktadır. Buna örnek olarak: “Mut'ta ise gelin gerdek odasında elindeki narı kuvvetle çarpar. Dağılan tanelerin eve bereket getireceğine inanılır (Soylu, 1973, s.6663-6664).”

Gerdek gecesinde damadın, annesinin paçasından geçmesi geleneği Gaziantep kültüründe de karşımıza çıkmamaktadır. Bu uygulamanın yapılışı, gelin ve damadın düğün sabahı kayınvalide evine geldikleri zaman aile büyüklerinin kolları altından geçmesi ile aynı doğrultudadır. İkisinde de verilmek istenen mesaj, damadın annesinin sözünden çıkmaması ve ailesine saygısını yitirmemesidir.

Kütahya'da yenge kadın gerdek gecesi herkesten önce giderek kızın yatağını düzeltir. İçine küçük bir erkek çocuk yatırıp yuvarlandırılır. Gelin odasına getirilmeden önce çengiye ve çocuğa hediyeler verir (Barlas, 1963, s.46). Gerdek gecesinde damat namazdan geldikten sonra damat annesinin paçasının arasından geçer ve gerdek odasının kapısına konulmuş olan su tasını tepikleyerek içeriye girer. Yenge gelin ve damadı el ele verdikten sonra damat kızın duvağını açar ve yüz görümlüğünü verir. İki rekât namazı beraber kıldıktan sonra damat tekrar dışarı çıkarak komşu bir evde “Kakmık” eğlencesi yapan arkadaşlarının yanına gider ve yarım saat onlarla eğlenir. Bu arada yengeler gelinin elbiselerini çıkararak dallı giydirebilir ve yüzü açık olarak sofraya eleştirir. Damat eve gelip gerdeğe girdikten sonra kapıda bekleyen evli sağdıçta içinde on dokuz sigara bulunan bir sigara paketini kapıyı aralayıp uzatır. Bunun manası kızın bakire çıkmasıdır (Barlas, 1963, s.50-51).

“Kırşehir'de gelinin çocuğu olsun diye gerdek gecesinde geline yumurta yedirilir” (Arseven, 1955, s.1069-1072). Geline gerdeğe girmeden önce güç kuvvet verecek tarzda yiyecekler yedirme geleneği Gaziantep'te görülmektedir. Yapılan

saha çalışmalarından elde edilen bilgilere göre ‘Kabaklama yemeği yiyen kızların daha iyi gerdeğe girdiği’ bilgisi bulunmaktadır.

2. 4. 2. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gerdek Gecesi ve Yengelik

Gaziantep halk kültüründe cuma günü mübarek gün olduğu için gelin genellikle perşembe günü getirilirdi. Gelin getirildikten sonra gerdek odasının düzenlenmesi işine erkeğin annesi, bacısı ve var ise halaları yardımcı olurdu (KK4, KK11, KK12, KK14). Gerdek odası gerdek fenerleri ile süslenirdi (KK15, KK21, KK27). Yatağın içerisine şeker, çakmak konurdu. Yatağın içerisine şeker koymanın amacı çiftlerin birbirlerine tatlı görünmesi içindir. Çakmak koymanın amacı ise ateşli olsunlar, birbirlerine iyi gelsinler diyedir (KK2, KK14).

Gaziantep geleneksel kültürüne baktığımız zaman yiyeceklerin de gerdek odasında çok önemli bir yeri olduğu görülür. Damadın sağdıçı tarafından gerdek odasına baklava, şerbetli tatlılar, lokum, meyve, kuruyemiş, içecek vb. ürünler alınıp konulmaktadır (KK3, KK11, KK12, KK14, KK15).

Gerdek odası hazırlandıktan sonra geline büyükleri öğütler vermektedir. Öğütler verildikten sonra damat da köyün meydanında övülerek gerdeğe hazırlanmaya başlayacaktır. Damat güveyi donatma sırasında ortalıktan kaybolur ve sağdıçları onu aramaya başlar. Bulunan damat meydanda bir iskeleye oturtulur. Damadın arkadaşları hazırlanmış bir sini içerisinde bulunan kıyafetleri maniler, türküler ile damada giydirilir. Bu sininin içerisinde gelinin çeyizine gerdek gecesinde koymuş olduğu Antep işi ile süslenmiş bir elbise, içlik, çorap vb. ürünler bulunmaktadır (KK39). Güveyi giydirme ve gerdeğe hazırlama işinin detayını 1933 yılında Gaziantep’te Şakir S. Yener yazmıştır. Ona göre:

Güveğinin akraba, ahabab ve komşuları gecenin karanlığı basar basmaz güveğinin evinde veya yakın komşusunun bir evinde toplanırlar. Burada güveği donatırlar. Güveği giydirenin bekâr olması şarttır. Bunada çevre verilir. Güveği, telli zubun, bürümlü fermana, ayağı zarifeli hasa tuman, gülşefteli yimeni, işlemeli yemek, Acem şalı, başına acer fes, üstüne 24 kert çember ile donatıldıktan sonra ayakta durdurulur. Önce süzülür. Güveği ise somurtur. Antep’te Güveği gibi souritiyin diye birde atalar sözü vardır. O gülmemek için var kuvvetini sarfeder. Berikileride güldürmek için aynı şeyi yaparlar. Nihayet biraz tebessüm eder etmez hemen alıp namaza götürürler (Yener, 1933, s.53).

Güveyi donatılmasından sonra sesi güzel olan bir kişi mani, türkü, gazeller söylemektedir. Söylenmiş olan bir gazel:

Gel saba gel bu gece azmi Nigar eyleyelim
Ravzai pâke varıp anda karar eyleyelim

Ruzi şeb durmayalım geçti güzâr eyleyelim,
Gel kalender olalım terki diyar eyleyelim

Gel muhalibi hareket eyleme badı seher
Belki tesir ola yare bu feryadı seher

Ruzi şeb durmayalım geçti rüzgâr eyleyelim
Gel kalender olalım terki diyar eyleyelim. (Korkmaz, 1999b, s.78)

Güveyi donatma

Benim aşnam kemer bağlar beline
Ben kurmanım aşiretine eline
Bin naz ile bir gül sundum eline
Alır mı olam almaz mı olam o yârim

Ben şu dağda ne bir gülem ne gülem
Koymaz felek ne ağlayam ne gülem
Ben karibem öz başıma değilem
Yandı kerem saldı beni bu derde

Aç beyaz göğsüne bir gül dikeyim
Elvan elvan çiçeklerden ekeyim
Ben bu derdin hangi birin çekeyim
Susam derdi sümbül derdi gül derdi

Bir balıkçıl aldı kaçtı fesimi
Çok çağırdım işitmedi sesimi
Babam yoktur anam çeksın yasımı
Yandı kerem saldı beni bu derde. (Yetkin, 1964, s.34)

Elbiselerini giyinen damat oradakilerin ellerini öperdi orada bulunan insanlar ise damadı “Hayırlı olsun” diyerek kutlardı. Gaziantep’te gerdek akşamı güveyi ve davetliler yemekten sonra şamdanlıklar eşliğinde yatsı namazına camiye giderlerdi (KK10, KK12, KK15, KK25).

Güveği namaza giderken iki tarafında mumlar yanar. Bu şamdanlar ağaçtan yapılmış ve ağaç dalı gibidir. Hususî bir şekil taşır. Her iki şamdanın üzerinde 8-10 mum yanar. Bu şamdanlar renkli kâğıtlarla güzelce süslenirler. Bunun sağından ve solundan iki kişi tutarlar. Bu kişilere ‘Sağdıç’ denir. Bunlar bu hizmetlerinin hiç mükâfatını görmezler ve

çevre (hediye, bahşış) filanda almazlar. Onun için Antep'te: "Emeğim sağdıç emeğine döndü" diye bir de atalar sözü vardır (Yener, 1933, s.53).

Kadınlarda cami dönüşüne kadar beklerlerdi. Yolda gidilirken gazeller, ilahiler söylenirdi. Güveyi orada bulunan insanlarla beraber namaz kılardı. Namaz bitiminde damat hocanın elini öper ve ondan nasihatler alırdı. Eve doğru yol alındığı zamanda gene ilahiler, gazeller okunurdu (KK32, KK34, KK38, KK42). İşte bunlardan bazıları şunlardır:

İlahi

Mecnun sever Leyla'yı
Ben severim Mevla'yı
Kan ağlayı ağlayı
Dergâhına gelmişem
Bali hayran olmuşam
Ya Mevlam, Ya Allah, Ya Mevla Hu.

Neylediysem eyledim
Döndüm tövbe eyledim
Çok hatalar işledim
Dergâhına gelmişim
Bali hayran olmuşum
Ya Mevlam, Ya Allah, Ya Mevla Hu.

Sürmelenmiş gözünü
Hakka vermiş özünü
Muhammed'in yüzünü
Göster Allah'ım bana
Ya Mevlam, Ya Allah, Ya Mevla Hu.

Rahmet suyuna girdim
Elimi yüzümü sürdüm
Cümle günahım bildim
Dergâhına gelmişem
Bali hayran olmuşum
Ya Mevlam, Ya Allah, Ya Mevla Hu. (Korkmaz, 1999b, s.78-79)

Gazel

Sanki terki edepten kuyi mahbubu Hudadır bu
Nazargahi ilahidir makamı Mustafa'dır bu.

Habibi Kibriyanın habegah-ı fazilette
 Tefevvi arşı gerdevi Habibi Kibriyadır bu
 Felek da mahilu babın selamın sine Çâkidir,
 Onun kandilidir hurmet layı nuru ziyadır bu.

Bu kahim pertevinden oldu dil vücudi adım zail
 Demadan aşdı mevcudat-u çeşm-i tuyidadır bu.

Mûraati edep şartıyla gir Nabi bu dergaha
 Letafın kudse yandır busegâhı embiyadır bu. (Korkmaz, 1999b, s.79)

Gazel

Sana lisan verdimse
 Yak da kebab et mi dedim
 Ayak altına alda
 Misli turap et mi dedim
 Aman, aman, aman. (Korkmaz, 1999b, s.79)

İlahi

Sen neden gülşende eylersin nida
 Yandırdın derunum bülbül den Şeyda
 Sen de mi olmuşsun yârinden cûda
 Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
 Şu garip gönlümü niçin dağlarsın.

Sen de âşıksın o güzel yâre
 Cenani vahdette kalan bîçare
 Ahu esrarı olan demez ağyare.
 Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
 Şu garip gönlümü niçin dağlarsın. (Korkmaz, 1999b, s.79)

Gazel

Rahmeyle bu dil hastayı naçare ilahi
 Zahmi dilime senden ola çare ilahi

Bin mücrümü asi kulunam ruyı siyahım
 Afınle nazar kıl bu günahkâre ilahi

Al benliğimi gayri sivaden beni kurtar
Ta vasıl olan rüyeti didare ilahi

Nefsim hevesiyle beni sen derbeder etme
Aşkından eser ver bu dil zare ilahi

Bakma yüzümün karesine ruzu cezada
Bağışla bizi Ahmedî muhtara ilahi

Ol günde bırakma kerem et haser haini
İsyanın ile eyleme avare ilahi

Leyla kulunu ateşî aşkınla kebab et
Tuzakta koyup yakma bizi nare ilahi (Yetkin, 1964, s.34,41)

Yengelerden nasihatler alan gelin, damadın gelmesini beklerdi. Damadın geldiğini dışarıdaki seslerden duyan gelini yengeleri yavaş yavaş gerdek odasına çıkartırlardı. 1933 yılında Gaziantep’te gelini gerdek odasına çıkarma işlemi şöyle anlatılmaktadır:

Gelin karyolasının etrafını şamdanlar, mumlar, allar, pullarla bir acayip sülerler. Güveğinin namazdan gelmesi yaklaşıp yaklaşmaz birtakım kadın hocalar karyolanın veya gelin yatağının başında yüzü duvaklı gelini bir ağızdan okudukları bir şarkı ile öğmeye başlarlar. Şarkılardan biri şudur:

Aç gözünü kıl tamaşa
Yar oldun türlü kumaşa
Ehlin ile koca yaşa

Diğeri:

Anasının adı Fatma,
Kaşları var çatma çatma
Ne hoştur sarılıp yatma (Yener, 1933, s.57-58).

Gelin çıkarken söylenen başka gelin övme ve kasidelerden bazıları şunlardır:

Kaside

İki âlemde padişah benim bir yaseminim var
Ne mümkün gayri yar sevmek ve billahi yeminim var

İki âlemde padişah benim bir gül emirim var
Ne mümkün gayri yar sevmek ve billahi yeminim var

Salınıp bahçeye indi çiçekler selama durdu
Mor menekşe indi çiçekler selama durdu
Mon menevşe boynunu eğdi gül kızardı hicabından (Yetkin, 1964, s.33)

Gelin övme

Al benliğini gayri sivadan beni kurtar
Bağışla bizi Ahmedî muhtara ilâhî
Duzakda koyup yakma bizi nare ilâhî

Canan elinin güllerinin bağı göründü
Dost ikliminin lâlesinin ağı göründü
Şepkul kamerin mucize parmağı göründü
Vuslat gününün gündüzünün ağı göründü

Gaygı gecesi getti gamu kalmadı korku
Yakube dahi sıhhatinin sağı göründü
Envarı muhamet doğusa tuttu cihanı (Yetkin, 1964, s.33)

Gelin övme

Yansın bal mumları yansın
Üstüne haktan nur insin
Appisi müştaka olsun
Gerdeğin mübarek olsun
Amin amin amin amin
Eya mevcut vessabirin

Çık cennete otur köşke
Seni gören gelsin aşka
Mutlu olsun atlas çuha
Gerdeğin mübarek olsun
Amin amin amin amin
Eya mevcut vessabirin

Gerdeğinde bişen aşlar
Hasıdın dişini taşlar
Amin deyin din kardeşler

Gerdeğin mübarek ola
Amin amin amin amin
Eya mevcut vessabirin

Halilden bu asan old
Eşidenler dua kıldı
Övmek burada tamam oldu
Gerdeğin mübarek ola
Amin amin amin amin
Eya mevcut vessabirin

Örtün kapıyı bacayı
Sürün karıyı kocayı
Hoşça görün bu geceyi
Gerdeğin mübarek olsun. (Yetkin, 1964, s.33-34)

Gelin Öğmesi: Muza Han (Firuz Beyin – Barak oymak reisi bacısı için söylemiştir.)

Bir Acem misali mahbûb-ı İranı
Sual ettim aslı Horasanlıdır.
Aşıka eder nâz ü istina
Soyluğu âlemde destanlıdır.

Dayanılmaz işvesine nazına
Nice tercümanlar gelir firkate
Karşı durup konuşulmaz yüzüne
Çekilmez vakarı çok ilivamlıdır.

Lahurı şal başında sırma saçağı
Mengüşe küpeler döver yanağı
Ilıca kaymağı sokak bukağı
Hışı gerdanda halı şanlıdır

Giyinmiş endamı türlü libası
Hiç adam kıyar mı böyle zıbayı
Fehmi derki aklım verdim yağıya
Siyah geysuları perişanlıdır. (Güneyligil, 1969, s.115)

Gelin Öğmesi

Geyinir alını
Gelir salını
Seray kadını
Sevdiğim mübarek olsun

Giydiği aldır
Al dudak baldır
Sevdiğim canım hoş geldin
Sen sefa geldin

Giydiği atlas
İğneler batmaz
Yalınız yatmaz
Sevdiğim canım hoş geldin
Sen sefa geldin (Güneyligil, 1969, s.115)

Evlenirken, gerdeğe genç evliler girmeden önce övücüler tarafından Gaziantep'te söylenen manilerden bazıları:

Meded Allah sundum sana elimi
Ya ben kime arzedeyim halimi
Örtün kapıyı tagayı
Sürün garıyı kocayı
Mübareklen bu geceyi
Gerdeğin mübarek ola, amin amin amin

Elmayı ata ata
Şeftali sata sata,
İliklerim eridi
Yarsız yata yata.

Elmayı atan bilir
Şeftali satan bilir.
Ergin kızın koynunda
Bir gece yatan bilir.(Targan, 1960, s.44)

Sağdıç ve arkadaşları damada vurup, iğneler batırarak damadın gerdek odasına geçmesini sağladılar (KK12, KK14, KK30, KK37). Gerdek odasında hazır

bulunan gelin ile beraber seccade sererek iki rekât şükür namazı kılardı (KK10, KK12, KK15, KK21).

Gaziantep geleneklerinde kadının erkeğin sözünü dinlemesi için birtakım uygulamalar gerdek gecesi yapıldı. Gerdek odasında geline tokat atma, kedi bacağı ayırma bunlardan bazılarıydı (KK15, KK21, KK27). Gelinde kendi sözünü dinletmek istiyorsa gelinliğini damatlığın üzerine ilk olarak koyma, damattan önce gerdek odasına girerek bütün ışıkları açma gibi işlemler yapardı (KK2). Birbirlerini bazen yeni gören evli çiftler odalarında hazırlanmış bulunan baklava, künefe, meyve, kuruyemiş vb. yiyecekleri yiyerek kısa bir sohbet ederlerdi (KK3, KK11, KK12, KK14). Geline yüz görümlüğü olarak beşibiryerde takmak âdettendi (KK7, KK10, KK11, KK12, K14). Sohbet bitip dünya evine girildikten sonra gelin adayı yengelere kanlı bezi göstermeye giderdi. Önceden hazırlanmış bu bezi yengelere göstermeyen ayıplanırdı. Bu bez gelin adayının kız olduğunun kanıtıydı (KK10, KK14, KK15, KK23). Bazı aileler işin bittiğini oradakilere duyurmak için silah sıkar, bazısı ise çeyiz zamanı dama dikmiş olduğu bayrağı aşağıya indirirdi (KK12, KK26, KK29, KK30).

Gaziantep'te zifaf gecesiyle ilgili şöyle bir şey anlatılır: çok eskiden damadın biri gerdeğe girerken beraberinde bir kedi getirmiş. Geline hiçbir şey söylemeden kediyi bacaklarından iki parçaya ayırmış. Niyeti henüz işin başında gelinin gözünü korkutmakmış. Bundan dolayı yörede "pisik bacağı ayırma" tabiri oldukça yaygındır (Korkmaz, 1999, s.80).

Gerdek gecesinde yengelerinin birçok görevi vardır. Bu yengeler kız tarafından işi bilen, evli kişilerden seçilirdi. Gelin ile beraber damat evine gelirdi. Damat gelmeden önce gerdek odasının hazırlanması, gelin ile detaylıca konuşma, bilgi verme görevi hep ona aitti. Yengelerin gerdek gecesi sonunda çarşafı kayınvalideye gösterme görevinde bulunmaktaydı. Yanında gelmiş olduğu gelin adayının temiz olup olmadığını göstermekte onun göreviydi. Gece yengelerinin başka bir vazifesi ise gelin adayı utanıp oğlana yaklaşmazsa onu konuşarak ikna etmektir. Bir başka görevi de kanamadan dolayı gelin bayılır veya korkarsa erkenden müdahale etmektir (KK4, KK11, KK12, KK14, KK15, KK27).

Gaziantep saha çalışmasında 'Gerdek gecesi ve yengelik' hakkında elde edilen bilgiler şöyledir:

Yengelik çok önemlidir. Yenge dediğimiz kişi gelin adayının çok yakın bir akrabasıdır. Bu kişinin evli olmasına ve yol yordam bilmesine önem verilir (KK4, KK11, KK12, KK14, KK15, KK27, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK42, KK44, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Damadın ise erkek sağdııcı damadı belirli konular hakkında bilgilendirir (KK4, KK12, KK25, KK27, KK44, KK47, KK49) .

Gerdek odasına yenilmesi için önceden baklava, kadayıf, meyve, kuruyemiş konulur (KK3, KK11, KK12, KK14, KK15, KK21, KK25, KK26, KK31, KK33, KK34, KK37, KK38, KK43, KK44, KK45, KK50).

Kabaklama yiyenin iyi gerdeğe gireceğine inanılır (KK49, KK50).

Gerdeğe girmeden önce 2 rekât namaz kılınır (KK10, KK12, KK15, KK25, KK29, KK32, KK34, KK37, KK38, KK42, KK43, KK44, KK45, KK49, KK50).

Gerdek gecesinde iki rekât namaz kıldıktan sonra bol bol dua edilir. Gerdek gecesini günü yapılan duların kabul olduğuna inanılır (KK12).

Gerdek gecesinde namaz kılmak için damat sağdıçları tarafından ilahiler söylenerek camiye götürülür. Namaz kıldıktan sonra eve tekrardan eve dönülür (KK32, KK34, KK38, KK42, KK44, KK49, KK50).

Gerdek mumu/feneri eskiden tüm gerdek odasında bulunurdu. Sabaha kadar yanması âdettendir (KK15, KK21, KK27, KK29, KK34, KK49).

Gerdek gecesinde damat ceketini çıkardıktan sonra kız gelinliğini üstüne koyarsa kızın sözü geçer, tam tersi olursa o evde erkeğin sözünün geçeceğine inanılır (KK12, KK14, KK15).

Gerdek gecesinde damat bir tane tavuk keser. Kanını gelin korkmadan temizlerse erkeğin, temizlemezse kadının sözü geçer (KK28).

Gerdekten önce damat kızın çorabını çıkarır. Sonra onu bir kâseye koyar. Gelin sonra o suyla evin her tarafına çorabın üzerine koyduğu suyla evin her tarafına serpiştirirmiş ki nazar değmesin, araları iyi olsun şirin olsun diye yaparlar (KK12).

Gerdek gecesine girmeden önce kız koşarak evde bulunan ışıkları açarsa o evde kızın sözünün geçeceğine inanılır (KK2).

Gerdek gecesinden önce kızın iç çamaşırının içerisine bayram şekeri konulur (KK2, KK14).

Gerdek gecesinde damadın sabırlı olup olmadığının denemesi yapılır. Gelinliğin kuşağını ve kafaya takılan tokaların tek tek çıkartması beklenir (KK14, KK43).

Gerdek bezini kız tarafı getirir. Gerdek sabahı gelin adayı yengeye bu bezi göstermek zorundadır (KK10, KK14, KK15, KK23, KK24, KK29, KK34, KK36, KK38, KK42, KK43, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kız gerdekten çıktıktan sonra üç kez zılgıt çalınır (KK38).

Eskiden gerdekten sonra oğlan evinin getirdiği kıyafetler duvara asılırdı. Gerdek bezi de bu kıyafetlerin üstüne asılırdı (KK36).

Gerdek bezi çeyiz hazırlanırken danteller ile süslenerek hazırlanır (KK2, KK14).

Yatağın üzerine serilen beyaz çarşaf ve gerdek bezinin üzerine bayram şekerleri koyarlar. Bunları koyarlarken de “Allah kolay geçire, güle güle yiyn” derler (KK2, KK14).

Gerdek gecesi iş bittikten sonra bayrak aşağı indirilir. Eğer bayrak aşağı inmedi ise o iş olmadı veya gelin kız çıkmadı anlamına gelir (KK12, KK26, KK29, KK30, KK44, KK45, KK48).

Gerdek gecesi sabahı damda silah sıkılır (KK30, KK47).

Gerdek gecesinde damat arkadaşları ve sağdıçları tarafından yumruklanarak eve yollanır (KK12, KK14, KK30, KK37).

Eskiden bazı köylerde gerdek çarşafı gösterme geleneği vardı. Gerdek çarşafına bakmaya gelenler çarşafa para atarlardı. Buna süpha töreni denir (KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK33, KK34).

Gelinin yeni evlendiği zaman 40 gün dışarı çıkması, gezmesi hoş karşılanmazdı (KK15, KK21).

Damadın ve gelinin bir hafta dışarıya çıkması hoş karşılanmaz (KK48).

Güveyi gerdeğe girdiği zaman gelinin başında bulunan tozağı yere fırlatır. Bundaki amaç geline gözdağı vermektir (KK15, KK21).

Erkek, gelini korkutup söz dinlemesi için kedi bacağını gerdek gecesinde gelinin önünde ayırır (KK15, KK27).

Eskiden güveyi gelini korkutup sözünü dinletmek için gerdeğe girmeden önce gelini dövermiş (KK15).

Gelinin odasını hazırlayan sağdıçlar (kirveler) vardır. Bunlar gerdek odasını hazırlayıp dışarıdakilere tatlı dağıtırlar (KK4).

Gelinin yengesi gerdek sabahı gelinin yatağını toplamasına yardımcı olurdu (KK4, KK30, KK34).

Yengelik düğünde çok önemlidir ve yengenin işi çok zordur. Yeğenim evlendiği zaman onun yengesi oldum. Oğlan heyecandan o gece evlenemedi. Sağdıçları mezarlığın etrafına gezdirip getirdiler yine evlenemedi. Daha sonra ben devreye girerek onunla konuştum. İnsanların dedikodu çıkardıklarını söyleyerek bir tokat attım. Ondan sonra damat gerdeğe girebildi (KK7).

Gerdeğe girilmeden önce yüz görümlüğü olarak geline hediyesini vermek âdettendir. Gelinin gönlünün hoş edilmesi düşünülür (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK21, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK43, KK44, KK47, KK49, KK50).

Köy düğünlerinde gerdeğe girmeden önce zılgıtlar çalınır, erkek tarafından büyüklerde dama çıkarak silah sıkarak mutluluklarını bildirirler (KK8, KK14, KK15, KK30, KK44, KK47).

Gelin yatağının üzerine erkek çocuk yuvarlama geleneği vardır. Burada amaç ilk çocuklarının erkek olmasını istemektir (KK10, KK36).

Gelin yatağı hazırlanırken kayınvalideye el sürdürülmez. Hatta gösterilmez. Eğer görürse onu kıskanacağına inanılır (KK15, KK21, KK48 KK50).

Gerdekten önce hazırlanan gerdek döşəğinin altına bir çakmak ve şeker atarlar. Bunun amacı birbirine şirin olsunlar birbirine ateşli olsunlar uzak olmasınlar diyedir (KK12, KK15).

Gerdekten önce hazırlanan gerdek döşəğinin kenarına sedef koyarlar. Bu yeni evli çiftin günlerinin çiçek gibi güzel geçmesi amacıyla yapılır (KK15).

“Gelin üç gün yıkanmaz, hiçbir işle uğraşmaz ve konuşmaz. Kayınbabasından gelinlik hediyesi aldıktan sonra yavaş yavaş ev işlerine koyulur. Buna “Gelinlik taslama” denilmektedir (Çavaz, 1983a, s. 45).”

Gerdek gecesinden sonra üç gün yeni evli çiftin dışarı çıkması hoş karşılanmaz (KK11, KK14, KK26, KK25, KK28, KK29, KK31, KK33, KK44).

Gerdekten sonra üç gün yıkanılması hoş karşılanmaz (KK14).

Gerdek odasının hazırlığını kız tarafı evi dizerken yapar. Gerdek günü gelinin giyeceği iç çamaşarı, gecelik, namazlık, beyaz çarşaf vb. lazım olan eşyalar hazırlanır. Gelin ve damat gerdeğe girmeden önce bir kadın gelip yatağın üzerine yatar ve belim ağrıyor der. Erkek o gece belim ağrımam, sağlıklı geçsin diye kadına bahşiş verir (KK12).

Gerdek gecesinde özellikle ilk gün yere döşek açarlar ve küstüm yastığı koyarlar (KK12, KK22, KK30, KK43, KK44, KK45).

Gerdek sabahı eğer hamama gidilmeyecekse abdestini alan damadı camiye namaz kılmaya sağdıçları götürür (KK28).

Değerlendirme:

Gaziantep kültürünün en renkli safhalarından birisi de gerdek gecesine hazırlıktır. Daha önce yengeler veya kız tarafından büyüklerin yardımı ile mumlar, yiyecekler, fenerler yardımı ile gerdek odası hazır edilir. Eski geleneklerde gerdeğe girmeden önce yolda dualar eşliğinde camiye gitme, meşalaler yakma vb. gelenekler yer alıyorken günümüzde bu gelenekler tamamen yok olmuştur. Artık gerdek gecesine çiftlerin tercihinə göre ya kendi evlerinde ya da balayı yapılacak alanda girme tercih edilmektedir. Yengelik kurumunda kırsal bölgelerde azda olsa uygulandığı fakat eskiye oranla bu geleneğinde işlevini kaybettiği gözlemlenmiştir.

2. 4. 3. Damadın ve Gelinin Bağlanması

Nikâh kıyılma aşamasından itibaren en fazla dikkat edilen husus damadın bağlanması meselesidir. Gelin ve güveyiğinin evlenmesini istemeyen, onları çekemeyen, mutsuzluklarını isteyen art niyetli kişilerin yaptıkları ya da bir başkasına

yaptırdıkları büyü, muska vb. neticesinde evli çiftlerin ilişkiye girememe durumuna ‘bağlanma’ denir. Toplum tarafından bu işler her ne kadar hoş karşılanmasa da çevrede bunları yapan kişiler görülmüştür. Düğün sahipleri böyle kişilerin varlığını bildiği için nikâh kıyılırken özellikle dikkat ederler. Nikâh mekânını, zamanını kimseye söylemezler. Yabancı kimseleri buraya çağırmazlar.

Damadın ve gelinin bağlanması meselesine Anadolu coğrafyasından örnekler ile devam etmek ve buna göre yorum yapmak daha mantıklı olacaktır.

“Kahramanmaraş’ta gelinin bindiği atın eyerinden taş, kum veya benzeri şeyler alınacak olsa kızın veya oğlanın bağlanılacağına inanılır” (Barlas, 1963, s.48).

Damadın ve gelinin bağlanması meselesine bir başka örnekte:

Kütahya’da oğlan bağlı ise vazifesini yapamıyorsa bir yastık çarşafını soğuk suda ıslayıp beline bağlarlar ve beline bağlı olan bezin ucunda bir mumu basıp söndürürler. Bu takdirde oğlanın bağı çözülür. Oğlanın bağlanın bağlanması için bir sicime Tetli olarak dokuz düğüm atılır. Bu bağı çözmek için ise bir ipliğe dokuz düğüm atılır. Sonra düğümler teker teker çözülüp bir Elham üç tanede İhlâs okunur, ortasından makasla kesilen iplik akar bir suya atılır. Bunların haricinde kız ve oğlanın vekilleri nikâh sırasında pabuçu ters çevirip üzerine oturturlarsa bağ olmaz. Nikâh olacağı saatlerde ahırda yular düğümlenirse oğlan bağlanır (Barlas, 1963, s.42).

Bağlanma nikâh anında olabileceği gibi gerdeğe girmeden önce yapılacak belirli uygulamalar ile de olabilmektedir. Bu meseleye başka bir örnekte:

Kahramanmaraş’ta nikâh kıyılırken kızın ve oğlanın başlarında ayrı ayrı iki kilit kilitlenir. Bu kilitler gerdekte yengeler tarafından kızın ve oğlanın başlarında açılır. Bundan başka, hoca nikâha başlamadan önce mendilini düğümlere ve nikâhı kıydıktan sonra kendi eli ile mendildeki düğümü çözer. Oğlanı bağlamak için bıçak kapamak âdeti yaygın olduğundan nikâh sırasında imam efendi istisnasız olarak herkesin elini dizinin üzerine koydurtur, parmaklarını da açtırtır. Nikâh duası okunduğu sırada duvara çivi çakılarak da bağlama yapılabileceğinden nikâh tamamlanıncaya dek kimse dışarı bırakılmaz. Bu bağlama işinin çözülmesi içinde caminin etrafında üç kez dolandırılır, bir büyük sudan geçirilir, kız ve oğlan sap geçmemiş bir baltanın deliğinden işerler, bu idrarı bir kazana koyarlar, baltayı da kazana atıp kaynatırlar. Oğlan ve gelin bu su ile yıkanır. Bu işte kullanılan balta eskiden zeytin ağacı altına gömülürken günümüzde kör kuyuya atılmaktadır (Barlas, 1963, s.58-59).

Yukarıda verilen örneklerden de görüleceği üzere damadın ve gelinin bağlanması için gerek nikâh zamanında gerekse gerdeğe girmeden önce birtakım dinsel-büyüsel işlemler yapılmaktadır. Bu işlemler bazen bir çakı kapatmak bazen büyü yapmak bazen ise düğüm atmak olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bunların çözümü içinde aileler genellikle hocalara başvurarak yardım istemekte ya da yapan kişiyi bularak çözümünü sağlamaktadırlar.

2. 4. 3. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Damadın ve Gelinin Bağlanması

Gelinle güveyin evliliklerini çekemeyen veya buna engel olmak isteyen bazı art niyetli kişilerin yaptıkları ya da yaptırdıkları büyülerin sonucunda bu kişilerin gerdeğe girememesine ‘bağlanma’ denir. Bunları yaparkende çeşitli yollara başvurulur. Örneğin:

Gaziantep’in Nizip çevresinde Barak, Savak ve Savcı gibi Türkmen aşiretlerinde, erkek bağlanmış ise, gelin, kocası çözülene kadar, güveyin ve akrabaların adını söylemez ve kaynanası ile doğrudan konuşmaz. Konuşur ve ad söylerse, bağlanma, düğümlemeye dönüşür ve iş karışır. O zaman, gelinin dişilik organına kımız sürülür bulunabilme gücüne eriştirilir. Akkışla’da zıftaki gençlerin bağlanmalarını önlemek için kız ve oğlan tarafı kurşun yontma denilen bir önlem alırlar. Kurşun yontularak erkeğin cinsel gücü büyüden korunmuş olunur (Kalafat, 2010, s. 316-317).

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelin ve Damadın Bağlanması’ meselesi ile ilgili elde edilen bilgiler şöyledir:

Oğuzeli’nde bazı insanlar damadın bağlanması için çakı kullanır. İnsanların yuvasını bozmak, aralarına soğukluk girmesi için yapılır (KK6, KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken damadın ayağının altına cin tırnağı tozu sürerlerse damat bağlanır (KK14).

Düğün öncesinde muskacı veya büyücülere yaptırılan bağlanma büyüsünün kâğıdı yeni çiftin evinin gizli bir yerine veya kapısının önüne gömülürse bunların bağlanacağına ve mutsuz olacağına inanılır (KK14).

Farklı bitkiler ile beraber hazırlanan cin tırnağı tozu yeni gelinin evinin belirli yerlerine serpilirse bunların bağlanılacağına inanılır (KK14).

Gerdek gecesinde damat gelinin saçında örgü varsa onu açar. Yoksa basiretinin bağlanacağına inanılır (KK2).

Gerdek gecesinde gelinliğin düğümleri sırasıyla açılır. Açılmaz ise damadın bağlanacağı düşünülür (KK2).

Gerdek gecesinde küstüm yastığının altına makas, bıçak konur. Yeni gelinin kırkı çıkmadığı için korkacağı ve bağlanacağı düşünülür (KK27).

Değerlendirme:

Gelin ve damadın bağlanması meselesi her zaman önemli bir konu olmuştur. İnsanlar bu konunun başa gelmemesi için birtakım önlemler almayı ihmal etmemişlerdir. Anadolu coğrafyasında da Gaziantep kültüründe de halen varlığını devam ettiren uygulamalar ile gelenek canlı olarak yaşatılmaktadır. Bağlanma ile ilgili hoca ziyareti yapma, muska yazdırma, büyü çözdürme, türbe ziyareti yapma vb. uygulamalar hem kırsal hem de merkezde karşımıza çıkmaktadır.

2. 4. 4. Gerdek Sonrası Damat Hamamı

Geleneklerimizde düğünden önce kız bakmaya gidilen hamamların yanı sıra düğün öncesi gidilen gelin ve damat hamamlarında bulunmaktadır. Bu hamamlara düğünden önce eğlence amaçlı gidilmektedir. Fakat erkeklerin bir kere daha gittiği gerdek sonrası damat hamamı geleneği de eskiden sık uygulanıyordu. Gaziantep'in kırsal kesimlerinde bu işlem evlerde yapılıyor olsa da merkezde hamamlara gidilerek yapılmaktadır.

Gerdek sonrası gidilen damat hamamı hakkında yapmış olduğum araştırmalarda Türk dünyasından örnek bulunamamıştır. Anadolu coğrafyasında ise bu geleneği bazı yöreler devam ettirmektedir. Örneğin:

“Kayseri’de gerdekten sonraki cuma sabahı evli bir arkadaşı damadı alır hamama götürür. Hamamdan geldikten sonra akrabaları ile tebrikleşir ve ellerini öper” (Barlas, 1963, s.45). Bir başka örnek ise:

“Kütahya’da cuma sabahı erkenden evli sağdıçlar damadı hamama götürürler. Hamamdan sonra damat ve sağdıçlar kız evinden gelen elbiseyi giyerler. Eve gelirken evli sağdıç simit alır. Evde paça yerler” (Barlas, 1963, s.51). Damadın hamamdan sonra geline birkaç adet hediye alma geleneği Gaziantep kültüründe de karşımıza çıkmaktadır.

Damat hamamının parası Gaziantep kültüründe erkek sağdıç tarafından ödenmektedir. Para ödeme meselesine bir örnekte:

Kahramanmaraş’ta gerdek sonrasında cuma günü sabah oğlanın arkadaşları damadı hamama götürmek için eve gelirler. Akrabalar ve arkadaşları damadı hamamda beklemektedirler. Hep beraber güle eğlene yıkanır ve hamam parasını oğlanın yakınları öder (Barlas, 1963, s.63).

Damadın berbere götürülmesi, gerdek gecesinde damadın bilgilendirilmesi ve gerdek sonrasında damadın hamama götürülüşü hep evli sağdıç tarafından gerçekleştirilen şeylerdir. Burada evli olan sağdıcin gelenekleri biliyor olması ve yeni evlenen damada yol gösterecek olması önemlidir.

2. 4. 4. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gerdek Sonrası Damat Hamamı

Gaziantep kültüründe hamam geleneğinin çok yaygın olduğuna daha öncelerde değinmiştik. Oğullarına kız bakmaya hamama giden kayınvalidelerden tutunda çeyiz sonrası yapılan gelin hamamlarına kadar birçok alanda hamam kültürünün gelişmişliğini görmekteyiz. Düğün aşamaları esnasında da damat adayı iki kez hamama gitmektedir. Birinci gidiş düğün öncesinde erkek arkadaşları ve sağdıçları ile yapılan içkili eğlencedir. İkinci kere gidiş ise gerdek sabahı sağdıç ve yakın arkadaşları ile damadı yıkama ve onu kutlama amaçlı yapılan hamam eğlencesidir (KK7, KK10, KK11, KK15, KK25, KK27, KK50).

Sağdıç sabahleyin gelerek damadı hamama götürür. Bu hamama damadın çok yakın arkadaşları da katılırdı. Damat burada gusul abdesti aldıktan sonra yiyip içilir ve eğlenilirdi.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gerdek Sonrası Damat Hamamı’ konusunda edinilen bilgiler şöyledir:

Düğünde damadın en yakını sağdıç veya kirve dediğimiz kişilerdir. Bunlar düğünden sonra ki sabah erkenden sabah namazına oğlanı uyandırırılar. Beraber hamama gidip damada abdest aldırılır. Daha sonra yakın bir camide sabah namazı kılınmaya gidilir (KK7, KK10, KK11, KK15, KK25, KK27, KK50).

Düğünde damadın biri evli biri bekâr olmak üzere en az 2 tane sağdıçı vardır. Evli olan sağdıç zihaf gecesi ile ilgili genel bilgilendirme vb. eksikleri giderme işini üstlenirken bekâr olan sağdıç ise daha çok araba yıkatma, süsletme, el altında yapılması gereken işleri yapma gibi görevleri üstlenmektedir (KK10, KK25, KK26, KK27, KK31, KK49, KK50).

Hamam sonrası damat geline tarak, ayna, makas, iğne vb. hediyeler alır (KK27, KK34).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe hamamın çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Halk arasında gelin hamamı, gerdek sonrası damat hamamı eskiden çok sık uygulanırdı. Fakat günümüzde gerdekten sonra sağdıçlar ile hamama gitme meselesi neredeyse yok olmuş durumdadır.

2. 4. 5. Gelinlik Yapma

Gelinlik etme, gelinin kayınbaba ve kayınvalidesi başta olmak üzere eşinin yakın erkek akrabaları ile konuşmamasına verilen bir isimdir. İnan bu konuda şunları söylemektedir:

Bu âdet, Şamanizmde “gelinlerin, koca ailesine; hatta kabilesine mensup olan akrabalara adıyla hitap etmeme” esasına dayanmaktadır. Gelin, yalnız yeni akrabalarının isimlerini değil, bu adlara benzeyen hiçbir kelimeyi de söyleyemez (İnan, 1987, s.359-360).

Yapılan araştırmalar sonucunda gelinlik etme kavramı Türk dünyasında Kazak ve Kırgız Türklerinde de görülmüştür. Örnek olarak:

Kazaklarda ve Kırgızlarda, gelinlik etme olayı görülür. Yeni gelin ilk birkaç ay boyunca evin yaşlı kadınlarıyla ev işlerine talip olmanın dışında bir şey konuşmaz. Kaynatası ile yaklaşık bir yıl konuşması söz konusu bile değildir (Bektenov, 1996, Aktaran).

Anadolu coğrafyasında da belirli bölgelerde bu âdetin uygulandığı yapılan araştırmalar sonucunda öğrenilmiştir. Örneğin:

“Adana’da eskiden gelin kaynana ve kayınbabayla hiç konuşmazmış. Onlara hep hizmet edermiş. Kaynanası sabah kalkıp abdest alacak diye sabah erkenden kalkar, onun eline su dökmüş” (Başçetinçelik, 2009, s.325)

Başka bir örnekte:

Samsun’da uzun bir süre uygulanan bir geleneğe göre evlenen gelin evliliğin ilk yıllarında, özellikle de ilk çocuğunu doğuruncaya kadar kaynatası ile konuşmaz, yaşmak veya yazma takmadan onun karşısına çıkmazdı. Bu bir saygı göstergesi olarak kabul edilirdi. Kaynatası gelinini uyarır ve artık yaşmak tutma kızım der ve ondan sonra gelin kaynatasıyla konuşurdu (Şişman, 2017, s.179).

Yukarıda verilen örneklerden de görüldüğü üzere gelinlik etme aslında gelinin biraz saygı biraz ise korkusundan kaynaklı olarak sessiz kalması ve

büyüklerine hizmet etmesidir. Yeni eve alışmaya çalışan gelin, önceleri büyükleri ile sohbet etmez, aynı anda yemek yemez ve onlara devamlı olarak hürmette bulunur.

2. 4. 5. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelinlik Yapma

Eski geleneklerimizde yeni gelin, saygıda kusur etmeme düşüncesi ile kayınvalidesi ve kayınpederi ile konuşmadığı gibi onların yanında rahat bir şekilde çocuklarını kucaklarına alıp sevmeyiz, kocasına ismiyle hitap edip onunla yakın mesafede oturamaz, aile büyükleri ile aynı sofrada yemek yiyemezdi (KK7, KK10, KK14, KK15, KK21). Bu olaya bir örnek Barlas tarafından verilmektedir:

Damat kaynana ve kayınbabası ile konuşmasına rağmen gelin kayınbabası ile konuşmaz. Ve bir gelin ne kadar uzun müddet kayın babası ile konuşmazsa o kadar makul bir gelin sayılır. Halk arasında 40-50 yıl kayın babası ile konuşmamış gelinlerin ismi “Azize” gibi saygı ile anılır ve bu kızın ailesi için övünme vesilesidir. Bir gelin kayın babası ile ne kadar uzun müddet konuşmazsa o kadar kıymetli hediye alır. Mesela Gaziantep’in Yazıcık mahallesinde bundan 40-45 yıl önce geçen bir hadiseyi buna misal verebiliriz: 85-90 yaşında bir adamın ölüm döşegindeki son arzusu (47) yıldır kendisinin gelini olan ve yine bu kadar yıl aynı evde oturup bir defa bile kendisine söz söylemeyen gelinin ağzından birkaç cümle istemesidir. (Barlas, 1961, s.109).

Gaziantep geleneklerinde saha çalışmasında her ne kadar bu geleneğin kırsal kesimde özellikle Barak Türkmenleri arasında görüldüğü söylene de Gaziantep merkezde de bu gelenek eskiden yapılmıştı. Barlas tarafından verilen ikinci örnek ise:

Gelinler sadece kayınbaba ve kayınları ile de konuşmama ile kalmaz onlar ile beraber aynı sofraya oturamaz, beraber yemek yiyemezler. Hatta çocuklarını yanında sevmek ayıp olarak düşünüldüğünden evde veya odada tek kaldıkları zaman çocuk sevilirmiş. Buna örnek olarak: “Gine Gaziantep’in Şehreküstü semtinde bişirici başında “Antep harbinden önce bir olay olmuş ve odasında kucağında çocuğunu avutan bir gelin kayın babasının ansızın odaya girmesi ile çocuğu birden bire yere atmış ve mangala düşen bir çocuk ağır bir şekilde yanmıştı.” (Barlas, 1961c, s.109)

Gelinin gelinlik etmesi durumu aylarca, senelerce devam edebilir. Bu durumun sona ermesi için büyüklerden bir hediye alması gerekirdi. Hediyesini alan yeni gelin, hediye veren kişinin elini öper ve eskiye oranla biraz daha rahat davranabilirdi (KK7, KK29, KK31, KK34, KK36).

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelinlik Etme’ ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin evin içinde herkes ile konuşamazdı (KK7, KK4, KK10, KK14, KK15, KK21, KK25, KK26, KK29, KK31, KK34, KK36, KK43, KK44, KK47).

Kayınbaba ve kayını ile konuşması için bir hediye alması gerekirdi (KK7, KK29, KK31, KK34, KK36, KK43, KK44, KK47).

Kayınvalidesi ve kayınbabasının yanında gelinin yemek yemesi hoş karşılanmazdı (KK15, KK21, KK28).

Gelin çocuk doğurana kadar aile içerisinde büyükleri ile konuşamazdı (KK15).

Kayınbaba ve kayınvalide evde otorite kurmak için evde geline sert davranır. Yumuşak davranırsa gelinin rahat hareket edeceğini düşünür.

Damat ve gelin birbirlerine aşkım, canım diye hitap etmelerini geçin kendi isimleri ile bile hitap etmeleri hoş karşılanmazdı (KK2, KK27, KK28, KK34, KK48).

Damat ve gelin büyüklerinin yanında yan yana oturamaz, bakışamaz ve konuşamazdı (KK14, KK28, KK34, KK48).

Eskiden gelin 20 yıl kadar kayınbabası ve kayınıyla konuşamazdı (KK4).

Gelin gerdek gecesinden sonra kimseyle konuşamaz, gelinlik ederdi. Geline hediye verilir ve bana artık gelinlik etme denirdi. Buna söylemezlik âdeti de denirdi (KK7, KK31, KK44).

Değerlendirme:

Gaziantep kırsal kesiminde özellikle de Barak Türkmenleri arasında daha sık karşımıza çıkan bu gelenek günümüzde neredeyse işlevini tamamen yitirmiştir. Gaziantep merkezde yapılan saha araştırmasında bu geleneğin çok eskiden belirli aileler tarafından yapıldığını aslında bu geleneğin Gaziantep'e ait olmadığı söylenmiştir. Günümüzde aile bağları güçlenmiş ve herkes herkes ile rahatça çekinmeden konuşabilmektedir.

2.4.6. Kız Evine Katmer Gönderilmesi

Gastronomi şehri olan Gaziantep'te yemek ve içeceklerin birçok geleneğin içerisinde kendisine yer bulmuş olduğu açıkça görülür. Özel bir hamur, yağ, şeker, fıstık ile yapılan katmer, Gaziantep'te günün her saatinde yenilebilmektedir.

Katmerin düğün gelenekleri içerisinde gerdek sonrasında kız evine götürülmesinin bazı anlamlarının olabileceği düşünülmüştür. Bunlardan bazıları:

- Eşlerin ömür boyu ağızlarının tatlanması
- Düğün sonrası keyif amaçlı yenmesi
- Gerdek sonrası kızın temiz çıkmasının göstergesi olması vb.dir. Maksadı ne olursa olsun Gaziantep geleneklerinde yüzyıllardır yaşamaktadır.

Gaziantep geleneksel kültüründe olduğu gibi diğer Türk halk kültürü geleneklerinde de kız evine katmer gönderme âdeti olmasa da düğün sonrasında gelinin kız çıkması ve muratlarına ermesini haber veren belirli yemekli toplantılar yapılır. Bu konu hakkında yapılan kaynak taramasında çok fazla bilgi bulunamamıştır.

“Makedonya’da gerdek gecesinden sonra orada bulunan kızlara başörtü ya da çorap dağıtır. O sabah ise gelinin anne ve babasının evine kadınlardan birisi tarafından simit-poğaça götürülür” (Zeynullah, 1987, s.78).

Bir diğer örnek ise:

Kütahya’da güveyi gerdek sabahı gün doğmadan kapılarını çalan sağdıçlarla beraber gider. Evden olanlarla paça yemeğine davetli kadınlara gelinin anne evinden getirdiği çörek, baklava ve ergen sağdıçın gönderdiği kaymak, simit ve poğaça gibi yemekler ikram edilir (Erdem, 1948, s.74).

Gaziantep kültüründe kız evine katmer gönderme uygulaması her ne kadar eskiden sıklıkla uygulanıyor olsa da günümüzde bu âdetin çok fazla yerine getirilmediği görülmektedir. Yapılan saha çalışmalarında edinilen bilgilere göre gerdek gecesinden sonra kızın temiz çıkmasına göre gönderilen katmerin, kimi aileler tarafından gelmesini hoş karşılamadığını ve ayıp olarak nitelendirdiklerine şahit oldum.

2. 4. 6. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Kız Evine Katmer Gönderilmesi

Gaziantep geleneksel kültüründe gerdek sabahı kız evine katmer gönderme âdeti bulunmaktadır. Gerdek sabahı gelin adayı, gerdek bezini yengesine gösterdikten sonra kayınvalidesinin elini öperdi. Damat ise onu hamama götürecektir olan sağdıçları ve yakın arkadaşları ile dışarı çıkardı. Bu dışarı çıkma esnasında ilk olarak hamama gidilir oradan da bir katmerciye gidilerek kız evine gönderilmek

üzere ortalama 15-20 adet katmer hazırlatılır. Bu hazırlanan katmerin amacı hem gelin adayının kız çıkmasından kaynaklı olarak duyulan bir sevinç anlamı taşıırken hem de ağzımızın tadı hiç bozulmasın anlamına gelmektedir (KK7, KK11, KK12, KK14, KK15). Kız evine gönderilen katmer kız evi sakinlerince ve yakın komşularınca afiyetle yenmektedir (KK11, KK12, KK14, KK15, KK27, KK29). Eski zamanda evine katmer gönderilmemesi kızda bir sorunun olduğu anlamını da taşımaktaydı. Katmer gönderilmeme durumunda sorunlarda baş gösterirdi.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Kız Evine Katmer Gönderilmesi’ konusunda elde edilen bilgiler şöyledir:

Eski geleneklerimizde gerdekten önce sağdıçları damadı camiye namaz kılmaya götürürlerdi. Gelin ise namazı evde kılardı. Damat namazdan geldikten sonra yahlar ve zılgıtlar ile gerdeğe gönderilirdi. Gelin ve damadın odası önceden yengeler ve sağdıçlar tarafından hazırlanırdı. Odaya tatlılar, meyveler, yöresel yiyecekler büyük bir sini içerisinde konulurdu. Sabah olunca yenge geline banyo yaptırıp abdest almasına yardım ederdi. Haber bekleyen oğlan tarafı haberi alınca emanetlerini alıp kız evine katmer gönderirlerdi (KK5).

Düğün sabahı gerdek çarşafını gören kayınvalide kız evine ve yeni evlilerin evine katmer yollardı (KK7, KK11, KK12, KK14, KK15, KK25, KK26, KK27, KK29, KK32, KK34, KK37, KK38, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kız evine gönderilen katmer yakın komşular ile paylaşarak yenir (KK11, KK12, KK14, KK15, KK27, KK29, KK34, KK37, KK38, KK42, KK43, KK47, KK48, KK49, KK50).

Gerdek sonrası gelin ve damadı görmek ve katmer getirmek için gelen kaynanaya gelin kapı açmaz. Gelin kapıyı açar kaynana ilk önce onu görürse kayınvalide hep gelini kıskanırmış. Bundan dolayı damadın açmasına dikkat edilir (KK12).

Değerlendirme:

Gastronomi şehri olan Gaziantep’te gerdek sonrası kız evine katmer yollama âdeti özellikle merkezde çok sık uygulanmakta idi. Fakat günümüzde bu

gelenek tamamen yok olmuş durumdadır. Saha çalışmasında gözlemlediğim üzere insanlar bu konuya artık hoş bakmamaktadır.

2. 4. 7. Geline Bakma / Süpha Töreni

Düğünün ertesi günü düzenlenen törene Gaziantep'te 'süpha töreni' denmektedir. Bu törene bölge bölgeye farklı isimlendirmeler yapılmaktadır. Boratav bunu şöyle örneklendirmiştir:

Geline bakma töreni bölgelere göre çok zengin çeşitlenmeler gösterir. İstanbul'da ve Anadolu'nun birçok yerlerinde bugün 'paça' deyimiyle adlanır; bazı yerler için edinilen bilgilere göre, o gün konuklara yemekte paça ikram edilmesinden geliyor bu adlandırma. Ondan sonraki günler gelin ve güveyin el öpme gezileri, oğlan eviyle kız evinin karşılıklı ziyafetleri ve hediye alıp verme gelenekleri ile devam eder (Boratav,2016, s.214).

Bölgelere göre 'paça günü', 'duvak günü', 'kekil günü', 'süpha töreni' vb. adlar ile anılsa da hepsinde yapılan şey gerdeğin ertesi günü hem kızın kız çıkıp çıkmadığını öğrenmek hem de gelini görmek maksadı ile yeni evli çifti ziyaret etmektir. Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında da bu uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin:

Kandıra Türkmenlerinde düğünün ertesi sabahına duvak adı verilir. Düğün sabahı kız tarafı gelinle damadın evine gelir ve her iki tarafın katılımıyla duvak eğlencesi yapılır. Duvak kadınlara yönelik bir eğlencedir, bu eğlenceye gelinin annesi katılmaz. Ancak duvak akşamı yenmek üzere kız tarafı hazırladıkları yemekleri getirir (Altun, 2004, s.306).

Geline bakma gününe başka bir isimlendirme de Yalman tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Bulgar dağında yaşayan Yörüklerde ise düğünün ertesi gününde kekil bayramı yapılmaktadır. Kekil günü, kadınların günüdür. O gün başka obalardan da birçok kadın gelir ve akşama kadar türküler söylenerek tefler çalınır ve kekil bayramı kutlanır. Kekil bayramında gelinin kızlık ile gelinlik halinin incelenmesi ve tenkit edilmesi âdetlendirdir. Kekil günü kadınlar tarafından söylenen meşhur bir türküde şöyledir:

Ufacık kayaların çekiççiler kırdı,
Domurcuk memelerin yâdeller derdi.
Sevgili günlerin gelin, teberrük kaldı,
Saklan gelin, saklan, borandan, kıştan.

Yörün güzeller, yaylaya yörün,
Gelin ağlaşır da, bir fırsat verin,
Güveyimiz gelende halıyı serin,

Yörün gidelim de fırsat verelim. (Yalman, 2000, s.267-268)

Aladağ civarında yaşayan Türkmenlerde gelin ziyaretini şöyle isimlendirmektedir:

Aladağ civarında yaşayan Türkmenlerde gelinin ertesi gününe çarşaf günü adı verilmektedir. Bu günde obadaki bütün kadınlar kanlı çarşafa bakar ve çarşafın üzerine para atarlar. Ayrıca düğünde kesilen davarın kelleleri pişirilir ve çarşaf gününe gelen kadınlar yapılan paçayı yerler. Çarşaf gününde toplanan kadınların düğün günü gibi kalabalık olması iyiye yorumlanır. Aksi halde evin kısmetinin az olacağına inanılır (Yalman, 2000, s.122).

Geline bakmanın bir diğer isimlendirmesi ise ‘Kız ardı’dır. Bu uygulamaya göre:“Niğde Kayırlıda düğünden bir hafta sonra yakın akrabalarından on beş kişi toplanıp kız evine gider, yemek yenilir. Buna kız ardı denilir” (Altun, 2004, s.307-308).

Kütahya’da karşımıza çıkan gelenek ise şöyledir:

Kütahya’da kız asrının ertesi günden itibaren gelin görmesine gelirler. Gelin kız her gelen misafirin elini bütün elbiselerini ayrı ayrı giyerek öper. Mesela 30 kat elbisesi varsa 30 kere giyinip el öper. Bu tören her gelene yapılmak şartı ile tam kırk gün devam eder (Barlas, 1963, s.53).

Yukarıdaki örneklere bakıldığı zaman isimlendirmeler ne kadar farklı olursa olsun hepsinde amaç yeni gelini evinde ziyaret edip yemeğini yemektir. Gaziantep kültüründe olduğu gibi bu geline bakma işlemi Kütahya’da olduğu gibi 40 gün sürebilmektedir. Gelin, her gelen kişiye gelinlik veya abiye giyerek ve onlara ikramlıklar hazırlayarak karşılamalıdır.

2. 4. 7. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Geline Bakma / Süpha Töreni

Geline bakma geleneğinde gerdekten sonra hem gelin adayının durumunu merak etme hem de getirdiği eşyaları görme merakı bulunmaktadır. Gelin adayını görmeye gelenler kimi bölgelerde kızın kanlı çarşafına da bakmayı ihmal etmezlerdi (KK15, KK23, KK34, KK36).

Gaziantep kırsalı ile kent merkezi arasında bu bölümde biraz farklılık bulunmaktadır. Kent merkezinde gelinin kanlı çarşafına veya bezine bakma uygulamasına çok fazla rastlanılmamıştır. Kent merkezinde çeyiz dizilirken her şey ip üzerine serilir. Perdelere, yatak örtüsü üstlerine, komidin üstlerine, ütü masası üzerine vb. yerlere eşyalar sergilenecek şekilde hazırlanır. Bunu yapmakta ki amaç

gerdek sonrasında gelini görmeye gelen insanların kızın çeyizine de bakmak istemesi durumudur. Gelin adayı Antep kent merkezinin geleneklerine göre gelinlik ile misafirlerini karşılamak durumundadır. Sabahleyin hazırlanarak gelinliğini giyen gelin adayı bir yere oturur (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15). Var ise görümcəsi, kardeşi vb. kişiler gelen misafirlere ikramlarda bulunur. Gelin sadece kolonya ve şeker dağıtır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15). Çok fazla konuşması, gülmesi hoş karşılanmaz (KK34). Gelin adayının kırk gün boyunca çeyizini serili tuttuğu ve gelinlik ile misafir ağırladığı bile olmaktadır. Günümüzde çalışan gelin adayları ve eski geleneklerin azalması sebebi ile geline bakma süresi ortalama 4-5 güne kadar düşürüldü. Eskiden geline bakmaya sadece akrabalar, komşular değil kapıyı açık gören herkes gelebilirdi. Gelin adayının gelinliği ile çeyizini sergileme hususu kent merkezinde yaygın bir gelenek olarak sürdürülmekteydi.

Kırsalda ise gelinlik ile misafir ağırlama daha az görülmektedir (KK31). Barak Türkmenleri ve bazı köylerde de kanlı çarşaf gösterme, kanlı bez gösterme ve içerisine para atma âdetleri bulunmaktadır (KK15, KK23, KK34). Gelin adayı yeni, temiz bir kıyafet giyerek çeyizini misafirlere sergilemekte ve ikramlarda bulunmaktadır. Ayrıca eskiden kırsalda gelin görmeye misafirler geleceği zaman, gelinin kafasına kürek başı geçirilmesine özellikle dikkat ederlerdi (KK39).

Düğüne gelemeyen misafirlerin yeni evli çiftte takı takması için müsait olan zamanlarda birisi de yine geline bakma zamanıdır. Altın takmak isteyen veya ev hediyesi götürmek isteyen insanlar geline bakmaya hediyelerini de alıp giderler (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15).

Evlilik hayatına yeni bir giriş yapan genç çiftte gerdek sonrasında belirli değişiklikler hemen hemen herkes tarafından fark edilmektedir. Bekâr bir delikanlı evlendikten sonra bekâr olan arkadaşları ile iletişimlerine biraz mesafe koyar ve onların yerine evli olan arkadaşları ile daha sık görüşmeye çalışır. Evlenmeden önce erkek arkadaşları ile yapılan eğlence âlemlerine, gece geç saate kadar yapılan kahvehane oturumlarına artık elveda demiştir. Gezme- eğlenmenin yanı sıra evli olan delikanlının dış görünüşünde de artık bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Eskiden itinalı giyinerek kendini başkalarına beğendirmeye çalışan erkek dış görünüşü yerine, daha ağır ve evli bir çiftte uygun bir tavır takınarak giyimine özen gösterir. O zamana kadar parasını zevk ve sefa uğruna harcayan, özgür yaşayan erkek, artık evlenmenin de vermiş olduğu kısıtlama ile parasının hesabını yapmaya,

evini en güzel şekilde geçindirmeye çalışır. Muhiti değiştiği için evli olan gencin yaşayışı, oturuşu kalkışı da bir düzene girer. Bu şekilde olduğu konuma uygun davranmayan evli erkekler halk tarafından hor görülür ve onların sözüne itimat edilmez. Yeni evlenen gelinde de artık eski toyluk zamanlarına ait hareketler kalmaz. Onunda tek amacı evinin idaresini en güzel şekliyle idare ederek kendisini kocasına ve doğacak çocuğuna adanmak olmalıdır. Kadının giyinmesi de eski zamanda ki gibi dikkat çekici değildir. Eskiden koku sürünüp yeri geldiği zaman gözüne bir sürme çeken bekâr kız, artık sadece kocası için evin içinde süslenmektedir. Kocasının varsa bağ-bahçe işlerinde ona yardımcı olmak, onun eksik kaldığı şeyleri tamamlamak artık yeni evli genç kızın işidir.

Gelin görmeye bazı kesimlerde kırk mevlidinde de gidilmektedir. Kaynana tarafından hazırlanan birtakım yemekler, kırk şerbedi ve bazı ikramlıklar ile misafirler davet edilir. Kırk mevlidinde çoğunlukla hoca ve tef çalan grubu davet edilir. Kırk mevlidi yapılacak mekân yeni evli çiftin evidir. Kaynana mevsime göre dolma, kabaklama, sulu patates, börek çorbası, et haşlama, pilav vb. yapmaktadır. Bu menüye bir de tatlı eklenmektedir. Daha önceden gelinin evine gönderilen reyhan şerbeti ise büyük sürahilerde hazırlanır. Kırk mevlidine gelenler ilk olarak sohbeta tutuşur. Kuran hocasının ekibi eve geldiği zaman herkes abdestini alarak yerlerine oturur. Gelinde abdestini aldıktan sonra herkesin kendisini görebileceği bir yere oturur. Kuran hocasının önüne su, şeker, tuz vb. konulur. Buraya konulan maddeler mevlit bitiminde kişilere ikram edilir. Tefin sesi ve ilahiler eşliğinde mevlit bir saat kadar devam eder. Topluca dualar edildikten sonra yemek merasimine geçilir. Evin müsait olan her yerine yemek sofraları açılır. Gelen misafirler yemekleri yiyip evi hızlı bir gezdikten sonra evlerine yolcu edilir (G37). Gaziantep kent ortamında pek karşılaşmasamda kırsal kesimde özellikle Barak Türkmenlerinde kırk mevlidinin yapıldığına şahit oldum.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Geline Bakma’ meselesi ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin görmeye düğün geçtikten 15-20 gün sonra gelinir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK28, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK38, KK39, KK43, KK47, KK48).

Gelin görmeye bir hafta sonra gelirler (KK26).

Gelin görmeye gelenler eli boş gelmemeye çalışır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK29, KK36, KK43, KK45, KK48).

Ev sahibi de gelen kişilere hediye olarak havlu ve yazma hediye eder (KK33).

Gelin görmeye gelineceği gün ev sahibi çeşitli ikramlıklar hazırlayarak misafirini ağırlar (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK28, KK29, KK30, KK31, KK33, KK34, KK37, KK43, KK47).

Gelin görmeye gelineceği gün, Antep geleneklerinde gelenleri gelinlik ile ağırlama vardır (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK29, KK30, KK33, KK34, KK37, KK38, KK43, KK47).

Kırsal yerlerde gelin misafirleri normal bir kıyafet ile karşılar (KK31).

Gelin görmeye gelindiğinde eskiden Barak'ta kireçli kadife denilen bir elbise giyerlerdi. En önemlisi de gelinin eskiden bir gelin başlığı vardı. Misafir her geldiğinde o başlığı takardı (KK39).

Gelin görmeye gidildiğinde orada gelinin çok fazla konuşmasını hoş karşılamazlar (KK34).

Gelin görme için kırk mevlidi de beklenebilir (G37).

Kırk mevlidi düzenlenecekse aileler karşılıklı olarak akrabalarını davet ederler (G37).

Kırk mevlidinde erkek tarafı çeşitli yemekler hazırlarlar (G37).

Kırk mevlidine özgü olarak mevlid şerbeti dağıtılır (G37).

Gelin görmeye gitme günü kırk mevlidine denk getirilecekse gelin evine götürülmek üzere ilahi söyleyen müzisyenler davet edilir (G37).

Barak köylerinde süpha töreni yapıldı. Gerdeğin ertesi günü bir koyun keser, pilav yapar. Komşu ve akrabalarını çağırır. Kızın gerdek çarşafını ve bezini oraya gelen kadınlara gösterir. O çarşafın içerisine de bakmaya gelenler para atardı (KK15, KK23, KK34, KK36, KK49, KK50).

İslâhiye'de düğünden bir gün sonra yapılan gelin mevlidi vardır. Düğüne takıntısını getiremeyenler hem takıntıyı getirir hem de gelini görürlerdi (KK29).

Gelini görmeye gelenlerin arasında yeni doğum yapmış birisi varsa kırkları karışmasın diye iğne değiştirirlerdi (KK29, KK33).

Gelin görmek için kız ve erkek tarafının akrabaları gelin ve damadı akşam yemeğe çağırırlar. Gelin buraya giderken bir yazma, havlu vb. eşya götürür (KK33, KK34, KK48, KK49, KK50).

Değerlendirme:

Düğün sonrası gelini görme Gaziantep kültüründe hâlen geçerliliğini sürdürmektedir. Eskiden 40 gün süren bu gezmelerin günümüzde kadınların iş hayatına girmeleri, ekonomik sebepler vb. durumlardan ötürü birkaç gün ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Gaziantep Barak Türkmenleri arasında sıkça yapılan süpha töreninin ise artık eskisi kadar yapılmadığı gözlemlenmiştir. Gelini görmek için kırk mevlidi yapma geleneği ise daha çok kırsal kesimlerde özellikle köylerde daha sık tercih edilmektedir.

2. 4. 8. El Öpmeye Gitme

Evlenme geleneğimizin hemen her aşaması hediyeyle, ödemeyle, bağışla, ziyaretle, bir araya gelerek gönül almayla ilgili birtakım âdetlerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Yöresel zenginlikleri ve farklılıkları ile beraber oldukça zengin bir tablo çizen bu geleneklerin toplumca yerine getirilmesine özen gösterilir. Böylece kendi içerisinde yaşamış olduğu toplumda onaylanma, sevilip sayılma ve toplum tarafından kabul görme mekanizmaları devreye girmiş olur. Bunların tam tersi durumda da geleneğin yeterince yerine getirilmemesi gibi durumlarda toplum tarafından ayıplanma, dışlanma, kınanma gibi yaptırımlarla karşılaşılabilir.

Bu meselenin daha iyi anlaşılması için hem Türk dünyası hem de Anadolu coğrafyasından birkaç örnek vermek gerekmektedir.

Kırgız Türklerinde bu ayinle ilgili bir tören şeklinde kutlanır. Buna “Otko Kırgızüü” denir ve Kırgızlarda eve yeni gelen gelini ailenin diğer akrabalarının arasına, kardeşler topluluğuna katılmasını ifade eden milli bir ritüeldir. Eski Kırgızlarda özellikle göçebe bir toplum olduklarından dolayı ateşle ilgili bazı uygulamalar olmuştur. Bilindiği gibi eski dönemlerde ateş bulmak kolay değildi. Ateş tutuşturmak için eskiden çadırlarda sırasıyla ateşi söndürmemişlerdir. Yani bir evde ateş sönerse diğerinden almıştır. Zamanla ateşle ilgili bazı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu törende genellikle koyun veya oğlak kurban edilir. Yeni gelen gelin kendi çeyizinden geleceği eve bir hediye

götürür. Damadın akrabalarını evine ilk defa gelmekte olan gelin kapı girişinde üç kere eğilir, tütsü yapılır. Dua edilip, ateşe yağ atılır, bu eylemler yapıldıktan sonra gelin içeriye girer. Böylece gelin artık istediği zaman bu eve gelip gitme hakkını elde eder. Bu tören genel bir tanışma töreni olup damadın diğer akrabalarıyla tanışması, yeni akrabalar edinmesi, biz bilincinin oluşturulması, onlarla tanışıp, onlara katılma olarak değerlendirilebiliriz (Jumabayev, 2006, s.54).

Evlenme törenlerinin pek çok aşamasında karşımıza çıkan ateş kültü, yukarıda verilen Kırgız Türkleri örneğinde olduğu gibi ateşin temizleyici, kötü ruhları kovucu gücünden yararlanarak gelini koruma altına almak istenmiştir.

Kayseri’de gerdekten iki üç gün sonraki cumartesi veya Pazartesi günü kızın evine oğlan evi akrabalarını da alarak “Kız Arakası” ziyaretine gider ve kızın akrabaları ile damat tanıştırılır. Damat bu el öpme ziyaretine giderken “Etek Altı” denilen hediyeler götürür. Etek altı hediyeleri aşağı yukarı şunlardan meydana gelir: mevsimlik meyveler, tatlılar, kaynanaya hırkalık, entarilikler, kayınbabaya “Mushaf” hediye edilir (Barlas, 1963, s.46).

Gelin ve damadın el öpmeye gitmesinin farklı bir isimlendirmesini Kayseri’de görmekteyiz. Gaziantep kültüründe de karşımıza çıkan el öpmeye giderken mevsimlik meryve, kuruyemiş, tatlı vb. yiyecek götürme geleneği burada ‘Etek Altı’ olarak isimlendirilmektedir.

2. 4. 8. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe El Öpmeye Gitme

Gerdek gecesinden belirli bir müddet sonra karşılıklı olarak davetler başlar. Kız evi ilk olarak damadın ailesini ve yeni evli çifti yemeğe çağırır. Bu süre bazen beş gün bazen ise on beş gün arasında değişir. Buna “el öpmeye gitme” denir.

1958 yılında Gaziantep ‘El Öpmeye Gitme’ merasimi şöyle anlatılmaktadır:

Gerdek gecesinden birkaç gün sonra kızın anası okuyucuları salar ve el öpmeye çağırır. İki taraf aileleri müştereken yemek yiyip eğlenirler. Oğlan giderken kayın babasına (çuha) elbiselik götürür. Yemekten sonra kahve içilir. Gelinle damat ayağa kalkıp büyüklerin ellerini öperler. Kayınbabaların ve diğer aile büyüklerinin genç evlileri bir şey takmaları lazımdır (Barlas, 1958, s.68).

Kız evi günler öncesinden hazırlanmaya başlayarak damadın ve gelinin sevdiği, yapılması zor olan güzel yemekleri yapmaya gayret eder (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15). Kız evi, el öpmeye gelecek olan damadına şık, pahalı ve değeri olan bir hediye verir. Kızlarına ise bir eksiği var ise o alınır, yok ise değeri olacak, satılmayacak bir eşya almaya dikkat edilir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15). Kayınvalidenin durumu eğer iyi ise gelin adayının ailesine birer küçük bohça yapmayı ihmal etmez. Bu bohçanın içerisine havlu, namazlık, tespih, çorap, lif, kumaş vb. hediyeleri koyar.

Bu davetin hemen arkasından erkek tarafı da kız tarafını davete karşılık yemeğe çağırır. Buna “köşk altı daveti” denir. Erkek tarafı da kız tarafı gibi meşakkatli bir hazırlığa girer. Kız evinden aşağı kalmamak için türlü türlü yemekler yapılır, baklavalar, çerezler, meyveler hazır edilir. Kız tarafı eğer erkek tarafından bohça aldıysa ona karşılık olarak yemeğe gelirken kız tarafı da bohça hazırlar. Aile büyüklerine bohçalar vererek karşılıklı hediyeleşirler (KK33, KK34, KK48, KK49, KK50).

Gaziantep geleneksel kültüründe düğün sonrasında yemeğe sadece kız ve erkek evine gidilmemektedir. Damadın yakın akrabaları ve evli arkadaşları, gelinin yakın akrabaları ve evli arkadaşları yeni evli çifti yemeğe davet ederler. Bu davete icabet eden çift, giderken yanlarında ev sahibine bir tül veya bohça içerisine konulmuş yazma, lif, havlu, seccade, çorap, patik, tespih vb. eşyalar koyar (KK33, KK34, KK48, KK49, KK50). Gideceğe eve tatlı, kuruyemiş, meyve de götürülür. Eski geleneklerimizde yakın akrabaya gidilirken damat tarafından hazırlanmış olan yiyecek dolu sepete “güveyi çerezi” denir (KK14, KK31, KK33, KK37).

Gaziantep saha çalışmasında ‘El Öpmeye Gitme’ meselesi ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin ve damat, kız evine bir hafta- on beş gün sonra ziyarete gider (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK37, KK42, KK43, KK47, KK48).

Gelin ve damat, kız evine ziyarete gittiği zaman kız evi yeni evli çiftte el öpme hediyesi verir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK32, KK33, KK34, KK37, KK42, KK43, KK47, KK48).

Gelin ve damat el öpmeye gittiği zaman mutlaka yanında tatlı, meyve vb. ikramlıklar götürür (KK14, KK31, KK33, KK37).

El öpmeye ziyaretine gidildiğinde kıza bir altın veya ev eşyası; damada ise kol saati, kol düğmesi vb. tarzda eşyaları hediye ederler (KK14, KK15, KK23, KK34, KK37, KK42, KK47, KK48).

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe el öpmeye gitme âdeti eskisi gibi aynen devam etmektedir. Kız ve erkek tarafın yakın akrabalarına da düğün sonrası yemeğe gitmek hâlen hem kırsal kesimde hem de merkezde uygulanmaktadır. Bu davetlerin asıl amacı karşılıklı olarak iki ailenin de daha iyi tanışıp kaynaşmasını sağlamaktır. Yemeklerin insanları bir arada tutma, güzel vakit geçirme, andan zevk aldırma gibi fonksiyonlarından ötürü karşılıklı olarak yapılan yemek davetlerinin birleştirici, bütünleştirici görevleri vardır. El öpme geleneğinde de yeni evli çifti mutlu etmek ve iki ailenin de artık bir nevi akraba olduğu belirtmek istenirdi. Bu karşılıklı gidip gelmeler, yemeğe çağırımlar sadece el öpme geleneği ile sınırlı değildir. Artık dünür olan bu aileler birbirlerinin düğünlerinde, cenazelerinde, bayramlarda vb. önemli günlerde birbirlerinin yanlarında olarak birbirlerine destek çıkmaktadırlar.

2. 4. 9. Gelin Kaynana İlişkileri

Düğün gelenekleri toplumun sosyal çerçevesini çizmekle yetinmeyip bu geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli fonksiyonları üstlenmiştir. Bu törenlerin içerisinde yer alan inançlar, sözlü kültür ürünleri, müzikler, giyim-kuşam, yardımlaşma gelenekleri ve en önemlisi aileye verilen değeri görmek mümkündür. İnsan bir kültürel varlık olduğu için geçmişten günümüze gelen ve günümüzde de hâlen değişmeye devam eden birtakım gelenekleri aktarma rolünü üstlenir.

Evlilik kurumunun temelinde aile dinamikleri vardır. Eskiden geniş aile yapısı daha sık görülürken günümüzde çekirdek aile yapısı daha fazla tercih edilmektedir. Her ne olursa olsun aile bütünlüğü içerisinde kazandırılması gereken birtakım değerler vardır. Aile en başta koruyucu, kollayıcı ve denetleme mekanizması yolu ile karşımıza çıkmaktadır. Aile üyelerinden anne ve baba başta olmak üzere diğer büyükler, aile bireylerinin korunup kollanmasından sorumludurlar. Bu kişiler aile üyelerinin meslekî ve dinî eğitimininde yerine getirilmesinde söz sahibidirler. Aile kurumunun olmazsa olmazı olarak görülen çocuk yapma fonksiyonu ise toplum tarafından da desteklenen ve sürdürülmesi gereken bir değerdir.

Günümüze geldiğimizde ise daha çok tercih edilen çekirdek aile görevleri bakımından birtakım değişikliklere uğramıştır. İlk olarak eşler öncelikle birbirlerine sevgi ve saygı ile bağlıdır. Bu kurumu ayakta tutan şey ailenin birbirine olan inancıdır. Burada akrabalar ve büyükler biraz devre dışına itilmiştir. Çekirdek aile başkalarının yardımı ile bir yerlere gelmeye çalışmadan çabalar. Eş seçimi, yer seçimi tamamen kişilere bağlıdır. Ailenin gelenekleri sürdürmesi, çocuk sayısı, eğitim durumları vb. konularda kararı veren kişi ailedir.

Soyun devamı ve bunun gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli roller üstlenen aile kurumu Türkler tarafından kutsal kabul edilmiştir. Burada rol alan iki önemli karakter gelin ve kaynanadır. Ataerkil bir toplumda görülen gelin-kaynana kavgasının neredeyse tüm dünyada ve uzun yıllardır görüldüğü söylenmektedir. Bu konu hakkında İspirli şunları söylemektedir:

Gelin kaynana arasındaki ilk anlaşmazlığın dört bin yıllık bir geçmişi olduğu, yapılan arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Çivi yazısı bir tablette genç bir kadının, kendinden binlerce kilometre uzaklıktaki eşine “Gel beni bu annenden kurtar, yoksa öleceğim” dediği görülmüştür (İspirli, 2004, s.19).

Soyun devamı olgusunda yeni eve gelen gelin üzerinde gelişen olay aslında iki kadının ataerkil bir evde göstermeye çalıştığı bir iktidar mücadelesinden başka bir şey değildir. Kaynana, gelin gelmeden önce evin tek hâkimidir. Burada soyun devamını sağlayan kişi olarak ön plana çıkar. Ona verilen bu doğurganlık yetisi ile eve gelen gelini kabullenememeye ve soyun devamını sağlayacak yetiyi başkasına devretmeye sebep olur. Bundan dolayı da gelin-kaynana çatışması yaşanır. Her ne kadar kaynana; annelik statüsü, evin içinde söz sahibi olması gibi roller ile gelinden üstün gibi görünse de eve gelen yeni gelin bir erkek çocuk doğurarak bu statüyü kaynanadan devralır. Burada gelinin genç olması, soyun devamını sağlaması ve iktidar mücadelesinden başarı ile ayrılması gelini evin içerisinde farklı bir konuma getirmektedir. Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş süreci yaşansada gelin sadece eşi ile değil bu durumda ailesi ile de evlenmiş kabul edilmektedir. Geleneksel kültür kodlarında anne-baba-erkek çocuğu bağı çok kuvvetlidir. Erkek çocuğunun ilk aşkı annesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada anneye olan bağlılık, annesinde erkek çocuğa olan bağlılığından ötürü yeni gelinin varlığı kaynanayı rahatsız etmektedir.

Aile kurumu üzerinde baskı yaratan önemli toplumsal problemlerden biri olarak anılan bu gelin-kaynana çatışması; yalnızca kır değil aynı zamanda kentlerde de karşımıza çıkan bir sorun haline gelmiştir. Bazen bu durum çok ileri boyutlara giderek yuvanın

yıkılması ile de neticelenebilir. Bunun temelinde ise çoğunlukla iki kadın arasında kalan erkeği görmek mümkündür (Arslan ve Arslan, 2015, s.676).

Bu çatışmaların başlıca sebepleri: Kişisel ön yargılar, sınır ihmali, evi yönetme isteği, kıskançlık, psikolojik rahatsızlıklar vb.dir. Gelin ve kaynana çatışmasında daha önceden belirlenmiş kalıp yargılar, yaşanan birtakım olumsuzluklar bunları daha da işin işinden çıkılmaz hale getirmektedir.

Yapılan kaynak taramalarında gelin-kaynana ilişkisine evlenme törenleri açıdan yaklaşan örnekler pek bulunamamıştır. Daha çok kayınvalidenin sözünü geline dinlettirmek için yaptığı birkaç uygulama ile sınırlı kalmıştır. Bu konuya örnek olarak:

Adana’da, gelin ve kaynana arasında, gizli bir şekilde söz geçirme yarışının yapıldığı, bunun için, içine tükürdükleri şerbeti birbirlerine ikram ettikleri görülür. Kimi kaynanalar da gelinin ömür boyu kendilerine hizmet etmesini sağlamak için, akşamdan bıraktıkları bulaşığı, sabah gelinin yıkamasını beklerler (Başçetinçelik, 2009, s.327).

Bu konuya benzer başka bir örnekte:

“Lüleburgaz’da kaynana gelini kapıda karşılar. Kaynanaya üç defa gelini isteyip istemediği sorulur, üç defasında da ‘isterim’ karşılığı aldıktan sonra gelin kaynananın elini öper” (Yılmaz, 1972, s.6426, 6427). Yukarıda verilen örneklerden de görüldüğü üzere gelinin aile içerisinde söz dinlemesi, büyüklerine saygılı olması, kayınvalidesi ile iyi geçinmesi için kayınvalidesinin yapmış olduğu birtakım uygulamalar vardır.

2. 4. 9. 2. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Gelin Kaynana İlişkileri

Aile ilişkileri açısından kayınvalide ve gelinlerin farklı aile geçmişine sahip olduğu bilinse de halk arasında söylenen “Gelin, kaynana toprağına çeker.” sözüyle de görüldüğü gibi toplum olarak gelin ve kaynananın benzer huylara sahip olduğu düşünülür.

Kadınlar açısından anne doğuştan beri var olduğu için, kaynana ile olan ilişkilerini geliştirme de model olarak anneleri ile olan yaşantılarını alırlar. Anne ile olan bağ biyolojik bir bağ olduğu için kayın hısımlığı ile oluşan annelik daha pasif kalmaktadır. Bu pasiflik çekirdek aile yapısı içerisinde olduğu zaman çok fazla sorun teşkil etmesede geniş aile sisteminde kayınvalide evin bir üyesi olduğu için sorun teşkil etmektedir. Bundan dolayı yeni gelinin kayınvalidesi ile olan bağlarını ve sevgisini güçlendirmesi çok daha mantıklı bir harekettir.

Kayınvalide karakteri, ataerkil sosyal normların uygulanmasında çok belirleyici bir kişiliktir. Bu yetkiyi kendinde bulan kayınvalide, oğullarının hayatına yeni giren ve evde ikinci kadın pozisyonunda olan gelinini kabul etmek konusunda sıkıntı yaşayabilir. Gençler kendi hayatlarında rahat davranabilmeyi ve evin tek kadını olmayı isterken, kayınvalideler ise elinde bulundurduğu gücü rahatça kullanıp, yaşlılığında kendisini güvence altına almak istemektedir. Bu konuda Kaya:

Toplumumuzda gelin kaynana ilişkilerinde idealize edilen; anne-kız gibi olmaktır. Ancak ne medyada temsil ediliş biçimlerinde, ne de gündelik hayatta iyi geçinen gelin-kaynana ilişkisine rastlamak çok zordur (Kaya, 2019, s.185).

Gelin-kaynana çatışmasının birinci faktöründe gelinin kayınvalidesini annesi yerine koyamaması ve annesine haksızlık edeceğini düşünmesi yatabilir. İkinci faktör ise kayınvalidenin biyolojik olarakta bağ kurduğu oğlu ile arasına bir başkasının girmemesini istemesi yatmaktadır. Bundan dolayı da her iki kadın karakter birbirlerini rakip olarak görmektedir. Bu çatışmanın ara bulucusu olarak görev yapacak olan koca-erkek, çocuk rolü ise dengeyi sağlam kuramadığı takdirde birtakım sorunlar ile karşılaşır.

Kayınvalidelerin yaşı gereği pek çok konuda geline göre daha fazla tecrübesi ve statüsü vardır. Bu bilgi ve deneyimleri gelinleri ile paylaşmak isteyebilir. Gelinin bu konuda bir tavsiyeye ihtiyaç duyup duymaması konusu ayrıca önemlidir. Eğer gelin ihtiyaç duymuyorsa bunu kendisine ve hayatına müdahale olarak algılamaktadır.

Günümüzde her ne kadar geniş aile sisteminden çekirdek aile sistemine geniş ölçüde geçilse de gelin-kaynana çatışmalarının varlığı devam etmektedir. Bunun için her birey kendince bir çözüm üreterek hayatlarına kaldıkları yerden devam etmelidir.

Gaziantep saha çalışmasında ‘Gelin-kaynana’ ilişkileri ile ilgili edinilen bilgiler şöyledir:

Gelin büyükleri ile saygı çerçevesi içinde görüşür (KK10).

Gelin kaynana ilişkileri yıllar süren bir çekişme içerisindedir. Buna en güzel tabirlerden birisi de “Gelin övünür, kaynana dövünür” atasözüdür. Gelin her zaman kendini, ailesini, baba evinden getirdiği eşyaları över, buna karşılık kaynana ise her gün bu gelini aldığı için dizlerini döver (KK10).

Değerlendirme:

Eskiden gelin-kaynana aynı evde veya yakın evlerde oturduğu için aralarında birtakım sorunlar daha sık baş gösteriyordu. Fakat eskide olan büyüklere saygı ile kendi aralarında sorunlar çözülüyordu. Günümüzde kadınların iş hayatına girmesi, bağımsızlık istekleri ve kendi kararlarını kendilerinin vermek istemesi gibi nedenlerden dolayı birtakım sorunlar günümüzde daha sık yaşanmaktadır. Geniş aile şeklinden çekirdek aileye dönüşme ile ve herkesin kendisine ait bir evinin olması ile aile iletişim meselesine daha rahat çözüm üretilebilmektedir.

2. 5. Düğün Gelenekleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Hayatın ikinci önemli geçiş dönemi olan evlenme, hem erkek hem de kadın tarafından yeni bir aile bağının kurulması, aileler arasındaki bağların kuvvetlenmesi ve sosyal ilişkiler yönünden üzerinde titizlikle durulan ve her aşamasında ayrı gelenekler ile süslenen bir tören olarak önem kazanmıştır. Bu konuda Kılıç:

Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarına derinlemesine etkileyen, âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. Halk inanışları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden, evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001, s.415).

Yeni evlenen bireylere yönelik zararlı dış etkilerden, mutluluğu çekemeyen insanların düşüncelerinden vb. sebeplerden ötürü gelin ve güveyiği tehlikelerden ve insanların yapabilecekleri büyülerden korumak önemlidir.

Halk inançları konusundaki benzerlikleri örneklemek adına Anadolu coğrafyasından örnekler vermek gerekli olmaktadır.

Anadolu'nun pek çok yerinde gelin ve damadın bağlanmasıyla ilgili birtakım dinsel-büyüsel pratikler yapılmaktadır. Buna örnek olarak:

Güney Yurtta hastalıklar, nazarlar, uğraklar için yapılan tılsımlarla kurşun dökme, kömür söndürme, mum dikme ve üzerlik yakma gibi kocakarı tedavilerinin ismine “Urasa” denir. Örneğin: Sevindirik urasası, gerdeğin ilk gecesinde iktidarsızlık gösteren erkeğin bu hastalığına “Sevindirik” derler. Bunun urasası, hastayı çok kızmış bir kiremit üzerine iştecten ibarettir. İktidarsızlığın daimi olanına Ev olamıyor denir. Bunun urasası o adama bir çelik zırh gömlek giydirmektir. Şirinlik urasası ise yeni evlenecek bir erkeğe kızın karnına veya ... aletine sürülmüş bir şeker parçasından yapılmış şerbeti içirmektir. Gelinin başında şeker kırmak ve pekmez gezdirmek de yine “Şirinlik” urasasıdır (Yalman, 1977, s.490-491).

Gelinin kaynana evine geldiği andan itibaren yapılan birtakım uygulamaların sebepleri her yörede kendine özgü sebepler ile açıklanmaktadır.

Örneğin:

Adana/Ceyhan Yörüklerinde ekmek ve buğday bereket demektir. Yörük düğünlerinde kaynana, gelinin üstünde ekmek böler, bu üç defa, gelin bereketli olsun diye yapılır. Sonra Kur'an-ı Kerim gösterilir. Gelinin başında, uğurlu tatlı dilli olsun diyerek şeker kırıp pekmez gezdirirler. Gelin babasının evinden giderken arkasından kovayla su serpilir. Amaç gelinin babasının evinden soğuyup gittiği yere alışmasını sağlamaktır. Gelin, oğlan evine geldiğinde, arabada ya da herhangi bir binek hayvanı üzerindeyken gelinin ilk çocuğunun erkek olması dileğiyle kucağına erkek çocuk verilir. Gelin, damadın evine girmeden önce kayınbaba ve kaynana kapının iki tarafında durarak ellerini yukarıda birleştirirler. Amaç ana babanın sözünden çıkmasını önlemektir. Gelinin kucağına çocuk verilir. Gelin de çocuğa mendil, şapka, çorap verir. Geline pamuk ipliği kırdırılır. Bundan amaç gelinin huyunun kırılmasıdır. Yeşil bir yaprağa yağ ve bal sürülür, gelin bunu kapiya yapıştırır (Cin, 2004).

Gelinin mesut olup olmaması ile ilgili farklı bir halk inancı da Barlas tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Kayseri'de gelin alma işleminden sonra kız evden çıkar çıkmaz kızın annesi evin bir odasında Güdüz Mum denilen bir mum yakar. Bu mum tamamen yanıp bitmeden sönerse kızın mesut olmayacağına inanılır. Eğer mum sönmeden tamamen biterse, kurulan yuvanın saadete ereceğine itikat edilir (Barlas, 1963, s.3-39).

Gelinin çocuk sahibi olabilmesi ile ilgili söylenen bir halk inancı da şöyledir:

Kahramanmaraş'ta gelin hamamında kızın saçları örülüp altın mahmudiyelerle süslenildikten sonra başı bağlanır. Baş bağlayacak kadının iş bilir, elinden su içilir, maya çalınca tutacak, sirke kurunca bozulmayacak ve pekmez ebeleyecek cinsten bir kadın olması lazımdır. Zira bu özellikleri taşımayan bir kadın tarafından gelin başı yapılırsa o gelinin "Dölü- Döşü" olmayacağına inanılır (Barlas, 1963, s.35).

Kına gecesinde yakılan kınaya ayrı bir önem verirler. Bu kına hazırlanırken kullanılan suyu bir yere dökmemeye çalışırlar. Kına yoğrulurken mutsuz, başından iki evlilik geçmiş birisine el vurdurtmazlar. Bunların hepsi kültürümüzde olan kınanın geline uğur getireceği inancıyla ilgilidir. Bu konuya örnek olarak:

Kahramanmaraş'ta kızın kınasının karıştırıldığı tahta kaşığın gelinciden önce oğlan evine gitmesi lazımdır. Kaşığın kız evinde kalması uğursuzluk addedilir. Bununla birlikte Maraş kına inancına göre kız elindeki kınayı konuklar gidinceye kadar korur, konukların hepsi gittikten sonra elindeki kınayı, baba ocağının duvarına çarpar. Kına duvarda kuruyana kadar kalır. Kız avucundakileri duvara çarptıktan sonra elini yıkar (Barlas, 1963, s.44).

Yukarıda verilen örnekler ve daha birçok uygulama ile bölge bölge bu konuda farklı dinsel-büyüsel uygulama ve inancın olduğunu görmekteyiz.

2. 5. 1. Gaziantep Türk Halk Kültüründe Düğün Gelenekleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Gaziantep kültüründe ve Anadolu'nun neredeyse bütün bölgelerinde Düğün merasimlerinin hemen hemen her aşamasında birtakım inanış ve uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu uygulamaların düzenli bir tasnifi için bu kısım üç bölüm halinde incelenecektir.

Türkiye'de kısmet açmaktan başlayarak gerdek gecesine kadar uzayan aşamalar içerisinde uygulanan dinsel, ritüel ve büyüsel içerikli bir çok âdet işlem ve pratik vardır. Bunların bir bölümü gelin ve güveyin mutluluğuna yönelik dilek ve pratikler çerçevesinde toplanırken, bir bölümü de kara büyü alanına giren işlemler çerçevesinde yer alırlar (Örnek, s.1995, s.202) .

Bunlar şu başlık altında toplanabilir.

1. Kısmet / Baht açılması
2. Gelinin yeni evine alışması, bağlanması ve bereket getirmesi
3. Gelinin söz dinleyip yumuşak huylu olması
4. Gelin ve damadın bağlanması

Düğün geleneği içerisinde büyü yapmanın da belirli aşamalarda yeri vardır. Yeni evli çiftlerin arasını açmak, araya soğukluk girmesini sağlamak, ayırmak için yapılan kötü büyüler olduğu gibi yeni evli çiftlerin arasını düzeltmek, muhabbetlerini arttırmak içinde iyi büyülerin yapıldığı görülür. Büyüyü yapma aşamasında tabiat öğelerinden de sıkça yararlanılmaktadır.

Saha çalışmasında bu konuda edinilen bilgiler ile 'Düğün Öncesi', 'Düğün Sırası' ve 'Düğün Sonrası' olmak üzere üç başlıkta incelenecektir.

Düğün Öncesi

Evlenemeyen kız ve erkekler kısmet açmak için hocaya giderler ve muska yazdırırlar (KK5, KK10, KK11, KK21, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK30, KK31, KK33, KK34, KK36, KK37, KK39, KK43, KK45, KK49, KK50).

Kısmeti kapalı olan kişiler üzerlerinde büyü varsa bunu çözmek için tuvalette banyo yaparlar (KK31).

Kısmeti kapalı olan kızları üç Cuma selasında bir odaya kitlerler. Kız 'aççç' diye bağırdıkça kilit açılır. Böyle yapıldığında kısmetin açılacağına inanılır (KK49, KK50).

Kısmeti kapalı olan insanların üzerinde kırk delikli tas ile banyoda su dökerler (KK15).

Kısmet açmak için cami hocasına üç kez caminin anahtarı çevirttirilir. Çevirme esnasında kısmetin açılacağına inanılır (KK2).

Kısmet açmak için ağaca bez bağlanır. Fakat bu ağaç herhangi bir ağaç olamaz. Büyük ve heybetli olması gerekmektedir (KK28).

Kısmet açmak için türbe yakınında bulunan ağaca da çaput bağlamak sıkça görülür (KK10, KK14, KK28, KK30, KK39).

Kısmet açmak için Karakabir isimli türbeye giderek ağaca çaput bağlanır (KK39).

Bahtının kapalı olduğunu düşünen kız falcılara başvurur. Kahve falı, tarot falı vb baktırarak bunu tam anlamıyla öğrenir ve buna karşılık çözüm yolu öğrenmeye çalışır (KK10).

Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen insanlar işi bilen birileri tarafından kendilerine kurşun döktürtürler (KK10, KK36).

Eve misafir geldiği zaman çay tepsisi odadan çıkmadan misafir o evden kalkar ise evin kızının kısmetinin kapanılacağına inanılır (KK15).

Kısmet açmak için Türbelerin yakınından bulunan ağaçlara yeşil ip bağlarlar. (KK14)

Kısmet açmak için türbe ziyaretleri yapılır (KK11, KK14, KK23, KK27, KK28, KK30, KK31, KK37, KK43, KK48, KK49, KK50).

Kısmet açmak için Ali Baba türbesine gidilir (KK10, KK11, KK15, KK36, KK39).

Nişan kurdelesinin uzun süre saklanması evlilik sürecinin uzamasına ve kısmetin kapanmasına neden olur (KK2).

Gelinin kaynana evine gelmesi sırasında atılan darı, şeker gibi yiyecekleri alıp yiyen kişilerin kısmeti açılır (KK23).

Kısmet açmak için Tılhabeş Yavuzlu köyünde olan bir hocaya kısmet açmaya giderler (KK39).

Kısmeti kapalı olan kişilere yeni nişanlanan çiftin kurdelesinden bir parça verilir ve onu yutması istenir. Bunu yutan kişinin bahtının açılacağına inanılır (KK11, KK12, KK26, KK30, KK48).

Gelin takunyasının altına eskiden kısmet açılsın diye isim yazdırılırdı (KK30).

Hıdırellez günü kısmetlerinin açılmasını isteyen kişiler bunu kâğıda yazıp suya atarsa kısmetlerinin açılacaklarına inanılır (KK11, KK12, KK25, KK27, KK33).

Kısmeti kapalı olan insanlar birkaç yolu denedikten sonra kısmetleri açılmıyorsa adak adamayı da ihmal etmezler (KK11, KK12).

Kısmeti kapalı olan insanlar üzerlerinde büyü olduğunu düşünüyorlar ise tuvalette sirkeli su ile kıbleye dönük bir vaziyette yıkanır (KK30, KK44).

Kısmeti kapalı olan insanlar büyüden, nazardan korunmak için evi sirkeli su ile temizlerler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar nazardan korunmak için evin belirli yerlerine küçük çocuğun idrarını dökerler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar sela vaktinde ezan okunmadan önce çöp süpürgesini kızın başına tutarlar. Üç tas suya batırıp kızın kafasına değdirirler (KK43).

Kısmeti kapalı olan insanlar sık sık evin içinde üzerlik yakıp dua okurlar (KK43).

Eskiden gelinin saçına takılan tellerden kısmeti kapalı olan insanlara verilirmiş. Gelinin teli saklandığı takdirde kısmetinin açılacağına inanılırmış (KK30).

Bir kız uzun süre evlenmezse ona rahat vermezlerdi. Bu kız evde kaldı denirdi. Kısmeti açılsın diye hocalara götürülüp okutulur, büyü yaptırılırdı (KK5, KK25, KK48, KK49, KK50) .

Kısmetinin kapalı olduğunu düşünen insanlar türbelere giderek dua edip mum yakarlar (KK11, KK12).

Kısmeti kapalı olan kişilere yeni nişanlanan çiftin kurdelesinden bir parça verilir ve onu yutması istenir (KK11, KK12, KK26, KK48).

Türbe duvarına taş yapıştırılarak kısmetin açılacağına inanılır (KK14).

Pazarcıkta bulunan türbede bir delik var. O deliğin içerisinde geçen kişilerin kısmetinin açılacağına inanılır (KK14).

Kısmeti kapalı olan insanlar sela vaktinde ezan okunmadan önce çöp süpürmesini kızın başına tutarlar. Üç tas suya batırıp kızın kafasına değdirirler (KK43).

Türbelere gidilerek orada makara açılır. Açılan makara ile kızın kısmetinin açılacağına inanılır (KK15).

Ali Baba türbesine gidilerek bir gelin bir damat resmi çizilir ve orada bulunan dilek ağacına asılır. Eğer dileği kabul olursa oraya giderek bir kan akıtılır.

Türbe ziyaretinde bulunan insanlar kısmetleri açılsın diye kilit açma işlemi yaparlar. Açılan kilit ile kendi kısmetlerinin de açılacağına inanılır (KK11, KK37).

Antep'te Rabandaşı denen bir hoca var. Kısmeti kapalı olanlar gidip ona kâğıt yazdırır (KK12).

Çarpında bir hoca ve türbe var. Kısmeti kapalı olanlar gidip burada sıkıntılarını dile getiriyorlar ve kâğıt yazdırıyorlar (KK12).

Antep'te Ukkaşı'ye hazretlerinin türbesi var. Türlü sıkıntılar için buraya gidiyorlar. Kısmetleri kapalı olanlarda buraya gelir ve dua eder (KK12, KK14).

Antep'te bazı kişiler kısmetlerini açmak ve dua etmek için Pazarcık'ta bulunan Elif Ana'ya giderler (KK14).

Oğuzeli'nde kısmet kapama için yapılan bir olaya şahit oldum. Kısmeti kapalı olan kızların evinin önündeki ceviz ağacının altına düşen ceviz alınarak ona bağlama büyüü yapmışlar. Daha sonra kabuğun içerisine yerleştirilen büyü kâğıdı ile tekrar onu gömmüşler. Bunu bulan kişiler hocaya gösterdikleri zaman bunun bağlama büyüü olduğunu öğrenmişler. Kısmeti kapalı olan kız hoca tarafından okunduktan belirli bir müddet sonra kısmeti açıldı (KK6).

Antep'te bazı insanların söylemine göre Allah 25 yaşından sonra kızın kısmetini kapatırmış. Erkeğin kısmetini de 30 yaşından sonra kapatırmış (KK12).

Kızların kolları kapalı oturması hoş karşılanmaz Kolları bağlı olan kızın kısmetinin bağlanacağı düşünülür (KK12).

Kızların kahve içmesi eskiden hoş karşılanmazdı. Kahve içen kızların kısmetlerinin kapanacağı düşünülürdü (KK12).

Gelinin duvağının kısmet açtığına inanılır. Bu yüzden evlenmek isteyenler bu duvağa yüzlerini sürerler (KK25, KK44).

Kız bakmaya gittiklerinde kızın ayaklarına bakarlar. Ayağı büyük olan kadın yiğit olur derler (KK25).

Kız bakmaya gidildiği zaman gelinin saçına dikkat edilir. Saçı uzun olan kızın daha güzel olacağı düşünülür (KK39).

Gaziantep geleneklerinde kız isteme konusu duyurulduktan sonra eve bir kilo tuz alınır. Alınan bu tuz bitene kadar evde herhangi bir sıkıntı çıkarsa (ölüm, iflas, boşanma vb.) o kızı almaktan vazgeçilir. Bu kız için gudumsuz (uğursuz) geldi denilir (KK4, KK10, KK11, KK15, KK25, KK29, KK34, KK38, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kız bakmaya gidenler eğer evin kızını beğendiyse ikram edilen kahvenin yanındaki suyu araya soğukluk girmesin diye içmezler (KK12, KK30, KK34).

Kız bakmaya gidildiğinde kızın yaşına dikkat edilir. Kızın yaşı oğlandan büyükse kızı istemezler. Kızın yaşı erkekten büyükse evde kızın sözünün geçeceğine inanılır (KK30, KK44).

Kız dünürçülerin istemeye gelmesini veya gelmemesini istiyorsa birtakım şeyler yapar. Bunlardan birisi de gidenlerin arkasından su dökerse giden geri gelirmiş. Fakat arkalarından taş fırlatırsan gittiği yere yapışır geri gelmezmiş (KK12, KK27).

Kız tarafı eğer gelen görücülürden memnun değillerse veya evin genç kızı evlenmek istemiyorsa gelen görücülerin ayakkabılarının içerisine çabuk kalsınlar diye tuz dökerlerdi. Ayakkabının içerisine dökülen tuz ile misafirlerin evden hemen kalkacağına inanılır (KK11, KK12, KK26, KK30, KK44, KK48, KK49, KK50).

Gelen kız eğer erkek tarafından memnun kaldıysa daha fazla oturmaları için ayakkabılarının içerisine şeker döker (KK49).

Evlenecek olan kızın yaşı oğlandan büyükse o çiftin ileride zengin olacağı düşünülür (KK11, KK12).

Eskiden köy yerinde kız tarafı çok fazla eşya, başlık falan istemesin diye kaynana yoldan bir eşek boku almış. Eşek olsunlarda bizden bir şey istemesinler dermiş. Ağızları bağlansın diye yapılmış (KK15, KK49, KK50).

Kız bakmaya gidildiği zaman makas kız evinin önüne kapalı bir şekilde yerleştirilir. Düğün bitene kadar bu makas çıkarılmaz. Bunun yapılma amacı kız tarafının ağızını bağlamaktır (KK50).

Yataklar yapılıp yorgan dikilirken bazı bölgelerde yorganın dört köşesine şeker koyup öyle dikerlerdi. Bunun sebebi de kız oğlana şeker görünmesi içindir (KK11, KK26, KK33, KK34, KK43, KK44).

Yorgan yapılırken köşeleri dikilmez. Bu işlem damat bağlanmasın diye yapılır (KK33).

Yatak yapılırken üzerinde erkek çocuk yuvarlandırılır. Bu gelinin ilk çocuğunun erkek olması içindir (KK10, KK33, KK34, KK43).

Yatak, yorgan yapılırken dul veya mutsuz kadına el sürdürmezler. Bu kişilerin mutsuzluğunun yeni evli çifte geçeceğine inanılır (KK14, KK21, KK22, KK26, KK37, KK39, KK49, KK50).

Yatak yapılırken öksüze el sürdürülmez. Mutsuzluğun, yeni evli çifte geçeceğine inanılır (KK21).

Çeyiz bayrağının tepesine soğan konulur. Bu soğanın uğursuzluğa iyi geldiği söylenir (KK39).

Çeyiz bayrağının tepesine nar konulur. Bu nar bolluk, bereket anlamına gelir (KK23, KK39).

Çeyiz bayrağının üzerine nazar boncuğu da nazar değmesin diye takılır (KK33).

Düğünü olan kişinin uğurunun, bekâr olan kişiye geçmesi için hazırlanan bayrak bekâr biri tarafından erkek evine asılır (KK28).

Çeyiz taşınırken nazar değmesin diye kız evinden alınan bir âdet tabak ve demir kaşık vurulur (KK12).

Gelinin peştemalini çıkarken orada bulunan bekâr kızlardan birine verilir. Bu uygulama, gelinin uğurunun bekâr bir kişiye geçmesi için yapılır (KK30).

Eskiden evin avlusunun önüne büyükçe bir ateş yakılması ile başlardı kına gecesi. Ateşin çevresinde insanlar eğlenirdi. Böylelikle yeni gelen gelinin nazardan korunması sağlanırdı (KK4).

Gaziantep'te gelinin kınasını mutlu-mesut birisi yakardı. Onun uğurunun geline geçeceğine inanılırdı (KK4).

Kına töreni içerisinde bulunan bazı inanışlara göre gelin ve damadın avucuna konan paranın yeni evli çifte uğur getireceğine inanılır. Bu paranın ömür boyu saklanması özellikle dikkat edilir. Diğer bir inanışa göre de kına yakılırken gelinin üzerine örtülen al yazması ise gelini kötülük getirecek şeylerden, nazardan, kem gözden korumak içindir.

Kına gecesinden bir gün önce yoğrulan kına bölünmez. Bölünen kınanın büyü için kullanılacağı düşünülür (KK31).

Kına yoğrulduktan sonra kalan su ise ayak basmayacak bir yere dökülür. Eğer dökülürse gençlerin başına bir şey geleceğine inanılır (KK31).

Kına yoğrulurken içerisine zemzem suyu koyulur. Bu suyun eve bereket, huzur getirileceğine inanılır (KK14).

Kınayı mutlu olan birisi yoğurur. Bu mutluluğun yeni evlenen çiftlere geçeceğine de inanılır (KK14).

Kınayı yoğururken içerisine biraz şeker koyarlar ki yeni evli çiftlerin ağzı tatlansın (KK14).

Kına yakılan yerde ilk öksüze kına yakılır. Öksüz olan kişinin mutlu olması istenir. Çünkü öksüz mutlu olursa evliliğinde mutlu geçeceğine inanılır (KK21, KK39, KK44).

Gelin kınasında ne kadar çok ağlarsa evlilik hayatında o kadar mutlu olacağına inanılır (KK15).

Geline bekâr sağdıç kınayı yakar. Bunun yapılma amacı gelinin kısmetinin, kınayı yakan kişiye de geçmesi içindir (KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK28, KK29, KK30, KK36, KK37, KK42, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Erkeğe bekâr sağdıç kına yakar. Kına yakılı parmağın üzerine para konur ve sarılır. Bunun yapılmasının amacı, damadın kısmetinin kınayı yakan kişiye geçmesini sağlamaktır (KK7, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK36, KK37, KK42, KK43, KK44, KK45, KK47, KK48, KK49, KK50).

Kınayı mutlu olan birisi yoğurur. Bu mutluluğun yeni evlenen çiftlere geçeceğine de inanılır (KK14, KK15, KK21, KK26, KK30, KK31, KK33, KK36, KK43, KK48).

Gelinin kınasından kim yakarsa kendine o kınanın şans getireceğine inanılır (KK15).

Düğün Sırası

Gelin baba evinden ayrılıp evine girerken gelinin kafasına yukardan okunmuş buğday, şeker vb. maddeler serpilir. Bunun amacı meyve gibi ağızları tatlansın, buğday kadar bereketli bir hayatları olsun gibi bir inanış vardır (KK3).

Gelin atla geliyorken arkasına bir erkek çocuk bindirilirdi. Bu o gelinin ilk çocuğunun erkek olması için yapılır (KK23, KK28, KK32).

Gelinin geldiği atın kuyruğundan kıl çekmek uğursuzluktur.

Düğün alaylarında bayrağı taşımaya görevli olan bir bayraktar vardır. Bu kişi süslenmiş olan bayrağın tepesine nar takıp yürürdü. Düğün alayı ile birlikte geldiklerinde bayraktar sopanın üzerinde duran narı geline verir. Gelin ise bu narı oğlan evinin damına atardı. Nar atmak, nar kırmak bereket anlamına gelirdi (KK4, KK23).

Köy yerinde yapılan ekmeğin ilk pişeninin yenmesi kocanın ölmesi anlamına gelir (KK29).

Resmî nikâh kıyılırken damadın ayağına basmak âdettendir. Damadın ayağına basan gelinin sözünün geçeceğine inanılır (KK11, KK12).

Gelin hazırlanırken beyaz duvak örtülmesine özellikle dikkat edilir. Bu saflık, temizlik göstergesidir (KK10).

Gelinin düğün bitiminde havaya attığı çiçeği tutan kişinin kısmetinin açıldığına inanılır (KK23).

Gelin evden çıkarken beyaz duvağın üzerine kırmızı bir duvak daha örterler. Bu da onu nazardan korumak amacıyla örtülür (KK10).

Oğuzeli'nde eskiden dul gelini ata bindirmezlermiş. Daha önceden yaşanmış bir olayda dul gelin ata bindiği için köye türlü felaketler gelmiş (KK11).

Resmî nikâh kıyılırken kim önce davranıp diğerrinin ayağına basar ise evde onun sözünün geçeceğine inanılır (KK11).

Gelinin düğün günü ayakkabısının altına isim yazdırıldığı zaman kısmetin açılacağına inanılır (KK11, KK12, KK23, KK25, KK27, KK33, KK48, KK49, KK50).

Gelin adayı içi şeker ve para dolu testiye kırma işlemi yapar. Amaç nazarı defetmektir. Bu gelenek kına gecelerinde yapıldığı gibi kayınvalide evine girmeden öncede yapılmaktadır (KK14, KK27, KK37, KK49, KK50).

Gelinin kucağına erkek çocuk verilirse gelinin erkek çocuk doğuracağına inanılır (KK15, KK21, KK48).

Gelin içeriye girerken damat dama çıkarak elma, şeker vb. yiyecekler gelinin üzerine doğru atılır. Gelinin yanındaki kişiler kendilerine uğur getirsin diye bunları alırlar (KK3, KK12, KK15, KK23, KK48).

Gelin baba evinden ayrılıp evine girerken gelinin kafasına yukardan okunmuş buğday, şeker vb. maddeler serpilir. Bunun amacı meyve gibi ağızları tatlansın, buğday kadar bereketli bir hayatları olsun gibi bir inanış vardır (KK3).

Gelin içeri girmeden önce kapının önünde bardağı tek seferde kırarsa gelinin evde sözünün geçeceğine inanılır (KK12, KK26, KK30, KK44, KK45, KK49, KK50).

Gelin kaynanası ve kayınbabasının kollarının altından geçer. Bunun sebebi söz dinlemeyi bilsin, saygılı olsun diye yapılır (KK15, KK23, KK26, KK30, KK36, KK48, KK49, KK50).

Gelin içeri girmeden önce nar kırar. Sebebi bolluk, bereket getirsin diye yapılır (KK9, KK14, KK23, KK26, KK27, KK30, KK33, KK48, KK49, KK50).

Kaynana gelinin ağzına bal sürer. Bu gelinin tatlı dilli olması için yapılır (KK15, KK23, KK27, KK36, KK43, KK48, KK49, KK50).

Kaynana içeri giren damat ve geline şeker yedirir. Bu ikisinin de ağızları tatlansın diye yapılır (KK26, KK34, KK47, KK48, KK49, KK50).

Gelinin kafasından aşağı kaynanası tarafından atılan şekerleri bekâr gençlere yedirmeye çalışırlar. Kızın bereketi, uğuru gençlere de geçsin diye yapılır (KK3).

Gelinin kafasına atılan yiyeceklerden gelin ne kadar yerse o kadar çocuğu olacağına inanılır (KK50).

Gelin kaynana evine geldiği zaman kafasından aşağı bulgur, şeker, ceviz atarlar. Bulgur atılmasının sebebi evlerine bereket gelsin diyedir (KK9, KK10, KK11, KK12, KK15, KK23, KK26, KK27, KK29, KK30, KK33, KK34, KK36, KK37, KK43, KK44, KK45, KK46, KK47, KK48, KK49, KK50).

Düğün Sonrası

Dinî nikâh kıyılırken açıp kapatılan bıçak kuyuya veya bulunmayacak bir yere atılırsa damat bağlanır (KK32, KK48, KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken birisi üç kere yüzüğünü çıkarıp çıkarıp takar ise damadın bağlanacağına inanılır (KK15, KK29).

Dinî nikâh kıyılırken kör düğüm atılırsa oğlanın bağlanacağı düşünülür (KK34).

Dinî nikâh kıyılırken ellerin bağlı olması damadın basiretinin bağlanacağı anlamına gelir (KK11, KK12, KK15, KK25, KK27, KK29, KK30, KK34, KK44).

Dinî nikâh kıyılırken damadın ayağının altına cin tırnağı tozu sürerlerse damat bağlanır (KK14).

Dinî nikâh kıyılırken bir yere düğüm atılırsa erkeğin basireti bağlanır (KK12).

Dinî nikâh kıyılırken makas açıp kapama işlemi yapılırsa oğlanın bağlanacağına inanılır (KK27, KK43, KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken erkeklerin çakı açıp kapatması engellenir. Bu işlem yapılırsa damadın bağlanacağı düşünülür (KK6, KK15, KK26, KK32, KK43, KK49, KK50).

Dinî nikâh kıyılırken açıp kapatılan bıçak kuyuya veya bulunmayacak bir yere atılırsa damat bağlanır (KK32).

Dinî nikâh kıyılırken yakınlarda dikiş dikilmesini, iğne batırılmasını istemezler. Bunun ile yeni evli çiftin bağlanacağı düşünülür (KK26).

Dinî nikâh kıyılırken sabunun üzerine iğne batırırlar. Bunu da ya bir kuyu ya da yeşermeyecek bir toprağa atarlar. Bunun sebebi yeni evli çiftin bağlanması içindir (KK43).

Saç kılından yapılan büyülerde de erkeğin erkekliği bağlanabilir ve gerdek gecesinde başarısız olabilir.

Gerdekten önce kabaklama yemeği yenilirse gerdeğin güzel geçeceğine inanılır (KK49, KK50).

Gerdek gecesinde iki rekât namaz kıldıktan sonra bol bol dua edilir. Gerdek gecesi günü yapılan duaların kabul olduğuna inanılır (KK12).

Gerdek gecesine girmeden önce kız koşarak evde bulunan ışıkları açarsa o evde kızın sözünün geçeceğine inanılır (KK2).

Gerdekten önce hazırlanan gerdek döşəğinin kenarına sedef koyarlar. Bu yeni evli çiftin günlerinin çiçek gibi güzel geçmesi amacıyla yapılır (KK15).

Gerdek gecesinde damat ceketini çıkardıktan sonra kız gelinliğini üstüne koyarsa kızın sözü geçer, tam tersi olursa o evde erkeğin sözünün geçeceğine inanılır (KK12, KK14, KK15).

Gerdekten önce damat kızın çorabını çıkarır. Sonra onu bir kâseye koyar. Gelin sonra o suyla evin her tarafına çorabın üzerine koyduğu suyla evin her tarafına serpiştirmiş ki nazar değmesin, araları iyi olsun şirin olsun diye yaparlar (KK12).

Bir kişi eğer evine bağlı değilse, eşi ile arası kötü ise bunlar için sıcaklık büyüü yapılır. Bu büyü yapılırken muska yazdırma, suyun içerisine belirli şeyler okuma veya yemeğine, içeceğine madde ekleme gibi yollara başvurulur (KK2).

Kişinin eşinden ayrılması, mutsuz olması istenirse bu kişiye kilit büyüü yapılabilir. Genellikle bu büyü yapıldıktan sonra kilit kör bir kuyuya atılır (KK2).

Bir kayınvalide oğlunu gelinden ayırmak istiyorsa onlara soğutma büyüü yapabilir. Bunu yaparken gelinin kişisel eşyalarından yararlanabilir. Geline ait bir tülbent, iç çamaşırı gibi bir eşya ile soğutma büyüü uygulanabilmektedir (KK2).

Kısmet kapama veya evli insanların huzurlarını bozmak için domuz yağı, şeytantırnağı, hayvan derisi vb. şeyler büyü için kullanılır (KK6).

Farklı bitkiler ile beraber hazırlanan cin tırnağı tozu yeni gelinin evinin belirli yerlerine serpilirse bunların bağlanılacağına inanılır (KK14).

Düğün öncesinde muskacı veya büyücülere yaptırılan bağlanma büyüünün kâğıdı yeni çiftin evinin gizli bir yerine veya kapısının önüne gömülürse bunların bağlanacağına ve mutsuz olacağına inanılır (KK14).

Gelinin kanlı bezi kaynanaya gösterilmez. Kaynana görürse kıskanacağına inanılır (KK50).

Gerdekten önce hazırlanan gerdek döşəğinin altına bir çakmak ve şeker atarlar. Bunun amacı birbirine şirin olsunlar birbirine ateşli olsunlar uzak olmasınlar diye yapılır (KK12, KK49, KK50).

Değerlendirme:

Kısmet açmak için yapılan üç cuma türbeye giderek bir kilit çevirme, makas açma, iplik-makara açma gibi işlemlerde günlük hayatta kullanılan ve daha çok demir içerikli bir gereçle, kutsal bir günün veya kutsal bir yerin güçlerini birleştirerek emeline kavuşmak amaçlanmaktadır. Bir yandan demir anahtarın/makasın açıcı fonksiyonu ile bu fonksiyonu kendi üzerine geçirmek isterken bunu kutsal bir zaman ve mekânda yapıyor oluşu işi dinsel kudreti üzerinde toplamak istemektedir. Bu işlemler yapılıyorken de genellikle üç kez tekrarlanan ‘Bahtım/kısmetim açılsın’ sözünün tekrarı ile de anlam kuvvetlendirilmek istenmektedir.

Gelinin ayakkabısının altına isim yazmak, gelinin duvağına kol sürmek, gelin teli almak, nişan kurdelaşından saklamak gibi yapılan işlemlerde de parçanın (yani gelinin) başına gelen tahtın ve uğurun bütünü (evlenemeyen insanların) de başına geleceği inancı yatmaktadır.

Kız istendiği veya söz kesildiği zamanlarda uygulanan birtakım pratiklerde de kızı ve ailesini razı etme, fazla eşya istenmemesi için ağızlarını bağlama gibi hedefler vardır.

Kız istemeye gidilirken veya söz kesimde başlık konuşulacağı zaman düğüncülerin ceplerinde eşek boku taşımaları görülmektedir. Bu örneğe benzer bir örnekte kız istemeye giderken kızın ağız dili bağlansın diye kapının önüne makas kapama işlemi yapılmaktadır.

Gelinin yeni evine geldiği zamandada yapılan birtakım pratiklere bakıldığı zaman daha çok gelinin yeni evine alışması, söz dinlemesi, büyüklerine saygıda kusur etmemesi, kocasına karşı saygılı olması vb. isteklerinin amaçlandığı görülür.

Gelinin yüzüne ayna tutulması, gelinin evinin önüne geldiği zaman kaynana tarafından testi kırılması gibi uygulamalarda amaç onu istenilen biçime sokmak ve gelini etkilemektir.

Gelin geldiği zaman ağzına bal çalınması, gerdekten önce tatlı şeyler yenmesi, gerdek yatağının dörtkenarına şeker konması vb. uygulamalardan da görüleceğe üzere burada amaç gelin ve güveyinin birbirine şeker görünmesini sağlamaktır. Bunun içinde tatlı maddelerin kullanılması analogik bir bakış açısidir.

Gerdek gecesinde gelin ve bilhassa damadın bağlanması için yapılan düğüm atmak, iğne batırmak, çakı ve makas kapatmak, kilit çevirmek vb. uygulamalarda da amaç analogi mantığı ile kişiyi çaresiz bırakmak istenmektedir. Bir şeyin bağlanması, düğümlemesi ve kapatılması ile kurulan bağ erkeğin gerdeğe girememesi ile ilişkilendirilmiştir. Aynı şekilde bir düğümün çözülmesi, makasın açılması ve batırılan iğnenin yerinden çıkarılması işlemi de erkeğin gerdeğe girebilmesi ve rahat hareket edilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu pratiklerin genelinde analogik düşünce vardır. Bıçak/makas/kilit gibi eşyaların fonksiyonunda kapama-açma mekanizmaları bulunduğu için bu işlem ile gerdek esnası ilişkilendirilerek uygulanmaktadır. Tabi bu işlemlerin yapılması içinde daha çok dinî nikâh günü veya gerdek gecesini seçilmektedir. Çünkü bu zamanlar kişiler için dileklerin kabul olduğu, Allah katında karıkoca oldukları geçiş zayıf anları temsil etmektedir. Bu yüzden bu kara büyülerin zararından korunmak için nikâh günü ve yerinin insanlardan gizlenmesi gerekmektedir. Bir başka korunma yöntemi ise karşı tarafın elindeki güce aynı güç ile karşılık vermektedir. Örneğin: Güveyinin gerdek gecesinden önce bir kilit yakınları tarafından kapatılarak güveyinin gerdeğe girme anı beklenir. Gerdek gecesinde ise dualar eşliğinde kilit açılır. Böylelikle damat ve gelin korunmuş olur.

Damat ve gelinin bağlanması durumunda da birtakım büyüsel işlemlere başvurulur. Burada olan mantık ise evde kapalı olan kapıları açmak, evde olan düğümlemiş şeyleri çözmek, kilitli olan şeylerin kilidini açmak gibi bir şeyi zıttı ile çözümlemek amaçlanır. Hocaya götürüp okutturmak ve korunmak için muska yazdırmakta çözüm yollarından birisidir.

2. 6. Gaziantep'te Düğün İle İlgili Sözlü Kültür Ürünleri

2. 6. 1. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri bir milletin ortak bilincinde oluşmuş inci değerindeki sözleridir. Atasözleri o toplumun yaşayışını, bilincini, kurallarını ve yasaklarını barındıran,

belirli bir zaman içerisinde yoğrularak gelen, nesillerden nesillere düsturlar yoluyla aktarılan kısa özlü sözlerdir.

Atasözlerini diğer halk edebiyatı ürünlerinden ayıran önemli bir fark kullanım biçimidir. Atasözleri bağlama göre kullanılarak şekil almaktadır. Bağlam fonksiyonu atasözünün gerek anlamına gerekse de muhtevasına etki etmektedir. Bu konuda Artun şunları söylemiştir:

Atasözleri kalıplaşmış, klişe haline gelmiş sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan, donmuş bir biçimdir; sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz. Atasözleri kısa ve özündür. Az sözcükle çok şey anlatılır. Atasözlerinin çoğu bir iki cümledir. Daha uzun olanları azdır. Cümlelerde en çok geniş zaman kipi, bazen de (öğüt atasözlerinde) emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda ya geniş zaman ya da emir anlamı gizlidir (Artun, 2012, s. 152).

Deyimler ise Ömer Asım Aksoy tarafından şöyle tanımlanmıştır: “Deyimleri çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları’ olarak tanımlamıştır (Aksoy, 1988, s. 49).”

Atasözleri gibi deyimlerde halkın yaşayışından derin izler taşımaktadır. Soyut olan şeyleri somutlaştırmak amacıyla kullanılan deyimler Türk halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Atasözleri bizim kültürümüzde olduğu gibi diğer Türk boylarında da çok önemli bir yapıya sahiptir. Nesilden nesile aktararak gelen atasözleri halen varlıklarını korumaktadırlar.

Atasözleri terimi Türk dünyasında farklı isimlendirmeler ile karşımıza çıkmaktadır. Aydın Oy bu konuda şu bilgileri vermiştir:

Aydın Oy, Türk kültür coğrafyasında atasözleri karşılığı olarak kullanılan terimleri şu şekilde sıralamıştır: “Çuvaşlarda ‘cumak’, ‘samah’, ‘oranlama’; Altaylarda ‘ülger-comak’; Kazan’da ‘eski söz’; Kırım’da ‘kartlar sözü’, ‘hikmet’; Doğu Türkistan’dan Kırım’a uzanan sahada ‘makal’; Türkistan, İran ve Afganistan’da ‘nakıl’; Doğu Türkistan’da ‘tabma’, ‘ulular sözü’; Kerkük’te ‘darb-kelam’, ‘emsâl’, ‘cümle-i hikemiyye’, ‘deme’, ‘demece’, ‘deyişet’, ‘eskiler sözü’ (Oy, 1991, s. 44).

Atasözleri Türk halk kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Hayatın içerisinde unsurları bünyesinde barındıran atasözü dilden dile yayılarak geldiği gibi yazılı olarak da Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügat’it Türk adlı eserinde karşılaşırız.

Gaziantep Halk Kültüründe Deyimler ve Atasözleri

Gaziantep halk kültüründe türkünün, uzun havanın, halk hikâyesinin yeri ne

kadar önemli ise atasözü de aynı öneme sahiptir. Burada yaşayan insanlar bağlamı içerisinde bir olayla ilgili hemen bir atasözü söyleyip onu açıklama gayreti güderler.

Gaziantep halk kültüründen konumuz ile ilgili derlediğimiz bazı atasözleri şunlardır:

1

“Bir koltukta iki karpuz taşınmaz” (KK1)

Bu atasözü bağlamına göre farklı anlamlar taşısa da iki evlilik yapan insanlar için de sıkça kullanılmaktadır. Günümüzde tek eşli evlilikte bile birçok sorunla uğraşan ve hayat mücadelesi veren insanların iki evlilik yaptıkları zaman daha çok sorunla karşılaşacaklarını anlatma amacıyla kullanılır.

2

“Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.”(KK26, KK44)

Türk kültüründe anne rolü o kadar önemli ve kutsaldır ki türkölere, manilere hatta atasözlerine bile konu olmuştur. Annesi misafirperver olan, iyi niyetli olan ve herkes tarafından sevilip saygı ile karşılaşılan kişinin kızının da kendisi gibi olacağına ve aynı değerleri göreceğine inanılır. Bu yüzden eskiden kızı görmeden önce annesi hakkında araştırma yapıp annesi üzerinden kızı değerlendirme ile işe başlanılmış.

3

“Aslan alırsan goç doğurur, keçi alırsan cebiş doğurur” (KK26)

4

“Niçe kız, öyle gelin” (KK27)

Bir kız bekârken nasılsa evlendiği zamanda öyle olur anlamında kullanılır.

5

“Gelinlik ile girdiğin evden kefenin ile çıkarsın” (KK27)

Eski zamanda baba evinden çıkan gelinlere söylenirmiş. Koca evinden baba evine dönmek ayıp olarak düşünüldüğünden bu söz kullanılmış.

6

“Vardığın yer bir gözünü kırpyorsa, sen iki gözünü kırp” (KK27)

Yeni evlenip gittiğin evde her kusuru görme diye söylenen bir sözdür.

Evlenmeden önce nasihat amacı ile söylenir.

7

“Akraba yetişene kadar komşu yetişir.” (KK14)

Türk gelenek ve göreneklerinde komşunun yeri bir başkadır. Bunlar düğün törenlerinin her aşamasında görülür. Komşu ev sahibine daha yakın oturduğu için her işe önce o koşar anlamında söylenen bir sözdür.

8

“Konu komşu olmasa tek taş duvar olmaz” (KK23)

Düğünlerde her şey el birliği ile yapılır. Tek başına ev sahibi belirli bir yere kadar yapabilir. Burada komşuların devreye girmesi ile işler kolaylaşır.

9

“Kıza kızken bakma gelirken bak, gelirken bakma beşik ardında bak.” (KK15, KK27)

Kız gençken alımlı ve güzeldir. Sen bu kıza gelin olduğunda tekrar bir bak ve değerlendir. Ama asıl değerlendirmeyi kız doğum yaptıktan sonra bak anlamında kullanılan bir sözdür.

10

“Elin kapısı adamı ırbığın bol ağzına koyar dar ağzından çıkartır.” (KK15)

Bir kız evlenmeden önce güzel ve alımlıdır. Babasının evinde rahat yaşar. Fakat evlendikten el kapısına geldikten sonra zorluk görür.

11

“Kalburcu kızı hatun olmaz, dilense de karnı doymaz.” (KK18)

Bu atasözü benim derlediğim bir masalda bağlamına göre olaya özetleme mahiyetinde kullanılmıştır. Bağlama göre seçeceğin kızın kim olduğuna, kimlerden olduğuna dikkat etmek ve dengi dengine kız almanın önemini belirtmiştir.

12

“Emmioğlu attan indirir.” (KK10, KK15, KK22, KK23, KK25, KK26, KK39, KK44, KK49, KK50)

Geleneksel kültürümüzde gelinin bir yabancıya gitmektense akrabalar tarafından evlenmesi daha makul görünürdü. Bu yüzden başka biri ile evlenecek olan gelini amcasının oğlunun yani akrabalarının attan indirip kendisine eş etme hakkının bulunduğunu söylemek maksadıyla kullanılır.

13

“Anasının bahtı kızına” (KK10)

Bir anne nasıl bir evlilik yaşamı geçirdiyse kızının da o yaşam ile karşılaşacağı düşünülmektedir. Soyaçekim mantığı ile kızın hayatının annesinin hayatından pek farklı olduğu düşünülemez.

14

“Kadının fendi, erkeği yendi” (KK2)

15

“Adamı, rezil eden de vezir edende karısıdır.” (KK2)

16

“Bekârlık sultanlıktır.” (KK1)

Aile sorumluluğundan kaçarak başıboş ve özgür yaşamayı seven insanların sık kullandığı bir sözdür.

17

“Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden al” (KK37)

18

“Yem yemeyen at, söz dinlemeyen evlat, ana evini unutmayan avrat, avrat olmaz.” (KK37)

19

“Gelin eşikte, oğlan beşikte” (KK1)

Gelin eve gelir gelmez çocuk hazırlıklarına başlanması gerek anlamındadır. Eve gelen bir kızıdan beklenen bir oğlan çocuğu doğurup evin soyunun devamını sağlamaktır.

20

“Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla” (KK1)

Gelinine direkt söylemek istemediği sözü kızı üzerinden gönderme yapmaktır. Mesaj içeriği olan bu atasözünün söylenmesi ile gelin adayı sözün kendisine söylendiğinin farkındadır.

21

“Oğlan evi peynir, kız evi bıçak” (KK39)

22

“Bayan kısmının tavuk cücüğü kadar aklı olur. Davul tom diyince o da gider.” (KK44)

23

“Ekinci kızı iş tutsun ırgalaya ırgalaya, al civelek kızını iş tutsun gırganı gırganı” (KK15)

Eskiden iş yapmasını bilen, büyüklerine hürmet eden kızlar tercih sebebi iken cilve yaparak iş yapmayan kızlar çok tercih edilmezmiş. Bundan dolayı da bu söz söylenmiştir.

24

“Üveye etme, özünde bulursun; geline etme, kızında bulursun.” (KK1)

Öz evladı olmayan birine yanlış hareketler yapma ki ilerde aynı duruma kendi evladında düşmesin. Gelin diye evine getirdiğin insana da iyi davran ki kendi kızında evlendiği zaman iyi insanlara düşsün anlamında kullanılır.

25

“Çam ağacından odun olmaz, aptal kızdan avrat olmaz.” (KK18)

Çam ağacının dallarından odun olmayacağını herkes bilir. Buna karşılıklıta aptal kızdan kadınlık etmesi beklenemez. Her şey kendine uygun yerde değerlendirilirse uygun olacağını söylemek için kullanılan bir sözdür.

26

“Nikâhta keramet vardır.” (KK39)

Evlenince aralarında bir sorun olabileceği düşünülen çiftlerin evlendikleri zaman nikâhında etkisiyle birbirlerine ısınacağı ve sorun olmayacağı anlamında kullanılır.

27

“Tabanların paralanasıya ara, kıyamete kadar dinlen” (KK19)

Eski zamanda evlilikler çoğunlukla görücü usulü ile yapılmaktaydı. Burada kızı gören ve o kızın oğluna uygun olup olmadığına karar veren kişi kaynanadır. Bundan dolayı en ufak hata yapmayıp kendilerine uygun kız bulmak için çokça kız hakkında malumat almaya özen gösterirler. Kendilerine uygun kız buldukları zaman ölünceye kadar rahat edeceklerine inanılan kimseler kız seçiminin önemini bu söz ile anlatırlar.

28

“Kız evi bir değirmendir, arı da gelir darı da” (KK1)

Kız evine görücü olarak birçok aile başvurmaktadır. Gelenlerin kim olduğuna bakmadan aynı ikramı ve misafirperverliği göstermek âdettendir.

29

“Kurt ulusundan gördüğünü işler” (KK42)

Evlenilecek kız veya oğlanın her şeyi ailesinden öğrendiği ve ne öğrendiyse onu da kendi hayatında uygulayacağı anlamına gelir.

30

“Kızın gönlüne bıraksan ya davulcuya varır ya da zurnacıya” (KK30)

Evlilik işinde evlenecek olan kızın istekleri eski zamanda pek bir anlam ifade etmezdi. Onun yapacağı seçimlerin kendi ailesine uygun olmayacağına inanılırdı. Bu yüzden yanlış seçim yapacağına inanılan genç kızlar için bu söz kullanılmaktadır.

31

“Yuvayı dişi kuş yapar.” (KK10)

Aile birliği içerisinde birleştiren, eksiklikleri gören ve gideren kadındır. Bundan dolaydır ki kutsallık atfedilen evlenme geleneğinde yuvayı yapma, düzenleme, toplama işlemi için kadın görevlidir.

32

“Gelin altın köşk getirmiş,  kmış kendisi oturmuş” (KK10)

Herkes kendi getirdiği eşyadan sorumludur. Gelinin getirmiş olduğu eşyaların sözü kimseyi ilgilendirmez.

33

“Erkek sel, avrat g l” (KK10)

Aile kurumunda kadın birleştirme, eksikleri giderme ve elinde olanın kıymetini bilip aileyi koruma görevi üstlenir. Erkek ise kadına göre biraz daha savurgan davranabilir. Bundan dolayı evlilik içerisinde kadının üstlendiği fonksiyon daha fazladır.

34

“Düğün elle, harman yelle olur” (KK10)

Düğün dernek işleri törenler ile yapılmakta olduğu için burada eş, dost ve akrabanın önemi çok fazladır. Bu kişilerin dayanışması ve yardımı ile düğünü şen hale getirmek önemlidir. Gene aynı şekilde harmanın olması, kalkması içinde yele ihtiyaç vardır.

35

“Kız beşikte, çeyiz bucakta ” (KK9, KK30, KK37, KK39)

Toplumumuzda kız çeyizinin çok önemli bir yeri vardır. Bundan dolayı anneler daha kız çocukları küçük yaştayken çeyiz hazırlığına başlar.

36

“Otu  ek, köküne bak” (KK28)

Eskiden asalet aranırdı. Bir kız veya oğlan alınacaksa önce soy- sop araştırması yapılırdı.

37

“Yorgan kalkmadan döşek kalkmaz” (KK28, KK34, KK43)

Evlenmelerde eskiden sıra gözetme vardı. Büyük olan evlenmeden küçük olanın evlenmesine müsaade etmezlerdi.

38

“At gudu mu, it gudu mu, avrat gudu mu” (KK10, KK26)

Gudum kelimesi Gaziantep halkı arasında uğur, şans anlamında kullanılan bir kelimedir. Bir kadın eve geldiği zaman uğuru ve şansını beraberinde getirir. Toplumumuzda erkekler için at, avrat ve silah çok önemlidir. Bunların onlara uğur getirdiğine inanırlar.

39

“Avrat malı, kapı mandalı”(KK10, KK26, KK37, KK44, KK49)

Gelinin anne evinden getirmiş olduğu eşyaların çok fazla dillendirilmesinden rahatsız olanlar bu tabiri kullanır.

40

“Gelin övünür, kaynana dövünür” (KK10)

Gelin kaynana ilişkisinin yıllar süren çekişmesinden doğan bir tabirdir. Gelin kendisini övmekten; kaynana ise onu yermekten, onu aldığına pişman olup dövünmekten hiç usanmaz anlamında kullanılır.

41

“İki güzel, bir yastığa baş koymaz” (KK10)

Hem gelin hem de erkeğin birbirine denk düşmesi durumu çok nadirdir anlamında kullanılır. Birisinden birisi daha güzel ve daha fazla olumlu yönü bulunur anlamında halk arasında kullanılır.

42

“Oğlan babadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçi biçmeyi” (KK30)

Aileden alınan dersler ile hayatlarını yeni birleştiren çiftlerinde benzer şekilde hayatlarını sürdürecekleri ifade edilir. Herkes aile kurumunda aldığı terbiye ile bunu yeni evinde uygulayacaktır.

43

“Avradı boşayan topuğuna bakmaz” (KK10)

Eski zamanda gelin bakmaya gidenler gelinin bileğine, topuğuna, tırnağına bakarlarmış. Burada gelinin biraz heybetli olması, güçlü kuvvetli olması gibi istekler devreye girmiş. Eğer topuğuna bakarak bir gelini seçtiysen anlaşılmayıp boşandıktan sonra onun tekrar topuğuna bakmanın anlamının olmadığı ifade edilir.

44

“Bizim gelin bizden kaçar. Başını örter kışını açar” (KK49)

Bu atasözü gelinlerinden şikâyetçi olan kaynanalar tarafından söylenir. Gelinle arasının iyi olmadığını belirtmek üzere tercih edilir.

45

“Kız anadan görür biçi biçmeyi, oğlan babadan görür sofrayı kurmayı” (KK27)

46

“Arvat malı kapı mandalı. Gelir değer, gider değer kafana” (KK44)

Kız tarafından gelen eşyaların veya paranın daha sonra laf olduğunu belirtmek için söylenen bir sözdür.

47

“Kızın tahtını yaparsın ama bahtını yapamazsın” (KK37)

Kızına ait çeyizi yaparsın, tüm masraflarını görürsün ama onun gittiği yuvada mutlu olup olmayacağına karışamazsın.

48

“Kaynanaların kaynana olduğu zamanda gelin oldum, gelinlerin gelin olduğu zamanda kaynana oldum.” (KK2)

Eski zamanda kaynanalar gelinlerine sert davranıp onlara hükmetmeye çalışmış. Onların devrinde gelin olmak zormuş. Bunu yaşayan kişi o devirde gelin olmuştur. Fakat bu kişiler kaynana oldukları zamanda devir gelinlerin devri olmuştur. Bu sefer gelinler kayınvalidelerine hükmetmeye çalışmışlardır. Buradan anlaşılan bu insanların yüzü hiç gülmemiştir.

49

“Gelin, kaynana toprağına çeker.” (KK2)

Gelin ve kaynanalar her ne kadar zıt kişilikler olarak görülse de kaynana ile gelin birçok yönden birbirlerine benzer. Bu benzerliğı bulan kişiler tarafından halk arasında kullanılan bir tabirdir.

50

“El kapısı, hâkim kapısı.” (KK50)

El kapısında görülen muameleler baba evinde olan muamaleye benzemez. Gelin geldiğın evde daha fazla dikkat etmen gerekli diye nasihat içeren bir sözdür.

51

“Kız olsun, topuğı düz olsun.” (KK50)

Kız bakmaya giderken topuğın temiz olmasına Gaziantep ilinde çok dikkat ederler. Bunun için kullanılan bir sözdür.

52

“Armudu taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden al.” (KK50)

Abileri olan bir gelin adayı daha korunaklı yetişmiştir. Hareketlerinde abisi olmayanlara göre daha fazla kısıtlama bulunur. Bu da oğlan tarafı için istenilen bir şeydir.

53

“Gelin atta, buyruk hakta” (KK50)

Gelinin babasının evinden çıkana kadar başına neler geleceğı tam anlamıyla bilinemez anlamındadır.

54

“Elkızı ekmeğın ortasını yer.” (KK50)

Elkızı diye tabir edilen kişi yeni gelindir. Yeni gelin her şeyin en kıymetlisine sahip olur anlamında kullanılır.

55

“Barmağına bakma tahtına bak, Çık yukarı bahtına bak.” (KK50)

56

“Bekâra karı boşamak kolaydır.” (KK2)

Bekâr insanlar evliliği çok basit bir olay olarak görebildiği için boşanmanın da çok kolay olduğunu düşünür. Halk arasında bekârların bu davranışını iğnelemek için bu tabir söylenir.

57

“Gelin ata binmiş, ya nasip demiş.” (KK2)

Gelin at üzerinde gidiyorken ne ile karşılaşacağını tam olarak bilmediği için bu kelime söylenir. Nasibinde ne var ise onunla karşılaşacağına inanır.

58

“Avrat var cingili fistan, avrat var bağdan bostan, avrat var külden pastan” (KK54)

Bazı kadınlar vardır süslü giyinir. Düğüne gider, misafirliğe gider. Çocuğuna ve kocasına karşı ilgisizdir. Külden pastan kadın, kocasının getirdiğinin kıymetini bilmez. Hiçbir şey umrunda olmaz. Fakat bağdan bostan kadın; evine, eşine bağlıdır. Kocasını getirirse onu kabul eder, hayatını devam ettirir.

Deyimler ise halkın genel ruhunu yansıtan, soyut kavramları somutlaştıran bir kültür ürünüdür. Atasözünde olduğu gibi deyimlerde de kullanılan bağlam çok önemlidir. Halk ağzından ve yazılı kaynaklardan öğrenilen deyimlerden bazıları şunlardır:

1

“Kazıklı’dan gelin gelmiş gibi somurtmak.” (KK10)

Eski zamanda köyden köye gelin gidermiş at üstünde. Bu kızda Kazıklı denilen bir köyden at üstünde epey yol giderek kayınvalidesinin evine gelmiş. Yorulduğu içinde yüzünü somurtmuş. Bundan dolayı yüzünü asan herkese böyle denirmiş.

2

“Ağzını aramak” (KK19, KK23, KK30)

Ağzını aramak değimi farklı anlamlarda kullanıldığı gibi kız bakma, kıza görücü gitme evrelerinde de sıkça kullanılmaktadır. Oğluna kız arayan kaynana veya erkek tarafından büyükler herhangi bir kıza bakmaya gitmeden önce kızın evlenmeye gönlünün olup olmadığı amacıyla ağzını arama işine girerler. Kızdan gelecek bir cevap üzerine kıza bakmaya veya düğür olmaya gidilir.

3

Ayağı düşmemek (KK47)

Gaziantep’te bir kız istemeye gidildikten sonra o aile içerisinde herhangi bir felaket, ölüm vb. gerçekleşirse bu kızın uğursuz olduğuna inanılır. Bunun içinde “Bu kızın ayağı bize düşmedi” denir.

4

“İki başlı görmek (KK37, KK44)”

Düğünün kız tarafına ait masraflarında dâhil bütün masraflarının erkek tarafından karşılanmasıdır.

5

“Eşeğin çorunu yapmak” (KK15)

Eski zamanda bir anne baba her gün eşeğin kaldığı yerin orda oturup oğlanı evlendirmek için konuşuyorlarmış. “Hangi kıızı alsak, nasıl alsak” diye. Bunu da oğulları uzaktan dinliyormuş devamlı. Bir gün anne ve babası bu konuyu konuşmamış. Sabah oğlan kalkıp niye eşeğin corunu (cor: Laf, dedikodu) yapmadınız demiş. Bu olayın üzerine de bu tabir çıkmış.

6

“Başını bağlamak” (KK15, KK25)

Başını bağlamak deyimi genellikle flörtleşme evresinde olan iki gencin artık bu işi resmiyete dökerek dışarıdan gelecek olan düğürcülere engel olması anlamında kullanılır. Başı bağlı olan kıza veya oğlana düğürcünün gitmesi hoş karşılanmaz. Çünkü onun seçimi ve yeri yurdu bellidir artık.

7

“Adını koymak” (KK1)

Adını koymak deyimi belirli bir aşamaya gelmiş olan ilişkinin artık söz, nişan gibi aile arası resmiyete dönüşmesini sağlama amacıyla kullanılır. Sevgili olan iki gencin bu işin adını başka insanlara görünür kılması amaçlanır.

8

“Gelin almak” (KK10)

Damada bir eş almak veya gelin adayını babasının evinden getirmek anlamlarında da kullanılır.

9

“Gelin gibi süzölmek” (KK10)

Geline yakışır biçimde hareket edip, nazlı davranmak.

10

“Gelin gitmek” (KK10)

Bir aileye gelin olurken gelin gitmek deyimi sıkça kullanılır.

11

“Gelinlik yapmak” (KK7, KK31, KK44)

Aile büyüklerinin yanında konuşmamak anlamına gelir. Saygısından ve çekinmesinde kaynaklı olarak kayınbaba, kayını ve kayınvalidesinin yanında söze karışmayan onlarla beraber aynı sofraya oturmayan gelinlerin uyguladığı bir gelenektir.

12

“Kendi kendine gelin güveyi olmak” (KK10, KK39)

Karşı taraftaki insanın ne düşündüğünü önemsemeden kendi kararıyla işi olmuş bilmek anlamında kullanılır.

13

“Gelinin çiftesi vurmak.” (KK15, KK23)

Gelin uğurlu geldiği zaman söylenen bir sözdür.

14

“Evde kalmak” (KK23, KK25, KK26)

Kısmeti kapalı olan, uzun süre evlenemeyen kız ve erkek için kullanılır. Evde kalan kişiler bir an önce evlenip yuvalarını kursunlar diye birtakım dinsel-büyüsel işlemler yapılır.

15

“Alnına gün doğmak” (KK10)

Bahtının açılması anlamında kullanılır. Bir eve kız bakmaya görücü geldiği zaman kullanılan bir deyimdir.

16

“Kişiye varmak” (KK10, KK37)

Birisi ile evlenmek anlamında tercih edilen bir deyimdir.

17

“Baş göz etmek ” (KK10)

18

“Appisi başına” (KK47)

Gaziantep geleneksel halk kültüründe çok sık kullanılan bir deyimdir. “Darısı, kısmeti seninde başına olsun” anlamında kullanılır.

Değerlendirme:

Atasözlerinin ve deyimlerin topluma öğüt verme-yol gösterme fonksiyonunun dışında Türk ailesine şekil verme, sosyo-kültürel hayat şartları ile nasihatlar da bulunma gibi görevlerinin de olduğu görülmektedir. Yapılan derleme çalışmalarından çıkarılan sonuca göre:

- Ailenin kurulmasını önerme (Evlenen ile ev alana Allah yardım eder)
- Evliliklerin geciktirilmeden yapılması (Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır)

- Aile büyüklerinin müdahalesi ile doğru eşi seçme (Kızı keyfine bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya kaçır)
- Ailelerin arasında olması gereken denge (Davul bile dengi dengine)
- Kadının aile içerisindeki rolü (Yuvayı dışı kuş yapar)
- Kadının doğurganlık rolü (Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün)
- Aileler arasındaki soy-sop meselesi (Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al)
- Gelinin uğurlu olup olmaması (Gelinin çiftesi vurmak) ve daha birçok örnekte olduğu gibi atasözleri ve deyimlerin bizlere rehberlik ettiğini görmekteyiz.

2. 6. 2. Dualar ve Beddualar

Eski Türk geleneğinde alkış ve kargış diye isimlendirdiğimiz dua ve beddualar toplumun değer yargılarını, öfkelerini ve sevinçlerini içeren ve millî karakterinden izler bulduğumuz bir türdür. Bu konu hakkında Şükrü Elçin şunları söylemiştir:

Şükrü Elçin ise duaları, “İnsanın kendisi ile içinde yaşadığı maddi refah ve manevi saâdetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrıya bir hitap, bir sesleniştir.” şeklinde tanımlamıştır. Elçin, duaların ilkel toplumlarda “inanç, sihir ve büyülerden beslenen duaların, sağlık ve hastalık hallerinde mahsulün bereketli olmasında, yağmurun yağmasında, tehlike ve felâketin mal ve mülke gelmemesinde; doğumdan ölüme kadarki bazı merasimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müspet dileklerin ruhi ve fikri ifadesini dilde kazandığını” ifade etmiştir. Yine Elçin’in ifadesiyle Türk kültüründe dualar, Şamanizm, Budizm ve maniheizm kültür evrelerini aşarak İslâmiyet ile yeni bir boyut kazanmıştır (Elçin 1981, s. 724).

Türk dünyasında alkış terimi için farklı isimlendirmeler yapılmaktadır. Bu konu hakkında Yıldız şöyle bilgi vermiştir:

Türk dünyasında dua sözcüğü Türkiye ve Kırgız Türkçesinde “alkış”; Azerbaycan, Kumuk, Şor Türkçesi’nde “algış”, Saha/Yakut, Kazak Türkçesinde “batasöz, algıs”, Uygur Türkçesinde “alkış”; Kazan Tatar Türkçesinde “alkaş”, Özbek Türkçesinde “alkış”, Karatay-Balkar Türkçesinde “algış” şeklinde geçer. Türkmencede “alkyş” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Yıldız, 2001, s. 124-125).

Türk dünyasında kargış terimi için farklı isimlendirmeler yapılmaktadır. Buna örnek olarak:

Kargış sözcüğü Azeri Türkçesinde “gargış”, Kazaklarda “quargış”, Özbek Türkçesinde, “kargış”, Tatarlar arasında “quargış”, Türkmence’de “gargış” ve Uygur Türkçesinde “ga(r)ğış” şeklinde kullanılmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Terimleri ve Kavramları Sözlüğü IV, 2004, s. 61).

Türk toplumunda olduğu gibi Türk dünyasında da kendine çok önemli bir

yer bulan Dede Korkut hikâyelerinde de sıkça geçen dua ve beddua örneklerine rastlamaktayız. Örneğin:

Yöm vereyim hanum:
Yırlü kara tagun yıkılmasın,
Kölkelüçe kaba ağacın kesilmesin,
Kamın akan görklü suyun kurumasun,
Kanatların uçı kırılmasın,
Kadir seni namerde muhtaç itmesün,
Çapar iken ağ boz atun büdrimesün
Çalışanda kara polat öz kılıcın gedilmesün

Allah viren ümidün üzilmesün (Kaya, 1997, 99-121)

Azerbaycan Türklerinin düğünlerde icra edilen bir alkış örneği:

Ayranın duzlu olsun,
Duz tökün, duzlu olsun.
Gelin goşa garısın,
Oğullu, gızlı olsun (Yoloğlu, 1999, s.22).

Kırgız Türklerinde yeni eve gelen geline yapılan ise dua şöyledir:

Kayın babanı hanın gibi gör
Kayın ananı canın gibi gör
Dinleyerek her sözün
Her tarafın iyi gör
Söylenen tavsiyeleri
Güneşin doğması gibi gör
İçecek, yiyeceklerin
Oturacak döşeğin
Giyecek elbisesin dedirtmeden hazırla
Kayın abla kardeşin
Kendinînkinden yakın bil
Kızından da değerli ol...
Değişmeden isteğin
Kocan olsun direğin

Doğru konuş temiz ol...

Gittiğin yerde yavrum

Baht mutluluk yerleşsin (Jumabayev, 2006, s.214).

Tuvalarda da gelin indirilmesini ardından alkış yapılır. Örneğin:

Ezerteenin çıra bolzun, urum.

Edilenin möngün bozlun, urum.

Baştanganın rnarınık bozlun, urum.

Bastırğanın sayak bozlun, urum.

Torga deg şokar bol, urum.

Torla dep öörlüg bol, urum.

Mannap çetpes kodannıg bol, urum.

Magadap çetpes maldıg bol, urum.
(Kenin- Lopsan, 1998, s.304)

Eyerlediğin rahvan olsun kızım,

Sahip olduğun gümüş olsun kızım,

Öncü atın yürüyüşlü olsun kızım,

Yürüyenin rahvan olsun kızım.

Ağaçkakan gibi süslü ol kızım.

Keklik gibi eş dostlu ol kızım.

Koşarak dolaşılamayacak ağıllı ol kızım.

Şaşılacak kadar çok mallı ol kızım.

Dua ve beddualar Türklerin hayat görüşlerini, sevinçlerini, iyi dileklerini ve üzüntülerini içeren bir sözlü anlatım türüdür. Halk arasında artık günlük konuşma dilinde de kendine çok fazla yer bulması onun çok fazla unutulmamasına imkân tanımıştır.

Gaziantep Halk Kültüründe Dualar ve Beddualar

Bu sözlü anlatım türü icraya bağlı olmadığı için bağlamdan ayrı düşünülemez. Bağlamına göre kullanılarak kendine yer bulur ve karşı tarafa olumlu veya olumsuz tepkisin gösterme imkânı sağlar.

1

“Allah pişman etmesin” (KK1)

Olumlu bir amaç için söylenen bu dua farklı bağlamda farklı anlamlar ihtiva etse de düğün geleneği içerisinde de sıkça kullanılmaktadır. Genellikle bir söz, nişan takıldıktan veya düğünden sonra iki tarafında hayırlısını dilemek amacıyla Allah pişman etmesin diyerek dua edilmektedir. Hayırlı bir işe girişildiği için devamının da böyle olmasını dilemek maksadı ile sıkça kullanılmaktadır.

2

“Allah sevdiğine kavuştursun.” (KK1)

Birbirini seven iki gencin birleşmesi ümidiyle söylenen bir duadır ve halk dilinde sıkça kullanılır.

3

“Allah kıymetini bilen eline düşürsün.” (KK42)

4

“Allah evinize dirlik, düzen versin .” (KK43)

5

“Telli, duvaklı gelin olasın” (KK1)

6

“Allah bir yastıkta kocatsın” (KK11, KK12, KK26, KK30, KK36, KK37, KK43)

Eskiden insanlar çeyiz hazırlama aşamasında küstüm yastığı adı verilen çift kişilik tek parçadan oluşan bu yastığı kız çeyizine koymayı ihmal etmezlermiş. Bu yastığın amacı karı koca olan çiftin ayrı ayrı yastıklarda yatmasını engellemekmiş.

7

“Ağzınız birbirinize şirin olsun.” (KK12)

Yeni evlenen çiftler birbirine güzel sözler söylesin, kalpleri birbirine ısınsın amacıyla söylenir.

8

“Allah muradını vere” (KK31)

9

“Sevdiğine kavuşasın” (KK31)

10

“Allah başınızı bozmaya” (KK10, KK11, KK30, KK43)

11

“Allah çirkin bahtı versin” (KK10, KK49)

12

“Allah bu düğünden kızınıza da nasip eylesin” (KK10)

13

“Anan, baban köşkünde otura” (KK10)

14

“Gittiğin kapıda gün yüzü göresin” (KK10)

15

“Büyüyüp de gelin olasın” (KK10)

16

“Bahtın kara yazılmasın” (KK10)

17

“Allah’ım bahtları açık eylesin.” (KK23, KK36, KK37)

18

“İyi kapılara gelin olasın” (KK10)

19

“Allah tamamına erdiresin” (KK36)

20

“Beylere gelin olasın” (KK10)

21

“Bahtın parlak olsun.” (KK49)

22

“Ayna gibi bahtın olsun.” (KK50)

Derlediğimiz ve yazılı kaynaklardan yararlandığımız beddua örneklerden bazıları da şunlardır:

1

“Damadın yerde yıkılı kala” (KK14)

2

“Gerdeğe giremeyesin” (KK14)

3

“Yurdun, yuvan dağılsın.” (KK31, KK33)

Evliliği onaylanmayan çiftler için edilen beddualardan biridir.

4

“Kökün kurusun” (KK33)

5

“Suyun kuruya. ” (KK2)

Ailenin mutluluğu ve soylarının devamı için çok önemli bir yere sahip olan çocuğun olmaması için edilen beddualardan bir tanesidir.

6

“Ağ duvaklı gelin olmayasın.” (KK38)

Türk kültüründe evlenip bir aile kurmak ve gelinlik giymek çok önemli bir yere sahiptir. Saflık ve temizlik sembolü olan beyaz gelinliğin içine girmek her gelinin hayalidir. Fakat beddua edilirken de bu hayalin olmaması amaçlanır. Bu yüzden beyaz duvağa girememek yani evlenememek bazı kişiler tarafından istenmektedir.

7

“Davulsuz gelin olası” (KK42)

Kızın evlenirken düğünün davulla zurna ile yapılması âdetlerimize göre çok önemlidir. Eğer düğün yapılmadan direkt nikâh ile evlenildiyse bu halk arasında pek istenmeyen bir durumdur. Çünkü düğünün eğlencesiz ve davulsuz olması kız için bedbahtlıktır.

8

“Dul gömleği giyesin” (KK10)

9

“Evlat günü göremeyesin” (KK10, KK23, KK30)

10

“Allah sana sidikli bez tattırmasın. (KK15)”

Bu söz genellikle bekârlara söylenir. Evlenip çocuk yüzü göremeyesin anlamına gelir.

11

“Zürriyetin dünyaya dağılmasın. (KK23)”

Evlenip çocuk sahibi olmayasın, soyun devam etmesin diye söylenir.

12

“Evlendiğin gece kız çıkmayasın” (KK31)

13

Herifinle mutluluk yüzü göremeyesin (KK43)

14

“Evlendiğin gün geri gelesin” (KK31)

15

Allah sonunuzu getirmeye (KK43)

16

“Allah seni evermeye” (KK31)

17

“Allah sana al donunu göstermesin” (KK15)

Evlenip koca yüzü göremeyesin anlamında kullanılır.

18

“Başucunda ağ tuman bulamayasın” (KK37)

Eş yüzü görme, evlenemeyesin diye söylenir.

19

“Töremeyesin” (KK10, KK26, KK33, KK43)

20

“Gittiğin kapıda hayır göremeyesin” (KK11)

21

“Muradına eremeyesin” (KK43)

22

“Kör ocak kalasın” (KK12, KK14, KK33)

Evlenip çocuğun olmasın anlamında söylenir.

23

“Hanan haraba kalsın.” (KK33)

Evin yıkılsın anlamında söylenir.

24

“Bahtın ağarmaya” (K10)

Kaderin gün yüzü görmesin anlamında kullanılır.

25

“Gelinliğin kefenin ola” (KK28, KK30)

26

“Allah göğ tumanı göstermeye (KK31)”

Evlenip gelin yüzü göremeyesin anlamında kullanılır.

27

“Muradın gözünde kala” (KK14)

28

“En mutlu günün mezarın ola” (KK14)

29

“Allah senin eteğine kız sidiği, oğlan sidiği değirmeye inşallah” (KK14)

30

“Gelin getirdiğin gibi yitiresin” (KK14)

Değerlendirme:

Dua ve beddualar herhangi bir icraya ait bir tür olmamasından kaynaklı olarak derlenmesi biraz zor olmaktadır. Bu ürünler, kişilerin günlük hayatları içerisinde karşılaştıkları olumlu veya olumsuz durumlar için söylenmektedir. Gaziantep kültüründe dua ve bedduanın önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan saha çalışmasında dua ve bedduanın hem bireyin kendisine hem de başka bir insana, nesneye, hayvana vb. olabileceği görülmüştür. Derlenilen beddualarda ki söyleyişler Gaziantep yöresine özgüdür fakat Anadolu coğrafyasında bir benzerini de görebileceğimiz dua ve beddualar bulunmaktadır.

2. 6. 3. Maniler

Maniyi, “anonim halk şiirinin en yaygın türü” olarak tanımlayan Dizdaroğlu, maninin en belirgin özelliğinin tek dörtlükten oluşması ve diğer türlere uymaması olduğunu belirtir. Maniler, halk ruhunun dörtlük şeklinde meydana gelmiş halidir. Bu mani dörtlüklerinde Türk toplum yapısının hayat şartlarını, gelenek ve göreneklerini, yaşayış biçimlerini, yöresel kullanımları görmek mümkündür. Boratav mani için şunları söylemiştir:

Mani, anonim halk edebiyatı ürünlerinin en yaygın olanlarından birisidir. Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Manide çoğunlukla anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. İlk iki dizede çizilen tablo maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konulur. Manilerin doğaçlama söylenmesi maniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve maniciye kafiye, söz için zaman kazandırır. Manici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır (Boratav, 1995, s. 170-172).

Anlam bakımından bir bütünlük arz eden mani, yedi heceli ve dört dizeli tek kıtadan oluşur. Uyak düzeni aaxa şeklinde olan dört dizeli manide, birinci ikinci ve dördüncü dizeler kendi arasında uyaklı olup üçüncü dizinin uyak bakımından serbest olması “mani yakıcıya” kolaylık sağlar.

Elçin’e göre mani ise şöyle ifade edilmiştir:

Her türlü hayat hâdiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırınlık, tabiat vb. temleri işleyen manilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil eder. Dinleyen veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve özellikle de dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır. Nadir olarak dört mısraın bir duygu, fikir veya hayali işlediği görülür; nadir olarak dört mısraın bütün bir duygu, fikir ve hayali işlediği görülür.” (Elçin, 1981, s. 277)

Mani söyleme ile ilgili görüş bildiren Dizdaroğluna göre:

Mani söyleme kadınların tekelindedir denilebilir. Manilerin adsız yaratıcıları genellikle kadınlardır. Saz şairleri dışında erkeklerin mani söylediklerine pek rastlanılmaz. Ancak karşılıklı manilerde erkekler topluluğu bir ağızdan karşı tarafın söylediklerini karşılarlar.”(Dizdaroğlu, 1989, s. 230)

Mani nazım şeklinin Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında isimlendirilmesi şöyledir:

Türk halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mani, hem Türkiye sahasında hem de Türk Dünyasının diğer bölgelerinde çeşitli adlarla anılmaktadır. Denizli’de mâna olarak söylenen maniye, Urfa’da kadınlar arasında me’âni, erkekler arasında hoyrat denilmektedir. Maniye Doğu Karadeniz Bölgesinde karşı beri denilmektedir. Maniye Azerbaycan’da bayatı, mani, meni, mahni, mahna; Başkurtlar siğir, törö; Irak Türkmenleri arasında hoyrat, koyrat; Kırım Türkleri çing/ çinik/ çinig; Özbeklerde aşule koşuk, törtlik; Kırgızlarda tört sap; Kazaklarda aytıspa, gayım öleng ölen türü, Tatarlarda siğir törü; Nogaylarda şın/çın; Türkmenlerde rubayı, rubağı; Uygurlarda törtlik ve Yugoslavya Prizren’de yaşayan Türklerde martifal denilmektedir (Gözyayın, 1989, s. 3; Boratav, 1995,s.171;Kaya,2004,s.30).

Mani söyleme geleneği Anadolu Türk halk kültüründe yaygın olarak devam etmektedir. Anadolu’nun her bölgesinde özellikle evlenme âdetleri ekseninde manilerin yaygın olduğu görülmektedir. Mani söyleme geleneği Türk halk hayatında geniş olarak kendisine yer bulmuştur.

Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren mani söyleme geleneği 1960’lı yıllardan sonra eskiye oranla önemini kaybedip azalmaya başlamıştır. Ancak yine de kızlar, kadınlar ve erkekler; ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hıdrellez, hevrüz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekerken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak mani söylerler.

Gaziantep Halk Kültüründe Mani

Gaziantep’te mani söyleme, bir gelenek halinde çeşitli toplantılarda icra edilmektedir. Maniler bağlamına göre farklı yerlerde söylenebilse de düğünlerde ki işlevi çok önemlidir. Evlenme düşüncesinin oluşmaya başlayıp aileye bildirilmesinden tutunda düğün sonrası ilişkilere kadar mani söylemek çok kıymetlidir.

-Düğünlerde kız ve erkek tarafından kişiler karşılıklı atışma tarzında olan maniler söylemektedirler.

-Gelin-kaynana arasında da mani söyleme geleneği vardır.

-Eskiden insanlar evlenme isteklerini doğrudan dile getiremedikleri için maniler aracılığıyla büyüklerine evlenmek istediklerini söylerlerdi.

-Kızın soyu-sopu, ailesi, alınacak kızda aranan vasıflar hakkında da söylenen maniler bulunmaktadır.

-Nişan, düğün, çeyiz töreni, ailecek sahreye gidilme zamanlarında da eğlenme amacıyla maniler söylenir.

-Gaziantep düğünlerinde özellikle çeyiz alma esnasında karşılıklı manilerin söylendiği sıkça görülür. Erkek tarafından yenge, hala, görümce, kaynana vb. kişiler tarafından gelinin çeyizini övücü veya yerici maniler yakılır. Maniler karşısında hoşnut olan kız tarafı ona uygun olarak erkeği öven maniler söylediği gibi manilerden hoşnut olmadığı durumlarda da erkek tarafını yeren, onlar hakkında kötü söz içeren maniler söyleyip atışmaya başlanılır. Bu maniler karşısında insanların belirli tarafları tutarak onlara destek verilmesini, alkış ve zılgıt çalınmasını isterler (G38).

Sözlü kültür ürünleri, kültürün kuşaklar arasında aktarılması işlevinin yanı sıra eğitim işlevini de üstlenmektedir. Manilere baktığımız zaman rastgele amaçlar için söylenmemektedir. Mani söylenen ortamlarda birden fazla kuşağın (x,y,z) bir arada olduğu düşünülürse büyük olan insanların kendilerinden sonra gelen kuşaklara maniler yoluyla bilgi verdiği ve kültürü aktardığını göstermekteyiz. Diğer genç kuşaklar ne kadar pasif olurlarsa olsunlar genede o kültürün kodlarını maniler, türküler aracılığıyla öğrenmeye maruz kalırlar. Manilerde yeri gelir gelin kızın karşı cinste ki kişiye nasıl davranması gerektiği öğütlenir, yeri gelir evlenme isteğinin bir nevi izahı olarak karşımıza çıkar. Kimi zaman kaynanaya söylenmiş üstü kapalı sözler, kimi zaman da eğlendirme işlevi ile karşımıza çıkmaktadır.

Gaziantep evlenme âdetlerinin her aşamasında maninin yeri yadsınamayacak kadar önemlidir. Maniler insanların sosyal görüşlerini sosyal çevre bağlamında yansıtmaya olanak veren bir türdür. Mani söyleme geleneği sadece düğün âdetleri ile sınırlı değildir. Aşk ve sevdâ manileri, iş manileri, felek manileri, gurbet manileri, gelin kaynana manileri, asker manileri, mektup manileri, öğüt manileri, oyun manileri vb. gibi mani türleri de vardır. Her ne kadar mani geleneği eskisine oranla yavaşlamış olsa da düğün geleneğimizde halen canlı bir şekilde

yaşamaktadır. Düğünlerde mikrofon aracılığı ile mani söyleme geleneği ise şuan neredeyse hiç yapılmamaktadır.

Gaziantep halk kültüründe düğün geleneği esnasında söylenen maniler şunlardır:

1

Ay doğar elek gibi
Dondurma bebek gibi
Biz bir gelin aldık
Dondurma bebek gibi (KK14, KK23)

2

Bağda erik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun çerez getirmiş
Sensiz yedik kaynana (KK2)

3

Kırmızı taksidi yürüdü
Üstüne güller bürüdü
Biz bu gelini alana ça
Ne böcekler ürüdü (KK41)

4

Yumurtanın yarısı
Yere düştü sarısı
Dışarda bir it ölmüş
Kaynanama darısı (KK1)

5

Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Duydunuz mu komşular
Ayşegül gelin olmuş (KK30)

6

İrafa sıçan geldi,
 Saçını açan geldi,
 Gözün aydın kaynana
 Saçına sıçan geldi. (KK1)

7

Sakallının harmanı
 Geceden kalmaz dermanı
 Olursa ergen olsun
 Parçalasın yorganı (KK2)

8

Siniye koydum kaymak,
 Yaladım barnak barnak,
 Her eve nasip olmaz
 Ayşegül gibi gelin olmak (KK12, KK14)

9

Tepsiler dolu kaymak
 Yaladık parmak parmak
 Bizden zordur
 Ayşegül gibi kız almak (KK47)

10

Kişe tarırım kişe
 Elinde beldir şişe
 Evliye kız verenin
 Evine bomba düşe. (Avcı, 2015, s.21)

11

İndim kuyu dibine
 Baktım suyun rengine
 Analar kız beslemiş
 Vermiyor sevdiğine. (Avcı, 2015, s.21)

12

Kara sandık kilidi
 Üstüne toz bürüdü
 Senin maralın burada
 Oğlan ömür çürüdü. (Avcı, 2015, s.38)

13

Şu dağlar ulu dağlar
 Etrafı sulu dağlar
 Ben yârımı yitirdim
 Gün döner bulut ağlar. (Özbaş, 1958, s. 46)

14

Nasri esbab yıkıyor
 Köpük teştten akıyor
 Narinin bakışları
 Beni kara yakıyor. (Avcı, 2015, s.22)

15

Bugün ayın ilkidir
 Can gövdenin milkidir
 Dünyada yar sevmeyen
 Çakal ile tilkidir. (Özbaş, 1958, s. 102)

16

Gidenin üçü güzel
 Ardında saçı güzel
 Saçı başını yesin
 Yolda yürüyüşü güzel. (Avcı, 2015, s.23)

17

Antep yolu düz gider
 Bir gınalı kız gider
 O kız yolu şaşırılmış
 İnşallah bize gider (Avcı,2015, s.23)

18

Bugün beş gündür oğlan
 Havan şaşkındır oğlan
 Tepemde beynim kaynadı
 Senin aşkından oğlan. (Özbaş, 1958,s.103)

19

Köprü altından geçtim
 Sütü kahveden içtim
 Ben esmeri görünce
 Sarışından vazgeçtim. (Avcı, 2015, s.24)

20

Çay ince artık ince
 Ölüüm görmeyince
 Ben o yâre yar demem
 Yar benim olmayınca. (Özbaş, 1958,s.103)

21

Endim kuyu dibine
 Kuyu dibi saz imiş
 Gelin diye sevdiğim
 Mor belekli kız imiş. (Özbaş, 1958,s.103)

22

Gökde yıldız sayılmaz
 Çiy yumurta soyulmaz
 Ben bir kıza vuruldum
 Öpme ile doyulmaz. (Özbaş, 1958,s.103)

23

Karşıda gördüm seni
 Gül ile derdim seni
 Öpmeye kıymaz iken
 Yâd ele verdim seni. (Özbaş, 1958,s.104)

24

Ay doğar elek gibi
 Gün doğar melek gibi
 Biz bir gelin aldık
 Dondurma bebek gibi (KK33)

25

Ay doğar yıldızlan
 Yaram doldu duzunan
 Başım ağırda kaldı
 Küçücük kızlan (KK33)

26

Ahır topladın mı,
 Şalvar topladın mı,
 Oğlan dedi gel yatak
 Kız dedi çatladın mı (KK33)

27

Oğlanın adı Recep
Gün mü buldu gelecek
Babamın gönlü oliy
Beni sana verecek (KK33)

28

Gala, gala, gala
Galanın ardı çarşı
Bana bir çift öpüş
Dosta düşmana karşı (KK33)

29

Evlerinin önü kabak
Baklava yedim tabak tabak
Herkes nasip olmaz
Antep'e gelin olmak. (KK1)

30

Sarı taksi yürüdü
Üstüne güller bürüdü
Ben bu gelini alana kadar
Üstüne kaç tane itler ürüdü (KK41)

31

Gül koydum gül tasına
Denizin ortasına
Ayşe gelin geliyor
Gerdek odasına

32

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Gelinimiz çok güzel
Bi barmak boyu kıssa. (Avcı, 2015, s.26)

33

Dağın başında pırpırım
 Çeker yerim dürüm dürüm
 Hamza oğlumu everdik
 Abisine Allah kerim. (Avcı, 2015, s.26)

34

Ay doğar elek gibi
 Gün doğar melek gibi
 Biz bir gelin aldık
 Dondurma bebek gibi

35

Çayirlardan geçtik
 Sütü gahveler içtik
 Bir Antep'in içinden
 Gelinimiz ...'yi seçtik. (Avcı, 2015, s.27)

36

Nerden gelmiş haymandan
 Koyun kuzu yaymandan
 Oğlanın kolu yorulmuş
 Kızlara kalın saymadan. (Avcı, 2015, s.27)

37

Terazi tahtı neyleyim
 Yüreğim yandı neyleyim
 Babam evi şen olsun
 Rızkım kalktı neyleyim. (Avcı, 2015, s.43)

38

Oy çinçini çinçini,
 Öpsem ağzın içini,
 Hoş geldin sefa geldin,
 Zıyanın güvercini (KK12, KK14)

39

Kolu kolçaklı gelin,
 Ardı saçaklı gelin,
 Şimdi adam mı oldun,
 Çarpık bacaklı gelin. (KK49)

40

Çakmak çakmağa geldik
 Kına yakmaya geldik
 Ayşe teyze ağlama
 Kızını almaya geldik (KK27)

41

Al sana hedik kaynana
 Dişleri gedik kaynana
 Ben oğlunla yan yana
 Sen eşik dışarı kaynana. (Avcı, 2015, s.44)

42

Teş altında kavurma
 Kaynana karşımda durma
 Gözlerin çapaklıdır
 Midemi bulandırma. (Avcı, 2015, s.28)

43

Duvara astım sacı
 Acı biberim acı
 Kaynanalar gudurmuş
 Hani bunun ilacı. (Avcı, 2015, s.28)

44

Ambara kepek koydum
 Üstüne ipek koydum
 Ben gelinin adını
 Kuyruklu köpek koydum. (Avcı, 2015, s.28)

45

Sabah kakar üşenirim
 Davul olur kuşanırım
 Herifim kötü olursa
 Dövüşür boşanırım. (Avcı, 2015, s.30)

46

Dam ardından göç gider
 Kız nişanlın aç gider
 Çağır bir ekmek yesin
 Sonra sana ev eder. (Avcı, 2015, s.30)

47

Dagda duvar izi var
 Sütte kaymak yüzü var
 Varırsan ergene var
 Evlinin zaten yeri var. (Avcı, 2015, s.31)

48

Masa üstünde bıçak
 Bıçaklar açılacak
 Evlenmeyin bekârlar
 Daha kızlar çıkıcak. (Avcı, 2015, s.31)

49

Damdan sakız akıyor
 Kız nişanlın bakıyor
 Eski nişanlın gelmiş
 Yeri göğü yakıyor (Avcı, 2015, s.35)

50

Dağdan kestim bir değnek
 Ortası benek benek
 Yeni bir sevgilim var
 Eskisine ne gerek. (Avcı, 2015, s.35)

51

Yarın gidek oduna
 Tilhabeşin dağına
 Ergenler Kurban olsun
 Kızların saç başına. (KK1)

52

Çeşmenin dibi güzel,
 Dibinin taşı güzel,
 Sizden bir gelin aldık
 Kirpiği, kaşı güzel. (KK1)

53

Görüm görüm gör daşı,
 Gördüğün yerde vur taşı,
 Baktın görüm geli
 Ocaktan indir aşı (KK44)

54

Kapıyı açtım kaynana,
Köfteyi açtım kaynana,
Üç günlük gelin iken
Ağzına s.. kaynana (KK44)

55

Kaynanayı ne yapmalı,
Kaynar kazana atmalı.
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı (KK44)

56

Dama attım kilimi,
Çeksene kaynana dilini,
Şimdi oğlun gelirse
Kırar kambur belini (KK44)

58

Tepsi kenarı sarı,
İçinde yedim narı
Ayşegül'ün kaynanası
Kunduramın kenarı. (KK1)

59

Oğlumun evi cennet
İçinde yılan olmasa
Kızımın evi yayla
İçinde öküz olmasa. (KK1)

60

Elma serdim çayıra
Yaprakları bayıra
Seni benden, beni senden

Belki mevlam ayıra (KK23)

61

Elmayı ata, ata
Cilveyi sata, sata
Eridim kibrit oldum
Kız Diloş yalnız yata yata (KK23)

62

Şimdiki herifler uysal
Kaynana kanser
Görümce ülser
Şimdiki gelinler
Evde başkomser. (KK1, KK23)

63

Asri pencere
Düdüklü tencere
Dumansız paça
Kaynanasız koca. (KK1)

64

Tabancam dolu saçma
Her yerde sırrın açma
Yedi yerde yaram var
Sekizincisini sen açma (KK23)

65

Karanfilim budama
Sefa geldin odama
Beni çok seviyorsan
Görücü yolla babama (KK23)

66

Konduralım, konduralım
Ayağı beyaz kunduralım,
Bir tanesi gelin getirmiş
Akşam nereye oturtalım (KK23)

67

Sürmeliler görünsün,
Tutun halay düzölsün,
Bu halaydan tutmayan,
Keçi gibi yüzölsün. (KK1)

68

Kaynanaya ne yapmalı
Altına ataş atmalı
Yandım anam dedikçe
Kütöğü daha fazla atmalı (KK23)

69

Dud haneden çıkarım sıdık
Eğlerim dergâhından sürer zındık
Eylerim istediğimi getiririm kaleme
İstemedim rüsva ederim âleme (KK23)

70

Çay başında bıtırak,
Gelin kızlar oturak,
Oturmaktan ne çıkar,
Gelin olak kurtulak (KK1)

71

Sakallının harmanı
Gecedен kalmaz dermanı
Olursa ergen olsun
Parçalasın yorganı (Barlas, 1962, s.39)

72

Kapının önü tekneli
 İçine reyhan ekmeli
 Kolay gelinlik mi olur
 Biraz zahmet çekmeli (Köylüoğlu, 2009, s.387)

73

Sürü çobansız olmaz
 Çoban abasız olmaz
 Gurbete giden kıza
 Eziyet etmek olmaz (Köylüoğlu, 2009, s.387)

74

Bahçelerde bal kabak
 Açılır tabak tabak
 Yeni mi moda çıkmış
 Kız oğlana yalvarmak (Köylüoğlu, 2009, s.387)

75

Mendilim yelleniyor
 Ortası gülleniyor
 Beni alacak oğlan
 Sokakta salmıyor. (Fidan, 2018, s.285)

76

Bağa girdim nar için
 Gül kopardım yar için
 Analar kız beslermiş
 Delikanlılar için (Fidan, 2018, s.285)

77

Leblebi koyduk tasa
 Doldurduk basa basa
 Gelinimiz de güzel amma
 Azcık boydan kıssa (KK39)

78

Oy miz mize, miz mize
 Kınayı verin bize,
 Kınayı vermezsensiz,
 Bizde küserik size (KK39)

79

Bağdatta meyve biter
 Ergen kızın koynunda
 Yapraksız meyve biter (KK33)

80

Gül koydum gül tasına
 Denizin ortasına
 Sevinç gelin gidiyor
 Ahmet'in odasına (KK33)

81

Kaynana kazan karası
 Elti baş belası
 Damat beyi sorarsan
 Yaş pastanın ortası (KK2)

82

Oğlan oğlan at burada,
 Gel bir gece yat burada,
 Yargan döşek yok ise
 Güzel kadınlar çok burada (KK2)

83

Bahçalarda pirpirim,
 Dallarını dilim dilim
 Biz Ayşe'yi everdik
 Fatma'ya Allah Kerim (KK10, KK14)

84

Ben karabiberim
 Yuvarlanır giderim
 Çok söyleme kaynana
 Oğlunu alır giderim (KK15)

85

Sarı taksi geliy,
Dağı taşı deliy,
Ablam gelin gidiy,
Sırada bana geliy (KK14)

86

Sahanda kaymak,
Yaladım parmak parmak
Her oğlana nasip olmaz
Ayşe gibi kız almak (KK14)

87

Sahanda kaymak
Yaladık barmak barmak
Her ananın harcı değil
Böyle oğlan doğurmak (KK14)

88

Dağılmış mektup evimi yakın
Gelin kızlar gelin kınamı yakın
Keram ile Aslı gibi
Kerem gelmiş yüzüne bakın (KK35)

89

Ayna koydum çayıra
Şavkı düştü bayıra
Beni senden seni benden
Belki ölüm ayıra (KK24)

90

Elinde kara yazma,
Beni görünce azma,

Benden sana fayda yok
Nafile mani yazma (KK23)

91

Bahçelerde pırasa,
Yaprağına kar yağsa
Emine ah kocasız kalsa
Önümde diz çöküp yuvarlansa (KK23)

92

Çayırılardan geçtik,
Sütlü kahveler içtik,
Biz Antep'in içinde
Gelinimiz Ceylan'ı seçtik (KK14)

93

Gelini bindirdik taya
Önüne çevirdi yaya
Biz bir gelin getirdik
Gelin der ki telim aya (KK23)

94

Oy miz mize, miz mize
Kınayı verin bize
Kınayı vermezseniz
Küser gideriz bizde (KK49, KK50)

95

Duvara çaktım kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Kaynanamı sardığımız
Kahke bezine yazık (KK50)

96

Dama serdim kilimi
 Tut kaynana dilini
 Oğlun şimdi gelirse
 Kırar kambur belini (KK50)

97

Eli erçekli gelin
 Kolu korçaklı gelin
 Sizden adam mı olur
 Küçük a.. gelin (KK50)

98

Masa üstünde roman
 Okurum zaman zaman
 Kız ben seni alırım da
 Mezun olduğun zaman (KK50)

99

Zeytin yaprağı yeşil
 Altında kahve pişir
 O kahveyi içtikçe
 Beni aklına pişir (KK50)

100

Masa üstünde pekmez,
 O pekmez bana yetmez,
 Benim aldığım maaş
 Senin süsüne yetmez (KK50)

101

İki arı vız gibi
 Kaynanam canım gibi
 O kaynanam ölürse de

Ben oynarım kız gibi (KK50)

102

Kanalda gezme yârim

Kendini üzme yârim

Abim sana düşmandır

Silahsız gezme yârim (KK50)

103

Hurma yapraksız olmaz

Ölü topraksız olmaz

Bu zamanın kızları

Başı sevdasız olmaz (KK50)

104

Pabucun tekine yılan mı girdi,

Emmine dayına kıran mı girdi,

Ağlatma bacım yazın bu imiş

Büyükler, kalemler bunu buyurmuş (KK49, KK50)

105

Masa üstünde şişe

Yuvarla yere düşe

Kaynananın başına

Saatli bomba düşe (KK1, GDK)

106

Kapıya çaktım kazık

Kaynanam ölmüş yazık

Kaynanama acımam

Bir top kefene yazık (KK1, GDK)

107

Damdan dama ip gerdim
İpekli mendil serdim
Oğlan ben seni hem candan,
Hem de gönülden sevdim. (Avcı, 2015, s.22)

108

Gergefin nakışları
Çıkamam yokuşları
Yârime selam edin
Şu Antep'in kuşları (Tokuz, 2004, s.216)

109

Karanfilim duvarda
Bir yar sevdim hovarda
Yari bana verseler
Allebende pınarda (Tokuz, 2004, s.216)

Gaziantep alan sahasında derleme yaparken düğün törenlerinde söylenen iki mısralık düzmecelerde tespit edilmiştir. Bunlara örnek olarak:

1

Kazanlarda tıklaya
Gelinimize gözü değenin gözü pırtlaya (KK33)

2

Baklavanın dilimi,
Tut kaynana dilini. (KK1)

3

Baklavalarda fıstıklı,
Gelinin arkası yastıklı. (KK1)

4

Aldık oğlumuza gızıyızı,
Azrail görsün yüzüyüzü. (KK1)

5

Koruklar üzüm oldu

Ayşegül’de bizim oldu (KK11, KK12, KK14, KK44)

6

Maşallah, maşallahhh

Sonları gele inşallah (KK14, KK47)

7

Maşallah, maşallahhh

Başaca sürer inşallah (KK47)

8

Aldık oğlunuzu,

Azrail görsün yüzünüzü (KK14)

9

Züğürtçe serçe,

Görümcenin emeği heçe (KK31)

10

Mazılı dağlar mazılı

Ammim gızı ammin oğluna yazılı (KK37)

11

Aldık kızınızı

Şeytan görsün yüzünüzü (KK14)

12

Asmada üzüm oldu

Ayşegül’de bizim oldu (KK33)

13

Oğlan mıydı kız mıydı
Gelininiz de bu muydu (KK33)

14

Maşallah, maşallah
Hayırlı olur inşallah (KK39)

15

Çarşı ekmeği söbece
Antep dışından kız almaya töbe (KK1)

16

Tepsi tepsi künefece
Bu kaynana da ne sünepe (KK1)

17

Gavırgayı patlattık
Kız evini çatlattık (KK2)

18

Avrat al Ayşe
Odun al meşe
Ev al köşe (KK40)

19

Etrafta çiçek açtı
Ziya'da Ayşe'yi aldı kaçtı (KK40)

20

Darı ekmeği söbe söbe
Baraklardan kız almaya töbe (KK40)

21

İki kelle bir gıçç
Zılgıt çalmayan avradın ağzına s.... (KK2)

22

Bazarda bal,
Anası akıllı ise kızını al (KK27)

23

Bazarda pekmez
Anası gereksiz
Kızına güç yetmez (KK27)

24

Al yağlık, yeşil yağlık
Bohçayı getirenin ellerine sağlık (KK30)

25

Ayran mıydı, su mıydı
Kız evinin de verdiği çeyiz bu mıydı (KK30)

26

Maşa maşaya benzer
Damatta paşaya benzer (KK12, KK14, KK27, KK44)

27

Döşekte toplu
Kaynananın götü boklu (KK12, KK14, KK)

28

İki kese bir paket
Kayınbabanın kesesine bereket (KK12, KK14)

29

Bahçada pirpirim pivazı
Bu da yirmi yılın ayvazı (KK27)

30

Tavada kurşunu erittik
Biz sözümüzü yerittik (KK44)

31

Gelin ne getirmiş derler
Cıncık ile boncuk bir de a... (KK27)

32

Tarlada kara savan,
Kız evi de ne yavan (KK39)

33

Sahanda künefe,
Kız evi de ne sünepe (KK39)

34

İki kelle, bir gıç
Böyle kaynananın ağzına s.. (KK39)

35

İki balcan, bir kabak
Kız evinin yediği boka bak (KK39)

36

Kaynana kazan kapağı
Gelinde şeker topağı (KK39)

37

Bahçalarda pancar
Oğlumuz ince nacar (KK33)

38

Asma da koruk,
Kız anasının boynu buruk (KK33)

39

Ekmek miydi, su muydu
Verdiğin kız da bu muydu (KK30)

40

Kavanoz dolu reçel
Böyle gelin ele mi geçer. (KK1)

41

Kazanda kabak
Kaynananın yediği boka bak. (KK1)

42

Samanlık saray oldu
Avratlık kolay oldu. (KK1)

43

Kaynana kazan kapağı
Oğlan şeker topağı (KK23)

44

Sarı sarı güller
Elinden kızı alıncaya kadar bunlar (KK31)

45

Maşa maşaya benzer

Güveyiği de paşaya benzer (KK10, KK15, KK27, KK33, KK47)

46

Doldurduk tıka basa

Bizim gelin çok kısa (KK15)

47

Haral'ı geçtik

Kutlucak'ın en güzel kızını seçtik (KK15)

48

Tabak hanada gala,

Alkış çalmyanı Allah ala (KK10, KK27)

49

Bahçalarda gabak

Şu görümün giydiği boka bak (KK10)

50

Paşa mangalının külü

Gelin bu evin gülü (KK27, KK30, KK39)

51

Aynalı sandıkta muska

Damadın anası da ne koksa (KK27)

52

İki sigara bir paket

Kayınbabanın kesesine bereket (KK36)

53

Bahçede yılan

Kaynana da ne yılan (KK27)

54

Balonu patlattık

Ayşegül gelini de çatlattık. (KK10, KK44)

55

Havada şişe

Kaynananın başına da bomba düşe (KK33)

56

Döşekte toplu

Kaynananın balağı boklu (KK33)

57

Al yağlık, yeşil yağlık

Alkış çalanların ellerine sağlık (KK10, KK14, KK33)

58

Dama serdim kilimi

Ayşe'de baklava dilimi (KK15)

59

Gelinimizde ne güzel

Bi barmak da boydan kısa (KK14)

60

Balonu patlattık

Kaynanayla görümü çatlattık (KK14)

61

Lahmacun tava

Böyle kaynanayı Allah ala (KK14)

62

Antep'in içinde gala

Böyle görümü Allah ala (KK14)

63

Fasulye, kabak

Bu görümün yediği boka bak (KK15, KK44)

64

Yerde serili Antep kilimi

Gelinimiz de baklava dilimi (KK14)

65

Antep'in ekmeği söbe

Karşıyaka'dan kız almaya töbeee (KK14)

66

Sandıkta muska,

Kayınbaba da ne koksa (KK14, KK38)

67

Bakkalda üzüm oldu

Hatçe teyzenin kızı da bizim oldu (KK14)

Değerlendirme:

Gaziantep kültüründe özellikle de Barak Türkmenleri arasında mani söylemek çok yaygın bir gelenektir. Derlenen manilerde genellikle gelin ve ailesi ile alay etme, gelin-kaynana çatışması, damadın yüceltilmesi, aşk ve sevgi içerikli manilerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. İnsanların yaşadıkları fizikî ve sosyal çevrenin insanların hayat görüşlerini etkilediği ve bunlarında manilere konu olduğu görülmektedir. Derlenen manilerde yer yer yöresel söyleyişler tespit edilmiştir.

Her ne kadar mani yakma geleneği Gaziantep kültüründe yaygın olarak bulunuyor desek de kitle iletişim araçlarının hayatımıza girmesi, düğün mekân ve zamanlarında eskiye oranla farklılıkların da yaşanması ile beraber manilerin artık törenlerde çok kullanılmadığı sadece akıllarda kalanların derlenebildiği görülmüştür.

2. 6. 4. Masallar

Masallar, bilinmeyen zaman ve mekân içerisinde gerçekleşen ve içerisinde olağanüstülükler barındıran hadiselerin hikâyesidir. Boratava göre masal:

Masalları, “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” diye tanımlayan Pertev Naili Boratav, bu tanımdaki hayal ürünü ifadesinin yalnızca olağanüstülük olarak algılanmaması gerektiğini vurgulamıştır (Boratav, 1995, s. 75).

Masallar anlatıldıkları yörelerin dünyaya bakış açısı, toplumsal şartları ve hayallerini içerisine alabilecek bir genişliğe sahiptir. Masallar, oluşturuldukları geleneğe ait anlatılardır ve içerisinde sık sık yöresel özellikler görülür.

Masalların her ne kadar gelenekte çocuklar için anlatıldığı söylene de bu tamamen yanlış bir görüştür. Bu konuda Saim Sakaoğlu’nun görüşü şöyledir:

Saim Sakaoğlu masallarla ilgili yapılan tanımlamalarda yalnızca çocuklara yönelik vurgunun yapılmasına karşı çıkmış ve bir kısım masalların iç içe geçmiş zengin dünyasının çocuklar tarafından anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Sakaoğlu masalı, “kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü” olarak tanımlamıştır (Sakaoğlu, 1999, s. 2).

Masalların çoğunluğu çocuklara yönelik olmasına karşın masal her yaş insanı için vardır. Bazı masallar vardır ki çocuklar dinledikleri zaman o masalı anlayamazlar.

Kültürümüzde çok önemli bir yere sahip olan masalların Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında nasıl isimlendirildiğine bakacak olursak:

Masal kelimesinin Türk kültür coğrafyasının Anadolu dışındaki bölgelerindeki karşılıklarını Doğan Kaya şu şekilde sıralamıştır: “Altaylar çörçök, Azerbaycan Türkleri nağıl, Başkurtlar akiyat, Çuvaşlar halep, yumah, Hakaslar çinnimah, nımah; Karayaylar comak; Özbekler ertak; Sagaylar imak; Şorlar nımak veya şörçök, Tatarlar ekiyat, Teleütler çörçök; Türkmenler erketek; Uygurlar çöcek adını vermektedir (Kaya, 2014, s. 530). Masala Türk dünyasının diğer bölgelerinde “nağıl, ertegi, ertek, ekiyet, çörçök, şörçek, çöcek, nımah, tool, metel, ” gibi adlar verilmektedir. Türkçeye masal kelimesi Arapça “mesel” kelimesinden girmiştir (Oğuz vd, 2013, s. 150; Gültekin, 2013, 41-42).

Anadolu’da masal için kullanılan kelimeler ise Kaya tarafından şöyle açıklanmaktadır:

Masal kelimesi Anadolu’nun çeşitli yerlerinde farklı isimlerle de anılmaktadır. Doğan Kaya’nın ifadesiyle masal kelimesi, mesel, mesele, matal, metel, hikâye, heka, hike, heket, sanak, sanaka, oranlama, horonlama kelimeleriyle karşılanabilmektedir (Kaya, 2014, s. 529).

Masalın işlevi konusuna değinilecek olursak her ne kadar eğlenme, eğlendirme işlevi ön planda görülüyorsa da kültürün aktarımı, hoşça vakit geçirme gibi işlevleri de vardır.

Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı çalışmasında Saim Sakaoğlu ayrıca masalların halk kültürü bakımından pozitif bir değer oluşturması üzerinde de durmuştur. Masalları, çocuklar için, zevk için ve kültür malzemesi olarak masal şeklinde üç alt başlıkta değerlendiren Sakaoğlu, masalların yalnızca eğlence maksadı taşımadığını ifade etmiş ve örtük işlevlerine dikkat çekmiştir (Sakaoğlu, 2002, s. 11-15).

Masalların içerisinde o toplumun yaşayış biçimi, hayat görüşü, millî ve manevî değerlerini bulabiliriz. Bu değerlerin masallar aracılığı ile nesilden nesile ulaşması kalıcılık açısından da çok önemlidir. Büyüklerinden genellikle de masal anası dediğimiz nine, anne, teyze gibi aile bireylerinden masal dinleyerek büyüyen çocuklar kendi değerlerini örtük bir şekilde öğrenmektedirler. Masallar örtük mesajları bünyesinde barındırarak toplum içerisinde çocuklar için âdeta bir öğretmen görevi görürler.

Türk halk kültürü içerisinde sözlü gelenekte kendine en çok yer bulan türlerin başında masallar gelmektedir. Popüler kültür ve medya araçları ortaya çıkmadan önce genellikle masal annesi dediğimiz bilgili kişiler veya aile büyükleri tarafından genellikle akşamları çocuklara masal anlatma geleneği vardı. Akşamları bir soba eşliğinde masal dinleyerek büyüyen çocuklar yeni hayata masallar aracılığı ile adapte olurlardı.

Gaziantep Halk Kültüründe Masal

Gaziantep halk kültürü sözlü anlatılar bakımından o kadar canlıdır ki neredeyse burada canlı olarak halen yaşamayan bir sözlü kültür ürünü yoktur. Her ne kadar masal anlatma geleneği iletişim araçlarının devreye girmesi ile beraber azalmış olsa da derlemelerimizde bu geleneğin tamamen kaybolmadığını, hatıralarda kaldığını görmekteyiz.

Gaziantep masalları hakkında çalışması bulunan Behiye Köksel'e göre masallar:

Masallar, bir yerlerde gerçek olayların anlatımından doğmaktadır şüphesiz. Ama dilden dile, gönülden gönüle dolaşa dolaşa gerçeklere, hayaller, beklentiler de eklenmiştir. Her anlatan, tarihî ve coğrafi çevrenin, hatta dinleyici kitlesinin etkileriyle yeni bir çehre kazandırmıştır duyduğu masala. Ve netice olarak masallarımız, evvel zaman içinden bu yana, insanımızın ortak değer yargılarına, hayal ve duygu dünyasını bir bütün olarak taşıyarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün ortak kültür değerlerimiz gibi masallarımızın da kıymetini bilmek, sahip çıkmak gereklidir (Köksel, 1995, s.8).

Toplumsal cinsiyet, insanlar tarafından kadın veya erkeğin sırtına yüklediği görevler ve toplumun buna yüklediği anlam ile açıklanabilir. Toplum, kadın ve erkeği birbirinden kesin bir şekilde ayırdığı için bu karakterlere yüklenen anlamda kesin bir şekilde ayrılmaktadır. Buna cinsiyetin içerisinde bulunan farklılıktan

kaynaklı bir eşitsizlik meselesi de eklenince bu olay hayatın her alanında kendine yer etmeye başlamıştır. Bundan dolayı kadınlık ve erkeklik meselesi üzerinden kalıp yargılar benimsenmiştir. Bu öğrenilen kalıp yargılar anne ve babalar aracılığıyla çocuğa hazır olarak öğretilmektedir. Masallar ve toplumsal cinsiyet hakkında yapılan bir çalışmada bununla ilgili aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

Toplumsal cinsiyet farkları doğuştan getirilen fizyolojik özelliklerden de oluşsa sonradan da öğrenilse netice itibarıyla iki cins arasında meslek seçiminden olaylara bakış açısına, çocukluk dönemi oyunlarından çocuk yetiştirme konusuna, aile içindeki rollerden cinsler için kullanılan niteleyicilere kadar pek çok açıdan ayrım olduğu hemen hemen herkes tarafından kabul gören bir gerçektir. Toplumsal cinsiyet rolleri söz konusu olduğunda erilin dişile göre daha avantajlı olduğu söylenebilir. Roller genellikle erkeğin lehine olacak şekilde düzenlenmiş, erkeğin mala ve güce sahip cins olma özelliği yüzyıllardır süregelmiştir (Adler, 1999, s. 12). Bu genel kanının oluşmasının temelinde ilk insanların savaşarak kendi bölgelerini koruma isteği yatar. Erkeğin fiziksel olarak daha güçlü oluşu savaşlarda ön plana çıkmasına vesile olmuş, bunun neticesinde de erkeğe toplumda görece daha önemli cinsiyet olma özelliği kazandırmıştır. Erkek, toplum içindeki konumunu belirlerken bu özelliğinin artışıyla, kadına kendi çıkarlarına ters düşmeyecek roller çizmiştir. Kadın, aile ve toplum içindeki yaşantısında erkeğe göre geri planda kalmış, emek gerektiren işlerde başrolü oynamıştır (Çetin-Mangır, 2021, s. 167-168).

Masallar genellikle kadınlar tarafından anlatıldığı için başkarakterleri genellikle kadınlar olmaktadır. Masallara bakıldığı zaman kadının, erkeğin veya anne, baba gibi karakterlerin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi yapılabilmektedir. Çoğunlukla kadına; çekicilik, kadının güzelliği, kadınların özgürlüğünün kısıtlılığı, itaatkâr davranmalarının gerekliliği vb. gibi fonksiyonlar yüklenilmiştir. Erkek ise çoğunlukla sinirli, şiddet eğilimi olan, güçlü bir kişi olarak karakterize edilmektedir. Masallara bakıldığı zaman masalı anlatan ve yayılmasına vesile olan her ne kadar kadınsa da masalların içeriğinde ataerkil yapının güçlü olduğu ve bunun korunmaya çalışıldığı görülür.

Toplumun kadın karakterlerden beklentileri vardır. Gaziantep saha çalışmasında derlenen masallardan çıkarılan beklentiler şunlardır:

Masallardaki kadınlar iyi niyetli olmalıdır. İyi niyetli davranarak karşıdaki erkeği etkileme gücüne sahip olmalı. İyi niyetiyle evleneceği erkeğin gönlünü çalmalı.

Masallardaki kadınlar güçsüz görünüp mağduru canlandırmalı. İçinde bulunduğu zor durumdan kurtarılmak için güçsüz görünmek zorundadır. Güçsüz görünürse bir erkeğin gelip onu zor durumdan kurtaracağı ona kol kanaat gereceği düşünülür.

Masallardaki kadınlar becerikli olmalı. Elinden her iş gelmeli. Tam bir anne rolüne bürünerek çevresindeki insanları etkilemeyi başarmalıdır.

Masallardaki kadınların yuvayı kurabilecek, soyu devam ettirebilecek olmasına dikkat edilir. Yuvayı dışı kuş yapar misali evi çevirmek işi de ona kalmıştır. Bu ailenin, soyun devamı da ona bağlıdır. Bu yüzden masallarda çocuğu olmayan kadınlar toplum tarafından dışlanmaktadır. Anne olamayan bir kadının masallarda çok fazla yer bulabildiği söylenemez.

Masallardaki kadınlar içerisinde kurnaz olan, hazır cevap olan ve feministçe hareketler sergileyen pek görülmez. Bu özellikler çünkü bir kadını mağduriyetten, masumluktan, güçsüzlükten çıkarır. Güçlü olan kadının erkeğe ihtiyacı olmaz mantığı ile masallarda fazla tercih edilmez. Bu tarz kişilerin sonlarının mutsuz olması ve insanlar tarafından dışlanması olağandır.

Masallardaki kadınlar çok fazla sabır göstermelidir. Bütün olumsuz durumların olumluya dönmesi için fazlaca sabredecek ve işin sonunun olumlu olmasını bekleyecektir. Kadının bu sabrını gören erkek ise beyaz atlı prens misali kadının yardımına koşacaktır.

Masallardaki kadınlar ataerkil bir aile yapısından kaynaklı olarak kendisini korumayı bilmelidir. Bu kadınların üzerinde baba ve koca rollerinin baskısından kaynaklanmaktadır.

Masallarda kocasına itaat eden, ona saygı gösteren kadın yüceltilirken, erkeği pasif duruma düşüren kadınlar sevilmez.

Masallarda bulunan kadınlar daima bir güzellik yarışındadır. Güzel olan sevilen, istenilen pozisyonunda iken çirkin olan tercih edilmeyen ve başına gelen olayları hak eden kişi konumundadır. Genel olarak çirkin kızları tarif ederken üvey anne, cadı, kötü kalpli üvey kardeş örnekleri verilir. Masallarda en güzel kadınları daima padişah, beyaz atlı prens veya evin en akıllı oğlu almak ister. Güzelliğin olumsuz yanlarından birisi de kadın kahramanın devamlı baba veya koca rolünü zor duruma sokmasıdır. Güzel olan kadın herkes tarafından tercih edilen olduğu için erkek figürü bunlarla daima savaş etmelidir. Bu yüzden bazı güzel olan kadınlar cezalandırılır.

Masallarda bulunan kadın karakterler aktif olmaktan çok pasif konumdadırlar. Kaderlerine boyun eğerek hayatlarından şikâyet etmezler.

Masallarda bulunan kadın eğer olumsuz bir karakteri temsil ediyorsa ona genellikle büyücülük, cadılık gibi vasıflar yüklenmiştir. Hiçbir şeyden memnun olmayan, huysuz ve kıskanç olarak nitelendirilirler.

Her ne kadar masallarda kadın genel anlamda pasif konumda olsa da akıllı,

kurnaz olup istediğini elde eden karakterlerde bulunur. Erkeğin kadını zor durumdan kurtarma rolünü bazen bu kadınların da üstlendiği olur. Akıl yoluyla kadının kocasına yol gösterdiği, onu zor durumdan kurtardığı ve bir anne gibi onu kolladığı olur. Masallarda kadınlara yüklenen akıllı, kurnaz ve istenileni elde etme özellikleri aslında erkeğe özgüdür.

Bir kadın masalda güçlü bir yapıda görünüyorsa o kadının bir çocuk doğurduğu ve sosyal statüsünün atladığı düşünülebilir.

Masallarda görülen kadın ve erkek ayrımının sınırları dışına çıkarak kadın karakterlerin kalıp yargıların dışına çıkmasına tek ihtimal veren şey kadının, erkek kılığına girmesidir. Ancak bu yolla bir kadın erkek gibi hareket ederek masalda kendilerine bazı fonksiyonlarda yer bulabilmişlerdir.

Türk masallarında annelik fonksiyonunu üstlenen karakterler her zaman fedakârlıkla, yuvayı ayakta tutmaya çalışmasıyla ve çocuklarını koruyup kollama kısmında gösterdiği cesaret ile ortaya çıkar.

Masalda bulunan anne kavramı öz bir anne konumundaysa sevgi ve şefkat gösteren bir karakter olarak karşımıza çıkar. Fakat bu konum üvey anne konumundaysa burada olumsuzluk baş gösterir.

Toplumsal erkek karakterlerden beklentileri de bulunur. Bunlardan bazıları:

Masal kahramanları olan erkek olağanüstü güçlere sahiptir. Bu güç ve kuvvet erkeğin yenilmez oluşunu ve kadının gözünde kahraman olmasını simgeler. Erkek yenilmezdir ve her zaman kadını içine düştüğü durumdan kurtarır.

Masallarda görülen yakışıklı, güçlü erkekler genellikle soyludur.

Masallarda erkek karakterler sadece koca olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bunlar bazen bir baba, bazen bir derviş olabilir. Burada baba veya dervişlik rollerinin de getirdiği özellikler ile yumuşak kalpli, yol gösterici, affedici rolleri üzerlerinde barındırırlar.

Masallarda erkek karar vericiliği, karşıda ki kadını seçiciliği vb. konulardan dolayı otorite konumundadır.

Yukarıda verilen masallar ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili bilgilerden sonra Gaziantep'te derlemiş olduğum masalların bir değerlendirmesi yapılacaktır.

1

DERTSİZ KUL YOK

Teyzenin birinin canı ciğer çekiyor diyor ki:

-Ben bugün ciğer alıcam kapı kapı gezicem kimin derdi yoksa bu ciğeri yicem, diyo.

Gidiyor işte kapıyı çalıyor Ayşe açıyor. Ayşe'ye söylüyor:

-“Bugün benim canım ciğer çekti. Dertsiz bir kulla bu ciğeri yemeye karar verdim. Senin bir derdin var mı?” diyor.

Ayşe başlıyor kocam şöyle, çoluğum çocuğum şöyle böyle anlatıyor derdini.

-“Ört kızım, gir içeri!” diyor.

Teyze bir sürü kapı geziyor. Hepsi dertli, dertsiz yok. Bir kapıyı çalıyor, hayatlı bir yer gençte bir güzel alımlı hoş bir gelin. Geline diyor ki:

-“Derdin var mı?” diyor. Ben tanrı misafiriyim, canım ciğer istedi dertsiz kulla yiyeceğim, diyor.

-Aman teyze, ne derdi. Benim ne derdim olsun. Çok şükür sağlıklıyım, elim ayağım var, evim var, eşim var, kendi halimde geçinip gidiyom diyorum, diyor.

-Gurbanım kızım, şu ciğeri kavur da yiyek, diyor.

Gelin alıyor teyzeyi, oturtuyor ciğeri doğruyor, hazırlıyor, pişiriyo eşi geliyo. Öğlen yemek saati, kapı çalıyor. Eşi de gendi gibi güzel babayığit bir adam.

-Eşim geldi, diyor.

Ciğeri kenara indiriyor. Adam merdivenlerden evden yukarı çıkıyor, kollarını katlıyor, gömleğinin kollarını çıkıttığı yerde. İşte yüzüğünü çıkarıyor, saatini çıkarıyor o köşede bir değnek duruyor. Değneği de alıp yukarı çıkıyor. O değneğin inip, inip kalktığını görüyor teyze. Gelinden hiç çıt yok, ses yok gelin sessiz. Sadece değneğin indiğini görüyor. Hiç ses çıkarmıyor. Adam sadece değneği indirip, indirip kaldırıyor. Adam işte merdivenlerden iniyor, gidiyor işine. Kollarını düğmeliyor, yüzüğünü saatini takıyor. Teyzenin yanına gelin geliyor.

-“Siz yukarda naptınız gızım söylemesi ayıp?” diyor.

-Amaaan ne yaptık teyze, benim eşim çok sinirlidir. İş yerinde singirlenir, kızar gelir benle benim günde üç öğün kırk değneğim var. Sabah, öğlen, akşam kırk değneğim var. O kırk değneğimi yemeden eşim rahat etmez. Sabah işe giderken kırk değnek atar gider. Öğlen saati böyle gelir, kırk değneğimi atar. Akşam da gelir kırk değneğini atar rahatlar. Eee, eşimdir sonuçta evimin erkeği yapacak bir şey yok diyor.

-Amannn, diyo teyze. Senin dertsiz halin bu mu gızım. Ciğerde başını yisin, derdinde başını yisin, diyor. Al hepsi senin, olsun diyip çıkıp gidiyor (KK16).

Değerlendirme: Masalı toplumsal cinsiyet bakımından değerlendirecek olursak üç ayrı karakterin yer aldığını görürüz. Birincisi bilgeliği, yol göstericiliği vb. rolleri üstlenen yaşlı komşu teyzedir. Bu tarz kişiler gençlere yol gösterir, öğüt verir, eksiklerini kapatır. İkinci karakterimiz gelindir. Bu gelin pasiflik, sabır, mağdur gibi rolleri üstlenen kişidir. Toplumsal yaşamın kendisine biçmiş olduğu sabırlılık göstererek mutluluğa erişebilme düşüncesine göre hareket etmektedir. Kocasının onu dövmesini normal karşılayıp bunu kendine dert etmez. Üçüncü karakterimiz ise gücü üzerinde barındıran kocadır. Karısına yaptığı şiddeti normalleştirerek hayatına devam etmektedir. Normalde yaşlı tiplerin yol gösterici olup gençlere belirli durumlarda sabır göstermesi gerekiyor diye nasihat vermesi gerekiyorsa da bu masalda olgun olan genç kadındır. Kocasına bağımlı olan kadın erkeğin hoşnutluğu için kendisini feda etmeye hazırdır. Bu masalda adamın otoriterliği kadının gölge gibi bir yaşam sürmesine neden olmuştur.

2

PADIŞAHIN KIZLARI

Padişahın üç tane kızı var. Büyük, küçük ve ortancıl kız. Padişahın köyünde de bir dev varmış. Bu dev güzel olan kızlar ile zorla evlenip beğenmediğini de öldürmüştü. Sonra bu devin yolu padişahın köyüne düşüyor. Geçerken padişahın büyük kızını görüyor diyor ki:

-Bu kızı bana vericeksin!

-Asla vermem, diyor.

-Öldürürüm kızını, diyor. Ya verirsin, ya öldürürüm!

Kızıyla gidip konuşuyor:

-Ya öleceksin, ya evleneceksin. Vermek zorundayım. Canından şüphe edemem!

-Ver baba, diyor.

Dev, kızı alıp omzuna atıyor. Kendi köyüne giderken, yolda duruyorlar.

-Acıktın mı?

-Acıktım, diyor.

Dev o kadar kurnazmış kedinin dilini kesiyor, kıza veriyor.

-Al bunu ye, diyor.

Kız kedi dili yer mi? Suyun içine atmış. Dev uyumaya gitmiş. Uyanmış gelmiş.

-Dili yedin mi? demiş

-Yedim, demiş.

Tamam bakalım.

-Eeeeyy dill, soğukta mısın, sıcakta mısın?

Dil kedinin dili dile gelip konuşuyor.

-Soğuktayım, buz gibi yerdeyim. Suyun içindeyim, diyor.

-Yememişsin suya atmışsın, diyor.

Kızı götürüyor memesinden çangala asıyor. Padişahın büyük kızını asıp çıkıyor odadan.

Padişaha gidip diyor ki:

-Senin kızın yalancı çıktı. İkinci kızı vereceksin. Yoksa öldürürüm!

-Kızımı ne yaptın?

-Öldürdüm, diyor.

Adam korkuyor gene kızıyla konuşuyor.

-Seni vermek zorundayım. Ablanı öldürmüş. Canından şüphe edemem ha öyle ölmüşsün haa evlenmiş ölmüşsün.

-Ver baba ne yapayım. Ablamın yanına gidiyim, diyor.

Yine alıyor dev kızı gidiyorlar yola. Az gidiyorlar, uz gidiyorlar. Yine aynı o suyun başına gelip oturuyorlar.

-Acıktın mı? diyor.

-Acıktım, diyor.

Yine kedisinin dilini kesip kıza veriyor.

- Bunu ye, diyor.

Oda yememiş. Dev yine uyumaya gidiyor. Kızda dili almış suya atmış.

-Yedin mi dili? diyor.

-Yedim, diyor.

-Şimdi öğrenecez bakalım yedin mi bakalım.

Yine kedinin diline sesleniyor:

-Heey dil, diyor. Sıcakta mısın, soğukta mısın?

Dil yine dile geliyor.

-Buz gibi yerdeyim, üşüyorum, suyun içindeyim, diyor.

-Yememişsin, yalan söylüyorsun, diyor.

Kızı da götürüyor. Ablasını da görüyor memesinden asılmış şekilde.

-Kızını öldürdüm. Bu kızı vereceksin!

- Bu benim son kızım hepsini öldürdün!

-Seni de öldürürüm!

Al onu da veriyor.

Az gidiyorlar, uz gidiyorlar yine aynı suyun başında duruyorlar. Kıza diyor ki:

-Acıktın mı?

-Acıktım.

-Al bunu ye, diyor.

Yine gidip uyuyor. Kızın kedisi varmış. Kurnaz ya kız! Kediyi de yanında getirmiş. Dili çıkarıp kediye yediriyor.

-Dili yedin mi, diyor.

-Yedim, diyor

Dile sesleniyor:

-Ey dil soğukta mısın, sıcakta mısın?

-Ateş gibi bir yerdeyim karanlıktayım. Yedi beni, diyor.

Kedinin midesinde dil.

-Aferin yemişsin, diyor. Sevdim seni gidelim, diyor.

-Tamam, diyor.

Devin evine gidiyorlar. O anahtarda devin belinde takılı. Çevre köydeki bütün kızları almış. Ama hepsi dili yemediği için ölüme mahkûm oluyor. Çoğu da canlı canlı asılmış.

-Benim uykum geldi. Şurada kara bir taş var. Getir de uyuyacam diyor.

Artık karısı ya...

-Olur mu? Benim dizim dururken seni kara taşta mı yatırtırım. Sen benim evimin direğisin, eşimsin, erimsin diyor ve devi dizine yatırıyor.

-Sen çok iyi bir kızmışsın. Keşke ablalarından önce seni alsaydım. Onlara bir şey olmasaydı, diyor.

-Kısmet... Onların da ölmesi gerekmiş, diyor.

-Aslında ölmediler, diyor. Hepsi şu anahtarın olduğu yerde kilitli, diyor.

-Ee hadi gel sen dizimde uyu boşver. Herkes kaderine razı olsun, diyor.

Saçını sıvazlıyor işte. Devin yüzünü okşuyor. Uyuyor dev. Kız çaktırmadan anahtarı oradan alıyor. Kara taşı da getirip devin kafasının altına koyuyor. Odanın

anahtarını açıyor. Gerçekten kızlar asılı. Ölenler ölmüş, nefessiz kalanları ve sandıktakileri açıyor. Hepsini açıp diyor ki:

-Gidin ailelerinizi bulun!

Ablalarına da:

- Babamın yanına gidin! Beni de hiç düşünmeyin ben bunu yola getiririm, diyor.

Devi uyuyorken kara taş ile öldürüp oradan kaçıyor (KK16).

Değerlendirme: Masallarda genellikle zekilik, güzellik ve kurnazlık en küçük kardeşe verilir. Büyük ve ortanca kız burada babalarının sözlerinin dışına çıkamayacaklarını ve kadere karşı gelmenin bir işe yaramayacağını bildiği için her durumu kabullenici bir rol üstlenmişlerdir. Büyük ve ortanca her zaman kadere razı olan, itaat eden ve kaybedendir. Burada da en küçük kardeş en zeki ve kurnaz olandır. Masalda yer alan dev seçen konumundadır. Seçme işlemi yaparken de burada kadının güzelliğine önem vermektedir. Güzel olan kızlar alınır, beğenmediği öldürülür. Masalda padişahın üç kızı da güzeldir fakat hepsi itaatkâr değildir. Büyük ve ortanca kız güzel olduğu halde devi kandırdığı için cezalandırılmıştır. Fakat küçük kız hem güzel olup hem de kurnazlığı ile devi yendiği için ödüllendirilmiştir.

3

NAR TANESİ

Bir çiftin yıllar boyunca çocuğu olmamış. Yıllar sonra, bir kız çocukları dünyaya geliyor. Adını Nar Tanesi koyuyorlar. Nar Tanesi'ni el bebek, gül bebek büyütüyorlar. 16-17 yaşına geldiğinde, bir gece uyumak için odasına çekilen kızın camına bir kuş konuyor.

Kuş kıza:

-Nar Tanesi, nur tanesi annenle babanın bir tanesi... Kırk gün kırk gece ölü başı bekleyeceksin, diyor.

Kız korkuyor hiçbir şey demiyor. Ertesi gece yine yatmaya çekildiğinde kuş yine geliyor.

-Nar Tanesi, nur tanesi annenin babanın bir tanesi... Kırk gün kırk gece ölü başı bekleyeceksin, diyor.

Kız üçüncü gece odasına çekildiğinde kuş yine geliyor.

-Nar Tanesi, nur tanesi annenin babanın bir tanesi... Kırk gün kırk gece ölü başı bekleyeceksin, diyor.

Kız gidip annesine söylüyor, anneside eşine söylüyor. Yıllar sonra buldukları çocuklarının başına bir iş gelmesin diye evi toparlayıp çıkıyorlar. Uzun bir yol gittikten sonra, bir su kenarında dinlenmeye karar veriyorlar. Ellerini yüzlerini yıkayıp yemek yiyecekleri sırada, kızlarının ayağı kayıp suya düşüyor. Kızı öldü sanıp evlerine dönen çiftin kızları aslında ölmüyor. Yüzerek karşı kıyıya çıkıyor ve bir hana giriyor. Handa gerçekten kendinden yirmi yaş büyük bir adamın üzerine sineklerin konduğunu görüyor. İçeri girip adamı temizliyor, sineğini kovalıyor. Kırk gün kırk gece o evi ev haline getirip adama bakıyor. Tam kırkıncı gün adamın uyanacağı gün eve bir aptal gurbet avradı, dilenci geliyor. Kapıyı çalıyor:

-Allah rızası için çoluğum çocuğum var. Yidircek hiçbir şeyim yok. Bana yardımda bulun, diyor.

Yardımda bulunmak için kilere yönelirken, adam o sırada gözünü açıyor. Gurbet avradını sineğini kışırken görüyor.

-Bana kim baktı?

Dilenci:

-Ben baktım, diye bağırıyor.

Nar Tanesi arkasını dönüp hiçbir şey diyemiyor. Adam uyanıyor daha sonra aptal arvadına düğün yapıyor. Karısı olarak yanına alıyor. Adam han, hamam sahibi çok zengin biri olduğu için kadının işine geliyor.

-Adam yollara, seferlere giderken işte eşine ne istiyorsun benden gelirken, diye.

-İnci boncuk istiyor, kolye istiyor, çanta, ayakkabı, ipek kumaşlar, eşarplar istiyor.

O sırada Nar Tanesi'ne de soruyor.

-Sen bir şey istiyor musun?

- Ben bir jilette sabır taşı istiyorum, diyor.

-Tamam, diyor.

Nar Tanesi:

-Unutursan atın yolda kan işesin, diyor.

Adam sefere gidiyor. Eşinin istediği her şeyi eksiksiz alıyor. Dönerken Nar Tanesi'nin istediğini unutuyor. Tam o sırada atı kan işeyince Nar Tanesi'nin istedikleri aklına geliyor. Bir bakkala gidip bir jilette, sabır taşı alıyor.

Eşinin eşyalarını verdikten sonra, Nar Tanesi'ninkini götürüyor.

Nar Tanesi taşı alıp kuytu bir köşeye çekilip taşla sohbet etmeye başlarken adam gitmiyor. Çünkü bakkal adama diyor ki:

-Bunu kime alıyorsan onu gizlice dinle, diyor.

Kız sabır taşıyla sohbet ederken adamda saklanıp dinliyor.

Nar Tanesi taşa söylüyor:

-Ben yıllar boyunca çocuğu olmayan bir ailenin çocuğuydum. Beni el bebek, gül bebek büyüttüler. Sen mi sabır, ben mi sabır?

Taş:

-Sen sabır, diyor.

-Ben yıllardır annemi ve babamı görmüyorum. Sen mi sabır, ben mi sabır?

-Sen sabır, diyor.

-Kuşun dediği gibi ben günlerce bu adamın sineğini kişledim. Tam uyandığı zaman bu kadının yaptığını duydun, biliyorsun başıma geleni. Sen mi sabır, ben mi sabır?

-Sen sabır, diyor.

Taş çatlıyor. Tam kız koluna jilet atacağı sırada adam içeriye giriyor kızı kurtarıyor. O karısı zannettiği aptal avradını dövüp atın arkasına bağlayıp köyüne gönderiyor. Nar Tanesi'nin anne ve babasını bulup kırk gün kırk gece düğün yapıyor (KK16).

Değerlendirme: Masalın ilk başında çocuksuzluk motifi ile karşılaşmaktayız. Çocuksuzluk ister kadın, isterse erkek açısından olsun içerisinde olumsuzluklar barındıran bir durumdur. Kadının gelin statüsünden ayrılıp anne statüsüne geçmesi için önce çocuğunun olmasının gerekli olduğu düşünülür. Ancak kişi anne olunca tam anlamıyla şefkat, sabır gibi fonksiyonları üstlenebilir. Masalın devamında yeni doğan çocuklarını koruyup kollama görevi yine aile tarafından üstlenmiştir. Bu hem anne hem baba için olması gerektir. Nar Tanesi masalından da anlaşılacağı üzere temizlik nedir bilen, hürmet etmeyi seven bir karakterdedir. Toplumun genelinin kadına atfettiği rollerden birisi de kadının evi çekip çevirmesi, erkeğin hizmetini yapması ve sabır göstermesidir. Masalda kurnaz bir kadını temsil eden aptal arvadı ise Nar Tanesi'nin zıttıdır. Kurnazlığı ile güzel olan kızı edilgen hale getirmiştir. Toplumda susmaya, hakkını aramaya çekinen kadını temsilen Nar Tanesi'nin yaptıkları görülmektedir. Haksızlığa baş gelmeme, kayıtsız kalma gibi

durumlar kadının pasifliğindendir. Han sahibi olan erkek karakter burada karşımızda maddî güç olarak elinde bir otorite bulundurmıştır. Bu olayda bakkalın sözünü dinleyerek Nar Tanesi'nin ne yaptığını dinlemesi onun zekiliği ile ilgilidir. Masalın sonunda kötülerin cezalandırılması, iyilerin ödüllendirilmesi motifi ile karşılaşmaktayız. Yalan söyleyip kurnazlık yapan aptal arvadı cezalandırılmıştır. Sabırla bekleyen Nar Tanesi düğün ile ödüllendirilmiştir.

4

BİT YİYEN KIZ

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde güpgüzel bir kız varmış. Bu kızın saçları böyle yıldızlar gibi parlakmış. Yüzü güneş gibi parlıyormuş. Gözleri böyle zeytin gibiymiş. Sonra bu kız anasızmış. Anası kendini doğururken ölmüş.

Babası demiş ki:

-Benim kızım evlenme yaşına gelmeden ben en iyisi birisiyle evleneyim, demiş.

Birisiyle evlenmiş. Sonra o kadının da çirkin mi çirkin ondan sonracığıma at gibi ağzı olan bir kız dünyaya gelmiş. Sonra bunların ikisi ikiz gibi bir araya gelmişler. Sonra bir tane yaşlı teyze varmış.

Ölecek kadar hasta olan teyze demiş ki:

-Acı ne var kafamda bitler var. Bitlerimi ayıklayın, ayıkladığınız bitlerimi yiyin de ondan sonra bende size bir dua edeyim, demiş.

Şimdi bu çirkin kız şeye bit ayıklamaya. Yaşlı garının bitini ayıklarken her bir biti çıtt, çıtt kırarken, üstünden kara bulutla kırmızı bulut geçmiş. Yaşlı teyze o esnada bitlerinin yenildiğini zannedip çıtt çıtt da sesi duyunca:

-Aaa kızım Allah seni şöyleee ayyy gibi bir oğlana nasip etsin, demiş.

Ama kız böyle hep iğrenerek, tiksinerik bitleri kırdığı için, bide yemediği için yedim diyerekten yalan söylemiş.

Sonrada o huyu güzel, kendi güzel olan kız geliyor. Bitlerini ayıklıyor. Ayıklarken de:

-Ay teyzecim yaşlanmışsın bitlerin olmuş, diyor.

Ondan sonra her bir bitini ayıklarken hem yiyor, hem de üstünden beyaz bulutla pembe bulut geçiyor. Teyze de bitleri gerçekten yenildiğini anladığı için ona böyle içten diyor ki:

-Sana ay gibi bir prens nasip etsin. Saraylarda oturasın, diyor.

Tam o esnada da kız bir bakıyor ki sokaktan bir prens geçiyor. Sonra diyor ki teyze:

-Bak kızım bu sana ettiğim duada olan prens, diyor.

Prenste tam dönüp bakarken bir bakıyor ki ay gibi güzel kızı görüyor. Bunlar mutlu mesut yaşarken o çirkin kız da orada hasetinden çatlıyor (KK17).

Değerlendirme: Masal baştan sonra bakıldığında iyi-kötü, güzel-çirkin çatışması üzerine kuruludur. Birinci karakterimiz olan kız güzellik sembolüdür. İkinci karakterimiz olan üvey kız kardeş ise çirkinliğin sembolüdür. Masalda yer alan yaşlı teyze ise yol gösteren, öğüt veren, dua eden bir karakterdir. Çirkin olup yaptığı işi de içten yapmayan kız yaşlı teyzeden dua alsa da üzerinden geçen bulutlar onun bunu hak etmediğinin kanıtıdır. Çünkü işlem tamamlansa da içten gelerek yapmamıştır. O yüzden yaşlı teyzenin duasını hak etmemiştir. Fakat güzel olup ahlakı da güzel olan kız hem işlemi tamamlayıp hem içten yaparak büyük sözü dinlediği için yaşlı teyzenin hayır duasını almıştır. Üzerinden geçen bulutlar da bunu doğrulamıştır. Yaptığı iyiliğin mükâfatı olarak da ödül olarak bir prens ile karşılaşp evlenmiştir. Her ne kadar masal baştan sonra güzel-çirkin gibi zıtlıklar içeriyor olsa da güzellik veya çirkinlik bir kadının üzerine yüklenen ve toplumsal hayatta pek çok zorluğa sebep olan bir dayatmadır. Erkeğin güzelliği, onun cesurluğunun gölgesinde kalsa da kadınlarda olay böyle olmamaktadır. Her ne kadar kadın savaşçı, zeki de olsa ön planda metalaştırılan güzellik algısı ön plandadır.

5

AĞAÇTAKİ KABAK

Bir varmış, bir yokmuş. Ormancının bir karısı varmış. Güzel mi güzel, huyu da güzel mi güzelmiş. Sonra neyse bu kadınla bu ormancı gayet mutlu mesut yaşıyorlar. Yaşarken kadın bir anda aniden böyle gebe olduğunu öğreniyor. Seviniyorlar bunlar. Bu adam oduncuymuş. Ormana gider ağaç kesermiş. Odunlarını satarmış. Sonra kadın doğum yapıyor. Çok güzel bir oğlu oluyor. Kadın sevinirken aniden bir bakıyorlar ki kadın sabah uyanamıyor. Kadın ölüyor. Adam napsın küçücük çocukla.

Diyor ki:

-Ben en iyisi evleneyim. Olacak gibi değil, diyor.

Sonra adam biriyle evleniyor. Kadında huysuz mu huysuz, çirkin mi çirkinmiş. Baba ormana gidince çocuğa eziyet ediyormuş. Çocuğu aç bırakıyormuş. Çocuk seslenemiyor tabi babasına akşamları geldiğinde. Sonra çocuk biraz büyüyor. Büyüdükten sonra kadın hiç istemiyor artık çocuğu. Kocasının da aklına girip diyor ki:

-Bu çocuğu azdırıp (bırakıp) geleceksin ormanda, diyor.

Adam önce kabul etmese de kadın daha sonra adamın aklına giriyor. Diyor ki:

-Odun toplamaya gidicez. Artık büyüdün oğlum sen, diyor.

Çocuk hoplaya zıplaya gidiyor babasıyla ormanın içine. Sonra babası bir tarafta uzağa yatırıyor çocuğu. Ondan sonra diyor ki:

-En iyisi şey oğlum sen şu köşede dur bir ağacın altında ben ilerde ağaçları kesip geleyim. Odun yapıyım, diyor.

Ondan sonra adam baltayı vurunca taaak, taaak diye sesler çıkıyor. Çocuk babam nede olsa odun kesiyor diye dalıyor oyuna öbür ağacın altında. Adam bakıyor ki çocuk uyumuş. Adam diyor ki:

-Şimdi gittim, gittim. Eğer oğlan uyanırsa, ben bunu azdıramam (bırakamam) diyor.

Su kabağını alıyor, ağaca bağlıyor. Su kabağını bağlayınca da rüzgâr çarpınca taaak, taaak ses çıkarıyor. Oradan da oğlan diyor ki:

-He, babam daha baksana odun kesiyor. En iyisi ben uyumama devam edeyim, diyor.

Çocuk dalıyor iyice uykuya bir uyanıyor ki, zifiri karanlık her yer zindan gibi. Sonra başlıyor baba diyip ağlıyor. Bakıyor ki kabak hala ağaçta sallanıp durup taak, taak diye vuruyor. Sonra çocuk diyor ki:

-Taaak taaak takacak beni azdıraaam babacık, diyor.

Ayağa kalkıyor, ormanda geziyor. Gezinirken bir bakıyor ki vahşi bir kurtla karşı karşıya. Kurt gözlerine bakıyor. Çocuğu bir çırpıda ağzına atıyor. Adam yolda ağlamaya başlıyor bu sefer. Diyor ki:

-Ben nasıl bu kadının sözüne uydum da çocuğumu ormanda zifiri karanlıkta bıraktım, diyor.

Tam eve yaklaşıyor bir bakıyor ki evin içinde kurtla kadın oturuyorlar, konuşuyorlar. Kadın kurda para veriyor. Adam onu görünce o zaman anlıyor, kafası dank ediyor. Adam elindeki baltayla hem kadını hem de o kurdu öldürüyor.

Değerlendirme: Masalın başında da görüleceği üzere ilk unsurumuz kadının güzel olmasıdır. Toplumda güzel kadın tercih edilen, beğenilen ve istenilendir. Hem güzel olup hem de doğum yapan kadın toplumda statü atlar. Doğum ile verilen annelik görevi kadının toplum içerisinde saygın bir yeri olmasına imkân verir. Doğan bu çocuk hele ki erkek çocuk ise statü değeri daha da artar. Kadının ölüp yerine çok geçmeden adamın başka biriyle evlenmesi erkeklerin otoritesi ile alakalıdır. Erkek istediği zaman istediğini seçip, alabilme imkânına sahiptir. Bunu yapan bir erkek ise bu iş normal karşılanır. Evlendiği ikinci kadının çirkin ve kötü olması karakterlerin zıtlığını göstermek amacıyla. Çirkin olan kadın masallarda kötü işler yaparak olumsuz sonuçlara maruz kalır. Bu masalda da çirkin ve kötü kadının kurnazlığı ile oğlunu ölmeye terk eden babanın, kadının zekâsı karşısında alt edilişini görmekteyiz. Her ne kadar yaptığı şeyden sonra pişman olmasa da bir kere olan olmuştur. Kötü ve çirkin olarak tasvir edilen karakterin yardımcı arkadaşları da genellikle, cadı, dev veya bu masalda da gördüğümüz üzere kurt olmuştur.

6

APTAL KIZ İLE BEYOĞLU

Bir aptal gızı varmış, birde Beyoğlu. Beyoğlu, aptal kızına âşık olmuş. Gidip babasından gonuşmuş.

-Ben aptal gıza âşık oldum. Aptal gızla evlenecem, demiş.

-Babası da:

-Oğlum sen onla evlenemezsin. Sen Beyoğlusun o ise aptal gızı, demiş.

-Yooook ben evlenecem, demiş.

Babası ses çıkarmamış.

-Tamam. Evlen oğlum, demiş.

Neyse bunlar evlenmişler. Beyoğlu, aptal gızı mutfakta takip ediyormuş. Her yerde ekmek gırıkları varmış. Eskiden köylerde taş olurmuş. Aptal gız tağın üstüne ekmekleri dizermiş. Beyoğlu bunu uzaktan izlermiş. Bir gün biri gelmiş dönmüş demiş ki:

- Allah rızası için bacım bana ekmek ver.

Kız tutmuş ekmeği vermiş. Beyoğlu gelip yanına bağırmış.

-“Sen ne yapıyorsun!” demiş.

Gız da demiş ki:

-Ne yapıyorum ki. Mesleğim bu. Mesleğim gereği ekmek satıyorum, yere düşen kalan yiyecekleri biriktiriyorum, demiş.

Ondan sonra beyoğlu sinirlenmiş. Beyoğlu gızı yanına çağırılmış.

-Sen yoluna, ben yoluma, demiş. Çam ağacından odun olmaz, aptal gızdan hatun olmaz, demiş. Çadırı bana saray göründü, lapası bana pilav göründü, demiş.

Ondan sonra beyoğlu sarayında, aptal gız da çadırında kalmış. Bunlar böyle artık ayrı bir şekilde hayatlarını sürdürmeye başlamışlar (KK18).

Değerlendirme: Beyoğlu denilen masal kahramanları genellikle yakışıklı, maddî durumu iyi ve statü olarak diğer kahramanlardan yüksek olan birisidir. Bu masalda Beyoğlu üstünde bulundurduğu pozitif ayrıcalıklı fonksiyonlar ile istediği kızı seçme şansını elde etmiştir. Beyoğlu seçilen değil seçen şahıstır. Aptal gız diye tabir edilen kişi ise Antep yöresinde dilencilik ile geçinen kişilere söylenen bir tabirdir. Aptal gız olarak tasvir edilen kız her ne kadar görüntü anlamıyla bahsedilmiyor ise biz onun çirkin olduğunu ve alt bir statüye sahip olduğunu anlayabiliyoruz. Aptal kızı eski hayatı olan dilenciliği sarayda da devam ettirmeye çalışarak beyoğlunun aşağılayıcı sözlerine maruz kalmıştır. Çam ağacından odun olmaz, aptal kızıdan hatun olmaz diyerek onun gerçek ideal bir kadın hiçbir zaman olamayacağı anlatılmak istenmiştir. Bu masalda söylendiği gibi gerçek ideal kadınlığın soydan geldiği, sonradan ise bunun başarılamayacağı anlatılmıştır. Güzel ve statü olarak üstün olan erkek karakter nasıl bir kadını seçtiyse onu boşayarak evine gönderme yetkisini de kullanmıştır.

7

CINCIKLI KESE

Bir gün kaynana oğluyla gonişiy. Oğlu diyor ki:

-Anne sevdiğim, âşık olduğum bir gız var. Git onu gör.

Eskidende Antep'te hamamlarda gızları görürlermiş. Orda beğenirlermiş. Bu oğlu buna çok âşıkmiş. Neyse, hamama gidiyor işte. Herkesi topluy gızı da alıp hamama gidiyor. Kıza bakıyor ki kız çok güzel. Yani böyle dillere destan herkesin âşık olabileceği kadar güzel bir kızmış.

Oğlunun âşık olduğunu duyunca:

-Bu gızdan baaa gelin olmaz, diyor.

Dört tene gızın üstüne bir oğlan olmuş. El bebek, gül bebek büyötmüş.

- Bu gız bu oğlanı benden çalar, diyor.

Neyse o hamama gidiyeler. Gız bu gadına hürmet ediyor. İşte yemekler getiriyor, meyveler getiriyor. Hani ne isterse gız hemen her şeyi yapıyor. Sevdığı adamın anası olduğunu biliyor çünkü. Ondan sonra gadın gidiyor keseciyle plan yapıyor.

-Bu gızdan baaa gelin olmaz. Gel biz senle bir plan yapak. Bu gızın kesesinin içine cıncığı doldurak, diyor.

Neyse keseciyle planı hazırlıyorlar. Gız uzanıyor taşın üstüne. Keseci cıncığı dolduruyor kesenin içine, kızın belini keselıyor. Tabi her keselediğinde kızın beli yarılıyor. Yani hep paramparça oluyor. Ondan sonra gız ama kaynanasının yaptığını anlıyor. Kaynanasının yaptığını anlayınca hiç tık çıkmıyor kızıdan. Canı o kadar acıyor ama gene tık demiyor. Neyse kız her şeye göz yumuyor. Neyse, oğlanla evleniyler. Gerdek gecesi oğlan sırtını görüyor.

-Senin bu sırtına ne oldu, diyor.

Kızda:

-Bir şey olmadı. Hamama gittik, keseci sırtımı keselerken yırtıldı, diyor.

-Bu nasıl keseymiş ki böyle yırttı, diyor.

Kız diyor ki:

-Oldu artık işte yapacak bir şey yok.

Oğlana annesinin yaptırdığını söylemiyor. Neyse er zaman, git zaman bu gız hamile kalıyor. Kaynanası gız çocuk doğurduğunu öğreniyor. Gidiyor oğlunun yanına. Anteplilerde oğlan çocuğuna düşkün. Gidiyor oğlunun yanına diyor ki:

-Senin bu garının sırtını başka adamlar yaptı, diyor.

Gıza iftira atıyor. Neyse adam anasının gazına geliyor. Kızını arvadının elinden alıyor. Arvadını sokağa atıyor. Arvadı artık ortadan kayboluyor. Ondan sonra neyse çocuk biraz büyüyor bahıylar ki bebeğin sırtı da yarılmış hep. Ondan sonra kızın akli erince annesi evdeyken babannesinin annesine yaptıkları aklına gelince sevmemeye başlıyor. Babaannesi de hastalanıyor, yataklara düşüyor. Oğluna dönüp diyor ki:

-Ben öldükten sonra sandığımın içinde bir mektup var. Alın o mektubu ben öldükten sonra okuyun oğlum, diyor.

Şimdi torununu yanına çağırıp:

-Gızım, beni hamama götür. Ben günahlarımın hepsini orda işledim. Orda günahlarımdan arınıyım evime gelim, evimde ölim, diyor.

Kızda tabi annesine yaptıkları aklına gelince:

-Tamam, diyor.

Babannesini keselemek için kesenin içine cıncık dolduruyor. Öylece babaannesini keseliyor. Babaannesinin de sırtı yarılıyor. Kan kaybından orda ölüyor. Eve gelip:

Babaannem orda kötü olup düştü. Kan kaybından öldü, diyor.

Ondan sonra babasına gelip diyor ki:

-Baba ninem dedi ki, ben öldükten sonra sandığımın içindeki mektubu açın okuyun. Al mektup, diyor.

Adam alıyor eline ohıy işte. “Arvadının sırtını keseciyle planlayıp ben cıncık koyup yırttım. Arvadına iftirayı ben attım. Arvadının hiç bir suçu yok.”

Adam bin pişman oluyor yaptıklarından, söylediklerinden. Mektup elinden düşüyor. Adamda bir köşeye yığılıp kalıyor (KK18).

Değerlendirme: Gelin-kaynana çatışması yıllardır devam eden ve ataerkil aile içerisinde kendisine yer bulmaya çalışan kadının konumunu paylaşmak istememesinden kaynaklanan bir meseledir. Genel anlamda bakıldığında bir erkek nesnesine indirgenmeyecek kadar önemli olan bu husus tamamen iki kadının ev içerisinde gösterdiği üstünlük yarışından başka bir şey değildir. Bu sorunun nedeni gelin veya kaynanadan kaynaklı olabilmektedir. Burada mesele iki kadının bir düşmanmışçasına bir erkek üzerinde iktidar olma mücadelesidir. Masalın giriş kısmında kaynana üç tane kız çocuk doğurduktan sonra ancak bir erkek çocuk doğurabilmiştir. Bu da toplum içerisinde kendisine atfedilen ideal kadın, doğurgan kadın, erkek doğuran kadın gibi statünün eline geç ulaşmasına sebebiyet vermiştir. Üç tane kızıdan sonra doğan erkek çocuğu ile kadın toplumdaki yerini ancak sağlamlaştırmıştır. Kadın evin hâkimi, evin erkeklerinin gözdesi iken araya giren ikinci karakter ile yerinin sarsılacağını düşünmektedir. Masalın ikinci karakteri olan gelin üst düzey güzellikler ile donatılmıştır. Hem güzel hem becerikli hem de sevgi ve saygıda kusur etmeyecek kadar aile terbiyesi almıştır. Bu aslında toplumda idealize edilen evlenilecek kadın tipidir. Kaynana karşısında bu olumlu özellikleri barındıran kadınla güç mücadelesine girince kaybedeceğini bildiği için onu türlü oyunlar ile devre dışı bırakmanın peşindedir. İdeal gelin tipi olarak yansıyan masal

kahramanı kendisine yapılan her ne olursa olsun itaat eden, kocasına bağlı bir davranış sevgiler. Bu da kadının erkek karşısında pasif olduğunu ve kocaya bağlı bir yaşam sürdüğünü gösterir. Masalın üçüncü karakteri ise gelinin doğurduğu kız çocuğudur. Aslında bu kaynanaya yapılan bir atıftır. Çünkü kaynananın gelinden intikam alabilmesinin tek yolu kendisi gibi ilk evladının kız olmasıdır. Eğer gelin erkek çocuk doğurursa tahtının sallanacağını farkındadır. Toplum olarak güzellik, saygınlık, üst düzey meziyetler ile donatılmış bir gelinin erkek çocuk doğurunca toplumda görülen saygınlığının artacağını farkındadır. Kaynana olumsuz bir karakter olarak gelinine iftira atarak amacına ulaşır. Yeniden evin tek hâkimi kendisi olur. Torun olarak kendisine yer bulan kız çocuğu karakteri ise zekâsıyla annesinin yenemediği babaannesini yenmiştir. Erkek çocuk ise Freud'un odipal karmaşasında kalmışçasına hareket edip kendi aklını kullanmamıştır. Burada annesinin sözleri ve anne sevgisi ağır gelip sorgusuz sualsiz karısının gitmesine göz yummuştur. Bunun bedelini de sevdiği her iki karısının kaybı ile ödemiştir.

8

FARE VE GELİN

Günlerden bir gün bir gelinle bir kaynana varmış. Kaynana tabi hasta gözü körmüş. Gelini çağırır:

-Kızım canım et kavurma istedi. Bana et kavurma yap da yiyim, demiş.

Oda:

- Tamam, demiş.

Kaynanasını da tabi hiç sevmezmiş bu gelin. Hep kadına eziyet edermiş. Neyse gidip fare yakalıyor. Geliyor bunu doğruyor, kavuruyor ve kaynanasının önüne getiriyor. Kaynanasının da gözü kör görmüyor hiçbir şeyi. Normal et sanıyor. Neyse gadin iştahla yiyor. Geline diyor ki:

-Geçmişine rahmet olsun gızım. Allah ne muradın varsa versin. Çok güzel olmuş. Eline sağlık.

Tabi gelin alttan alttan gülüyor. Çünkü fare yedirdi ona. Normal et yedirmede.

Neyse gel zaman, git zaman bu gelinde kaynana oluyor. Oğlunu evlendiriyor işte. O kadar iyi mi iyi bir geline rast geliyor. Gelin ne derse yapıyor, hürmette gusur etmiyor. Bir gün kaynanası hasta olup yatağa düşüyor.

Kaynanası diyor ki:

-Gızım, az bana et kavurda et yiyim canım çok istedi, diyor.

Gız gidip kuzu etini buluyor. Güzelce terbiyeliyor, kavuruyor. Tam kavurup kaynanasına götürürken et fare oluyor. Onu alıp döküp bir daha et getiriyor. Bir daha terbiyelip bir daha kavuruyor. Gene fare oluyor.

Kaynanası bağırıp:

- Gızım nerede kaldın? Açlıktan ölecem, diyor.

Neyse gız son bir kere daha kavuruyor ama gene fare oluyor. Gaynanası bu sefer sinirleniyor:

-Bir eti yapamadın mı? Nerde kaldı bu et! Açlıktan öldüm ben, diyor.

Gelin gaynanasının yanına gelip diyor ki:

-Anne ben kuzu etini gittim aldım. Kavurdum güzelce. Ama tam sana getirecem fare oluyor bu yemek.

Gaynanası gızın yanına oturup, dizine vuruyor.

-Git gızım, git getir. Zamanında benim gaynanam et istedi benden. Gaktım fare buldum, fareyi gavurdum. Getir o fareyi yiyim. Buda benim imtihanım, demiş.

Kaynanasına yaptıklarını kendisi de çekmiş. Etme bulma dünyası işte (KK18).

Değerlendirme: Gelin kaynana çatışması neredeyse her toplumda görülen bir sorundur. Bu sorunun başlıca nedeni iki kadının evde konumlarını sağlamlaştırmak istemesidir. Kaynana bilgeliği, oğlan annesi olması ve ataerkil bir yapıda üst konumda bulunmasından kaynaklı olarak güzel ve dinamik olan karaktere hükmedebileceğini düşünmektedir. Masalın başında bulunan hasta kaynana figürü aslında olumsuzluğu yansıtan değil kendi köşesine çekilip gelininden yardım isteyen kadın profilindedir. Burada asıl hükmetme yetisi genç geline geçmiştir. Yaşlılık kayınvalideyi geline bağımlı hale getirip, edilgen bir yapıya büründürmüştür. Kötü gelin kaynanasının yaşlılığını fırsat bilerek evin yönetimini üstüne geçirme mücadelesi vermektedir. Masalda da gücü üzerine alan gelin dilediğini yapma özgürlüğü ile hareket etmiştir. Masalın ortalarına doğru gelin karakterinin yaşlanıp bir kayınvalide rolüne geçtiğini görmekteyiz. Gelin eskiden güçlü olan, evin hâkimiyetini üstünde barındıran bir karakter iken masalın ortalarında kendisi de yaşlı bir kaynana olarak bunu elinden kaybetmiştir. Normal yaşamda kötü olan bir kaynananın karşısına kendisi gibi kötü olan bir gelinin geçmesi beklenir. Fakat bu

masalda öyle olmamıştır. Burada verilmek istenen ders başkadır. Yaşlanan kayınvalidesine hürmet etmek için yeni gelen gelin hem güzel hem iyidir. Üzerinde bulundurduğu bu pozitif farklılıklara rağmen bunu kötü yönde kullanmayarak kendine saygınlığını arttırmıştır. Yaşlı kayınvalide artık gücünün bittiğinin farkında olarak kaderine razı gelmiştir.

9

ÇOBANIN KIZI VE BEYOĞLU

Eski zamanlarda yazıcı varmış. Bu yazıcı yazarmış. Bir gün beyoğlu çıkmış ava. Ava giderken yazıcının yazdığını görmüş. Yazıcının yanına geçmiş gitmiş. Demiş ki:

- Hele bir bak bakayım benim kaderimde kim var?

Yazıcı böyle yüzüne bakmış. Sonra dönmüş demiş ki:

-Senin kaderinde bir çoban kızı var. Bir çobanın kızı olacak. Senin kaderin o, demiş.

Beyoğlu eline kâğıdı almış:

-Bu nasıl olur Allah'ım. Ben 30 yaşında bir adamım. Çobanın kızı doğacakta nasıl evlenecem ben onunla. O benim nasıl kaderim olur, demiş.

Neyse kâğıtlar elinden düşmüş. Bu daha sonra yolda yürüyorken bir köye gelmiş bakmış ki orda bir çobanın kızı olmuş. O çoban da çok fakirmiş. Yani paraya muhtaçlarmış. Ekmek bile alamıyorlarmış. Beyoğlu gitmiş demiş ki:

-Bu çocuğunuzu bana satın, demiş.

Neyse bunlarda paraya muhtaç, ekmek alacak paraları yok. Arvad kızı çal çıpita sarıp beyoğluna vermiş. Beyoğlu bunu almış. Giderken iki bıçak atıp köşeye bırakmış. Ondan sonra oradan uzaklaşıp gitmiş. Neyse beyoğlu o zamana kadar evlenmemiş hiç. Bir gün çobanın biri gezerken bu kızı görüyor. Gidip emziriyor. Neyse kız zamanla büyüyor Ay gibi parlıyor, güzelleşiyor. Eskiden de dere kenarlarına gider su alırlarmış. Orda beyoğlu geçerken bu gızı görüp ona âşık oluyor. Babasına:

-Bu gızı alacaksınız bana, diyor.

Babası:

- Etme oğlum, eyleme. Sen bey oğlusun. Çoban kızını nasıl alırsın?

-Yooooook illa bu gızı istiyorum, diyor.

Neyse gızı alıyorlar. Bunlar evleniyor. Gerdek gecesi bu bıçak izni görüyor. Tabi kıza daha önceden bıçağın nasıl sırtında iz kaldığını anlatıyorlar.

- Sırtına ne oldu, diyor.

Gız beyle beyle oldu, diyip anlatıyor işte. Ondan sonra beyoğlu da diyor ki:

-Aman Allah'ım ben ne yaptım, diyor.

Gıza diyor ki:

-Seni bu hale ben getirdim. Seni köyden aldım. Bana yazıcı dedi ki “Senin kaderin çobanın birinin gızı olacak.” Bende olmaz ben 30 yaşındayım. Küçük bebekle nasıl evlenebilirim, dedim. İki bıçak vurup seni attım bir köşeye. Senin anan şu, baban şu, diyor.

Ata bindiriyor gızı. Anasının babasının yanına götürüyor.

-Aha! Bak bu senin anan, bu senin baban, diyor.

Sonra beyoğlu köşeye gidip diyor ki:

-Ya Rabbi töbeee, ya Rabbi töbeee kaderin önüne geçilmezmiş yarabbi.

(KK18)

Değerlendirme: Masalın genelinde kaderden kaçılmayacağı teması ele alınmıştır. İlk karakterimiz olan beyinoğlu hem yakışıklı hem de maddî açıdan rahattır. Beyoğlu elinde bulundurduğu bu maddî güç ve otorite ile aşağıladığı çoban kızını kaderi olarak görmez. Evlilik ile ilgili toplumun beklentilerinden birisi de bazı sosyo-kültürel konularda eşitliğin sağlanmasıdır. Bir erkeğin eş seçerken kendi yaşantısına yakın veya büyük farklılıklar olmamasına dikkat eder. Bu toplum tarafından da tercih edilen bir durumdur. Beyoğlu statü olarak farklı bir konumda olduğundan dolayı çoban kızını kendine layık görmez. Çobanın kızı doğduktan sonra erkek üzerindeki saldırganlık fonksiyonu ile kızı ölüme terk eder. Onu ölümden kurtaran yine bir kadın karakterdir. Bu kadın karakter emzirme rolünü de üstlenebilen olumlu bir annedir. Annelik şefkati ile yaklaşarak kızı zor durumdan kurtarır. Çobanın kızı olarak karşımıza çıkan kız daha sonra büyüyüp o kadar güzelleşir ki Beyoğlu ona âşık olur. Kadının güzellik unsuru yine öncelikle tercih edilmiştir. Beyoğlu kendine yakışır şekilde güzel ve alımlı olanı kendisi seçmiştir. Kadın ise pasif kalarak seçilen olmuştur. Beyoğlunun babası her ne kadar oğluna bu kızın uygun olmadığını dile getirse de kadının fendi erkeği yenmiştir. En sonda da kader galip gelmiştir.

10

TIS GELİN

Gadının biri çok zalimmiş. Bunun bir oğlu varmış. Çok zalim bir gadınmış. Gitmiş köyün birinden bir gelin almış. Gelinde fukaranın tekiymiş. Çok sessiz biriymiş. Bu geline olmaz eziyeti edermiş. Yemek vermezmiş. Adam ne bilsin, adam evden sabah çıkar akşam eve gelirmiş. Gelinde korkusundan kocasına hiçbir şey söyleyemezmiş. Ekmeği yaparmış, ekmek damı derler ya oraya goyar, etrafına da külü serpermiş. O gelin o ekmeğe elini süremezmiş. Yemeği yapar ağzını kapatırmış, gelin yiyemezmiş. Adam bakmış ki bu gelinin yüzü gülmüyor. Günden güne bu gelin eriyip bitiyor. Arkadaşlarına:

-Ben ne yapım benim hanım böyle, böyle günden güne erimeye başladı.

Yüzü hiç gülmez ben buna ne yapım?

-Sen hanımına hele bir çiçek al götür.

Götürünce kadın diyor ki anlıni yere eğip:

-Ben çiçeği ne yapayım?

Sonra gidip arkadaşına anlatıyor. Onlarda diyor ki:

-Madem öyle çiçeği istemiyor demek ki senin bu garın aç.

Gadına alıp yemek götürüyor. Yemeği götürünce gadın yiyor. Bakıyor ki hııı gadın aç ama anasına da bir şey diyemez. Karısına dönüp:

-Dur ben gidiyim de bu anamın garşısına dikelecek, gözü açık bir gadın alıyım. Bu anamın hakkından ancak bu gadın gelir.

Kalkıp köyün birine gidiyor. Arıyor ama köy köy nerde bir arsız kız var onu araştırıyor. Köyün birine gidiyor. Ses geliyor oradan. Anası gapıyı çalıyor:

-Gızım gızımmm...

-Nee, diyor.

Diyor ki:

-Ana sıçıyom, elimde ekmek yiyom, saçımda da biti kırıyorum.

-Haaah tam işte bu benim anamın hakkından gelir, diyor.

Alıyor, gadını getiriyor. Gelin getiriyor. Şimdi bu gadın sabah kalkıp ekmeği yapıyorlar. Gaynana geline külü serpiyor, ekmek odasının gapısını kapatıyor. Gidip ekmek alamazlar. O küçük gelin büyük hanıma:

-Bu niye böyle yaptı?

-İşte bu böyle bize ekmek vermez, diyor.

-Hıııı sen dur garı! Ben senin hakkından gelmeyi bilirim, diyor.

Sabah kalkıyor yumakların ucundan goparıyor goparıyor alıyor. Garı gittiğinde iki tane kahke yapıp saçta hemen pişiriyor. Birini gendine birini ona veriyor. Gaynana bakıyor ki bu gelinlere hiçbir şey olmuyor. Ne zayıflama var ne güç kaybı. Bir gün:

-Yürüyün düğüne gidicez. Köyde düğün var, diyor.

Bu gelinin gözü açık hemen eteğinin beline kahkeyi bağlıyor, gidiyor düğüne. Öbürü de goltuğunun altına koyuyor.

-Gakın düğünde oynayacaksınız gelinlerim, diyor.

Ondan sonra bunlar galkıp oynuyorlar. O gözü açık gelin zıplıyor. Deliği de büyük düğümü de büyük nasıl olsa düşmez.

Öbür gelinde diyor ki:

-Yerimce oynarım, yönümce oynarım.

Golunu galdıramıyor ya. Bu kadın gene bir şey çıkaramıyor bundan. Sabah oluyor neyse kelle pişirecekler. Bu diyor ki:

-Sen dur garı, sen dur ben senin hakkından gelmeyi bilirim, diyo.

Kelle pişirecekler garı kelleyi içeriye goyuyor. Bunlara temizletiyor. Ocağa da goyuyo kelleyi gizliden pişiriyor. Çünkü gendi yiyecek.

Diyor ki:

-Ana gel mercimek dövecem. Senide omzuma bağlıyım da senin gücünden ben şu mercimeği iyice bir çekiyim, diyor.

Mercimeği döverken el değirmeninden sırtını bir o duvara vuruyor, bir öbür duvara vuruyor. Gaynanayı öldürüyor. Getiriyor gapının arhasına gadını dayıyor. Eline de kellenin bir parçasını veriyor. Evin penceresinden atlayıp çıkıyor. Oğlu gelince:

-Hani ne yemek yaptınız, diyor.

-Ne yaptık kelle yaptık. Anan da gapının arkasına geçti. Gendi pişiriyor tek başına, diyor.

Bu sesleniyor bahıyokine ananın elinde et. Bu bağılıyor, çağırıyor cevap vermiyor kadın. Sinirden tekmeyle kapıya vurup kapıyı açınca kapı gadına değıyor. Kadın yere deviriliyor. Oğlu korkudan sanıyor ki anasını kendi öldürdü.

-Amannn herif ananı öldürdün! Nasıl ederiz, ne yaparız şimdi... Dur hiç kimseye deme! Deriz kine kelle yerken boğuldu.

İmamı çağırıyorlar.

-Bunu hemen gömelim, diyorlar.

İmam anlıyor tabi bu gadının önceden öldüğünü. Diyor ki:

-Sus, diyor. Sus sana bu kadar bir şey vericem söyleme, diyor.

Neyse gadını yihıyıp gömüyorlar. İmam geliyor. Eliyle işaret edip diyor ki:

-Ya ne verecektin bana? Hadi ver, diyor.

-Ne verecem be ben sana. Dedim kine “Hüsss hüsss kaynanamın amann dili bu kadardııı.” Layığını buldu bırak sesini çıkarmada gömüp gidelim, dedim. (KK19)

Değerlendirme: Aile kurumu üzerinde çok önemli bir baskıya sebep olan problemlerden birisi kötü kaynana ve bu kötü kaynana ile anlaşılamayan gelin çatışmasıdır. Anne-oğul ilişkisinden kaynaklı olarak bir kadının erkek evlat doğurarak yerini sağlamlaştırması ve bunu ölene kadar kimseye kaptırmamak istememesi toplumsal birtakım problemleri beraberinde getirmektedir. Masalda yer alan kadın karakterlerden zalim kaynana otoritesini oğlunun üzerinde kurmuş ve dediğim dedik tiptir. Böyle bir kaynanaya karşılık olarak kocasına bağımlı, itaatkâr, kaderine razı gelip sessiz kalmayı tercih eden bir gelin elbet yenilmeye mahkûmdur. Kocanın bu durum karşısında gidip zeki, kurnaz bir yeni eş getirmesi tamamen anneden öç alma düşüncesi ile ilgilidir. Yeni gelen gelin her ne kadar kaynanaya haddini bildirse de ezilen geline yardım etmesi, ona yol-yordam öğretip koruması aslında onun olumlu bir karakter olduğunu gösterir. Kadının zekâsının, kurnazlığının ön plana çıktığı gelin karakteri yaşlı kaynanayı devre dışı bırakarak aile içerisinde yerini sağlamlaştırmıştır.

11

ÜÇ GARDAS

Şimdi üç kardeş varmış ağam. Bu üç kardeş bir gün zenginlik aramaya çıkiler dağın başına. Öteden de Hızır Aleyyisselam bunları göri. Hızır aleyyisselam bunların yanına yaklaşıarak:

-Hayır mı oğlum? Siz ne arisiz burada derdiniz ne, diy bunlara.

En büyük abileri bunların:

-Biz buraya zenginlik aramaya geldik. Benim derdim dağ, taş, koyun, diy.

-Tamam, istediğin buysa kolay yaparık, diy.

O adamın dediğini Hızır Aleyyisselam gerçekleştiriy. Ortanca gardaşa geliy:

-Sen ne istiyin?

-Bende dağ, taş, at istiyorum, diyor.

Onun dediğini de gerçekleştiriy. Sonra en küçüklerine geliy. Ona soriy:

-Sen ne istisen sen de söyle?

O da:

-Benim böyle bunlarınkı gibi büyük bir derdim yok. Ben helal süt emmiş bir tane kız itiyim, diy.

-Senin istediğin onlarınkinden daha zor, diy. Onların ki kolay da helal süt emmiş kızı bulmak zor, diy. Neyse şu köyde bir gına var diy. Senle ora hazırlanıp gideceyik. Orda ben sana istediğini bulacam, diy.

Bunlar hazırlaniler, köye gidiler gınaya gına yerine. Orda Hızır Aleyyisselam helal süt emmiş kızı buliy. Bunu oğlanın evine getiriy. Gel zaman, git zaman şimdi Hızır aleyyisselam bunlara eyilik yaptı dediklerini gerçekleştirdi. Şimdi Hızır Aleyyisselam bunları gidip deniycek. Hızır Aleyyisselam en büyüklerinin gapısına gidiy.

-Selamın aleyküm.

- Aleyküm selam.

-Yav, acımdan ölecem diy.

Tabi gılık değiştirerekten gidiy. Yoksa zaten tanır. Gılık değiştirmiş bir vaziyette gidi.

-Yav bir tane koyun kes de şurda midemiz bayram etsin. Yiyek senlen, diy.

-Eee olur mu dayı yav. Biz her gelene böyle gurban kesersek evin yolunu yitiririk, diy.

Hızır Aleyyisselam gendine şöyle bir bakaraktan:

-Buldun gibi yitiresin, diy.

Sabahına bu adamın bütün gounlarını gurt yiy. Adam tekrar sıfıra döni.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra sıra ortanca gardeşe geldi. Tekrar gılık değiştirerekten ortanca gardeşin yanına gidi. Bitkin bir vaziyette böyle yıkılacak. Üflesen düşecek gibi. Kapıyı çaliy.

-Selamın aleyküm.

- Aleyküm selam.

-Yav ben taa filan köyden gelim. Adını bilmim şimdi şu köye gidecem hadi bir at ver de ben onlan gidim. Halım galmadı, diy.

- Ağam dayı biz her gelene böyle at verecek olursak nerde gali bu işin kârı. Ben nerden ekmek yiyeceğim, diy.

Hızır Aleyhisselam ona da bakarak:

-Bulduğun gibi yitiresin, diy.

Sabahına bu adamın atlarını ormanda gezdirirken aslanlar parçalıy. Sıra geldi en küçük gardaşlarına. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bu küçük gardaşın yanına gidiy. Evine gidiyğine kapıyı çalıy. Gapiyı açan hanımı. Adam evde yok o sıra. Adam ama Hızır Aleyhisselam gılık değıştirmiş bu sefer yüzü, gözü yara bere içinde gidiy. Hastalanmış bir şekilde. Kadın kısmı dayanamaz hemen:

-Amca amca ne oldu?

Diyerekten bu adamı içeri aliy.

-Hele derdin ney söyle? Ne oldu sana böyle, nerden gelin, nere gidin?

-Gızım ben şu köyden geliyim. Senin ananın adı bu, babanın adı da şu, diy. 6 aylıkta bir bebeğiniz var onunda adı bu, diy.

Hepsini çatır çatır hanımın yüzüne söyliy. Goca evde yok tabi daha.

- Benim derdim, hastalığım şu, şu, şu, diy. Ermişlere gittimse herkes dedikine bunun derdi gidip o altı aylık çocuğu keseceksin, onun etini yiyince senin derdin geçecek. Hastalığın şifa bulacak.

Kadın atıy tutıy gafasında. Nasıl ederim, ben nasıl keserim. Neyse aradan birkaç saat geçtikten sonra bunun gocası geliy eve. Amcayı görüy bu adam.

-Ne oldu böyle, diy.

-Bu adam geldi ama ermiş midir nedir bu adam. Böyle, böyle benim ananın adını saydı, babamın adını saydı. Çocuğumuzun altı aylık olduğunu bildi, adını söyledi. Bu adamın da derdi hastalığı buymuş. Bunun şifası da bizim altı aylık çocuktanmış. Çocuk kesilirse bebeğin etini bu amca yerse bu adam iyileşecekmiş, diy.

Sonra Hızır Aleyhisselam oradan diykine:

-Ya annesi ya da babası kesecek, diy.

Adam zaten en başta gönülsüzmüş. Çünkü daha yeni çocukları olmuş. İlk uşakları o bebek.

Adam:

-Olmaz nasıl olur yav. Biz yeni bebek sahibi olduk, diy.

Kadın:

-Yok! Ben yardım edecem. Bu çocuk tekrar yapılır ama bu adam ölürse geri dirilmez, diy. Kapımıza gelmiş bizden aman dilemiş buna yardım edek, diy.

Kadın ağlayaraktan sızlayaraktan bu çocuğu kesiy. Kesiy kesmesinden zaten gözünü yumup dışarı kaçıy. Ağlayaraktan dışarı kaçıy bu kadın. Zatan goca bitkin şekilde dışarda bekliy. İçeri bile girmiy. Sonra sabah oluy. Kadın ağlayaraktan

daha halen çocuk kendi düşüncesiyle sağ belliy, odasına giriy ağlamaya. Ağlayarak girip kapıyı açıykin Hızır Aleyhisselam karşısında. Nur yüzlü olmuş. Böyle eski kılığına dönmüş. Beşikte çocuğu sallıyor. Kadın bir bakmış ki bebek ölmemiş yaşıyor. Kadının yaptığı iyilik ile ömür boyu Hızır Aleyhisselam'ın dualarında yer almış ve mutlu mesut yaşamışlar (KK20).

Değerlendirme: Masala bakıldığında üç kardeşin istekleri ve bu isteklerine ulaşınca karşılık olarak gösterdiği iyilik ve kötülükler anlatılmıştır. Masalda yer alan Hızır Aleyhisselam yol göstericiliği, ettiği dua ve bedduanın kabul oluşu gibi fonksiyonları üzerinde barındırır. Kılık değiştirerek insanların yardımına koşar. Masalda üç erkek kardeş vardır. Bu üç kardeşten en akıllısı en küçük olandır. Büyük ve ortanca kardeş maddi olarak bir zenginlik istemiştir. Bu maddi zenginliğe ulaşınca ise karşılığında iyilik göstermedikten sonra bedduaya maruz kalmıştır. En küçük kardeş manevi anlamda helal süt emmiş kız istemiştir. Bu kız aranan, tercih edilen kızdır. Toplum tarafından da desteklenen gelin modelidir. Kocasına saygılı, bağımlı bir ideal eş tipidir. Eşini bulduktan sonra deneme sırası küçük kardeşe gelmiştir. En akıllı olan her zaman küçük kardeştir fakat burada küçük kardeşin yanlış düşmesini engelleyen ve onu bedduadan kurtaran helal süt emmiş karısıdır. Karısı ise yapılan iyiliğe karşılık iyilik göstererek Hızır Aleyhisselam'ın duasını almıştır. Dua alıp iyilik eden aile mutlu mesut yaşamış, beddua alan iki kardeş ise ömür boyu sefalet sürmüştür.

12

LİMON KIZ

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde eskiden bir padişah varmış. Bu padişahın iki tane çok yakışıklı oğlu varmış. Bu padişah oğulları için musluk yaptırmış. Birinden su diğerinden bal akıyormuş. Yaşlı bir garı bidonlarına su doldurup giderken bu padişahın oğlu ile çarpışmış. Bidonunda bulunan su yere dökülmüş. Garı bu padişahın oğluna beddua etmiş:

-İnşallah ömür boyu Limon gızı bulamazsın, demiş.

Şehzade de düşünmüş biraz. Bu Limon gız da kim acaba? Ben inat ettim bunu bulucam, demiş. Babasından izin alarak yanına askerlerini de alıp çıkmış yola. Yol üzerinde bir pınarın oraya gelmiş. Orada bir adam çıkmış karşısına. Ona:

-Limon gızı arıyorum. Onu nerde bulabilirim, demiş.

Karşıdaki adam:

-Onu ancak benim dediklerimi yaparsan bulabilirsin, demiş. Şimdi beni iyi dinle! Karşı dağın orayı geç. Karşına çok güzel bir gül bahçesi çıkacak. O güllerden birini kokla, diğerini kopar, demiş. Karşına ileride bir at ile köpek çıkacak. Atın önüne saman, köpeğin önüne et ver, demiş. Daha sonra biraz daha ilerleyeceksin karşına biri açık, diğeri kapalı bir kapı çıkacak. Bu kapılardan açık olanı ört, kapalı olanı açacaksın, demiş.

Şehzade bu adamın her dediğini sırasıyla yapmış. Tam kapalı kapıyı açıyorken karşısına kocaman bir gül bahçesinin içerisinde saray çıkmış. Bu sarayın tam ortasında bir limon ağacı varmış. Bu ağacın üzerinde de üç âdet limon varmış. Bu şehzade incitmeden bu limonları koparmış ama bir bakmış ki arkasında bir dev. Bu limon ağaçları bu dev tarafından korunuyormuş.

Dev bahçedeki güllere:

-Güller çabuk bana yardım edin. Limonlar gidiyor! Demiş.

Güller:

-Sen bu zamana kadar bizi bir kere bile koklamadan. Oh olsun sana, demiş.

Dev bu sefer köpek ve atın yanına giderek:

-Çabuk bana yardım edin. Limonlar gidiyor, demiş.

Onlarda:

-Sen bizim önümüze her gün yemediğimiz yiyecekleri koydun. Bir gün bile sevdiğimiz yiyeceği yemedik. Oh olsun sana, demişler.

Bu sefer en son yardım için kapının yanına gidip:

-Bana yardım edin. Limon kızlar gidiyor, demiş.

Onlarda:

-Sen bir gün bile bizi açıp kapatmadın. Oh olsun sana, demişler.

Şehzade hızlıca oradan gitmeyi başarmış. Bir ağacın orada oturup bir tane limonu kesmiş. Bu limonun içinde güzeller güzeli bir kız çıkmış. Bu limon:

-Su, su, su... demiş.

Limon ölmüş. Bu limon öldü diye bu sefer ikinci limonu kesmiş. Ondan da güzeller güzeli bir kız çıkmış ama o da diğer limon gibi hemen ölmüş. Şehzade:

-En iyisi ben bu limonu suyun orda keseyim. Diğerleri öldü bari bu son kalan ölmesin, demiş.

Suyun oraya gitmiş ve en son kalan üçüncü limonu da kesmiş. Bu kız diğerlerinden çok daha güzelmış. Saçları sarı, yüzü beyaz bir kızmış. Bu kız ölmesin

diye hemen suyun içine atmış onu. Suyu giren limon kız hemen büyüyüp güzelleşmiş. Kıza:

-Sen burada bekle beni. Ben ileride kalan askerlerimi alıp geleceğim. Sonra seni alıp saraya götürüleceğim, demiş.

Şehzade askerlerini kurtarmak için gitmiş. Ondan sonra limon kızın yanına bu sefer kara bir kız gelmiş. Bu kız limon kızın güzelliğini çekememiş. Kendisi çok çirkinmiş. Kıza:

-Gel senin saçlarını tarayayım, demiş.

Limon kız bu kıza izin vermiş. Kız elinde bulunan sihirli bir tarak ile saçlarını taramış. Tarak kızın saçına değince kız kuş olup uçmuş. Limon kızın yerine oturup şehzadeyi beklemeye başlamış.

Şehzade:

-Limon kız ne oldu sana böyle? Başına bir şey mi geldi senin. Sen böyle kara değildin, demiş.

Kız ses etmemiş. Limon kız yerine o kara kıza alıp evine götürmüş. Bunlar tam evlenecekken düğün günü limon kız kuş şeklinde düğüne gelmiş. Bunu gören kara kız:

-Çabuk bunu kesip öldürün, demiş.

Orada bulunanlar kuşu kesmiş. Tam o sırada Limon kız dirilmiş. Limon kız tanıyan şehzade:

-Benim istediğim kız buydu, demiş. Kara kız kırk katır mı istersin yoksa kır katır mı, demiş.

Kara kıza kırk katırın arkasına bağlayıp yollamış. Limon kız ile de evlenmiş. Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar (KK1).

Değerlendirme: Limon kız masalında erkek karakter olarak anlatılan şehzade çok yakışıklı olarak tasvir edilmiştir. Yakışıklı olmanın yanında padişahın oğlu olduğu için maddî anlamda da iyi durumdadır. Üzerinde bulundurmuş olduğu bu statü ile tercih edilen ve seçen erkek pozisyonundadır. Yaşlı bir karakter olarak karşımıza çıkan kadın ise elinde bulunan suyun düşmesi üzerine şehzadeye beddua etmiştir. Limon kıza ulaşmak isteyen şehzadeye belirli görevler verilmiştir. Bu görevler zordur ve karşısında dev ile mücadele etmesi gereklidir. Karşısına çıkan kişinin adımlarını doğru izleyerek ve zekâsını kullanarak limon kıza ulaşmıştır. Üç adet limon kızın tamamı da çok güzel olarak tasvir edilmiştir. Şehzade en son sarışın,

beyaz tenli bir kız olarak şehzadenin karşısına çıkmıştır. Güzellik, şehzade için önemli bir özelliktir.. Bunu kara kızı tercih etmemesinden anlamaktayız. Limon kız güzelliği, saflığı temsil ederken ona sihirli tarağı ile büyü yapan kara kız çirkinliği ve kötülüğü temsil etmiştir. En sonunda güzelliği ile etkileyen limon kız şehzadeye kavuşmuş ve kırk gün, kırk gece süren bir düğünü olmuştur. Fakat kötülüğü ile cezalandıran kara kız, kırk katır cezası alarak evine yollanmıştır.

13

TEMBEL AHMET

Bir padişahın üç tane güzel kızı varmış. Bu adamın da hiç oğlu olmamış. Bu padişah bu duruma çok içerleniyormuş. Neyse bir gün hanımı ile konuşurken:

-Biz bu kızları en iyisi evlendirelim de eve birkaç erkek çocuk girsin, demiş. Hanımı da bunu onaylamış.

Padişah kızlarını sırasıyla yanına çağırılmış. En büyük kızına:

-Beni ne kadar seviyorsun, demiş.

-Seni her şeyden çok severim baba, demiş.

Ortanca kızını çağırıp aynı soruyu sormuş. O da:

-Seni her şeyden çok severim baba, demiş

Bu sefer en küçük kızını çağırılmış. Aynı soruyu sormuş. O da:

-Seni tuz kadar severim, demiş.

Bunun üzerine padişah çok sinirlenmiş. İki kızını çok zengin ailelerin oğulları ile evlendirmiş. En küçük kızını da cezalandırmak için köyün en çirkin, en tembel, en pis adamı ile evlendirmiş.

Kız ses etmemiş babasına. Babasının bulduğu Tembel Ahmet denen kişi ile evlenmiş. Bu Tembel Ahmet hiç çalışmazmış, annesinin sırtında gezermiş, altına çişini kaçırmış. Bütün köylü ondan nefret edermiş. Bir gün Tembel Ahmet boş boş evde yatıyorken karısı ona:

-Git para kazan artık, demiş. Devamlı annene yük oluyorsun, demiş.

Tembel Ahmet de:

-Ben gidip çalışamam. Ben yürümeye bile üşenirim, demiş.

Bu kız bunu bir güzel tutup dövmüş. Ahmet bunun üzerine korkup gidip hammalık yapmaya, çöp toplamaya başlamış. Gelip kazandığı parayı karısına teslim etmiş. Karısı onu dövecek diye de devamlı işe gitmiş.

Kız bir gün Ahmet'i çağırıp:

-Bundan sonra daha fazla para kazanacaksın! Babamın sarayının karşısına ondan daha güzelini yaptıracaksın, demiş.

Gel zaman, git zaman bu Tembel Ahmet biraz adam olmuş. Gece gündüz demeden çalışmış, para kazanmış. Tam da kızın istediği gibi bir evi yaptırmış. Bir gün kocasının yanına gidip:

-Ahmet şimdi git babamı yemeğe çağır, demiş.

-Olur, hanım çağırayım da gelmez, demiş.

Kızı mutfağa geçip çeşit çeşit yemek yapmış. Ama hiçbirine tuz koymamış. Babası ilk başta gelmek istemese de hanımının ısrarına dayanamayarak geliyor. Yemeğin tadına bakan baba:

-Bu yemeklerin tadı tuzu yok bunlar ne böyle, demiş.

-Babacım, ben sana seni tuz kadar seviyorum dediğimde sen beni bu Tembel Ahmet ile evlendirmeyi layık görmüştün ama şimdi anladın mı tuzun önemini, demiş.

Babası da yaptığı yanlış anlamış ve çok pişman olmuş. Kız ise Tembel Ahmet ile mutlu mesut yaşamışlar (KK1).

Değerlendirme: Masalda padişah olarak karşımıza çıkan baba üç kızını kendisini sevip sevmediğine dair bir sorguya çekmiş. Aldığı cevap kendisini mutlu ettiyse ödüllendirmiş, mutlu etmediyse cezalandırmıştır. Büyük ve ortanca kız babasına sıradan bir cevap vererek babasını mutlu etmiş. Bunun sonucunda ikisi de zengin biriyle evlenmiş. Burada babayı mutlak otorite sahibi olarak görmekteyiz. Kural koyan, değiştiren ve istediği gibi hareket etme yetkisinin bulunduğu bir kişidir. Üçüncü kız aslında en zeki ve kurnaz olandır. Ablaları gibi sıradan bir cevap vermek yerine babasını düşünmeye sevk edecek tarzda bir cevap vermiştir. Fakat bunu anlayamayan baba, kızını tembel biri ile evlendirerek cezalandırmıştır. Akıllı ve kurnaz olan kız zekâsı ve güzelliği ile köyün sevmediği, tembel olan birini bile iş sahibi yapıp, zengin etmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere evi yapan dişi kuştur. Kadının zekâsı ve yönlendirmesi ile fakirlikten çıkıp zenginliğe geçilmiştir. Burada kız fakir bir adamı kendisine layık gören babasına ders vermiştir.

2. 6. 5. Halk Hikâyeleri

Türkler uzun süreler göçrevli olarak yaşamışlardır. Bu şekilde Anadolu'ya gelmiş olan Türkler sözlü kültür çağında manzum veya mensur şekilde ürünleri ağızdan ağza dolaştırarak yaşatmaya çalışmışlardır.

Bu konuda çalışmaları bulunan Alptekin'e göre halk hikâyeleri:

Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup, aşk, kahramanlık gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatmalardır.” şeklinde tanımlamıştır. Alptekin, Dede Korkut Hikâyelerini, destandan halk hikâyesine geçişte bir köprü olarak nitelendirmiştir (Alptekin, 1997, s. 7).

Göçrevlilikten yerleşik yaşama geçmeye başladıktan sonra ise özellikle çevrenin de değişmesiyle ürünlerin muhtevalarında da farklılıklar olmuştur. Daha önce coğrafi şartlar ve yaşam biçiminin de etkisiyle kahramanlık muhtevasının yaygın olduğunu görmekteyiz. Oğuz, bu konuda şunları dile getirmektedir:

Türkler Anadolu'ya gelirken beraberlerinde kendi edebiyatlarını da getirmişleridir. Bu coğrafyadaki yaşam biçimlerinin değişmesine paralel olarak Türklerin destan edebiyatı da değişime uğramış ve bu değişimin neticesinde halk hikâyeleri ortaya çıkmıştır. Halk hikâyelerinin ortaya çıktığı dönem, yarı göçebe yaşam tarzının Anadolu coğrafyasında Türklerin sosyo-kültürel anlamda değişim geçirdiği bir süreçtir (Oğuz vd., 2013, s. 184).

İnsanoğlunun yaşam şekli, coğrafyası değişir de muhtevası hiç değişmez mi? Yerleşik hayata geçiş ile birlikte at üstünde geçen hayatın hızı yavaşlamaya ve artık muhtevanın aşk ve kahramanlığa dönüştüğünü görmekteyiz.

Oğuz, halk hikâyesi türünün 16. yüzyılda eski destan geleneğinin yerini aldığını ifade etmektedir. Ona göre:

Bugün diğer Türk boyları arasında halk hikâyeleri doğrudan destan türünün bir alt kolu olarak kabul edilmektedir. Bunlar “muhabbet destanları”, “hikâye”, “liri-epos”, “romanik”, “işki-romanik”, “ğasıktık cır” adlarla anılmaktadır. Yapılan incelemelerde de destan türü çatısı altında değerlendirmeler yapılmaktadır. Anadolu ve çevresindeki Türk kültür coğrafyasında “âşık, hikâyeci âşık, meddah şeklinde bilinen anlatıcılar; diğer Türk coğrafyalarında “akın, sesen, dastançı, dessançı, bahşı, hekatçı” kelimeleriyle anılmaktadır. Bu anlatıcılar halk hikâyelerini yaratmış ve sözlü gelenekte muhafaza etmiştir (Oğuz vd. 2013, s. 184).

Türk halk hikâyeleri, bünyesinde eski destan menkıbelerini, efsane ve masal unsurlarını da içerisinde barındırarak toplumun o zaman ki ihtiyacını karşılamış ve günümüzün roman alt yapısını oluşturmuştur.

Gaziantep Halk Kültüründe Halk Hikâyesi

Gaziantep kültüründe halk hikâyesi anlatma geleneği daha çok Barak Türkmenleri arasında yaşatılmaktadır. Halk hikâyesi anlatma ve barak odaları ayrılmaz ikilidir. Eskiden daha sık barak odalarında toplanıp halk hikâyeleri anlatılmakta iken artık günümüzde etkisi giderek azalmış ve anlatan usta kişiler vefat etmişlerdir. Sözlü geleneğin etkisiyle dinleyenler tarafından da olayın anlatıldığı mensur kısımları daha rahat hatırlanabilen halk hikâyelerinin manzum kısımları fazlaca unutulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda halk hikâyelerinin manzum kısımlarında bir eksikliğin olduğu açıkça görülmüştür.

Toplantı ve misafir ağırlama amacıyla özel döşenen Barak odaları belirli zamanlarda farklı yerlerden de gelen misafirlerin katılımıyla sosyal kültür aktarımının merkezi olmuştur. Toplanılan gece de mırra eşliğinde sohbet edildikten sonra eğlence amacıyla türkü söyleme, halk hikâyesi anlatma aşamalarına geçilir. Hikâyeyi bilen usta belirli yerlerde bağlama da kullanarak coşkuyu arttırırdı. Halk hikâyeleri uzun anlatılar olduğu için çoğunlukla tek bir gece de bitmez ve başka bir toplantıya zemin oluşturmdu. “Ertesi yarın” mantığıyla başka bir gün toplanılacak toplantının günü belirlenirdi (KK35).

Bu toplantılarda anlatılan halk hikâyeleri her ne kadar işi bilen usta kişiler tarafından anlatılsa da toplantıya katılan kişiler de zamanla bu hikâyeleri öğrenip kaynak kişi durumuna gelirler.

Gaziantep saha çalışmalarında derlenen ‘Halk Hikâyeleri’ şunlardır:

1

KRAL KIZI VE DADALOĞLU

Bu hikaye Antep’in Karapınar köyünde kör aşık Mustafa tarafından söylenmiştir. Dadaloğlu, bir kral kızına âşık oluyor. Olay şüphesiz hayalidir. Şair, burada hayali bir kıza ilan-ı aşk ederken Türkün karakteri hakkında görüş ve düşüncelerimizi de hatırlatıyor. Mesela, kızın tehditlerine önem vermeyerek sevmek kararından geri dönmüyor ve sonunda kızı kaçırmayı başarıyor. Dadaloğlu, kral kızına bir çeşme başında rastlıyor ve hemen sazını düzenleyerek kıza aşkını söylemekten çekinmiyor.

Çeşme başı bekleyen kız,
Koyma beni yollarımdan.
Uzat bir suyun içeyim,
Kral kızı kurban gelin.

Kral kızı bu samimi âşıkın kıtasını reddetmeyerek aynı vezinle cevap vermeye başlıyor.

Yaylâ, yaylâ köçmedin mi?
Soğuk suyun içmedin mi?
Hiç de güzel seçmedin mi?
Oğlan oğlan deli oğlan!

Dadaloğlu hiç fırsatı kaçırmı mı? Tam sırası diyerek hemen manzaraya kuvvet verir ve kızı büyüleyebilmek için sazının tellerini kuvvetle titretir.

Yaylâ, yaylâ göçtüm geldim,
Karlı suyun içtim geldim,
Çok güzeller seçtim geldim,
Ey kral kızı, kurban gelin!

Kız şaire durumu anlatmakla birlikte onu başından savmağa karar verir ve korkutmak için şu şekilde söylenir:

Yolcu isen git yolunca,
Şal, kutnu perçem boyunca,
Beş kardaşım var doyunca,
Yok ederler seni oğlan.

Dadaloğlu hiç böyle tehditlerle kaçacak şair mi? O ne olaylar, ne çekişmeler, ne kanlı çarpışmalar görmüştür. Kızın sözüne önem vermeyerek soğukkanlılıkla isteğinde direnir.

Yolculukta olur işim,
Kız yoluna kurban başım.
İster olsun on kardeşin,
Komam seni kurban gelin!

Kız sonunu düşünerek fazlaca tehdit emeliyle babasının kahramanlığından söz açmayı uygun bulur.

Benim babam pek delidir,
Duran başa kan yürüdür,
Öldürür de hem sürüdür,
Yok ederler seni oğlan.

Dadaloğlu, kararlı bir nağme ile güzel sesini sazının titrek çınlayışlarıyla süsleyerek kızın aşkına karşılık vermesini sağlar.

Odanızın hasırıyım,
Karıncanın yesiriyim,
Babandan üstün çeriyim,
Gelin gelin sarıl gelin

Kız şairin boynuna sarılır ve teslim olur. Artık aralarında yapılan anlaşmanın ruh okşayan tesiriyle Dadaloğlu son parçasını okumağa başlar.

Dadaloğlu halin yaman,
Üçbeş adam bir de imam,
Nikâhımız kıysın bir can,
Düzgün yolun, yürü gelin.

Bunun üzerine Dadaloğlu kızı atının arkasına alarak memleketine döner (Yalman, 1977, s.72-74).

2

ÂŞIK GARİP HİKÂYESİ

Âşık Garip Tebriz’de yaşayan bir Türkmen ocağına düşüyor. Şah Senem ile orada aşkı dillere destan olmuş. Kızın babası Âşık Garip’ten başlık parası istiyor.

Âşık Garip'te Halep'te gece kahvehanelerde, kervansaraylarda saz çalıp para kazanıldığını öğreniyor. Ben oraya gidip saz çalıp bu yedi yılda başlık parasını biriktireceğim diyor. Senem'in bütün yalvarmalarına rağmen Âşık Garip Halep'e gelir. Tabi gelirken Şah Senem:

Gitme garip gitme yollar harami
Arap vurur Türkmen alır parani
Sen gidersen kimler sarar yarami
Gadan alam garip gal burada gitme.

Gitme garip gitme yollar çamurdur,
Garip'in de yüreği taştır, demirdir söz dinlemiyor.
Yedi yıl dediğin hayli ömürdür,
Gadan alam garip gal burada gitme

Gitme garip gitme yollar mert olur,
Sen gidersen yüreğime dert olur.
Niceleri de can alıcı kurt olur,
Gadan alam garip gal burada gitme...

Diye senem söylenir. Senem çaresizdir. Garip Senem'e kavuşmak için başka yol bulamamıştır. Halep'te 7 yıl kalmıştır. O kahvelerde çalışıp söylerken ünlü olmuş. Orada namı yürümüştü. Garip'in sesine âşık olan bir Halep valisi Kurt Bey'in kızı vardır. Kız emir veriyor o saz çalan kişiyi bahçenin sarayına getirin diye. Kız gelen bu kişinin sazını ve sözünü devamlı dinliyor. Bir gün çağırıyor Garip'i yanına. Gitme işte kal burada diyor. Bir gün gene valinin kızı kendisini bahçeye çağırıyor.

Orada:
Uyudum uyandım yar seni gördüm,
Dağılmış aklımı başıma derdim,
Gül yüzlü Senem'i Tebriz'de koydum,
Yol ver şavi yol ver ben gider oldum.

Valinin kızı da:
Garip bende yılan değil Şahmaran'ın kızımı
Anamın, babamın iki gözüyüm,

Gölgede beslenmiş emlik guzuyum,
Gadan alam Garip kal bizim evde.

Garip:

Olmaz şavi olmaz bu böyle olmaz.
Bülbül gülü koyupta dikene konmaz.
Senin baban Kurt Bey'idir karşı konmaz
Yol ver şavi yol ver ben gider oldum.

Oraya gelen kervanlar önceden bilgi sahibi olmuş ve en son kervan orada bekliyormuş bu türküyü söylemeden önce. Kervanın başı ona:

Söyle hocam sen gelirken bahar mıydı, yaz mıydı?
Uçuşanlar da ördek miydi, kaz mıydı?
Şah Senem de gelin miydi, kız mıydı?
Söyle hocam söyle sen nasıl gördün Senem'i?

Tabi böyle giderken orada ki kişi bunun Şah Senem'in sevdiği Garip olduğunu anlıyor. Ona:

Ben gelirken bahar değil yaz idi,
Uçuşanlar da ördek değil kaz idi,
Ben gelirken şah Senem de gelin değil kız idi..

Diyince hoca şehre atlıyor. Demek ki Şah Senem hemen birileri ile evlenmemiş. Sadık kalmış sevdiğine, diyor (KK35).

3

ezo gelin hikâyesi

Ezo gelin hikâyesi berdel olayına en güzel örnektir. Ezo gelinin kardeşi Zeynel dede evleneceği zaman Şitto Hanef'inin bacısını alıyor. Şitto Hanef'i de o zamanlar çok güzel saz çalıp türkü söylermiş. O zamanlarda Şitto Hanef, Selvi diye bir kız severmiş. Ama o dönemde berdel yapılıncı Ezo gelin ile evleniyor. Zeynel de Şitto Hanef'in bacısı Hazike ile evleniyor. Daha sonra bir gün Şitto Hanef'i bir düğünde türkü söylüyor Selvi'ye hitaben. Selvi'de orada oynuyor, eğleniyor. Birisi

gidip bunu Ezo geline söylüyor. Kocan böyle böyle Selvi'ye şarkı söylüyor diye. O da küsüp babası gilin evine gidiyor. İşte eşinin ailesi adama, gidip karını alsana falan diyor ama adam ben bir şey yapmadım ki niye getireyim diyor. 6 sene sürüyor böyle. 6 sene sonra Ezo evlenmemişken Suriye'de bir teyzesinin oğlu varmış orada kaçakçılıktan uğraşıyormuş. Memi denen bu kişinin karısı öldüğü için Ezo'yu kendisine istiyormuş. Aile zorla kızı bu Memi denen kişiyle evlenirip Suriye'ye gönderiyor. Ezo gelin orada yokluktan, sıkıntıdan vereme düşüyor. Orada vatan hasretinden daha kötü oluyor. Öleceğini anlayınca da beni vatanıma gömün Suriye'yi istemiyorum, diyor. Beni Bozhöyük denilen bir yer var ya oranın başına gömün bari vatanıma yakın olayım, diyor. Barak'tan bana yel essin diyor. Ezo gelin ölünce buraya gömülüyor (KK35).

4

DÖNE GELİN

Döne gelin Karkamış'a bağlı Elifoğlu köyünde yaşıyordu. Dede Yağmurlu'nun bacasıdır. Dede Yağmurlu köy ağasıdır. Barak Türkmenlerindendir. Döne iri yarı, esmer tenli, orta halli bir kadındır. Köklü bir aileden de geldiği için tabi taliplisi çok oluyordu. Karkamış'ta vatandaşın biri kıtlığın olduğu zamanlarda kamyon sahibi birisine Döne'yi veriyorlar. Döne'yi vermeyi ailesi istiyor. Döne gelin gidiyor ve bunun üzerine ağıtlar yazıyorlar. Yazılan ağıt:

Karkamış'tan gelir kornanın sesi
Barak'ın çektiği dönenin yası
Dil bilmez Arap'ta dönenin nesi
Hele Döne'min, Döne'min
Gidin sorun da halı nedir Döne'min

Döne'min odası Barak'a bakar
Dişçiler gelmiş Döne'me altın diş takar
Döne'min ataşı da oy nedim Barak'ı yakar
Hele Döne'mi, Döne'mi, Döne'mi
Gidin soru da halı nedir Döne'min.

Yolunda yolmalar kalmadı kucak
 Ört gül sineni değmesin sıcak
 Korkarım ki seni eller saracak
 Amanın hele gidin sorun halı nedir Döne'min

Döne gelin oturmuş taşın üstüne
 Saçlarını taramış da dökmüş kaşın üstüne
 Döne gelin sen ne dersin bugün benim başım üstüne
 Hele Döne'mi, Döne'mi, Döne'mi
 Gidin sorun da halı nedir dönemin

Barak düğünlerinde kurşun atılır
 Benim aşkım da bugün pazarlarda satılır
 Döne gelin benim yârimdir.
 Gelin olmuş benim boynum bükülür
 Hele gidin sorunda halı nedir Döne'min.

Elifoğlu'ndan bindirdiler gelini
 Şahraşemik'ten de aşırıdılar yolunu
 Dil bilmez bir Arap'a vermişler Döne gelini
 Dil bilmez Arap'ta dengi midir Döne'min

Karşıdan gelir de bir çift araba
 Yıkıldı, yıkıldı hanemizde oldu harebe
 Seni vermişler de bir dil bilmez araba
 Hele gidin sorunda halı nedir Döne'min (KK35).

Değerlendirme:

Gaziantep halk kültüründe özellikle de Barak Türkmenleri arasında halk hikâyesi anlatma geleneği çok yaygındır. Barak odalarında erkeklerin bir araya gelerek bu işi bilen/icra edebilenler ile oturarak halk hikâyesi anlatma geleneğinin devam ettirildiği saha çalışmalarında öğrenilmiştir. Saha çalışması yaparken bu odalara girip halk hikâyesi dinleme şansım olmadı fakat birkaç adet halk hikâyesi o bölgede oturan kişilerin yardımı ile derlenebilmiştir.

Çalışmamızda konu alan yörede usta-çırak ilişkisi bağlamında bir hikâye anlatma geleneği yoktur. Hikâyeleri okumuş ya da başkalarından dinlemiş kişilerin hafızalarında saklaması yoluyla günümüze kadar geldiği görülmüştür. Bu hikâyeler Barak Türkmenleri arasında Barak odalarında belirli günlerde ve zamanlarda anlatılmaktadır. Bu bölgede hikâyeleri muhafaza eden anlatıcılar, hikâyeleri isteğe bağlı olarak ya da gerekli sosyal ortam oluştuğu zaman anlatmaktadır. Derleme çalışmamızda rica üzerine anlatılan bu hikâyeler normalde 3-4 saatte anlatılıyor iken derlememizde yarım saat içerisinde bitirilmiştir. Bu da gelenek içerisinde anlatılan hikâye ile istek üzerine derlenen hikâyenin zamansal farkını göstermektedir.

2. 6. 6. Efsane ve Memorat

Efsane ve memorat kelimelerinin nasıl ortaya çıktığı ve neleri içerdiği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda çalışma yapan Elçin ve Oğuza göre:

Geçmişin insanı çevresinde olup biten doğa olayları başta olmak üzere pekçok şeye bir anlam veremiyor ve sebebini bilemiyordu. Bütün bu olup bitene olağanüstü anlamlar veren insanın hayal dünyası bugün bizim içerisinde olağanüstülüklerin de bulunduğu edebi türleri doğurmuştur. Bu türlerde birisi olan efsane de aynı şekilde erken dönem insanın doğa olaylarına ve karmaşık sosyal olaylara kendi duygu ve düşünce dünyasında verdiği tepkiler şeklinde gelişmiştir. Olan biteni anlamlandırmak için insan, kendi hayal gücüyle olağanüstülüklerle bezenmiş metinleri yaratmıştır. Bu bakımdan efsaneler tanımlanırken efsaneleri şekil yapı, içerik, işlev ve yaratım özellikleri dikkate alınmalıdır (Elçin, 1981, s. 312; Oğuz vd. 2013, s. 145).

Efsane teriminin dilimize nasıl geçtiği ile ilgili bir diğer görüşte Saim Sakaoğlu'na aittir. Ona göre:

Saim Sakaoğlu'nun ifadesiyle efsane terimi, dilimize Farsçadan girmiştir. Batı dillerinde Lâtince "legendus" kökünden çıkan "legenda, legend, leggenda, leyenda" vb. kelimeler, efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır (Sakaoğlu, 1980:4). Bununla birlikte Almanca "sage", Yunanca "mythe/mythos", Arapça "ustûre, esâtir" ve Rusça "predaniya, skaz" terimlerini de belirtmek gerekir (Ergun, 1997, s. 1). Anadolu Türkleri arasında efsane, menkabe, esatir ve mitoloji terimleri yaygınlık kazanmıştır. Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerilerde esâtir, mit, efsane; Türkmenlerde epsana, rovayat; Özbeklerde efsane, rivayat vb. terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997, s. 1-2).

Efsane türü Türk dünyasında yaygın bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Türkçesinde efsane olarak kullanılan kelimenin Türk boyları arasında farklı isimlendirmeleri bulunmaktadır. Metin Ergun bunları şöyle sıralamıştır:

Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerbaycan'da esatir, mif, efsane; Türkmenlerde epsana, rovayat; Özbeklerde efsane rivayet; Karakalpaklarda epsane, legenda anız, anız-engime; Kazaklarda anız, anız-engime, epsane, hikayet; Başkurtlarda rivayat, legenda; Kırım Tatarlarında efsane, Kazan Tatarlarında rivayat, legenda, ekiyet, beyt; Altay Türklerinde kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın, Hakaslarda kip-çoo, legenda, çoo-çaa, az da olsa nımah; Tuva Türklerinde tool-çurgu çugaa, töögü çugaa,

genel ad olarak toolçurgu bolgaş töögü çugaalar; Şorlarda purungu çook, kep çook, erbek; Karaçaylarda aytıv, tavruh, Uygurlarda rivayet, epsene; Yakutlarda kepseen, sehen, kepsel, bıırgı; Dolganlarda çukçah; Tofalarda uleger; Çuvaşlarda halap, mif, legenda az da olsa yumah; Kırgızlarda ulamış, mif, ılap, comok vb. terimleri efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997, s. 1-2).

Daha önceleri efsane teriminin içerisinde kendisine yer bulabilen memaratların aslında ayrı bir tür olduğu görüşü günümüzde artık kabul edilmektedir. Fuzuli Bayat'a göre memaratlar:

Memorat, gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatılarına denir. Memorat, anlatıcının yaşadığı olay veya birinden duyduğu olağanüstü varlıklarla iletişimin yaşandığına inanılan basit anlatı türüdür. (Bayat, 2007, s. 258).

Memoratlarda efsanelerde olduğu gibi sabit bir şekle sahiptir. Memoratu anlatan kişinin eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti ve dinleyici kitlesinin özelliklerine göre memaratların etkilendiği görülmektedir. Memoratin da efsanenin de bir anlatıcısı yoktur. Olayı duyan veya bizzat yaşayan kişilerin anlatması yolu ile insanda bir merak uyandıran anlatılardır.

Gaziantep Türk Halk Kültüründe Efsane ve Memorat

Gaziantep Halk kültüründe efsane için masal ile ortak olarak kullanılan “mesel veya haket” kelimeleri kullanılmaktadır. Sözlü gelenekte kendine çokça yer bulmuş bir tür olmasına karşılık düğün geleneği için çok fazla örneği bulunamamıştır.

1

KIZ KAÇAN SUYU

Nurdağı'nın berisinde Atalar Köyü'nün ilerisinde kız kaçan diye söylenen bir su var. İnsanlar oraya su almaya gittiğinde birkaç gün öncesinden insanlar anlaşırmış. Kız oraya vardığı zaman eğer oğlan evinin durumu yoksa şayet kız, oğlanı alıp kaçarmış (KK39).

2

Bu anlatacağımı bizzat ben yaşamadım. Bunu bir yakınımız fıstık toplamaya gittiğinde yaşamış. Gaziantep onkolojinin orada bir tarlası olan tanıdığımız var. Yazın fıstık toplamaya ailesi ile gittiğinde işleri bir gün bitmemiş. Ertesi gün tekrar

gelmeleri gerekmiş. Toplanan fıstıklar ile beraber toplamaya gelenler arabalara binip gitmiş. Orada sadece benim tanıdığım Ahmet amca kalmış. Ahmet amca o gün fıstıklar çalınmasın diye nöbet tutmak amacıyla orda kalmış. Gece silahını da alıp fıstık ağacının orada oturmuş. Bir ara söylediğine göre uyuya kalmış. Uykusunda birileri onu yanına çağırmış. Kendisi de onların yanına gitmiş. Kendisini uykuda bir kız ile görüştürmüşler. Kendisi kızı çok beğenmiş. Karşıdakiler onu evlensin diye ikna etmeye çalışmışlar. Kendisi kızı çok beğendiği için hemen kabul etmiş. Düğün alışverişi yapmaya gitmişler. Karşıdaki kıza altın, kıyafet almış. Tam hatırlamıyor kendisi de ama düğün için konvoy olmuş gelini almaya gidiyorlarken kızın ayak parmaklarının sayısının çok olduğunu görmüş ve şaşırılmış. Bundan dolayı korkmuş, uyanmış. Uyandığı zaman bir hafta kendine gelememiş. Birkaç büyüğe bu işi sorduğunda ise kendisini cinler ile evlendirmeye çalıştıklarını, cinlerin kendisine musallat olduğunu söylemişler (KK2).

3

Bu anlatacağımı da bizzat ben yaşamadım. Nizip'te bir arkadaşın oğlu evleniyor diye düğününe gitmiştik. Düğün çok güzel ve şaşalıydı. Her gelen maşallah ne kadar güzel yaptınız, ne kadar para harcanmış falan diye söylüyordu. Kazan kazan yemekler yapılmıştı. 5 tane davul zurna getirilmişti. Herkes kızın altınının çokluğunu da dilinden düşürmüyordu. Biz düğün çıkışı eve gittik. Bu olay bize daha sonra anlatıldı. Düğün gecesini yengeler odaya yiyecek, içecek getirmişler. Damadın sağdıçları da Antep'ten özel bir yerden bir lokum sinisi hazırlatmışlar. İçerisinde lokum, bastık, kuruyemiş vb. yiyecekler varmış. Gelin ve damat odaya girdikten sonra yatağın içerisinde yemeye başlamışlar. Damat daha sonra gerdeğe girmeye çalışırken onu cin çarpmış. Oradakilerin bir kısmı yatağın üzerinde yemek yendi ve kırıntılarından dolayı cin çarptığını söylese de kimisi de nazardan başlarına bunların geldiğini söyledi (KK2).

4

Anlatacağım olay eşimgilin akrabasının olduğu Sof köyünde olmuş. Bu Gaziantep Sof köyünde eskiden herkes tarafından tanınan bir ebe varmış. Bu ebenin sesi çok güzel olduğu için orada olan kına ve düğünlere hem ziyaret maksadında hem de oradakileri eğlendirmek amacıyla gidermiş. Genelde kız kınasının yapıldığı yerlere gidip eline dümbelek, tef alıp türkü söyler, mani okurmuş. Kadınlar arasında

çok sevilen birisiymiş. Bir gün akşam kapıya birileri gelmiş. Kınamız var gelip türkü söyler misin, diye. Bu da Allah Allah köyde kına olsa haber verirlerdi acaba unuttular mı diye düşünmüş. Sonra itiraz etmeden söylediği kişinin evinin oraya gitmek için yola çıkmış. Kocas normalde böyle eğlencelere gitmesini sevmiyormuş ama kadın şen şakrak diye hep çağırılıyormuş. Daha sonra kadın geç saatlere kadar gelmeyince merak etmişler. Kocas ve bir tane kızı kına sahibinin evine gitmiş. Kına sahibi kadın burada kına olmadığını olsa önceden haberiniz olurdu sizleri nasıl çağırmayız, demiş. Bunun üzerine kocası ve kızı telaşa düşmüş. İnsanlarda meraklanıp aramaya çıkmışlar. Köyün çıkışına doğru ebe kadının yol kenarında oturduğunu görmüşler. Yol kenarında sallanarak oturuyor ve bağıırıyormuş. Birkaç hafta kadın kendine gelememiş. Korkuyormuş herkesten. Daha sonra kına yakmak için evden çıktığını, türkülerle eğlendiğini söylemiş. Kızın kinasını yakmak için kendisini çağırdıklarını anlatmış. Kızın kinasını yakmak için gelinin önüne oturduğu zaman kızın kırmızı örtüsü altında onun bir cin gibi olduğunu ve gözlerinin tuhaf baktığını anlamış. Oturduğu yerde bayıldığını anlatmış. Bu ebe kadını daha sonra birçok hocaya götürdüler. Kadın yıllarca kendine gelememiş ama bir daha düğün, kına gibi eğlence ortamlarına girememiş (KK2).

5

Benim kızın çeyizini ben çok küçükken yapmaya başladım. Tabi her güzel gördüğüm şeyi sandığına ekliyordum. Hem sayıca çoktu hem de aldıklarım hep güzeldi. Kızımı istemeye geldikten sonra modası geçmesin diye almadığım ürünleri aldım. Her aldığım şeyden de 2-3 takım yaptım. Kızın kısmeti de bolmuş her gelen bir sürü hediye getirdi. 2 kamyonet dolusu çeyizi taşındı. Her gelen gelinin çeyizinin çokluğunu konuştu. Hep nazar ettiler. Çeyiz düzüldükten sonra bilerek nazar olur diye hemen kimseye göstermek istemedik. 40 mevlidi yapılacakken kayınvalidesi herkesi davet etmiş. Her gelen eve ve eşyaya şaşırdı. O ara kız yeni hamile kalmış bizim haberimiz yoktu. Mevlit yapıldıktan iki hafta sonra kız karnında ki çocuğu düşürdü. Evindeki eşyaların bir kısmı parçalandı. Duvarda bulunan ayna tuzla buz oldu. Biz hocaya götürüp okuttuk kendisini. Nazardan dolayı bunların başına gelmiş olabileceği söylendi bize (KK13).

6

Benim eşimin bir arkadaşı vardı. Onların tek oğulları vardı. Adam fıstık toplandıktan sonra parası ile oğlunu evlendirdi. Dünya kadar masraf etti. Gelen misafirlere ikram etmek için 5 taneden fazla koyun kestirdi. Düğününe yerel sanatçı bile davet etti. Bu oğlanın hem işi düzgün hem parası çok diye çok nazar ettiler. Düğünden bir hafta sonra balayına giderken trafik kazası geçirdiler. Gelin sağ kaldı, damat öldü (KK2).

7

Bizim komşunun oğlu şehir dışından birisiyle evlenmişti. Annesi normalde dışarıdan gelin istememişti. Annesi kendi akrabalarından birisiyle evlenmesini istiyordu. Gelin de boylu poslu, çok güzeldi. Her neyse bunlar oğullarının hatırı kırılmasın mutlu olsun diye düğünü yaptılar. Düğün, kına, çeyiz bütün aşamalarına ayrı özen gösterdiler. Oğlanı seven bir kuzeni varmış. Tabi kimsenin bundan haberi yok. Damat evlenmeden önce buna “Getirdiğin gibi yitiresin” diye beddua etmiş. Oğlan ile kıza hep kötü gözle bakıyormuş. Kimseye sevdiğini söylememiş ama içten içe haset etmiş. Bunlar evlendiler. Çok güzel düğünleri oldu. Ertesi gün gelin sabah kayıncıvalidesinin yanına el öpmeye gidecekken beyin kanaması geçirip öldü. Daha önceden kızın beyininde bir kist mi ur mu ne vardı. O patlamış sanırım. Gencecik kız öldü (KK14).

8

Oğuzeli’nde kismet kapama için yapılan bir olaya şahit oldum. Kısmeti kapalı olan kızların evinin önündeki ceviz ağacının altına düşen ceviz alınarak ona bağlama büyüü yapmışlar. Daha sonra kabuğun içerisine yerleştirilen büyü kâğıdı ile tekrar onu gömmüşler. Bunu bulan kişiler hocaya gösterdikleri zaman bunun bağlama büyüü olduğunu öğrenmişler. Kısmeti kapalı olan kız hoca tarafından okunduktan belirli bir müddet sonra kismetini açıldı (KK6).

9

Benim üç tane oğlum var. Bu oğullarımdan ortanca olan evlendi. Büyük olan bir türlü evlenemedi. Bizde acaba bunun kismetini falan mı kapalı diye düşünmeye başladık. Daha sonra ben bazı türbelere gidip dua falan ettim. Aradan biraz zaman geçti benim büyük oğlan eskisi gibi hareket etmemeye başladı.

Eskisinden daha sinirli olmaya, evde devamlı kavga çıkarmaya başladı. Kendimi öldüreceğim artık bu evde durmak istemiyorum falan dedi. Normalde böyle şeyler hiç yapmazdı. Ben eltim ile beraber Karşıyaka’da bulunan bir hocaya gittim. Kendisi önce yıldıznameye baktı. Daha sonra bir suya baktı. Senin oğlana bağlama büyüü yapmışlar hem de üç tane dediler. Benim oğlanda 35 yaşını geçti. Ne kadar kız bakmaya gittiysem de bizi beğeneni bizim oğlan beğenmedi, benim oğlanın beğendiğini ise kız beğenmedi. Bir türlü kimseyle evlendiremedik. Hocam nasıl çözülecek bu, dedim. Bana iki kâğıt yaptı. Birisini suya koyup mürekkepli suyu içirmemi diğerini ise akan bir suya atmamı söyledi. Deddiğini yaptım. Bu olay beş ay falan geçti. Bizim oğlan ilk defa anne bir kızla görüşüyorum onun ailesi ile tanışsak ya, dedi. Biz mutluluktan ağladık (KK15).

10

Benim dayımın kızının dayısı bir kızı çok seviyormuş. Gözü ondan başkasını görmüyormuş. Ailesi bunların evlenmesine müsaade etmemiş. Oğlanı kızdan soğutmak için oğlana büyü yapmışlar. Bu bir papaz büyüymüş. Bunu da bir kör kuyuya atmışlar. Bu büyüü çözmek için hoca hoca da gezseler hangi kuyu olduğunu bulamadıkları için adam ömür boyu evlenemedi. Bekâr şekilde öldü (KK2).

11

Kardeşimin çeyizinin başına gelen bir olayı anlatayım. Bizim ailede kardeşimin yeri ayrıydı. Evin en küçüğüydü. Herkes onu el üstünde taşırdı. Annem ve babam ellerinde ne var ne yok kardeşimin çeyizine harcamışlar. Babam Suriye’ye ürün almaya gittiğinde kardeşime oradan dünyanın çeyizini getirirdi. Her gören bunlar burada yok nereden getirdiniz diye konuşurdu. Annem çeyiz gitmeden önce yatak üstü yaptı. Bir odaya bütün çeyiz eşyasını sergiledi. Annemin çeyize düşkün olduğunu bilen komşu, akraba yanlarına başkalarını da alarak bakmaya geldi. Her gören bu çeyizle en az beş kız evlenir bu ne bacım diyorlardı. Sonra çeyiz taşıma günü geldi. İlden ilçeye çeyiz gidecekti. Yol üzerinde artık nasıl olduğu bilinmiyor araba alev aldı. Kardeşimin çeyizinin yarısı yandı. Hep nazar değdi (KK2).

12

Benim teyzemin kızı ile bir akraba nişanlandı. Bunların arasında bir olay geçti. Nişan bozuldu ve kalpleri kırıldı. Nişandan dönünce halası kızın saçından kesmiş. Gitmiş kâğıt yaptırmış. Onu da almış bir şehit mezarına gömmüşler. Daha sonra bu kız 3-4 kez nişanlandı ama hep nişandan döndü kızım. Bunun ailesi bu kızı alıp Hatay'a bir hocaya götürmüşler. Bu hoca bu kıza büyüünün nerde olduğunu anlatmış. Kimin yaptığını da söylemiş. Bunlar epey uğraştılar buldular. Bu büyüü çözdürdüler. Kız ancak o zaman evlenebildi (KK15).

Değerlendirme:

Çalışma yerimiz olan Gaziantep'te efsaneler hem tarihî bilgileri muhafaza edişi hem de halkın inançlarını ve değerlerini aktarması gibi işlevlere sahiptir. Bölgede efsanelerin belirli bir icra mekânı ve zamanı yoktur. Efsaneler daha çok bağlama göre anlatılmaktadır. Bölgede efsaneler genellikle bir duruma örnek vermek veya açıklama getirme suretiyle anlatılmaktadır.

Efsane-memorat derlemesi sırasında bazı sorunlar ile karşılaşmıştır. Kişiler efsane teriminin ne olduğunu bilmemekte fakat bölgeden anlatılan efsaneleri örnek verince rahatlıkla anlatabilmektedirler. Sonuç olarak efsane ve memoratla yörede işlevselliği devam eden ve sorulduğu zaman hemen anlatılabilen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Kültür, insanların sosyal yaşantılar yolu ile öğrendiği uygulama ve inançların, maddî ve manevî değerlerin, toplum içerisinde yoğrulması ile oluşmuş öğelerin bütünüdür. İnsanların hayat şartları, ait olduğu toplumun kültürel özellikleri, değer yargılarını bir bütün olarak görebilmek için insanın davranışlarını ve kişiliklerini gözlemleyebilmek gerekir. Kültür, bir milletin dil, din, millî bilinç, gelenek ve göreneklerin bir bütünüdür.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, sınırları ve yöntemi belirlenmiştir. Çalışmanın konusunun Gaziantep düğünleri olarak belirlenmesinde düğün konusunun çok kompleks birtakım tören ve ritüelleri içermesi etkili olmuştur. Gaziantep düğün kültürüne, halk geleneklerine ait ritüel ve uygulamalar ile sözlü kültür ürünlerinin yavaş yavaş geleneksel dokusunu kaybederek azaldığı görüldüğü için bu unsurlar tespit edilip, incelenerek değerlendirilmiştir. Elektronik kültür ortamı ve popüler kültürün etkisi altına giren düğün konusu eskiye ait birtakım uygulama ve inanışları ya yok ederek ya da güncelleyerek kendisine yer bulabilmiştir.

Bu tez hazırlanırken Gaziantep ili ve ilçeleri örneklem olarak seçilmiştir. Türk düğünü gibi son derece önemli ve geniş coğrafyaları da ilgilendiren bu araştırma, Anadolu ve Rumeli coğrafyasıyla Türk topluluklarının yaşadığı diğer bölgelerden alınan örnekler çerçevesinde benzerlik ve farklılıkları da dikkate alınarak ortak bir düğün modelinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Gaziantep merkez ve ilçelerinden belirli yerlerin ziyareti ile hazırlanan bu çalışmada görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Düğün törenlerinin gerçekleştirilişi, dinleyici-izleyici kitlenin bir bütün halde icrayı etkilemesinden dolayı tezimde “Performans Teori Yöntem”ini kullanmaya gayret ettim. Giriş bölümünde en son olarak da düğün

törenleri ile ilgili yapılmış tez, kitap ve makaleler hakkında genel bilgiler vererek araştırmanın önemini vurgulamaya çalıştım.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırma alanı ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Gaziantep düğünleri ile ilgili olan sosyal normların ne olduğu, nasıl değişime uğradığı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Örf ve âdet normları, topluluk içerisinde uyulması zorunlu sayılan birtakım kurallar anlamına gelmektedir. Sosyal normlar içerisinde uyulması en katı olanı, örflerdir. Yaptırım gücü diğerlerinden daha fazla olduğu için birey bu normları yerine getirmek durumunda kalır. Gelenek ise, bir toplumda geçmişten gelen değerler bütünü içerisinde ihtiva ettiği için toplum tarafından daha saygın bir yerde tutulup, kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel kodlarımızdır. Görenek ise, görüldüğü biçimde yapma anlamına geldiğinden dolayı günlük yaşantımızda toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve uyulması konusunda bir dizi yaptırıma sahiptir. Töre normları, daha çok kırsal kesimde etkinliğini sürdürür ve töreye uymayanların toplum tarafından cezalandırılacağı bilinir. Dilimize sonradan yerleşen moda terimi, çabuk yayılması ve insan ihtiyaçlarının gereksinimlerine göre şekillenmesinden dolayı hayatımızın pek çok alanında kendisine yer bulabilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü asıl düğün törenlerinin incelendiği, tasnif edildiği ve değerlendirildiği bölümdür. Sosyal bir varlık olan insanın, bireysel istek ve ihtiyaçlarının yanı sıra, bir arada bulunduğu toplumun bir ferdi olarak sorumluluklarını yerine getirme, beraber yaşamanın vermiş olduğu kurallara uyum sağlama, hüznün, sevinç, saygı gibi ortak değerlerin aktarılmasında düğün törenleri bu anlamda çok kıymetlidir.

Evlenme çağına gelen erkek, düğün, bayram, hamam, pazar yeri, tarla, çeşme başı gibi insanların bir arada bulunduğu ortamlarda evlenecekleri kızı ararlar. Türk aile yapısı ve terbiye icabı ile beğenilen kız veya erkek anne ve babaya doğrudan söylenmez. Bu isteği aile üyelerine göstermek için “dam loğlama, damda tek başına yatma, babasının ayakkabısını çivileme, pilava kaşık dikme, akşam eve geç gelme, insanlarla kavga edip huzursuzluk çıkarma; ev işlerini yaparken söylenme, bulaşıkları sert yıkama” gibi pek çok pratiğe başvurlar.

Evlenme mesajını birtakım uygulamalar yolu ile alan aileler bazen oğlunun istediği kişiyi, bazen ise kapı kapı gezerek kendi beğendiği kızı istemeye gider. Oğlunun beğendiği kızı almak istemeyen veya daha uygununu kendisinin bulacağını

düşünen anneler bu iş için çok titizlikle çalışırlardı. Komşular, akrabalar ve arabulucu kişilerin yardımı ile kızlar tek tek gezilerek değerlendirilirdi. Herhangi bir adayda mutabık kalındı ise kız isteme merasimine geçilirdi. Bu merasime gidilirken özellikle çevre tarafından sevilen ve sayılan bir kişinin bulunması çok mühimdi. Belirli kurallar içerisinde oluşan kız isteme merasimi çoğu bölgede de benzer bir yapıya sahiptir. Farklı olan içerisinde ki bazı uygulamalardır.

Kız istemenin ardından gelen söz kesme/tatlı yeme/başlık merasimlerinde de aileler değerli gördüğü büyükleri ve yakın akrabalarını da yanına alarak kız evine gider. Burada toplum önünde kız ve oğlanın birlikteliğini resmileştirmek için bir söz yüzüğü takarlar. Başlık meselesi her ne kadar eski zamanda uygulanıyor olsa da günümüzde neredeyse yok denecek kadar azalmıştır. Bunun yerine bazı ailelerin, yol ve süt parası aldığı görülmektedir. Söz kesildiği gün, nişan için yapılacaklar, alınması gerekenler konuşularak bir karara varılır.

Nişan merasimi, yapılacak mekâna göre büyük ve küçük nişan olarak ayrılmıştır. Aile üyelerinin çoğunluğunun davet edilip büyük bir mekânda kutlanılan nişana “Büyük nişan”, daha küçük mekânda sınırlı sayıda kutlanılan nişana ise “Küçük nişan” denilmektedir. Nişan merasiminin, günümüzde kız isteme-söz kesme merasimleri ile beraberde yapılarak tek bir tören ile gerçekleşebildiği de görülmüştür. Günümüzde zaman, mekân ve maddî olanaklardan kaynaklı olarak birtakım kısıtlamalar, düğün merasimlerinin aşamalarında ya yok olma ya da başka bir aşama ile birleşme yolu ile varlığını sürdürmektedir.

Nişan ardı/karaltı geleneği Gaziantep nişanlarının olmazsa olmazlarındadır. Her ne kadar nişan ardı terimi kullanılsa da gelin ve damat için hazırlanan bohçaların kimi zaman nişan gününde de getirilip, sergilendiği görülür. Neredeyse bütün Anadolu coğrafyasında karşımıza çıkan bu gelenekte görülen tek fark içerisine konulan eşyanın sayısı ve niteliğidir.

Nişanlı sahresi, Gaziantep gelenekleri içerisinde genellikle merkez bölgesinde daha çok tercih edilen bir eğlencedir. Bu eğlencenin, nişanlı çiftleri ve bu çiftlerin ailelerini birleştirme, beraber vakit geçirerek birbirlerine alıştırma gibi fonksiyonları bulunur. Kız ve erkek tarafının birtakım hazırlıklıklar sonucunda kaynaşmak amacı ile gittikleri bu törende yemekler yenilir, müzikler ile eğlenilir.

Nişan ile düğün arası geleneklerde, bayramlarda geline hediye götürme, kız evini ziyaret etme ve iki ailenin daha çok kaynaşması için ev ziyaretleri yapma gibi birtakım faaliyetler yürütülür. Yün yıkama ve yatak biçme âdetlerimizde ise yeni kurulacak olan eve hazırlık görülür. Kız-erkek evinin bir araya gelerek hem iş yaptığı hem de eğlendiği gözlemlenmiştir. Değişen hayat şartları ve hazır fabrikasyon ürünlerin daha çok tercih edilmesi ile beraber bu geleneklerde birtakım değişiklikler ve eskiye oranla uygulama aşamasında azalmalar görülmektedir.

Kız ve erkeğin evlenme isteklerinin resmen açıklanmasından sonra çeyiz hazırlıkları büyük bir hız kazanmaktadır. Kız evi tarafından hazırlanan çeyizler, o evin statüsünü göstermesinden kaynaklı olarak özel bir emek ile tamamlamaya gayret edilir. Kültürümüzde çok önemli bir yeri olan çeyizlerin eskiye oranla sayıca daha fazla olduğu ve gösterişli hazırlanmaya çalışıldığı görülür. Kitle iletişim araçlarının hayatımıza girmesi ile beraber kişilerin zevklerinde ve isteklerinde medyanın rolü olmuştur. Buna göre çeyiz eşyalarının formatında değişiklikler meydana gelmiştir.

Gaziantep kültüründe çok sık uygulanan yatak üstü geleneği, kızın çeyizinin anne evinden çıkmadan önce bir odaya alınarak gelenlere sergilenmesi işidir. Bu sergilenme, kızın çeyizini gösterme ve eksik olarak ürünlerin gelen misafirler aracılığıyla tamamlanması için yapılır. Bu gelenek toplum içerisinde bir hediyeleşmenin ve yardımlaşmanın birer göstergesidir.

Gelin ve güvey hamamı, hamam kültürünün yaşatıldığı pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. Gelin ve güveyin evlenmeden önce hem eğlenme hem de temizlenme maksadı ile gittiği alanlardan birisidir. Hamam geleneği, eğlenme ve eğlendirme işlevinin yanı sıra, kültürün genç kuşaklara aktarılması yönünde de pek çok fonksiyona sahiptir. Gaziantep kültüründe özellikle merkez kesiminde hamam olmazsa olmaz bir yapıda iken şuan günümüzde bu geleneğin azaldığı veya organizasyon şirketlerinin yardımı ile farklı tarzda karşımıza çıktığı görülür.

Gelin ve damadın düğün öncesinde eksikleri tamamlama amacıyla çıktıkları alışverişe “Düğün pazarlığı” denilmektedir. Daha önceden ne alınacağı kararlaştırılmış olan eşyalar, bu pazarlıkta tamamlanmaya çalışılır. Genellikle gelin, damat, anne, baba ve çok yakın bir iki büyüğün gittiği bu alışverişte genel anlamda tüm eksikler tamamlanmaya çalışılır.

Kınaya/düğüne davet eskiden okuntu verme yolu ile yapılmaktaydı. Okuntu, misafirlere çağrı amacı ile gönderilen şeker, mendil, kumaş, kart vb. maddelere verilen isimdir. Geçmişte bu iş için orada bulunan abdal, paraya ihtiyacı olan bir kadın veya düğün sahiplerinden büyükler görev alırdı. Okuntu dağıtılırken yakın akraba ve uzak misafirlere verilen hediyenin ehemmiyeti farklı idi. günümüzde ise okuntu verme işi kırsal kesimde sadece çok yakın akrabalara verme şeklinde değişmiştir. Günümüzde ise matbaadan basılan bir davetiye veya internet ortamında hazırlanan bir sanal davetiye yolu ile misafirler davet edilmektedir.

Kına, gelinin anne ve babasından ayrı düşeceği ve çocukluk yıllarını geride bırakacağı hüznü ile yeni bir aile kuracağı sevincini aynı anda yaşatan kompleks bir gelenektir. Geleneklerimizde, sosyal ve ekonomik sebeplerden kaynaklı birçok törenin uygulanmadığı veya başka bir tören ile birleştiği görülmüştür. Fakat kına gecesi, Türk toplum yapısında o kadar önemli bir yere sahiptir ki kına gecesinin yapılmadığı neredeyse hiçbir düğün merasimi yoktur. Kına gecesinde uygulanan ritüeller, inanışlar, kıyafetler, türküler, oynanan oyunlar bölgelere göre farklılıklar içerse de kına gecesi, düğünün vazgeçilmez unsurlarından birisidir.

Kına müzikleri, bölgelere göre farklılıklar içeren bir yapıya sahiptir. Gaziantep düğünlerinde yapıldığı mekâna göre davul, zurna, org, saz, bateri, def ve darbuka gibi müzik aletleri tercih edilmektedir. Eski geleneklerimizden beri Gaziantep düğünlerinin vazgeçilmezi davul ve zurna ekibidir. Bu iş için profesyonel olan kişiler tercih edilir. Kına gecelerinde ev içi eğlencelerinde, sesi güzel olan ve gelini ağlatabilecek bir donanıma sahip olan amatör sanatçılar tercih edilirken, düğün salonu, sokak düğünü vb. büyük mekânlarda profesyonel sanatçılar tercih edilmektedir.

Geleneksel ile modernizm algısını bir arada bulunduran kına gecelerinde tercih edilen kına kıyafetleri günümüzde pek çok değişikliğe uğramıştır. Eskiden daha çok köylü elbiseleri, daha sade abiye tarzları tercih edilirken günümüzde bindallı, kaftan, abiyeler tercih edilmektedir. Geleneksel giyim-kuşamı halen devam ettiren Barak kültüründe de bölgelere göre farklılıkların olduğu bilinmektedir. Renk, model ve estetik olarak farklılıklar içermekle beraber kullanılan giysiler, düğün törenlerinin görsel olarak dışa vuruşunu simgeleyen unsurlardandır.

Kına gecesinde sergilenen halk oyunları geleneklerin canlı bir şekilde kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlarken bir yandan da eğlendirirken öğretme

fonksiyonunu da içermektedir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile beraber değişen müzik ve eğlence kültürü düğün töreninde de birtakım değişikliklere sebebiyet vermiştir. İlk olarak zaman ve yer sıkıntısından kaynaklanan kına-düğün sürelerinin kısılması geleneğin içerisinde yaşayan halk oyunlarının da birçoğunun unutulmasına neden olmuştur. Daha çok büyük mekânlarda sergilenen seyirlik halk oyunları ise hem büyük mekânın küçülmesinden hem de geleneği aktaracak kişilerin geleneği aktarmayıp kişilerin hafızalarında unutulmasından dolayı günümüzde çok fazla sergilenmemektedir.

Eskiden beri hüznün ve sevincin bir arada yaşandığı gelin alma ve gelin indirme törenleri günümüzde bazı değişikliklere uyarak devam ettirilmektedir. Gelinin at\fayton/araba gibi araçlar ile baba evinden alınıp yaşayacağı eve getirilmesi aşaması içerisinde “kan akıtma, saçı saçma, çömlek kırma, bardak kırma, eşikten atlama, Kurani Kerim altından geçme, bal veya şeker yeme” vb. pek çok ritüeli içerisinde barındırmaktadır. Günümüzde saçı adedinin eskisi gibi devam ettiği gözlemlerimiz arasındadır.

Düğün törenleri, akraba ve komşuların bir araya gelerek ev sahibine maddî ve manevî birçok konuda yardım etmesiyle düzenlenir. Misafir ağırlama, odun toplama, yemek yapma, yemek dağıtma, düğün bulaşığı yıkama vb. birçok yerde akraba ve komşuların ev sahibine yardım ettiği görülmüştür. Kız bakmadan gelin görmeye kadar olan aşamaların neredeyse tamamında bu kişilerin doğrudan veya dolaylı yardımlarının olduğu bilinmektedir.

Türk toplumu içerisinde çok önemli bir yere sahip olan mutfak kültürünün zengin sofralarını ve yemek çeşitlerini neredeyse düğün kültürünün çoğu aşamasında görmekteyiz. Yemeğin hangi amaç için yapıldığı, nasıl pişirildiği, kimlerle ve hangi ortamlarda yenildiği, hangi mutfak araçları ile sunuldu bir yemeğin, özel bir gün için yapılmış olan yemeğe dönüşmesine neden olmaktadır. Ortam, kişi ve yemeğin içeriği ona fonksiyonunu veren unsurlardandır. İnsanların bir arada bulunduğu düğün törenlerinde, birleştirici fonksiyonu ile ortaya çıkan düğün yemeği; komşu, akraba, ev sahibi, bazen de aşçı ve hazır yemek şirketleri ile hazırlanarak gelen misafirlere servis edilmektedir. Neredeyse Türk toplumlarının tamamında görülen düğün yemekleri bölgelerin coğrafi, ekonomik ve sosyal yapılarına göre farklılıklar içermektedir.

Düğünün ana karakterleri olan damat ve gelinin hazırlanması işi eskiden amatör kişilerce yapılmakta iken günümüzde profesyonel kişiler tarafından yapılmaktadır. Gelinin hazırlanmasında ona her aşamada yardımcı olan sağdıç, yenge veya eli bu işlere yatkın kişiler görev alırken günümüzde kuaför salonlarında bu işin uzmanı olan kişiler tarafından yapılarak düğüne hazırlanılmaktadır.

Düğün mekânı ve düğün zamanı olguları neredeyse en çok değişime uğrayan meselelerdendir. Eski geleneklerimizde, çoğunlukla harman sonlarında, bağ-bahçe ve tarla sezonunun sona ermesiyle yapılan düğünler günümüzde istenilen zamanda yapılabilmektedir. Mekânın değişimi paralelinde düğünün zamanının da değişmesine neden olmuştur. Kapalı mekânların çoğalması ve sıklıkla tercih edilmesi düğün sürelerinin bir hafta-üç günlerden, üç saate kadar düşmesine sebebiyet vermiştir. Mekânların iklim koşullarına uygun olması, içerisinde hazır halde düzenlenmiş olması, garson-sanatçı-müzisyen gibi pek çok görev alan kişiyi içerisinde hazır olarak bulundurmasından ötürü sıklıkla tercih edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar kapalı mekân sevenler var ise de eskisi gibi geleneksel olanı sürdürme eğiliminde olan insanlar da vardır. Popüler kültürün hayatımıza girmesi ile havuz başı düğünü, kır bahçesi düğünü, otel düğünü, salon düğünü gibi kavramlar ile sıkça karşılaşmaktayız. Maddî imkânlar ölçüsünde tutulan bu mekânlarda, kısıtlı bir zaman dilimi içerisinde düğün törenlerine ait uygulama ve ritüeller az da olsa gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Düğün törenlerinin eksiksiz bir biçimde gerçekleşmesini isteyen kişiler, bu işi yeni bir meslek kolu haline getiren “Organizasyon Şirketlerine” bırakmaktadırlar. Bu şirketler; söz kesme, nişan, gelin hamamı, çeyiz, kına gecesi, after party, düğün, balayı gibi pek çok alanda aktif bir şekilde rol alarak insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Maddî imkânların el verdiği ölçüde pek çok paket içeriği olan bu şirketler, düğün törenlerinin profesyonel ellerce yapılması için yeni evli çiftlere hizmet vermektedir.

Düğünün görsel şölenlerinden birisi de “Gelin arabasının süslenmesi”dir. Eski geleneklerimize göre gelini almaya gidecek at öncelikle temizlenir daha sonra ise sahibi tarafından çeşitli kurdele, nazar boncuğu, kumaş ile süslenmekteydi. Fakat daha sonra hayatımızda aktif bir şekilde rol almaya başlayan arabalar ile işler biraz daha değişmeye başlamıştır. Arabaların süslenmesi, bir atı süslemeye nazaran daha çok beceri isteyeceğinden bu işi de alanında profesyonel olan kişilere bırakılmaya

başlanmıştır. Bunun için tercih edilen çiçekçilerde, kişilerin zevklerine ve isteklerine göre malzemeler bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının etkisiyle pek çok yerde karşılaştığımız limuzinler de günümüzde düğünlerde tercih edilen araçlardan birisidir.

Evliliğin toplum tarafından da onaylanmasının ardından kısılan dinî nikâh, kimi zaman düğün öncesinde kimi zaman ise düğün günü tercih edilmektedir. Evlilik törenlerinde yeni evlenecek çifte zarar verilebileceği ve bunun da en açık olduğu zamanın dinî nikâh kısılma evresi olduğunu düşünen insanlar, bu gün özellikle pek çok konuda dikkatli olurlar.

Psikolojik açıdan hazır olarak evlenen genç çift, fizyolojik ihtiyaçları doğrultusunda da gerdek gecesinde birlikte olmaktadırlar. Türk geleneklerinin neredeyse hepsinde taviz verilmeyen unsurlarından bir tanesi de bekâret olgusudur. Yeni gelen gelinin bekâretinin sağlam olması ve bunun gerdek gecesi sonrasında orada bulunan yenge-kayınvalide vb. kişilere göstermesi çok mühimdir. Kimi bölgelerde bekâret nişanı olan kanlı bezin gösterilmesi hoş karşılanmazken kimi yerde de gösterilmesi neredeyse bir zorunluluktur.

Yeni eve gelen gelinin, utanma ve aile büyüklerine karşı duyduğu saygıdan ötürü belirli bir müddet onlarla konuşamamasına hatta aynı sofrada oturamamasına neden olan şey gelinlik etme kavramı ile karşımıza çıkmaktadır. Farklı aile yapılarına sahip olan iki çiftin, aile içerisinde rahat bir şekilde hareket etmesi biraz zaman almaktadır. Gaziantep kırsal kesimde eskiden uygulanan bu gelenek çok fazla merkez bölgesinde kendisine yer bulamamıştır.

İki aile arasındaki bağları güçlendirmek ve kaynaşmayı sağlamak için geline bakma ve ev ziyaretleri gibi etkinlikler yapılmaktadır. Ailenin yeni üyesi olan gelinin hem çeyizini görmek hem de kendisi ile daha yakından samimi bir ilişki kurabilmek için düğünden belirli bir zaman sonra geline bakmaya gelinir. Daha sonra karşılıklı başlayan ev ziyaretleri ile aile iletişim artar ve akrabalık yapısı güçlenir.

Kültür denilen olgu statik değil, dinamik bir yapıya sahiptir. Kültürel değişimler daha çok toplumsal değişimlere paralel olarak geliştiğinden dolayı; kentleşme, sanayileşme, ekonomik gelişmeler ile hayat şartlarının değişimi, köyden kente göç olgusu, kitle iletişim araçlarının artması ile beraber hayatımıza daha çok

girebilen görsel-sosyal medyanın yaygınlaşması kültürel değişimi olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur.

Kentten köye göç olgusu ile birlikte, göç eden bireylerin hayatlarında görülen birtakım değişiklikler maddi kültür ortamının da farklılaşmasını sağlamıştır. Toplumlarda geleneksel kültür ile kent kültürünün karşı karşıya gelmesiyle beraber kent kültürü üzerinde barındırmış olduğu pek çok ayrıcalıklı fonksiyon ile geleneksel kültürün azalmasına veya farklı şekillere evrilerek yaşamını devam ettirmesine olanak sağlamıştır.

Türk kültüründe çok öncelerden beri süregelen yanlış ve doğru uygulamaların toplum tarafından sorgulanarak yanlış olanın terk edilmesi, doğru olanın ise pekiştirilmesi söz konusudur. Hayatın akışını bozmayacak şekilde eski geleneklerimizin, günümüzün şartlarına uyarlanması ve gelecek nesillere kuşaktan kuşağa aktarılması gerekmektedir.

Düğün gelenekleri kompleks bir yapı sergilemesi ile içerisinde birtakım ritüel ve uygulamalar içermektedir. Kültürel ve toplumsal hafızamızda yer alan uygulamaların, ritüeller aracılığı ile uygulanması onun inanç ve düşünce dünyasını içerisinde barındıran bir işleve sahip olması ile ilgilidir. Düğün törenlerinde yapılan birtakım uygulamaların yapısı, işlevi ve bağlamı farklı bakış açıları ile olaya bakmamıza imkân vermektedir.

Çalışmada yer alan ikinci bölümün en son aşamasını, Gaziantep düğünlerinde derlenen sözlü halk edebiyatı ürünleri içermektedir. Türk halk kültürünün hafızasında asırlardan beri var olan ve halkın dünya görüşünü kısa ve yoğun ifadeler ile açıklayan atasözleri varlığını halen muhafaza etmektedir. Gaziantep düğün törenlerinin her aşaması için derlenen atasözleri ve deyimler bu bölümde kendisine yer bulmuştur.

Anonim halk edebiyatı içerisinde insanların bir olay karşısında göstermiş olduğu olumlu veya olumsuz tutumu ifade eden dua ve beddualar yaygın olarak yaşatılmaktadır. Düğün gelenekleri içerisinde türküden daha sonra en yaygın olarak karşımıza çıkan tür ise manidir. Mani söyleme geleneği kırsal kesimde varlığını halen devam ettirirken şehir ortamında bu gelenek eskiye oranla azalmaya başlamıştır.

Anonim halk edebiyatında nesre dayalı türlerden birisi olan masalın Gaziantep ilinde mesel ve haket gibi adlandırmalarının da olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen masalların, toplumsal cinsiyet bağlamında bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Anonim halk edebiyatının manzum-mensur karışık türleri arasında bulunan halk hikâyeleri Barak Türkmen kültüründe var olan yaygın türlerden bir tanesidir. Halk hikâyesi anlatma geleneği, her ne kadar şehir ortamında elektronik kültür ortamının yaygınlaşması ile azalsa da Barak Türkmen kültüründe merkeze göre yaygın bir şekilde devam etmektedir.

Anonim halk edebiyatının mensur türleri arasında bulunan efsane ve memoratlar Gaziantep ilinde yaygın olmakla beraber bu tez çalışmasında görüşmelerde çok fazla örneklendirilememiştir. Konunun evlenme/düğün ile sınırlandırılması bu türün derlenmesini zorlaştırmıştır.

Çalışmada Gaziantep halk kültürü içerisinde kendisine geniş yer bulan düğün törenleri ve bu törenlere bağlı olarak yaratılan sözlü halk edebiyatı ürünleri örneklendirilmeye ve incelenmeye çalışılmıştır. İşlevini yitiren ve halkın hafızasından silinen pek çok bilginin geleneğin içerisinde var olduğu hatıra olarak bilinse de artık uygulama alanı bakımından insan hayatından çıkmıştır.

Geleneğin en önemli özelliği içerisinde bir süreklilik barındırmasıdır. Zamana ve hayata şartlarına bögre birtakım değişiklikleri içerisinde barındırıyor olsa da bir süreklilik daima içermektedir. İşte bu çalışmadaki asıl amaç, günümüzde yaşanan kitle iletişim araçlarının da hayatımıza girmesi ile birlikte değişimin hayatımıza etki ettiği boyutu ‘evlenme/düğün âdetleri bağlamında ele almaktır. Bunu yaparken ise eski geleneklerimiz ile günümüz geleneklerini mukayese etmek elbette gereklidir. Ayrıca bu eski-yeni geleneklerin mukayese edilmesi bizlere Türk düğün geleneklerinin nasıl değişip geliştiği ve kendisine günümüzde nasıl bir yer bulabildiği görüşünü görme fırsatı da vermektedir.

Geleneksel şekilde sürdürülen düğünlerimizde (dinî nikah kıyma, gerdek gecesinde kılınan namaz, dua etme vb.) dinî geleneklerimizi, (düğün yemekleri, eskiden oynanılan cirit ve güreşler vb.) millî geleneklerimizi, (saçı dağıtma, bardak kırma, eşiğe bal sürme, ağaca çaput bağlama, gül ağacının altına kağıt koyma vb.)

bunlarda Şaman kültürüne ait gelenek ve göreneklerimizin bir arada bulunduğu kanıtıdır.

Son elli yılda, evlilik ve düğün adetlerimizde meydana gelene değişim özellikle küreselleşmeden, kentlileşmeden, sanayileşmeden etkilenecek yeni bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Köyden kente göç olgusunun artması ile beraber ekonomik gelişmeler, okuma-yazma oranının artması, sosyal medyanın etkisi, iş hayatında meydana gelen değişimler geleneklerimizin değişmesinde etki yaratmıştır.

Köyden kente göç olgusu ile beraber kimi geleneğin kente taşındığı kimi geleneğin ise zamanla değişerek bu değişimi köy ortamına götürdüğü görülmektedir. Eski geleneklerimizde olmayıp da günümüzde kendisine yer bulan gençlerin sanal ortamda tanışarak evlenmeleri; evlilik tekliflerinin belirli bir organizasyon içerisinde yapılması; düğün öncesi gençlerin after party düzenlemesi; kına ve düğün salonlarında kullanılan havai fişekler, volkanlar, eşlerin bir kareografi içerisinde dans etmeleri, modern tercih edilen giysiler, tercih edilen şarkı ve enstrümanlar; kına ve düğün öncesi yapay olarak hazırlanmış platolarda veya doğal mekânlarda yapılan çekimler, hazırlanan düğün slaytları, düğünden sonra gidilen balayı tatilleri ve düğün organizasyon şirketlerinin neredeyse düğünün tüm aşamasında kendisine yer bulabilmesi Batı kültürünün yanına kitle iletişim araçlarının yardımını da alarak Türk kültürüne yaptığı etkilerden sadece bazılarıdır.

Sonuç olarak, bir düğün diğeri birer bir aynısı değildir. Aralarında birtakım benzerlikler bulunan bu düğünlerde yaşanan farklılıklar tamamen yöresel farklılıkları içermektedir. Fakat her ne kadar düğünler birbirinin aynısı değilsek desek de düğünlerde yapılan uygulamalar ve birtakım âdetler göz önüne alındığı takdirde Anadolu'ya ait bir Türk düğün tipolojisini çıkarmak mümkündür. Gaziantep düğünleri kendisine özgü pek çok özel hususiyetleri içerisinde bulundursa da Anadolu ve Rumeli bölgelerinden alınan örnekler ile ortak bir düğün yapısının varlığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Abdulkadiroğlu, A. (1987a). Bartın ve Çevresinde Dinî Manevi Halk İnançları. Ankara: KTBMFAD Yayınları.
- Abdulkadiroğlu, A. (1987b). Kastamonu’da Dinî Folklor veya Dinî-Manevi Halk İnançları. 3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri içinde (s. 162-205). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Adler, A. (1999). Cinsiyetler Arasında İşbirliği. İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Ağcalar, A. (2009). Silifke Halk Kültürü Araştırması (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Mersin.
- Aka, İ. (1980). Hazar-Ötesi Türkmenlerinde Bir Düğün Merasimi. Türk Kültürü, 207-208.
- Akalın, Ş.H. (2000). Adana’nın Söz Varlığı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akgül, H. (1987). Manisa Folkloru. Manisa: Manisa Turizm Derneği Yayını.
- Akkul, V. (1959). Karaman’ın İbralı Bucağında Düğün Âdetleri. TFA, c6, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Akmataliev, A. (2001). Kırgız Folkloru ve Tarihi Kahramanlar (Evlilik Geleneği ve Türküleri). Ankara.
- Akpınar, M. (2005). Kızılcihamam Yöresi Düğün Gelenekleri ve Kına Türküleri. Millî Folklor Dergisi (68), 127-133.
- Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağzı II, Deyimler, Meşhur Sözler Atasözleri, Dualar, Beddualar. Ankara: TDK.
- Aksoy, Ö.A. (1998). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. C.2. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. (1998). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aksoy, T.D (1997). Şanlıurfa’da Evlenme Gelenek ve Törenleri (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Aksu, A. (1997). Diyarbakır Düğünleri. Millî Folklor Dergisi (34), 72-77.
- Akyüz, H. (1957). Şebinkarahisar Köylerinde Düğün ve Evlenme. Türk Folklor Araştırmaları (4), 96.

- Albayrak, N. (2004). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Leyla ile Mecnun
- Alp, N. (1942a). Kurban Bayramında Nişanlıya Kurban Göndermek. Başpınar Dergisi 2(35), 8.
- Alp, N. (1942b). Nişanlı Sahresi, Yemekli Kır Gezintisi Yani Piknik. Başpınar Dergisi 2(43), 8.
- Alp, N. (1942c). Nişanlıya Kaymak Göndermek. Başpınar Dergisi 2(36), 11.
- Alp, N. (1943). Gaziantep'te Nişan Âdetleri. Başpınar Dergisi 3(51), 11-12.
- Alp, N. (1944). Hamama Gidiş. Başpınar Dergisi Yıl:6, S. (56-57), 17-18.
- Alptekin, A. B. (1997). Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2009). Ceyhun'dan Ceyhan'a Evlenme İle İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (39), 307-321.
- Alpyıldız, E. (2020). Evlenme Geleneğine Müzik Davranışları Açısından Bakış: Gelin Ağlatma-Alma-İndirme Havaları Örneği, KSBD, 12(12), 267-277.
- Altun, E. (2013). Şanlıurfa İli Akçakale İlçesi Düğün Âdetleri Ve Çeyiz Çevresinde Gelişen El Sanatı Ürünleri (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Altun, I. (2004). Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Altuntek, N. S. (1992). Van Saray İlçesinde Evlilik Geleneği Normlar, Yaptırımlar. Anadolu Folkloru Dergisi 2(14), 565-568.
- Altuntek, S. (2001). Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 18(2), 17-28.
- And, M. (1985). Geleneksel Türk Tiyatrosu. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ankışhan, G. (2013). Bingöl Geleneksel Kültüründe Evlenme (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Apaydın, U. (1960). Gaziantep'te Cehiz (Cihaz) Töreni. Gaziantep Kültür Dergisi 3(27), 10.
- Arat, R.R. (1959). Kutadgu Bilig II. Tercüme: Ankara: TTK Yayınları.
- Arseven, V. (1955). Kırşehir'de Evlenme ve Düğün Âdetleri. Türk Folklor Araştırmaları (3), 67.
- Arslan, M. (2018). Türk Halk Oyunlarından Gabalar Gaziantep ve Kilis Yöreleri Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Arsunar, F. (1962). Gaziantep Folkloru. İstanbul: Millî Eğitim Yayınları.
- Artan, G. (1975). Tire'de Düğün Gelenekleri. TFA, c15, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Artun, E. (1983). Tekirdağ Folklorundan Örnekler, Tekirdağ.

- Artun, E. (1996). Köy Seyirlik Oyunlarındaki Düğünlerde Gelin Güvey Motifinde Eski Kültür İzleri. 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum – Evlenme-Ölüm. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi (9), 85-107.
- Artun, E. (2005). Türk Halk Bilimi. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık Artun, E. (2012). Türk halkbilimi. Adana: Karahan Yayınevi.
- Arslan A. A. ve Arslan G. (2015). Kırsal Türkiye’de Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik, Aile. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 37, 629-684.
- Aslantaş, M. (2021). Artan Sosyal Medya Kullanımının Düğün Kültürüne Etkisi: Düğün Fotoğrafçılığı. ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (13), 1-20.
- Ataman, S. Y. (1992). Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Rit’leri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Avcı, C. (2015). Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Avcı, C. (2021). Öndüç Hediye: Gaziantep’te Yataküstü Geleneği ve İşlevleri. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi 10(3), 1491-1505.
- Aydemir, A. (2013). Türk Dünyasında Bazı Düğün Terimleri ve ‘Al Duvak’ Geleneği Üzerine. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 8(9), 619-655.
- Aydın, M. A. (1985). İslam-Osmanlı Aile Hukuku. İstanbul.
- Aynakulova, G. (2006). Kırgızlarda Evlilik ve Evlenme Törenleri. Millî Folklor Dergisi (72), 95-106.
- Azar, B. ve Anarbekova, V. (2018). Gelenekten Gelenlerle Palu Düğün Âdetleri. Fırat Üniversitesi Haput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Palu Sempozyumu Bildiriler Kitabı C.I, Elazığ, s.433-448.
- Bahri, M. H. (1979). Anadolu Köy Düğünleri (Günümüz Türkçesiyle yayına hazırlayan Güner Sernikli). Ankara: Türk Halkbilimi Topluluğu Yayınları.
- Bakırcı, N. (2018). Dede Korkut Kitabı’nda ve Halk Hikâyelerinde Evlilik. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi (15), 1-20.
- Balaman, A.R. (1975). Güneydoğu Anadolu’da Berder Ailesi. T.F.A Dergisi 16(307), 7221.
- Bard, C. (2012). Pantolonun Politik Tarihi. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Barlas, H. U. (1961a). Kına. Gaziantep Kültür Dergisi 4(38), 7-8.
- Barlas, H.U. (1961b). Beklik Takmak – Nişan. Gaziantep Kültür Dergisi 4(39), 14-15.
- Barlas, H.U. (1961c). Geline Bakmak ve El Öpmek. Gaziantep Kültür Dergisi 4(41), 13-14.
- Barlas, H.U. (1961d). Kız İsteme ve Görücü. Gaziantep Kültür Dergisi 4(48), 7.
- Barlas, H.U. (1961e). Gaziantep’te Nikâh. Gaziantep Kültür Dergisi 4(44), 4-22.

- Barlas H.U. (1962a). Maraş Düğün Âdetleri. İstanbul: Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları:1.
- Barlas, H.U. (1962b). Gelinçi – Düğün. Gaziantep Kültür Dergisi 5(49), 20-22.
- Barlas, H.U. (1962c). Gelinçi- Düğün. Gaziantep Kültür Dergisi 5(50), 15-16.
- Barlas. H. U. (1963). Kayseri Düğünleri Üzerine Bir Araştırma Denemesi. İstanbul: İstanbul Matbaası, Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları:2.
- Barlas H.U. (1974), Anadolu Düğünlerinde Büyüsel İnanmalar, Karabük: Halk Eğitim Yayınları.
- Barlas, H. U. (1975). Hakkâri İli Evlenme Töre ve Törenleri. Karabük: Özer Basımevi.
- Barlas, H. U. (2010). Gaziantep'in Sıhhi ve İctimai Coğrafyası. İstanbul: Hilmi Barlas Eğitim Vakfı Piya Matbaası.
- Barthes, R. (2016). Camera Lucida Fotoğraf Üzerine Düşünceler. (Çev. R. Akçakaya). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Başar, Z. (1972). Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Başçetinçelik, A. (1998). Adana Halk Kültüründe Geçiş Törenleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başçetinçelik, A. (2009). Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm. Adana: Altınkoza Yayınları.
- Başdin, A. (2017). İctimai Gelenekler Açısından Selçuklularda Toy, Düğün Törenleri ve Gelenekleri (Sultan Alp Arslan Dönemi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(2), 400-406.
- Bayat, F. (2007). Türk Mitolojik Sistemi II(Kutsal Dışı Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler İyeler ve Demonoloji). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Baykurt, Ş. (1965), Rumeli Köylerinde Bir Evlenme Düğünü, Türk Folklor Araştırmaları, C.9. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Bayram, P. (2013). Nevşehir'in Avanos İlçesi, Uçhisar ve Göreme Beldelerinde Evlilik Merasimleri. Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 17-37.
- Begic, H. N. ve Öz, C. (2018). Çankırı'da Yapılan Kız Kınası ve Şenlik Ritüellerinde Giyilen Gelin Giysileri. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 6(13), 632-644.
- Bekki, S. (2015). Köroğlu Keleşlerinden Köse Kenan'ın Evlenme Yolculuğu. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 10(8), 623-632.
- Ben Amos, D. (2006). "Şartlar ve Sosyal Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru" Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1. Yay. Haz.:M. Öcal Oğuz vd., (Çeviren:Metin Ekici). Ankara: Geleneksel Yayınları.

- Berber, O. (2009). Türk Kültüründe Eğlence ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (10), 1-11.
- Boratav, P. N. (1968). "Halk Şiiri" (Çev: Bilge Karasu), Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, C. XIX, S. 207, 299-340.
- Boratav, P. N. (1995). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2016). 100 Soruda Türk Folkloru. Ankara: Bilgesu Yayıncılık
- Bozteymur, M. (1964). Memik Bozteymur'un Derlediği Dört Türkü. Gaziantep Kültür Dergisi 7(73), 19-20.
- Bulut, M. (2011). Mardin'de Evlilikler. Folklor/Edebiyat 17(66), 65-79.
- Bulut, M. (2018). Dönüşen Düğüne Tanıklık Etmek. Folklor/Edebiyat 24(95), 35-56.
- Burhanidinova, S. (2009). Fergana Türklerinin Doğum, Sünnet, Düğün ve Ölüm Merasimleri (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bülbül, D. (2006). Düziçi'nde Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)(Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bülbül, D. (2016). Osmaniye'nin Düziçi İlçesinde Evlenmeye Bağlı İnanç ve Ritüeller. Çukurova Araştırmaları Dergisi 2(2), 164-170.
- Çabuk, Ç.A. (2017). Türk Kültüründe Gelin Süsleme ve Süsleme Sanatları. Millî Folklor Dergisi, 29(13), 56.
- Çam, A. (2018). Düğün Fotoğrafı İçin Tercih Edilen Mekânların Otantisite ve Nostalji Üzerinden Dönüşümünün İncelenmesi. Sosyoloji Notları, 2(1), 157-174.
- Çavaz, A. (1983a). Barak Folkloru 1. Folklor Doğru 55, 31-46.
- Çavaz, A. (1983b), Barak Folkloru 2. Folklor Doğru 56, 41-62.
- Çelik, A. (2001). Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi. Millî Folklor, 7(50), 12.
- Çelik, A. (2022). Türk Folklorunda Levirat. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Çetin, Y. ve Mangır M. (2021). Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Algısının Dile Yansıması. Ana Dili Eğitim Dergisi 9(1), 166-187.
- Çetin, C. (2008). Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli. Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi 48(2), 111-126.
- Çetin, Ç. Z. (2009). Tatar Türklerinin Gelenek ve Görenekleri. Ankara: Karadeniz Dergisi Yayınları.
- Çetin, Ö. (2016). Gaziantep İli Oğuzeli İlçesi Halk İnançları (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Çetindağ, G. (2007). Kazak Türklerinde Evlenme Geleneğine Bağlı Olarak Gerçekleştirilen Hediye Alışverişi Üzerine Bir İnceleme. Millî Folklor Dergisi (76), 218-231.

- Çetinkaya, Ü. (2010). Osmanlı Kültüründe Kadın Süs Malzemelerinin Edebiyata Yansımaları. Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları, (12), 89-127.
- Çınar, H. (2012). Ayntab'dan Gaziantep'e İdari, Sosyal ve Ekonomik Hayata Genel Bir Bakış, Belgelerle Gaziantep. İstanbul: Kalkınma Bakanlığı Yay.
- Çiçekçioğlu, Ş. (2017). Hatay İli Defne İlçesi Arap Alevilerinde (Nusayri) Düğün (Ferah) Müzik Kültürü (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Çobanoğlu, Ö. (2016). Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çubuk, A. Ç. (2017).Türk Kültüründe Gelin Süsleme ve Süsleme Ustaları. Millî Folklor Dergisi (113), 54-68.
- Çupuroğlu, Y. C. (2000). Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(2), 163-193.
- Dai, A. (2007). Gaziantep Evlenme Âdetleri. Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları:4.
- Dalay, S. (2015). İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi Celaliye Mahallesinde Yaşayan Patriyotların 1960'lardan Günümüze Düğün Gelenekleri(Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dalgıntekin, H. (1995). Tarsus Âdet ve İnanmaları (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Dede, B. (1996). Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi. 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongre Bildirileri (s.118-126). Ankara: KBYayınları.
- Dehsorkhi, H. Omıd (2016). Isfahan Çevresinde Yaşayan Kaşkay Türklerinin Düğün Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, B. ve Topbaşoğlu, K. (2016). Türk ve Rus Halklarında Eskimeyen Gelenek: Düğün. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2).
- Demirağ, H. (2017). Gösteri Toplumunda Evlilik Programlarına Sosyolojik Bir Bakış: Karabük Üniversitesi Örneği. Journal of Social Sciences and Humanities (1), 1-26.
- Demirci, Y.Z. (1938). Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Âdetleri, Folklor. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- Develi, F. (1971). Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Sözlük. Ankara.
- Divitçioğlu, S. (2004). Osmanlı Toplumunun Kuruluş Sürecini Açıklama (Ortaçağ Türk Toplamları Hakkında). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dizdaroğlu H. (1969). Halk Şiirinde Türler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğaner, Ali (2006). Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğdu, Y. (2016). Gaziantep Geleneksel Erkek Giyimlerinden Aba ve Aba Yelek Üzerine Bir İnceleme. Kalemîşi 4(8), 167-186.

- Duman, S. S. (1979). Petekti Köyü Düğün Gelenekleri. TFA c.18. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Dundes, A. (1998). Halk Kimdir? . Çev.:Metin Ekici. Millî Folklor, (37), 139-153.
- Durutürk, C. (2008). Törenselle Tüketim, Sınıf ve Gelenek: Türkiye’deki Evlilik Törenlerine Sosyolojik Bir Bakış. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 25(1), 37-55.
- Efe, S ve Barlas, H.U. (1964). Kütahya’da Düğün Âdetleri Üzerine Bir Araştırma Denemesi. İstanbul: Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları:3.
- Eker, G. Ö. (1998a). Karakeçili Türk Düğünü (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış, Ankara.
- Eker, G. Ö. (1998b). Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri. Millî Folklor Dergisi (40), 15-30.
- Eker, G. Ö. (1999a). Küççe Düğünü’nün Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. Millî Folklor Dergisi (42), 62-65.
- Eker, G. Ö. (1999b). Türk Kültürü İçinde Kıbrıs Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi (1), 35-46.
- Ekici, M. (2004). Çal Denizli Yöresi Düğün Gelenekleri ve Geleneksel Türk Düğün Yapısında Meydana Gelen Değişmeler. Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu, 184-191.
- Ekici, M. (2013). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ekici, S. (1995). Gaziantep’in İslâhiye İlçesi Halk Müziği Üzerine Bir Araştırma. Millî Folklor Dergisi (26), 31-32.
- Ekici, S. (1996). İslâhiye İlçesi Düğün Âdetleri Çerçevesinde Halk Müziği, I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II, Kültür Bakanlığı Yayınları:1800, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:227, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:46, Ankara.
- Ekici, S. (1997). Gaziantep’te Kına Yakma Geleneği ve Kına Türküleri Üzerine Bir Araştırma”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Sektörleri Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları:1872, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:248, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:55, Ankara.
- Elçin, Ş. (1981). Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercan A. M. (2002). Gelibolu Yarımadası’nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum – Evlenme – Ölüm) (Doktora Tezi). Çanakkale Üniversitesi On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı. Çanakkale.
- Ercişkun, T. (2010). Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erdem, H. Kadri (1948). Kütahya Düğünleri. Kütahya: İl Basımevi.
- Erdentuğ, N. (1977). Sosyal Âdet ve Gelenekler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Ergeç, R. (1999). Cumhuriyetin 75. Yılına Armağanı, Gaziantep Kalesi, Gaziantep 1999, s.295.
- Ergin, M. (1969). Dede Korkut Kitabı. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı 100 Temel Eser
- Ergun, M. (1997). Türk Dünyası Efsanelerin Değişme Motifi C 1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergun, M. (2014). Düğün Kavgalarının Mitolojik Kökenleri. Millî Folklor Dergisi (101), 60-72.
- Ergun, P. (1996). Aydın'ın Kuyucak İlçesi Düğünlerinde Maytapçılık Geleneği. III.Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri. Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergün, M (2004). Sınıfta Motivasyon. E. Karip (Ed.). Sınıf Yönetimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Erk, Z. (1974). Erenköy'de Evlenme Âdetleri. TFAD. 15(299), 6999-7002).
- Erkoçak, M. (2009). Bütün Yönleriyle Osmaniye Folkloru. Osmaniye:OFAD Yayınları.
- Erkul, A. (2002). Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri. Türkler Ansiklopedisi 3. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 90-107.
- Eroğlu, E. (2008). Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Eroğlu, E. ve Özkanat, Z. (2014). Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek 'Duvak Töreni. TÜRKÜL Uluslar arası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi (3), 272-278.
- Eroğlu, T. vd. (2003). Sakarya Halk Kültürü (Derleme Çalışması). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ersoy, Z. (2019). Düğün Hazırlığı Sürecinde Organizasyon Şirketlerinin Tercih Edilme Nedenleri: Sakarya İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Ertan, E. (1970). Beşik Kertme Nişan ve Bazı Hukuk Uygulamaları. Folkloru Doğru, 30.
- Ertural, N. (2012). Gaziantep Seyirlik Oyunları Üzerine Bir İnceleme (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ferris, R.W. (1997). Halk Şarkıları ve Kültür. Charles Seeger ve Alan Lomax. Çev.: Gülay Mirzaoglu, Millî Folklor. 5(34): 87-93.
- Fidan, S. (2018). Kına Geleneği Bağlamında Oluşan Sözlü Şiir Ürünlerinin İşlevleri: Gaziantep Örneği. Asia Minor Studies – International Journal Of Social Science 6(AGP Özel Sayısı), 275-293.
- Gaziantep Halk Bilgisi Derlemeleri. (Gaziantep Âdetleri Cilt: 1)(1959). Gaziantep: Gaziye Matbaası.
- Gaziantep Valiliği. (2002). Orta Asya'dan Anadolu'ya Bir Göçün Türküsü Barak Türkmenleri. Gaziantep: Başbakanlık Basımevi.

- Goldstein, S.K. (1977). Sahada Folklor Derleme Metotları. Çev; Prof Dr. Ahmet E. Uysal, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:2.
- Gökçehan, I. Engin (2016). Kültürel Performans Bağlamında Edirne Roman Düğünlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökdağ, B. A (2012). Bir Yemin Olarak Evlilik Törenleri ve Evlenmeyle İlgili Pratikleri İfade Ederken Kullanılan Kelimelere Dair: Beşik Kertmek, Söz Kesmek, Nikâh Kıymak. Karadeniz Araştırmaları (33), 109-116.
- Gökoğlu, A. Baha (1932). Safranbolu Yürük Düğünleri. İstanbul: İktisat Basımevi.
- Gökyay, O. Ş. (1938). Dede Korkut. İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- Gönen, S. (2006). Dede Korkut Hikâyeleri'nden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri. Millî Folklor Dergisi (69), 62-71.
- Gönüllü, A. R. (1986). Saçı Âdetine Dair Notlar. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Görkem, İ. (2001). Türk Edebiyatında Ağıtlar- Çukurova Ağıtları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gözaydın, N. (1989). "Anonim Halk Edebiyatı Üzerine..." Türk Dili Türk Şiiri Özel sayısı III (Halk Şiiri), Ankara: TDK Yay.
- Güçlü, M. (2004). Trabzon Yöresi Düğün Törenlerinde Horon. Millî Folklor Dergisi (64), 123-140.
- Gülben, Z. (1964). Ergani'de Düğün. Türk Folklor Araştırmaları, c.9. İstanbul:Yörük Matbaası.
- Gülbeyaz, K. (2008). Millî Kırgız Düğünü. Akademik Bakış, Sayı: 15.
- Gülcük, N. (1960). Gaziantep Sahre Türküsü. Gaziantep Kültür Dergisi 30(3). s.127.
- Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Popüler Kültür Ürünlerini Benimsetme ve Yayma İşlevi Üzerine Bir Değerlendirme. Global Media Journal: Turkish Edition, 64-65.
- Gültekin, M. (2013). Kazan Tatar Masalları İnceleme Metinler. Ankara: AKM.
- Gültekin, M. ve Avcı, C. (2015). Bir Şehrin Hikâyesi Gaziantep Halk Kültürü Yazıları Cemil Cahit Güzelbey. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Matbaası.
- Güneyligil, E. (1966). Gaziantep Türkülerinden Derlemeler. Gaziantep Kültür Dergisi 9(102), 7-8,17-18.
- Güneyligil, E. (1969). Gaziantep Halk Müziği. Gaziantep Kültür Dergisi (1), 132.
- Gürel, R. (2014). Sosyal Pekiştireçlerin ve Model Davranışlarının, Çocukların Ahlaki Yargılarının Şekillenmesindeki Etkisi (Bandura Örneği). Değerler Eğitimi Dergisi 12(28), 101-119.
- Güven, F. (2016). Kars Kültüründe Kız Kaçırma/Kaçışma Geleneğinin Sosyo - Kültürel Arka Planı. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 4(8), 197-205.
- Hartavioğlu, Z. (2013). Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Hopkins, J. (2016). Moda Tasarımında Erkek Giyimi. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Imber, C. (2004). Şeriattan Kanuna, Ebusuud ve Osmanlı'da İslam Hukuku. İstanbul.
- Irmak, Y. ve Taş, E. (2012). Tersine Dönen Bir Evlilik Modeli Olarak Sakarya'da Damat Alma Geleneği ve Psikolojik Etkileri. Millî Folklor Dergisi (96), 216-228.
- Işık, H.Ş. (1975). Kız Erkek İlişkileri, Nişan ve Düğün. TFA, c6, İstanbul: Yörük Matbaası.
- İnan, A. (1987). Makaleler ve İncelemeler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2000). Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara.
- İncir, A. (2011). Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm İle İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- İplikçi, M. ve Kartal, Ü. (2000). Evlilik Kaidesinin Eskimeyen Zemini. Varlık Dergisi 67(1110), 22-24.
- İspirli, S.A. (2004). Atasözlerimiz, Deyimlerimiz ve Manilerimizde Gelin Kaynana İlişkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (ESOSDER) 9(3), 19-33.
- Jaschke, G. (1964). Türkiye'de İmam Nikâhı. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan (Çev. Ahmet Mumcu). Ankara.
- Jumabayev, M. (2006). Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dinî Ritüeller. YLT, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Kabak, T. (2017). Trabzon – Arsin İlçesi Düğün Âdetleri. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 2(1), 55-70.
- Kabataş, Ş. (2017). Antalya ve Samsun'da Yaşayan Yörüklerin Geçiş Dönemleri Âdet ve Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kaeepeler, A. L. (2006). Dans (Çev: Fatma Kanat Fay), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Kafadar, F. (1964). Yastık Kaçırma. Gaziantep Kültür Dergisi 7(79), 18.
- Kalafat, Y. (1990). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Ankara: AKM Yayınları.
- Kalafat, Y. (1994). Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu'da ve Orta Toroslarda Kırk Motifi. Millî Folklor Dergisi (22), 15-20.
- Kalafat, Y. (1999). Kazakistan'daki Türk Halk İnançları. Millî Folklor Dergisi 8(42), 66-71.
- Kalafat, Y. (2006). Türk Halklarında Kurtağzı Bağlama İnancı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (20), 273-280.
- Kalafat, Y. (2010). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kamiloğlu, İ. (2010). Nevşehir ili Göynük Kasabası Düğün Geleneği ve Geleneksel Kadın Kıyafeti. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 3(5), 164-177.

- Kapusuzoğlu, G. (2015). Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Gelenekleri. TAD 34(58), 507-522.
- Kara, R. (1995). Erzincan Düğünlerinde Gelenek ve Görenekler. TFA, c.3, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Kara, R. (1996). Erzincan Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi (Kına Gecesi Baş Bağlama Motifi), 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi bildiriler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaağaç, M. (2013). Malatya’da Geçiş Dönemleri (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Karaaslan, M. (2010).Kaşkay Türklerinde Geçiş Dönemleri (Doğum- Evlenme- Ölüm)(Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Karabacak, Y. (2011). Nizip Söğütlü Köyü Folkloru (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Karaboğa, F. (2008). Evlenme Geleneğinin Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme: Sanal Ortam ve Evlenme (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaduman, M. (1962), Çanakkale Köylerinde Kız İsteme ve Düğün. Türk Folklor Araştırmaları, c.7. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Karakaş, R. (2013). Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Düğün Geleneği Olarak Ağaç Süsleme. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi (1), 109-122.
- Karakoç, K. (2018). Osmanlı – Bizans Kroniklerinde Düğün ve Ölüm (Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Karamanca, H. (2015). Sakarya’da Yaşayan Gürcülerde Evlenme Geleneği (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karataş, A. (1994). Kazak Türklerinin Düğün Türküsü Betaşar. Millî Folklor Dergisi (21), 76-77.
- Kartaeva, T. (2014). Sır Bölgesi Kazaklarının Evlilik Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme (19.yy-20.yy Başları). Millî Folklor Dergisi (104), 167-179.
- Kartal, A. (2017). Türk Kültürü İçinde Bozkır (Konya) Düğün Geleneğinin Değerlendirilmesi. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi (36), 34-46.
- Kartal, N. (1998). İnegöl Folkloru. İnegöl: Köseleciler Kitap Kirtasiye.
- Kaya, D. (1996). Düğünlerimizle İlgili Terimler ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri. Millî Folklor Dergisi (29-30), 23-29.
- Kaya, D. (2001). Gagauzlar Türklerinde Düğünle İlgili Terimler. V. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu, 16-17 Ekim, Tekirdağ, s.20-24.
- Kaya, D. (2004). Anonim Halk Şiiri. Ankara: Akçağ.
- Kaya, K. ve Orhan, F. (2018). Nogay Türklerinde Düğün Âdetleri (Konya Örneği). SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (43), 66-91.

- Kaya, T. (2019). Gelin-Kaynana İletişiminin Niteliğini Belirleyen Kültürel Etmenler. *Erciyes İletişim Dergisi* 6(1), 185-204.
- Kayabaşı, O. A. (2013). Taşeli Yöresi Geçiş Dönemleri (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı, Ankara.
- Kayabaşı, R. G. (2018). Bahşiş Yörüklerinde Evlilik İle İlgili Âdet ve İnanmalar. *Folklor/Edebiyat*, 24(95), 67-93.
- Kayalı, N. (2010). Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kayaoğlu, İ. G. Ve Pekin, E. (1992). Eski İstanbul'da Gündelik Hayat. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi.
- Khalil. M. Mohamad (2015). Halep ve Çevresi Türkmen Düğünleri Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kılıç, A. (2001). Isparta Yöresi Halk İnançları. Uluslar arası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri. Ankara: Evrak Yayınları.
- Kılıçkiran, M. N. (1976). Kilis Düğün Geleneklerinden Cile. TFA, c.16, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Kılınç, F. (2014). Gaziantep Yöresi Kadın Oyunlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi).
- Kılınç, Y. (2004). Gaziantep Halk Oyunlarının İncelenmesi ve Sunumu. *Ayıntap Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi*, (1), 5-6.
- Kılınç, Y.(2002). Gaziantep Yöresi Halk Oyunlarında Halay Geleneği. *Gap Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. Gaziantep, ss. 137-145.
- Kırmıt, Ö. F. (2017). Kutadgu Bilig'e Göre Evlenilecek Kadında Olması Gereken Özellikler: Osmaniye- Düzici İlçesi Örneği. *Çukurova Araştırmaları Dergisi* 3(2), 25-31.
- Kıvrım, İ. (2009). Osmanlı mahallesinde gündelik hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği). *Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1).
- Koca, E. ve Kumaş, N. (2015). Yitirilen Kültürel Değerler: Giresun İli Yöresel Gelin Giysileri. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(2), 84-95.
- Koç, F. ve Durmaz, L. K. (2019). Evlenme ve Çeyiz Geleneklerinde Giyim Eşyaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6(2), 179-194.
- Koç, F. ve Solak, C.Ö. (2019). Erkek Takım Elbiselerinin Stil ve Form Açısından Kronolojik Analizi. *İdil* (61), 1111-1122.
- Kolot, B. (2017). Geçiş Dönemi Âdetlerinde Mitolojik Unsurlar: Demirci (Akçaabat/ Trabzon) Köyü Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Konut, C. (2012). Din ve Sekülerlik Bağlamında Eğlence Kültürü: Gaziantep Düğünler Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Korkmaz, K. M. (1999a). Elli Yıl Önceki Gaziantep'te Gelin ve Damat. Millî Folklor Dergisi (42), 92-95.
- Korkmaz, K. M. (1999b). Elli Yıl Önceli Gaziantep'te Gelin ve Damat. Millî Folklor Dergisi (43), 77-82.
- Koşay, H. Z. (1944). Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme. Ankara: Maarif Matbaası.
- Köksal, H. (1996). Türk Düğünlerinde Saçı Geleneği, Buna Bağlı Ritler-Pratikle., III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Köksel, B. (1995). Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Köktan, Y. (2008). Gilan Türk Halkı Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Köktürk, M. (1971). Yozgat Köylerinde Nişan ve Düğün. Türk Folklor Araştırmaları c.13, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Köroğlu, S. (2016). “Tarih Öncesi Devirler”, Şehr-i Ayıntâb-ı Cihan Gaziantep. Gaziantep: Gaziantep Valiliği Yay.
- Köse, N. (2003). Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği. Millî Folklor Dergisi (60), 92-109.
- Köseoğlu, M.Egemen (2014). Çamlıhemşin Yöresinde Sosyo –Kültürel Değişim Bağlamında Yayla Göçü, Yayla Şenlikleri, Düğün ve Horon (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köylüoğlu, A. (2009). Kadim Şehir Gaziantep. İzmir: Neşa Ofset.
- Kutlu, S. S. (2011). Gaziantep Geleneksel Kültüründe Evlenme (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Kümbetoğlu, B. (1997). Aile, Evlilik, Nikâh: Farklılaşan Kavramlar. Toplum ve Bilim Dergisi (73), 111-128.
- Lopsan Kenin, M. B. (1996). Tuva Şamanları Cenaze Törenleri (Çev. Handan Er). Anayurttan Atayurda Türk Dünyası III, 35-38.
- Lundberg, G.N. ve Schrag, C. C. ve Larsen, O. (Çev.: Ö.Ozankaya). (1970). Sosyoloji Cilt:1. Ankara.
- Malta, N ve Hudaverdi, M. E. (2016). Kosova – Mamuşa Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri: Doğum – Evlenme – Ölüm. Dede Korkut 55-62.
- Mirzaoğlu, G. (2001). Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri. Türkbilig, 2, 76-91.
- Mohammadi, A. (2015). Hazara Türklerinin Halk İnançlarında Doğum, Evlenme ve Ölüm. Millî Folklor Dergisi (105), 111-119.
- Morina İ. (1982). Mamuşa Düğün Türküleri ve Düğün Âdetleri. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:40, Seminer, Kongre, Bildirileri Dizisi:11, IV., Gelenek, Görenek ve İnançlar, G.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.

- Morkoç, K. (2018). İzmir’de Yaşayan Balkan Türkleri ve Müslümanlarının (Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Yunanistan) Geçiş Dönemleri Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mutlu, M. (1960). Gaziantep’te El Öpme. Gaziantep Kültür Dergisi 3(27), 11-12.
- Nahya, Z. (1987). Kız İsteme ve Söz Kesme Gelenekleri Üzerine Bir Atlas Denemesi. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, c. IV. (Gelenek Görenek ve İnançlar), Ankara: KBMFAD Yayınları.
- Nas, E. G (2015). Yörük Kültüründe Düğün –Ölüm Âdetleri ve Adlandırmaları (Anamur Örneği). Journal of Turkish Language and Literature 1(2), 25-32.
- Nuredini, M. (2007). Makedonya’daki Müslümanlarda Doğum, Evlenme ve Ölüm İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Nuri, M. (1961). Bolu ve Dolaylarında Düğün. Türk Folklor Araştırmaları (6), 138.
- Nüfusçu, G. A, ve Yılmaz, A. (2012). Evlilik Pratiklerinin Dönüşüm/ Yeniden Üretim Sürecinde Evlendirme Programları. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (16), 23-48.
- Oğan, R. (1965). Yavuzeli Köylerinde Bir Evlenme Töreni. Gaziantep Kültür Dergisi 8(88), 19-21.
- Oğuz, M. Ö. (2012). Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri. Millî Folklor Dergisi (95), 103-113.
- Oğuz, Ö. Vd. (2013). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Orta, N. (1972). Van’da Düğün Âdetleri. Halkevleri Dergisi (6), 68.
- Osmanova, O. (2005). Özbek Düğünlerindeki Örf – Âdetler. Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi (20), 111-117.
- Oy, A. (1991). Atasözü, TDV İslam ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ögel, B. (1982). Türk Mutfağının Gelişmesi ve Türk Tarihi Gelenekleri. Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ögel, B. (1988). Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Önal, M. N. (1998). Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önder, S. (2017). Türkiye’de Gelinlik Tasarımı ve Aksesuarlarının Kültürlerarası Gösterdiği Farklılıklar Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Örnek, S. V. (1966). Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnanışların Ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1995). Türk Halkbilimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S.V. (2016). Türk Halk Bilimi. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Özbaş, Ö. (1958). Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar. Gaziantep: Cihan Matbaası.

- Özbek, M. (1994). Folklor ve Türkülerimiz. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özcan, N. (2016). Midyat'ta Evlenme Geleneği (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özdemir, M. (2019). Türk Eğlence Kültüründe Giresun Yayla Şenliklerinin Yeri, Yapısal ve İşlevsel Bir Çözümleme. İstanbul: Hiperyayın.
- Özdemir, S. (2018). Karanlık Odalardan, Yemyeşil Korulara: Düğün Fotoğrafları. Üsküdar Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi, 131-133.
- Özgüven, İ.E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi. Ankara:PDREM Yayınları.
- Özhan, M. (1987). Kadınlar Arasında Oynanan Dramatik Seyirlik Oyunlarda İşlenen Konular. Uluslararası Folklor Kongresi.
- Özmenli, M. (2018). Ortaçağ'da Türklerde Kadın ve Aile. Jass Studies – The Journal of Academic Social Science Studies (66), 347-356.
- Öznur, Ş. (2012). Geleneksel Türk ve Rum Düğünlerinden Bazı Kesitler. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 7(4), 2611-2626.
- Öztürk R.ve Sembi, N. (2017). Kazak Millî Şairi Abay (İbrahim) Kunanbayev'in Pedagogik Görüşleri Üzerine Bir İnceleme. SUTAD (41), 39-51.
- Özön, N. (1963). Sinema Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Pala, İ. (2000). İki Dirhem Bir Çekirdek. İstanbul: Babiâli Kültür Yayıncılığı.
- Pala, İ. (2003). Akademik Divan Şiiri Araştırmaları. 1. Basım. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Parlatır, İ. (1990). Konya'nın Dağ Köylerinde Düğün Yemekleri. 3. Milletlerarası Yemek Kongresi, Ankara: Konya Kültür ve Turizm Vakfı Yayını Renk Ofset.
- Paşaoğlu, S. (2006). Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Deliorman (Ludogoriye) Bölgesi Etnik Türklerinde Geleneksel Düğün Uygulamaları. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8(1), 73-89.
- Peker, G. (2008). Misis'te Geçiş Dönemi Âdetleri (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Perçemli, V. (2011). Gagauz Türklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Polat, A. E. (2015). Kocaeli Romanlarında (Akçakayran, Kozluk, Serdar, Tavşantepe) Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm) (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Radloff, W. (1956). Sibirya'dan (Çev. Ahmet Temir). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Saatçi, S. (1982). Kerkük Folklorunda Düğün Geleneği. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. IV. Cilt (Gelenek, Görenek ve inançlar), Ankara: G.Ü. Basın - Yayın yüksekokulu Basımevi.
- Sabuncuoğlu, E. Ayşe (2013). Kilis İlinde Geçiş Ritleri Bağlamında Evlenme (Yüksek Lisans Tezi) .Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Saeed, A. Z. (2014). Kerkük Türkmenlerinin Geçiş Törenleri (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sakallı, E. ve Özcan, D. (2016). Amerika’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Evlenme Âdetleri Üzerine. *Millî Folklor Dergisi*, (109), 233-240.
- Saltaş, E. (2016). Ardahan’ın Merkez Köylerinde Geçiş Dönemleri (Yüksek Lisans Tezi). Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Santur, M. (1996). İç Anadolu Bölgesinde Gelinin Kız Evinden Oğlan Evine Getirilmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler. III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları.
- Santur, M. C. (2005). Kastamonu Evlenme Âdetlerinin Halkbilimsel Açından İncelenmesi. II. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara.
- Saygı, O. (1965a), Karakuyu Düğün Âdetleri. *Türk Folklor Araştırmaları* (9), 187.
- Saygı, O. (1965b). Kızılcıhamam Folkloru. TFA, c9, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Saygılı, Y. (2015). Kırşehir İli Abdallarında Geçiş Ritüelleri (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Seçinti, M.S. (2014). Gaziantep İslâhiye İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm) (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Seroşevsky, V.L. (2007). Saka Yakutlar (Çev. Arif Alacaoğlu). İstanbul: Selenge Yayıncılık.
- Sezgin, A. C. ve Onur, M. (2017). Kültür Mirası Düğün Yemekleri’nin Gastronomi Turizmi Açısından İncelenmesi: Erzincan İli Örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (?)*:203-214.
- Solmaz, S. (2014). Başhüyük Karaçay- Malkar Türklerinde Evlilik ve Düğün Gelenekleri. *Selçuk Üniversitesi Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslar arası Sarayönü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s.285-296.
- Soyal, B. (1955). Konya Ereğlisinde Düğün Âdetleri. TFA, c.4, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Soylu, S. (1973). Mut Düğünlerinde Düğün Töre ve Süreleri. TFA, c.14, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Sönmez F. N ve Sökmen, S. (2012). Isparta – Gönende Geçmişten Günümüze Evlenme Âdetleri. *Millî Folklor Dergisi* (95), 333-344.
- Şahin A. (1962). Güney Anadolu’da Beydili Türkmenleri ve Baraklar. Ankara: Doğu Ltd, Şti, Matbaa.
- Şahin, A. Ö. (2007). Gaziantep’te Yaşayan Barak Türkmenlerinin İnanç, Âdet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şahin, H.İ. (2012). Türk Destanlarındaki Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları* (33), 117-138.

- Şen H. Ve Gümüş K. (2020). Türkiye’de Kuma Evliliklerinin Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Hatay-Samandağ Örneği. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi* 3(2), 213-232.
- Şenesen, R. (2011). Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri Halk Kültürü Araştırması. Adana: Karahan Kitabevi.
- Şişman, B. (2017). Türk Kültüründe Evlilik (Geleneğin Son Yüzyılı – Samsun Örneği). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- T.H. (1961). Ayıntab. Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi. C..II, İstanbul.
- Tacemen, A. (1995). Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği. Ankara: Üçbilek Matbaası.
- Tan, N. (1977). Türkiye’de Evlenemeyen Kızların Kısmetlerini Açma Pratikleri. *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Targan, T. (1960). Gerdeğe Girme Manileri. *Gaziantep Kültür Dergisi*, 26(3), 44.
- Tatar, E. Pınar (2006). Antakya ve Çevresindeki Düğünlerin Sosyal/ Kültürel Değişim ve Etkileşimleri (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Tatlılıoğlu, D. (2001). Din Sosyolojisi Açısından Türkmen Ailesi ve Kuruluşu Düğün Nikâh ve Boşanma. *Akademik Araştırmalar Dergisi* (9-10), 215-248.
- Tekin, C. (1959). Gaziantep Kına Gecesi (Koro). *Gaziantep Kültür Dergisi* 2(20), 16-18.
- Tekin, G. (2021). Geleneğin Mekânsal ve İşlevsel Değişimi Bağlamında Hamamönü Kına Konakları ve Kına Gecesi Organizasyonları. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, (9)1, 71-88.
- Tezcan, M. (1998). Çocuk Nişanlılığı (Afyon Çayırbağ Köyü Örneği). *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara: HAGEM Yayınları.
- Tezcan, M. (1998). Türk Kültüründe Başlık Parası Geleneği. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Titon, J. T. (2006).“Müzik, Halk ve Gelenek”, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* 1., ed. M. Öcal Oğuz vd., Ankara: Geleneksel Yayınları, 395-399.
- Tokmak, Y. (2009). Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tokuz, G. (2004). 20. Yüzyıl Gaziantep’te Eğlence Hayatı. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Top, N. (1986). Akraba Evlilikleri. İstanbul:Engin Ofset.
- Topaloğlu, İ. (2006). Rize’de Eski Köy Düğünleri: Araştırma-İnceleme-Derleme. Rize: Eser Matbaacılık.
- Tuna, S.T. (2006). Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği. *Bilig* (38), 149-160.
- Turan, A. (1991). Törelerimizde <Kalın> (Başlık) Âdeti. *Millî Folklor Dergisi* (12), 39-42.

- Turan, Z. (2014). Geçmişten Günümüze Makedonya Türklerinin Evlenme Düğün Gelenekleri. NWSA- Fine Arts 9(4), 181-191.
- Türbedar, Ö. (2011). Düzce Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkçe Sözlük (1974). Ankara: TDK Yayınları (6. Baskı).
- Türkdoğan, O. (1996). Eski Bir Kültür Kodu Olarak ‘Nevruz’. Türk Dünyası Araştırmaları, Prof. Dr. Faruk Sümer’e Armağan. Etam A.Ş. Mat., İstanbul, s.23.
- Türker, F. ve Gündoğdu, V. K. (2016). Tıva Türklerinde Geçiş Dönemi Ritüelleri: Doğum, Düğün, Ölüm. Türkbilig (32), 141-15.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (1991). Tatar Edebiyatı, 17. Cilt, Ankara.
- Türkten, N. (1996). Kayseri Düğünlerinde Gelin ve Güveyin Seçimlerinde Dikkat Çekici Usuller. III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Uçum, Ö. (2008). Kocaeli Çingenelerinde Evlenme Geleneği (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ural, L. (1945). Düğün. Başpınar Dergisi 3(72), 4,8.
- Uslu, M. (1985). Yozgat Folklorunda ‘Kekil Hamamı’ Motifi. TFA, İstanbul.
- Ülken, H.Z. (1971). Sosyoloji Sözlüğü. Ankara: MEB yayınları.
- Ülker, Ç. (1993). Gostivar’da Düğün Âdetleri ve Bir Düğün Türküsü. Millî Folklor:3 Yıl:5, Sayı: 18, s.39-42.
- Ülker, Ç. (1995). Üsküp’te Düğün Âdetleri. Millî Folklor Dergisi (27), 73-74.
- Ülkütaşır, M.Ş. (1963). Sinop ve Çevresinde Köy Düğünleri. Türk Folklor Araştırmaları c8, İstanbul: Yörük Matbaası.
- Ünal, A. (2016). Kırgız Toplumunda Evlilik Türleri. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (25), 229-259.
- Üstündağ, B. (2018). Türkiye ve Fas Düğünlerinin Halkbilimi Uygulamaları Açısından Karşılaştırmalı Sosyolojik İncelemesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üstünova, K. (2011). Erzurum Düğünlerinde ‘Elma Atma’ Geleneği. Millî Folklor Dergisi, (90), 146-155.
- Varvar, M. (2010). Çankırı’da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Veliyev, V. (1985). Azerbaycan Folkloru. Bakü.
- Vural, F. G. ve Vural, T. (2017). Niğde Düğünlerinde Seğmen Alayı ve Bu Alaya Eşlik Eden Çalgılar. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 5(9), 85-99.
- Worsley, H. (2018). Modayı Değiştiren 100 Fikir (Çeviren: Begüm Başoğlu Ömer). İstanbul: Literatür Yayınları.

- Yağmur, M. (1993). Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeseli (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Yakıcı, A. (1992). Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair. Millî Folklor Dergisi (13), 28-31.
- Yakıcı, A. (2007). Halk Şiirinde Türkü. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, S. ve Arık, S. (2017). Bereket Kavramının Trakya Bölgesi Düğün Törenleri Geleneği ile İlişkilendirilmesi. Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi 2(4),73-86.
- Yaldızkaya, Ö. F. (2006). Kına ağıtları. Folklor /Edebiyat, 12(46), 493.
- Yalın, A.R. (1977). Cenupta Türkmen Oymakları 1 ve 2, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Yasa, İ. (1962). Türkiye’de Kız Kaçırma Gelenekleri ve Bunlarla İlgili Bazı İdari Meseleler. Ankara: TODAİ Yayınları.
- Yasa, İ. (1963), Tay Geldi Ailesi. SBF, 17(2).
- Yeşil, Y. (2012). Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeşil, Y. (2014). Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri). Ankara: TC Eskişehir Valiliği Yayınları.
- Yetkin, H. (1963). Gaziantep Düğünlerinde Kara Hava. Gaziantep Kültür Dergisi 6(72), 5-6.
- Yetkin, H. (1964). Gerdekle İlgili Manzumeler. Gaziantep Kültür Dergisi 7(74), 9-10, 17.
- Yıldırım, D. (1998a). ‘Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine Düşünceler’, Türk Bitiği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, D. (1998b). ‘Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri, Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları’ Türk Bitiği. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırımış, F. (2015). Düğün Sonrası Gelenekler Bağlamında Ondokuzmayıs / Samsun Yörükleri. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 10(8), 2259-2270.
- Yıldız, M. Z. ve Alaeddinoğlu, F. (2011). Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Anlayışları. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildirileri 2. Cilt, 845-862.
- Yıldız, N. (2001). Alkış. Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü. AKMBY, 1, 124-125.
- Yıldız, Z. (2015). 1923-1950 Yılları Arası Gaziantep’in Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatı (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yolcu, M.A. (2012). Kadın İcracılar Bağlamında Balıkesir Düğün Törenlerinde Mani İcrası. U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (22), 113-132.
- Yolcu, M. A. (2014). Türk Kültüründe Evliliğe Bağlı Tabu ve Kaçınmalar. Konya: Kömen Yayınları.

- Yoloğlu, G. (1999). Türklerin Aile Merasimleri. Ankara: AKM Yayınları.
- Zeynullah, S. (1987). Üsküp ve Çevresindeki Düğün Âdetleri. Sesler Kültür Sanat Dergisi, (213), 78.

İNTERNET KAYNAKLARI

Gaziantep Toplu Yemek ve Catering Firmaları (2023). Erişim Adresi: <https://www.bulurum.com/dir/toplu-yemek-ve-catering-firmalari/gaziantep/> (Erişim Tarihi: 01.01.2023)

Gaziantep Bayan Kuaförleri (2023). Erişim Adresi: <https://www.bulurum.com/dir/bayan-kuaförleri/gaziantep/> (Erişim Tarihi: 01.01.2023)

KAYNAK KİŞİLER

- KK1. Ömer Faruk Durmaz: 1990 – Gaziantep (Oğuzeli-Haral köyü) – Kombici – Lise – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (31 Aralık 2019- 23 Aralık 2019- 1 Mart 2023)
- KK2. Fatma Gülten Bozkurt: 1967- Şanlıurfa (Yıllardır Gaziantep’te ikamet ediyor)- Ev Hanımı – İlkokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (Görüşme 2021-2022-2023 tarihinde birkaç kez yapılmıştır)
- KK3. İslim Yaverli: 1964- Gaziantep (Nizip) - Ev Hanımı- İlkokul – Kaynak kişinin mahallesinde derleme yapılmıştır. (3 Mart 2019)
- KK4. Zeynep Fıstık: 1952 – Gaziantep (Nizip) – Ev Hanımı – İlkokul – Kaynak kişinin mahallesinde derleme yapılmıştır. (3 Mart 2019)
- KK5. Şenel Karün: 1955- Gaziantep (Merkez) - Ev Hanımı – Lise Mezunu- Akrabasının evinde derleme yapılmıştır. (1 Mart 2019)
- KK6. Zeliha Çalışkan: 1944 – Gaziantep (Oğuzeli)- Ev Hanımı- Okuma Yazma Bilmiyor – Akrabasının yardımı ile derleme yapılmıştır. (4 Nisan 2019)
- KK7. Firdevs Geceli: 1965- Gaziantep (Merkez) –Ev Hanımı İlkokul – Akrabasının evinde derleme yapılmıştır. (1 Mart 2019)
- KK8. Döne Polat: 1943 – Gaziantep (Nizip) – Ev Hanımı – Okuma Yazma Bilmiyor – Akrabasının evinde derleme yapılmıştır.
- KK9. Feride Mertli- --- Gaziantep (Merkez) – Ev Hanımı – İlkokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır.
- KK10. Ali Önel: 1979- Gaziantep (Merkez) – Memur –Lisans – İş yerinde derleme yapılmıştır. (1 Nisan 2019)
- KK11. Aysel Kılınç: 1973 – Gaziantep (Yavuzeli) – Ev Hanımı –İlkokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (29 Mart 2019)
- KK12. Aysun Yırtıcı: 1989 – Gaziantep (Araban) – Hemşire – Lise – Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (2 Nisan 2019)
- KK13. Ayten Aysolar: Gaziantep (Merkez) – Sekreter – Lise – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (10 Haziran 2021)
- KK14. Bahar Çetin: 1988 – Gaziantep (Merkezde büyümüş, ailesi Yavuzelinden)– Aşçı –İlkokul – Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (3 Nisan 2019)

- KK15. Emine Karalar: 1950 – Gaziantep (Oğuzeli –Doğanpınar köyü) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (14 Ekim 2019)
- KK16. Solmaz Alal: 1982 – Gaziantep (Merkez) –Ev Hanımı – Ortaokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (10 Eylül 2018)
- KK17. Ayşe Dağdelen: 1982 – Gaziantep (Oğuzeli) – Hemşire – Üniversite – Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (11 Eylül 2018)
- KK18. Eda Karalar: 1996 – Gaziantep (Oğuzeli) – Sekreter- Lise – Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (9 Eylül 2018)
- KK19. Sevinç Bozkurt: 1978 – Gaziantep (Nizip) – Ev Hanımı – Lise – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK20. Karaca Daldaban: 1995 – Gaziantep (Oğuzeli-Karataş köyü) – Ev Hanımı – Üniversite- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (10 Eylül 2018)
- KK21. Meral Karalar: 1984 – Gaziantep (Oğuzeli) – Ev Hanımı – İlkokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (14 Ekim 2019)
- KK22. Elif Yavaş: 1949- Gaziantep (Merkez) – Ev Hanımı- İlkokul- Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (9 Aralık 2019)
- KK23. Fayat Genç: 1963 – Gaziantep (Karkamış-Yolağzı köyü) – Çiftçi – Ortaokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (15 Eylül 2019)
- KK24. Dilber Genç: 1965 – Gaziantep (Karkamış-Yolağzı köyü) –Ev Hanımı - İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (15 Eylül 2019)
- KK25. Halil İbrahim Çetin: 1985 – Gaziantep (Karkamış) – Dokuma işçisi - Lise – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK26. Hatice Çetin: 1987 – Gaziantep (Karkamış) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK27. Hayriye Yürekli: 1950- Gaziantep (Merkez)– Ev Hanımı- İlkokul- Kaynak kişni evinde derleme yapılmıştır. (23 Aralık 2019)
- KK28. Mehmet Karataş: 1973 – Gaziantep (Göksüncük köyü) – İşçi – Ortaokul- Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (18 Ekim 2019)
- KK29. Münevver Bozkurt: 1965 – Gaziantep (İslâhiye) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (19 Ekim 2019)
- KK30. Nesrin Toyucu: 1982- Gaziantep (Merkez-Burç Köyü) – Kuaför – Lise- Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (15 Nisan 2019)
- KK31. Nurcan Geçit: 1974 – Gaziantep (Merkez- Yayı Köyü) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (16 Nisan 2019)
- KK32. Orhan Aslan: 1962 – Gaziantep (Merkez- Aktoprak köyü) – Emekli – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (19 Mart 2019)
- KK33. Beyza Bozkurt: 1998 - Gaziantep (Nizip) – Okuyor – Lise – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK34. Şenel Koçoğlu: 1959- Gaziantep (Araban-Bedirkent köyü) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (30 Eylül 2019)
- KK35. Ümitcan Kurt – 1959 – Gaziantep (Karkamış –Kıvırcık köyü) – Emekli – Lise- Kaynak kişi ile dışarıda derleme yapılmıştır. (23 Aralık 2022)

- KK36. Güllü Sarioğlu: 1976 – Gaziantep (Yavuzeli) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (29 Mart 2019)
- KK37. Songül Taşkesen: 1972 – Gaziantep (Merkez) – İşçi – Ortaokul – Kaynak kişinin iş yerinde derleme yapılmıştır. (4 Nisan 2019)
- KK38. Firdevs Eren: 1949 –Gaziantep (Merkez) – Ev Hanımı – İlkokul – Kaynak kişinin evinde derleme yapılmıştır. (29 Mart 2019)
- KK39.Ahmet Kalem: 1991 – Gaziantep (Oğuzeli- Yazılı köyü) – Şirket çalışanı- Yüksek lisans- Kaynak kişi ile dışarıda derleme yapıldı. (31 Aralık 2019)
- KK40. Güllüşah Dağdelen: 1965- Gaziantep (Oğuzeli) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişi ile dışarıda derleme yapılmıştır. (29 Ekim 2019)
- KK41. Gülşen Geçit: 2000 – Gaziantep (Merkez- Burç köyü)- Öğrenci – Ortaokul- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (16 Nisan 2019)
- KK42. Latife Erleblebici: 1938- Gaziantep (Merkez) - Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (4 Nisan 2019)
- KK43. Sema Keleş: 1982 – Gaziantep (Merkez)- Hemşire – Ön Lisans- Kaynak kişi ile iş yerinde derleme yapılmıştır. (2 Nisan 2019)
- KK44. Recep Geçit: 1978 – Gaziantep (Merkez- Burç köyü) - Çiftçi- İlkokul- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (16 Nisan 2019)
- KK45. Meral Bozkurt: 1980 – Gaziantep (Merkez- Beşkuyu köyü) – Ev Hanımı – İlkokul- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (5 Mayıs 2019)
- KK46. Meryem Kel: 1944 – Gaziantep (Merkez- Göksüncük köyü)- Ev Hanımı – Okuma Yazma Bilmiyor- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (19 Mart 2019)
- KK47. Meryem Özmartı: 1959 – Gaziantep (Merkez) – Emekli- Lise- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (19 Mart 2019)
- KK48. Döne Koşucu: 1963 – Gaziantep (Merkez) – Ev Hanımı – Okuma Yazma Biliyor- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (1 Ocak 2019)
- KK49. Elif Çolak: 1954 – Gaziantep (İslâhiye) – Ev Hanımı – Okuma Yazma Bilmiyor -Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK50. Nuriye Geçmez: 1959 – Gaziantep (Nurdağı) – Ev Hanımı – Okuma Yazma Bilmiyor- Kaynak kişi ile evinde derleme yapılmıştır. (11 Aralık 2019)
- KK51. Bilal Kurt: 1978 – Gaziantep (İslâhiye) – Terzi- Lise- Kaynak kişi ile iş yerinde derleme yapılmıştır. (2 Ocak tarihinde gidilip mekân gözlem yapıldı ve kaynak kişi ile sohbet edildi. Zaman kısıtlamasından sonra görüşme sonra olacak bir tarihe ertelendi.)
- KK52. Mehmet Güneş: 1946 – Gaziantep (Oğuzeli) – İlkokul – Kaynak kişi ile düğünde görüşme yapılmıştır. (18 Ağustos 2019)
- KK53. Adem Güneş: 1978 – Gaziantep (Oğuzeli) – Lise – Kaynak kişi ile düğünde görüşme yapılmıştır. (18 Ağustos 2019)
- KK54. Sefa Karalar: 1993 – Gaziantep (Oğuzeli) – Lise- Kaynak kişi ile evinde görüşme yapılmıştır. (7 Nisan 2023)

GÖZLEM LİSTESİ

- G1: 9 Aralık 2019 tarihinde Gaziantep ilinde bulunan ‘Ali Baba Türbesi’ ziyaretinde kısmet açma meselesi ile ilgili derleme ve gözlem yapılmıştır. Bu konu hakkında daha detaylı bilgi alabilmek için oraya gelenlerden öğrendiğim bilgi ile üç cuma günü üst üste ziyarette bulundum. Kısmet açmak için makara açma, türbede dua etme, bağlanan kişilerin beline yeşil kuşak bağlayıp çözme vb. işlemlerin yapıldığına şahit oldum. Dilekleri kabul olan kişilerin ise bir yemek, tatlı dağıttığı veya kurban keserek oradakilere verdiği gözlemlerim arasındadır.
- G2: 9 Aralık 2019 tarihinde gitmiş olduğum ‘Ali Baba Türbesi’ ziyaretinde orada bulunan ağaca çaput bağlandığı gözlemlenmiştir.
- G3: 5 Mayıs 2022 tarihinde isteği olan veya evlenemeyen kişilerin kısmetlerini açmak için gül ağacının altına yazı yazma, çaput bağlama, eşya gömme gibi işlemlerinin yapıldığına Gaziantep Düllük Baba parkında gözlem yapma fırsatı buldum.
- G4: 9 Aralık 2019 tarihinde Göksüncük köyünde bulunan ‘Memik Dede Türbesi’ ziyaret edilmiştir. Normalde türbeler ile ilgili bir makale çalışmamdan kaynaklı gezim sırasında evlenme ile ilgili pratiklerin burada da yapılıyor oluşu gözlemlenmiştir.
- G5: Oğuzeli merkezde bulunan bir hocanın yıldıznameye bakarak kısmetin kapalı olup olmadığı ile ilgili fikir beyan ettiği alan saha çalışmasında öğrenilmiştir. Her ne kadar hoca ile görüşülmek istense de birtakım sebeplerden ötürü kabul edilmemiştir.
- G6: 28 Temmuz 2019 tarihinde Ayşegül Bozkurt’un ev içi yapmış olduğu nişan merasimine ait bilgiler içermektedir. Nişan merasiminde uygulamış olunan organizasyon işlemleri ve gelenekler anlatılmaktadır.
- G7: 16 Temmuz 2019 tarihinde Mustafa Ö. Bozkurt’un düğün salonunda yapmış olduğu nişan merasimi gözlemlenerek anlatılmıştır.
- G8: 13 Ekim 2019 tarihinde Gaziantep Kalesi civarında gitmiş olduğum bir kapı önü nişan merasiminin gözlemleri aktarılmıştır.

- G9: 1 Ekim 2022 tarihinde Berfin Bozkurt'a ait karaltı/bohça getirme merasiminde bulundum. Bu merasimde yaşananlar gözlemlerim sonucu teze aktarılmıştır.
- G10: 25 Temmuz 2022 tarihinde Emine Karalar'ın düzenlemiş olduğu nişanlı sahresine gitme fırsatı buldum. Burada sahre çeşitleri ve bunların nasıl yapıldığı hakkında bilgi edindim.
- G11: 18 Temmuz 2021 tarihinde Ziya Yıldız'ın arkadaşları arasında yapmış olduğu sahre eğlencesinden öğrenilen bilgiler aktarılmıştır.
- G12: 29 Mayıs 2022 tarihinde Ece E. Daldaban'ın yatak üstü eğlencesine gittim. Burada görmüş olduğum uygulamalar ve edindiğim bilgilerden hareketle gözlemlerim aktarılmıştır.
- G13: Ece E. Daldaban (29 Mayıs 2022), Yücel Kalın (3 Mayıs 2021) ve Karkamış Yolağzı köyünde (13 Ekim 2019) gitmiş olduğum çeyiz törenlerinden edinilen bilgiler dâhilinde gözlemlerime göre yazılmıştır.
- G14: Ece E. Daldaban için yapılacak olan gelin hamamı mekânlarını gezerken edindiğim bilgilerden yazılmıştır.
- G15: Ece E. Daldaban (1 Haziran 2022) ve Berfin Bozkurt'un (30 Ağustos 2022) yapmış olduğu gelin hamamı eğlencelerindeki gözlemlerinden oluşan bilgileri içermektedir.
- G16: 2 Ağustos 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un düğün pazarlığı ile ilgili gözlemler aktarılmıştır.
- G17: 2 Ağustos 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un düğün davetiyesini seçmek için gittiği matbaadan edinmiş olduğu bilgiler neticesinde aktarılmıştır.
- G18: 4 Ağustos 2019 tarihinde Oğuzeli Şıhbilecen köyünde harman yerinde yapılmış olan kına eğlencesi, 24 Ağustos 2019 tarihinde düğün salonunda yapılmış olan Ülger Allı'nın kınası ve 22 Haziran 2019 tarihinde düğün salonunda ve akabinde evde yapılmış olan kız kınasından gözlemlerimi içermektedir.
- G19: 3 Ekim 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un ev içi kına eğlencesinde yapılan uygulamaların gözlemlerini içermektedir. Kına gecesi öncesi alınacak eşyaların alışverişi ve organizasyon içinde gidilen yerler aktarılmıştır.
- G20: 25 Eylül 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un kına günü için elbise almaya çıktığı alışverişe ait gözlemleri içermektedir. Farklı mekânlar gezilerek bu gözlemler yapılmıştır.
- G21: Ömer Faruk Durmuş ile Barak kıyafeti ve düğün/kına için elbise dikimi yapan bir terzi ziyaret edilmiştir. Ziyaret esnasında kıyafetlerin şekilleri tek tek kontrol edilip notlar alındı. Terzi ile görüşme müsaitlik durumuna göre sonra yapılacağı için burada sadece gözlemlere yer verilmiştir. (2 Ocak 2023)

- G22: Nesrin Toyucu'ya ait eski zamanda Burç köyünde yapılmış olan kına ve düğün kasetleri izlenerek bilgi verilmiştir. (1998 yılına aittir)
- G23: 4 Ağustos 2019 tarihinde Gaziantep ili Şıhbilecen köyünde gitmiş olduğum bir kına eğlencesinde rastladığım seyirlik halk oyunlarının gözlemlerini içermektedir.
- G24: 4 Ağustos 2019 – 5 Ağustos 2019 tarihinde Şıhbilecen köyünde gitmiş olduğum kına ve düğünde yemeklerin komşuların yardımı ile hazırlandığı ve kimlerin bu işte görev aldığı saha çalışmasında öğrenilmiştir. Hazırlanan yemekler ve kullanılan eşyalar tek tek gözlemlenmiştir.
- G25: 4 Ekim 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un (4 Ekim 2021), Ece E. Daldaban (27 Nisan 2022), Özgür Bozkurt (30 Eylül 2020) ve Eda Karalar'ın (7 Nisan 2020) resmî nikâh merasimi ile ilgileri bilgileri içermektedir.
- G26: 15 Ekim 2022 tarihinde Berfin Bozkurt'un düzenlemiş olduğu bekârlığa veda partisi eğlencesinde yapılan gözlemler hakkında bilgi içermektedir.
- G27: Ayşegül Bike, Berfin Bozkurt ve Eda Karalar'ın baba evinden çıkma merasiminde yapılan gözlem bilgilerini içermektedir.
- G28: 18 Ağustos 2019 tarihinde Oğuzeli'nde gidilmiş olan bir köy kınası ve düğününde nazardan korunmak için üzerlik yaktıkları gözlemlenmiştir.
- G29: Ece E. Daldaban'ın (13 Ağustos 2022) kırk mevlidinde yapılan yemekler ve tören esnasında yapılan uygulamalara ait gözlemleri içermektedir.
- G30: Gaziantep düğünleri isimli tez çalışmasında gitmiş olduğum bütün kına/düğün mekânlarının gözlemlerine dayanarak bilgiler verilmiştir. Mahalle arası düğün, salon düğünü, otel düğünü, mevlitli düğün, köy düğünü, kır düğünü gibi çeşitli düğün merasimlerine katılarak burada yapılanlar, tutulan organizasyon şirketlerinin hazırlıkları tek tek gözlemlenmiştir.
- G31: 4 Ekim 2021 tarihinde Ayşegül Bozkurt'un düğün için çektiği fotoğraf, fotoğraf mekânları ve fotoğrafçıların işlemleri ile ilgili gözlemler aktarılmaktadır. 29 Haziran 2021 tarihinde Ayşegül Bike'ye ait dış mekân fotoğraf çekimi sırasında orada bulunulmuştur. Buraya ait gözlemlerde aktarılmıştır.
- G32: Alan çalışmasında toplam 103 adet tören merasimlerinde çalınan müzikler, davet edilen çalgıcılar ve kullanılan çalgı aletleri dikkate alınarak gözlemler aktarılmıştır.
- G33: Ayşegül Bozkurt- Evlilik Teklifi -Nişan
Ayşegül Bike – Evlilik Teklifi
Berfin Bozkurt – Söz Kesme-Nişan- Gelin Hamamı- Bekârlığa Veda Partisi, Kına
Eda Karalar -Nişan

Duygu Allı –Gelin Hamamı – Düğün (Kuaför)

Bora Demirkol: Kına- Düğün

Cansu Uyğul: Kına-Düğün

Nesrin Toyçu (kuzeni)- Mevritli Düğün

Hüseyin Delen –Otel Düğünü (Zeybek Gösterisi) gibi törenlerde yapılan gözlemler sonucunda edinilen bilgiler aktarılmıştır. Bora Demirkol tarafından işletilen Şans Organizasyon şirketi ile birkaç adet kurulum yapılmaya gidilmiştir. Nil Organizasyon ve Dans şirketi ise iş yerinde gözlemlenmiştir.

G34: Gaziantep merkezde bulunan Yiğit Çiçekçilik firması ziyaret edilerek arabaların nasıl süslendiği, hangi ürünlerin kullanıldığı ve ne gibi yazıların araba arkasına yazıldığı öğrenilmiştir. Düğün saha çalışmalarında görülen arabalara yazılan yazılarda gözlemlenerek aktarılmıştır.

G35: Gaziantep düğünlerinde oynanan halay türlerinin tam anlamı ile nasıl oynandığını öğrenmek amacı ile Mustafa Arslan'ın tasnifinden yola çıkarak Youtube üzerinden oyunların icra şekillerini detaylı olarak inceledim. Oyunların nasıl oynandığı, halay başının neler yapıldığı tek tek gözlemlenmiştir. Bunun haricinde gitmiş olduğum törenlerde halay başı olarak seçilen insanların hal ve hareketlerine dikkat ederek video çekip gözlem yapmaya dikkat ettim. Burada belirtilenler bu gözlemlerin sonucunda yazılmıştır.

(<https://www.youtube.com/watch?v=qW3dRWlNjig>)

(<https://www.youtube.com/watch?v=Jhxxol6kc90>)

(https://www.youtube.com/watch?v=_VOVJJStpEE)

(<https://www.youtube.com/watch?v=1WD05T338Ks>)

(https://www.youtube.com/watch?v=WYH7WP_gOm0)

Yukarıda verilen birkaç adet Youtube sayfası örneği nerelerden izlediğimi göstermek amaçlıdır. Yılmaz Kılınç ve Mustafa Arslan'ın vermiş olduğu tasnif içerisindeki oyunları elimden geldiğince Youtube üzerinden bulup izlemeye çalıştım. Orada oynayan kişilerin hal ve hareketlerini dikkatlice izlemeye gayret ettim.

G36. Ayşegül Bozkurt (2 Ekim 2021) ve Eda Karalar'ın (7 Nisan 2020) dinî nikâh kıyılma töreni gözlemlerine ait bilgileri içermektedir. Ayşegül Bozkurt: Cami, Eda Karalar: Ev içerisinde hoca getirilmesi suretiyle nikâhını kıydırmıştır.

G37: 13 Ağustos 2022 tarihinde Ece E. Daldaban'ın yapmış olduğu 'Gelin Mevlidi' törenine katıldım. Burada gözlemlediğim şeyler tez içerisine aynen aktarılmıştır.

G38: 6 Temmuz 2019 tarihinde Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesi Kalealtı'nda kapı önünde yapılan bir nişan merasiminde kadınların karşılıklı mani söylediği ve bu geleneği yaşattıkları gözlemlenmiştir.

EK 1. SÖZLÜK

Ağ: Beyaz

Ağırlık: Erkek tarafından, kız tarafına çeyiz düzülmesi için verilen paradır.

Ahmediye: Kadınların sarı renki başörtüsü.

Avrat: Evli kadın.

Bahşire etmek: Pazarlık yapmak.

Beklik Takma: Nişan yüzüğü takma.

Berdel/Değişik: Ailelerin karşılıklı olarak birbirlerine kız vermesidir.

Cehiz: Gelin için hazırlanan eşya.

Cıncık: Cam

Cor: Sohbet.

Düğür Gezme: Erkek tarafının gelin kız bakmasıdır.

Gayme: Hamam çalışanı.

Gelinçi: Düğün demektir.

Görücü: Evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimsedir.

Gudum: Uğur, şans anlamında kullanılan kelimedir.

Kalın: Başlık parası.

Karaltı: Nişan için geline alınan hediye.

Küstüm Yastığı: Çift kişilik büyüklükte fakat tek bir yastıktan oluşan bir yastıktır.

Natır: Hamam çalışanı.

Nişan Katı: Nişan için geline getirilen eşya.

Okuntu: Kınaya ve düğüne davet için hazırlanan hediye.

Ödünç: Ödünç getirilen hediye anlamında kullanılır.

Sahre: Piknik.

Şerbet: Önemli zamanlarda sunulan şekerli içecek.

Şire: Tatlı.

Tağ: Pencere

Takıntı: Nişan, kına, düğün vb. günlerde gelin ve damada altın takmadır.

Yağlık: Mendil

Züluf: Saç

EK 2. DERLEME SORULARI

(Kişinin adı soyadı, Yaşı, Eğitim durumu, Nereli olduğu, Medeni durumu, Derleme yapılan tarih)

DÜĞÜN ÖNCESİ

- Denişik (Değişik, Berdel; Kız ve oğlu bulunan bir ailenin kızı ve oğlu bulunan bir aileye kız alıp vermesi.) şekilde evlenme var mıdır? (Barak: Yaban değişigi, gece değişigi, normal değişik)
- Varsa neden? (Başıktan kurtulma vb. gibi)
- Kız kaçırma şeklinde evlenme var mıdır? (Zorla kaçırma, isteyerek kaçırma.)
- Adet midir? Nasıl karşılanır? Evlilik iki aile arasında kabul edilir mi? Tutum ve davranışlar nelerdir?
- Adet değilse, kız kaçırma olayı bir yılda ne kadardır?
- İç güveysi şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
- Beşik kertme şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
- Baldızla evlenme var mıdır?
- Kayın biraderle evlenme var mıdır?
- Birden fazla kadınla evlenme var mıdır?
- Tek eş evlilik hâkim durumda mıdır?
- Yakın akraba ile evlilik tercih edilir mi?
- Sütkardeşler arasında evlenme olur mu?
- Dul kadınla veya dul erkekle evlenme var mıdır?
- Evlenme sadece kendi muhiti içinde mi yapılır?
- Muhit dışında kız verip, kız almak var mıdır?
- Erkeklerin evlenme yaşı ortalama kaçtır?
- Kızların evlenme yaşı ortalama kaçtır?
- Erken ya da geç evlenmenin yararları veya sakıncaları var mıdır?
- Erkek, evlenme isteğini belirtir mi? (Hareketleriyle ve sözleriyle nasıl belirtir)(pilava kaşık dikmek vb.)
- Kız, evlenme isteğini belirtir mi? (Hareketleriyle ve sözleriyle nasıl belirtir?)
- Evlenmeyen kız ve erkeklerin kısmetlerini(bahtını)açmak için yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
- Alınacak gelin kızda aranan vasıflar nelerdir?
- Kız verilecek erkekte vasıflar nelerdir?
- Eş seçimini kim yapar?
- Kızın veya erkeğin seçilen eş ile ilgili görüşleri alınır mı? (Sıra gözetme var mıdır?)

KIZ BEĞENME – DÜNÜRCÜLÜK

- Kız nasıl aranır? Aracı vasıtasıyla mı? Anne ve yakın akrabalar mı kız arar?(kadınlar evlenecek çocuklarına kısmet bakmak için nerelere giderler?)
- Kız görmeye kimler gider? Orada yapılan uygulamalar nelerdir?
- Seçilen kızın uğurlu olup olmadığını denemek için neler yapılır?
- Görülen kızla ilgili aile içinde nasıl değerlendirme yapılır?
- Beğenilen kız, oğlana nasıl gösterilir? (Kız damadı istemiyorsa ne gibi şeyler yapar?)
- Kız istemeden önce kız evinin ağzı aranır mı?
- Kız istemeye kimler gider? Kız istemenin, yörenizdeki adı nedir?
- İlk istenışte kız verilir mi? Verilmezse neden?
- Kız istemeye gidenler kız evinde ne tür uygulamalar yapar? (evin temizliğine bakma, kıza bakma vb.)
- Kız istemeye gelenler nasıl karşılanır ve ağırlanır?
- Kız istemede ne gibi konuşmalar yapılır? (Emmi yolu, hala yolu alınır mı?)
- Zorla verilen kişilerin söylediğı mani, türkü, ağıt var mıdır? (Haco gelin ağıdı, döne gelin, ezo gelin ağıdı)

SÖZ KESME

- Söz kesmeye kimler gider? Söz kesmenin yörenizdeki adı nedir?
- Söz kesmeye geleneler nasıl karşılanır ve ağırlanır? (söz kesmede ve nişanda damat bulunur mu?)
- Söz kesiminde misafirlere ne ikram edilir? (damat tarafı söze ne gibi ikramlıklar getirir)
- Söz kesmede ne gibi konuşmalar yapılır? (Başlık, nişan günü, takı gibi konuların görüşmeleri.)
- Söz kesmede karşılıklı olarak ne gibi hediyeler verilir?
- Söz kesimi oğlana ve kıza nasıl bildirilir? (Söze damat gider mi?)
- Söz kesimini oğlana veya kıza bildirene bir şeyler verilir mi?
- Söz kesmede takı takılır mı?
- Söz kesmede aynı zamanda nişan da yapılır mı?
- Başlık, mehir ve ağırlık konusu ne zaman görüşölür?
- Başlık neden verilir?
- Başlık miktarı ne kadardır? Hangi durumlara göre değışir?
- Başlık miktarında artış veya azalma varsa nedenleri nedir?
- Başlık para olarak mı, mal veya hayvan vb. olarak mı ödenir?
- Tamamı birden mi ödenir, yoksa söz kesiminde, nişanda, düğünde parça parça mı ödenir?
- Başlığı kim öder? (Baba, damat, damadın en yakın erkek akrabası)
- Damat, başlığı veren akrabalarına bu parayı öder mi?
- Ağırlık neden verilir? Neler verilir?
- Nişandan önce çarşıdan ne gibi eşyalar alınır? (Pazarlık)
- Şirincelik nedir ve şirincelik sinisi hazırlanır mı?

NİŞAN

- Özel bir nişan günü var mıdır? Nişanın yöremizdeki adı nedir? Nişan; ''büyük nişan'';'' küçük nişan'' diye ayrılır mı?
- Nişanda, kadın erkek beraber olurlar mı? Hangi tarafın evinde nişan yapılır?
- Kadınlar arasında yapılan nişan nasıl olur?
- Erkekler arasında yapılan nişan nasıl olur?

- Nişan masraflarını kim karşılar?(Kız tarafı, oğlan tarafı.)
- Nişanda kıza takı takılır mı?
- Nişanda başlık (kalın) ödenir mi?
- Nişana çağrı nasıl yapılır? Çağrı yaptırmak için özel kişiler tutulur mu? Bunlara bir ödeme yapılır mı? (Okuyucu-Okuntu)
- Çağrı davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır? Davetiye veya hediyein şekli, çağrılanın mertebesine göre değişir mi? Çağrı yapana, çağrılanlar herhangi bir şey verirler mi?
- Gelen davetliler ne gibi hediyeler getirirler? Davetlinin yakınlığı veya uzaklığına göre hediyein büyüklüğü değişir mi?
- Dışarıdan gelen davetliler nerede kalırlar, nasıl ağırlanırlar?
- Nişandan sonra oğlan, kızı görebilir mi?
- Sözde veya nişanda şerbet içilir mi? İçilirse neden?
- Nişandan önce gelin ve damat yemeğe götürülür mü?
- Nişan sonrası yemeğe, tatlıya gidilir mi? Giderse kimlerle gidilir?
- Ağırlık (takı) nişanda mı, düğünde mi takılır?
- Takının miktarını belirleyen faktörler nelerdir?
- Nişanla düğün arasında bayram vb. geçerse bu zamanlarda yerine getirilen uygulamalar ve inanışlar nelerdir?
- Nişanlıların bir birlerini görmesi mümkün müdür? Nişanlılar nasıl bir birlerini görürler?
- Nişan bozulabilir mi? Hangi hallerde bozulur?
- Nişan bozulursa takılar ve eğer başlık ödenmişse geri verilir mi?
- Nişanlıdan ayrılmak toplumda ne gibi etkiler yaratır?
- Nişanlıdan ayrılmış kızın evlenmesi kolay mıdır?
- Nişan sahresi (piknik) nedir? Nasıl yapılır? (Güveyi sahresi yapılır mı?)
- Nişanda kız evine kaymak gönderilir mi?
- Nişanlılık döneminde nişanlılar ve aileler arası ilişkiler nasıldır?
- Yatak biçme yapılır mı?
- Yün yıkama yapılır mı?

BOHÇA- NİŞAN ARDI- KARALTI

- Gelin bohçası nasıl olur? (içerisine neler konur?)
- Damat bohçası nasıl olur?
- Barak: Beylik Karaltısı nedir?

CEYİZ ÜSTÜ

- Çeyiz üstüne nasıl çağrı yapılır ve hediye getirenler ne getirilir?

CEYİZ- YENİ EŞYA

- Yeni ev için kız tarafı ne alır(eşya olarak.)?
- Kız evi çeyiz olarak ne hazırlar? (işleme, örtü, yatak örtüleri, vb.)
- Bu çeyizler ne zamandan beri hazırlanmaktadır?
- Kız çeyizi sergilenir mi? Bu işe ne isim verilir?
- Çeyizin asılı olduğu yerde neler yapılır?
- İyi çeyiz kötü çeyiz nasıl değerlendirilir?
- Kız çeyizi ne zaman, kimler tarafından, nasıl getirilir?
- Bayrak asanlar kimdir? Bayrakta neler bulunur? (renklerin ve şekillerin anlamları var mıdır?)

-Çeyizi getirenlere oğlan tarafı ne yapar? Nasıl karşılanır? Çeyiz asmada neler sergilenir? Çeyiz düzme işini kız evi mi erkek evi mi yapar?

-Kaçarak evlenen kızın çeyizi nasıl olur?

-Çeyiz cüzdanı yazılır mı?

-Çeyizde söylenen mani var mıdır?

DÜĞÜN TARİHİ BELİRLEME

-Düğün tarihini saptamak için kimler, nerede bir araya gelirler?

-Bu toplantıda neler görüşülür?

-Düğüne çağrı nasıl yapılır? Çağrı yaptırmak için özel kişiler tutulur mu? (Oku, okutucu, okuntu)

-Çağrı davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır? Davetiye veya hediyenin şekli, çağrılan yakınlığa göre değişir mi?

-Çağrılan kişiler, çağrıyı yapana herhangi bir şey verirler mi?

DİNÎ NİKÂH- RESMÎ NİKÂH

-Nikâh bedeli mekir, mehr-i muaccel olarak mı, mehr-i müeccel olarak mı düzenlenir?

-Bu verilenler gelinin öz malı mıdır?

-Mehir olarak neler verilir?

-Mehir'in yazım işleri kimlerin huzurunda, ne zaman yapılır?

-Dini nikâh nasıl kıyılır? Kimler orada bulunur? Kız nikâhta bulunmazsa kimler vekâlet eder? -Vekâlet nasıl alınır?

-Resmi nikâh nasıl kıyılır? Kimler katılır?

-Dini nikâhta gelin ve damat bağlanmasın diye ne gibi şeyler yapılır?

KİNA GECESESİ

-Kına gecesi genellikle hangi gün yapılır? Kimler katılır?

-Yakılacak kınayı oğlan evi mi alır? Bu kınayı kız evine kimler getirir? Kınanın içine bir şey katılır mı?

-Kınayı kim yakar? Gelinden başka kimlere kına yakılır? Niçin?

-Damada kına yakılır mı? Kim yakar?

-Kız kınası ve erkek kınası ayrı mı yakılır?

-Damattan başka kimlere kına yakılır? Niçin?

-Erkek kınası nasıl olur?

-Kına gecesinde damat ve arkadaşlarının eğlenceleri var mıdır? (iğne batırma, damat saklanması vb.)

-Barak: Kına gecesi gelinin arkadaşları gelinin başını yıkar mı? (üzerlik yakmak sor.)

-Kına da gelin ve damat nasıl giyinir? Yöresel bir kıyafet var ise ismi ve renkleri hakkında bilgi veriniz. (bu kıyafetleri kadınlar-çocuklar aynı mı giyer, evli ve bekârlar aynı mı giyer vb.)

-Kınada söylenen mani, türkü var mıdır? (Türkü: gelini ağlatmak amacıyla söylenen)

GELİN HAMAMI

-Gelin hamamı yapılır mı?

-Hamama çağrı nasıl yapılır? Kimler çağrılır?

-Hamamın parasını kim öder?

-Gelin hamamında neler yapılır? (Gelinin ayağında bulunan gümüş nalına(habhab) isim yazdırılır mı? Hamamda mum yakılır mı?)

- Güvey hamamı yapılır mı?
- Hamama kimler çağrılır? Çağrı nasıl yapılır?
- Güvey hamamında neler yapılır?
- Güvey hamamında tıraş yapılır mı?
- Damat hamamdan gelirken geline hediye alır mı?

ÇEYİZ ALMA

- Kız çeyizi ne zaman, kimler tarafından, nasıl getirilir?
- Çeyizi getirenlere oğlan tarafı ne yapar? Nasıl karşılanır? (hangi yemekler yenir?)
- Çeyiz sergilenir mi? Hangi gün sergilenir?
- Gelin yatağı ile ilgili uygulama ve inanışlar nelerdir?
- Çeyizde özellikle giyilen bir kıyafet var mıdır?
- Çeyizde söylenen mani var mıdır?
- Düğünden önce saç kesme âdeti var mı?

GELİN ALMA

- Gelin alınacak günde, kız evinde yapılan işlemler nelerdir? (gelin baba evinden çıkmadan yemek yer mi? özellikle yedirilen bir şey var mı?)
- Gelin alınacak günde, erkek evinde yapılan işlemler nelerdir?
- Kimler gelin almaya giderler? Nasıl? (Damat gelini almaya gider mi, kaynana gelin almaya gider mi?) (eskiden atla gidilirmiş vb.)
- Gelin almaya gelenler kız evinin önünde ve içinde ne yaparlar? Nasıl karşılanır ve ağırlandırlar? (Düğün konvoyunda eskiden arabalara ne bağlanırdı şimdi ne bağlanır?)
- Gelin alıcılara kız nasıl teslim edilir?
- Geline kuşağı kim bağlar? Kuşağın anlamı nedir? renkleri var mıdır?
- Gelin, oğlan evine nasıl götürülür? (Seçilen atın rengi ve cinsiyeti önemli midir?) Mezarlık, sulak yerlere vb. götürülür mü?
- Gelin arabasının önüne ip bağlanıp bahşiş alınır mı?
- Gelin, oğlan evinin kapısına gelince, içeriye girinceye kadar yapılan uygulamalar ve inanışlar nelerdir? (nar, buğday, şeker vb.) (indirmelik alma)
- Koltuk yapılır mı?
- Gelin içeriye girince nereye alınır ve orada ne yapılır?
- Düğün boyunca bahşiş dağıtma âdeti var mıdır?
- Eski gelinlikler ile yeni gelinliklerin farkı nedir?
- Gelin süs eşyaları nelerdir? (kafasına taktığı boynuna taktığı. Tozak, ahmediye vb)
- Düğünde yakınlar nasıl giyinir?
- Gelin helvası var mıdır?
- Düğünde oynanan oyunlar var mıdır? (Sinsin oyunu, Çeyiz götürürken oyun çıkarma, Yastık Vurma, Çeyiz Çalma, kız kılığına girme vb.)

DÜĞÜN

- Her iki tarafın düğün hazırlıkları nelerdir? (gelin arabası arkası yazıları nelerdir?)
- Komşuların bu hazırlıklara katkısı neler olabilir?(Delikanlıların odun getirmesi, buğdayın değirmene götürülmesi, vb.)
- Kız evinde kullanılacak aşıkları kim karşılar?
- Oğlan evinde de düğün yemekleri yapılır mı? Bunlardan kız evine gönderilenler olur mu?
- Düğünde sağdıç var mıdır? Kimler sağdıç olarak seçilir? (Gelin ve damadın sağdıçları)
- Sağdıçların görevi nelerdir?

- Harman yerinde tıraş olunur mu?
- Gelinçi nedir? (Antep'te eski çalgıcıların adı nedir, kadın çalgıcılar var mıydı, hangi düğün salonları vardı?)
- Düğüne dışlardan gelen davetliler, hangi gün gelirler? Nasıl karşılanırlar? (Nerelerde yatıya kalırlar? Nasıl ağırlanırlar?)
- Düğün genellikle hangi gün başlar ve biter? Neden?
- Şaba nasıl yapılır? (Abdala hediye verilir mi?) (elbise, para)
- Düğün için gelinin hazırlanması nasıldır? (Eskiden nasıl süslenirdi?)
- Düğünde kadınlar ve erkekler bir arada olurlar mı?
- Düğün yemeği olarak neler hazırlanır? (hangi kaplarda sunulur, masa sandalye nasıl tedarik edilir?)
- Düğüne yakın bir zamanda cenaze varsa nasıl hareket edilir?
- Düğün nasıl başlar? (Eskiden düğünlerde güreş, cirit yapılır mıydı?)
- Düğünde ilk günün sabahından başlayarak son güne kadar kız evinde ve oğlan evinde neler yapıldığını anlatınız?
- Barak: Tozak renkleri nelerdir? Evli, bekâr, dul ayrımı giyilen renklerden vb. şeylerden anlaşılır mı?
- Köy düğünlerinde gelinin, damadın giydiği elbiselerin isimleri nelerdir?

DÜĞÜN SONRASI

- Yengelik var mıdır? Kimler yenge olarak seçilir? (Gelin ve damat yengeleri)
- Yengelerin görevleri nelerdir?
- Gerdek odası ne zaman kim tarafından hazırlanır? Neler hazırlanır?
- Damat gerdeğe nasıl sokulur? (Gerdek mumu nedir, sabaha kadar ışıklar açık olur mu?)
- Gerdek odasına girince (girer girmez) ne yapılır? (namaz vb.)
- Damat geline yüz görümlüğü neden takar?
- Bağlanan gelin ve damat nasıl açılır? Nasıl bağlı oldukları anlaşılır?
- Gerdek gecesinin ertesi günü oğlan evindeki uygulamaları nelerdir? Niçin yapılır?
- Çarşaf açma âdeti var mıdır? (çarşafa para vb. atılır mı?)
- Gelin görmeye gelinir mi, gelenler ne yaparlar?
- Bu sırada damat ne yapar?
- Damat camiye götürülürse giderken orada neler yapılır?
- Camiden dönüşte, yolda ve evin önünde neler yapılır?
- Gelin cuması var mı?
- Köşk altı nedir?
- Gelin katı nedir? (gerdek sonrası damat tarafından gelinin akrabalarına verilir)
- Yanıt nedir? (verilen hediyeye karşılık) (kaynana verir)
- Gelinlerin kırkının karışacağına inanılır mı? Eğer kırk bastıysa nasıl kurtulunur?
- Gelinle damat ilk defa kız tarafına ne zaman, nasıl giderler?
- Kız evinde ne gibi uygulamalar yapılır?
- Kız tarafı oğlan evine ne zaman gider? Nasıl eğlenirler?
- Gelin, evin içindeki herkesle konuşabilir mi? (eşine nasıl seslenir?)
- Kayınpederin ve kaynananın geline karşı tutumu nasıldır?
- Gelinin, kayınpederi ve kaynanasına karşı tutumu nasıldır?
- Söylemezlik âdeti var mıdır? Ne zamana kadar sürer? Nasıl son verilir?
- Damatla gelinin aile arasındaki davranışları nasıldır?
- Geleneklerde değişikliğe uğrayanlar var mı? Niçin, nasıl, ne zaman değişiklikler olmaya başladı? Daha önce yapmadığınız bugün geleneğinize girmiş işlemler var mıdır? Nelerdir? Bunlar niçin, nasıl, ne zaman kabul ettiniz?

- Bu konudaki geleneklerinizin değişmesinden hoşnut musunuz? Neden?
- Gaziantep düğünlerinin olmazsa olmazları nelerdir?

SÖZLÜ HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ:

- Evlilik/Evlenme/Gelin/Damat ile ilgili söylenen dua-beddua, deyim-atasözü var mı?
- Düğünün tüm aşamalarında evlenme ilgili hangi maniler söylenmektedir?
- Düğünde söylenen Gaziantep’e özgü türküler var mıdır?
- Evlenme/Gelin/Damat ile ilgili halk arasında anlatılan masal-halk hikayesi bulunur mu?²

² Düğün ile ilgili hazırlanan derleme soruları ‘Metin Ekici –Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri’ isimli kitabından alınmıştır. İçerisine bölge ile ilgili ek olarak sorularda eklenmiştir

EK 3. FOTOĞRAFLAR

Görsel 1. Söz yüzüğü ve tepsisi

Görsel 2. Eski nişan kıyafeti (Fatma Gülten Bozkurt)

Görsel 3. Nişanda gelen çiçek ve çikolata

Görsel 4. Organizasyon ile süslenmiş nişan (Berfin Bozkurt)

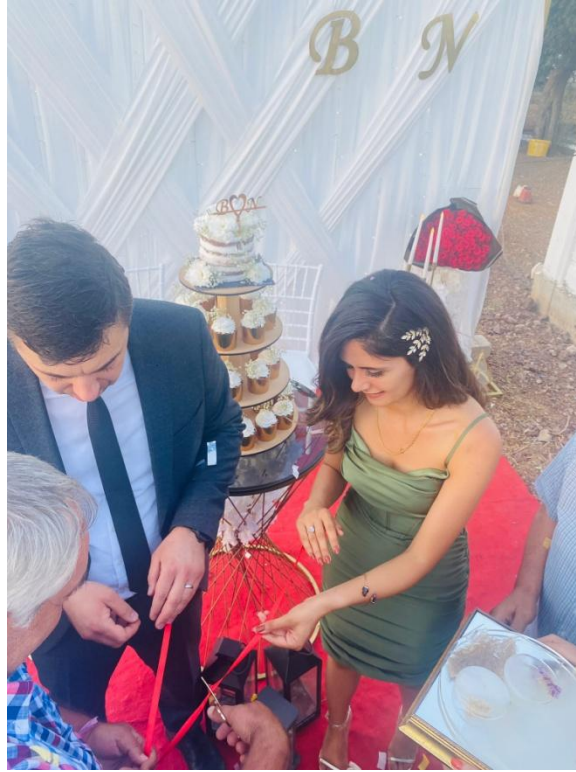
Görsel 5. Nişanda damat karşılama (Ayşegül Yıldız)

Görsel 6. Nişanda misafirlere kahve ikramı (Berfin Bozkurt)

Görsel 7. Damat fincan takımı (Ayşegül Yıldız)

Görsel 8. Nişan yüzüğü takma ve kurdele kesme (Berfin Bozkurt)

Görsel 9. *Nişan hediyelikleri (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 10. *Nişan takı merasimi (F. Gülten Bozkurt Aile Albümü)*

Görsel 11. Oğlan evi tarafından hazırlanan bohça ve sandık (Berfin Bozkurt)

Görsel 12. Nişanlı çiftin ailecek gittiği nişanlı sahresi (F.Gülten Bozkurt Albümü)

Görsel 13. Kurban Bayramı hediyesi (Berfin Bozkurt Albümü)

Görsel 14. Kamyonetle yün yıkamaya gidilirken (F.Gülten Bozkurt Albümü)

Görsel 15. *Kız ve erkek tarafının yün yıkama eğlencesi (F. Gülten Bozkurt Albümü)*

Görsel 16. *Hazırlanan gelin döşekleri*

Görsel 17. Yatak üstü geleneği (Ayten Aysolar Albümü)

Görsel 18. Barak'ta hazırlanan çeyiz bayrağı (Yusuf Erdoğan)

Görsel 19. Barak'ta çeyiz alma eğlencesi (Yusuf Erdoğan)

Görsel 20.Çeyiz arabası (Yücel Kalın)

Görsel 21. Barak'ta çeyiz çıkarken eğlenen insanlar

Görsel 22. Barak'ta davul önünde oynama (Yusuf Erdoğan)

Görsel 23. Çeyiz sergileme (F. Gülten Bozkurt Albümü)

Görsel 24. Günümüz gelin hamamı (Berfin Bozkurt)

Görsel 25. Gelin hamamı ikramlıkları (Berfin Bozkurt)

Görsel 26. Günümüz gelin hamamı hediyelikleri (Berfin Bozkurt)

Görsel 27. *Kına tepsisi*

Görsel 28. *Geline kına yakma (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 29. *Gelin kaftanı ve başlığı (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 30. *Kaftan giyimi ve tepsi gezdirme (Berfin Bozkurt)*

Görsel 31. Organizasyoncular ile kına eğlencesi

Görsel 32. Kına tahtı ve abiye giyme (Berfin Bozkurt)

Görsel 33. *Kına yüzüğü takma (Ayşegül Yıldız Albümü)*

Görsel 34. *Barak'ta kına eğlencesinde giyilen elbise örneği (Yusuf Erdoğan)*

Görsel 35. Farklı kumaş ve modelde Barak kıyafeti örnekleri (Ö. Faruk Durmaz)

Görsel 36. Kadife kaftan örneği (Ayşegül Yıldız)

Görsel 37. Kırmızı işlemeli kadife bindallı (Güler Karabayır)

Görsel 38. Kadın toplantılarında erkek kılıfına girme eğlencesi (F. Gülten Bozkurt Albümü)

Görsel 39. Kınada sergilenen kız kaçıрма oyunu

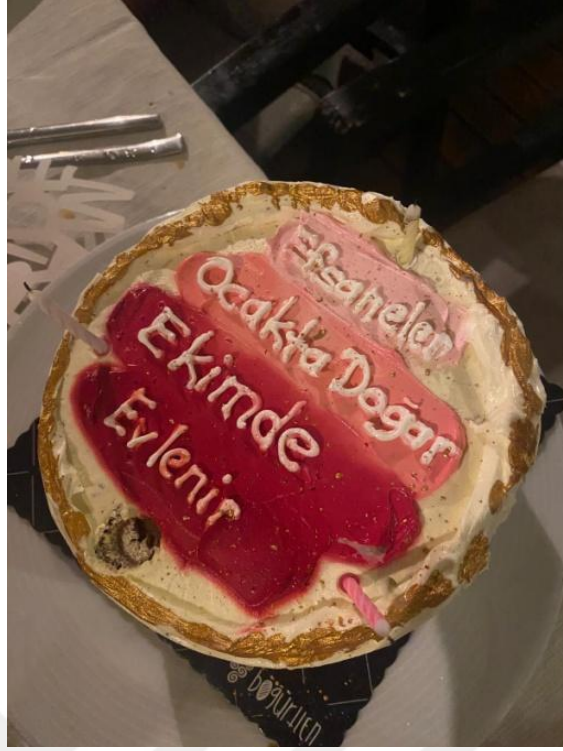
Görsel 40. Kınada davet edilen zeybek ekibi

Görsel 41. *Resmî nikâh örneği (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 42. *Bekârlığa veda organizasyonu (Berfin Bozkurt)*

Görsel 43. *Bekârlığa veda pastası (Berfin Bozkurt)*

Görsel 44. *Gelin alma (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 45. *Gelin almaya giden Barak kızları (Yusuf Erdoğan Albümü)*

Görsel 46. *Eskilere ait gelin getirme, gelinlik örneği ve iğde kolyesi (F.Gülten Bozkurt Albümü)*

Görsel 47. Gelinin baba evinden çıkarken duygusal anları (Berfin Bozkurt)

Görsel 48. Gelinçi gününe ait bir fotoğraf (Remziye Atlıoğlu)

Görsel 49. *Erkek evinin damına asılan düğün bayrağı (Yusuf Erdoğan)*

Görsel 50. *Eve gelen gelinin kucığına çocuk verme (Ayten Aysolar Albümü)*

Görsel 51. Gelin almaya giden Barak kızları ve giyimleri (Ömer F. Durmaz)

Görsel 52. Davul ve zurna ekibi misafir karşılama

Görsel 53. *Davul ve zurna ekibi, abdallık geleneği (Nizip abdalları)*

Görsel 54. *1950'li yıllara ait damat tıraşı fotoğrafı (İ. Halil Bozkurt Albümü)*

Görsel 55. Köy meydanında yapılan damat tıraşı (İ.Halil Aysolar)

Görsel 56. Barak'ta üzerlik etrafında oynama

Görsel 57. *Düğün buğdayı eleyen komşu (Berfin Bozkurt Albümü)*

Görsel 58. *Düğün yemeği hazırlama (Berfin Bozkurt Albümü)*

Görsel 59. *Günümüz bayan kuaförleri (Nesrin Toycu)*

Görsel 60. *Eskiden kullanılan kürek başı görseli (Yusuf Erdoğan)*

Görsel 61. *Barak'ta gelin başı süslenirken kullanılan tozak*

Görsel 62. *Eskiye ait gelin saçı ve inci takma geleneği (Ayten Aysolar)*

Görsel 63. *Barak'ta kafaya takılan tozak ve pullu köylü elbisesi (Yusuf Erdoğan Albümü)*

Görsel 64. *Günümüz gelin hazırlanması ve organizasyonu (Berfin Bozkurt)*

Görsel 65. Otele çağırılan kuaför ve ekibi (Buse Bozkurt Albümü)

Görsel 66. Gelinin hazırlanmasına yardım eden nedimeler (Buse Bozkurt Albümü)

Görsel 67. Otel odasına asılan gelinlik görseli (Buse Bozkurt Albümü)

Görsel 68. Günümüz salon düğünleri (Berfin Bozkurt)

Görsel 69. Otel düğünü gelin ve damat girişi (M. Özgür Bozkurt)

Görsel 70. Köy meydanı düğün görseli (Buse Bozkurt Albümü)

Görsel 71. Kapı önünde yapılan mahalle düğünü (Ayten Aysolar Albümü)

Görsel 72. Kapı önünde davul ve zurna ile gelin oynatma (M. Özgür Bozkurt)

Görsel 73. Günümüz salon düğünlerinde takı takma merasimi (M. Özgür Bozkurt)

Görsel 74. Düğün sonrası çekilen fotoğraf (F. Gülten Bozkurt)

Görsel 75. Gelin ve damat stüdyo çekimi (Ayşegül Yıldız)

Görsel 76. Gelin ve damat dış mekân fotoğraf çekimi (Ayşegül Yıldız)

Görsel 77. Nişan dış çekimi (Berfin Bozkurt)

Görsel 78. Doğa ile iç içe dış çekim görseli (Buse Bozkurt Albümü)

Görsel 79. *Davulcu gösterisi*

Görsel 80. *Zurnasını gümüşleten abdal*

Görsel 81. Üzerlik eşliğinde oynama (Yusuf Erdoğan)

Görsel 82. Saz ekibi fotoğrafı

Görsel 83. *Eskiye ait gelin ve damat kıyafeti (F. Gülten Bozkurt Albümü)*

Görsel 84. *Eski zamana ait gelinlik, taç ve gelin teli (F. Gülten Bozkurt Albümü)*

Görsel 85. Barak'ta giyilen pullu üçetek, ahmediye ve tozak (Ayşegül Yıldız)

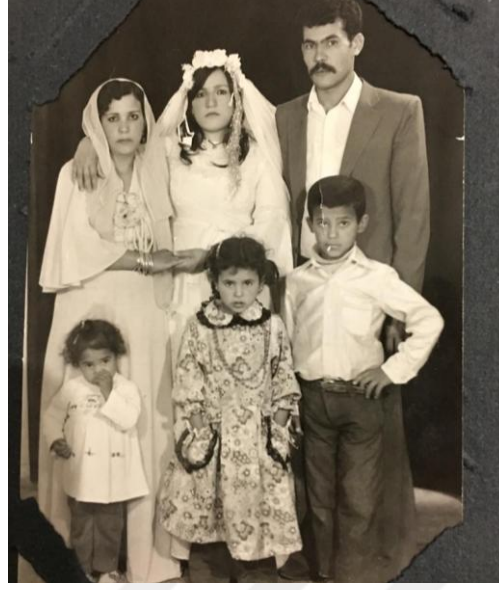
Görsel 86. Barak gallabiye elbise örneği (Ahmet Kalem Albümü)

Görsel 87. Kürek başı örneği (Ahmet Kalem Albümü)

Görsel 88. Sınır köylerine giyilen pullu elbise (Ayşegül Yıldız)

Görsel 89. *Eskiden gelin teli ile süslenmiş gelin görseli (F. Gülten Bozkurt Albümü)*

Görsel 90. *Geleneksel damat elbisesi örneği (Ahmet Kalem)*

Görsel 91. *Geleneksel erkek giyim örnekleri (Ahmet Kalem)*

Görsel 92. *Günümüz damatlık örneği (Ziya Yıldız)*

Görsel 93. *Havuz başı evlilik organizasyonu (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 94. *Ev içi söz-nişan organizasyonu (Bora Demirkol)*

Görsel 95. *Gelin hamamı organizasyonu*

Görsel 96. *Kına için düzenlenen organizasyon – tef ve yelpaze uyumu (Berfin Bozkurt)*

Görsel 97. *Kınada görevli organizasyon ekibi (Bora Demirkol Albümü)*

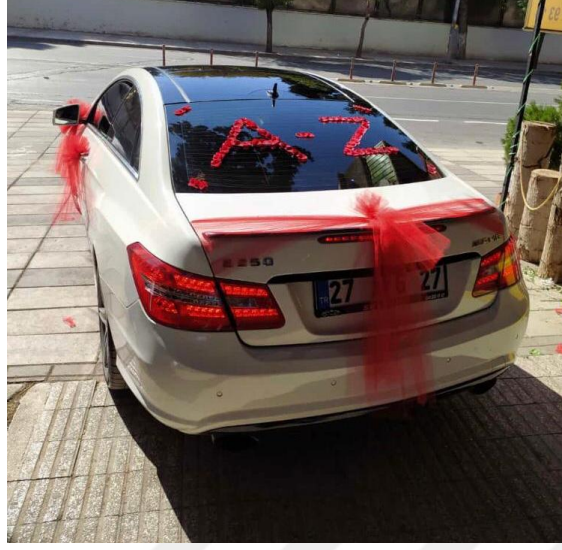
Görsel 98. *Mevlütli salon düğünü ve semazen gösterisi*

Görsel 99. Eskiden süslenilen gelin arabası görseli (İbrahim Athioğlu)

Görsel 100. Günümüz düğün arabası süsleme (M.Özgür Bozkurt)

Görsel 101. Günümüz beyaz düğün arabası süsleme örneği (Ziya Yıldız)

Görsel 102. Beyaz düğün çiçeği (Ayşegül Yıldız)

Görsel 103. Mendilleri ile ortaya çıkan halay başı ve icrası (Ö. Faruk Durmaz)

Görsel 104. Gerdek gecesi için hazırlanan meyve tabağı

Görsel 105. Eskiye ait bir nişan fotoğrafı (Ayten Aysolar Albümü)

Görsel 106. Kapı önü damat ve gelinin oynaması (Ayşegül Yıldız)

Görsel 107. *Gelinin kucağına çocuk verme (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 108. *Salon düğününde zeybek gösterisi*

Görsel 109. Gümüşlü zurna görseli

Görsel 110. Düğün salonu gelin ve damat süslemesi örneği

Görsel 111. *Düğün salonuna ait kına tahtı*

Görsel 112. *Düğünde yapılan davulcu gösterisi*

Görsel 113. *Eskiye ait gelinlik görseli (İhsan Atlioğlu Albümü)*

Görsel 114. *50 yıl öncesine ait gelinlik görseli (F. G. Bozkurt Albümü)*

Görsel 115. *Gelin hamamı organizasyonu*

Görsel 116. *Mahalle önü kına organizasyonu İslâhiye*

Görsel 117. Mahalle önü gelin ve damat karşılama

Görsel 118. Mahalle arası yapılan düğüne ait çalgıcı görseli

Görsel 119. *Ev içi nişan ve gelen çikolata hediyesi (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 120. *Nişan ardına gelen bohça ve sandık*

Görsel 121. *Kına gecesinde testi kırma oyunu (Berfin Bozkurt)*

Görsel 122. *Gelin hamamı hediyelikleri*

Görsel 123. *Ev içi nişan organizasyonu*

Görsel 124. *Ev içi nişan organizasyonu ve yeni tarz nişan tepsi*

Görsel 125. Köy düğünü öğlen yemeğinden bir görsel

Görsel 126. Gelin ayakkabısının altına isim yazma geleneği

Görsel 127. *Kına ve düğünlerde giyilen gallabiye örneği (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 128. *Gelin arabası hatırası (Ayşegül Yıldız)*

Görsel 129. *Mutlu son* (Ayşegül-Ziya Yıldız)